COLLECTANEA STUDIORUM ET TEXTUUM
vol. 1

„ÍROM KEGYELMEDNEK, MINT IGAZ MAGYAR IGAZ MAGYARNAK...”

Lippay György veszprémi és egri püspök, esztergomi érsek levelei magyar arisztokratákhoz, nemesekhez (1635–1665)

TUSOR PÉTER

BUDAPEST
2015

BIBLIOTHECA HISTORIAE ECCLESIASTICAE UNIVERSITATIS
CATHOLICAE DE PETRO PÁZMÁNY NUNCUPATAE

SERIES II

„ICH SCHREIBE ES EUER GNADEN SO, WIE EIN GERECHTER UNGAR AN EINEN GERECHTEN UNGAR"

Die Briefe von György Lippay, Bischof von Wesprim und Erlau Erzbischof von Gran an ungarische Aristokraten, Adeligen (1635–1665)

Herausgegeben von
PÉTER TUSOR

BUDAPEST
2015

COLLECTANEA STUDIORUM ET TEXTUUM

CLASSIS I, VOL. I

„ÍROM KEGYELMEDNEK, MINT IGAZ MAGYAR IGAZ MAGYARNAK…”

Lippay György veszprémi és egri püspök, esztergomi érsek levelei magyar arisztokratákhoz, nemesekhez (1635–1665)

Feltárta, szerkesztette és közreadja
TUSOR PÉTER

BUDAPEST
2015

Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae
sub Alto Patrocinio Em.mi ac Rev.mi
P. *Card.* Erdő

A Szerkesztőbizottság elnöke
Vorsitzender des Redaktionskollegiums
Mons. J. Török

Series II: Collectanea Studiorum et Textuum

Sorozatszerkesztő
Herausgegeben von
P. T.

Kiadja a MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport
Herausgeber: MTA-PPKE 'Lendület' Kirchengeschichtliches Forschungsinstitut

---

Lektorok - *Lektoren*
I. Fazekas, G. Kármán

A kötet elkészítését és megjelentetését az MTA TKI támogatta
Der Band wurde durch die Unterstützung
der Ungarischen Akademie der Wissenschaften veröffentlicht

http://institutumfraknoi.hu

© P. Tusor, 2015

ISSN 2064-8375
ISBN 978-963-308-209-6
ISBN *e*book 978-963-308-218-8

Felelős kiadó - *Editor*
a Gondolat Kiadó igazgatója
der Direktor des Verlags „Gondolat"
Szerkesztette, szedte és tördelte - *Layout*
a *Typographia Pannonica*
Olvasószerkesztők - *Korrektoren*
L. Fehér, R. Oláh, K. Tóth
Borítóillusztráció - *Illustration:* P. Somfalvai
Térkép - *Karte:* J. Nyerges
Kiadásra előkészítette - *Vorbereitung zur Herausgabe*
a GONDOLAT Kiadó - *der Verlag „Gondolat"*

Nagymamám emlékének
(1915–1998)

TARTALOM

Bevezetés IX

I. Kutatási program XI

II. Historiográfia XVIII

III. Kutatási adatok XXII

IV. A levelek forrásértéke XXVII

V. A kiadás szempontjai XLVII

Iratok 1

Idegen szavak jegyzéke 461

Bibliográfia 471

Rövidítések 483

Index 485

Iratok jegyzéke 509

Die Briefe von György Lippay Vertrauter und Nachfolger von Kardinal Pázmány an ungarische Aristokraten und Adeligen (1635–1665) 521

Inhalt 543

BEVEZETÉS

I.
KUTATÁSI PROGRAM

Kevés olyan maradandó alkotása van a magyar történettudománynak, mint Pázmány Péter esztergomi érseknek (1616–1637) a M. Kir. Budapesti Tudományegyetem Hittudományi Kara megbízásából már több mint egy évszázada napvilágot látott „*Összegyűjtött levelei*". Hanuy Ferenc klasszikus kiadványa máig a hazai egyháztörténeti, az egyháztörténelemmel foglalkozó történeti kutatás, a politika-, művelődés- és irodalomtörténet sűrűn forgatott és idézett, kimeríthetetlennek tűnő tárháza.[1] Épp annyira, mint Fraknói Vilmos monumentális Pázmány-monográfiája.[2] Hanuy gyűjtése azon kevés hazai publikációk közé tartozik, amelyek a nemzetközi szakirodalom apparátusában is fel-felbukkannak.[3]

Úgy tűnik, az ilyesfajta misszilis-kiadás értékes és időtálló történészi munka.[4] Azzá teszi a levelek szerzőjének személyisége, műveltsége, közjogi/politikai szerepe, súlya, egyházfői tényked ése. A sorokon keresztül a kor az egyik talán legkevésbé torzító tükörben tűnik elő. A kora újkori, premodern magyar politikai és társadalmi berendezkedés viszonyai elevenednek meg a bécsi udvartól, a főurakon és főpapokon, vármegyéken át a váro-

[1] *Pázmány Péter bíbornok, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása összegyűjtött levelei. I: 1601–1628. II: 1629–1637*, Budapest 1910–1911. Hanuy érdekes beszámolója munkájáról: *Kutatás Pázmány levelei után*, Religio 1908, 310–312. 325–327. 341–343. 358–360.

[2] Frankl (Fraknói) Vilmos: *Pázmány Péter és kora I–III*, Pest 1868–1872.

[3] Egy régebbi és egy friss példa: Thomas Winkelbauer, *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein (1580–1658), ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, München 1999, 554; Rotraud Becker, *Der Skandal um den Rombesuch Kardinal Pázmánys im Spiegel der Nuntiaturberichte des Jahres 1632*, Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken 92 (2012) 381–429, 13. 19. 20. 34. 37. 64. 65. 66. 68. 69. 71. 82.85. 89. 90. 91. 92. 95. 97. 99. 100. 101. 104. 108. 109. 114. 116. 120. 125. 126. 127. 129. 136. 140. 141. 142. 146. 162. 180. 189. j.

[4] Már a kritikai magyar történetírás kezdeteitől az. Vö. Georgius Pray, *Epistolae procerum regni Hungariae I–III*, Posonii 1806. A kora újkori magyarországi misszilisek tipológiájára és irodalomtörténeti értékére: *Régi Magyar Levelestár (XVI–XVII sz.) I–II* (Magyar Hírmondó), szerk. Harigttay Emil, Budapest 1981, I, 5–58. A hazai forráskiadásra általában: Benda Kálmán, *A magyar történeti forráskiadás múltja és mai helyzete I–II*, Levéltári Közlemények (= LK) 50 (1979) 163–173; 53 (1982) 201–205.

sokig és falvakig táguló keresztmetszetben, békében és háborúban egyaránt. Mégis, az eltelt száz év sem volt elég arra, hogy a pázmányi örökség megőrzését, továbbvitelét, a bíboros halálát követő évtizedeket hasonló forrásanyag közvetítésével is szemlélhessük. Általa kijelölt, kinevelt utódai levél-kiadásait hiába keressük könyvtárak polcain. A nem egyháztörténeti vonatkozású misszilis-közlések terén is csupán valamivel jobb a helyzet.[5]

Jelen kötet – egy perspektivikusan a 17. századi magyar episzkopátus megismerésére irányuló, és az ország prímásait középpontba állító történeti forrásfeltáró kutatás keretében – tulajdonképpen tehát egy már megkezdett tradíció része, profiljában megalapozott műfajt képvisel. Egyúttal igazodik a realitásokhoz. A fennmaradt iratok növekvő száma ugyanis nem teszi minden esetben lehetővé a levél-összkiadásokat. A közvetlen Pázmány-utód Lósy Imre esetében (1637–1642) ez még megvalósítható lehet, a most főszerepet kapó Lippay Györgynél (1642–1666) már semmiképpen.[6]

Zombori Lippay György Bécsben született 1600. október 6-án, kassai eredetű nemességet nyert családban. Apja Lippay János jogtudó közhivatalnok, bécsi udvari magyar titkár, majd 1604-től királyi személynök volt. Pozsonyban kezdte iskoláit, majd a (mai gimnáziumnak megfeleltethető) *humaniorá*t a császárvárosban végezte. Apjának köszönhetően 1613-ban egri kanonoki javadalmat, 1616-ban kisebb soproni prebendát kapott. Filozófiai tanulmányait 1620-tól a grazi pápai kollégiumban folytatta, már 1621-ben magiszter címet nyert. Teológiát és kánonjogot 1621–1625 között Rómában a *Collegium Germanicum et Hungaricum* növendékeként hallgatott, ahová már a négy kisebb egyházi rend birtokában küldte ki Pázmány Péter. Pappá 1624. december 21-én szentelték a lateráni székesegyházban. Visszatérte után szinte azonnal, 1625-ben az esztergomi főszékeskáptalan tagja lett. Két év múlva már tornai főesperes, majd 1628-tól Szent Istvánról nevezett prépost, amit 1630-ban a Szent Kereszt- és Szent Balázs-oltárok rektorátusa egészített ki. Kisprépostsága egyben káptalani pályafutásának tetőpontját is jelentette. Esztergomi kanonokként 1627-ben érsekújvári plébános, majd ezt követően a káptalan tizedbehajtója és a nagyszombati szeminárium prefektusa is. 1632 tavaszán elkísérte Pázmányt Rómába, ahol VIII. Orbántól május 29-én apostoli protonotáriusi, valamint pápai kamarási címet kapott. Pályája ezt követően vett meredek fordulatot. Míg kollégái címzetesnek tekintett

[5] Vö. Martí Tibor, *Két magyar főúr, Esterházy László és Batthyány I. Ádám levelezése (1646–1652)*, Összeköt-nek az évezredek (Pázmány Történelmi Műhely – Történelmi tanulmányok 3; szerk. J. Újváry Zsuzsanna), Budapest–Piliscsaba 2011, 162–180, 1. j.; Jankovics József (kiad.), *Bethlen Miklós levelei I–II* (Régi Magyar Prózai Emlékek, 6/1–2), Budapest 1987; Kincses Katalin (kiad.), *„Im küttem én orvosságot" (Lobkowitz Poppel Éva levelezése 1622–1644)* (Régi Magyar Történelmi Források 3), Budapest 1993; Benda Borbála–Várkonyi Gábor (kiad.), *Rákóczi Erzsébet levelei férjéhez 1672–1707* (Millenniumi Magyar Történelem), Budapest 2001.

[6] Ugyanez valószínűsíthető a prímási székben őt követő Szelepchény Györgyről (1666–1685), valamint Széchényi Györgyről (1685–1695).

püspökségek során haladtak előre, és olykor egy évtizedet is várniuk kellett felszentelésükre, Lippay 1633. február 1-én azonnal az önálló, sümegi székhellyel rendelkező veszprémi püspökség élére került. Pázmány Nagyszombatban 1633 decemberében szentelte püspökké. 1637. május 1-én III. Ferdinánd a tekintélyesebb egri püspökségre helyezte át, ahol egyúttal a jászói prépostság javadalmát is megkapta. Esztergomi érseki kinevezése 1642. november 18-án kelt. Mindössze 42 évesen lett Magyarország prímása. Metropolitai palliumát 1646-ban ölthette magára. Az egyháziak mellett nem kevésbé számottevőek világi tisztségei. Püspöki kinevezésével együtt 1633. február 1-től veszprémi főispán, majd február 11-től a Magyar Tanács tagja, 1635 őszétől udvari magyar kancellár lett. Az ugyanez évi diétán a királyi tábla prelátusai közé választották, e mellett két alkalmi bizottságban ugyancsak helyet kapott. A nádori fellebbviteli bíróság üléseit 1636. július 16-tól látogathatta, egri püspökként pedig Heves és mindkét Szolnok vármegye főispánja is. Egyetlen jelentősebb diplomáciai küldetést teljesített: Szőnyben ő volt a törökökkel tárgyaló békedelegáció egyik vezetője. Prímásként fő- és titkos kancellár, Esztergom vármegye örökös főispánja, császári titkos tanácsos. A világi közhatalmat királyi helytartóként több ízben is gyakorolhatta. III. Ferdinánd közel egy-egy éves időtartamra 1648. augusztusban, majd 1654. januárban bízta meg az ország ügyeinek vitelével az új nádor megválasztásáig. Bíborosi kreációjára a többszöri uralkodói felterjesztés ellenére nem került sor.

Érseki tartományát és főegyházmegyéjének állapotát 1647-ben mérette fel. A fennmaradt kéziratos sematizmus adatai szerint joghatósága alá összesen 9 püspök, 44 kanonok, 20 prépost, 18 apát, 9 konventuális, 20 káplán, 71 licenciátus, 88 szeminarista és a középkorvégi 976-tal szemben csupán 172 plébános tartozott. A magát katolikusnak valló közösségek közül 23 volt kénytelen nélkülözni lelkipásztorát.

A pázmányi alapítássorozat folytatásában legjelentősebb alkotásának a Nagyszombatban felállított generális szeminárium *(Seminarium Rubrorum)* bizonyult. Az újabb nemesi generációk katolikus szellemben történő nevelését új nagyszombati és soproni konviktusok biztosították. Leginkább költségigényes alapítása az említett intézmények irányítását végző jezsuiták trencséni temploma, kollégiuma és noviciátusa volt, amely 1657 júniusára készült el. A Jézus Társaság emellett további számos érseki beruházás kedvezményezettje lett: Beszterce- és Selmecbányán, Szakolcán, valamint Rozsnyón rezidenciájuk létesült, Pozsonyban oltárjavadalmat és gyógyszertárat kaptak, gyöngyösi házukat pedig kibővíttette, emellett hozzájárult a kassai szeminárium- és konviktusalapításhoz. A jezsuiták számára adott juttatások mellett jószerével eltörpülnek egyéb vállalkozásai, mint például a nagyszombati Szent Adalbert-szeminárium 1663. évi bővítése, a pozsonyi káptalanban létrehozott olvasókanonoki stallum, a garamszentkereszti érseki rezidencia átépítése. A jezsuiták mellett a ferencesek számíthattak még a támogatására, ennek bizonyítéka a csallóközi és körmöcbányai kolostor- és templomépítés. Életművében nemcsak a felekezeti intézményhálózat nagymértékű bővítése tekinthető fontos mozzanatnak, hanem annak az expanziós lehetőségnek a felismerése is, amelyet az ország területén élő ortodoxok több százezres tömegének uniója nyújthatott. Emberöltőnyi primátusa alatt mindössze egy-egy nemzeti, illetve egyházmegyei zsinatot tartott 1648-ban, illetve 1658-ban.

Lippay György 1666. január 3-án halt meg a pozsonyi prímási palotában. 1666. január 19-én temették a Szent Márton-dómban, végakaratának megfelelően Pázmány mellé.[7]

A Pázmány-kedvenc, mintaszerű és termékeny egyházi karriert befutó Lippay esetében csak az uralkodókhoz intézett és ránk maradt levelei több könyvet megtöltő anyagot szolgáltatnak.[8] A feltárásra váró forrásanyag legértékesebb részét kétségkívül ezek a kivétel nélkül saját kézzel, latin nyelven III. Ferdinándhoz és I. Lipóthoz írott levelek alkotják. Paleográfiailag ugyan kisebb kihívást látszanak jelenteni, egyedül mennyiségük az oka, hogy első lépésben mégsem ezek kerülnek kiadásra, hanem a következő leg-

[7] Életrajzi áttekintésem: *Lippay IV. György (1642–1666)*, Esztergomi érsekek (1001–2003) (szerk. Beke Margit), Budapest 2003, 296–303. A régebbi irodalomból kiemelkedik: Joannes Kornelli, *Quinque lustra Lippaiana*, Tyrnaviae 1722; *Sacerdos magnus regni Hungariae sive reverendissimi et illustrissimi principis ac domini, domini Georgii Lippay…patris patriae sacer inter homines incolatus…* [Nagyszombat 1667], Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár, ms. 272. Vö. Boros István, *A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár kézirat-katalógusa. 1850 előtti kéziratok* (Magyarországi egyházi könyvtárak kézirat-katalógusai 7), Budapest 1989, n. 262; *Ephemerides Georgii Lipay* [!] *archiepiscopi Strigoniensis. Ex actis eiusdem compendio datae*, ELTE EKK Collectio Kaprinaiana, series B, vol. 46, fol. 1–57. – Egyéb rövid életrajzi vázlatait mindössze két, részletezőbbnek mondható biográfiai áttekintés egészítette ki újabb adatokkal: Kollányi Ferenc, *Esztergomi kanonokok 1000–1900*, 230–234; Sugár István, *Az egri püspökök története* (Egri Főegyházmegye schematizmusa 1), Budapest 1984, 309–318. Két diplomamunkát láss alább. Politikai szerepére újabban: Anna Fundárková, *Palatine Paulus Pálffy's Conflict with Archbishop Georgius Lippay of Esztergom*, Historický časopis 55 (2007) Supplement, 61–78; *Ein ungarischer Aristokrat am Wiener Hof des 17. Jahrhunderts. Die Briefe von Paul Pálffy an Maximilian von Trauttmansdorff (1647–1650)* (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien [= PUGW] 1), Wien 2009, lxskk; reprezentációjára: Ecsedy Anna, *Plenus sapientia. Lippay György esztergomi érsek pozsonyi kertjének látványossági*, Művészettörténeti Értesítő 62 (2013) 171–232. – A Lippay család legpontosabb genealógiája a családi levéltár dokumentumai alapján (P 1341 és 1342): Soós Ferenc, *Lippay György [gróf] és a pozsonyi pénzverde. Eredeti dokumentumok közlésével*, Numizmatikai Közlöny 94–95 (1995– 1996) 39–47. – Az 1647-es főegyházmegyeti adatokat részletesebben lásd: Bojtos Anita, *Az első esztergomi főegyházmegyei sematizmus 1647* (Magyar Herold I/1), Budapest 2014. – A gyakrabban előforduló levél- és kézirattári rövidítések feloldását lásd a xxiii–xxv. oldalakon.

[8] Jelentősebb együttesek: MNL-OL MKL Litt. archiep. (A 30), 1. cs., Lippay György levelei; a prímási levéltár hamarosan idézendő sorozatai; MNL-OL MKL Transylvanica (A 98), fasc. 14–15; uo. Propositiones et opiniones (A 33), *passim*; MNL-OL MKA Történelmi emlékek (E 144); ÖStA Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA), Finanz- und Hofkammerarchiv (FHKA), Hofkammerarchiv (HKA), Hoffinanz-Ungarn (stb.). E téren a kutatásnak még magángyűjteményekkel is számolnia kell. Ilyenben található az országos levéltár Transylvanica fondjából kikerült, Érsekújvárról, 1645. október 8-án III. Ferdinándhoz írt levél. Vö. *http://axioart.com/tetel/lippay-gyorgy-esztergomi-ersek-es-fokancellar-latin-nyelvo-l_297096* (2013. szept. 22-ei letöltés). – A javarészt formaszöveg uralkodói levelek (fogalmazványaik: MNL-OL MKL Conceptus exp. [A-35]; számos eredeti PL AS Act. rad., classis V és X), amelyek egy-egy jól körülhatárolt utasítást, kérést, közlést tartalmaznak kivonatosan, regesztaszerűen hasznosítandók. – Például több királyhoz írt levelet, opiniót hasznosít újabban (főként az A 98-ból) Kármán Gábor, *II. Rákóczi György 1657. évi lengyelországi hadjáratának diplomáciai háttere*, Századok 146 (2012) 1049–1084, 1066, 63. j. 1068, 68. j. 1069, 72. j. stb.; Szabó András Péter: *„De profundis". Nemzeteszmék a 1657. utáni évek erdélyi válságában*, Századok 146 (2012) 1185–1160, 1139, 293. j. Vö. *Erdély története. II: 1606-tól 1830-ig*, főszerk. Köpeczi Béla, Budapest 1988, 1151 (stb.).

nagyobb és legjobban körülhatárolható *corpus*: a hazai arisztokratákhoz, nemesekhez és feleségeikhez, kivétel nélkül magyar nyelven írott ötödfélszáz Lippay-levél. A projekt következő szakaszát e címzettek válaszlevelei összegyűjtésének, és tekintve a várható mennyiségüket,[9] azok főként regeszta formájában megvalósuló publikálásának kell alkotnia.[10] E feladat elvégzésében a Wesselényi-, Batthyány- és Nádasdy-kutatás várható forrásközlései jelentenek majd számottevő könnyebbséget.[11]

A levéltári anyag jellege a többi esetben már az egy kötetben, korrespondencia-szerűen történő közreadást igényli. Ilyen lehet a levelezés külföldiekkel: egyaránt egyháziakkal és világiakkal; a főpaptársakkal és a káptalanokkal; a vármegyékkel, városokkal; valamint a Pozsonyi, illetve a Szepesi Kamarával.[12] Az okleveleknek Hanuy Ferenc gyakorlatával el-

[9] Már Fraknói Vilmos Pázmány-levelezés kiadása is a források számának exponenciális feldúsulása miatt akadt el, és jelent meg csupán egy, az 1620-as évek derekáig tartó kötet. *Pázmány Péter levelezése* (Monumenta Hungariae Historica [= MHH]. Diplomataria 19), Budapest 1873.

[10] A bejövő eredetiek számottevő hányada az esztergomi prímási levéltár *Acta Radicalia* állagában, kiváltképpen Classis V és X sorozatokban (utóbbiban főként N. 196, 13–32. cs.). Vö. *Útmutató az esztergomi Prímási Levéltárhoz III: Archivum Saeculare I: Acta Radicalia et Protocollaria*, szerk. Gálffy Zsuzsanna–Hegedűs András–Tóth Krisztina, Esztergom 2001; Esterházy Miklós nádor levélfogalmazványai: Esterházy P 108 Rep. 71, fasc. 1/I–II (és fasc. 3); Batthyány Ádám levélfogalmazványai: MNL-OL P 1315 (Mikrofilmtár 51457. 51458. 51459. 43503 d.); Wesselényi Ferencé: MNL-OL Arch. Fam. Wesselényi (E 199) IV/4. tétel, n. 1–748 [VI/1–16 pallium] (8–10. d.) (például n. 184: 1660 nov. 19. n. 519: 1663. nov. 7. n. 641: 1664. június 21. n. 646: 1664. június 29. n. 649: 1664. aug. 28. n. 650: 1664. július 23.). A könyvészeti előfordulásokra a még alább idézendők mellett vö. például *Erdély története*, 1154; Benczédi László, *A Wesselényi-féle rendi szervezkedés kibontakozása*, Történelmi Szemle 17 (1980) 596–630, 610, 39. j.; R. Várkonyi Ágnes, *Országegyesítő kísérletek (1648–1664)* [idézve alább], 1813 is; Uő, *Zrínyi szövetsége Wesselényivel és Nádasdyval a török ellen*, Történelmi Szemle 27 (1984) 3, 341–369, különösen 360–362, valamint J. Ujváry Zsuzsanna, *A hazaszeretetnek és a haza veszedelmének megjelenítése Wesselényi Ferenc leveleiben*, (http://www.iti.mta.hu/Gyula/tanulmanyok/Ujvary_Zs.pdf), ReBaKucs-konferenciaelőadás, Gyula 2005.

[11] Gondolok itt főként Benda Borbála, Fundárek Anna, Koltai András, Kármán Gábor, Lauter Éva, Toma Katalin, Várkonyi Gábor, Viskolcz Noémi kutatásaira.

[12] Lásd például Pucheim, Auersperg, Lobkowitz, főpapok, káptalanok, vármegyék, városok stb. leveleit Lippayhoz, AS Act. rad., class. V és X, kiváltképpen n. 196, 13–32. cs., *passim*; valamint a prímás leveleit Lobkowitzhoz (vö. Kármán, *Erdélyi külpolitika*, 274) és Porziához: Óváry Lipót, *A Magyar Tud. Akadémia Történelmi bizottságának oklevél-másolatai III*, Budapest 1901, 376 *(ad indicem)*; ÖStA HHStA Ungarische Akten, Spezialia, Fz. 341, helyenként; Pázmányhoz a prímási levéltár mellett MNL-OL Festechich cs. lt. (P 237), Vegyes iratok, IV/1/a (Regensburg, 1636. augusztus 16.); EFML Caps. eccl., caps. 12, fasc. 6; egy a pannonhalmi főapáthoz (1645. szeptember 23-án) írt levél kiadva: Molnár Szulpic, *A pannonhalmi főapátság története. IV: Nagy háborúk kora, a magyar Szent-Benedek-Rend fölloszlása és föléledése 1535–1708* (A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend Története 4), Budapest 1906, 797–798, 158; Bars vármegyéhez: Szerémi [Odescalchi Artúr], *Emlékek Bars vármegye hajdanából*, Történelmi Tár (= TT) 15 (1892) V. közlemény: 513–558, 547, n. 161 (Pozsony, 1660., október 10.; hogy a közfelkelés maradjon-e?); VI. közlemény: 716–736, 718–718, n. 175–176 (Pozsony,

lentétben csupán a regeszta-, még inkább adattárszerű kiadása indokolt.[13] A kutatás egy újabb szakaszait jelentheti olyan tematikus gyűjtemények összeállítása, mint például plébánosok, apácák levelei, vagy a prímáshoz intézett kérvények (jobbágyoktól, de másoktól is) publikálása.[14] Külön fejezetet képezhet talán egy tudós-levelezés is.[15]

Lippay mellett más 17. századi esztergomi érsekek iratanyagára nem térek ki. Egyedül annyit jegyzek meg, hogy e munkálatok nyilvánvalóan

1663. június 29. és július 1. hadi ügyek); Nagy Iván, *Királyi, nádori s némely más nevezetes levelek Nógrádhoz 1663–1666*, Magyar TT 10 (1861) 111–202, n. XXV (Pozsony, 1664. május 5, kérésükre tizedelengedés a török dúlás miatt, Ebeczky Mihály palánki tiszttartóval, árendátorával tárgyaljanak; a prímás pecsétjének tüzetes leírásával); 191–191, n. LXIII (Pozsony, 1665. június 15., török pusztítás miatt kárvallásukat képviselni fogja az uralkodó előtt; a pecsét rövidebb leírásával); Trencséni Állami Kerületi Levéltár (Štátny Okresný Archív v Trenčíne), A trencséni magisztrátus iratai (Fond magistrat), Missiles 1646–1662. (kart. 8.); Rozsnyói Állami Kerületi Levéltár (Štátny Okresný Archív v Rožnave), A rozsnyói magisztrátus iratai (Fond Magistrat Rožnava), II, *ord. cron.*; Kassa Város Levéltára [Archív Mesta Košic], Collectio Schwarzenbachiana, n. 8176. 8247. 8309; (stb.). – Az evidens kamarai állagokat (Litterae ad Cameram Exaratae, Expeditiones Camerales stb.) itt külön nem részletezem. Megjegyzem viszont, hogy figyelembe kell majd venni az MKA Acta ecclesiastica állagot (E 151) is. Innen egy, a pozsonyi kamarai tanácsosokhoz intézett (1637. szept. 1-jén kelt) levél közölve: Molnár Szulpic, *A pannonhalmi főapátság története. IV: Nagy háborúk kora, a magyar Szent-Benedek-Rend föloszlása és föléledése 1535–1708* (A Pannonhalmi Szent-Benedek- Rend Története 4), Budapest 1906, 776, n. 120. Vö. még PL AS Act. rad., class. X, n. 196, 32. cs., 21–22 és 262–266. fol. – A prímás levelezése a Szentszékkel szövegszerűen a vatikáni fondfeltárási projekt köteteiben láthat majd napvilágot. Néhány, missziószervezéssel foglalkozó iratát Tóth István György publikálta.

[13] Közülük a leghíresebb a Wesselényi–Széchy házasságot érvényesnek (és a rozsályi Kun Istvánnal kötöttet érvénytelennek) deklaráló, még a híres római kánonjogász, Juan de Lugo állásfoglalását is kikérő, Nagyszombatban, 1645. március 27-én kelt irat. Kiadva: Nagy Iván, *A murányi Venusról*, Századok 1 (1867), 53–55. – Az oklevelek fontos regisztrum-kötete: PL AS Acta protocollata, Protocollum F. A vaskos kötetbe bejegyezték a prímás fontosabb kinevezéseit, engedélyeit, s többek között olyan oklevélmintákat tartalmaz, mint például útlevél Rómába zarándoklók számára, szentelési bizonyítvány stb. Forrásértékére a barokk tudományosság is felfigyelt. Vö. *Ephemerides Georgii Lipay…* ELTE EKK Coll. Kapr., ser. B, vol. 46, fol. 1–57.

[14] PL AS Act. rad., class. V és X, főként n. 196, 13–32. cs., *passim*. – A Lippayhoz intézett iratok garmadája a történettudomány eszközeivel csak szelektíven hasznosítható. A különféle feljegyzések, vázlatok, tervezetek átfogó rendszerezése elsődlegesen szintén archivisztikai módszerekkel indokolt.

[15] Vö. Kiss Farkas Gábor, „*Difficiles nugae*". *Athanasius Kircher magyarországi kapcsolatai*, Irodalomtörténeti Közlemények (= ItK) 109 (2005) 436–468, 457–458 (Kircher Lippayhoz) (és 442–443: Kircher mű ajánlva Lippaynak); továbbá a prímás leveleit orvosához, Policarpo Procopio Bonanóhoz. Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Ms I. 172: Litterae variorum ad Polycarpum Procopium Bonano (17. sz. latin és német, több kéz írása, 211 fol.) A 114 eredeti levelet tartalmazó kötet első 41 darabját írta Lippay György érsek 1649 és 1662 között. Mikrofilmmásolata: MTAKK Mikr. A1521/3. A levelekből idéz: Ernyey József, *Természettudományi mozgalmaink a 17–18. században*, Természettudományi Közlöny 44 (1912) Pótfüzet 3–4. 113–129 *(Régi botanikus kertjeink történetéből)*; Kiss Farkas, „*Difficiles nugae*", 442, 26. j. Lásd még Országos Széchenyi Könyvtár, Kézirattár [OSzKK], Fol. Lat. 2558. Sanctae Crucis [Barsszentkereszt] oppidi communitatis litterae ad Polycarpum Procopium Bonanum. 1661 (jelenleg már a MNL-OL-ban található).

nem hagyhatják figyelmen kívül a Pázmányhoz intézett misszilisek hasznosítását, továbbá a *Pázmány Péter… összegyűjtött levelei* harmadik kötetének kiadását, felhasználva a már megjelent kiegészítéseket[16] és a saját újabb kutatások eredményeit is.

Ezek a forráskiadások nyilvánvalóan nem pótolják a korszerű esztergomi érsek-biográfiák kora újkori hiányát, amelyek megírása szintén régi adóssága a magyar történettudománynak. De a kiadott dokumentumok nagyban segíthetik majd e monográfiák megszületését, illetve komplexebb adatközléseikkel más kutatásoknak is támpontul szolgálhatnak.

[16] Egy programadó áttekintés: Hargittay Emil, *A Pázmány-levélfilológia helyzete*, ItK 82 (1978) 185–186. A kiegészítő levélpublikációk adatai: *Pázmány Péter-bibliográfia 1598–2004* (Pázmány Irodalmi Műhely. Bibliográfiák – Katalógusok), szerk. Adonyi Judit–Maczák Ibolya, Piliscsaba 2004, 44–46; Hargittay Emil–Maczák Ibolya, *Pótlások a Pázmány Péter bibliográfiához*, Acta Historiae Litterarum Hungaricarum 30 (Acta Universitatis Szegediensis; szerk. Font Zsuzsa–Ötvös Péter), Szeged 2011, 160–183, helyenként.

II.
HISTORIOGRÁFIA

Lippay György itt közlésre kerülő „főúri" levelei magától értetődően jóval jelentősebbek annál, mintsem hogy teljes egészében ismeretlenek lennének a magyar történetírásban. Jelen kiadás nem is tűz ki mást céljául, minthogy e levelek *nucleum*át egy kötetben összefogva tegye hozzáférhetővé.

Publikálásra eddig viszonylag kis rész került. Legelőször Horváth Mihály, már 1861-ben közölt tartalmi kivonatokat, hosszabb-rövidebb idézeteket az Esterházy nádorhoz intézett levelek közül 9-ből,[17] majd Lichner Pál közölt 1863-ban párat az Erdődy Gáborhoz és Csáky Lászlóhoz írottak közül.[18] Megjegyzése szerint„ezen levelek eredetijei a pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában vannak". Már nem sikerült fellelnem őket.[19] Szilágyi Sándor közléseit 1 db, I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez írott levél nyitja meg 1870-ből.[20] Beke Antal gyulafehérvári kanonok 1882-ben 12 db, szintén I. Rákóczy Györgyhöz intézett Lippay-*missilis*t adott ki a gyulafehérvári káptalan levéltárából és a *Batthyaneum* kéziratairól.[21] Az *Erdélyi Országgyűlési Emlékek* XI. kötete 4 db, II. Rákóczy Györgyhöz írt levelet tartalmaz,[22] és 9 ugyanilyent szintén Szilágyi Sándor 1892-ben tett közzé önálló közleményben minden különösebb

---

[17] *Kismartoni regesták 1617–1645*, Magyar TT 10 (1861) 3–110, 90–92. Veszprémi és egri püspöki aláírásának facsimiléje közölve (kancellári ellenjegyzései nyomán): Ráth Károly, *gróf Eszterházy Miklós nádor levelei 1626–1645*, Magyar TT 8 (1861) 3–208, 208 + 2, n. 13–14.

[18] *Lippay György esztergomi érsek magyar levelei*, Győri Történeti és Régészeti Füzetek, 1863, 184–187 és 270–271. – Az oldalszám szerinti hivatkozásokat a kiadások esetében lásd az egyes iratoknál.

[19] Uo. 187. Köszönöm Anna Fundárková és Michal Duchoň ez irányban adott tájékoztatását.

[20] Szilágyi Sándor, *Rákóczy és Pázmány*, Pest 1870, 240.

[21] *Pázmány, Lippay és Eszterházy levelezése I. Rákóczy Györggyel (A gyulafehérvári káptalani levéltárban és Batthyányi-könyvtárban levő eredetiekből)*, Budapest 1882 [klny. TT 1881–1882. évi köteteiből].

[22] *Erdélyi Országgyűlési Emlékek* (MHH. III: Comitialia) (= EOE). X: 1637–1648. XI: 1649–1658, szerk. Szilágyi Sándor, Budapest 1684–1886. Többségüket idézi: B. Szabó János, *II. Rákóczi György 1658. évi török háborúja*, Hadtörténelmi Közlemények (= HK) 114 (2001), 2, 231–278.

történeti értékelés nélkül.[23] Őt követően Hajnal István módszertanilag is irányt mutató, ügyiratszerűen építkező Esterházy-forráskiadványa hozott 1930-ban 4, Miklós nádorhoz írt szöveget.[24] A modern kutatás 2, az erdélyi fejedelmhez intézett irattal képviseli magát.[25]

A magyar historiográfia tehát már igen korán felfigyelt e források történeti jelentőségére, ám rendszerezettebb kiadásukra mégsem került sor.

Az írások idézettségével valamivel kedvezőbb a helyzet. Horváth Mihály és Lichner közléseit már Angyal Dávid hasznosította szintézisében (vö. e kötetben 73. és 154. sz.).[26] Az I. Rákóczy Györgyhöz 1637. április 30-án írott sorok talán a leginkább ismertek közé tartoznak (17. sz.). Szilágyi Sándor emellett az EOE X–XI. köteteinek bevezetéseiben is hivatkozik olyan Lippay-levelekre, amelyek közlését nem tartotta fontosnak.[27] Hajnal sem elégedett meg a szövegek publikálásával, hanem előszavának narratívájába is beillesztette azokat,[28] másokat pedig citál (132. és 135. sz.).[29] Az általa közölt Lippay-iratokat a marxista történetírás erősen torz tükörbe helyezve használta fel (121. sz.).[30]

A kiadatlan levelek közül a legjelentősebb kétségkívül a Wesselényi Ferenc nádorhoz intézett mintegy 95 levél. Pauler Gyula, bár tételesen nem hivatkozik rájuk, szemmel láthatóan tartalmuk alapján ad rövid jellemezést az 1660-as évek elejének magyarországi közállapotáról.[31] Széchy Károly

[23] *Lippay György esztergomi érsek leveleiből*, TT 15 (1892) 581–591. – Közülük többet eredetiről idéz: Kármán Gábor, *Erdélyi külpolitika a vesztfáliai béke után*, Budapest 2011, 207, 22. j. (249. sz.); 215, 58. j. (255.b sz.); 287, 69. j. (302. sz.); 290, 76. j. (303. sz.).

[24] Hajnal István, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés időszaka* (Esterházy Miklós nádor iratai I. Kormányzattörténeti iratok: 1640. december – 1643. március), Budapest 1930.

[25] Izsépy Edit (kiad.), *II. Rákóczi György levelezéséből 1646–1660* (Bibliotheca Universitatis Budapestinensis Fontes et Studia 8), Budapest 1992.

[26] *Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig* (A magyar nemzet története VI; szerk. Szilágyi Sándor), Budapest 1898, III. könyv, II. fejezet, 6. j. és IV. fejezet, 23. j.

[27] Esterházyhoz 1638. augusztus 11. Idézi EOE X, 30, 3. j., lásd 37.b sz.; I. Rákóczy Györgyhöz 1639. április 16. és 1640. július 11. Idézi EOE X, 34–35, 1. j. és 63, 2. j.; ezeket nem sikerült megtalálni, lásd alább. – A II. Rákóczy Györgyhöz, 1651. február 25-ei levél (vö. EOE XI, 16, 3. j.) külön közleményben látott napvilágot, lásd 255.b sz. – Az EOE közléseinek modernkori hivatkozásaira a továbbiakban már nem térek ki.

[28] *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, például lxxiii, 2. j. és xcii, 2. j.

[29] Uo., xciii, 1. j. és xciv, 2. j. Vö. még Hajnal István, *Esterházy Miklós nádor lemondása*, Budapest 1929, 142, 2. j. és 102, 3. j. (stb.).

[30] Makkai László, *Az ellenreformáció és a harmincéves háború. Az erdélyi fejedelmek Habsburg-ellenes küzdelmei*, Magyarország története 1526–1686 (Magyarország története tíz kötetben 3/1–2; főszerk. Pach Zsigmond Pál), Budapest 1987, 777–936 és 1796–1804, 902.

[31] *Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664–1671 I–II*, Budapest 1876, I, 23skk.

már pontosabb hivatkozást ad az 1664. május 20-ai levélre (425. sz.), aminek köszönhetően Raimondo Montecuccoli korabeli gúnyneve („Kakuk Máté uram") már a 20. század elején ismertté vált.[32] Az 1658–1660-as évek eseményeinek leírására összesen 13 db iratból merít.[33] A nádornak 1660. július 9-én Pozsonyból írt levélnek (395. sz.) sajátos metasztázisa keletkezett, „nem volna bizon mastan ennek ideie az setalasnak" kitétele a velencei követ jelentésében tűnik elő.[34]

A Wesselényihez-intézett prímási írások modernkori használata Széchy nyomán szintén a Zrínyi-kutatáshoz köthető.[35] A másik legjelentősebb gyűjteménnyel, az Esterházy Miklóshoz írt levelekkel speciálisan egy diploma-munka foglalkozott idáig.[36] A Batthyány Ádámhoz intézett írásokra külön munka nem tér ki. E három sorozatból viszont egyaránt merít Toma Katalin – R. Várkonyi Ágnes vezetésével készült – szakdolgozata.[37] A kisebb együttesek közül a Rottal Jánoshoz küldöttek ismertek valamennyire.[38] Mellette az Aszalay István alnádornak, illetve a Forgách Ádámhoz küldött írások fordulnak elő leginkább a szakirodalomban.[39]

---

[32] *Gróf Zrínyi Miklós (1620–1664) I–V*, Budapest 1896–1902, V, 254. j.

[33] Uo., IV, 101. 102. 114. 115. 151. j. (324. sz.); 116. j. (330. sz.); 117. j. (332. sz.); 118. 143. j. (333. sz.); 151. j. 167. j. (350. sz.) 174. 175. j. (365 sz.); 190. 191. j. (378. sz., de téves, április 5-ei dátummal); 198. 199. 217. 224. 227. 228. j. (384. sz.); 210. 212. j. (394. sz.) 218. j. (389. sz.); 226. 230. 231. 236. j. (395. sz.);232. j. (396. sz.) 241. j. (391. sz., júliusi 25-ei dátummal).

[34] *Venetianische Depeschen vom Kaiserhofe II/1*, hrsg. v. Alfred Francis Pribram, Wien 1901, 477. Vö. Hóman Bálint–Szekfű Gyula, *Magyar Történet I–V*, Budapest 1941–1943, IV, 166 és 589.

[35] A 400. sz. levelet Kovács Sándor Iván idézi 1982-as értekezésében *(A lírikus Zrínyi)*, majd annak kiadásában is. Vö. R. Várkonyi Ágnes, *Országegyesítő kísérletek (1648–1664)*, Magyarország története 1526–1686, 1043–1154 és 1812–1823, 1816; vö. még Nagy Levente, *Zrínyi és Erdély. A költő Zrínyi Miklós irodalmi és politikai kapcsolatai Erdéllyel* (Irodalomtörténeti Füzetek 154), Budapest 2003, 67, 187. j.(394. sz.); 64, 176. j. 65, 182. j. 67, 188. j. (395. sz.); 67, 189. j. (396. sz.); 64, 178. j. (397. sz.); 70, 196. (400. sz.).

[36] Hardi Gábor Titusz, *Lippay György magyar nyelvű levelei Esterházy Miklóshoz*, ELTE BTK 1990.

[37] *Egyházi politikusportré a XVII. században (Lippay György esztergomi érsek 1600–1666)*, ELTE 1986.

[38] R. Várkonyi, *Országegyesítő kísérletek (1648–1664)*, 1146 (444. sz.); Benczédi László, *Rendi szervezkedés és kuruc mozgalom (1664–1685)*, Magyarország története 1526–1686, 1155–1272 és 1823– 1840, 1155. (446. sz.); Benczédi László, *Rendiség, abszolutizmus és centralizáció a XVII. század végi Magyarországon 1664–1685* (Értekezések a történeti tudományok köréből 91), Budapest 1980, 13 (5. j.) (446. sz.).

[39] A 197. 202. 204. sz. (közelebbi jelzet nélkül). Bártfai Szabó László, *A Hunt-Pazman nemzetségbeli Forgách család története*, Esztergom 1910, 407–408. Az Aszalayhoz írt levelekkel R. Várkonyi Ágnes publikációiban találakoztam.

Lippay prímás főúri levelezésének szakirodalmi recepciójához már e munka korai, kéziratos változata is hozzájárult.[40] A kutatás figyelme itt is leginkább a két nádorhoz, Esterházy Miklóshoz és Wesselényi Ferenchez, valamint a Batthyány Ádámhoz írott levelekre irányult.[41]

[40] A kézirat, mely tulajdonképpen 1994-ben megvédett diplomamunkám *(Lippay György. Egy főpapi karrier vázlata)* függelékének tekinthető, összesen 331 levél átírását tartalmazza, apparátus: regeszták, jegyzetek, mutató stb. nélkül *(Egyház és közélet a 17. századi Magyarországon: Zombori Lippay György levelei királyságbeli főurakhoz)*.

[41] R. Várkonyi Ágnes, *Konföderációs tervek a XVII–XVIII. századi Magyarországon*, Magyarok Kelet és Nyugat metszésvonalán. Nemzetközi történészkonferencia előadásai (szerk. Beke Margit–Bárdos István), Esztergom [1995], 151–156, 153, 5. j.; Fazekas István, *Batthyány Ádám és gyermekei*, Gyermek a kora újkori Magyarországon (Társadalom és Művelődéstörténeti Tanulmányok 19; szerk. Péter Katalin), Budapest 1996, 91–114, 106; R. Várkonyi Ágnes, *Az elveszett idő. Zrínyi Miklós nádori emlékirata?* HK 113 (2000) 2, 269–325, 283, 69. j.; 287, 89. j.; Borián Elréd, *Lippay érsek és Zrínyi Miklós politikai vitája. A jezsuita történetíró, Kazy Ferenc alapján*, Századok 134 (2000) 913–931, 917, 18. j.; R. Várkonyi Ágnes, *A Wesselényi szervezkedés történetéhez 1664–1671*, Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére (szerk. Fodor Pál–Pálffy Géza–Tóth István György), Budapest 2002, 423–460, 430, 25. j.; Borián Elréd, *Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében* (Pannonhalmi Füzetek 50), Pannonhalma 2004, 302, 630. j.; Toma Katalin, *Gróf Nádasdy Ferenc politikus pályaképe (1655–1666)*, Doktori disszertáció, ELTE 2005, 26, 25. j. 82, 309. j. 90, 341. j. 98, 364. j. 99, 367. j. 103, 385 j. 114, 422. j. 122, 456. j. 124, 468. j. 126, 473. és 474. j. 127,475–478 j. 128, 479–481. j. 130, 487. j. 131, 492. j. 132, 494. j. 135, 501. j. 136/502. j. 137, 508. j. 142, 521. és 523. j., 150, 552. j. 151, 557. j.; Pálffy Géza, *A Batthyány család a törökellenes határvédelemben a XVI–XVII. században*, HK 122 (2009) 2, 321–356, 332, 80.j.; Fazekas István, *Szenttamásy Máté erdélyi püspök, csornai prépost élete és működése*, Soproni Szemle 64 (2010), 425–437, 426–427 és 427, 8. j.; Schramek László Péter, *Wesselényi Ferenc, Lippay György és Balassa Imre vitája a Pest megyei főispánságról*, Történelmi Szemle 53 (2011) 4, 537–567, 563, 168. j. 170. j. 171; 564, 177. j.; Toma Katalin, *Egy dunántúli nagyúr erdélyi kapcsolatai: Nádasdy III. Ferenc és II. Rákóczi György*, Századok 146 (2012) 1161–1188, 1168, 33. j. 1177, 71. j. 1183, 104. j. 1185, 117. j. 1186, 118 és 123. j.; valamint R. Várkonyi Ágnes, *Európa Zrínyije. Válogatott tanulmányok*, Budapest 2010, *ad indicem*. – Diplomamunkámból a levelek mellett leginkább a bevezető életrajzi vázlatot hasznosítja szakdolgozatában Hardi Gábor Titusz. Vö. *Lippay György, az egyházszervező*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 13 (2001) 1–2, 21–57, 23, 31. j. 24, 37. j. 30, 102. j, 105. j, 106. j. 32, 110. j. 33, 116. j, 118. j. 34, 122. j. 35, 124. j. 46, 167. j. 52, 171. J. és 54 (vö. Új Ember 60 [2004] 17. sz. [IV. 25] is. Magam saját, hosszas külföldi kutatások nyomán könyvfejezetté formált bevezetőt és forrásait csak 2005-ben tudtam publikálni. Vö. *Purpura Pannonica. Az esztergomi bíborosi szék kialakulásának előzményei a 17. században* (Collectanea Vaticana Hungariae [= CVH] I/3), Budapest–Róma 2005, 106–160, különösen 144–145 és 147–148. (Nádasi János S.I. levelei).

III.
KUTATÁSI ADATOK

A rövid, ám adatokban nem szűkölködő historiográfiai áttekintés – ha nem is pótol teljesen egy aprólékos, minden egyes szakirodalmi előfordulást feltüntető adatbázist –, kötelező minimumként a közzétételre kerülő forrásanyag eddigi tudományos hasznosításának dimenzióit érzékelteti. A közlésre kerülő levéltári anyag sem állítja magáról, hogy teljességgel, és kivétel nélkül tartalmaz minden egyes olyan levelet, amelyet a Pázmány-utód magyar nyelven valamely magyar főúrhoz, nemeshez, vagy feleségéhez írt. Ilyet célul kitűzni egyébként is szinte lehetetlen lenne. A 17. századból fennmaradt iratanyag szerencsére már meglehetősen tetemes, és számos esetben csupán áttekintő jelleggel inventáriumba foglalt, esetleg még szinte rendezetlen. További levelek előkerülése tehát nem kizárt.[42] Gyűjtésem remélhetőleg elégséges támpontot fog nyújtani közzétételükre külön-külön közleményben, ahogy ez a Pázmány-levelek esetében is történt,[43] sőt még történik mindig.[44] Számottevőbb együttes(ek) előkerülését ha nem is zárom ki teljesen, mégsem tartom azonban túlontúl valószínűnek. Igyekeztem ugyanis kiterjedt feltárómunkát végezni. Eredményét a következő adatok jelzik:

---

[42] Főként a MNL-OL E és P szekciójának kisebb családi levéltáraiból. Ezek közül igen sokat mindazonáltal eredmény nélkül néztem át. Tételes felsorolást a kutatás időbeli elhúzódása miatt nem tudok adni.

[43] Vö. fentebb a 16. sz. jegyzetet. A legjelentősebbek Galla Ferenc kiadványai: *Harminckilenc kiadatlan Pázmány-levél* (Olaszországi Magyar Oklevéltár), Vác 1936; *Újabb kiadatlan Pázmány-levelek*, Regnum Egyháztörténeti Évkönyv, 1942–1943 (Szekfű Gyula Emlékkönyv), Budapest 1943, klny.

[44] Martí Tibor, *Pázmány Péter esztergomi érsek levelei a bécsi spanyol követhez (1627–1629)*, Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények, Budapest 2009, 15–23; Uő, *Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek nemzetközi és hazai kapcsolatrendszeréhez: három kiadatlan Pázmány-levél*, Pázmány nyomában. Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére (szerk. Ajkay Alinka–Bajáki Rita), Piliscsaba 2013, 315–322.

BÉCS
Osztrák Állami Levéltár, Házi, Udvari és Állami Levéltár
Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv
(ÖStA HHStA)

Pálffy család levéltára / Familienarchiv Pálffy (FA Pálffy) **22 db**[45]

BESZTERCEBÁNYA
Besztercebányai Járási Levéltár
Štátny Okresný Archív Banská Bystrica (ŠOkA BB)

Koháry-Coburg család levéltára / Archív Rodu Koháry-Coburg **4 db**

BUDAPEST

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár, Kézirattár
(ELTE EKK)

Litterae et epistolae originales **1 db**

Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár
(MNL-OL)

Magyar Kincstári Levéltárak, Magyar Kamara Archivuma (MKA)
Archivum familiae Esterházy (E 174) **1 db**
Archivum Stephani Aszalay vicepalatini (E 168) **6 db**
Archivum Familiae Nádasdy (E 185) **4 db**
Archivum familiae Rákóczy (E 190) **23 db**

[45] Az ebből a levéltárból újonnan kiadott és Lippaynak tulajdonított három, 1642 júliusában kelt levél nem az övé. Az első két, a közlés szerint 'Esztergomi Érsek LGy', helyesen azonban 'Esztergami Érsek m.p.' aláírású irat Lósy Imréé, 1642 őszéig ugyanis ő a prímás, és a kézírás is az övé. Lippay egri püspökként nem írhatott alá, mint érsek, ez nonszensz. Szilágyi azonosítási támpontként hivatkozott közlése is téves, az említett levél 1644-es, és nem 1642-es, ráadásul Szilágyi kiadásában a helyes dátum szerepel. A 3. levél sem lehet Lippay György egri püspöké, kancellárként a prímást, a nádort és az erdélyi fejedelmet ugyan 'nagyságosozta', Pálffy Istvánt azonban nem, ahogy e levélben olvashatjuk. A stílus és a tematika is teljesen idegen. Vö. Vadas András, *Lippay György három levele jobbágyainak végvárakba szökéséről (1642)*, Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények 10–11 (2012–2013) 101–105.

Archivum familiae Wesselényi (E 199) **88 db**
Missiles (E 204) **10 db**

Családi levéltárak
Csáky család levéltára (P 71) **11 db**
Esterházy család hercegi ágának levéltára (P 108) **48 db**
Esterházy László iratai (P 124) **8 db**
Esterházy Pál nádor iratai (P 125) **7 db**
A Forgách család gyimesi ágának levéltára (P 287) **17 db**
A Nádasdy család levéltára (nádasladányi) (P 507) **28 db**
A Zichy család levéltára (P 707) **21 db**
Az Esterházy család zólyomi ágának levéltára (P 1294) **1 db**
Batthyány család hercegi ágának levéltára, Missiles (P 1314) **86 db**

Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár
(OSzKK)

Quart. Lat. 2164 (Jászay gyűjtemény) **1 db**

ESZTERGOM
Prímási Levéltár
(PL)

Archivum Saeculare (AS), Acta Radicalia **2 db**

KOLOZSVÁR
Román Nemzeti Levéltár, Kolozs Megyei Levéltár
Arhivele Naţionale ale României, Direcţia Judeţeană Cluj
(ANR DJC)

Erdélyi Magyar Nemzeti Múzeum Levéltára
Mike Sándor gyűjteménye / Colleţcia Personală S. Mike **17 + 1**[46] **db**

[46] Vö. alább, 17. sz. levél.

POZSONY
Szlovák Nemzeti Levéltár
Slovenský Národný Archív
(SNA)

Családok és uradalmak levéltárai
Erdődy család levéltára / Archív Rodu Erdődy **29 db**
Esterházy család cseszneki ágának levéltára / Archív Rodu Esterházy **1 db**
Pálffy család levéltárai, Központi Pálffy-levéltár / Archívy rodu Pálffy Ústredny Pálffyosvky archiv **2 db**

A Beke-féle kiadás itt csupán regesztaszerűen hozott szövegeivel (12 db), valamint a Lichner (5 db), és Szilágyi (1 db) után közölt, kéziratilag fel nem lelt írásokkal együtt összesen **457** misszilis kerül most publikálásra.[47] Ebből 10 szól női címzettnek, mely leveleken mindig magyar az aláírás (33. 51. 54. 128. 134. 136. 140. 308. 320. 408. sz.). Hasonlóan, ám név nélkül, csupán 'Esztergami érsek'-ként 3 további, Esterházy Miklósnak, Rottal Jánosnak és Wesselényi Ferencnek küldött iratot találunk aláírva (151. 340. 354. sz.). Ezeket a misszíliseken belül kevésbé hivatalosabb jellegűnek, az uralkodói *Handbrief/di proprio pugno/Privatbrief* műfajhoz hasonlítónak tekinthetjük.[48]

A két Rákóczy Györgyhöz írottakat, lévén szuverén uralkodók, a levelek pedig korábbi tudásom szerint jórészt kiadottak, kezdetben nem terveztem felvenni ebbe a gyűjteménybe. Más tervezett kötetbe azonban beoszthatatlanok, s valójában nyelvileg, tartalmilag leginkább idetartoznak. A későn – végül a kolozsvári Mike-gyűjteményből nagyobb számban előkerült ismeretlen leveleknek köszönhetően – megszületett döntés az oka, hogy az elsődlegesen a Rákóczyakhoz intézett levelekre irányuló pótkuta-

[47] Az I. Rákóczy Györgyhöz írottak közül azokat, amelyeket Beke Antal adott ki, csupán rövid regeszta formájában hozom, tekintve hogy Beke könyve nemrég reprintként újra megjelent, illetve e levelek részleges iratkontextusban jelentek meg, ahonnan nem látszott indokoltnak teljesen kiszakítani őket. A gyulafehérvári káptalani levéltárból közölt iratok (1884-től) az országos levéltárban találhatóak. MNL-OL Lymbus (F 12), VIII/3/1–15. (7. d.) Köszönöm Kovács Zuzsa szíves segítségét.

[48] Inkább az utóbbi kettőhöz (a *Handbrief* magánjellege ellenére is erősen formális jellegű). Vö. Petr Mata–Stefan Sienell, *Die Privatkorrespondenzen Kaiser Leopolds I.*, Josef Pauser, Martin Scheutz und Thomas Winkelbauer (Hg.), Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungband 44), Wien München 2004, 837–848.

tásokat már a sajtó alá rendezés közben, párhuzamosan folytattam. Az e munkálatok legutolsó szakaszában előkerült 9 db levelet[49] '*bis*' megjelöléssel láttam el.

Négy, a szakirodalomban idézett iromány nem sikerült megtalálnom. Ezeknek adatait a további kutatás segítésére jegyzetben adom meg.[50]

[49] Öt szól Rákóczyhoz, valamint 1-1 db Esterházy nádorhoz és Forgách Ádámhoz, 2 db pedig Pálffy Pálhoz.

[50] Egyaránt az országos levéltárra hivatkozva idéz Szilágyi Sándor Lippay 1639. április 16-ai, I. Rákóczy Györgyhöz intézett leveléből: „Bercheny uram bemenvén Erdélyben minemű szép confidentiával ír ő Felsége Nagyságodnak, leveléből megértheti, melyeknek megírását csakugyan magam által akarta tenni ő Felsége", illetve említi 1640. július 11-ei írását. EOE X, 34–35, 1. j.; 63, 2. j. Ezeket a Rákóczy lt. szóba jöhető helyein (például 10–11. sz. d.) ismételten is hiába kerestem. – Hasonlóan jártam a Magyar Tudományos Akadémia kézirattárában (MTAKK) a Nádasdy Ferencnek Pozsonyból 1651. július 3-án írt levéllel. „MTAKK Lukinich másolatok" megjelöléssel említi Toma, i.m. Az átvizsgált anyagok: ms. 4543/25; 4879. 4928. 5364/7–14. A megadott jelzet alapján (MNL-OL P 287, fasc. 42, n. 54) nem került elő a II. Rákóczy Györgyhöz Pozsonyból, 1655. január 19-én küldött irat sem. Vö. R. Várkonyi Ágnes, *A nemzetközi törökellenes szövetség genezise és II. Rákóczi György fejedelem*, Történelmi Szemle 27 (1984) 1–2, 67–79, 72, 13. j.

IV.
A LEVELEK FORRÁSÉRTÉKE

Ha a kötetben közlésre kerülő forrásanyag történeti értékét tézisszerűen meg szeretnénk határozni, leginkább a következőképpen fogalmazhatjuk meg: Úgy az udvari magyar kancellárként (1635–1642), mint az ország prímásaként (1642–1666) a nádorokhoz, országbírókhoz, kerületi főkapitányokhoz stb. írott levelek a 17. század középső harmadának duális, a rendek és az uralkodó között megoszló hatalomgyakorlás működésének részleteibe engednek bepillantást. Szemléltetik, hogy az ország kormányzása milyen transzmissziókon keresztül működött a bécsi birodalmi központból, mi volt ebben az egyházi rend vezetőinek a szerepe,[51] viszonya a *status saecularis* irányítóihoz; melyek voltak az összetett rendszer mozgásának nehézségei, buktatói (kiváltképpen a két rendi pólus, a prímás és a nádor folyamatosan hullámzó viszonya tekintetében); milyen technikák szolgáltak a működőképesség biztosítására, alkalmasint gyors és eredményes döntések elérésére, végrehajtására. Adatoltan nyomon követhető, hogy a 17. század elején kialakult, Pázmány érseksége alatt konszolidálódott rendszer, melyben az esztergomi érsek az ország prímásaként megkerülhetetlen hatalmi központ a nádor mellett a Királyság kormányzásában, az 1650–1660-as évek fordulóján hogyan porlad szét hétről-hétre a formálódó Habsburg-abszolutizmus zátonyain (vö. különösen 318–407. sz.). A közlésre kerülő for-

[51] Idevágóan a püspök udvari magyar kancellárokkal folytatott levelezés is meghatározó. Például 3 Lippay- levél Szelepchénynek: Pozsony, 1653. július 15. S.k. eredetije: MNL-OL Batthyány család levéltára, Missiles (P 1314) n. 29 322; Pozsony 1654. március 26. és április 20. MNL-OL MKA Missiles (E 204), 26. cs. (Lippay György levelei [n. 7594–7593]). – A Lippayhoz írt kancellári, főpapi és egyéb (főúri, erdélyi fejedelmi) levelek forrásértékére és mintaszerű monografikus hasznosítására jelenleg leginkább Kármán Gábor nemcsak kitűnő, hanem egyenesen példaértékű könyvének gazdag apparátusa segítségével alkothat képet az érdeklődő olvasó: *Erdélyi külpolitika*, 274, 18–19 j. és *passim*; tanulmányszintű hasznosításuk, például: Várkonyi Gábor, *Wesselényi Ferenc nádorrá választása*, Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára (szerk. Erdélyi Gabriella–Tusor Péter), Budapest 2007, 87–110 és Kármán Gábor, *II. Rákóczi György 1657*, i.m., helyenként; Toma, *Egy dunántúli nagyúr*, 1164–1167, 17–30. j. skk. (stb.). Lásd a következő jegyzetben idézett irodalmat is.

rásanyag a rendi dualizmus Pázmány utáni majd három évtizedének mindennapi működésébe, a prímás/nádor (prímás *vs.* nádor) *contra* bécsi udvar Vesztfália után mind esélytelenebb küzdelmébe vezet be bennünket, valamint az egyházi rendek a török és erdélyi politizálásban betöltött szerepét tárja elénk. És talán hozzásegít bennünket ahhoz, hogy a hamis kurucromantikát felváltani látszó, legalább ennyire hamis Habsburg-romantikát is a maga helyén tudjuk kezelni.[52]

E tézis indokolja, teszi érthetővé, hogy bár eredeti pályázati terveim között nem szerepelt, a kötet miért az MTA Lendület-programom keretében jelenik meg. E program bécsi vetülete, a magyar egyházi elit úgymond „bécsi integrációja" alapvetően 19. századi vonatkozású, és genezisét tulajdonképpen a nemzetközi kutatás igényei, megkeresése adják.[53] A munka közben adódó felismerés inspirált a vizsgálatok időbeli és nagyobb léptékű kiterjesztésére,[54] miszerint a dualizmus korának egyházi viszonyai, alapproblémái a legtöbb esetben nemcsak áttételes, közvetett, hanem kontinuus, kiásható gyökerekkel bírnak a kora újkoréival.[55]

[52] Ahhoz a képhez szolgáltatnak adatokat, amely az utóbbi évtizedekben már mind kevesebb bizonytalansággal kezd kirajzolódni. Lásd a vonatkozó szintézisek alapos bibliográfiáit: Szekfű, *Magyar Történet*, IV, 588–593; Magyarország története 1526–1686, 1796–1804. 1812–1823. 1823–1840 és természetesen a hozzájuk tartozó fejezeteket. Külön is megemlítendő, minden ideológiai sallang ellenére: Benczédi László, *A haza- és a nemzetfogalom alakulása a késői feudalizmus korszakában*, Századok 101 (1967) 6, 1357–1364; *A magyar rendi nemzettudat sajátosságai a XVI–XVII. században*, Nemzetiség a feudalizmus korában. Tanulmányok (Értekezések a történeti tudományok köréből 64), Budapest 1972, 120–129; *Rendiség, abszolutizmus és centralizáció*, i.m. – Az újabb kutatások közül például: Anna Fundárková, *Ein ungarischer Aristokrat*, XV–LXVIII; S. Lauter Éva, *A Palatinus Regni Hungariae a 17. században*, Perlekedő évszázadok. Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára (szerk. Horn Ildikó), Budapest 1993, 215–239; Koltai András nagymonográfiája: *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén* (Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források– Feldolgozások 14), Győr 2012; Várkonyi Gábor, *Wesselényi Ferenc nádor*, Sic itur ad astra 1 (1987) 1, 74–115; Bene Sándor, *Theatrum politicum. Nyilvánosság, közvélemény és irodalom a kora újkorban* (Csokonai Könyvtár 19), Debrecen 1999; Kármán, *Erdélyi külpolitika*, i.m.; R. Várkonyi Ágnes, *Európai játéktér – magyar politika 1657–1664*, Az értelem bátorsága: Tanulmányok Perjés Géza emlékére (szerk. Hausner Gábor) Budapest 2005, 577–614; valamint szintén tőle az *Európa Zrínyije* c. tanulmánykötet frissített, kibővített tanulmányai, és az ott először megjelent: *Navigare necesse est. A Nádori emlékirat az újabb kutatások koordinátáján*, 346–382.

[53] Az Institut für Kirchengeschichte an der Katholisch-Theologischen Fakultät der Universität Wien és a Römisches Institut der Görres Gesellschaft részéről *(Die Bischöfe der Habsburgmonarchie*; *Die Alumnen des Wiener Frintaneums)*.

[54] Ugyanez indokolja a bekapcsolódásunkat a bécsi udvar magyar és cseh vonatkozásait érintő kutatásokba. Az eredményre lásd*: Der Wiener Kaiserhof und das Königreich Ungarn und Böhmen im 16–17. Jahrhundert*, hg. v. István Fazekas–Anna Fundárková (PUGW 8) Wien 2013.

[55] E felismerés legmeggyőzőbb bizonyítéka következő tanulmányom*: Nemzeti zsinat, 1648. Katolikus rendi autonómiatörekvés a kora újkori Magyarországon*, Katolikus zsinatok és nagygyűlések Ma-

Az ilyesfajta misszilis-gyűjteményekből rendkívül gazdag, színes információik ellenére, vagy éppen amiatt akár a korra, akár választott főszereplőjükre nézve lehetetlen egy egységes, koherens kép megrajzolása. Ami persze magából az ilyen típusú forráskiadásból *per definitionem* következik. Akár egy kortörténeti monográfia, akár egy biográfia megírásához szélesebb körű, ugyanakkor erősen szelektívebb kutatás szükségeltetik, melynek során még egy nagymonográfia esetében is e levelek részlegesen, szövegszerűen pedig alig kerülnének hasznosításra. Márpedig ezek a csupán címzettjeik alapján válogatott, egyéb szempontok alapján nem szelektált textusok más irányban és más mélységben legalább annyira közel hozzák az olvasóhoz a 17. század derekának magyar világát, mint a legmodernebb módszerek alapján megírt monográfia. Ezzel persze megint csak oda lyukadunk ki, hogy egy adott történeti téma valóban szisztematikus feltárása kétpólusú: a feldolgozások nem helyettesíthetik az – arra érdemes – források tervszerű publikálását, és persze *vice versa*. Amit akár axiómának is tekinthetünk.

* * *

Az akár kancellárként, akár prímásként írt levelek talán legfontosabb mozaikkockái azok a hiánypótló információk, amelyek a császári udvarról tudósítanak. Egy részük az udvari magyar kancellár kulcspozícióját árnyalja: Lippay az udvar és Pázmány érintkezésének tótumfaktuma (4 .sz.), még ha nem is sikerül mindig keresztülvinnie a bíboros elképzeléseit, mint például a kalandor Bielavich György tinini püspöki kinevezésekor (9. sz.). Esterházy Miklós is tájékoztatja állásfoglalásainak titkos tanácsbeli megvitatásáról (62. sz.), mely üléseken ekkor még hivatalnokként és nem tagként jelenhetett meg.[56] Biztosítja a nádort, hogy mindent elkövet: opinióit ne csak kivonatokban tárgyalják (73. sz.), illetve figyelmezteti is, mely pontokban kellene az Erdélybe induló császári követ utasításához állásfoglalást adnia (109. sz.). Kitapintható, miként akarja adminisztratív befolyásán túl növelni saját politikai súlyát, amennyiben arra kéri Nyáry István kassai fő-

gyarországon a 16–20. században (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 10; szerk. Balogh Margit–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár), Budapest–Pécs 2014, 69–130.

[56] A szépszámú magyar ügyeknek köszönhetően részvételei elég gyakoriak voltak. Így válik érthetővé, hogy az egykorú *status particularis*ban, illetve egy korabeli metszeten is miért címezik már egri püspökként *intimus consiliarius*nak. Szilágyi András, *Habsburg Albert király egy 17. századi metszeten*, Művészettörténeti Értesítő 62 (2013) 2, 247–248, 251.

kapitányt, hogy közvetlenül rajta keresztül közölje kívánságait az uralkodóval (mivel „nem mind egy nyomban jár az Őfelsége tanácsinak elméje"), és hamarosan elégedetten nyugtázza a generális együttműködési készségét (70. és 77. sz.). Ő szervezi a Magyar Tanács – nem túl gyakori – udvarbeli, az uralkodó előtt tartott ülését Laxenburgban (98. sz.).

Olykor az udvari döntéshozatal szóbeli mozzanatai is megörökítésre kerültek, mint például a végváriak fizetéséről és Pálffy Pál kamarai elnök ebbéli szerepe kapcsán III. Ferdinánddal folytatott párbeszéd rövid leírása (108. sz.). A Titkos Tanács elnökével, az éppen a vesztfáliai béketárgyalásokra készülő Maximilian von Trauttmansdorff-fal folytatott párbeszéd megörökítése már az érsekség időszakából származik és azt mutatja, hogy a magyar prímás meglehetős szabadsággal fejthette ki véleményét az udvarban: „Én expresse megjövendöltem Trautmanstorf uramnak, hogy az victoria után mindgyar neki fognak ők dőlni, semmit sem mívelni, es az szántas, vetés után aratásnak idején henyélni, váltig szabódék, hogy nem, de ím mindenestül úgy vagyon" – tájékoztatja a nádort 1644 januárjában. Egy évtizeddel későbbi megjegyzése szerint szókimondása sokszor kiváltotta a titkos tanácsosok neheztelését, III. Ferdinánd azonban elfogadta tőle (274. sz.).

A prímás I. Lipót uralkodása alatt is megtartotta szokását. „Igen oda beszéllettem harmadnapja Leopoldus hercegnek" – írja 1659. március 1-jén Wesselényi Ferenc nádornak, lévén „mireánk legkisebb gondviselés" (337. sz.). Lipót Vilmos főherceg, a még az udvari kancellári időkből személyesen ismert császári nagybáty sem volt rest pirongatni az érseket, ha elégtelennek találta erdélyi értesüléseit (336. sz.). Lippaynak, ha Bécsben volt, és talált megfelelő ügyet/ürügyet, szabad bejárása volt az uralkodóhoz: „majd bemegyek Őfelségéhez, az új békességet az fejedelmek *[ti. Rákóczy és Barcsay]* között megjelentem" – olvashatjuk szintén március 1-jéről. Nagyobb nehézséget jelentett ekkor már magához az udvarhoz „feljutni". Míg 1650-ben a győri püspökség megfelelő betöltése miatt (ti. nehogy németnek adományozzák) magától megy a császárvárosba (251.b sz.), 1659. februárban már így morfondírozott: „Perplexuus vagyok, felmenjek-e hívatlan Bechben", végül Rottal János biztatására indult csak útnak (332. és 333. sz.). Előfordult, hogy már előre jelezték neki: meghívást fog kapni a Titkos Tanács, pontosabban az operatívabbnak tekinthető *Geheime Konferenz*[57] ülésére (ajánlása szerint

[57] Vö. Stefan Sienell, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Wien 2001.

be fog engemet is hívatni Portia Herczeg Uram) (431. sz.). Az invitálás azonban problémát is jelenthetett, amennyiben „be hívatván engemet is az tartandó Tanácsban, azonban napról-napra halad és múlik, kinek ha kévánatos végét érhetném, alá mennék innét Posonban" – olvashatjuk (432. sz.). A hosszabb tartózkodások közben természetesen jobban adódott alkalom fontos ügyekről eszmét cserélni Porziával („Ott fenn lévén Bécsbe az legelső miniszterrel discurálván…"), és magával Lipóttal: „Három hétig voltam ez napokban Bécsben Őfelségénél, szemtül szemben szóllottam, es az mint lehetett efficaciter, Őfelségének…" (344. sz.).

Fontos fejezetet képeznek a Magyar Tanács Bécsben tartott üléseiről elejtett megjegyzések. Ezek a jórészt a titkos (és olykor hadi-) tanácsosokkal kibővített, olykor az uralkodó elnökletével megtartott ülések 1657-től szemlátomást megszaporodtak.[58] Ennek azonban korántsem a magyar befolyás növekedése az oka, hanem inkább az, hogy a „lipóti abszolutizmus" egyre kevésbé tolerálta, hogy a magyar rendi vezetők külön tartsanak gyűléseket (vö. 357. sz.). Az effajta közös ülések nem voltak mentesek a protokolláris problémáktól: „Forgách uram is velünk volt, mikor az Németekkel tanácskoztunk, azok után ült, mikor Őfelsége előtt egy kis széket tettek az secretarius háta mögé, ott ült. Kit én nem suadealtam volna, nem is leszen állandó, másszor nem hívják, tartok tőle". Ráadásul, úgy tűnik, ezek a tanácskozások nem mindig biztosítottak hatékony érdekképviseletet sem: „juthat eszében kegyelmednek, arról kérdettem vala meg az Bechi tanácsbais az én opiniomat, arrul végezzünk először, mint forgassuk fel fenékkel az articulusokat, az magyar urak nem igen szóllanak hozzája. Az Németek opinioja az vala, hogy necessitas non habet legem. Ha evvel fel forgathatni minden articulusinkat, nem sokat adunk az mi szabadságunkért" – olvashatjuk 1660. április 20-ról (377. sz.).

A legszenzációsabb tudósításnak mindazonáltal az tekinthető, hogy I. Lipót a prímással rendszeresen külön, négyszemközti megbeszélést szokott tartani: „hívatta Őfelsége fel az urakot, engemet is immár negyedik levele, az kivel hívat, hogy az tőbb urak előtt fel mennjek, és szokása szerint confidenter akar velem minden dolgokról magányossan conferálni" (446. sz.). Ekkor már 1664. november 18-át írunk, és Lippaynak a vasvári békekötés után nem igen akaródzott az udvarba menni, melynek magyar politi-

[58] Vö. Pálffy Géza, *Mellőzött magyarok? Hadikonferenciák ülésrendjei 1660–1662-ből és 1681-ből*, LK 75 (2004) 1, 47–63.

kájára hosszú évek óta öntötte panaszáradatát. Felhánytorgatta, hogy az erdélyi ügyek intézését teljesen kivették a magyarok kezéből (320. sz.), mindent „német tanácsra bíznak és még a kancellárt is megkerülik az udvarnál" (333. sz.), ahol „Soha bizon nem láttam az magyar nemzetet… oly contemptusban, mint mastan" – írja 1659 februárjában (332 sz.). A szűnni nem akaró, szándékos intrikát gyanító kritika (vö. 346. sz.) – amiből nem hiányzik személyes mellőzésének említése sem (378. sz.) – olykor képszerű megfogalmazást nyer (360. 372. 386. sz.). Bár fenntartás, némi malícia az udvarral szemben korábban is meg-megnyilvánult (vö. pl. 176. és 283. sz.), a változás szembetűnő.

* * *

Hasonló mozaikokat számos egyéb fontos témára össze lehet rakni a levelekből. Ehhez a gazdag név- és tárgymutató kellő támpontok sorát adja. Az alábbiakban csupán jelzem őket néhány leszűrhető megállapítás, sejtés és szórványos iratutalás kíséretében.

Kormányzattörténeti szempontokat vizsgálva számos további adatot találunk az udvari döntéshozatal hivatali működésének részleteire. A Hadi- és Titkos Tanács magyarokról magyarok nélkül hozott határozatai ellenében Lippay már kancellárként arra kérte Esterházy nádort, ha személyesen nem tud jelen lenni, feltétlen küldje írásban állásfoglalását, amit ő szükség esetén „*in consilio*" elővehet (121. sz.). A prímás nemcsak bírálta a döntések általa országvesztőnek tartott tesze-tosza meghozatalát (345. sz.), hanem folytonos figyelemmel követte a belső erőviszonyok, mozgások alakulását („Gonzaga meggyógyult, holnap audientiája leszen, megmarasztják, úgy látom, még egyszer", 321. sz.). Világosan látta, hogy ha egy főispánság adományozásában a titkos tanácsosok már állást foglaltak, reménytelen változást elérni (338. sz.). 1659 márciusában élt a gyanúval, hogy a frissen érkezett török követ audienciáját azért halogatják, hogy ő Pozsonyba visszatérve már ne tudjon érdemben közbeavatkozni (341. sz.). Szükség esetén külön megkereste levelében a császári gyóntatót és Lipót Vilmos főherceget is, illetve többször a főminisztert. Porziának olyasmiket is leírt, amit az uralkodó számára éppen nem látott tanácsosnak (358. 398. sz.). Udvari értesüléseiről Wesselényi nádort is tájékoztatta („Úgy látom, distinguálták az mi irásainkat, egy részét az bellicumra bocsátották, az honnét ím resolutioia is va-

Lippay György esztergomi érseki pecsétje
(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. FF, fol. 31.)

gyon kegyelmednek", 380. sz.), akit vonatkozó tanácsokkal is ellátott. Például, hogy a felső-magyarországi hadi eseményekről ne csak tájékoztassa az udvart, hanem soraihoz *opinió*t is adjon a szükséges teendők felől (384. sz.), illetve, hogy Lipót levelének bizonyos részeivel ne foglalkozzon, mert azokat „az secretariusok addálták inkább az ő módjok szerént" (400. sz.).

* * *

A magyar kormányszervek, az Udvari Magyar Kancellária, a Pozsonyi Kamara működésére és a Magyar Tanácsra vonatkozó utalások mellett (11. 57. 341. 69. 163. 217. 218. 232. stb. sz.) az országgyűlések előkészítése gyakran visszatérő téma (89. 96. 120skk. 214. 215. 234. 287skk. 327. 412.). Magukról a diétákról nem kapunk tájékoztatást, hiszen a jelenlévő főrendekkel ekkor értelemszerűen szünetelt a levelezés. Az információ-tartalom az ülések kezdetéig terjed, például hogy a prímás betegsége miatt ki fogadja a császárt és a királyt, amire Pázmány idejéből hozódik fel 1662-ben precedens. Több adalékot kapunk a kormányzati döntések vármegyei végrehajtásáról, főként annak esetlegességeiről akár a katonaállítás, közfelkelés terén, akár ítélkezési ügyekben (41. 45. 170. 215. stb.). Külön megemlítendő a részgyűlések tartásának erősödő tiltása (311. sz.). Lippay kormányzati feladatai helytartóságai idején szemlátomást megnövekedtek. Ilyenkor az elhunyt nádornak címzett, de már fel nem bontott levelek is hozzá kerültek (206. sz.). Nem túl gyakori kimaradásait az államügyek intézéséből szemlátomást nehezen viselte (232. 366. 367. sz.).

Az erdélyi politikára vonatkozó szépszámú iratból kitapintható, hogy Lippaynak minden igyekezete ellenére sem sikerült Pázmány helyébe lépni az I. Rákóczy Györggyel ápolt kapcsolatok terén,[59] sőt a légkör egyre bizalmatlanabb lett, részint a vallásügy (jezsuiták kitiltásának szándéka), részint a

[59] A fejedelem Lippay minden erőlködése ellenére nem bízott benne, nem fogadta el a sokat emlegetett *clavis*t, ellenszenve, eltérő politikai tervei mindennél jobban megmutatkoznak 1638. augusztus 3-ai levelében és a Lippayhoz küldött Chernelnek adott kemény hangú instrukciójában. Vö. 1637–1638. évi levezésüket, különösen Rákóczy hozzá írt leveleit, Beke, *i.m.*, n. 43 és 48 (utóbbi Lippay Kassáról, 1638. július 23-án írt, e kötetben 36. sz. alatt kiadott levelére adott válasz.) Lippay Jászó, 1638. augusztus 17-ei levelében udvariasan kitér a fejedelem különféle vádjai elől. Ekkorra fel kellett ismernie, hogy minden igyekezete ellenére nem sikerült Pázmány örökébe lépni az erdélyi fejedelemhez fűződő viszonyban. A Rákóczyhoz fűződő kapcsolatok szorosabbá tételét ekkoriban Draskovith György és Jakusith György is szemmel láthatóan ambicionálta. (Lásd leveleiket a Mike-gyűjteményben (ANR DJC), n. 722. és 662. 671. 683. 692. 706. 711. 714. 715. 746. 750 stb.)

fejedelem mind fenyegetőbb külpolitikai aktivitása miatt. A kancellár által mindkét kérdésben papírra vetett érvek igen plasztikusak. A jezsuiták esetében arra hivatkozik, hogy a Királyságban sem hajtják végre a protestánsok megégetésére vonatkozó törvényt (59. és 63. sz.).[60] A Habsburg-ellenes külpolitikával kapcsolatban megfogalmazott véleménye pedig már-már klasszikusnak nevezhető: „Az Austriai házot bizon nem debellalliak, hanem megmarad. Az magyar nemzetet elszakasztani az Ausztriai háztul külömben nem lehet, hanem ha törökké tesszük" – írta 1638-ban (36. sz.). Ettől a megfogalmazástól meglehetősen hosszú az út addig, amikor az udvar előtt Magyarország hódolásának és Bécs, illetve Szilézia elleni támadásának realitását villantja fel (398. sz.). Fraknói írja egy helyütt, hogy Pázmány levelei sehol nem kerülnek ellentmondásba. Lippaynál például Erdély ügyében, a viszony lehűlésével párhuzamosan megfigyelhető a disszimuláció (37. és 37.b sz.), amely 1644 őszére egészen a már hadba lépő fejedelem megbuktatásának és Csáky Istvánnal helyettesítésének fontolgatásáig (szervezéséig) terjed (182. 185. 186. sz.).

A II. Rákóczy Györgyhöz intézett levelek két *Leitmotiv*ja: a hiábavaló óvás nemzetközi protestáns dinasztikus politikától és a belépéstől a soron következő északi háborúba (1655–1660 [1654–1667]), majd a kiszolgáltatottá váló fejedelemség mentése.

* * *

A politika- és kormányzattörténet mellett meghatározók, mondhatni túláradóan bőségesek a hadtörténeti dimenziók. A harmincéves háború (1618–1648) aktuális eseményeiről,[61] a magyarok szerepléséről, az idehaza végvárak ágyúlövéseivel, *Te Deum*mal ünnepelt Habsburg-győzelmekről szóló beszámolók (38. 152. sz.) mellett jóval jelentősebbek a seregbírói, kapitányi (60. 103. 105. 108. 100 120. sz.), főkapitányi (131. 132. 141. 328. 337. 447. sz.) kinevezésekre, azok személyi, döntéshozatali feltételeire (különösen 156. sz.), olykor a generálisok fizetésére, tevékenységére (77. 81. sz.) vonatkozó információk akár a kancellári, akár a prímási időszakból. Külön fejeze-

[60] A kérdés tárgyalása a modern szakirodalomban: Kármán, *Erdélyi külpolitika*, 47–48 és 150skk.

[61] Hadihírek kritikai elemzésével és valós, nem valós voltával a levelek apparátusa nem foglalkozik. Jó eligazítást ad az eseménytörténet vonatkozásában: William P. Guthrie, *The Later Thirty Years War: From the Battle of Wittstock to the Treaty of Westphalia* (Contributions in Military Studies 222), Westport–London 2003.

tet képeznek az I. Rákóczy György 1644–1645. évi hadjáratával foglalkozó iratok, ahol Lippay aktív hadászati elképzelésekkel, kreatív stratégiai, taktikai ötletekkel jelenik meg előttünk (157skk sz.). Batthyány Ádámot, akinek katonafogadásában szerepet vállal (175. 181. 183. sz.), külön kapacitálja a magyar csapatok fővezérségére, ám hiába hangoztatja, hogy harctéri tapasztalatait majd a törökök ellen is kamatoztathatná (187. és 189. sz.). (Előző évben a svédek elleni hadba szállásra buzdította, akkor a gróf előmenetele mellett a fő érv azt volt, hogy a magyarság – hosszabb távon – inkább szorul a Habsburgok segítségére, mint fordítva; vö. 146. 148. sz.) Páratlan módon maga is készen állt, utolsóként az esztergomi érsekek sorában, hogy személyesen vegyen részt a harcokban, amire végül talán mégsem került sor (161. 166. 204. sz.). Elszántságát mutatja, hogy a magyar főurak tiszttartóival ellentétben támogatta, ha a szlovák jobbágyok fegyvert ragadnak az ország nyugati szélén betörő svédek ellen (193. sz.). Az erdélyi támadás idejéből nem hiányoznak az olyan érdekességek sem, mint a fejedelem orvosnak öltözött kémjének elfogása (165. sz.). Ennél azonban nyilván fontosabbak a háborút kísérő diplomáciai tárgyalások említései (179. 192skk sz.).

A vesztfáliai béke utáni nemzetközi helyzet figyelemmel követése hangsúlyosan van jelen. A források sorából kiemelkedik a Lengyelország felől esetlegesen fenyegető veszély elemzése (300. sz.). Ugyanez mondható el két, az 1659-es pireneusi és az – északi háborút Habsburg-részről lezáró – 1660-as olivai békét követően remélt kedvező európai konstellációra,[62] segítségre alapozó nagyszabású tervezgetésről (381. 391. sz.). Az 1658–1660–1664 során Wesselényi nádorhoz és Rottal Jánoshoz írott levelek az Erdély romlásához, Várad elvesztéséhez, II. Rákóczy György bukásához és halálához, illetve a vasvári békéhez vezető hadi és korreláló politikai események, a döntéshozatali kérdések, problémák hadászati elemzéseket (378. 380. 418. sz.) sem nélkülöző különös krónikák (341skk. 377skk. 424skk).

A hadtörténeti vonatkozások állandó toposzai a végvárak, a török mozgolódások, támadások. Ezeket egészítik ki szervesen a Habsburg–török diplomácia adatai, kiváltképpen annak magyar vetülete. Mindenekelőtt a keleti diplomáciában játszott nádori szerepről szóló (62. 71. 75. sz.), illetve a Lippay

[62] A Vesztfália utáni Európa hatalmi viszonyainak változásaira: Robert I. Frost, *The Northern Wars - War, State and Society in Northeastern Europe, 1558–1721*, London–New York 2000; Ekkehard Eickhoff, *Velence, Bécs és a törökök. A nagy átalakulás Délkelet-Európában (1645–1700)*, Budapest 2010; lásd még a *Bibliográfiá*ban felsorolt lexikonokat, kézikönyveket.

részvételével zajló szőnyi béketárgyalások során írott levelek (80skk sz.), amelyek a korábbi zsitvatoroki és bécsi szerződés okiratainak problémáit is megemlítik (92. sz.). Továbbá a Szelepchény György küldetéséről szóló tudósítások, melyek egyik fő célja az erdélyi támadás ellehetetlenítése volt a Portán és Budán (131. 135. 141. 154. 157. 162. 165. 185. sz.). Az iratokból kiviláglik, hogy a prímás rendre, hivatalos úton nemcsak korábban, hanem még a lipóti időszak hidegülő klímájában is megkapta az isztambuli Habsburg-rezidentúra jelentéseit, vagy legalább azok egy részét, s hogy prímásként levelezésben állt a budai pasával (170. 313. 316. 341. 383. 384. sz.). A hódoltsági tematikának kötelező részei a rabügyek (1. 2. 3. 94. 262. sz.), illetve az oszmán uralom alatt élő egyházi jobbágyok, alattvalók, jogok védelme. A prímásnak 1660 márciusában hódoltságbeli plébánosai számára tartott érsekújvári gyűlése pedig tényében, céljában egyaránt igazi gyöngyszemnek tűnik a misszilisinformációk sorában (370. 371. sz.).

* * *

Az iratanyagban a kifejezetten egyházi vonatkozású tematika némi túlzással másodlagosnak tekinthető. Ez meglepetés, és a címzettek köre csupán részleges magyarázatot ad. A prímás és a katolikus főurak közötti érintkezésben *a priori* határozottabb vallási vonatkozás volt feltételezhető. Az idevágó ügyek egy része közvetlenül nem vallási vetületű. A tizedekről, melyek protestáns kézbe kerülése ellen küzd, maga a prímás jegyzi meg, hogy nem lehet relígió kérdése (369. 402. 435. sz.). Több helyen megfigyelhető az egyházi személyek, birtokok, jogigények, az *immunitas ecclesiastica* védelme, akár magától az Udvari Kamarától is (31. 33. 46.b 374.). Egy helyen a prímás a III. Ferdinánddal személyesen megbeszéltekre hivatkozva tagadja meg a lemondással csupán rövid időre megüresedett nyitrai püspökség javainak kamarai kezelésbe adását (179. 180. sz.). A nádori hatalom igénylése a katolikusokat gyalázó körmöcbányai főprédikátor ellen, vagy a jezsuiták rozsnyói megtelepedésének támogatása céljából már közvetlenebb vallási vonatkozással bír. Ugyanez állítható a – feljelentés szerint – Szűz Máriát gyalázó schöndorfi prédikátor úriszék elé idéztetéséről; az árvai katolikusok védelméről, akár Erdődy Gábor ottani birtokigényeinek támogatásával, akár Esterházy László, vagy az evangélikus Thököly István kérelmezésével (230. 240. 241. 244–248. 256. 279.).

A családi, társasági jellegű alkalmak (keresztelők, esküvők, közös ünneplések, vö. alább) mellett a közvetlen lelkipásztori megnyilvánulások, mint például Rákóczy László és Esterházy Pál vallási buzgóságának méltatása (309. 376. sz.), meglehetősen ritkák a főurakhoz írott levelekben. A megfelelő képzettségű udvari pap diszponálása a jelek szerint kényes kérdésnek számított (310. sz.). A kegyúri jogok és a pasztorális szempontok harmonizálását nem a jogszerű és természetesnek tartott családi stratégia alkalmazása (236. sz.), hanem furcsa módon a helyi ordináriusi joghatóság látszik akadályozni. Ezzel összefüggésben kerülnek felszínre a püspöki karon belül húzódó személyi ellentétek (153. 155. 156. sz.). Annak is inkább személyes okai lehettek már 1659-ben, hogy Lippay nem igazán lelkesedett, hogy személyesen szentelje fel Nádasdy Ferenc újonnan építtetett templomát (362. sz.). Római ügyek intézésére két példát találunk (222. 271. sz.). A talán devócióból, talán valamilyen pápai kegy megszerzése végett az Örök Városba készülő Erdődy Gábor útját 1644 őszén a háborús viszonyok miatt nem javasolta. A püspökkinevezések előkészítése mindössze két (362. 397. sz.), püspöki hagyaték kezelése pedig egy alkalommal kerül elő (420. sz.). Míg az 1660. évi (nagyszombati főegyházmegyei) zsinat említése jelentős, Kőrössy István compostellai zarándoklatának támogatása (114–115. sz.) ritkaságszámba menő információnak látszik. Ugyanez mondható el – legalábbis számomra – arról, hogy a 'református' elnevezést Lippay enyhe gúnnyal telt tudósítása szerint csupán az 1660-as években kezdik el magukra használni Magyarországon a kálvini konfesszió követői (424. sz.).

* * *

A levelekből egy magyar főpap rendkívül sokrétű, összetett társadalmi kapcsolatrendszere tárul fel. Kezdve a társadalmi, hivatali állásból fakadó jogi, reprezentációs jellegű érintkezések sorától egészen a személyes, mély barátság vagy épp ennek ellenkezőjének példáiig.

Szinte folyamatosnak tekinthető a közvetítés, a rábeszélés az *amicabilis compositió*ra a családok között vagy éppen a családokon belül folyó végtelen perekben, legyenek ezek akár katolikusok, akár protestánsok (50. 51. 54. 74. 268. 351. sz.). Rendszerint birtokügyekről van szó, de előfordul hatalmaskodás esete is, mint például Széchy Dénes özvegye és Batthyány Ádám között (275. sz.), és olykor az állásfoglalást sem tudja megkerülni az érsek (423. sz.).

A gyűjtemény legutolsó irata is ilyen, a Csáky család belviszályával foglalkozó levél (448. sz.). Erdődy Gábor és Veresmarty Mihály ügyét utóbbi személye teszi érdekessé (173. sz.). Alkalmanként a dinasztia tagjai is feltűnnek, mint az Osztrosith Miklós és Lipót Vilmos között húzódó, bonyolultnak tűnő perben (102. 130. 139. 142. 143. sz.). Az udvarbeli reputáció is veszélybe kerülhetett, mint Batthyány Ádám esetében, aki Maximilian von Trauttmansdorff-fal, III. Ferdinánd főminiszterével keveredett perpatvarba bizonyos rétek miatt (112–113. sz.). Házassági ügyet csupán egyet találunk, Batthyány Erzsébetét és Erdődy Györgyét, ahol a gyermek védelme kap megkülönbözetett figyelmet (269. sz.). Gyilkosságit szintúgy, ám annál izgalmasabbat: a gyanú szerint Rakovczky Mártont saját felesége ölte meg feltételezett szeretője házánál (445. sz.).

A prímásként, alkalmanként helytartóként figyelemmel követett árvasági, gyám- és hagyatéki ügyeket (237. 266. 301. 325. sz.) időben és részleteiben is megelőzik a Rákóczy Pál árváiról, Annáról és Lászlóról szóló tudósítások. Kiváltképpen az apácai beöltözés részleteiről szóló, illetve a trónörökös megpofozását említő beszámoló, aminek Rákóczy László nem elkövetője volt, hanem haszonélvezője lehetett (145. sz.).

Az arisztokratáknak tett különféle szívességek sorában szép számmal találunk az udvarnál kijárt, elintézett birtokadományt, idevágó tanácsadást (4. 6. 9. 10. 22. 333. sz.), főispánság kieszközlését (339. 341.), főúri familiáris segítését (72. sz.). Megesett, hogy igyekezete nem járt sikerrel (97. sz.). Külön érdekességnek számít Battyhány Ádám a magyarországi perek lassúságára tekintettel zár alá vett ágyúinak ügye (46. 47. 48. sz.). A nagyszombati nemesi kollégiumba való bekerüléshez nyújtott protekcióra egy példát találunk (285. sz.). Viszonzást a prímás rendszerint nem a maga, hanem családja számára kért. Így Lippay Gáspár birtokszerzésére (35. sz.), majd pedig annak árvái birtokainak, jogainak védelmére (270. 271. 273. 369. 377. 379. 420.), hangoztatva: „nem magamnak halászok, sem kereskedést nem űzök, hanem Isten tisztességét keresem és az lelkek üdvösségét" (367. sz.) – ami a 21. század elejéről nézve is így látszik róla.

Ez az idézett eszme vezérelhette közbenjárói, védelmezői szerepében. Többször özvegyek gyámolítójaként tűnik fel előttünk. A hirtelen megözvegyült Kapy Annát védelmezi a nádori birtokfoglalástól (132. 134. sz.), s igyekszik kijárni számára néhai férje főkapitányi fizetésének hátralékát (140. sz.). Némi hezitálás után szintén pártját látszik fogni Forgách Zsig-

mond özvegyének, Batthyány Borbálának hosszú pereskedésében (251.b 259. 277. sz.). Szinte kérleli Forgách Ádámot a méltányos egyezségre (417. sz.). Nem hiányzik köznemesi özvegyek, köznemesek és egyháziak védelme sem (306. 138. 276. 317. sz.). A legnagyobb számban mindazonáltal a – nemcsak saját – jobbágyok pártfogolása tűnik fel (188. 221. 260. 312. sz.). 1653-ban egy jezsuita kezelésben álló prépostság alattvalói körülményeinek javítására tesz ígéretet. Sajátos fejezetet képez a végvári katonák és jobbágyok viszonyának kezelése. Itt a védelmezésen túl megjelenik a földesúri jogok érvényesítése is (246. 252. 254. 255. sz.).

A társadalmi érintkezések kiemelt alkalmának számítottak az esküvők. A részvételnek ezeken, kiváltképpen esketőfőpapként Lippay szemlátomást kiemelt figyelmet szentelt. Igyekezett körültekintően eljárni, ha nyomós ok akadályozta részvételét, alkalmanként az uralkodó személyes képviseletének ellátását (8. 13. 70. 220. 242. 243. 264. sz.). Egy-két adat található arra, hogy részt vehetett az arisztokrata családok közötti házasságok szervezésében (263. 307. sz.), amelyeket aktív szerepvállalás nélkül is figyelemmel kísért (346. sz.). Születés és gyász alig fordul elő, a leginkább említésre méltó Esterházy Dániel kereszteletlen csecsemőjének halála (15. 16. 135. sz.). A közös társasági eseményeket olyan esetek képviselik, mint például arisztokrata csemete beöltözése alkalmából tartott közös ebéd a nemesi kollégiumban (152. sz.), Lippay öccsei negyedik jezsuita fogadalomtételének, illetve a metropolitai pallium átvételének megünneplése (133. 213. sz.), továbbá a közös karácsonyozások (129. 239. sz.). A prímási udvarban nevelkedő nemesi sarjról, Erdődy Ádámról tudunk, rossz magaviselete és betegsége okán (308. 320. sz.). Lippay szerepe a főúri nevelés terén ennél összetettebb volt (78. 257. sz.).

A Pázmány-utód és az arisztokraták viszonya nem volt mentes a konfliktusoktól sem. Levelei hangvételének változásából az tetszik ki, hogy kezdetben közeli viszonya Batthyány Ádámmal fokozatosan elhidegült, a fordulat talán már 1644-re tehető, amikor is a főúr a prímás többszöri biztatására sem volt hajlandó komolyabb szerepet vállalni az I. Rákóczy György elleni harcban. A politikai szempontok természetszerű hatást gyakoroltak a személyes kapcsolatokra. A forrásanyagból azonban úgy tűnik, hogy alapvetően e téren sem koncepcionális törésvonalak hoztak létre frontokat. A Nádasdy Ferenchez fűződő kezdeti jó viszony az 1650/1660-as évek fordulóján – átmeneti enyhülések ellenére (361. 413. sz.) – már egyértelműen hűvösnek

mondható (337. 339. 357. sz.), és talán nem annyira a nádor s az országbíró mélyülő viszálya miatt, hanem mert Nádasdynak sikerült központi szerepkörre szert tennie az erdélyi fejedelemmel ápolt kapcsolatokban (336. 338. sz.). A szuverén magyar uralkodó elsőrendű bizalmának bírása a korabeli magyar elit erős ambíciója volt.

Ennél egyedül a bécsi udvarban betöltött szerep, elfoglalt pozíció, a mindenkori uralkodóhoz fűződő viszony számított fontosabbnak. A prímás elfogadottsága, sőt népszerűsége a lipóti időkben kezd szélesebb körűvé válni, egyenes arányban udvari befolyásának csökkenésével. Előtte ez finoman fogalmazva sem volt általános. Az indulatok főként az országgyűlések alkalmával kezdtek tetőzni: „bánom inkább, hogy mások partitakat és factiokat csinálnak, s hogy kegyelmednek sincere megírjam, követ forralnak, az kibül semmi igen jó nem jün ki iövendőben is. Mast mindazáltal igen jó akaratot mutatnak az emberek, ha belőlis mind úgy vagyon, szintén elég" – kesergett Erdődy Gábornak 1646 augusztusában (219. sz.). A német katonaság miatt keletkezett közismert felzúdulásról Csáky Ferencnek szóló levelében emlékezik meg: „Engemet csaknem tűzre tevének, hogy én háborítottam fel az országot, hoztam be az Németséget szükség kívül" (313. sz.). Persze néhányan az 1660-as években is szívesen látták volna távolabb a politikától Pázmány neveltjét: „Én velem Bechbül semmit nem közlöttek, jele, hogy nem kévánják se tanácsomat, se segítségemet, se nem tartják azt felőlem, hogy sok közöm legyen ehhez az Országhoz, mondanak ollyat is, hogy magok az Magyar Urak suadealták volna, okát adván, mert ez nem breviarium, és engemet nem illet, mindazonáltal kegyelmed szeretetiért, ígéretem szerént, az mennyire lehet, örömest segítem kegyelmedet, édes Palatinus Uram" – írta 1660 áprilisában (378. sz.).

Az elsősorban tehát „pozicionális" és nem koncepcionális jellegű politikai szempontok mellett egyéb motivációk is kimutathatók a személyes kapcsolatok változásában. A legmélyebb és legszélesebb törésvonal Pálffy Pállal alakult ki.[63] Az ellentétek gyökerei már a kancellári időben felfedhetők. A kezdeti közeli viszony az „édes bátyám urammal" hamar és véglegesen megromlott. Míg 1641 nyarán nyakig merültek egy közösen kivitelezni látszott nagyszabású birtokszerzés részleteiben (70.b sz.), egy esztendő múlva már a kamarai elnök „ízetlenkedéséről" olvashatunk, valamint arról,

[63] A viszonynak a modern szakirodalom külön fejezetet szentelt: Fundárková, *Ein ungarischer Aristokrat*, lx–lv.

hogy mindenkit elidegenít magától, és Lippayval is „vissza vagyon" (105. és 117. sz.). A levelekből úgy tűnik, hogy a barátság a kancellári és a kamarai elnöki munkakör mind gyakoribbá váló – az uralkodó előtti reputációt, hitelességet is befolyásoló – súrlódásai miatt váltott át mind nyíltabb ellenségeskedésbe (117. 120. sz.). Egészen páratlan módon a fordulópont is beazonosítható: Lippay szerint a Homonnai Drugeth János által felnyitott és Pálffynak eljuttatott, Nyáry István kassai főkapitánynak írt bizalmas levele tette a grófot halálos ellenségévé: „Gyanakodom Homonnai Uramra, az ki másutt is fel merte nyitni az én levelemet, mellyet kegyelmednek igen confidenter írtam, sőtt még Palffy Pal Uramnak is in specie megmutatta, és halálos ellenségemmé tette avval, az mit én kegyelmednek javára es igen confidenter írtam, bocsássa meg Isten az jó Úrnak vétkét" (125. sz.). Úgy tűnik, a nyílt háborút köztük Pálffy Pál 1649. évi nádorrá választása hozta meg, ami Pálffy sógora, Maximilian von Trauttmansdorffnak, a Titkos Tanács elnökének 1650-ben bekövetkezett halála, és ennek következtében udvarbeli pozícióinak viszonylagos gyengülése után eszkalálódott (251. 251.b és 253. sz.).[64]

A Pálffy Pállal elmélyülő konfliktusban nincs adatszerű nyoma, csupán feltételezhető, hogy a leendő nádor ellenszenvét a Lippay család gyors felemelkedése is táplálhatta. A közös birtokszerzés(ek) (70.b sz.) során ugyanis számos bennfentes ismeretre tehetett szert. A klasszikusnak nevezhető kora újkori jelenség szerint az egyházi hierarchia mind magasabb fokaira eljutó főpap alapvetően nem a maga számára gyűjt jelentősebb javakat, kiváltképpen nem birtokokat, hanem jövedelemszerző képességét világi családtagjai számára kamatozatja. A kor felfogása szerint ez részben morális kötelezettsége, a modern kor történésze számára pedig a társadalmi mobilitás különleges lehetőségének detektálását jelenti. A csúcsformájában a pápai nepotizmusban megjelenő, Itália- és Európa-szerte elterjedt gyakorlat Magyarországon azonban ritkának számított. Egyedül a 16. század elejéről találunk jelentősebb példát, Bakócz Tamás, illetve az Erdődy-grófok esetében. Pázmány tapintatosan Morvaországban szerzett unokaöccse, Pázmány Miklós számára birtokokat. Ezzel szemben Lippay Gáspárnak kancellár majd

[64] További bizonyíték Lippaynak Pozsony vármegye Szempcen tartott közgyűlésén 1652. július 13-án felolvasott levele. Ebben hivatkozik azon uralkodói rendeletre, miszerint Érsekújvár megerősítésére portánként 2 forintot kellett fizetni és Hölgy Gáspár útján tiltakozik a nádor ellen, hogy egyedül ő vonta ki ez alól magát (mivel nem értett egyet a rendelettel, az uralkodó ezt egyébiránt megengedte neki). Áldásy Antal, *Pozsony vármegye jegyzőkönyvei az 1650–1657. és 1665–1671. évekből*, TT 28 (1905) 62–87 és 233–256, 71.

prímás bátyja által gyámolított gyors gazdagodása és felemelkedése finoman szólva is „szokatlannak" tűnhetett a magyar főúri társadalom számára. A rövid idő alatt kiépített birtokhálózat, a bárói, majd a leszármazottaknak már grófi cím, a Magyar Kamara elnöksége (1646-ban épp Pálffytól veszi át), főispánság, házasság révén rokoni kapcsolat az Erdődyekkel és a Balassákkal hihetetlenül rövid idő alatt az arisztokrácia élvonalába repítette a családot. Az elért pozíciókat Lippay Gáspár korán, 1652-ben bekövetkezett halála sem tudta megingatni. Ugyanakkor a világi családfő halála után mintha a nemesi közvélemény ellenérzései is csökkennének a prímással szemben, nem kellvén tartani a család további terjeszkedéstől. (Egy a Széchenyiek mintázta főpapi eredetű oldalági dinasztia-alapítást végül a család gyors kihalása akadályozta meg.)

A birtokszerzések miatt Lippaynak még a feltétlen bizalmas Nyáry István előtt is mentegetőznie kellett 1641 végén: „Én az én Atyámfiairól nem is álmodtam, édes Fiam Uram, nem is szereztem még én azoknak egy talpallattni földet is Őfelségétül" – olvashatjuk (81. sz.), mely sorait kellő kritikával kell kezelnünk, például már említett 1641. június 14-ei levele ismeretében (70.b sz.). A Forgách Ádámnak a prímással szembeni „kifogásai" első helyén azt találjuk, hogy a Lippayak „elorozták" a családját illető Bars vármegyei főispánságot (225. sz.). Írásaiból világosan kitetszik, hogy Esztergom érsekének számtalan fenntartása volt Forgách-csal szemben, ugyanakkor páratlan türelemmel, valódi pasztorális attitűddel igyekezett a „vigadozó vad" (286. sz.), a főurak között, az udvarban szerinte csak feszültséget gerjesztő (322. 337. sz.), olykor alattomosan ellenséges (251. és 251.b sz.) gróffal elkerülni a szakítást, sőt alkalmanként tanácsokkal is ellátta (281. 300. 422. sz.). Kölcsönt azonban, hogy viszonyukat egy esetleges vissza nem fizetéssel el ne mérgesítse, nem adott neki (411. sz.). A jelek szerint azt is rossz néven vette tőle, ha németül írt neki levelet (251.b. sz.).

Akár a Pálffy Pállal, akár a Forgách Ádámmal mélyülő, húzódó konfliktus beleilleszthető a prímás és a nádor, az egyházi és a világi rend, főpapok és főurak kontroverziáinak a kora újkori magyar történelemben korántsem példa nélkül álló sorozatába. A forrásanyagból ugyanakkor egy másik, teljességgel rendhagyó ellentét is feltárható, amely az 1650-es évek végére az udvari magyar kancellárral bontakozott ki. A prímás és a kancellár együttműködése a *status ecclesiasticus* számára stratégiai jelentőségű volt a 17. században, gyakorlatilag az udvari és országos politikai érdekérvényesítés kul-

csának számított a lényegi problémák megoldásától a legapróbb, az uralkodó elé kerülő ügyek eldöntéséig. Pázmány és Sennyey István harmonikus kooperációja, Lippay tényked̈ése a bíboros meghosszabbított karjaként, az ő és Lósy általában kiegyensúlyozott munkakapcsolata mind ezt mutatja.

Több mint egy évtizeden keresztül hasonlóan eredményesnek bizonyult a prímás és Szelepchény György tényked̈ése, ami Lipót trónra lépte után kezdett megváltozni. 1657 őszén még alig érezhető bármilyen fenntartás (310. sz.), egy év múltán már a kancellár személyét, működését érintő kritika árad a saját kézzel írt sorokból (319. 336. 343. 352. 379. 387. 403. sz.). Az ellentét természetszerűleg nem statikus, a kellő adatoltságnak köszönhetően megfigyelhetők benne enyhülési szakaszok is, „félre tévén mast holmi egyéb respectust" (362. 376. 377. sz.). Talán nem tévedünk azonban, ha a Wesselényihez intézett levelekben feltűnő „ártalmas, „astutus", „ravasz ember"-t, „az mi mérges nem jó akarónk"-at (357. 359. sz.) nem másban, mint Szelepchény személyében azonosítjuk. A többször emlegetett „gonosz akaratú" emberek (330. 348. 354. 357. sz.) élén a néven nevezett Nádasdy mellett csakis ő állhatott: „Nadasdy Uramra énnekem semmi szükségem nem volt, nem is kévántam ő kegyelme jelenlétét, maga szerént jött fel, értvén az én jövetelemet, ezen kívül mindazonáltal kárt többet nem tehetett. Társával egyetemben, kivel alkalmasként öszve szűrték az levet, noha az szívek mastani módon vagyon éllel, tőrrel" – olvashatjuk 1659. március 12-éről (339. sz.). Ha a korábban szoros, baráti kapcsolat megváltozására magyarázatot akarunk keresni, abban találhatjuk meg, hogy a kancellárnak nyilvánvalóan választania kellett az új lipóti kurzus, illetve a prímás, azaz a formálódó abszolutizmus szolgálata, illetve a rendiség védelme között. Szelepchény számára a döntés nem személyes, hanem politikai eredőjű lehetett.

Érzékelhető személyes szimpátia táplálta, éltette a politikai egymásrautaltság mellett azt a rendi főméltóságok között páratlannak tekinthető barátságot, ami Lippay és Wesselényi között megfigyelhető (309skk sz.). A biztatások, buzdítások, aggódások és lelki segély, tanácsadás („kis lumen adása"), szívességek, tervezgetések és olykor sértődések közül valamelyik a közel száz irat szinte mindegyikében megtalálható (310. 347. 348. 354. 383. 385. 424; 321; 352. 421 sz. stb.). Hasonlóan közeli, már-már gondoskodó attitűd talán csak Erdődy Gábor és Johann Pucheim irányában tapasztalható az esztergomi érsek részéről (228. 206. sz.).

* * *

A közlésre kerülő levelekből történelmi szerepe, kapcsolatai mellett számos személyes adatot, érdekességet is megtudhatunk szerzőjükről. Így mindenekelőtt lelki életére vonatkozóan. Többször visszatérő elem lelkigyakorlatra vonulása, ami a barokk kori életrajzi irodalomból is ismert, rendszerint adventben. Ilyenkor természetesen a közügyekkel sem tudott foglalkozni (285. 364. 365. sz.). De böjti időn kívül is el-elvonult, mint például 1659 karácsonya után Garamszentkeresztre „nyugodalomra, Istennek szolgálni csendessebben, es könyvekkel társolkodni, halottakkal beszélgetni" (366. sz.). A nahácsi ferences kegyhelyet „devotioért" 15 év szünet után kereste fel ismét 1644-ben, és Grazba menet 1660-ban Frauenkirchen kegytemplomában imádkozott útja sikeréért (176. sz. 398. sz.). Mély hitének megvallását olvashatjuk 1660 májusában, amikor az udvar politikája miatt felveti visszavonulásának gondolatát (382. sz.).

Viszonylag kevés értesülést nyerünk egészségi állapotáról. A fürdőkúrák kortársaihoz hasonlóan rendszeresek, előfordult, hogy kis faházikót kéretett magának (116. sz.), és „sok csőcselék közibe" nem szívesen ment (348. sz.). Jelentősebb, hat hétnél is tovább tartó, őt ágyhoz kötő betegségéről 1639-ből tudunk (49. sz.), a későbbiekben érvágás, lábfájás, hideglelés, köszvény (149. 220. 326. 350. 415. sz.), majd 1660-tól ki-kiújuló kézfájása van (Parkinson-kór?), ami miatt sokszor nem tud írni, és a titkári levelek aláírása is igen reszketegnek tűnik (368. 415. 429. sz.).

A levelekben olykor a humor is meg-megjelenik, legyen szó a svéd királyról, saját „vitézségéről", az erdélyi fejedelemről, vagy egy császári tábornokról (62. 160. 182. sz.). Ugyanígy a háborús idők okozta közöny is fel-felfedhető akár katonák kivégzése, akár az egyébiránt hőn kedvelt Rákóczy László halála kapcsán (62. 428. sz.). Szép számmal találkozunk különféle ízes szólásokkal, közmondásokkal (9. 163. 166. 167. 343. 357. 393. sz.). A prímás személyét érintő, igazi kalandos elem kettő akad, amikor Érsekújvárnál a törökök lest vetettek neki és majdnem elfogták 1644 márciusában (160. sz.), valamint „tutajbalesete" a Garamon 1660 tavaszán (371. sz.).

Utóbbi esemény némi pillantást enged Lippay környezetére. Udvartartásáról egyébiránt alig tudunk meg valamit a levelekből, titkárai, komor-

nyikjai alig-alig kerülnek elő (251.b 438. 78. 93. 128. sz.). Kedves pozsonyi kertje is csupán elvétve tűnik fel (225. 227. 266. 345. 348. 349. sz.).

* * *

Az első pillantásra talán bőséges áttekintést szinte minden pontban ki lehetne egészíteni fontos, érdekes adatokkal, még a részletesebben tárgyalt politikai, döntéshozatali tárgyban is, mint az 1664 szeptemberében a pozsonyi prímási palotában tartott hadi tanácskozásról írt beszámoló (437. sz.). De új szempontok, érdekességek is felvethetők még, például a téli hegyi utazás szervezésének nehézségei (329. sz.), az udvari kancellári feladatok között arisztokrata hölgyek bécsi bevásárlásának intézése (128. 136. sz.), vagy az orvosi eutanázia korabeli meglétének említése (445. sz.).

További taglalásuk helyett e fejezet végén arra érdemes még ráirányozni a figyelmet, hogy Lippaynak nem nagyon vannak írásbeli alkotásai,[65] miként Bethlen Gábor, ő is legfőképpen politikai leveleiben hagyta utókorra gondolatait.[66] Főként az őt rendesen „Méltóságos Esztergami Érsek, Uram Apám"-nak[67] szólító Wesselényi Ferenc nádorhoz intézett írásai igazolják újabb, és megnyugtatóan magas színvonalú kutatások megállapításait, miszerint az 1650/1660-as évek fordulóján megjelenő, mindinkább rendek és felekezetek feletti gondolkodás a magyarságról intenzitásában és nyelvi formálódásában a 19. századi nemzetté alakulást idézi.[68] Lippay leveleiben ott az összeesküvés genezise,[69] a formálódó abszolutizmus és az évtizedeken át

[65] Főként politikai tárgyú kéziratai, feljegyzései: PL AS Act. rad., n. 196, 34. cs.

[66] Lippay sokat és gyorsan ír saját kezűleg, fogalmazvány, sőt olykor talán átolvasás nélkül. Bizalmas levelezése alkalmanként olyan műfaj számára, mint ma az e-mail. Mondatai emiatt sokszor utalásszerűek, csupán üzenetértékűek, értelem szerint olykor kiegészítésre szorulnak. Például: „Őfelsége elvégezvén immár az tanácsot, kiben maga volt, diligensebb az tanácsokban *[mint elődje volt]*. Azon leszek, ha I*st*en segít, hogy az gyűlést véghez vigyem S*zent* Georgy napjára, noha kevés kedveket látom hozzája az mi embereinknek. Oltalmat hazánknak, fizetéssét az Vyuariaknak *[kívánnám még elrendezni]*, és úgy mindgyárt innét haza megyek" (336. sz.). Ezenkívül óvatos fogalmazás is jellemzi. Ellenfeleiről, az uralkodó tanácsosairól sokszor általános elnevezésben ír ('az mi embereink'). Wesselényi hitvese, Széchy Mária 'kedves secretárius'-ként emlegetése inkább meghittséget tükröz (336. sz.).

[67] MNL-OL MKA Arch. Fam. Wesselényi (E 199), IV/4, n. 183 (1660. november 17.).

[68] Szabó, „*De profundis*", 1158–1159.

[69] Talán nem érdektelen a pozitivista irodalomban nem kellően kiaknázott adat, miszerint az udvarban a prímást már 1664 őszén lázadás tényleges szervezésével és a hódolás szándékával vádolják. Lippay a bécsi jezsuiták révén volt kénytelen tisztázni magát: „*Quae autem ad collegium, potest sua maiestas ad me patrem Müller mittere, si vult, et mihi necessaria significare. Ego turbas in regno et inter Vngaros numquam suscitabo, neque rebellionis ullius unquam particeps aut conscius, quinimo etiamsi centum*

működő rendi hatalmi központ konfrontációja az 1650/60-as évek éles erdélyi válságot hozó fordulóján: hétről-hétre szemlélhetjük a prímás és a nádor kiszorulását az érdemi döntésekből. A 'német urak' jól felmérték: a rendi vezetőknek nincsenek már megfelelő eszközeik. A 'német katonaság' jelentősebb fegyveres erő az országban, mind a főuraké, főpapoké, vármegyéké. A szervezkedés tulajdonképpen egy logikus, reális válasz: ennek ellenkezőjének megmutatni akarása.De csak és már csak a török hódolással együtt volt realitása, inkább csak elvileg, az adott külpolitikai feltételek között már úgy sem.[70]

Lippay a rendi dualizmus ideájában „integrálódott" a bécsi udvarba – Wesselényihez írt leveleiben ennek vége ragadható meg. Az új típusú integrációnak, beilleszkedésnek már a birodalmi arisztokrácia mintájára kellett történnie. Ennek kezdetét mutatják a Pálffyak, Esterházyak a 17. század végén a Burg közelében épült palotái. Habitusa, családi, udvari politikája miatt akkora tekintélyre, mint Pázmánynak volt, csak élete végén tett szert, ekkor már a fő ellenlábas Vitnyédi István is úgy vélekedett róla, hogy „ő magyar és mondott szavainak s resolutiójának embere".[71] Halála után egy ideig a bíborossal együtt őrizte a nemzeti emlékezet. Ezt bizonyítja többek között Esterházy Pál nádor 1711-ben a pozsonyi Szent Márton-dómban „a Haza három erős oszlopának" *(„Tribus magnis Hungariae Columnis")*, Pázmánynak, Lippaynak és Széchenyi Györgynek egyaránt emléket állító díszes *epitaphium*a.[72] A 18. század végére, a jezsuiták feloszlatását követően alakja teljesen eltűnt a nemzeti tudatból.

---

vitas haberem, paratus eas pro fidelitate suae maiestatis deponere, de qua si ulterius quoque fuero suspectus, potius Romam iter meum arripiam, ibi in bona gratia et affectus suae maiestatis vitam, quae superest brevem depositurus…", és még arra kéri a címzettet, Trinkell Zakariást, saját jezsuita gyóntatóját, hogy nyugtassa meg az uralkodót, de legalább Porziát, vagy Miller gyóntatót, hogy nincs lázadás Magyarországon, nem akarnak hódolni, ő hűséges, nem a háború, hanem a béke, de a jogos béke híve. Mozgósítsa a többi jezsuitát is ez ügyben. Pozsony, 1664. október 19-én kelt levelének másolata: MTAKK MS 4879, Kazinczy G. gyűjt. Tört. XVII. 10. 1. – A prímás 1664. augusztus–októberi, a szentgotthárdi csatát és a vasvári békét követő politizálásával külön közleményben fogok foglalkozni.

[70] A Wesselényihez írt levelekben a – nyilvánvalóan nem katolikus és a jelek szerint erősen szintetizáló – szerzőtől keletkezett *Elmélkedések* jó pár gondolatának korábbi megfogalmazása, gondolati genezise megfigyelhető. Kiadása: Bene Sándor–Szabó Sándor (kiad.), *Oktatás jó elmélkedésre*, HK 113 (2000) 437–476: *Jo Emlékezttű Magyar Országhi Palatinus Wesselyény Ferencz, n[a]gy Esztergami Érssek Lippay Győrgy s- Judex Curiae Nadasdy Ferencz, és Horváth Országhi Bán Zrinyi Péter Haza fiusságoktul viseltettvén Nemett Nemzett igája ala vetett Haza szabaditassára valo Elmélkedéssek.*

[71] Fabó, *Vitnyédy István levelei*, n. 254 (idézve alább); vö. Pauler, *Wesselényi… összeesküvése*, I, 22.

[72] Felirata: ELTE EKK Coll. Kapr., ser. B, tom. 61, fol. 32.

V.
A KIADÁS SZEMPONTJAI

Történeti források kiadására sokféle szabályzat létezik, mind nemzetközi, mind hazai téren.[73] A szövegek válogatására, átírására és apparátusának megformálására azonban egységes és kötelező kánon aligha alakítható ki. A forrásanyag sajátosságai, mennyisége, illetve feltárójuk céljai valójában minden egyes projektnél, önálló projektrésznél saját módszer kialakítását követelik meg. Tulajdonképpen annak mintájára, amiként egy önálló, eredeti kutatásnak is mindig saját rendszert kell alkotnia, nem elégedhet meg a még oly divatos módszerek másolásával.[74]

Forráskiadásban a leginkább neuralgikus pont – a közlendő anyag körülhatárolása/kutatási kontextusba helyezése, és a publikálás létjogosultsága – mellett az apparátus szempontjainak meghatározása. A skála a barokk és pozitivista kor csupasz, kezdetben még a mutatót is nélkülöző szövegközléseitől[75] a monográfiát, életrajzi és szaklexikont, -bibliográfiát stb. magába sűrítő, végtelenbe nyúló archivisztikai hálót kibontó kiadványokig terjed.[76]

---

[73] Mind maximalistább követelményekkel: *Magyar Történelmi Társulat forráskiadási szabályzata*, Századok 54 (1920/1921), melléklet (1–24); Benda Kálmán, *A Magyar Országgyűlési Emlékek sorozat 1607–1790 közti részének szerkesztési és forrásközlési szabályzata*, Századok 98 (1974) 436–475; Ember Győző, *A levéltári forrásközlés apparátusa*, LK 46 (1975) 203–221; újabban pedig *A történeti források kiadásának módszertani kérdései* = Fons 7 (2000) 1. sz.; Walter Heinemeyer (Hg.), *Richtlinien für die Edition landesgeschichtlicher Quellen*, Marburg 2000².

[74] Vö. Tüskés Gábor, *A minőség meghatározásának problémájához a bölcsészettudományi alapkutatásokban*, Magyar Tudomány 174 (2013) 563–574, 570–571.

[75] A MHH *Diplomataria* kötetei nagyrészt ilyenek. Az MHH *Comitialia* szintén, de legalább kimerítő történeti bevezetőkkel vannak ellátva.

[76] Benda Kálmán országgyűlési szabályzata kiváltképpen ilyennek tekinthető. A vállalkozás meg is rekedt. A nemzetközi kutatásból hasonló maximalizmusra példa Klaus Jaitner, *Die Hauptinstruktionen Clemens' VIII. für die Nuntien und Legaten an den europäischen Fürstenhöfen 1592–1605 I–II* (Instructiones Pontificum Romanorum), Tübingen 1984; *Die Hauptinstruktionen Gregors XV. für die Nuntien und Gesandten an den europäischen Fürstenhöfen 1621–1623* (Instructiones Pontificum Romanorum), Tübingen 1997; Silvano Giordano (a cura di): *Le istruzioni generali di Paolo V ai diplomatici pontifici 1605–1621 I–III* (Instructiones Pontificum Romanorum), Tübingen 2003. – Az újabb német és

Alapvetően szövegközlésként felfogható munkákra a legutóbbi időkben is találhatunk indokolt példákat.[77]

Jelen kötet, illetve az elöljáróban felvázolt projekt sem vállalhatja fel, még részlegesen sem, hogy pótolja egy modern 17. századi magyar archontológia, életrajzi lexikon, valamint egy „*Lippay György és kora nagymonográfia*" hiányát, vagy hogy archivisztikai hivatkozásaival szerteágazó eligazítást adjon az így vagy úgy kapcsolódó források rengetegében. A cél egyértelmű, világos, és ez sem csekély: a mintegy ötödfélszáz Lippay-levél közreadása. Azaz tartalmuk beleszövése tudományosan megalapozott formában a történészi diskurzusba.[78]

A tudományos megalapozottsághoz elengedhetetlen minimumként a történeti szereplők beazonosítása szolgál. Az iratok végén elhelyezett lábjegyzetekben elegendőnek véltem az első előforduláskor az uralkodás, illetve a legmagasabb, vagy jellemző tisztség, tisztségek adatainak megadását, és egyedül a halálozási évszámok közlését, amennyiben nem esik egybe a jelzett hivatalviselés dátumával. A jegyzetapparátushoz szorosan kapcsolódik még a jegyzeteléssel együtt, a tördelés előtt az iratszám szerint elkészített *Index*. Az adott személy első előfordulását itt kereshetjük vissza, és akkor is

---

osztrák *Nuntiaturberichte*-kötetek is hasonló apparátussal látnak napvilágot. Rotraud Becker, *Nuntiaturen des Giovanni Battista Pallotto und des Ciriaco Rocci (1630–1631)* I–II, (Nuntiaturberichte aus Deutschland… IV/4), Tübingen 2009; Elisabeth Zingerle (Hg.), *Nuntiatur des Girolamo Portia (1599–1602)* (Grazer Nuntiatur 5), Wien 2012.

[77] Az értékes anyag óriási mennyisége miatt a jórészt technikai jellegű – ám kisebb életrajzi és itinerárium áttekintést sem nélkülöző – bevezetés mellett csak filológiai jegyzeteket és a személyek szöveg közbeni egyértelműsítését s mutatóbeli azonosítását tartalmazza, teljes mértékben indokolt módon: *Die Diarien und Tagezettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667) I–VII*, hrsg. v. Katrin Keller–Alessandro Catalano, Wien–Köln–Weimar 2010. (Az más kérdés, hogy magyar téren az azonosítások nem mindig sikeresek. Lippay és Lósy személye sokszor, olykor egy oldalon is keveredik (a kancellár/főkancellár téves értelmezése miatt); ugyancsak gondot okozott a királyi kinevezés/pápai megerősítés időbeli szétválása: emiatt került a kánonjogilag 1637 augusztusában még kétségkívül veszprémi püspök Lippay összekeverésre utódával, a már májusban a veszprémi székbe helyezett Jakusith Györggyel; következésképpen Lippay fivére, Gáspár sem látogathatta meg a nunciust, a „*cavagliere ungherese*" elnevezés is inkább Jakusith Imrét vagy Andrást, Jakusith György testvéreit valószínűsíti. – Szintén a forrásanyag és a vállalkozás nagysága indokolja az Acta Nuntiatura Polonae régebbi és újabb köteteinek (például vol. 57: *Achilles Ratti 1918 VIII–XI*, ed. Stanislaus Wilk, Romae 1996; vol. 42: *Nicolaus Spinola 1707–1712*, ed. J. Kopiec, Craccoviae 2007) következetes minimalizmusát.

[78] Az egészen más jellegű konzisztoriális anyagnál viszont egy bővebb, könyészetileg és archivisztikailag adatolt apparátus elkészítése tűnt indokoltabbnak. Tusor Péter–Nemes Gábor (kiad.): *Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605)*, (CVH I/7), Budapest–Róma 2011.

ide kell lapoznunk, ha nem név szerint szerepel, ismétlődik a szövegben (pl. kardinál uram, kancellárius uram, őfelsége, a herceg stb.).[79] Egy kifejezés olykor több személyre is vonatkozhat. Például a 'kancellárius uram' ('Cancellarius Vram') rengetegszer ismétlődik. A Bosnyák Istvánhoz, Szelepchény Györgyhöz utalás mutatja, hogy 1643–1644 között az előbbiről, ezután pedig az utóbbiról van szó. Ugyanígy az uralkodók esetében is. Az indexnek tehát sok esetben feladata, hogy helyettesítse a tárgyi jegyzetet, kiváltképpen a többször ismétlődő személyek azonosításánál. Az ismétlődő előfordulásokat tehát nem jegyzeteltem újra meg újra, rövid formában sem, mivel *pleonasmicus*nak tartom ezt az eljárást. Névazonosításban a regeszta is segíthet. Kereszthivatkozást csak elvétve adok. A mutató az azonos szereplők előfordulásának jelzésével sokszor kellő segítséget ad a levelek tartalmi összefüggésének felismeréséhez, nem is beszélve a címzettek azonosságáról, illetve a dokumentumok kronológiai rendjéről.[80]

A jegyzetek készítése során használt szakirodalmat a *Bibliográfia* tartalmazza, ugyanitt található a tágabb-közelebbi köz-, művelődés-, egyház-, hadtörténeti stb. kontextust, lexikográfiai adatokat tartalmazó válogatott, részben e bevezetésben hasznosított szakirodalom is. Konkrét, kiváltképpen levéltári hivatkozást csak pár, különlegesebbnek tűnő esetben hozok,[81] hosszabb-rövidebb diskurzusba pedig csupán elvétve bocsátkozom (121. 249. 361.b sz.).

Amennyiben a levelekben előkerülő adott ügy támpontként komolyabb kutatói érdeklődést vált ki, ennek kielégítéséhez önálló könyvészeti, archivisztikai feltáró munka szükséges, jelenleg még az arisztokrata, nemesi válaszlevelek vonatkozásában is. Az iratokhoz külön magyarázatokat általában nem adok. Ritkább esetben azért nem, mert jelenlegi ismereteim szerint

[79] Az apparátusban csak az ismeretlenebb, vagy torzult névalakkal szereplő helyneveket adom meg külön; valemennyi helynév közelebbi azonosítására a mutató szolgál támponttal. A jegyzetek lexikális plusz információit nem mutatóztam, hogy ne késztessem felesleges, kézikönyvekben könnyen fellelhető adatok keresésére az olvasót.

[80] Itt jegyzem meg, hogy ha egy-egy fogalom nincs név szerint említve a szövegben, hiába szerepel kontextuálisan, nem tudtam mutatózni (például Erdély, udvar). Olyan általánosabb, rendszeresen előforduló általános fogalmakat, hogy 'egész kereszténység' magyar nemzet/haza, Magyarország, magyar törvények, illetve *opinio*, *executio*, *prorogatio*' stb. szintén nem mutatóztam.

[81] Főként akkor, ha a *Bibliográfiá*ban megadott általános, lexikai, modernebb irodalomban nem volt megfelelő adat. – Az *online* adatbázisok közül igen hasznosnak bizonyult: *A magyar arisztokrácia családi kapcsolatrendszere a 16–17. században*, *http://archivum.piar.hu/arisztokrata* (OTKA-kutatás Péter Katalin vezető kutató; Benda Borbála, Horn Ildikó, Koltai András); *Der dreißigjährige Krieg in Selbstzeugnissen, Chroniken und Berichten*, *http://www.30jaehrigerkrieg.de* (Bernard Warlich).

ez nem lehetséges; legtöbbször pedig azért nem, mert a megadott könyvészet, illetve a szóba jöhető levéltári lelőhelyek segítségével a szükséges adatok igény szerint viszonylag könnyen kikutathatók.[82]

Pár példa. A prímás többször említi a Wesselényihez írt levelekben unokaöccseinek „ügyét" a selmecbányaiakkal (367. 369. 420. sz.). Mi lehetett ez? A megfejtést a *Corpus Iuris Hungarici*ben találjuk. 1659/111. tc. szerint[83] a város közeli kis-iblyei kúriájukat a selmeciek ágyúk bevetésével megtámadták és felégették, a fiatal Lippayak, János és György panaszára a nádornak kellett eljárnia. A Széchy-árvák „megvédelmezése" (324 és 343. sz.) hátterében pedig az áll, hogy Zrínyi Miklós anyja, Széchy Magdolna jogán igényt tartott Széchy Dénes örökségének egy részére. Miután 1657-ben nem sikerült „osztályos törvénye" a Széchy famíliával, évekig húzódó pereskedés kezdődött.[84]

A Nagybánya átadásával foglalkozó 1661. áprilisi levélnek (408. sz.) egészen regényes körülményei vannak, mintegy négyszáz német katona a következő évben, istentisztelet ideje alatt intézett támadását, majd megfutamítását az ezek szerint Báthory Zsófiának átadott város részéről Szalárdi János beszéli el.[85] A Mikes Mihály munkácsi kapitánynak 1661. júliusában írt, a munkácsi kolostort és birtokait Parthén Péter munkácsi püspöknek átadatni kérő levél körülményeivel egészen friss szakirodalom is foglalko-

[82] Külön ki kell emelnem az I. Rákóczy Györgyhöz írott levelek értelmezéséhez Hanuy kiadásának II. kötetét; Beke munkáját (számos Lippayhoz írt fejedelmi levéllel, amelyek több esetben [n. 33. 37. 39. 43. 44. 48.] korrespondeálnak az e kötetben feltárt Mike-gyűjteménybeli írásokkal); az EOE X. kötetének alapos bevezetését; az 1640-es évek elejére pedig Hajnal idézett munkái, Toldy Ferenc, *Galántai gróf Esterházy Miklós munkái (Eredeti kéziratok és kiadások után a szerző életrajzával)*, Pest 1852 (lxviskk), Majláth Béla, *Az 1642. évi szőnyi békekötés története*, Budapest 1885, valamint az OSzKK Quart. Lat. 2164 (Jászay-gyűjtemény), vol. XIV–XVI tartalmaz töméntelen vonatkozó iratot, adatot, köztük szép számmal III. Ferdinándhoz írt prímási leveleket. Az archivisztikai fondok közül a prímási levéltár idézett helyei, a válaszlevelek egyéb lelőhelyei mellett külön fel kell hívnom a figyelmet a kancelláriai levéltárnak az udvari magyar kancellária működése során keletkezett törzsállagaira (Litt. pal. etc., Prop. et op., Conc. exp.). Az 1650–1660. évi írásokohoz meglehetősen sok támpontot adnak Vitnyédi levelei: Fabó András, *Vitnyédy István levelei (1652–1664)* Magyar TT 15 (1871) 1–272 és 16 (1871) 7–268; PL AS Act. rad., n. 196, 30. cs., 16–17. fol.

[83] *Corpus Iuris Hungarici. Magyar Törvénytár. 1657–1740. évi törvényczikkek*, kiad. Márkus Dezső–Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen, Budapest 1900, 196–197.

[84] Vö. pl. *Zrínyi Miklós összes művei. II: Levelek*, kiad. Csapodi Csaba–Klaniczay Tibor, Budapest 1958, 260 és 286–288; Fabó, *Vitnyédy István levelei*, 21 (első közlemény).

[85] *Szalárdi János Siralmas Krónikája*, kiad. Szakály Ferenc, Budapest 1980, 681–683. Vö. Széchy, *Gróf Zrínyi Miklós*, IV, 517. j.

zik, amiből megtudhatjuk, hogy az eseményre végül 1664-ben került sor.[86] A rozsnyói jezsuiták érdekében 1664. augusztus elején írt levélben foglaltak fejleményeit nem közvetlen válaszlevélből, hanem a nádor Hölgy Gáspárhoz intézett írásából tudhatjuk meg,[87] a körülményekre pedig a helytörténeti irodalom ad eligazítást.[88] Az 1664. október 17-ei levélre (445. sz.) 31-én írt nádori válasz burkoltan talán Szelepchény kancellárt vádolja a bécsi udvartól elszenvedett jogtalanságokért.[89] Stb.

Lippay érsek sorai még őrzik a nyelvújítás előtti magyar nyelv szépségét, és a 16. századi vagy korábbi szövegekkel ellentétben a mai olvasó számára jól érthetőek. A fejregeszták ezért általában csupán címszavakban adnak tájékoztatást a tartalomról. Mondat szintű, a levél, levélrészlet olvasását is szinte kiváltó regesztát csak akkor írtam, ha a szöveg nem hordozott összetettebb vagy járulékos adatokat. Az ugyanazon bekezdésre vonatkozó információkat pontosvessző (;) választja el egymástól.

* * *

A szövegek átírás módja hozzávetőlegesen betűhív. Vagyis nem teljesen. A nyomdai lehetőségek és a közreadó kötelező interpretatív szerepe óhatatlanul szükségessé tettek bizonyos változtatásokat.

A rövidítéseket minden esetben feloldottam, e feloldásokat (a külcímzések kivételével) kurziváltam. Egyes, szedésileg kivitelezhetetlen és tudtommal sajátos jelentést nem hordozó jelek elmaradtak. Ilyen például az ‘y’ – esetleg más magánhangzók felett – meg-megjelenő, hosszúságot nyilvánvalóan nem jelölő pont és vessző. A különféle ‘s’, ‘sz’ betűk (például a ‘ſ’, ‘ſz’, ‘ß’ stb.) szintén technikai okok miatt egységesültek. A viszonylag ritkán előforduló – páros és páratlan – hosszú ékezetes ‘V’ és ‘v’ ékezetei elhagyásra kerültek. A kettőspontokat jelölő kampókat, hurkokat (o, eo, u felett) kettősponttal (ö, ü) írtam át. Az ‘ÿ’, az ‘s-’, ‘ſs’, a szavak között

[86] Véghseő Tamás, *„..mint igaz egyházi ember…”. A történelmi Munkácsi Egyházmegye görök katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése* (Collectanea Athanasiana I/4), Nyíregyháza 2011, 66–68.

[87] MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi, IV/4, n. 68.

[88] Telgárti Lipót: *A rozsnyói plébánia története*, Magyar Sion 3 (1865) 599–615 és *Lippay György jezsuitákat hoz Rozsnyóra*, Magyar Sion 3 (1865) 306–310.

[89] „Vayha hasznát látnám, és szabadosán írhatnék, meg tudnám magam menteni, de mivel nem segéthetek, sebemet újítani nem akarom. Hanem csak azt írom, Isten ítíleti szállyon fejére, az ki az Palatinusi sugarit kitépte, és magát maga kelletésével minnyainkat eladott, s- megvet…”. MNL-OL Arch. fam. Wesselényi (E 199) IV/4, n. 645.

előforduló '-' megmaradt. Írásképi sajátosságként tartottam meg ezeket, annak ellenére, hogy külön jelentéstartalmat igazából nem hordoznak. A levélíróként változó gyakorisággal fel-feltűnő *a*' jelölést – mivel mellette az *az* mindig kiírva szerepel, vagyis nem az *az* rövidítéséről van szó – már egységesen *a*-val írtam át. A központozást bátran javítottam, és ezzel összefüggésben a kis és nagy kezdőbetűket, a bizonytalan hosszúságú ékezeteket alkalmasint a mai gyakorlathoz igazítottam, illetve egységesítettem.[90] Ugyanez történt a tulajdon- és intézménynevekkel, a szóközbeni *maiusculák*kal és a megszólításokkal (például 'kegyelmed'). Az íráskép jellegéről, fő sajátosságairól kívántam ugyanis az általános nyomdatechnika szerint képet adni, ugyanakkor a befogadást, megértést, olvashatóságot is segíteni. A tulajdonnevek esetében, tudom a dogma más, bizonyos típusú forrásoknál jogos is, viszont e forrásoknál kevésbé.

Az utóirat a kiadásban mindig az aláírás alatt található. Az aláírások stilizált '*m.p.*' jelölései nem kerültek nyomtatásba. A kezdő formulák közül az átírásban csak a kifejezett megszólítások (például '*Excellentissime Comes*') maradtak kiemelve a szövegből. A keltezések – az eredetivel ellentétben – a kiadásban sosem állnak önálló bekezdésben. A levelek belső tagolását egyéb esetekben igyekeztem megtartani. Megjegyzem, hogy külcímzések, lapalji címzések csak azon esetben lehetnek sajátkezűek, ha a levél is autográf (az utóiratok viszont majdnem mindig autográfok).[91] Az ismétlődő külcímzések csak egyszer szerepelnek átírásban, további előfordulásuk esetén az azonos külcímzésű, korábbi levélre utalok vissza. Amennyiben külcímzésre nincsen utalás, ez azt jelenti, hogy már az eredetiről is hiányzik. Az általában papírfelzetes középpecsét (olykor gyűrűs kispecsét) meglétét, állapotát külön nem jelzem.[92] Az irat külzetére rávezetett fontosabb feljegyzéseket (mikor érkezett, mikor kelt a válasz) igyekeztem legalább utalásszerűen jelezni. Levéltári, későbbi ráírásokat általában elhagytam. Ugyanezt tettem a levelek elsöprő többségének

[90] Megjegyzem még, hogy az 'u'-'v' közötti különbségtétel alapja bizonytalan esetben a betű továbbkötésének mikéntje volt. Olykor az e/i megkülönböztetése is problémás volt paleográfiailag, és az etimológia sem segített egyértelműen eldönteni, például Egessegeben/ Egessegiben, Igiekezetemet/ igyekezetimet.

[91] A lapalji rövid címzések a nem sajátkezű leveleknél akkor sem sajátkezűek, ha az s.k. aláírások után következnek.

[92] A leopárdos (és nem oroszlános) Lippay címer található rajtuk. A különféle variánsok tüzetes modern leírása: Soós, *Lippay György [gróf]*, 41. Kép a címerről és az egyik pecsétről: Beke, *Esztergomi érsekek*, 449 és 436. Lásd itt közölt fényképét is.

fejzetén álló † jellel. Ha a szövegben említett melléklet az irat mellett található, azt megemlítem. A másolat mindig egykorú, ha nem, külön jelzem.

A nem szokványos egybeírásokat, illetve a hibás ékezetek és a gyakorlattól elütő betűkettőzések, olvasható de értelmezhetetlen szavak előfordulását *[!]* jelzi a szövegben. Minthogy az ékezetek elhagyása, a határozószók egybeírása a hozzájuk tartozó szavakkal gyakori és tipikus jelenség, ezek nincsenek külön feltüntetve hibaként. A rövidítések feloldása a leveleknél mind a magyar, mind a latin szavak esetében egységesen kurzív betűkkel történt, a külcímzéseknél a magyar nyelvűeknél hasonlóképpen, míg a latin nyelvű külcímzések a rövidítés feltüntetése nélkül, a humanista helyesírás szabályai alapján lettek átírva az eredeti kis és nagy betűk megtartásával. A latin sorszámnévi végződéssel szereplő arab számok feloldása nem tűnt indokoltnak.

A bizonytalan olvasatra *[?]* hívja fel a figyelmet, a problémásabbakra *[!?]*. Néhány gyakorta ismétlődő, az irattal kapcsolatos információ szintén szögletes zárójelben áll, kurzív szedéssel: *[Kívül:] [Lent:]* stb. A rendhagyónak vélt eseteket *[!]* mutatja.

A bármilyen rongálódás, szennyeződés (nedvesség, tintafolt stb.) miatt előforduló szóhiányt […] mutatja. Hozzávetőleg 3 szó hiányáig […… …] a pontok száma (3 pont = 1 szó) a mérvadó. A [ ] között álló betűk, szavak szakadás, folt miatt konjekturális kiegészítések. Ilyenre akkor adódott, nem túl gyakran, lehetőség, ha a betűk széle (alja, teteje) nyomokban látszott. A súlyosabb iratsérülésekről betűvel jelölt és a levél végén található filológiai jegyzet ad tájékoztatást. Ugyancsak a szövegkritikai jegyzet informál az iratban található kihúzásokról, betoldásokról, átírásokról. A ritka közreadói kihagyásokra *[…]* hívja fel a figyelmet. A kihagyás mértékéről ugyancsak a szövegkritikai jegyzet értesít. A zárójel nélküli … a közreadó által meg nem fejtett szavakat, szórészeket jelöl.

Minden egyéb esetben a levél végén számmal jelölt lábjegyzet nyújt kiegészítő, tájékoztató információt (hely- és személynevek azonosítása, kereszthivatkozások, vö. fentebb). E kumulatív megoldás némivel több keresgélésre készteti az olvasót, alkalmazását tipográfiai, terjedelmi szempontok indokolják. A levél esetleges kiadására, lelőhelyére a mindig a fejlécben álló jelzett mellé helyezett hivatkozás ad eligazítást. A latin dátumok, jelzős szerkezetek és mondatok, különlegesebb, nem latinos kifejezések magyar nyelvű feloldása illetve fordítása stb. viszont az előfordulásnál elhelyezett

jegyzetben található. A nem nyelvi szerkezetben álló idegen szavak, kifejezések magyar értelmezései praktikus okokból kötetvégi szószedetbe kerültek. E szószedet könnyíti, segíti az olvasást, de persze nem zárja ki feltétlen az esetleges szótárhasználatot.[93] A régi magyar nyelv értelmezésére csak ritkán vállalkoztam, ennek a kontextusból rendszerint kikövetkeztethető elvégzését a magyart anyanyelvként bíró, illetve a megfelelő kézikönyvekhez[94] könnyen hozzáférő olvasóra bízom.

A kiadás célja határozottan történeti jellegű, a korabeli ortográfia nem tájékozódó, hanem tudományos igényű tanulmányozására az eredeti példányok kézbevétele továbbra is elengedhetetlen lesz. Bizonyos esetekben ezt történeti hasznosítás esetén sem zárom ki. Igyekeztem ugyan körültekintő munkát végezni, a hibákat, kihagyásokat újabb és újabb ellenőrzési körökkel kiszűrni. Sokat segített ebben Fazekas István és Kármán Gábor gondos lektorálása, adatszolgáltatása. A kutatás e pontján azonban az anyag további tökéletesítését a szigorú szakmai kritikára bízom.

[93] A szószedetben lehetőség szerint a szavak Lippay leveleiben előforduló jelentésmezője lett feltüntetve a következő munkák segítségével: Finály Henrik, *A latin nyelv szótára*, Budapest 1884; Antonius Bartal, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis Regni Hungariae*, Lipsiae 1901; Aegidius Forcellini, *Lexicon totius Latinitatis*, Prati 1858–1860; Carolus Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, Niort 1887; *Lexicon Latinitatis medii aevi Hungariae I–V*, kiad. Iván Boronkai–Kornél Szovák *et al.*, Budapest 1983–1999.

[94] Leginkább hasznos: Czuczor Gergely–Fogarasi János, *A magyar nyelv szótára I–VI*, Budapest 1862–1874; Szamota István, *Magyar oklevél szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye* (szerk. Zolnai Gyula), Budapest, 1902; *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III*, főszerk. Benkő Loránd, Budapest 1967–1976.

I R A T O K

1.

Batthyány Ádámnak

Jánosháza, 1634. június 14.

Kéri, hogy a Spáczay Mártonnak ígért török rabot, akivel ő maga és a győri jezsuiták is közösen birtokolnak egy-egy falut, adja át neki, Spáczayval meg fog egyezni róla.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29261 – s.k.)

Spectabilis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Comes, D*omi*ne mihi obser*va*nd*issime*
Salutem uberrimam et seruitiorum meor*um* promptissimam obla*tion*em. Aldgia megh Isten k*egyelme*det minden testi es lelki keuanta iokkal, tarcha megh sok esztendeigh io egesseghben. Posonban letünkben ez el mult röuid giüleskor emlekezem rola, hogy egy rabot ighere k*egyelme*d Spaczai Marton Vramnak. Mely Török Rab uelem edgiütt birt egy falut az Balaton mellet, es ighen engedelmesen, szeliden uiselte maghat az iobbagiokhoz mindenkor. Mast rabsaghaban az minemü Török uiseli gondgiokat, oly kemenien, embertelenül banik uelek, hogy semmiuttal megh nem alhattiak az iobbagiok, hanem eghesz falluiul el kell menniek es pusztulniok miatta, hol mi reghi megh engedett el feleitett adossaghokatis mind keress uÿonnan raitok. Az Giöri Pater Iesuuitaknakis hasonlo igiek es galibaiok uagion uele, ö uelek is egy falut birt az Wesprimi ioszaghban ez az k*egyelme*d rabia, azis el akar pusztulni hasonlo inseghe miatt. Kerem azert k*egyelme*det mint Vramat szeretettel, ezt az Minio Mehemetet, az k*egyelme*d uen Török rabiat,[a] az kit Spaczay Marton Vramnak ighert k*egyelme*d, adgia enekem, ha megh el nem uittek onnet. En azt fogadom k*egyelmedne*k, hogy Spaczay Marton Vrammal mindenkeppen megh alkuszom felöle, es megh eleghitem az sarczarul Spaczay Vramat, hogy ha pedigh Spaczay Vrammal megh nem alkudhatnam felöle, hanem ö k*egye*lme ugian az Rabott keuanna, ugys megh adom ö k*egye*lmenek az Rabot. K*egyelme*det kerem azen szolgalatomert, ez elsö keresemet k*egyelme*dtül ne hadgia heÿaba, megh szolgalom enis k*egyelmedne*k, az Pater Iesuuitakis Istent imadnak k*egyelme*dert. Ha ertenem az k*egyelme*d io akarattiat, erte küldenek magham az Rabert, es el hozatnam. Ezekenek utanna aianlom k*egyelmedne*k szolgalatomat mint Vramnak. Tarcha es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io eghesseghben. Datu*m* in Ianoshaza die 14 Iunÿ 1634.[1]

Spectabilis ac Mag*nifi*cae D*omi*na*tion*is V*est*rae
Seruitor obligatissimus

G*eorgius* Lippay
Epi*sco*pus Wesprim*iensis*

---

[1] Batthyány Ádám (1610–1659), 1633-tól dunántúli főkapitány és a „Kanizsával szembeni végvárak" főkapitánya, 1640-től királyi főpohárnok. – A pozsonyi gyűlés a Magyar Tanács ülése lehetett. – Spáczay Márton pályája csúcsán komáromi vicekapitány volt (1646). – A győri jezsuita kollégiumot 1626-ban alapították.

[Kívül:] Illustrissimo Domino Comiti Adamo de Bottyan, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario, et Confiniorum Kanisae oppositorum Generali Capitaneo etc. Domino mihi observandissimo

[a] utána kihúzva: 'kulgie'

2.

Batthyány Ádámnak

Sümeg, 1635. március 26.

Kéri, hogy jobbágyait engedje a fogságában lévő mindszentkáli szpáhihoz, illetve annak szabadon engedését javasolja.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29262 – s.k.)

Spectabilis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Comes D*omi*ne mihi obser*vandissi*me Salutem uberrimam et seruitior*um* meor*um* promptissima*m* obla*tionem*. Az k*egyelme*d Rabiahoz, az Mindszenkaly ispaiahoz mennek az en niaualias iobbagim, kenszerittetuen feleseghetül es mas io akaroitul; ualami ellestis, melliet magok kültek az Törökök, uisznek neki. Kerem k*egyelmed*et, edes Groff Vram, mint io akaro Vramat, had legienek szemben uele iöuendö könniebseghekert. Azonnis kerem szeretettel k*egyelmed*et, legien ualami engedelmessegghel ahoz az Ven ispaiahoz, es talallion modott benne, mikeppen kepessen megh sarcioluan szabadulhasson, mert addigh nem keues inseghben lesznek es uannak is az en szeghin iobbagym.[a] Mert chak az magahoz ualo io akaratomert bizon nem törekedem mellette k*egyelme*dnel. Ez immar keues kart teszen az keresztienseghnek, es egiebirantis nem annira uagyion erteke, az mint talam k*egyelmed*et informaltak. Ha k*egyelme*d meltoztatik ezeket az en iambor iobbagymat eleiben bochaitani, tudnak ezekis alkalmassent mondani k*egyelmedne*k allapattia felöl. Az mint k*egyelme*d ezirant, en erettem es az szeghen keresztensegh kőnniebűleseert, egyhazi ioszaghnakis megh maradassaert chelekeszik, edes Groff Vram, igyekezem megh szolgalni k*egyelmedne*k, mint Vramnak. Ezeknek utanna aianlom k*egyelmedne*k sok szolgalatomat es I*ste*ni imadsaghomat. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Datu*m* in Sümegh, die 26 Marty 1635.

Spectabilis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

Seruitor obligatissimus

G*eorgius* Lippay

Epi*sco*pus Wesprimien*sis*

[Kívül:]

Spectabili ac Magnifico Domino Comiti Adamo de Bottyan, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, et Praesidiorum Kanisae Oppositorum Supremo Generali Capitaneo etc. Domino mihi observandissimo

[a] Tudniillik 'jobbágyim', vagyis az 'y' funkciója kettős.

3.

Batthyány Ádámnak

Sümeg, 1635. április 13.

A mindszentkáli szpáhi kiváltása a rabságból.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29263 – eredeti)

Ill*ustrissi*me Domine Comes, mihi obseruan*dissi*me Seruitior*um* meor*um* commenda*ti*one p*rae*missa. Adgion Is*te*n keg*yelme*dnek sok husuét napiat erny io egeségben. Az keg*yelme*d leueléből értem az Mindszent Kally Iszpianak Ezer tallérban és szeónyegekben ualo sarczát. En szegény Pap uagiok, Ezer Tallérom ninchen, és anny pénznek galibáiát magamra nem merem venny. Mindazon által, miuel anny pénzre kezest nem adhat az Teóreók, és kit leuélreis, tudom, keg*yelme*d el nem boczáttya, nemis bátorságos, megh czelekeszem azt keg*yelme*dért és az szegénységértis, hogi ha keg*yelme*d ide kűldi Simeghbe, azon leszek, hogi három holnap alat megh uigie keg*yelmedne*k az sarczát, holot pedigh megh nem uihetne, uisza küldeóm k*egyelmedne*k az rabot. Medio tempore[1] ha megh halna, auagy kit nem reménlek, el szaladna, annak az kárát magamra nem uehetem. Ha keg*yelme*d módot nem talál benne, mikeppen, uagi kezességen, uagi másképen keózellyeb nem boczáttya io akaroihoz, hogi dolgát futhassa, nem most leszen, migh megh szabadul, mert bizonyos dologh, hogi igen szegeny anny pénzhez, ha szerét tehetÿs, igen nehezen és nagy bayal leszen megh. Innét méghis iobbagit be kűldeózné és tractalhatna oda be. Ezeknek utanna aiánlom keg*yelmedne*k szolgalatomat, tarcza és eltesse Is*te*n keg*yelme*det io egéssegben. Datum in Simegh die 13 Aprilis A*nno* 1635.

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratiss*im*us
G*eorgius* Lippay
Epi*sco*pus Wesprim*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 1. sz.]

4.

Batthyány Ádámnak

Kismarton, 1635. szeptember 16.

Visszatérése az udvarba; kéri, hogy várja meg Pázmánynál; Batthyány birtokosztálya.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29264 – s.k.)

Ill*ustrissi*me D*omi*ne Comes mihi obser*vandissi*me Salutem uberrimam et seruitior*um* meor*um* commenda*tion*em. Az fogadas szerent indulo felben leuen Posonba erkezenek Cardinal Vram ö Na*gyság*a[a] leuelei, az kik mi-

[1] 'Időközben'.

att ighen sietsegghel uisza kell ternem Bechbe ö Felseghehez, ott mindazonaltal nem kesem, hanem szemben leuen ö Felsegheuel mindgiart sietsegh-ghel ala megiek Cardinal Vramhoz, es ualahon leszen, fel keresem ö Nag*yság*at. Keg*yelmed*et, edes Groff Vram, kerem szeretettel, uarion megh k*egyelmed* engemet Cardinal Vramnal, es k*egyelmed* bizonios es assecuratus legien benne, hogy semmi kart az halladas miatt nem uall, hanem ha ugy fogh teczeni ö felseghenek, hogy supprimaltassek az diuisio, az ki megh in dubio uagion, ugy alkalmaztatom az k*egyelmed* dolgat, hogy in tempore rea erkezzek az mandatummal. Illien niomorult az emberi allatnak dolga, az kinek akarattia mas ember kezeben uagion. Ezeknek utanna aianlom k*egyelmednek* szolgalatomat, edes Groff Vram, tarcha es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io eghesseghben. Kismarton 16 Septembris 1635.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seruitor obligatissimus

Georg. Lippay

Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Kívül:]

Illustrissimo Domino Comiti Adamo de Battian, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario ac Confiniorum Canisae Oppositorum Generali Capitaneo etc. Domino observandissimo

[a] utána kihúzva 'szolgai, az'

5.

I. Rákóczy Györgynek

Bécs, 1636. március 15.

Köszöni a küldött lovakat, jó akaratának jelét. Igyekszik neki is ugyanolyan jól szolgálni udvari kancellári tisztében, mint elődje, Sennyey kancellár.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 572 – s.k.)

Illustrissime et Excellentissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime

Nag*yság*od az meli szekeres louakat ennekem Chernel Vram altal küldött, megh hoztak fogiatkozas nekül. Megh szolgalom Nag*yság*od*na*k az louakat, és kiualtkeppen az Nag*yság*od hozzam ualo io akarattiat, melliel engemet Nag*yság*od megh előzuen anniual inkabb kötelesse tett az szolgalatra. Vagion tudtomra, hogy az en boldogh emlekezetű Istenben el niugodott praedecessorom Nag*yság*od*na*k io akaro szolgaia uolt, azon leszek enis, hogy az mint tisztiben ő Felseghe, az mi kegielmes Vrunk kiualtkeppen ualo gratiaiaból bele szallottam, ugy ebbenis az Nag*yság*odhoz ualo szolgalatban legiek fogiatkozass nekül ualo köuetőÿe. Ezeknek utanna aianlom Nag*yság*od*na*k alázatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Nag*yság*odat es aldgia megh,

[1] Őfelsége: II. Ferdinánd (1619–1637) császár, magyar és cseh király. – A kardinális: Pázmány Péter esztergomi érsek (1616–1637), 1629-től bíboros.

szerencheltesse minden feiedelmi allapattiaban es birodalmaban sok esztendeigh io eghesseghben. Datu*m* Viennae die 15 Martÿ 1636.[1]

Illustrissimae Celsitudinis V*est*rae

Seruitor obligatissimus

Georgius Lippay

Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Kívül:]

Illustrissimo ac Excellentissimo Principi ac Domino, Domino Georgio Rakoczy Dei gratia Transyluaniae Principi, partium regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti etc. Domino mihi colendissimo

6.

Erdődy Gábornak

Bécs, 1636. április 22.

A [Magyar] Tanács ülése; „réz dolga"; az udvar indulása a birodalmi gyűlésre.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*ce Comes D*omi*ne ob*servandissi*me

Seruitior*um* paratissimam Commen*dation*em. Isten k*egyel*medet minden iokkal latogassa. Az keg*yel*med nekem irt levelét szeretettel vettem. Iollehet kévantatott volna, hogy eddighis megh latogatot volna keg*yel*med benneönket, mind azaltal, minthogy alkalmatlan volt keg*yelmed*nek az fel ieövetel, nem eset igen nagy vetek ekoraigh az dologhban. Eő Feől*sé*ge az Tanach Vrakat ad vigesimum septimum p*rae*sentis[2] fel hyvattja: szükseges azért hogy akkor keg*yel*medis ielen legyen, és az Bathory szeöleokben való praetensioiat allássa. Az rez dolgát my illety, iollehet én ugy vagyok informatus, hogy ahoz az Feiedelem Aszonnak volna nagyob kőzi, de abbolis az keg*yel*med iussat megh ne*m* foghattyuk, ha keöleönben talatatik az dologh. Az Imperiumy Gyeőlesre valo indulasat eő Feől*sé*ge ad decimum septimum May[3] circiter rendelte, és noha az Feiedelmek rendelese és szandeky néha valtoazandok, de ugy teczik, az mint az circumstantiakat latom, nem lészén valtozas az dologhban. Azonban en keg*yel*mednek aianlvan szolgalatomat I*ste*nteől io egeseget hozu eletet kévanok. Viennae 22 Aprilis 1636.[4]

---

[1] I. Rákóczy György erdélyi fejedelem (1630–1648). – Chernel György I. Rákóczy György „főember" bizalmasa és Pázmánynál is sűrűn megforduló diplomatája. – Lippay elődje az udvari kancellári tisztségben 1623-tól Sennyey István († 1635) győri püspök volt.

[2] 'Április 27-re'.

[3] 'Május 17-re'.

[4] Erdődy Gábor († 1650) 1642-től királyi főajtónálló. – A fejedelem asszony Lorántffy Zsuzsanna (1600–1660), 1616-tól I. Rákóczy György felesége. – Vélhetően a Báthory családról, semmint valamely helységről lehet szó.

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Servitor addictissimus
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Kívül:]
Spectabili ac Magnifico Domino Gabrieli Erdődy de Monyorókerék, Comiti perpetuo Montis Claudii et Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cubiculario etc. Domino observandissimo

7.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1636. június 3.
Kéri, hogy a birtokosztályban legyen megegyezésre törekvő.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29265 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine Comes mihi obseruan*dissi*me Salutem et seruitior*um* meor*um* addictissimam commenda*ti*onem. Az keg*yelme*d iambor szolgaia megh hozta az keg*yelme*d leuelét, melliet szeretettel vettem. Az hirek dolgában miczoda akadék teórtént, megh mondgia k*egyelmedne*k szoual ezen iambor szolgaia. Az én szandekom az volt, hogi magamébul elegiczem megh az szeker czinalot, de miuel keg*yelme*d immar igi akaria, légien ugi, megh szolgalom k*egyelmedne*k Megh atta neki az keg*yelme*d szolgaia azt az pénzt, melliet most utolszor küldeót keg*yelme*d fogiatkozás nélkűl. Ertem, hogy 25 leszen az keg*yelme*d Diuisioia, meghis kérem keg*yelme*det szeretettel, ugian ottis ne feletkezzék el keg*yelme*d az io szeretettel valo concordiaiarul, és inkab valosza ezt keg*yelme*d, hogi sem az masik mediumot. En mind ugi hiszem, hogi hasznosabb leszen igi keg*yelmed*n*e*k, és mind Is*te*n eleót, emberek eleótis beóczűleteseb. Ezek*ne*k utanna aianlom k*egyelmedne*k szolgálatomat. Tarcza és éltesse Is*te*n keg*yelme*det io egés-segben. Viennae die 3. Iunÿ A*nno* 1636.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 1. sz.]

[1] A levél vivőjének azonosítása megoldhatatlan.

8.

Erdődy Gábornak

Bécs, 1636. június 10.

Ígéri, hogy tekintettel házasságára kimenti az udvarban; utazási nehézségei; hírek.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – – s.k.)

Spectabilis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Comes mihi obser*vandissi*me

Salutem et servitiorum meorum paratissimam commenda*tion*em. Az k*egyelm*ed leuelet szeretettel vettem, mind az buchuzattal edgiütt. Adgia Isten, keg*yelme*det lassam keuanatos öruendetes egesseghbennis, allapatbannis. Kiral Vramnal örömest mentem keg*yelme*det, uagonis nem kichin mentseghe kegyelmednek, megh az euangeliumbannis nem kichin escusationak tartották: Vxorem duxi, non possu*m* uenire,[1] kihez Istennek aldassat kivanom szibül k*egyelmedne*k. En eddigh el mentem uolna, de lovaim megh betegedtek, az szekerem nem kesz, az uti költseggel Simeghbül megh nem erkeztek, csak illien aprolek dolgokis megh tartoztattak illien nagy utamtul, mikent ezek megh lesznek, mingiart menten megyek, uarom pedigh mind egiszersmind minden oraban mind az harmat. Ö Felseghe megh Linczbe*n* uagion, remellem, hogy megh indul az iöuö heten, de megh ninch semmi bizonos rendeles felöle. Az Moguntiai Elector megh indult, az Brandenburgi hasonlokeppen, az Bavary annekülis közel uagion. Az kiraly eddigh az Taborban lehet. Egieb ollias uy hirünk semmi ninchen. Ezeknekutanna aianlom k*egyelmedne*k szolgalatomat. Tarcha es eltesse Is*te*n k*egyelmede*t sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 10 Iunÿ 1636.[2]

Spectabilis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

Servitor paratissimus

Georg. Lippay

Epi*sco*pus Wesprimien*sis*

9.

Esterházy Miklósnak

Regensburg, 1636. szeptember 14.

A Thurzó-örökség problémái. A birodalmi gyűlés tárgyalásai. Birodalmi, francia és itáliai hadi, illetve politikai hírek. Ítélkezési terminus kihirdetése. A regéci adománylevél. A tinini püspökség betöltése. Újabb hadihírek.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 67 – s.k.)[3]

Excellentissime et Ill*ustrissi*me D*omi*ne Patrone colend*issi*me

---

[1] 'Megházasodtam, nem jöhetek'.

[2] A király az 1625-ben megválasztott és megkoronázott III. Ferdinánd (1637–1657). – A mainzi választófejedelem 1629–1647 között a kálvinizmusról 1581-ben katolizált Anselm Casimir Wambolt von Umstadt volt. A brandenburgi választó 1619–1640 között Georg Wilhelm von Hohenzollern (I. György Vilmos), a bajor 1597–1561 között Maximilian (I.) von Bayern (Wittelsbach) (I. Miksa) volt.

[3] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 81–82, n. 97.

Az Nag*ysá*god leueleit mind megh adtak, edgiktül megh ualua, az meliben mi uegghel iöttek megh Eorsÿ Vram Budarul es az tarsai continealtatott, azt megh el nem uettem. Rottaller Vramtul mind Cardinal Dietrichstainnak, mind ö Felseghenek az minemü leueleket irt Nag*ysá*god az Thurzo ioszagh felöl, in specie megh adtak es megh küldöttek ö Felsegenek. Nemis uettek io neuen, hogy Nag*ysá*god több iott kiuan azirant masoknak, hogy sem ö Felseghenek, es az ö Felseghe processussat törueny ellen ualo dologhnak neuezei Nag*ysá*god, hogy biro sententiaia elött hozza niul ö Felseghe az magha ioszaghahoz, az kihez nyluan ualo igassagha uagion, es azt nem töruentelen, sött töruenies dologhnak iteli Nag*ysá*god, hogy mas ember ö Felseghe uilagos iussa ellen, töruени nekül bele niult az ioszaghban, az kiben azelött sohul semmi possessioia nem uolt, es alabb ualoua akaria Nag*ysá*god ezirant tenni ö Felseghet Rottaller Vrameknal es egiebeknell, az kik nem tudni chak michoda homalios es senkinel nem constalo praetensiok mellett akarnak ollian nagy ioszaghokat o Felseghe ellen tartani. Aztis magiarazzak nem tudom mikeppen az emberek, hogy Nag*ysá*god az leani agon ualo sokasaghot emlegheti, az kinek immar praeludaltis Illieshazi Gaspar Vram. Ö Felseghe chak az en tanachombol nem chelekedte azokat, hanem sok töruen tudo emberek itelete es tanacha uolt, az minemo rendelesseket tett ö Felseghe mindazokban, az kiknel en chak harmat sem tudok töruenіesebbeket az Orszaghban. Azert azon iaruan az uton tute procedal, akaris peragalni ö Felseghe. Az özuegyaszoniok szamara oli rendeleseket tett, az kik mellett megh maradhatnak. Es ha ahoz szabiak maghokat az miuel aianlia nekiek magat az Camara, mindenkor I*st*ent imadhatnak mind eggik, mind massik ö Felsegheert. Chiaky Vramat es Rottall Vramat uagion modgia, ‖ hogy sine magnis turbis[1] compescalhattia ö Felseghe. Az több leani agh ninchen az ioszaghban, ha bele[a] kezd allani, attulis megh meri oltalmazni ö Felseghe, meghis tudgia. Ezeket miuel nem mindenestül magham szerent irtam Nag*ysá*god*na*k, tudom iobb neuen ueszi, hogy nem fedeztem, hanem az mint uan az dologh, szepites nekül tudtara attam Nag*ysá*god*na*k. Az Eozuegy Vra teste mellett ne practicalt uolna masokkal, es az Varat mas kezehez ne bochatotta uolna, többet hasznalt uolna neki.[b] Ezutannis soha ö Felseghere ioszagh pör nekül nem szallana, ha minden padalatt ki uonott praetensio mellett mas ember kezenel hadna, auuagy mastol el foghlalni az ioszaghokat engedne.

Egiebirant mi hala I*st*ennek itt io egesseghben uagiunk Groff Vrammal edgiütt, az ki[c] iol es dicheretessen elegendö iudiciummalis uiseli maghat. Ma iött be az Saxoniay köuet. Hettfön el kezdgiük I*st*en aldassaual az tractalast, mert immar minniaian megh uagiunk, annak az kezdetit megh uaruan mÿs el megiünk osztan edgiütt latogatni az fö Varassokat, Norinbergat Ingolstadiumot es az többit. Az Bauariai Herczegh ezen az heten megh induluan Monachiumba keseri uarando feleseghet. Az Chiaszarne keuanta uolna, hogy itt fekügiek, es szolgalhasson magais neki.

[1] ‘nagy zavarok nélkül’.

Galliaban az mi embereink elebb mennek, Gallas nem igen siett, hanem obseruallia ide hatra Waimar es Valetta indulattiat, ninchen senki ellenseghek annira ualo, az ki mezöben megh merie öket uarni. Az minap az mi Horuatink ha egi fertay oraual erkeztek uolna elebb, el foghattak uolna mind az kiralt, mind az kiralnet egy faluban, az Guardiaianak alkalmas reszet le uaghtak, az ki uele uolt, zaszloiokatis el niertek. Immar ketszer uolt nagy tamadas az kösseghtül Parisban, nagy nehezen chendesitettek || le öket. Richelieu ighen hordozkodik Roma fele. Az köuetek az közönseghes bekesegh szerzessere megh indultanak Romabul Colonia fele, s mennek, uelem, hogy az Lengielis affele tart. Egiebünnetis hala I*ste*nnek semmi gonosz hirünk ninchen. Olasz orszaghban S. Dennin es egieb Varasst eginehaniat megh uettek az Parmai Herczeghnek az mieink. Ö Szentsegheis ualtigh urgeallia töruenniel az Parmai Herczeghet Romaban, el akaria orszaghat nierni tölle, miert hogy ö hadat szerzett es zurzauart Olasz orszaghban, es igi mind törrel, töruenniel raita uannak az io Herczeghen, az ki fel kötötte az harangot; de azert[d] nem mind egy sziuel, tudgia I*ste*n, ki böitöl, ki haraghiaban nem eszik.

Es egyszoual mindenünnet hirünk io uagion, securitasunk nem annira. Az Octauara ualo leueleket megh kültem reghen Palffy Pal Vramtul Nag*yság*od*na*k, hiszem I*ste*nt ö Szent Felseghet, hogy enis rea erkezem, legh alabb az appellatiokra.

Az Nag*yság*od regeczi inscriptionalissat azon uagiok, hogy megh ma subscribaltassam, es ala külgiem Nag*yság*od*na*k.

Az Tinnini püspökseghet mas idegen Franciscanus baratnak attak, nem tudom, michoda correspondentiak igheretiuel amitott el öket, hogy szerez Boszniaban. Ezt niertük uele, hogy ki adtunk Cardinal Vram ö Nag*yság*a commendatioin az püspökseghek allapattiaban, hiszem Istent hogy ezen az aiton többenis mennek ki ez napokban az mi beneficiumink közül.

Ezeknekutanna aianlom Nag*yság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse I*ste*n Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 14 Septembris 1636.[1]

---

[1] Esterházy Miklós nádor (1625–1645). – Eörsy Zsigmond Esterházy nádor familiárisa, Sopron vármegyei alispán. – Rottal János (Johann Anton Freiherr von Rottal, 1605–1674) 1622-ben nyert magyar indigenátust, anyja Thurzó Mária volt. Az 1660–1670-es években titkos tanácsosként meghatározó szerepet játszott a magyar belpolitikában. Lásd e kötetben Lippay hozzá intézett leveleit. – Franz von Dietrichstein olmützi püspök, titkos tanácsos, bíboros (1599–1636). – Thurzó Imre 1621. évi halála után a Thurzó-család férfiágon kihalt, a birtokok öröklésének rendezése hosszas, bonyolult folyamat volt. Esterházy érintettségét az magyarázza, hogy második felesége, Nyáry Krisztina Thurzó Imre özvegye volt. – Illyésházy Gáspár († 1648), trencséni és liptói főispán, felesége Thurzó Ilona. – A Thurzó örökségből a szepesi várat megszerző Csáky István († 1662) 1638-tól szepesi főispán, 1644-től tárnokmester. – Gróf uram: Esterházy István († 1641), a nádor elsőszülött fia, aki húsz évesen apját képviselte Regensburgban. Vö. Várkonyi Gábor, *Magyarok a római király választásán 1636-ban*, Perlekedő évszázadok. Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára (szerk. Horn Ildikó), Budapest 1993, 187–214, 192–195. – A szászországi követ azonosítása további kutatást igényel. – Nürnberg, Ingolstadt és München. – I. Miksa második felesége Mária Anna főhercegnő († 1665), II. Ferdinánd

Excel*len*tiae V*est*rae
Capellanus

Georg. *Lippay*
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

P.S. Az Nag*yság*od Regeczy donatioiat megh küldöttem Nag*yság*od*na*k, Chiaky Istuan V*ram* Megiery neuü szolgaiatul. Adgia I*st*en Nag*yság*od*na*k es utanna ualoinak sok eztendeigh birni szerenchessen. ‖

P.S. Ezentül *[!]* ertuen ezt az io hirt uduarnal, adiungalni akaram aztis, hogy Prussia taian az Brandenburgi es Saxoniai hadak fel uertek eppen, az mely succursust Silesiabol küldöttek uolna Stalhanznak, az kit megh öltek es megh foghtak bennek, 1100. Az ket Commissariustis megh foghtak, az ki uitte öket. Sok titkos leueleket, es correspondentiakat talaltak nalok. Bizonios, nem mondom, hogy Erdelbülis ualami nem lehetett uolna közöttük. Hirlelek aztis, hogy uyonnan Paniernek 2000 louassat uagtak uolna le, de megh Curier nem iött. Az Imperiumbeliek igen szep szelid engedelmessegghel uiselik ö Felseghehez magokat, az bekeseget igen szomiuhozzak, tegnap uolt elsö audientiaiok ö Felsegenel relatiot teuen, az mit eddigh negotialtak. De az grauameneket nem hoztak elol.[1]

[a] utána kihúzva: 'all' | [b] eredetileg 'uele', átírással javítva | [c] utána kihúzva 'hala' | [d] az utolsó három betű sorközi beszúrás, utána kihúzva: 'ezt'

lánya; a császárné Mária Anna főhercegnő († 1646), III. Fülöp spanyol király legkisebb lánya. – Matthias Gallas († 1647) császári hadvezér, a nördlingeni győző, 1637–1638-ban vereséget vereségre halmozott. – Bernhard von Sachsen-Weimar († 1639) 1635-től állt francia szolgálatban, előtte a Protestáns Unióban, majd a svédek oldalán harcolt. – Valletta (generális) azonosítása várat magára. – A francia király és királyné: XIII. Lajos (1617–1643) és Ausztriai Anna († 1666). – Armand Jean du Plessis de Richelieu bíboros (1622–1642), francia főminiszter. – A kölni béketárgyalásokra Rómából Marzio Ginetti bíborost küldték. – Odoardo Farnese Párma és Piacenza fejedelme (1622–1646). – VIII. Orbán pápa (1623–1644). – Pálffy Pál a Magyar (Pozsonyi) Kamara elnöke (1625–1646), nádor (1649–1655). – Regéc várát Esterházy az Alaghyak kihaltával szerezte meg az uralkodótól hadi kiadása fejében és már 1635-ben birtokba vette. Melegh Szabolcs, *A regéci vár birtoklástörténete*, A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara tudományos diákköri közleményei I, Miskolc 2003, 129–144, 129. – A tinini püspökséget 1636. szept. 13-án adományozták a bosnyák ferences Bielavich Györgynek, a jelek szerint Pázmány ellenében.

[1] Stalhans: Torsten Stålhandske (Steelglove/Stalhansch) († 1644) finn származású svéd generális. – Panier: Johan Banér († 1641) svéd tábornok, a Birodalomban harcoló svéd csapatok parancsnoka, Torstenson elődje.

10.

Batthyány Ádámnak

Regensburg, 1636. október 20.

A közfelkelés és az ítélkezési időszak; a regensburgi választás és koronázás időpontja.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29266 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne ob*servandissi*me

Seruitiorum meor*um* paratiss*imam* Commend*ation*em. Az k*egyel*med nekem irt leuelét nagy szeretettel véuén, eő Feől*ség*énel, my k*egyel*mes Vrvnknal valo instantiaiat megh értette*m*. Az my az k*egyel*med Prorogataiat illety, minthogy eő Feől*sége* az mostany álapatakhoz képpest szegény hazánk oltalmara generalis insurrectiot hyrdetet, Országunk irot teőrvénye és szokasa szerent az Octauanak el kelletik mulny, k*egyel*m*ed*nek sem lészen az Prorogatara szűghsége, egyébaránt én az miben tudnék, k*egyel*m*ed*nek szivem szerent szolgalnék. Az Kyraly Vrvnk valasztássa és koronazatja feleől iollehet chak nem byzonyos reménsegeőnk vagyon, mindazaltal byzonyos ideit megh most nem tudván, ezutan tudositany foghom k*egyel*medet.

Azomban hogy nékem ioakaroianak más dologhbolis paranchollyon k*egyel*med, kérem. Isten eltesse sokhaigh io egeseghben k*egyel*medet. Ratisbonae 20 Octobr*is* 1636.

Illustrissmae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti ac Domino Comiti Adamo de Battyán etc. Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario ac partium Regni Cisdanubianarum Generali etc. Domino observandissimo

11.

I. Rákóczy Györgynek

Regensburg, 1636. október 20.

A követe, Klobusiczky András által közölt kérésekre adott uralkodói válaszokat Pázmány fogja tudatni. A követtől megtudhatja saját közreműködésének részleteit. Köszöni a munkácsi adománylevélért megküldött illetéket.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 638 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime

Az Nag*yság*od fő ember szolgaia, Klobuchichky Andras Vram az minemö kiuansaghokat es instantiakat tett ő Felseghenel, Chiaszar Vrunknal az Nag*yság*od neueuel,

azokra mely kegielmessen resolualta legien magat ö Felseghe, megh erti Na*gyság*od bőuebben Cardinal Vram ő Na*gyság*a altal az Ő Felseghe akarattiabol, el hittem, ha az Vr Isten megh tartia Na*gyság*odat, igiekezik megh szolgalni az ő Felseghe io akarattiat.

Az en uekony faradsaghomat es szolgalatomat eszeben ueszi talam Na*gyság*od maghais az giümölchebül, es ertheti Klobuchicky Vramtulis; adgia Isten hogy mind ezeknek Na*gyság*od es mÿs minniaian erezzük kiuant hasznat es eriük el fel tett czellietis *[!]*. Kit remellekis, hogy megh ad az Vr Istennek io uolta.

Na*gyság*od*na*k megh szolgalom alazatossan az Munkachi donatioert ualo taxat, kiuel touabra ualo szolgalatrais kötelez Na*gyság*od. Ezeknekutanna aianluan Na*gyság*od*na*k szolgalatomat tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh io eghesseghben. Ratisbonae die 20 Octobris 1636.[1]

Excellentissimae et Ill*ustrissi*mae
Celsitudinis V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][a]

[a] a külcímzés kivételesen sajátkezű; a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1636. november 9-én érkezett meg címzettjéhez

12.

Batthyány Ádámnak

Sümeg, 1636. november 16.

Tájékoztatja a császárválasztás időpontjáról; javasolja, hogy utazzanak együtt.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29267 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandis*sime
Seruitior*um* paratissimam Commendatione*m*. Isten k*egyel*medet minden iokkal latogassa. Vgy ieőt eszemben, k*egyel*med kért vala azon, hogy k*egyel*medet Kyraly Vrunk eő Feől*ség*e valasztasának byzonyos terminusárol tudosicham. Megh érkezuén azért Isten segetsegebeől io egeséghben, azt irhatom k*egyel*me*d*nek, hogy Kyraly Vrunk valasztasa octaua Decembris[2] lészen, melyre enis Isten segetsegebeől mingyart De-

[1] Klobusiczky András I. Rákóczy György jószágigazgatója és diplomatája, részt vett a linzi béketárgyalásokon. II. Rákóczy Györgyöt is képviselte, például az 1655. évi országgyűlésen. – A Bethlen halálával, illetve Brandenburgi Katalin lemondásával *de iure* a kincstárra szállt Munkácsot I. Rákóczy György az 1633. évi eperjesi tárgyalásokon szerezte meg a korábbi tulajdonos Esterházy Miklóssal szemben.

[2] 'december 8-án'.

cembernek az elein megh akarok indulny. Az coronazasnak iollehet mégh byzonyos terminusa ninchen, mindazaltal ugy reménlem, hogy azis az electio utan két hetnél touáb ne*m* hallad. Értvén azért az k*egyel*med oda fel valo igyekezetit, ha én velem akar iarny k*egyel*med, en szeretettel szolgálok k*egyelmed*nek Isten eltesse sokáigh io egeséghben k*egyel*med*et*. Ex Simegh 16 Nouembris 1636.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

P.S. Talam az Electiora immár szinten rea nem erkezém, miuel az napok illien röuidek lettek, mindazaltal az coronazatra szinte iokor megiek, k*egyelme*d akaratiatis ertenem örömest.

[Külcím: vö. fentebb, 10. sz.]

13.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1637. január 28.

Köszöni a meghívást esküvőjére, sajnálja, hogy hivatali kötelességei miatt nem tud elmenni.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandiss*ime

Seruitiorum meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em. Istenteől k*egyel*med*nek* minden jot kevanok ez Vj esztendeőben. Az keg*yel*med eőreőme napjára hyuo leuelét tudom, hogy nekemis el küldette k*egyel*med, ninchenis kétsege*m* abban, hogy kegyelmed énge*m* teőb ioakaroi keőzzeől kyn hagyot auagy feleitet volna: de noha nekem az k*egyelme*d levelet megh nem attak, míndazaltal byzonyara irhatom k*egyel*me*d*nek, hogy nagy szivel lélekkel szolgaltam es kedueskette*m* volna abban k*egyel*me*d*nek, nemis lehetet volna maid[a] egyeb ok, az mely az k*egyel*med abbély szolgalattyatol enge*m* megh tartoztatot volna; mindazaltal, minthogy az eő Feől*ség*e[a] onnet feőllyeöl valo indulasa, az mint ertyeők, remensegeőnk kiveöl eleőb tőrtént, parancholatomis vagyon eő Feől*ség*éteől, hogy mikent az eö Feől*ség*e ala jeövetelit erte*m*, azonnal mingyart az eő Feől*ség*e szolgalattyara siessek, annak eleőtte penigh hogy Peőspeksegemben rugaszkodgyam, és ott lelky dolgokban byszonyos dispositiot tegyek, lelkem eősmeretiben yár. Kérem annak okaért k*egyel*med*et*, ezbeől semmy idegen vélekedesre ne inditassek, mivel az mint immár megh irtam k*egyelme*d*nek*, Isten dolgan keveől egyéb az k*egyelme*d szolgalattyatól megh ne*m* tartoztatot volna. Egyebarant en k*egyel*me*d*nek az miben tudok, szeretettel szolgalok. Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyel*med*et*. Tyrnaviae 28 Ianuary 1637.

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae
[s.k.:] Seruitor addictissimus
Georg. *Lippay*
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[a] a szó sorközi beszúrás

14.
Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. február 7.
Köszöni a neki küldött búzát.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29268 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes mihi semper obseruan*dissi*me
Salute et seruitiorum meor*um* paratissima commenda*ti*one p*rae*missa. Aldgia és latogassa I*ste*n keg*yelme*det minden kiuánsága szerént valo iokkal. Az minemű buzat keg*yelme*d ennekem küldeót, hiuen megh hozták az keg*yelme*d iambor szolgay; igen igen megh szolgalom k*egyelmedne*k ezt az segetséget, s- azon lészek, hogi ne czak szoual, hanem ugian czelekedeteimmelis, azért az keg*yelme*d én hozzám valo io akarattyaért szolgalliak k*egyelmedne*k. Az minthogi kéremis keg*yelme*det hogi engemet igaz io akaroianak tartuán, paranczollion s- k*egyelmedne*k szeretettel, s- tiszta szibül igiekezem mindenkoron szolgalny. I*ste*n tarcza és éltesse keg*yelme*det sok esztendeigh io egéssegben. Datum Viennae die 7 Februar*ii* Anno 1637.
Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae
[s.k.:] Seruitor addictissimus
Georg. *Lippay*
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Kívül:] Illustrissimo Domino Comiti Adamo de Bottyan Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario, Partium Regni Hungariae Cis Danubianarum Generali ac Sacri Romani Imperii Equiti Aurato etc. Domino mihi semper observandissimo

15.
Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. február 8.
Az uralkodó és felesége vállalják gyermeke keresztszülőségét, Bánffyék képviselik őket.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29269 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine obseruan*dissi*me
Salute et seruitior*um* paratissima commenda*ti*one p*rae*missa.

Aldgia I*st*en keg*yelme*det minden kiuanta iokkal. Czaszar Urunk eó Feólsege egésségtelen állapattya miat az keg*yelme*d szolgainak valamenyre teób ideigh keóleót varakozny. Im mind azon által eó Feólsége Bánffy Uramnak irt, hogy eó keg*yel*me el mennyen az keóreószteólésre, és az komaságot eó Feólsege kepeben végben vigie. Keg*yelme*d azert az leuelet ne késlellie, hanem mennél hamaréb küldgie megh eó k*egyelmene*k. Czaszarne Aszonyunk eó Feólsége képében pedigh Banfine Aszoniom leszen, küldeót valami aiándékotis eó Feólsége. Keg*yelme*d ennékem paranczollion, szeretettel igiékezem k*egyelmedne*k szolgalny. I*st*en tarcza, és eltesse keg*yelme*det sok esztendeigh ió egéssegben. Datum Viennae die 8. Februar*ii* A*nno* 1637.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:] Seruitor addictissimus
Georg. Lippay
Epi*sco*pus Wesprimien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 14. sz.]

16.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. március 4.

Köszöni a keresztelési meghívót fia keresztelésére; örömmel vállalja a keresztapaságot; II. Ferdinánd temetése és a [Magyar] Tanács ülése miatt Simándi erdélyi püspököt küldi maga helyett.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29270 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes, Domine obseruan*dissi*me

Salute, et seruitiorum meorum addictissima commen*datione* praemissa. Aldgya megh Isten keg*yel*medet minden keuanatos iokkal, s- io egesseggel. Vettem az keg*yel*med leuelét, s- megh ertettem. Azert hogy Isten az keg*yel*med Uri meltoságos hazát szep fiui magzattal megh aldotta, sziuem szerent őrűlők, es keuanom ő szent felsegetűl, hogy neuekedgiek Isten tisztessegére, édes hazanknak iauára s- keg*yel*mednekis őrőmere es vigaztalasára. Hogy pediglen kereztelesére es az komasságnak hiuatalliára ad 15 currentis huius[2] keg*yel*med engem meltoztatik hiuni, lattia Isten, szeretettel el mennék, es attul az faratságtul megh nem uonnam magamot, de szinten akkorra, ugy mint az utanna ualo Hetfő es Kedden leszen előbeni Istenben el niugodot szegeny Csaszar Urunk hidegh tetemének fel vétele, el vitele es temetése, s- annak utanna mindgyart el kőzelget az Consiliarius Uraknak praefigalt terminus az fel iőuetelre, mely Consiliumra annak előte egy nehany nappal kőletik magamat praeparalnom, es igy hogy ebbéli dologban szemelyem szerent keg*yelmedne*k nem kedueskedhetem, kerem szeretettel keg*yelme*det, nekem megh bocsasson, hanem im Erdely Pűpők

[1] Bánffy Kristóf tárnokmester (1625–1644), második felesége Draskovich Ilona. – II. Ferdinánd második felesége 1622-től Eleonora Gonzaga († 1655).

[2] 'március 15-re'.

Uramnak irtam, hogy en erettem el mennyen Rohonczra, es magam kepében peragallia mind az szent keresztséget, s- mind pediglen az komasságnak mi uoltat, en mind az altal az komasságnak praerogatiuaiat magamnak reserualom, es keg*yelmedne*k holtigh valo szolgalo komaia akarok lennem. A mi pediglen keg*yelmedne*k egieb Uduarnal valo dolgat illeti, abbolis szeretettel igyekezem keg*yelmedne*k kedueskednem. De reliquo Ill*ustrissi*mam Do*minationem* Ves*t*ram fel*iciter* uivere et ualere exopto.[1] Datum Uiennae 4. Martÿ A*nn*o 1637.[2]

Ill*ustrissi*mae Do*minationis* Ves*t*rae

S*eruit*or addictissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Wesprimien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 14. sz.]

17.
I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. április 30.

Kéri, hogy tartson vele is olyan bizalmas kapcsolatot, mint a néhai Pázmány bíborossal, akinek minden titkáról tudott, és gyakran működött közre tervei valóra váltásában; az uralkodó akaratából a bíboros titkos iratai hozzá kerültek, ugyanígy az általa használt rejtjelek kulcsai. Az egri püspökség élére helyzeték át, emiatt könnyebben tudnak majd érintkezni. Homonnai és a fejedelem viszonya; az udvar Prágába megy.

(Kiadva: Szilágyi , *Rákóczy és Pázmány*, 242–244, n. xxiv.)[3]

Excellentissime et illustrissime Princeps, Domine, Domine Colendissime

Nem kételkedem benne, hogy Nagyságod az szegény Istenben el nyugodt Cardinál uram halálát ne értette volna, méltán is, Nagyságodnak igaz és jó akaró atyjafia lévén ő Nagysága, az ki mind jó tanácsával, mind pedig egyéb segítségével nem kevés javára és könnyebbségre volt Nagyságodnak. Mindazáltal az úr Isten ki kívánván ő Nagyságát ez világbul, minekünk is nem kevés bánatunkra, és fogyatkozásunkra is. Nagyságod eddig az mi kegyelmes urunkhoz ő Felségéhez megtartott confidentiát

---

[1] 'Végezetül kívánom hogy méltóságotok szerencsésen éljen és boldoguljon'.

[2] Batthyány Kristóf († 1687) 1637. mácius 1-jén született. – II. Ferdinánd 1637. február 15-én hunyt el. – Simándi István választott erdélyi püspök (1634–1653).

[3] Szilágyi közlése szerint az eredeti irat Mike Sándor gyűjteményében található. Én már nem találtam meg ott. Érdekes, hogy Szilágyi a többi, e lelőhelyen fennmaradt Lippay-levelet még csak nem is idézi munkáiban. Az EOE X. kötetében az akkor már az Erdélyi Nemzeti Múzeumban elhelyezett gyűjteményt, ha korlátozottan is, de használja (227. 229. 288. 296. 338. 353. 397.) – A kiadás hibáit külön jelzés nélkül javítottam. Mivel Szilágyi szemlátomást a 19. századi magyar helyesíráshoz közelítette a szöveget, *mutatis mutandis* én is hasonlóan jártam el.

ezután is tartsa meg, hasonló sinceritással és fidutiával, mindennemű difficultásit és akadékit representálván candide ő Felségének, Nagyságod az ő Felsége jó akaratjáról ne is kételkedjék, szegény Cardinál uram ő nagysága helyett pedig az én vékony szolgálatomat offerálom Nagyságodnak, és noha tudom azt, hogy se az a mély okosság, se pedigh authoritás nem találtatik énnálam, mellyel üdvezült Cardinál uram ő Nagysága tudott foganatosan és gyümölcsössen szolgálni Nagyságodnak, mindazáltal az mennyiben vagyok, ajánlom Nagyságodnak magamat és szolgálatomat; kérvén azon, hogy Nagyságod az szegény Cardinál urammal tartott confidentiát én reám szállítsa, és bízvást közölje velem vagy én általom ő Felségével valamelyeket az Istenben elnyugodt jó akaratjával közlött volna, éltében is szegény Cardinál uram ő Nagysága én tőlem semmit el nem titkolt, és ő Nagysága távul levén, én fáradtam az tőle suggerált jóknak véghez vitelében, holta után is; az ő Felsége parancsolatjából minden titkos írásit én vettem kezemhez, és nállam vannak. Nagyságod mindaz mostani kegyelmes urunk Nagyságodhoz való jó indulatját, mind pedig az én igaz szolgálatra való ígéretemet eszében veheti holta után is Cardinál uramnak, az ő Felsége kegyes resolutióiból, melyet Bogádi és Réz András uraim fognak referálni Nagyságodnak. Az Nagyságod czifrái, melyek szegény Cardinál uramnál ő Nagyságánál voltak, az én kezemnél vannak, Nagyságod bízvást írhat, azokkal én nekem, az mint másképen nem akar.

Uj titulussal is köteles vagyok immár Nagyságodnak, holott én ő Felsége kegyelmes parancsolatjából és akaratjából énnekem kelleték felvennem az egri püspökséget, mellyel nem csak szomszédsága, de több szövetsége is vagyon én nekem, ugy tetszik, Nagyságodnak, kiben annyival inkább, mivel magam ott nem láthatom tisztem miatt, illik megszerzenem és megszolgálnom az Nagyságod jó szomszédságát és jó akaratját. Nagyságodnak az mikor én írok (akarok is pedig írni gyakrabban), Bornemissza János uram kezéhez küldöm.

Homonnai uram is ő kegyelme itt fen levén az elmúlt napokban, úgy vagyon disponálva, hogy alkalmatlansági nem lesznek az ő kegyelme részéről, se pedig az közelvaló emberektől ezután olyanok Nagyságodnak, kérem Nagyságodat, tartson jó értelmet ő kegyelmével közel levén ő kegyelme Nagyságodhoz, könnyebbségére lehet, leszen is sok dolgokban Nagyságodnak. Ez jövendő májusnak tizennyolczadik napján megindul ő Felsége Prágában, én is ő Felségével ott nem leszünk, hanem júliusban haza térünk, oda is jár az posta fogyatkozás nélkül. Ezeknek utána ajánlom Nagyságodnak szolgálatomat. Tartsa és éltesse Isten Nagyságodat sok esztendőkig jó egészségben. Viennae die ultima Aprilis 1637.[1]

[1] A Nyitra megyei birtokos Bogády András (Klobusiczky és Réz András mellett) az erdélyi fejedelem rendszeres szolgálatot ellátó követe a Habsburg-udvarban és a Királyságban. – Réz András Rákóczy familiárisa, Pázmánynál is gyakran megforduló diplomatája volt. – Bornemissza János a kassai főkapitány helyetteseként ismert. – Homonnai Drugeth János országbíró (1636–1645), 1636–1640 között felső-magyarországi (kassai) főkapitány.

Excellentissimae et Illustrissimae
Celsitudinis Vestrae
Servitor addictissimus

Georg. Lippay
Episcopus Agriensis

18.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. július 16.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 46–47, n. 34.)

Május 23-ai levelét június 23-án adta át neki a havasalföldi vajda embere. Köszöni benne mutatott jó akaratát. Kéri, írjon gyakrabban és bizalmasan. Jakusith György veszprémi püspök leveléből értesült bizonyos dolgokról, melyek intézésére mellékel egy rejtjelkulcsot.[1] *Saját közléseit akkor tudatná, ha már titkosírással levelezhetnek. A Réz Andrással kérésére megküldött uralkodói döntéseket, bár Ferenczffy Lőrinc királyi titkár keze írása, dekrétum formájában is ki fogja állíttatni.*

Vigyázzon a törökökkel, szóban már kétszer üzent arról, hogy nem lehet biztonságban.

Írt nemrég Homonnai Drugeth Jánosnak, hogy eressze szélnek embereit, akik 2000-ren is lehetnek már.

Hadihírek (svédek vereségének leírása Torgaviánál).

Július 15-én az uralkodónak fiúgyermeke született, akit 16-án Fülöp Ágostnak kereszteltek.

Küldötte vagy titkos levelek révén tudósítsa a havasalföldi vajdával folytatott közelmúltbeli levelezéséről.

Értesült (Jakusith leveléből), hogy nem hallgat bizonyos zavarkeltő emberekre. Jól teszi, ő is mentegette III. Ferdinánd előtt azon panaszok miatt, hogy emberei Szunyogh seregét szorongatták, és hogy nem engedi a fejedelemség területén a toborzást az uralkodó számára.

Szunyogh seregében németek csupán büntetésből vannak, törökökkel történt összejátszásuk miatt.

Kéri, tudósítsa saját ügyeiről, a törökök viszonyairól.[2]

---

[1] Kiadva Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 48. Nem tudok róla, hogy használták volna a kulcsot.

[2] Szunyogh Gáspár († 1659) Bethlen Gábor főudvarmestere, kővári majd 1640-től (esetleg már pár évvel korábbtól) szendrői kapitány, 1641-től gömöri főispán. – A havasalföldi vajda 1632–1654 között Matei Basarab volt. – Jakusith György († 1647), Thurzó György nádor unokája 1637-ben lett a veszprémi, majd 1642-ben az egri püspöki székben Lippay utóda. – Ferenczffy Lőrinc († 1640) 1611-től volt királyi titkár, 1629-től királyi tanácsos. – Torgau Szászország északi részén, az Elba mentén fekszik. – Fülöp Ágost főherceg már 1639-ben meghalt.

19.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. július 31.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 49–50, n. 35.)

Előző levelére és az azzal küldött rejtekkulcsra eddig nem reagált, feltételezi, hogy késhetnek. A Habsburg-hadak győzelme a Banér vezette svédek felett az Odera mentén.

Rákóczy Pálné, Pethe Anna július 25-én „vízi és száraz betegségben" meghalt Bécsben. Zárdába adott lánya nagykorúságát elérve majd szabadon eldöntheti, apáca lesz-e, vagy sem. Az árvák gyámságát az uralkodó látja el, erre az elhunyt kérte.

Írjon az törökök felől, ez az uralkodó óhaja is.

Bethlen Péter semmit nem ért el az udvarnál, ha ellenkezőjét állítaná, nem szabad hinni neki. Írna más dolgokról is, ha tudnák használni a rejtjelkulcsot.[1]

[Rákóczy széljegyzetében erősen kifogásolja és törvénytelennek tartja III. Ferdinánd gyámságát.]

20.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. augusztus 21.
Batthyány főkapitánysága; elhagyta veszprémi püspökségét; borszállítás.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29271 – ered.)

Illustrissime Comes Domine mihi ob*servandissi*me
Seruitiorum meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em. Isten k*egyel*medet minden iokkal latogassa. Palffi Pal Vram levelét ueuén ertettem, hogy k*egyel*medet az Generalisaghban szerenchesen installalta volna; mely k*egyel*med meltosagos alapattya, hogy Isten dichiretire és hazánk iavara essék, szivbeől kévanom. K*egyel*med ennekem miulta Pragabol megh ieöttem, semmit nem parancholt, holot en az k*egyel*med szolgalatyara mindenkor keszen vagyok. Ez mellet en az Simeghy ioszaghbol ky bontakozuán igen meszi hattam az en Peőspekségemet; Simeghbeől méghis szűgsegemre valo bórt hoztak elegendeőt; most noha io, az mi kevés, de tauul vagyon, tudom mind azaltal keőzelebis talalok az Szaloneky, vagy Vyvary pinczeb*en*, az ki egessegesebbis ezekben az melegekben, azoknal az meszi leveő boroknal. K*egyel*me*d*nek igyekz*em* enis szolgalni szeretettel. Tarcha es eltesse Isten k*egyel*medet sokaigh io egeseghben. Viennae 21 Augusti 1637.[2]

[1] A katolikus Rákóczy Pál országbíró (1631–1636), a fejedelem öccsének felesége Pethe Anna a Pázmányhoz közel álló Pethe László és Kapy Anna lánya volt. Gyermekeik Rákóczy Anna Mária († 1647) és Rákóczy László sárosi főispán (1636–1660). – Bethlen Péter máramarosi és hunyadi főispán († 1646), az 1636-ban Rákóczy ellen támadó Bethlen István fia.

[2] Batthyányt 1637. augusztus 17-én iktatták be négy éve már ténylegesen betöltött főkapitányságába. – Szalónak és Érsekújvár.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor obligatissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Kívül:]
Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Battyan Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario ac Partium Regni Cisdanubianarum Generali etc. Domino observandissimo

21.

I. Rákóczy Györgynek
Nagyszombat, 1637. szeptember 1.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 53, n. 38.)

Kézbesítette két levelét Bogády András, akit bevitt az uralkodóhoz, és kedvező választ kapott kéréseire. Bízhat III. Ferdinándban és benne is. A törökkel vigyázni kell, a „confidentior tanácsosok" szerint készenlétben kell lenni, ezért az országgyűlés kezdetét Márton-napra fogják halasztani. Reméli, ebben az évben már megmarad a békesség.

Fogadja el az uralkodó gyámságát Rákóczy Pál árvái felett, minden öröksége biztosítva lesz, és bíróságon sem tudná a királyi gyámságot megszüntetni. Az árvák tisztviselőinek megesküdtetését sem a király, sem a nádor nem rendelte el; ezeknek neki [ti. a fejedelemnek] és az árváknak is hűséget kell fogadniuk, ami jó megoldás lesz.

Többet Izdenczy András visszatérése után ír.[1]

22.

Esterházy Dánielnek
Bécs, 1637. szeptember 25.
Esterházy birtokügye.
(MNL-OL Esterházy cs. zólyomi lt. [P 1294], VI/A/3 – ered.)

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*ce Domine mihi ob*servandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em. Istenteől k*egyel*med*n*ek minden yot kéuanok. Az k*egyel*med nekem irt leuelet szeretettel vettem. Stella szinten nallam leuén, akkor beszelgettem eő k*egyel*meuel az dologhrol. Instál azon, hogy ha szaz esztendeigh el szenuedhette azt az dolgot k*egyel*metek, egy keués ideigh patientiáual légyen, miuel eő annak az ioszaghnak mégh semmi leuelét kezehez nem vette volna,

[1] Izdenczy András komáromi vicekapitány, majd Erdély mellett Lengyelországban és többször a törököknél (Budán, Isztambulban) jár követségben az uralkodó és a nádor megbízásából.

nemis tudgia semmi igassaagat,[a] ha kezehez iutnak az leuelek, megh elebbi articulus szerent[b] kesz leszen az Országh uegezése szerént reuisiora bochatani az dolgot; azomban penigh megh hadgya, hogy semmi uillongás es veszekedes az határ véget az ioszaghban ne légyen. Isten eltesse sokáigh io egéseghben k*egyel*medet. Viennae 25 Septembris 1637.[1]

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* Ves*t*rae

[s.k.:]
Seruitor addictiss*im*us
Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Kívül:]

Spectabili ac Magnifico Domine Danieli Esterhazy de Galanta, Sacrae Caesarae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino observandissimo

[a] a 'tudgia'-tól s.k. lapszéli beszúrás | [b] a 'megh'-től sorközi s.k. beszúrás

23.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. október 19.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 55–57, n. 40.)

Izdenczy megérkezett, mindenről részletesen beszámolt. Bíznia kell az uralkodó jóindulatában; eddigi, Bogády András által közölt kéréseiből nem volt világos, hogy milyen veszélyben érzi magát a töröktől és hogy tényleges segítséget vár. Izdenczytől már világosan értik kívánságát, és lehetőség szerint teljesítik is.

Az idő rövid volta, tél közeledte nehézzé teszi német katonaság küldését Lengyelországon keresztül. Hasznukat sem nagyon venné ilyenkor és vélhetően a törökök sem támadnak már. III. Ferdinánd mégis küld 2000 könnyűlovast Pomerániából.

Homonnai Drugeth János kassai főkapitány utasítást kap, hogy szükség esetén segítsen.

Ha a törökök mégis támadnának a tél beállta előtt, az uralkodó javaslata, hogy erősítse meg várait, álljon ellen és várja meg a segítséget.

III. Ferdinánd kész ígéreteiről a kért dekrétumot kiállítani.

Jól tenné, ha a magyar országgyűlés alkalmával ünnepélyes követséget küldene az uralkodóhoz, gratulálva neki a császári méltósághoz, egyúttal megerősíttethetné a II. Ferdinánddal kötött egyezségeket is. Helyes, ha fiát küldi, adjon mellé alkalmas személyeket, meghatalmazással és instrukcióval. Ezt eddig a törökökre való hivatkozással elmulasztotta, most az országgyűlés alkalmával megcselekedheti. Ilyen követségeket elődei is küldöttek a „török sérelme nélkül".

---

[1] Esterházy Dániel († 1654) a nádor öccse, a család cseszneki ágának megalapítója, 1649-ben az egyik nádorjelölt. – Stella János Jakab (Hans Jakob Stella † 1644) a „magyarországi királyi javak kezelője", 1637–1644 között pedig a magyaróvári uradalom adminisztrátora (számvevője) volt. Vö. Hanuy, *Pázmány Péter… levelei*, II, 667.

Esterházy nádor bizonyos „discursusa" az uralkodó tudta nélkül esett.
Mindezeket vegye jó néven és viszonozza hasonló őszinteséggel.
Ajánlja a levelet vivő Vásárhelyi Pétert, bocsássa mielőbb jó válasszal. Makó ügye.[1]

24.
I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. október 19.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 57–61, n. 41.)

„Referenda excellentissimo principi Transsylvaniae nomine domini cancellarii"
Izdenczy jelentése nyomán igyekszik megválaszolni panaszait, kifogásait; ha élesebben fogalmaz, kéri tekintse bizalma és őszintesége jelének.

Tagadja, hogy az uralkodó akadályozta volna a Lengyelországban toborzott katonaság Erdélybe vitelét, sőt parancsot adott Homonnai kassai főkapitánynak, hogy tegye ezt lehetővé. E katonaság az erdélyi–lengyel határon is bevihető lett volna.

Hosszasan és részletesen indokolja, hogy III. Ferdinánd miért nem küldhetett még német csapatokat számára. Réz Andrásnak és Bogády Andrásnak tényleges török támadás esetére ígértek 4000 német muskétást. Kifogásolja, hogy nem ad megfelelő tájékoztatást viszonyairól. Bogády, bár jól képviseli, már egy éve nem volt Erdélyben, Nyitra megyei birtokáról jön az udvarba, és levelek útján kap utasítást. Audiencián többször kínos volt, ő maga is belepirult, amikor az uralkodó a fejedelem hogylétéről érdeklődött Bogádytól, az pedig nem tudott erre válaszolni. Azért is küldték Izdenczyt Erdélybe, hogy megbízhatóbb értesüléseik lehessenek. Megesett, hogy [a fejedelem] Debreceninek írt, az Bogádynak, Bogády Jakusith veszprémi püspöknek Sümegbe, ő maga végül utóbbitól értesült fontos dolgokról. Hiába küldött Gyulafehérvárra rejtjelkulcsot a fontos és bizalmas ügyek közvetlen tárgyalására, azokat nem használja állítólagos hibái miatt, melyek könnyen javíthatóak lennének.[2]

A vármegyék mozgósítását ténylegesen nem kérte; ezek amúgy is arra valók, hogy a végbeli törökök ne tudjanak támadni, a hajdúk pedig Várad védelmére.

Jelen veszélyeztetettségét csak Izdenczy útjának köszönhetően tudták meg. Előző évben, amikor szintén veszélyben érezte magát a törököktől, egymást érték követei.

Az országgyűlésről szóló határozat későn történt, III. Ferdinánd csak prágai útja után hívatta a Magyar Tanács tagjait, az összes meghívó kiküldése még folyamatban, ő is fog kapni.

Pázmány idejében is tettek ígéreteket, amiket nem foglaltak dekrétumban, mégis bízott bennük. Néha biztonságosabb nem írásba foglalni dolgokat. Mégis meg fogja kapni a kért

[1] A fejedelem fia II. Rákóczy György (1621–1660), 1648-ban lépett Erdély trónjára. – Vásárhelyi Péter ekkor a kancellária alkalmazottja lehetett. Később ugyanis – amikor Pálffy Pál familiárisaként jelenik meg – két kancelláriai aktakötet volt tulajdonában. Vö. Koltai András, *A Lászlóffy-kódex újkori tulajdonosairól*, Magyar Könyvszemle (= MKSz) 124 (2008) 2, 93–110, 21. j.

[2] Debreceni Tamás († 1650) I. Rákóczy György királyságbeli javainak kormányzója. Vö. Debreceni-Droppán Béla, *Egy gazdasági szakember a XVII. századból: Debreczeni Tamás élete és működése*, Fons 11 (2004) 3, 447–501.

dekrétumot, bár ha meg akarnák az udvarban változtatni szándékaikat, ennek ellenére is meg tudnák tenni, lévén a dekrétum sem nem szerződés, sem nem diploma. De nem szokásuk.

Őszintesége és jóakarata jeléül írta le mindezeket. E napon kelt levelét III. Ferdinánd „akaratjából" írta, ezt viszont „saját maga szerint". Kéri, hogy miután elolvasta, küldesse vissza Vásárhelyi Péter által.

25.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. október 22.
(Beke, Pázmány, *Lippay… levelezése*, 61–62, n. 41.)

Az előző levelek már elmentek a futárral, amikor megérkezett írása a dekrétumról, Rákóczy Pál árváinak gyámságáról és a rejtjelkulcsról. A dekrétumról már elégségesen írt.

Hosszasan érvel amellett, hogy III. Ferdinándnak királyként az ország törvényei szerint joga volt a gyámságot közvetlenül magához vonni, mint más főnemesi családok esetében is. [A fejedelem] magyarországi jogai kétségbevonhatatlanok, ugyanakkor az országon kívül élő, szuverén uralkodó. Ha nyilvánvalóvá válna, hogy jogsérelem érte, orvosolnák; neki pedig bíznia kell III. Ferdinándban, és elfogadnia, ha él jogos jogaival.

A rejtjelkulcsról már írt, javítsa ki, ahol hibát talál benne, és a javított változatot küldesse vissza.

26.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. november 27.
(Beke, Pázmány, *Lippay… levelezése*, 66–68, n. 45.)[1]

November 8-ai levele csak 25-én érkezett meg, furcsállja, hogy a fontos ügyben nem küldött külön futárt.

A törökök váratlan támadásával nem számoltak, úgy tudták minden sereg (török, lengyel, havasalföldi, erdélyi) téli szállásra vonult. A svédek (Wrangel, Banér) felett Pomerániában aratott győzelmek ellenére a távolság miatt német csapatokat nem tudnak gyorsan küldeni. Az uralkodó által elrendelt, a Királyság felől nyújtandó azonnali segítségről a mellékelt feljegyzés 5 pontja ad tájékoztatást.[2]

---

[1] November 28-ai dátummal nagy valószínűséggel ezt, és nem egy másik Lippay-levelet idéz Szilágyi Sándor (EOE X, 12, 5. j.).

[2] Carl Gustav Wrangel († 1676) svéd tábornok, 1627-től vett részt a birodalmi harcokban.

27.

I. Rákóczy Györgynek

Pozsony, 1637. december 31.

Örömmel értesültek leveleiből, hogy Matei Basarab vajda megtartotta a békét. Javasolja, hogy foglalkozzanak a törökkel szembeni védekezéssel; hiányolja, hogy követeinek (Bogádynak és Réznek) nincs meghatalmazása fontos ügyek tárgyalására; kéri, utasítsa őket jobb együttműködésre. Nyugati hadihírek. Szunyogh csapatai. Különféle török hírek.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 705 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime

Az Na*gyság*od quarta Decembris irt leuelet szinten ez innepekben adtak megh ö Felseghenek es ennekemis. Hogy azok az felelmes hirek megh szüntenek, es Mathe Vaidais bekeuel maradot, örömest ertette ö Felseghe, elegendökeppen ueghere menuen az Na*gyság*od nekem irt leuelebül az történt dologhnak ő Felseghe, melirül mindazonaltal mastis nemelliek külömben akariak informalni ő Felseghet.

Na*gyság*od hogy az io bekeseghrül gondolkozik, iol chelekeszi, de nem artana mindazaltal mast telben az iöuendö defensiorulis iol disponalni, mert ezideigh ualo allapattia az Töröknek boszu allasra nezett inkab, hogy sem io akaratra. En ugy remellettem, hogy az Na*gyság*od itt leuő koueti öregh dolgokrul ualo instructioual iönek, de megh ezideigh semmit affelet tölök nem ertettem. Az ő Felseghe Na*gyság*odhoz ualo alhatatos io akarattiaban megh niughatik Na*gyság*od, noha talam uagion ollÿs közöttünk, az ki opinioual külömböz. Kertem uolt azon Na*gyság*odat, parancholta uolna megh köueteinek, bizonios dolgokban lennenek segitsegghel, es hogy megh ualliam Na*gyság*od*na*k, ennekem nem uolt arra ualo dolgom, hanem ő Felseget illette inkab az az dologh, es talam Na*gyság*od*na*kis nem lett uolna mindenestül haszontalan. Es noha Na*gyság*od iol aianlotta magat az en keresemre, de az köuetek inclinatioiabol ugy ueszem eszemben, hogy nem[a] ertettek Na*gyság*od*na*k effele parancholattiat, immar pedigh el mult || az ideie, migh ez leuelemre ualasz leszen Na*gyság*odtul kiualtkeppen.

Az ö Felseghe hadai igen szerenchesen procedalnak. Mast uyonnan negyuenket zaszlot niertek, es igen nagy erősseghet, kit Wolgastnak hínak, uettek megh az Tengeren, többetis remellünk röuidnap es ielesül az io bekeseghet az Suecusokkal először, azutan az többiuel.

Szuniogh szökött hadait, kik Na*gyság*od segítseghere igiekeztek, hogy az Varadi had eppen el törlötte, igy ertiük. Ők az mi azt illeti, erdemek szerint ualo iutalmat uettek, chiak ezutan idegenek ne legienek ezeknek peldaiabol az Na*gyság*od szolgalattiara az ide ki ualo cheledek.

Erre az Török szokatlanul chataz es chintalankodik. Az Persakkal ualo tractaiarul külőnbőző hireink uannak. Na*gyság*od iol chelekeszi, ha ir bizoniossat. Kiuanna aztis erteni ő Felseghe, ha el oszlike Memhet *[!]* Bassa hada, es ha megh fen uagion, mit remel belőle kikeletre Na*gyság*od.

Ezeknek utannak aianlom Na*gyság*god*na*k szolgalatomat. Kiuanuan az Vr Istentül sok boldogh es szerenches uy esztendőtt bekeuel erni Na*gyság*god*na*k. Posonÿ die ultima Decembris 1637.[1]

Excellentissimae Celsitudinis V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][b]

[a] a szó sorközi betoldás | [b] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1638. január 16-án érkezett meg címzettjéhez

28.

I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1638. január 18.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 68, n. 46.)

Az uralkodó és ő is megkapták leveleit. III. Ferdinánd jó néven vette segítségéért mondott köszönetét.

Pomerániában újabb várost foglaltak el. Az országgyűlés tárgyalásai a vallásügy miatt elhúzódnak, az uralkodó kész a régi engedményeket megújítani.

Amit a törökökről írt, jelentette III. Ferdinándnak; úgy értesültek, a Portán inkább a perzsák ellen készülődnek.

29.

I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1638. február 8.
Öccse, Rákóczy Pál özvegyének, Pethe Annának Bécsben őrzött holttestét az uralkodó február 26-án vagy 27-én szeretné eltemettetni, az elhunyt akarata szerint Pozsonyban.
(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 709 – ered.)

Excellentissime ac Illustrissime Princeps, Domine mihi colendissime

Az Tekentetes és Nagyságos Nehay Rakoczy Pal Vram megh hagyot Eőzuegye az Vr Istenteől ez uilaghbol ki szolletatuan, mégh főld felet vagyon teste Béchben temetetlen, teczenék eő Feőlségének, az my kegyelmes Vrunknak, hogy mégh ez gyeőlésnek uéghe fele enny fető rendnek ielenletében annyual becsűltesben temettessék itt, az mint maga hatta és kéuánta, Posonban az Attya Temeteő helieben. Az Temetésnek napia penigh lehetne vigesima sexta, auagy uigesima septima Februarÿ, mely eő Feőlsége kegyelmes teczését az eő Feőlsége parancholattyabol kelleték Nagyságodnak, mint feő Attyafinak és Aruak gondui-

[1] Máté vajda: Matei Basarab. – Wolgast Mecklenburg-Vorpommern tartományban fekszik. – Szunyogh Gáspár. – Mehmed szilisztrai pasa.

selőinek intimalnom és tuttára adnom. Aianlom ezzel alazatos szolgalathomat Nagyságodnak, Istenteől io egéséges hoszu életet kéuanok. Posonÿ 8 Februarÿ 1638.[1]

Excellentissimae ac Illustrissimae
Celsitudinis V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor deuinctissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.]

30.

I. Rákóczy Györgynek
Pruszka, 1638. április 8.

Az országgyűlés végeztével örömmel értesült arról követétől, Chernel Györgytől, hogy sikerült egyezségre jutnia a Portával. Bizalmasan közli, hogy az udvarban értesültek tárgyalásairól a svédekkel, javasolja, tájékoztassa erről az uralkodót. Úton van egri egyházmegyéje felé.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 712 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime

Az mi hoszu es munkass gyiűlesűnket szinten el uegheztük uala, hogy Posonban erkezek az Na*gyság*od fo embere, es azutan ide Pruszkirais leuele kezemhez, kikbül ertettem, hogy az Na*gyság*od dolgai az Portan el igazodtak, es bizontalansaghi chendes bekeseghes allapotra fordultanak, kit enis örömmel es Istennek halaadassal ertettem, Ő felseghenekis mindgiarast alazatossan tudtara es ertesere adtam, el hittem, hogy keduessen foghia hallani ő Felsegeis, az mint hogy az Török Chiaszarnak szemelie szerent az Persakra ualo meneteletis, kinek az ö ereiet mashoua forditotta Isten az kerestienseghrül.[2]

El nem akaram halgatni es mulatnÿs, hogy Na*gyság*od*na*k in magna confidentia[3] megh ne ielentenem aztis, hogy ő Felseghenek eginehani felől írtak bizoniossan az Na*gyság*od emberinek es köueteinek az Suecusoknal letett, sött megh aztis, hogy ualami tractaban erezkettek uolna nem chak ezekkel, hanem mas egiebekkelis, az kik az Austriai haznak nem mindenestül io akaroi. Kit noha ö Felseghe gonoszra nem magiaraz, keuantatott uolna mindazaltal, hogy ö Felseghet

[1] Rákóczy Pál özvegye Pethe Anna (Hetesi) Pethe László kamarai elnök és Kapy Anna lánya volt.

[2] Pruszka félúton található Trencsén és Biccse között a Vág völgyében, Jakusith György családi birtoka volt. – A török szultán: IV. Murád (1623–1640).

[3] 'nagy bizalmassággal'.

Na*gyság*od magais tudositotta uolna ‖ hozzaiok[a] küldesserűl, kit uar mastis ö Felseghe Na*gyság*odtul. Nemis gondollia ö Felseghe, hogy Na*gyság*od ualaha az ő Felseghe kegielmes io akarattiarul es hala adasra melto kegielmessegherül legjobban emlékezzék.[b]

En el indultam az en püspökseghemben, de elegh ha megh innenis uisza nem kelletik mennem, kiuannam ha Na*gyság*od*na*k közeliebrülis szolgalhatnék, kire aianlomis magamat, kiuanuan, hogy Isten megh tarcha es éltesse Na*gyság*odat sok esztendeigh io eghesseghben. Pruszkin die 8 Aprilis Anno 1638.

Excellentissimae Celsitudinis V*est*rae

Seruitor obligatissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*[c]

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][d]

[a] előtte kihúzva: 'ő Felseghet' | [b] a mondat *sic*! | [c] a datálástól más tollal/tintával, vélhetően később ráírva | [d] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1638. május 1-jén érkezett meg címzettjéhez

31.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1638. április 15.
A körmendi apácák iratai és a győri jezsuiták.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29272 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandis*sime

Seruitiorum meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em. Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot kévanok. Pater Ianos az Gyeőri Rector az k*egyel*med szolgalattyarol megh ieöuen ielenté, hogy az Keörmendy Apaczaknak neminemeő k*egyel*mednel léueő leueley ki adassa veghet instalt volna; kire iollehet aianlotta k*egyel*med magát, mind azaltal azoknak ki adassát méghis touabra hallasztotta. Minthogy penigh ugy itélem, hogy azokban k*egyel*me*d*nek semmi haszna ninchen, az Patereknek penigh nagy szüghsegek vagyon reaiok, k*egyel*medet mint ioakaro Vramat szeretettel kérem, az én teőrekedesemreis az megh neuezet leveleknek ki adassát touabra ha lehet ne hallasza: Holot penigh, az mint k*egyel*med az Paternek intimalta, arra kévántatnék, chak érchém iobban k*egyel*medteől az dolgot, aztis megh küldeöm k*egyel*me*d*nek. En ala indultam vala az Peőspeksege*m*be, de az eö Feölge parancholattyara visza kellet térne*m*, meddigh késem itt, magam sem tudom. K*egyel*med azomban uelem a miben parancholl, szeretettel szolgalok k*egyelmed*nek. Is*te*n eltesse sokaigh io egeseghbe*n* k*egyelme*det. Viennae 15 Aprilis 1638.[1]

[1] A győri rektor 1638–1641 között Lippay János († 1666), a prímás öccse volt. – Körmendre a veszprémvölgyi ciszterci apácák költöztek Mohács után, kihaltukkal birtokaikat II. Ferdinánd 1627-ben

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* Ves*t*rae

[s.k.:]
Seruitor obligatissimus
Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

32.
I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1638. május 1.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 68–69, n. 47.)

Husz János jelentette az uralkodónak és neki is, hogy Rákóczy Pál árváinak javait emberei elkezdték lefoglalni. Bogádyval a pozsonyi országgyűlésen úgy állapodtak meg, hogy az uralkodóval közösen fogja gyakorolni a gyámságot. Erre III. Ferdinánd nem lenne köteles, de gesztust kíván gyakorolni irányában.

Kéri, állapodjanak meg a közös gyámság gyakorlásának gyakorlati kérdéseiben, addig ne tetessen lépéseket. Már elindult egyházmegyéjébe, ám visszarendelték az udvarba az országgyűlés cikkelyeinek kiállítása és aláíratása miatt.[1]

33.
Révay Juditnak
Bécs, 1638. április 28.
Egyházi személyként az újhelyi templomra vonatkozó, az uralkodóhoz benyújtott kérvényét csak mérsékelten tudja támogatni.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Nádasdy [E 185], Iratok, Levelek, n. 16290 – ered.)

Szogalatomat aianlom k*egyel*me*d*nek mint ennekem ioakaro Aszonyomnak. Istenteől minden iot kévanuán k*egyel*me*d*nek. Az k*egyel*med nékem irt leuelét illendeő bechülettel vette*m*. Az mi az k*egyel*med Vyhely szentegyhaz feleől, eő Feől*sé*ge eleőt valo instantiaiat illeti, abban én k*egyel*me*d*nek talam nem oly sziuel szolgalhatok, mint az teőbbiben, miuel Religio dolgában iár, én penigh egyhazy személy vagyok. Mindazaltal eő Feől*sé*genek az dolgot proponaluán abban eő Feől*sé*ge igasságot akar; kireől requiralni foghia Hommonay Vramot és az teőbbit, és megh halgatuán eő k*egyel*meketis, a téueő lészen eő Feől*sé*ge, az mit az keözeőnséges igasságh magáual hoz. Ezenkiuúl k*egyel*med nekem parancholuán, az miben tudok

a győri jezsuita kollégium alapítványába olvasztotta. A kért jogbiztosító iratokat végül megkapták a jezsuiták. Székely Ottokár O.Cist., *A ciszterci apácák Magyarországon*, Klny. a Ciszterci Rend Budapest Szent Imre Gimnáziumának 1941–42. évi évkönyvéből, 16–22.

[1] Husz János, azaz Usz János († 1641) a Szepesi Kamara tisztviselője, tanácsosa, majd igazgatója.

szeretettel igyekezem szolgalni kegyelmednek. Isten eltesse sokaigh io egeseghben kegyelmedet. Viennae 28 Aprilis 1638.[1]

[s.k.:]
Kegyelmednek io akaro szolgaia
Lippay Georgy Egri püspõk

34.

Pálffy Istvánnak
Fehéregyháza, 1638. június 7.

Közli az uralkodói döntést: amennyiben Rákóczy György erdélyi fejedelem fegyverrel akarja elfoglalni Rákóczy Pál árváinak őt meg nem illető részét, akadályozza ezt meg.
(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)[2]

Illustrissime Domine Comes mihi semper obseruandissime
Salute et seruitiorum meorum paratissima commendatione praemissa
Aldgia Isten kegyelmedet minden kiuanta iokkal. Ertuen eo Folsege hogi az Erdély Feiedelem az Szegény Rakoczi Pal Uramnak Aruainak nem czak eosrül marat ioszaghit, hanem az Anyai ioszagot es Aequi situmotis nemellieket el foglalta volna, s hada leuen megh kis Tapolczan es Ruson az anyai ioszagh keoszűl, mellyeket hogi ha io vigiazas leszen bennek, aldgiui es Taraczkai oltal el nem foglalhat, ugi resolualta eö Feolsége magát, hogi ha mi szandekat, es igiekezetit ertendi kegyelmed ezen megh mondot iozagoknak el foglalasára, kegyelmed allion ellene az Feiedelem embereinek, es ne engedie hatalmasul el foglalny. Reouid nap megh küldeom ezirant valo Resolutioiat és leuelet kegyelmednek etc., seot akarom magam tempestiue megh irnom kegyelmednek hogi ha interim teortennek valami, kegyelmed ertuen az eö Feólsége akarattyat s Husz Ianos Uram megh talallya kegyelmedet, io ideien segetseggel lehet nekik. Tarcza es éltessen Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egessegben. Datum in Feieregihaz die 7 Iuny Anno 1638.[3]

Illustrissimae Dominationis Vestrae
Seruitor addictissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Episcopus Agriensis

---

[1] Nádasdy Pálné: Révay Judit, Révay Péter koronaőr lánya; később Forgách Ádám feleségeként katolizált. – Homonnai Drugeth Bálint. – A vágújhelyi prépostsági templom 1638-ban katolikus kézre került.

[2] A címzés a Pálffy Istvánhoz írt leveleknél – minimális eltérésekkel – mint ennél a levélnél.

[3] Pálffy István († 1646), 1626–1644 között érsekújvári és bányavidéki főkapitány. – A Bars vármegyei kistapolcsányi kastélyában és a Keresztúr mellett épült hrussói várában az örökös Rákóczy László később gyakran megfordult. Vö. *Rákóczi László naplója* (Magyar Hírmondó), kiad. Horn Ildikó, Budapest 1990, *ad indicem*. – A levél keltezésének helye vélhetően a Sopron vármegyei, Esterházy-birtok Fehéregyháza (és nem a jóval kisebb pozsonyi vármegyei település).

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domini Stephano Palffi ab Erdőd Comiti Posoniensi Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestati Consiliario, Camerario et Partium Regni Vltradanubianarum Generali etc. Domino Fratri observandissimo. Vyuár

35.

Pálffy Istvánnak

Fehéregyháza, 1638. június 9.

Kéri, hogy tegyen kedvére öccsének, Lippay Gáspárnak két elzálogosított falu ügyében, mely szívességet ő maga is igyekszik meghálálni.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – s.k.)

Illustrissime Comes Domine mihi observandissime
Seruitiorum meor*um* promptissima oblatione praemissa

Aldgia megh Isten k*egyelme*det minden keuanta iokkall. Lippay Gaspar Vramtul chodalkozassal ertettem, mint iart legien az kett falu uegett, melliet Szunioghne Aszoniom zaloghban bir, kire nezue minden az Balaton mellet ualo hasznos ioszaghit, sött megh öröketis, Ianoshazat nagy reszre el adta, es az elegh nem leuen, kölchönnis uett fel penzt es nehez adossaghokat szerzett, mast immar az penznek nagy fogiatkozassaual es törödeseuel szeret teuen, k*egyelme*d az faluknak chiak edgiket akaria neki adni, az menniben az elött mind az kettö uolt, es aztis oli conditioual, hogy ingien birja k*egyelme*d esztendeigh. En bizon, edes Groff Vram, altal nem erem elmemmel, mint eshetett ez az dologh, mert egy felöl tudom, hogy keg*yelme*d mint affele böchületes nagy Vr, es az kinek creditumiara ez ideigh rea tamaszkodhatot minden ember bizuast, mastis ueghezesseben hatra nem kiuan allani, es illien szegheni legheni szolgaiat földhöz nem szandekozik uerni; sött megh maga karaualis igiekezik segiteni es maga szolgalattiara kötelezni. Viszontak, ö k*egye*lmeis oly elmeiű ember, hogy gondott tudott eddigh maghara uiselni es eszen iarni, nemis forgatta uolna ki illien mod nekül minden ioszaghabul, megh örökebülis magat, ha k*egyelme*ddel mind az kett falurul bizonios uegezesse nem lett uolna, ennekem bizon mind eleitül foghua azt mondotta ö k*egye*lme, hogy mind az kett falut oda adgia k*egyelme*d, söt hogy esztendeigh ualo iöuedelmet mind az kett falunak || oda adgia auagy engedi k*egyelmednek*. Az szeghen Konkolÿs ugian azont mondotta, elis hidtem, hogy az szeghen Konkoli nem igiekezett meg iadzottatni, es ilien nagy karban hozni niaualias öchemet. Igy leuen azert az dologh kerem meghis k*egyelme*det, mint io akaro Vramat nagy szeretettel, had szolgalliuk meg keg*yelmednek*, sött megh az k*egyelme*d Vri giermekinekis, mind en, mind pedigh Eochem Vram, bar ugy lett uolnais az dologh, hogy igi megh chalatkozott az magha remensegheben es opinioiaban Eochem Vram, ueluen azt, hogy mind az kett falurul uagion az ueghezess, ne hadgia immar k*egyelme*d illien nagy karban es gialazatbannis, hanem engegie oda k*egyelme*d neki mind az kett falut, ram egieb-

arantis az aszon kezessel ugian nem marad ugys az falu, es az aszonnak mind egi, akar k*egyelme*dnel legien az edgik, akar mindaz ketto masnal. Ne nezzen k*egyelme*d egi kis haszonra, hanem az mi szolgalatunkra, kik talan többet szolgalhatunk mind k*egyelmednek*, mind pedigh hazanknak, es az k*egyelme*tek Vri familiainakis annal az heretica Aszoniallatnal, tudom k*egyelme*d aiandekon idegheneknekis többet adott annal. Talam ualaha megh szolgalhattiuk megh mÿs k*egyelmednek*, ezt az gratiat, bizonios dologh sok penz uolna az, chak az edgik falura, lehetetlenis illien nagy karaual ott arra allani. Az meli io akaratott k*egyelme*d anni esztendeigh auual az Aszonnial tett, talan megh erdemelliük mys eginehani esztendeigh k*egyelmede*tül azt az gratiat. Ezeknek utanna aianluan k*egyelmednek* szolgalatomat. Tarcha es elltesse I*sten* k*egyelmede*t sok esztendeigh io egesseghben. Datu*m* in Feieregihaz die 9 Iunÿ 1638.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae
Seruitor obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

36.

I. Rákóczy Györgynek
Kassa, 1638. július 23.

Az uralkodó prágai útját kihasználva érkezett egyházmegyéjébe. Azt híresztelik, hogy török szövetségben békeszegésre készül; óvja ettől, kéri, küldjön mielőbb követeket; a Habsburgok ereje mellett érvel, nyugaton sosem fogják őket legyőzni; a magyarság csak úgy tud elszakadni a dinasztiától, ha törökké lesz.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 720 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Chiaszar Vrunk ö Felseghe Pragaban menuen, enis euuel az alkalmatosagghal az en püspökseghemet latni futamodtam. Aholl[a] közelieb leuen, köteleseghem tartia, ugy teczik, hogy Na*gyság*od*na*k iriak, kiualtkeppen ez mastani hirekre nezue, melliek folinak az emberek kőzőtt, ezen legh inkab az főldön. Vgy teczik köszeritis *[!]* reaia az Na*gyság*oddal ualo eddigh tartott confidentia, hogy azokat siketseghre ne uegiem, hanem Na*gyság*od*na*k intimalliam, el hittem, hogy Na*gyság*odis gonosz neuen nem veszi tölem.

Tagadhatatlan dologh, hogy ezen az földön köz hir es sokaknak opinioia, hogy Na*gyság*od az ő Felsegheuel ualo bekeseghet fel akaria bontani, edgiet ertuen az pogani ellensegghel. Kit en semi uttal el nem hiszek, tuduan aztat, hogy se Isten elött, se ez uilagh előtt okott semmit nem adott ő Felseghe reaia,

[1] Lippay Gáspár, a prímás öccse († 1652), 1646-tól a Magyar Kamara elnöke. – Vélhetően Szunyogh János feleségéről, Thurzó Annáról († 1660) van szó. – A néhai Konkoly azonosítása problémás.

sőtt sokkeppen halaadassra kötelezte ő Felsehge Na*gyság*odat es az Na*gyság*od feiedelmi maradekit. Ő Felseghenek sinchen effele gondolkodassa az Na*gyság*od aianlott es eddigh meghis tartott hiu io akarattia felől. Sött mind ezeket az hireket kőltött dologhnak es hiusaghnak iteli lenni meltan ö Felseghe, es az Na*gyság*od io akaroÿs hasonlokeppen. Mindazaltal szoktanak effele hirek[b] ha nem diffidentiat es suspiciot szereznÿs mindenestül, meghis kűlömbfele gondolatokat inditani, es lattatlanulis hideghiteni az io bizodalmot es indulatot, kinek uannak ollianokis[c] az kik nem chak oltoi, de inkab neuelői kiuannak lenni. Azert az en iteletem szerent iol chelekedne Na*gyság*od, ha az megh ighert ő Felseghehez kűldendő emberet ne keslelne megh inditani, az ki altal az többi között eztis az Na*gyság*od felől indíttatott hirt mindenestül el törlené, es az Na*gyság*od holtigh megh maradando io || akarattiat ö Felseghenek repraesentalna,[d] azokatis az Na*gyság*od bantasit, melliekrül az minapi leueleben emlekezik Na*gyság*od, eleiben aduan igen confidenter ő Felseghenek, illendö oruossagat uenné. Ez mellett confidenter az magam reszerül kerem es intemis Na*gyság*odat, hogy az gonosz hitegetö es bekesegh bonto embereknek hitelt ne adgion Na*gyság*od, az kik chialard mesterségghel uagy az magok könniebsegeert, uagy pedigh hogy inkab arthassanak Na*gyság*od*na*k, kiuannak magok melle es magok haioiaban uonni Na*gyság*odat, az kik, nem ketelkedem felöle, sokkal külömben adgiak Na*gyság*od*na*k eleiben az dolgokat, hogy sem maghokban uannak. El hidgie Na*gyság*od bizoniossan, ő Felseghe dolgai igen ioll folnak, minemű kett uictoriaia uolt es mikeppen uerte[e] megh az Hollandusokat egy felől, mas felől az Gallusok hadat[f] maid egiszersmind Belgiumban az ö Felseghe es Spaniol kiral hadai, erche mastul Na*gyság*od, niomtatua uagion böuen es naponkent, mi törtent, ugian maganos köniuechkeben, historice megh uagion írua, kinek röuid nap gyiümölchet foghiais latni Na*gyság*od, az io bekeseghet, melliet mastis ighen io remensegghel tractal es erössennis uisel ő Felsege. Ezek az ueszekedesek bizon mind el mulnak, es sokaigh nemis tarthatnak. Az Magiar Nemzetet el szakasztani az Ausztriai haztul külömben nem lehet, hanem ha Törökke teszük. Valamit zauarni az Orszaghban nem nehez, de mi köuetkezik beöle, azt kell tekenteni, legh nagiob hasznunk az lehet benne, hogy magunkat uesztiük, rontiuk, ueszedelemben hozzuk, es azutannis chakugian ezen mastani allapatra kell uisza terni az dolognak es megh || ennelis roszabra, az mint megh probaltuk immar eginehanszor. Ezeket Na*gyság*od, tudom, mindenestül iol erti, nem ketlem mindazaltal aztis, hogy az ő Felsege gonosz akaroitol ostromloi nem uolnanak Na*gyság*od*na*k. En megh ezen az földön mintegy ket hetigh auuagy ualamiuel touab kesem, azutan uisza megiek ő Felseghehez. Az mit ennekem parancsol touab Na*gyság*od, megh ertem es szolgalok minden igiekezettel Na*gyság*od*na*k. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh kiuanatos io egeseghben. Cassouiae die 23 Iulÿ Anno 1638.[1]

[1] A spanyol király: IV. Fülöp (1621–1660).

Excellentissimae Celsitudinis V*est*rae
Seruitor obligatissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a] eredetileg: 'ahoz' | [b] utána kihúzva: 'és' | [c] a szó elején egy betű kihúzva | [d] a szó vége eredetileg: 'talni' | [e] utána egy betű kihúzva | [f] utána kihúzva: 'es'

37.

I. Rákóczy Györgynek
Szatmár, 1638. augusztus 4.

Az uralkodó törököknek írt, az új erődítmények ellen tiltakozó levelei; nyugati hadihírek, több Habsburg győzelem. Egyházmegyéjét látogatva fontosnak tartotta Szatmár felkeresését, mivel a [Titkos] Tanács előtt kínos lett volna számára magyarként csupán „hallomásból" szólni az ország ezen részéről. Bécsből azt írják neki a titkos tanácsosok, hogy válaszlépéseket készülnek tenni a törökök ellen, ezeket az ő [a fejedelem] sikeres közvetítésére hivatkozva azonban sikerült elhalasztatnia.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 721 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Az mi kegielmes Vrunknak ő Felseghenek Pragabul írt leuelet hozzak utannom, meliben ielenti ö Felseghe, edgiket, hogy mind az Budai Vezernek, mind pedigh szinten oda beis az Portara iratott ö Felseghe az erősseghek felől, mellieket szandekozik az Török epiteni, tiltuan attol mint bekessegh[a] es io ueghezes bontassara nezo dologhrul. Masodikat, minemü nagy harom rendbeli Victoriaual latogatta megh az Vr Isten ő Felsegheket, chiaknem egyszersmind. Edgikben az Hollandusokat uertek megh Antuerpianal es hadokat el törlöttek. Masikban az Galliai kirali Hadat uertek megh derekassan, többet tizenket ezer emberenel, az kiben igen keues szaladott el, Szent Omer neuü uarosnal. Harmadikat, az Lotaringiai Herczegh Burgundiaban legh alabb niolcz ezer emberet uerte megh az Galliai kiralnak, az kiket Alsatiaban küldött uolna, hogy ott Weimart megh erőssiche[b] derekassan. Magarais rea ment uolt Geczel az ő Felseghe hada[c] Waimarra, hogy megh uÿon uele, de nem merte megh uarni, hanem uisza szallott Brisaktul es Friburgumtul. Na*gyság*od, tudom, bouebben ertette masonnet azt az ket első uictoriat, az harmadikrolis bizonioss legien Na*gyság*od, mert nagy örömmel küldött egy Colonellust az harcz utan ö Felseghehez az Lotharingiay Herczegh Praghaba postan euuel az hirrel, es ö Felseghe iria kegielmessen ennekem. Hogy Gallast az Suecusok megh uertek uolna, ugy ertem, hogy Na*gyság*od*na*k olyan hirt uittek,[d] az kiben semi ninch, el hidgie bizoniossan Na*gyság*od, chiak alnok chialarsaghra ualo költes.

En ala iöuen az en püspökseghemben, szinten ideis el akartam iönni Szakmarban, latni ezt az földet, az kit az előtt ne lattam uolt, es ugian szegienlettem hazamfia leuen, minekutanna enni idegen orszagokan || uoltam, ezt nem latni,

es az Tanachbannis errül az Főldrűl chak hallomas keppen beszelleni. Innet Isten uisza uiszen Iaszora, nem kesem ottan egy hetnel többet, hanem ő Felseghehez uisza terek Praghaba, uarom azonban, ha mit paranchol ennekem leuele altal Na*gyság*od. Azzal az szandekkal ment uolt el ő Felseghe, hogy S*zent* Mihali napiara uisza terien Pragabul, de szerenche, ha az io hirekkel kesni nem kezd ő Felseghe, az mint nekem íriak, ugy hiszük, az mint magais az Varmegieknek irta ö Felsegghe, legh alab resz szerent ualo bekessegh nekül üressen megh nem iön. Kire igen nagy utat nitottak ezek az uictoriak, kit adgion az bekeseghnek Istene.

Ő Felseghe nem elegedett megh auual, hogy iratot oda be, de annak felette az Török igiekezeti ellen oli dispositiokatis tett, az kik nem chiak illien dispositioiaban es distractioiaban az Töröknek, de maskeppennis gondot adhatnanak, kiknek egi resze Bechben erkezett immar, az mint az ő Felseghe hel tarto titok tanachi nekem iriak. En mindazaltal írtam, ne siessenek megh inditani onnet öket, mert ugy ertem masoktul (noha Na*gyság*od errül ennekem semmit nem irt), hogy el uegezte az Törökkel ezt az dolgot iol, es megh chendesitette Na*gyság*od. Ezeknekutanna aianlom Na*gyság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh io egesegben. Datum in Szakmár die 4 Augusti Anno 1638.[1]

Excellentissimae Celsitudinis V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][e]

[a] a szó végén egy betű kihúzva | [b] a szó vége átírással javítva | [c] a szó sorközi betoldás | [d] utána kihúzva: 'uolna' | [e] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1638. augusztus 13-án érkezett meg címzettjéhez

[1] Tabanijasszi Mehmed 1638–1639-ben állt a budai vilajet élén. – Antverpia: Antwerpen. – Saint Omer Lille-től északnyugatra fekszik. – Karl (IV.) von Lothringen 1625–1675 között volt a tartomány fejedelme, 1634–1661 között száműzetésben élt. – Johann von Götz(en) († 1645) császári tábornok. – Alsatia: Elzász. – Brisak: Breisach am Rhein, fontos erődítmény, stratégiai jelentőségű város a Rajna-mentén, Baden-Württemberg elzászi határán. – Friburg: Freiburg im Breisgau. – Lippay nyilván a Titkos Tanácsról ír, ahová udvari magyar kancellárként alkalmanként (hivatalnokként és nem tagként) bejárása volt. – Szent Mihály napja: szeptember 29.

37.bis

Esterházy Miklósnak

Tokaj, 1638. augusztus 11.

Hosszasan elemzi a fejedelem esetleges támadásának jeleit, valószínűségét; szól a rendelkezésre álló eszközök elégtelenségéről; többször kitér a védekezés érdekében teendő szükséges lépésekre; kritizálja magát Trauttmansdorffot, a bécsi döntéshozatalt, kiváltképpen a megígért 600 német katona elmaradása miatt; járt Ecsedben Bethlen Istvánnál, a fejedelem talán felkeresi Munkácsot; több magyar főúrral tanácskozást tartanak; a szepességi toborzást elégtelennek és késeinek tartja.

(OSzKK Quart. Lat. 2164 [Jászay-gyűjtemény], vol. XII, fol. 65*v*–67*v* – másolat)[1]

Excellentissime Domine, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Nag*yság*od leuelet ma adak megh itt Tokaiban, az ide ualo allapatok felöl irtam Jaszorul Nag*yság*od*na*k, circa diem 18 Julÿ,[2] tudom eddigh megh adtak, azulta inkab mind Szakmar fele uoltam ezt az eghesz földet be iaruan, mast megiek uisza Jaszora. Ö felseghenek ma harmadnapia irtam böusegessen az ide ualo allapat felöl. Nag*yság*od*na*kis akaruan innet ‖ irni. Az Feiedelem die 27 Julÿ[3] minemö levelet es parancholatot iratott es publicalt Orszaghaban mindenütt, im az massat megh küldöttem Nag*yságodna*k, bizon dologh, hogy ök mindenestül talpon es keszen uannak, az praetextussa az ket Vaidanak egimas között ualo ueszekedesse. Tegnap Kallon innet ertem egy ott ualo Hadnagytul, hogy megh parancholtak szolga biro altal az partiumbannis, hogy immar megh indullion mind louasok, gialoghiok, es Varadra giülliön. Azis bizonios, hogy ad initium Septembris[4] maga az feiedelem Varadra akar iűni, az mint maga mondotta Barkoczi Vramnak, az ki chiak tegnap erkezett onnet belöl, sietueis iött, Zoltanis szembe uolt Ibranÿ Mihallial, es ugian azont iria az ki iöuetelrül. Öszue uetuen immar az masodik parancholatot az elsöuel, es az feiedelem iöueteleuel, nem tudom, mit hozhat ember ki belölle. Mert az partiumbeli Varmegiek Mathe segitseghere Varadrol nem mennek, auuagy bar mennenekis, az fejedelemnek nem szüksegh uolna ki jöni. Az Haidusagh bekeuel chendesen uagion minden felöl. Az Törökis hasonlokeppen, attul megh ualua, hogy az Silistriai Bassa Taborban uagion, ugy ertem. Az Molduai Vaida keszülettel uagion es az Bugiaki Tataris mellette, az Tatar ha mind ki iün, lehet 12M ciricter.[5] Ertettem aztis, hogy az Lengiel kiralis monealta az feiedelmet, uigiazzon magara az Tataroktúl, mert az ő ditiojannis kiuantak passust. Az mi mezei hadai uoltanakis az feiedelemnek az partiumban, azokatis be hiuatta. Ezek mindenestül igy uannak bizoniossan, az utolsorul ha defacto menneke immar Varad fele, uarok bizoniossabbat megh ez eÿel, mert azt masonnet nem hallottam, de ennek az Kallai hadnagynak az partiumban uan ioszagha, es kerik tüle az louasokat, ugy hogy defacto

[1] A levelet az EOE X, 30, 3. j. – pontos jelzetet nem hozó – idézése nyomán közlöm. A betűhívszerű másolat 19. századi.

[2] ‘július 18. körül’.

[3] ‘július 27. napján’.

[4] ‘szeptember elejére’.

[5] ‘körülbelül 12 ezer.’

mennienek. Nos autem quid?[1] Tegnap uettem az Szepesi Kamara leuelet cum paribus, az kiben paranchollіak neki, hogy tractallion az Szakmari hadnaggial, hogi az maga költseghen fogadgion hatt szaz Nemetet, az legien az Magiar tanach opinioja es ö Felseghe resolutioia szerint mastani szükseghre ualo segitseghünk, ezeket Szepes taian fogadgia. En nem irok errül semmit, uesse öszue Nag*yság*od az szükseget az Magyiar tanach intentioiat, es az ö Felseghe Bechi resolutioiatis. En bizon mind Generalis Vramat, mind pedigh ezt ‖ az földet auual biztattam kivaltképpen az Hatt szaz Nemet segitsegghel, az kit azt tudtam, hogy eddighis megh indult Bechbül, ha ezt megh ertik az resolutiot, lattia Isten senki chak nemis gondolkozik az resistentiarul ezen az földön, hanem egiszersmind az Fatraigh oda leszünk, az magunk ereieuel fogh osztan ellenünk hadakozni. En megh sem hiszem, hogy az feiedelem rank tamodgion, megh ertuen ezeket az Victoriakat, de illien nagy dolgott es keszületet, vekoni opiniom, epiteni nem jo. Generalis regula[2] es közönseghes, hogy armante vicino az szomszedis keszülliön, mi pedigh egy punt készülettel nem vagiunk. Szakmarba egy napra ualo elles ninchen, azon kívül az egy asztagochkan kiuül, meli az maiorba vagion mindennapi kenierekre. Hasonlokeppen Kalloban, Tokaiban, Nemet Kalloban 27. itt 65. Szakmarban 75. Itt harom tarackbul nem löhetnek öszuesegghel, ugy el rotthatt az kerekek. Az ellesrül Szakmarba mast irnak, hogy adgion opiniot az Szepessi Camara, ha auctio gianant nem talalnae buzat azoktul, az kik abban birnak az ioszaghban. Kerek uala en plenipotentiat Bechben az elles szerzesre, de Trautmanstroff Vram igen vekoni ualaszal igazita az Camarara. Az feiedelem valtigh szabodik, hogy ninch semmi gonosz szandekia, Vox quidem vox Jacob est, manus uero manus sunt Esau.[3] Itt kinnis az Nemesseghet inkab mind el hizlalta penziuel, ugian eröltetik az io indulato Nemes iffiakat, hogy kötelezze magat, es mint sokannis chelekedtek, es oda kötelessek. Echedbe uoltam, es igen böchüllettel latott Groff Vram, Hustba ment az feiedelem eleiben, az ki Munkachba szandekozott, es miuel alatta kellett uolna Hustnak el menni, inuitalta be Hustba az Groff, arra azt iria az feiedelem, hogy uolt affele szandekja, de azis immar ketes kezd lenni, mindazaltal, ha ugian megh leszen, be ter, in omnem euentum[4] megh indult meghis az Groff, hogy ha ualahogy arra megien, otthon talallia, Hustba. Valtigh fogada, hogy nem ert edgiet etc. Touab mit miuelliünk, en bizon nem tudom, itt uan Chiaky Laszlo Vra*m*, Niari Vra*m*, Melit Giörgy Vra*m*, Generalis Vramatis ide uartuk, de nem iöue.

Keszülliünke, miuelliünke ualamit es mit, am ualami Generalis Vrammal ualo köz tanachkozasra ad die*m* 23 Augusti napot hagiank Varanora. Mindenestül kuttba esett remenseghünk, igi iaruan az Hatt szaz Nemettel. ‖ Elles Szakmar körül eleg uagion, io assecuratioual szerezhettem uolna 10/m Kassai köböligh, esztendeigh uagy kettöighis meg uartak uolna az arrara. Ha megh uettek uolnais kesz penzen, hiszem azutan ha nem kellett uolna, cum lucro el adhattak uolna, es ugian az arrabul annak contentalhattak

[1] 'Mi azonban mit [cselekszünk]?'.

[2] 'általános szabály'.

[3] 'A hang ugyan Jákob hangja, az kéz azonban Ézsau keze.' Gen. 27, 23.

[4] 'minden eshetőségre'.

uolna az creditorokat, de semmi effele nem lett. En meghis miuel az Török es Haidusagh uesztegh uannak, io remenseghbe uagiok, hogy bekeuel maradunk, de azon nem merek epiteni. Az mit most ember szikra koraban egy marok uizzel el olthatna, azutan Hordo sem elegh reaia. Nag*yság*od szükseghes, hogy szollicitallia meghis es igen hamar irion Bechbe, Pragaba, hogy azokbul külgienek, az kik keszen uannak Bechbe az Gialogoghbul hat szazott, legien banderium gianant, legien uigaztalasokra es remenseghekre ezeknek az hiueknek, oltalmokra és az kik igen keseruessen panaszolkodnak; hogy ellensegh torkaban minden gonduiseless nekül ueszni hattak őket. Ha azomban megh indulnanakis az Erdeliek, ualahol erkeznek az utba, mindenütt iok lesznek, ha Szakmart nem erikis, ha bekeuel maradunkis, io lesz, mert hiszem egiebirantis az auctio es ueghezess szerent, leghalabb hatt szaz Nemetnek kellene lenni az Tiszan tul ualo ueghazakban, Szepes körül az fogadas karachon előtt megh nem keszül, az kiket fogadnak, nem igaz nemet, hanem tot, lengiel, proscriptus Nemet, az kihez semmit nem bizhatunk, elis szöknek minniaian. Az minapi fogadasnakis az lon az haszna, hogy az fogadas utan sinch töb Nemet, mint az fogadas elött uolt, mind el szöktek, eggik ezutannis eszet ueszti az masiknak. Az kire akariakis bizni az fogadassat, hogy magaebul fogadgion, kudus, ueghez nem uiszi, nemis arra ualo, increpitus ember, Haereticus, söt azon instalnok, hogy uigiekki közzülök, es mast hozzanak heliben Szakmarban. Ellest hitelben uegienek az közel ualo Vraktul, ha nem kell ugian annak az arabul megh adhatni, mast meg egi talleron megh uehetnenk köblit. Ezeket Nag*yság*odnak böuebben megh akaram irni. Kerem Nag*yság*odat, fordittassa megh ez leuelemet es az maga opinioiaual edgióütt közöllie az Deputatus Vrakkal es ö felsegheuelis. Kett nap alatt meghent irok bizonissabbat Nag*yság*od*na*k. Aianluan szolgalatom Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh ‖ io egesseghben. Datum in Tokay die 11 Augusti 1638.[1]

Excellentiae vestrae
Seruitor obligatissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Episcopus Agriensis

P.S. Nagyságodat kerem, megh bochassa az irasnak alkalmatlansagat, mert siettem, utbais uoltam. Nagyságod ugy iria ö felsegenek, bar hogy ezt mas tanachok opiniojabolis irtam.

---

[1] Vélhetően Barkóczy Lászlóról van szó. Vö. a 125. sz. irat idevágó jegyzetét. – Ibrány Mihály a fejedelem hadnagya, majd váradi vicekapitány († 1659). Vö. Izsépy Edit, *Ibrányi Mihály váradi vicekapitány*, HK ú.f. 30 (1983) 171–194. – Zoltán Józsa, vö. alább a 46.b sz. levelet. – Máté: Matei Basarab havasalföldi vajda. – A moldvai vajda: Vasile Lupu (1634–1653). – A szilisztrai pasa Mehmed, vilajet központi területe Dobrudzsa volt. – A Vasa-házból származó IV. Ulászló 1632–1648 között ült Lengyelország trónján. – A generális Homonnai Drugeth János kassai főkapitány. – A gróf: Bethlen István († 1648), Bethlen Gábor öccse, máramarosi és hunyadi főispán, 1630-ban erdélyi fejedelem. – Maximilian von Trauttmansdorff († 1650) titkos tanácsos, III. Ferdinánd főminisztere. – Csáky László († 1654) pápai kapitány majd 1649-től országbíró lesz. – Nyáry Istvánra lásd az 52. sz. iratot; Melith György († 1638), Péter szatmári kapitány fivére. – Deputatusok: a Bécsben hagyott titkos tanácsosok.

38.

I. Rákóczy Györgynek
Jászó, 1638. augusztus 17.

Megkapta levelét és Chernel György által küldött üzenetét; igyekszik teljesíteni óhaját; kéri, hogy gyakrabban érintkezzenek. Fontosabb ügyekben küldjön követeket az udvarba és tartson ki hűségében. A végvárakban örömlövéseket rendeltek el a nyugati hadszíntéren aratott győzelmek miatt. Küldessen mielőbb az uralkodóhoz.
(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 723 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, Domine colendissime
Az Nagyságod Feieruarrul nekem irt leuelet nagy böchűllettel uettem, es Chernell Georgy Vram ő kegyelme által ualo izenetit megh ertettem. Az Nagyságod hozzam ualo megh ielentett io akarattiat megh igiekezem szolgalni, es az mint Nagyságod paranchollia, az szerent akarok chelekedni, keruen uiszontak Nagyságodat, igen nagy sinceritassal es confidentiaual szolgaltasson en uelem, es az allapatokrul tudosichon giakrabban. Az hirek dolgat az en uekoni opiniommal edgiütt candide megh irtam, az mint tartoztamis uele, az Nagyságod bölch iteletin all touabb, mit akar chelekedni.

Hogy chiak azokert fel kűlgiön Nagyságod, en sem itelem alkalmatosnak lenni, de egieb okokert fel külduen incidenter errülis kelletike az emlekezett auuagy nem, az Nagyságod io akarattia raita. Tarcha megh az Vr Isten Nagyságodat ebben az ö Felseghehez ualo io igiekezetben es hiuseghben, melliet leueleben ielent, mindenkor, kiben nemis ketelkedem. Nagyságodis az ö Felsege io akarattia felöl bizonios lehet es abban mindenestül meg niughatik.

El hittem, hogy ezekutan az Istentül adatott szep uictoriak utan az io bekeseghis hamar köuetkezik az keresztien feiedelmek között, kire, bizoniossan el hidgie Na*gyság*od, ha az többinekis annira ualo hailandossagha uolna, mint ö Felseghenek, eddigh regen megh lett uolna, es megh niugodott uolna az eghesz Keresztensegh. Megh parancholta ö Felseghe, hogy mindenütt az Veghekben megh löÿek örömet azoknak az szep giözödelmeknek, kett felöl mentek be az Victoria utan Galliaban az ö Felseghe hadai, es nagy progressussokat tesznek, iria ennekem Ersek Vram, hogy Borbiom[a] neuü varossat es tartomanniat megh uettek, feiedelmetis eleuenen foghtak az Galliai kiralnak. Na*gyság*odnak egieb dolgokrul szoual || izentem Chernell Georgy Vram ö k*egye*lme altal. Ő Felseghe, az mint ertem, talam eddighis uisza indult[b] Pragabul, enis itt nem kesem, hanem ez iöuendö szombaton megh indulok. Na*gyság*od iol chelkeszi, ha nem kesleti *[!]* emberit, azt kiket akarna küldeni ö Felseghehez. Ezeknekutanna aianlom Na*gyság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh io egesseghben, es tegie szerenchesse mindennemü dolgaiban Istennek tisztesseghere es szeghen hazanknak megh maradassara. Datum Iaszouiae die 17 Augusti Anno 1638.[1]

[1] Érsek uram: Lósy Imre esztergomi érsek (1637–1642).

Excellentissimae Celsitudinis V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.]

[a] a szó végét részben tintafolt takarja, olvasata bizonytalan | [b] a 'iött'-ről átírással javítva

39.
I. Rákóczy Györgynek
Prága, 1638. október 4.

Megérkezett Prágába, ahonnan az udvarral együtt Bécsbe készül, követeit már oda küldje; nyugati hadihírek, kisebb Habsburg vereség Elzászban. A lengyel király szándéka.
(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 726 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Hala legien az Vr Istennek, bekeuel erkeztem ide Pragaban es ö Felseget io egesseghben talaltam. Előrömest ertette ö Felseghe az Na*gyság*od ö Felsegehez ualo hiu es buzgo io akarattiat, melliet en böuen eleiben adtam ö Felsegenek, az köuetseghetis, melliet Na*gyság*od küld ö Felseghehez, el uaria, es miuel magais ő Felseghe 15 die huius mentis[1] megh akar innet indulni es Bechbe menni, eleghnek iteli ő Felseghe, ha Na*gyság*od chiak Bechben küldi emberet, kit hogy neis hallaszon Na*gyság*od, igen kiuantatik. Az minapi szep uictoriak utan essett ualami kar az Generalis Gecz hadaban Alsatiaban, az ellensegghel nap estigh uittak, be estueleduen az idő, mind ellesset, mind pedigh löuö szerszamat ott hatta Gecz, es nepet el hozta, kiualtkeppen az louast, az gialoghban az mienkben esett több kar, az ellensegh reszerül az louasban mentek sokan es többen, hogy sem az mi reszünkrul. Tubalt, Waimar viceiet, az ki nagy Vr ember es igen hadi ember, el foghtak az mieink, seb esett az mi Generalisunkonis, elegh az, hogy az mezőtt es lőuő szerzamot ök niertek el. Erőssebbek uoltak ioualis az mieink, meghis uerhettek uolna az ellenseghet, ha az Generalisok egimast ertettek uolna, de Dux Sauelli nem tartuan az Ordinantiahoz magat, nem uarta megh az több hadat, hanem chiak feleuel bele kapott az ellenseghbe. Mast uÿonnan anni hada ment oda ö Felsegenek, hogy több az elebbinel es erössebb, megh az tel előtt megh akarnak viny Weimarral, es ki rekeszteni Alsatiabol az ellenseghet. Most hoztak uÿonnan hirt Artesiabol, hogy Piccolomini az Gallusok hadat ‖ eppen el uerte uolna, de megh Curier nem erkezett felőle, adgia Isten, igaz legien es bekeseghet szülliön az eghesz keresztienseghben az giőződelem. Az Lengiel kirallial szemben leszen ő Felseghe az utban, elebb nem lehetett, mert az Saxoniai Herczegghel uolt ő Felseghenek ualami ueghezesse,

[1] 'e hónap 15. napján'.

szemben lett ö Felseghe az Electorral, az ki minden cheledestűl negy fiaual edgiűtt iött Lautmericzre ö Felseghe eleiben, es nagy szeretettel praesentalta magat.

Az Lengiel kirali io szandekba uolna, ha Isten engedne, hogy bekessegünk lehetne minekűnkis az Keresztienseghben. Kiert I*ste*nnek melto kőniőrőghnűnk. Ezeknek utanna aianlom Nagyságodnak alazatos szolgalatomath. Tarcha es eltesse Isten Nagyságodat sok esztendeigh io egesseghben. Pragae die 4 Octobris 1638.[1]

Excellentiae V*est*rae

Seruitor obligatissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.]

40.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1638. december 4.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 73, n. 49.)

Szívesen segített volna Rákóczy Pál árvái gyámságának, de hajlíthatatlansága, újabb követelései miatt nem tudott. Az uralkodó is úgy véli, jogosan cselekszik, amikor magához vonja a gyámságot, ez ügyben az „egész ország báráinak" véleményét fogja kérni.

III. Ferdinánd köszöni a Chernel által közölt török híreket. Nekik más értesüléseik vannak, a velenceiek készülődnek a tengeren az oszmánok ellen.

41.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1638. december 16.
Egy, a királyi személynök által adott rendelet végrehajtását halasszák el.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29273 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandis*sime
Seruitiorum meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em

[1] Gecz: Johann von Götz. – Tubal, Bernhard von Sachsen-Weimar elfogott helyettese: Georg Christoph von Taupadel († 1647) Generalleutant. – Federigo Savelli († 1648), principe d'Albano, a pápai és a császári hadsereg generálisa, az 1640-es években császári követ Rómában. – Artesia: Artois latin neve. – Ottavio Piccolomini generális († 1656) Habsburg szolgálatban, a harmincéves háború végén a császári csapatok főparancsnoka. – Johann Georg (I) von Sachsen (I. János György) 1611–1656 között volt szász választófejedelem. Említett négy fia: Johann Georg, August, Christian és Moritz. – Lautmeritz: Leitmeritz.

Istenteöl k*egyel*me*d*nek minden iot kévanok. Im megh kűldettem az eő Feől*sé*ge Varmegyere szollo parancholattyat keg*yel*me*d*nek; melyben paranchollya eő Feől*sé*ge, hogy az executiotol supersedeallianak addigh, megh eő Feől*sé*get valosagosan az dologhrol nem informallyak: És iollehet az Personalis Vra*m* parancholattya alkalmatlannak lattattik lenny, mind az altal Contrarium mandatummal[1] nem akartam mingyart véteny eő k*egyel*menekis; Azonban az executiorolis supersedeal az Varmegye, és magais fel jeőuen Personalis Vram, conferálhattyuk az dolgot eő k*egyel*mével. En k*egyel*me*d*nek az miben tudok szeretettel szolgalni és kedveskedny igyekeze*m*. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Viennae 26 Decembris 1638.[2]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor obligatissimus
Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

42.
I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1639. január 23.

A Fekete Erdőre vonatkozó panaszát a szatmári kapitány fogja kivizsgálni. A közelmúltbeli vereségek nem jelentik azt, hogy a császárt és a spanyol királyt le lehetne győzni.
(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 738 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime

Az Na*gyság*od leuelet es panaszat az Fekete Erdő ueget uettem, es ö Felseghenek proponaluan, kegielmessen megh parancholta ö Felseghe Szakmari Kapitan Vramnak, hogy az Erdő allapattia abban maradgion, az miben eddig uolt usque ad reuisionem.[3] Nagyságodat ő Felseghe annak az hatarnak reuisioiarul az Articulus szerent requiralta uolt, de megh nem iött semi ualasza.

Brisak eluesztesse tagadhatatlan, hogy karunk nekűl ninchen, az melliet nem chiak gonduiseletlenül, de aruloulis nem akart megh segiteni az mi Generalisunk Gecz, kiert most lakolik az tőmlöczben, ezutan megh talam gonoszabbulis. Mindazaltal az ő Felseghe hadai megh marattanak es semi derekas kart nem uallottanak, uannak harom annin,[a] mint az kik megh uettek Brisakot. Bizoniossan el hidgie Na*gyság*od, ha igy nem iarunk uala Brisakummal, magok iöttek uolna az Gallusok

[1] ‘ellentétes megbízással’.

[2] A királyi személynök 1631–1649 között Mikulich Tamás volt.

[3] ‘egészen a revízióig.’

bekesegh kerni, mert mindenestül el fogiatkoztak, el farattak, megh unakodtak uolt, hat helien ueruen őket megh derekassan ezen az niaron. Mast meghent uettek ualami sziuet euuel az törtenettel. De ugy latom, chiak nagiob serenseghre es diligentiara ad okot ő felsegenek ez az kar ualas. Nepe elegh lehet ő Felseghenek, ha chiak minden tiz falu adis egi embert, leszen könnien öttuen ezer embere ő Felseghenek. Sok kell ahoz, hogy illien kett Monarcha mint az Chiaszar es Spaniol kirali debellaltassanak, Brisaknak el uesztesse nem elegh ahoz, se pedigh az Gallus es Suecus ereie. El hittem, hogy Na*gyság*odiobb[b] es öruendetessebb hirt hal nem sokaigh ez irantis. Ezeknekutanna aianlom Na*gyság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Viennae Die 23 Ianuarÿ [c]1639.[1]

Excellentiae V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][d]

[a] a szó végén egy betű kihúzva | [b] a szó végén egy 'e'-betű kihúzva | [c] a '3' '4'-ről átírással javítva | [d] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1639. február 26-án érkezett meg címzettjéhez

43.

Pálffy Istvánnak
Bécs, 1639. május 19.
Szükség esetén ki fogja menteni őt.
(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrisisme Comes, D*omi*ne mihi obs*ervandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Istenteől k*egyelmed*nek minden iot keuanok. Az k*egyel*med nekem irt leuelét szeretettel vettem. Az mi az k*egyel*med mélto menchéget illeti, megh az nem keuantatot, hanem ha keuantatik, k*egyel*medet az hol kelletik, szeretettel menteny foghom. Hozza Isten io egeseghben es eltesse sokaigh k*egyel*medet. Viennae 19 Maÿ 1639.

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[1] A szatmári főkapitány: Melith Péter. – Gecz: Johann von Götz, később kiengedték börtönéből és visszakapta beosztását. – A spanyol király: IV. Fülöp.

44.
I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1639. július 18.
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 75–76, n. 53.)

Az uralkodó megkapta Bercsényi által küldött levelét és üzenetét. Tőrös Jánost, Pázmány bizalmasát és titkárát küldi ismét hozzá, akire azért esett a választás, mert alkalmas, megbízható hosszabb szóbeli üzenetek vitelére, hozatalára is. A vármegyéknek a Szatmárba vitt német katonaság miatt zúgolódását felháborítónak tartja. Több is kellene oda belőlük, hogy nagyobb biztonságot nyújtsanak a törökök ellen, a múlt őszi oszmán fenyegetés idején is milyen nagy szükség lett volna rájuk.[1]

[1] Bercsényi Imre, 1633-tól magyar kamarai tanácsos, ebben az évben török követségben is járt. – Tőrös János († 1652) Pázmány titkára, 1635-től magyar kamarai, 1651-től magyar királyi tanácsos. – Tőrös 1639. augusztus 20-án kelt beadványa a fejedelemhez Lippay kancellár üzenetéről sokban megkönnyíti a Rákóczyhoz írt levelek értelmezését: „Cancellarius uram izenetét az Nagod kglmes parancsolatja szerint punctatim írva küldöm Nagodnak: 1. Bercsényi uram által izente Nagod, hogy cancellarius uram tudja micsoda satisfactiója lehetne Nagodnak.Kiről ő naga gondolkodván, fel nem találja: Bethlen István uram nem az; palatinus urammal pedig (úgy érti ő naga), hogy Nagod nagy conjunctiót csinált. 2. Hogy ő felsége császár urunk Nagodhoz teljes jó akarattal vagyon. 3. Kéri azon Nagodat, viselje ő felségéhez azon dicsérettel és hivséggel magát, mint eddig.Irják Belgiumból, Galliából, Hollandiából, Pomeraniából mintha Nagod is igyekeznék az ő felsége ellenségivel egyet érteni; kit mindazonáltal ő felsége nem hiszen. 4. Hogy ő felsége dispositiókat tétet pro defensione, azt Nagod gonosz néven nem veheti, se pedig hogy szolgákat, és conscriptiót maga országiban hit nélkűl nem enged, (kiben ő felsége az alatta valóknak, obedientiáját nézi inkább, hogy sem mást) azt Nagod gonosz néven nem veheti, holott mind az török részről igen gonosz hireket hoznak, s maga is azt izente Ngod Bercsényi uramtól: úgy látja Nagod, hogy az gallusok véghez viszik szándékokat az töröknél, és ha az török fogja parancsolni Nagodnak, hogy kijűjjön, kijün. Egyéb iránt is meghagyta Nagod mindenütt az alatta valóknak, hogy készen legyenek. Es noha semminemü diffidentiában nincsenek Nagyságodhoz, de az készület ilyen nagy dolgokban szükséges. Lám Nagod is, hogy ő felsége Szunyog uram által hadat fogadtatott, mindjárt az végekben küldötte az maga hadait. 5. Hogy ha maga Nagod az Rákóczy Pál uram árvái tutorságáról emlékezetet teszen, úgy hagyta Nagodnak megmondanom, hogy az elfoglalásnak módja inauditum, és nem jó példa. Fegyverrel király kezéből senki még csak egy házat sem foglalt el. Nagodnak azért jó szántában izeni: hogy az iránt jó volna Ngodnak az császárral concludalni, ne hagyna Nagod gyermekinek galibat; idő jártára Pozsonyban az Nagod követi hozzá menvén, erre ultro offerálták magokat. 6. Az fekete erdő határi, és egyéb articulusban csinált controversiákról cum familia Vilkey requiralta volt ő felsége Ngodat, hogy commissio által eligazitsa. Az gyűlésre referalta volt Nagod az meglátást; kívántatnék hogy az az commissio prosequaltatnék. Ezek keglmes uram az punctumok, kikről cancellarius uram én általam izent Nagodnak.” Kiadva: EOE X, 242–243.

45.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. augusztus 6.

Máshonnan is értesültek a török csapatösszevonásokról; ha ez nem Erdély ellen irányul, a vármegyéknek az uralkodó utasítást fog küldeni.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29274 – ered.)

Illustrissime Comes Domine mihi ob*servandissi*me
Servitiorum meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot kéuanok. Az k*egyel*med minapiban nekem irt levelét az Teöreök hirekkel eggyeőt vette*m*, és miuel az k*egyel*med szolgaia hirem nelkeől mene el, vallaszt sem adhattam levelére k*egyel*me*d*nek, hanem im az hadakozo Tanach arrol az dologhrol ir voltaképpen k*egyel*me*d*nek. Az Teöreök gyeőlekezesit ertetteök mashonnetis, de ugy hogy Temesvár és Szolnoknal volna, ki ha ugy vagyon, inkab Erdelynek, hogy sem minekeönk kellenek tartany teőlle; mind az altal ha ugyan continualtatik az a hyr, eö Feöls*ége* az Varmegyekreis rendeletét ki adgya. Azónban aianlván szolgalatomat k*egyel*me*d*nek Istenteől io egeseges hoszu eletet kéuanok. Viennae 6 Aug*usti* 1639.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

46.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. augusztus 11.

A törökök mozgolódása; Batthyány ágyúinak zár alá vétele.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29275 – ered.)

Illustrissime Comes Domine mihi ob*servandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot kéuanok. Az k*egyel*med neke*m* irt leuelét szeretettel uéuén, az hyreketis megh értette*m*. Oltalmazzon Isten benneőnket attol, hogy ugy lenne az dologh; és az circvmstantiakbol az mint ki teczik, az Teöreők keszűleti Erdelyre lattatik inkab lenni, hogy se*m* myreank, mindazaltal mélto minekeőnkis vigyazattal lenneőnk. Az k*egyel*med algyuit miert arestaltak legyen itt, nem tudom,

[1] Hadakozó tanács: a Haditanács.

miuel penigh az eö Feől*ség*e parancholattya szerént tudom, hogy ad 15 huius[1] k*egyel*medis fel yeőn ide, Isten fel hozuán k*egyel*medet, én az miben tudok, k*egyel*me*d*nek szeretettel szolgalni igyekeze*m*. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghbe*n* k*egyel*medet. Viennae 11 Aug*usti* 1639.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

46.bis

Pálffy Pálnak

Bécs, 1639. szeptember 2.

A mislei prépostság ügye; ellentmondó erdélyi hírek; német katonai egység behozatala; Tokaj várának átadása és Brandenburgi Katalin esküvője; kedvezőtlen nyugati hadihírek.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. S, n. 63 – ered.)

Illustrissime Comes, Domine Frater obseruan*dissi*me
Salutem servitior*um*que commen*dationem*. Veven Vicariusomnak levelet, ugÿan meg szomorodtam Volt az Mislei allapaton, ghondolvan azt, hogÿ czak maghan requisitiorais elhettem Volna az k*egyelme*d io akarattiaual, mivel egÿebarantis magha Pinze uthan jutot az Clerus ahoz az Praepostsaghhoz. Most azert k*egyelme*d levelet megholvasvan contentus Vagyiok az k*egyelme*d rendelesivel, czak mennel hamoreb assignaltassek Vicariusomnak kezehez az Praepostsagh. Az Expeditioba az én iteletem szerint error nem eset, mivel nem egyebert immediate dirighaltatot az Expeditio az Szepesi Camorara, hanem hogÿ k*egyelme*d most azon az feölden leven, hamareb tudtara eshetet k*egyelmednek* az dologh, es azert is, hogy most az Posony Camora*n* czak egÿ Consiliarius vagyon, es igÿs k*egyelme*d uthan kellett Volna kűldeni[a] az Expeditiot. Hogÿ pedigh az Aulica Camoranak hirivel nem eset az dologh, az oda valo diverticulumot szűkseghtelennek[a] lenni iteltem, mivel az Aulica Camoranak semmi keozi ninczen az egÿhazi joszaghhoz. Az Feolfőldi allapatokrul mind Homonnay Vr*am*, mind pedigh Zoltan Josa Vr*am* es egÿebekis ighen ijeszteő leveleket írtak eő F*else*genek; kegyelmed pedig e conuerso nagÿ securitast igher eő F*else*genek, hogÿ semmi nem volna az dologhba*n*: kihez kepest minemeo rendeleseket tett eő F*else*ge, k*egyelme*d mind az eő F*else*ge k*egyelmednek* irt levelebeől, mind pedigh Homonnay Vramtol bevebben megh erti. Az Felthoffer Nemettievel hogÿ ennire el kestek,

[1] 'e hó 15-ére'.

chudalkozom raita, azt tarto*m* azert, hogÿ eddigh utba*n* lehetnek: Revay Laszlo Vram || menti maghat, hogÿ Commissariusok nem lehet, kihez kepest deductiojok Revay Ferencz Vr*amna*k deferaltatot. Deductiojoikra eő F*else*ge ket ezer forintot itt rendelt, meli summat amint hogÿ meg kezemhez nem Vehettem, egÿ hertelere *[!]* el nem kűldettem,[a] ha pedigh k*egyelme*d arra Valo deputatiokat mar tett Volna, ezt az pinzt mas szűkseghekre[a] fordithatni, holot nem irtam Revay Ferencz Vramnak, hogy magha pinzivel interim succurrallion megh ezt kezemhez Vehetem es feol kűldhetem.[a] Ezeket mind a hatszazot Szakmar melle rendelte eő F*else*ge, [b]hogy mennienek es Homonnai Vrammal edgütt ki szallianak, ha ki kezd iűni az feiedelem,[b] ugÿ hogÿ az eleobbenivel egÿeőtt ezeren legyenek; k*egyelme*d azert az eő F*else*ge paranczolattia szerintis ezeknek elesekreől *pro*videallion. Az Tokai allapat ebben Vagÿòn, hogÿ Feiedelem Aszon ez el mult szombaton nem ghondolvan az Attiafiasagghalis Copulaltatta Maghat Sopronba*n* egÿ Praedicator altal az Saxoniay Hercegghel, es igÿ az Vele Való Tractatusokis helre maradnake a Vagÿ nem, ighen kétseghes dologh. Bornemisza Vramot azert mideon feol erkezik, megh leven adasa neki introducaltassa [c]k*egyelme*d[c] az Tokay kapitansaghba*n*, es ottis az dolghokat jo rendbe hozza. Az teob Conditiokat es az Vár meghadasat addig k*egyelme*d ne effectuallia, megh eő F*else*genek mas parancholattiat k*egyelme*d nem veszi. Isten tarcza es eltesse k*egyelme*det io eghesseghbe*n*. Viennae 2 *Septem*bris 1639.[1]

Ill*ustrissi*mae Do*minationis* Ves*t*rae

[s.k.:]
Seruitor et F*rate*r obligatiss*im*us
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agriensis

P.S. Az Aszony leuelet egiszer visza hoztak, mast masodszor küldöm keg*yelmedne*k. Ide megh semmi io hirűnk ninchen, Leopold Herczegh tiz nap alatt megh indul az Taborba. Spirat, Francofurtot ad Oderam, Lantsperget el vesztettük. Az Daniai kirali felőlis nem io hírt beszellenek, Olasz Orszaghban induciat chinaltak az Spaniolok az Chiaszar hire nekűl. Panier Moruaban küldőtt hadat, adgion Is*t*en minden iot. Ezeket chiak in confidentia irom keg*yelmedne*k. Iob hireket irtam

[1] Lippay egri vikáriusa Czeglédy Albert († 1643) nagyprépost, 1642-től pécsi püspök volt. – A Kassa közeli Mislével (Alsómislye) kapcsolatos bonyodalmak Cseh János pécsi püspök († 1639) halálával függenek össze, aki 1633-tól volt tényleges prépostja a javadalomnak. – Zoltán Józsa 1641-ből szatmári vicekapitányként ismert. Vö. ÖStA AVA FHKA HKA Hoffinanz-Ungarn, r. Nr. 163, Konv. 1641. aug., fol. 189–196. – Révay Ferenc († 1656), 1622-től Turóc vármegye főispánja. – Felthoffer: vélhetően Ernst von Feldhoffer *obrister*. – Révay László († 1667) 1635-től báró, 1648-től pozsonyi kapitány. Naplójából Dualszky János közölt részleteket a Magyar TT 3. évfolyamában (1857): *Kivonatok Révay László naplójából* címmel. – Bornemisza János kassai vicegenerális (1630–1644; 1648–1653). – Brandenburgi Katalin († 1649), Bethlen Gábor második felesége, 1629–1630-ban erdélyi fejedelem) és Franz Karl von Sachsen-Lauenburg († 1660) császári tábornok esküvője augusztus 27-én volt.

Paczot Vramnak, azokat kell promulgalni, Nemis hamissak. Palatinus kiuannia, hogy k*egyelme*d Homonnai Vramnal maradgion egy ideigh.[1]

[Külcím: vö. alább, 70bis sz.]

[a] az eredetiben az 'ű' helyén kettős, hosszú ékezetes 'w' áll [b] lapszéli s.k. betoldás [c] sorközi betoldás

47.

Batthyány Ádámnak

Bécs, 1639. szeptember 4.

Közbenjárt ágyúi kiszabadítása érdekében, az ügyet az uralkodó visszautalta a Haditanácshoz.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29276 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime

Salute et seruitior*um* meor*um* commenda*ti*one p*rae*missa

Aldgia I*ste*n keg*yelme*det minden kiuanta iokkal. Az keg*yelme*d leuelét szeretettel vettem, és az keg*yelme*d dolgát az Algiuk megh arestalása véget, az Tanacz Urak recommendatioiaualis, és ugyan panasz képpen, hogy mindnyaÿunk szabadságanak serelméuel czelekednék effélet az hadi Tanacz, diligenter proponaltam eö Feólségenek, resolualtais eö Feólsége magát hogi relaxaltassék az az Arestum; de minthogi az hadi Tanacz czelekedte, relegálta eó Feólsége hozzáiok az dolgot, de mégh nem volt semmi effectuatioia, Keg*yelmedne*k azért ott kellene lenny emberenek, az ki promouealna, és sollicitalna az dolgot, reménlenném reóuid nap io effectussat. Keg*yelme*d ennékem ez utannis paranczollion, szeretettel igiekezem szolgalny k*egyelmedne*k. Tarcza és éltesse I*ste*n keg*yelme*det sok esztendeigh io egéssegben. Viennae 4 7mbr*is* Anno 1639.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 14. sz.]

---

[1] A herceg: Lipót Vilmos főherceg († 1662) a kisebb egyházi rendek birtokában több püspökség, egyházi javadalom birtokosa, ekkor (1642-ig, a második breitenfeldi csatáig) a császári seregek főparancsnoka, 1641-től a Német Lovagrend nagymestere, 1646–1656 között Németalföld helytartója. – IV. Keresztély dán király (1588–1648). – Paczoth Sándor a Szepesi Kamara igazgatója (1631–1639). – Spira: Speyer.

[2] A tanács urak itt a Magyar Tanács tagjai.

48.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. október 17.
Ágyúit a Haditanács feloldotta a zár alól, cserében bizonyos adósságát rendeznie kell.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29277 – ered.)

Illustrissime Comes Domine mihi ob*servandissi*me
Seruitiorum meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em
Istenteől keg*yel*me*d*nek minden iot kévanok. Az keg*yel*med Algyuy ki szerzéseben, és az Arestumbol valo ki szabadetasaban en sziuem szerént munkalkodtam, és solualtais eő Feől*sé*ge az Arestumot; mindazonaltal latuan eő Feől*sé*ge azoknak az szegeny embereknek nyomorusagokat, és a véghre sok keőltsegeket, és aztis, az Magyar Országy teőrvenynek minemeő hoszu procesussa legyen, k*egyel*mesen requiraltattja k*egyel*medet, hogy k*egyel*med valami reöuid terminusra consentiallyon, az mellyen reuidealtassék, Aszonyomnaké, auagy k*egyel*me*d*nek kellessék megh fizetny azt az adosagot; kire enis kérem szeretettel k*egyel*medet, holot nem lehet karara az a reuisio k*egyel*me*d*nek, miuel immár az maga részet megh atta k*egyel*med, es az Bellicum Consiliumis arra referallya magát, hogy ollyan conditioual engették megh az Arestumot k*egyel*me*d*nek, hogy az dolgot menteől hamaréb reuidealtassa. Azomban aianluan szolgalatomat k*egyel*me*d*nek I*st*enteől io egeseget hoszu eletet kéuanok. Viennae 17 Octobr*is* 1639.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az más fel azt praetendallya, hogy miuel az Contractus Német Orszagban let, Nemet teorvenyel kellessék az dologhnak veghbe menny, az minthogy az mi teőruenyeőnkis azt tartja.[a]

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

[a] az utóirat nem s.k.

[1] Asszonyom: vélhetően Batthyány Ádám anyjáról, Lobkowitz-Poppel Éváról van szó († 1640) és nem feleségéről, aki 1632-től Formentini Auróra volt.

49.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1639. november 8.

Hat hete betegeskedik, így nem tudott érdekében munkálkodni az udvarban, e levelét Orosy György kezével íratja; a Tőrös János által előterjesztettekre igyekszik minél előbb döntést kieszközölni. Jól teszi, hogy híreket küld az uralkodónak a törökökről. A török portyák már Stájerországig érnek, közölje, mit tudott meg a Portán. Lorántffy Zsuzsanna beutazhat a Királyságba. Reméli, 6-7 nap múlva meggyógyul. Tudósítást kér a perzsa helyzet felől is.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 751 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, Domine colendissime

Hat hete jmmar, miolta nagÿnÿaualÿamban az Agÿ feneket nÿomom, ki miat az Na*gyság*od dolgaitis derekassan, az mint kelletet, nem proponalhattam, es egjeb szükseghes dolgokbannis nem munkalkodhattam, kireol, miuel hogÿ Istennek keze, Na*gyság*od keonnÿen bochanatod *[!]* ád. Mostis magam kezeuel nem irhatok Na*gyság*odnak, hanem ez egÿnehanÿ lineat Orosy Urammal irattam. Bizonÿ nem kichin dolgok azok, mellÿeket Na*gyság*od ad partem intimalt eö Feolseghenek Törös Uram altal, kikre mindazaltal eo folseghe beouebben felel Na*gyság*odnak, ha I*st*en engemet megh gÿògÿt, kit remenlek röuid nap: tudgiais Na*gyság*od pedigh, hogÿ Interessatusok leuen nemely Emberek az dologban, kiuantatik az en jelen letemis.

Na*gyság*od igen iol chelekedszi, ha mit ért az Ellensegh allapattia felöl, eö Felseghenek igen candide tuttara ‖ adgÿa. Mi nem tudhattyuk, mire ualo legÿen ez az Töröknek sok szantalan chiatazasa, es Onod feol uereseuel bekeseghnek serelme, ha ugÿan az Portatul lene, auagÿ pedigh chiak az Uegbeliek insolentiaia.

Az Vegbeliek insolentiajanak igen nagÿ uolna Ueghaznak megh uetele, es ennÿ szantalan sok rablas. Vgÿ annÿra, hogÿ jmmar Styriaigh szakasztottak altal az Orszagoth, es a Nemeteket rabollÿak. Kerem Na*gyság*odot, ha mit ertet a Portarul, adgÿa tuttomra es ertesemre, megh szolgalom Na*gyság*odnak. Az fejedelem Aszonÿ ki jöuetelet eö Feolseghe örömest lattÿa, ki küldheti Na*gyság*od.

Emellett Na*gyság*odot keouetem, hogÿ beteges allapatom miat beouebben nem irhatok, biztatnak a Doctorok hat auagy hét nap alat valo keonnÿebülessel es Egesseggel.

A Persak allapattiais mi karban legÿen, ha ugÿan prosequalliak a hadakozast, auagÿ Induciat chinalanak, uagÿ pedigh chinalnÿ akarnak, azt sem tudhattÿuk, kerem Na*gyság*odat, ha mit ertet a Portarul, tudosichon arrulis. Ezek utan Na*gyság*odnak aÿanlom alazatos szolgalathomat. Tarcha Isten sokaigh io Egesseghben Na*gyság*odat. Viennae die 8 Nouembris 1639.[1]

[1] Orosy György 1636–1638 között az udvari magyar kancellária altitkára, 1638–1650 királyi titkár, 1650–1665 királyi személynök. Az érseki kinevezésig, 1642-ig Lippay e kötetbeli nem s.k. leveleinek jó része az ő kezétől származik.

Excellentissimae Celsitudinis V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor deuinctissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][a]

[a] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1639. november 19-én érkezett meg címzettjéhez

50.

Susanna Elizabeth Teufelnek
Selmecbánya, 1640. február 25.
Révay Ferenccel folytatott pereskedése békés elrendezése.
(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/IV/378, fol. 329 – ered.)

Mag*nifi*ca Domina ob*servandissi*ma
Seruitior*um* meorum paratiss*imam* commen*dation*em
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot kéuanok. Miuel erre valo utam volt, az eő Feől*sé*ge parancsolattya azt tartya, hogy ide erkezuén, az k*egyel*med Reuay Ferencz Vram ellen valo controuersiaiat valami amicabilis compositiora hozzam. Mivel pedigh ez mostany alkalmatlan eődeők miat nekem arra valo késésem itt ne*m* lehet, visza ieőuetelemre rendeltem az eő Feől*sé*ge parancsolattyanak executioiat. Kerem k*egyel*medet, legyen addig veszteseghben *[!]*, és az mit Vice Ispan Vramntol izente*m* k*egyelmed*nek, adgyon helt az eő k*egyel*me szauanak, az minthogy az k*egyelme*d attyafiaual, Prainer Vrammalis ugy végezte*m* az dologhrol. Azonban en k*egyel*me*d*nek az miben tudok, eőrőmest szolgalok. Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Ex Styaunicza 25 Februarÿ 1640.[1]

Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruiendum paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*p*us* Agrien*sis*

[Kívül:]

Az Nehay Tekentetes es Na*gyság*os Reuay Pal Vram megh hagyot Eőzueggyenek *e*tc. neke*m* ioakaro Aszonyomnak adassek

[1] Susanna Elisabeth Teufelről keveset tudunk, néhai ura örökségéért sokáig pereskedett (1655-ben Révay Dániellel, vö. 1655/93. tc.), 1659-ben törvény írta elő adósságai megtérítését (1659/82. tc.). – Az alispán ebből a szövegkörnyezetből beazonosíthatatlan. – Prainer: Seifried Christoph Breuner († 1651), II. Ferdinánd titkos tanácsosa („kormánytag"), 1640-ig Alsó-Ausztria helytartója.

51.

Susanna Elizabeth Teufelnek

Jászó, 1640. március 10.

Révay Ferenccel folytatott pereskedése békés elrendezésére határidőt ad.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/IV/378, fol. 331 – ered.)

Szolgalathomot aianlom k*egyel*me*d*nek, mint nekem ioakaro Aszonyomnak,
I*ste*ntől minden iot kéuanuan megh adatni k*egyel*me*d*nek.

Minek eleőtte el ieőttem volna Bechből lattam[a] az k*egyel*med eő Feőls*é*gének be adot supplicatioiat, és Reuay Ferencz Vram instantiaiais eő Feőls*é*gének tetszet; kire valo képpen ugy parancsolá nekem eő Feőls*é*ge és Prainer Vram akarattyais az, hogy ala ieőuén ez alkalmatosaggal k*egyel*metek keőzőt ualo controuersiat valami amicabilis compositiora[1] hozzam. Miuel penig az ala ieőuetelemkor modom nem volt az dologhban, Innen fel menuen azon lészek, hogy minden iora hozzam k*egyelme*teket. Azért k*egyel*me*[tek]*nek[b] terminust praefigalok, ugymint 17, 18 auagy 19 Aprilis, a mikor oda erkezhete*m*, akkor k*egyel*med bekesegh szereteő ioakaroit maga melle uéuén legyen ielen. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghbe*n* kegyelmedet. Ex Jaszo 10 martÿ 1640.[2]

[s.k.:]
Keg*yelmedne*k szeretettel szolgál
Lippay Georgy
Egri püspök

[Kívül:]

Magnificae Dominae Susannae Elisabethae Taiffelin, Magnifici quondam Pauli[c] Reuay Relictae Viduae etc. Dominae observandissimae

[a] előtte sorfeletti betoldás: 'propona', az így keletkező 'proponalattam' szó vélhetően 'proponaltattam' értelemben l [b] a szögletes zárójelben lévő rész értelem szerinti kiegészítés l [c] az első betű 'D'-ről átírással javítva

52.

Nyáry Istvánnak

Kassa, 1640. március 14.

Fáradtan érkezett meg a vidékre, kéri Nyáryt, hogy találjon módot találkozásukra.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7768 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne fili obseruan*dissi*me
Salute et seruitior*um* meor*um* commenda*ti*one p*rae*missa

Aldgia I*ste*n k*egyelme*det minde*n* kiuánta iokkal. Noha egiebarantis az én ide ualo iöuetelemet tuttára igiekeztem k*egyelmedne*k adny, mind azon által az k*egyelme*d iambor szolgáia által bizonyossab alkalmatosságom adatot k*egyelme*det itt létem feleól

[1] 'barátságos megegyezésre'.

[2] Prainer: Seifried Christoph Breuner.

valo tudosittásra. En, Istennek hála, io egéssegben érkeztem erre az kegyelmetek feóldére, de fárat louakkal, és bagiat állapattal léuén, s- az utakis igen roszuluán nem igiekezem mostan Iaszorul ki menny. Volnának ugi, uagion kegyelmeddel valo beszélgetésim, kik miat eóreómest kiuánnam kegyelmedel valo szemben letemet, kegyelmedet kérem találljon álkalmatosságot velem valo beszélgetésre. Tarcha és éltesse Isten kegyelmedet sokaigh kedues io egésségben. Cassouiae die 14. Martÿ, 1640.[1]

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor et Pater addictissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Episcopus Agriensis

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Stephano Nyáry de Bedegh Comitatuum Szabolcz et Beregh Supremo Comiti, Ianitorumque Regalium in Hungaria Magistro, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino filio observandissimo

53.

Nyáry Istvánnak

Jászó, 1640. április 4.

Invitálja a húsvéti ünnepek idejére Kassára, illetve Jászóra.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7769 – ered.)

Illustrissime Comes, Domine fili obseruandissime

Seruitiorum meorum paratissima commendatione

Áldgia megh Isten minden idueóssége, és kiuansaghi szerent ualo iokkal kegyelmedet. Az kegyelmed leueléből értem sok [énuelem][a] valo szándékat kegyelmednek. Szeretettel l[átom kegyelmedet], valamikor ión akar az innepek eleót, akar k[egyelmed az innepe]k utan, ha az innepek eleót ión kegyelmed, egg[iót innepelném] kegyelmeddel az szent innepeket. Ennekem itten [valo maradasom] nem leszen touáb Hüsuét *[!]* után ualo szerdánal, azon uagiok hogy ugian azon napon, auagy pedigh más nap, Cseoteórteókeón megh indullyak, és Kassának Szepes felé igienessen mennyek Béczbe, valahol kegyelmednek kedues io akarattya tartja szemben lenny velem eóreomest latom kegyelmedet, hozza Isten io egésségben. Iaszouiae die 4. Aprilis Anno 1640.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor et Pater paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Episcopus Agriensis

---

[1] Nyáry István († 1643), 1631-től királyi főajtónálló, 1640–1643 felső-magyarországi (kassai) főkapitány.

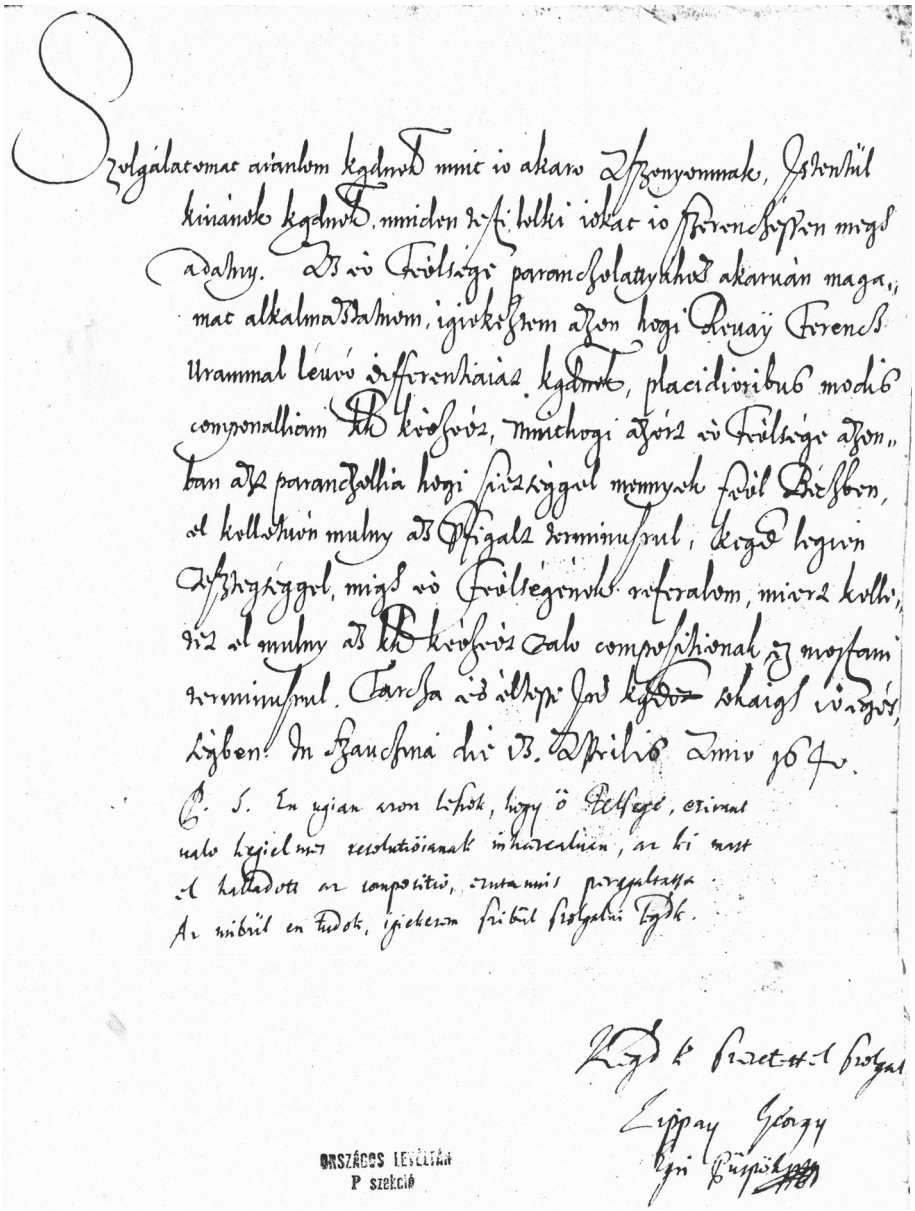

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P szekció

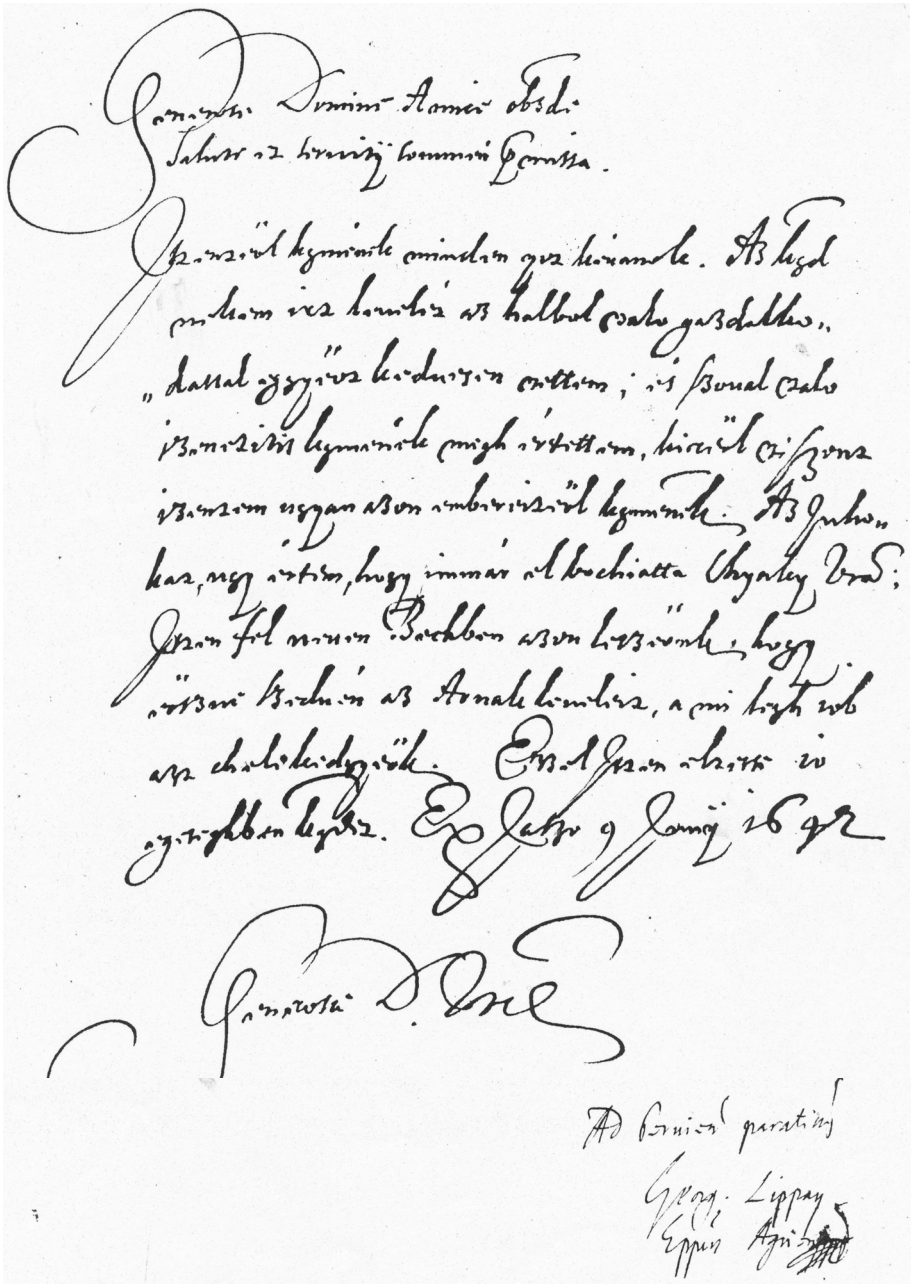

P.S. Innet azomban sehoua nem megiek hanem szeretettel uarom k*egyelmed*et, uagy ide uagy Cassara, de ide örömesben.

[a] vízfoltok miatt konjekturális olvasat, ugyanígy a többi hasonló jelölésű esetben is

54.

Susanna Elizabeth Teufelnek
Szavcsina, 1640. április 13.
Révay Ferenccel folytatott pereskedése békés elrendezésének elhalasztása.
(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/IV/378, fol. 333 – ered.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelme*dnek, mint io akaro Aszonyomnak. Istentűl kiuánok k*egyelme*dnek minden testi lelki iokat io szerencséssen megh adatny. Az eő Feőlsége parancsolattyához akaruán magamat alkalmaztatnom, igiekeztem azon, hogi Reuay Ferencz Uramnal léueő differentiaiat k*egyelme*dnek placidioribus modis componalliam[1] k*egyelmet*ek keőzeőt, minthogi azért eő Feőlsége azonban azt parancsollia, hogi sietséggel mennyek feől Béczben, el kelletuén mulny az p*rae*figalt terminusrul, keg*yelme*d legien vesztegséggel, migh eő Feőlségének referalom, miert kelletet el mulny az k*egyelmet*ek keőzőt valo compositionak ez mostani terminusrul. Tarczy és éltesse Isten k*egyelme*det sokaigh io egésségben. In Szauczina die 13. Aprilis anno 1640.[2]
[s.k.:] Keg*yelmedne*k szeretettel szolgal

Lippay Georgy
Egri Püspök

P.S. En ugian azon leszek, hogy ő Felsege ezirant ualo kegielmes resolutioianak inhaerealuan, az ki mast el halladott az compositio, ezutannis peragaltassa. Az miből en tudok, igiekezem szibűl szolgalni keg*yelmed*nek. *[Külcím: vö. fentebb, 51. sz.]*

55.

Batthyány Ádámnak
Tarcsa, 1640. június 6.
Vízkúrája végéhez közelít; hívja, hogy Nádasdy Ferenccel látogassa meg.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29278 – ered.)

Ill*ustrissi*me domine Comes domine obseruan*dissi*me
Seruitioru*m* meoru*m* paratissima*m* commendationem.
Isten akarattiabúl ez ió Sauanniú italbann már uéget akarok vetnem, és holnap az Isteny szolgálot és uiz ital vtánn innét meg indúlnóm, ugi hogy erre az áltolra és hegi-

[1] 'békésebb módokon elrendezzem'.

[2] Szavcsina Pruszka mellett fekszik, félúton Trencsén és Biccse között a Vág völgyében.

ekre menuenn estuére Dörfeölre erkezhessem. Remellem vala édes Groff Uram, hogy az mint kegyelmed itt létebenn ielentette, hogy még tegnap itt legien nállunk Nadasdy Urammal eggiüt, de nem erthetém iöuetelét kegyelmednek tudakoztatvánn Szalonokonnis. Az Kegyelmed hozzank meg mutatott io akarattia pedig, és sokkeppen való gazdalkodása, annj, hogy böséges köszönést erdemel, kihez az uolt igiekezetem, hogÿ magam szembenn köszönnem meg kegyelmednek és buczuzzamis kegyelmedtül. Kérem annak okáért, edes Groff Uram, szeretettel kegyelmedet, hogy ne nehezztellien még holnap reggel áltól iönÿ ide hozzánk az buczúuételre, és ha lehet, ugi disponállia uttiát, hogy meg ma estuére Szalonokra iöÿön; hogy ha pedig kegyelmednek ollj derekas akadeka lönne, ky miátt el nem iöhetne, kegyelmednek, édes Generalis Uram, ezt az nagi ió akaratot, és böuséges gazdalkodást, melliet meg mutatott hozzánk, Isten éltetuénn meg igiekezem szolgálnom, ha my bantast szerzettünk pedig kegyelmednek, auuagi terhere uoltunk, arról boczánotot uárok. Es kiuánom, hogy Isten kegyelmeteket adgia kedues ió egessegbenn lathotnom, az mikor látom. Ex Acidulis Tarczensibus[1] 6. Iunÿ. Anno 1640.[2]

Illustrissimae Dominationis Uestrae
Seruitor obligatissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Episcopus Agriensis

P.S. Kegyelmednek édes generalis Uram commendálom az Geory Pater Rectort, ió aianlasara emlékeszteuénn. Az Louakis, meg szolgálom kegyelmednek, ha meg ma estuere itt Szolonokonn lesznek.[a3] *[Külcím: vö. fentebb, 14. sz.]*

[a] az utóirat nem s.k.

56.

Batthyány Ádámnak
Tarcsa, 1640. június 6.

Sajnálja fia betegségét, emiatt kész Rohoncra menni.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29279 – ered.)

Illustrissime Comes domine obseruandissime
Seruitiorum meorum paratissimam commendationem

Bánottal értettem, edes Groff Uram, az kegyelmetek ueletlen szomorusagat; az Kis Uracskánok hirtelen ualó betegsége miátt Istentül kéuanok kegyelmeteknek vigaszta-

[1] 'a tarcsai savanyú vizekből'.

[2] A helynevek: Dörfel, Szalónak és Tarcsa.

[3] A győri rektor: Lippay János.

lást, és az Kis Urnakis giogiulást. Az my az én oda menetelemet illetj, az keg*yelm*ed szolgálottiára, édes Groff Uram, iollehet az mint keg*eyelm*ed*n*ek ma meg irtam az Pater Rector általtol, az uolt igiekezete*m*, hogy csak erre menniek az általra; mind azáltol értuénn eszt az keg*yelm*etek bánottiát s az keg*yelm*ed parancsolattiatis, magam csak köniö szerrelis arra megiek az keg*yelm*etek uigasztalasáért, és hogy az ió gazdalkodastis maga*m* köszöniem megh keg*yelm*ed*n*ek; ugi hogy itt ideiénn el végezuénn az Isteny szolgálotot s az viz italt, delre oda mehessek Rohonczra; kerem nagi szeretettel keg*yelm*ed*e*t, édes Groff Ura*m*, hogy az Ebéd ugi legien alkolmaztatua, hogy estuére ideiény Dorfeolre erkezhesse*m*, miuel az dispositiok már ugi vannak. Ezek utann éngedgie Isten, lassom keg*yelm*eteket ió egessegbenn. Ex Acidulis 6. Iunÿ 1640. [1]

Illu*stri*ssi*m*ae D*omi*n*ati*on*i*s U*est*rae
Seruitor obligatissimus

[s.k.:] Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 14. sz.]

57.

Batthyány Ádámnak

Bécs, 1640. június 10.

Küldi a „baronétusságról" szóló oklevelet, kancelláriai taxáját elengedi; fiának Csákyné „orvos asszonya" által rendelt orvosságot küld.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29280 – ered.)

Illustrissime Comes Domine observan*dissi*me
Salutem seruitior*um*q*ue* meor*um* commen*dationem*.

Im az Baronetussaghrol ualo leuelet k*egyelmedne*k megh keőldettem. Az taxaja jol lehet hogÿ szaz tallerra extendaltatnek, de tekentuen az k*egyelme*d hozzam valo jo akarattiara, es e napokban az Sauaniu vizeknel valo ghazdalkodasara, k*egyelme*dteől semmit sem kerek, csak kerem k*egyelme*det, hogÿ az Secretariusokrol es az Cancellaristakrol el ne feletkezzék; ez uthannis igyekezuen, az mibeől tudok, k*egyelmedne*k szeretettel szolghalni. Az Urffiaczka niaualiajanak Oruossaghatis Czakiné Aszoniommnal eő k*egyel*menel leueő jo oruos Aszonnak rendelesibeől k*egyelmedne*k megh kőldettem, engedgÿe I*ste*n hasznara s megh gÿogÿulasara, es k*egyelme*tek eoremére. I*ste*n tarcha es eltesse k*egyelme*det sokaegh jo eghesseghbe*n*. Viennae 10 Iunÿ, 1640.[2]

---

[1] Batthyány betegeskedő fia vélhetően az idősebb Kristóf, és nem az 1639-ben született Pál. – A páter rektor: Lippay János.

[2] A királyi főasztalnok-mesteri kinevezésről lehet szó. A titkárok: Orosy György és a már öreg, beteges Ferenczffy Lőrinc, aki ez év október 12-én hunyt el. Lászlóffy Pál 1639. árpilis 15-én Bécsből Pálffy Mátyás főapáthoz intézett figyelmeztetése szerint kinevező okiratáért a kancellárnak és titkárának 100, neki magának és az írnokoknak 25 tallért köteles fizetni. Molnár Szulpic, *A pannonhalmi főapátság*, 791, n. 140. – Csáky Lászlóné: Batthyány Magdolna († 1658), Batthyány Ádám húga.

Ill*ustrissi*mae Do*minationis* Ves*t*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 14. sz.]

58.

Regensburg, 1640. június 29.
Esterházy Miklósnak
(Beke, *Pázmány, Lippay… levelezése*, 83, n. 50.)[1]

Maximilian von Trauttmannsdorff utasítására közli a legfrissebb hadihíreket, amelyeket Traun ezredes hozott a harctérről.[2]

59.

I. Rákóczy Györgynek
Regensburg, 1640. augusztus 15.

Nürnbergben járt, hogy megnézze a várost és Longinus dárdáját, amit a császári koronával őriznek; Regensburgba visszatérve előterjesztést tett ügyében, a döntést az uralkodó levele közli; gratulál nagyobbik fia váradi kapitányságához; a birodalmi gyűlés hírei; hadihírek. Hosszasan kifogásolja és érvel az ellen, hogy ki akarja űzni Erdélyből a jezsuitákat.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 771 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Norimbergaban randultam uala, mind azt az Szep Varast, mind pedigh es kiualtkeppen Longinus dardaianak, melliel Vrunk oldalat alta ütötte, egy reszet, es eggik szegett[a] az keresztfanak, es alkalmas darabiat, melliet Carolus Magnus hozott uolt az Szent földrűl, es az Romai Chiaszarok coronaiokkal edgiűtt tartottak, tartiakis mind eddigh Norimbergaban, mint kiualtkeppen ualo es legh nagiob kenchet az Imperiumnak, kiuanuan latni, mikor az Na*gyság*od embere erkezett ide Ratisbonaban, es ő Felsegenek az Na*gyság*od leuelet megh adta, megh erkezuen magamis ottan hamar Ő Felsegenek proponaltam az Na*gyság*od kiuansagat, kire meli kegielmesen resolualta legien magat ö Felsege, Na*gyság*od maga leuelebül megh erti. Az öregebbik fiat hogy Na*gyság*od Varadi gubernatiora rendelte, adgia Isten, szolgalhasson sokat Na*gyság*odnak es az egesz keresztienseghnek; es legyen nagy Capitan belöle minniaiunk oltalmara. Mi itt ő felsegeuel edgiütt hala Is*te*nnek

[1] A levelet Esterházy eredetiben továbbküldte Gyulafehérvárra.

[2] Ernst von Abensberg und Traun-Meissau, később a Haditanács tagja, bécsi városparancsnok és osztrák *Landmarschall* († 1668), 1647-ben magyar indigenátust nyer.

mind magunk allapattiara, mind pedigh dolgainkra nezue iol uagiunk. Vgian felessen uannak ielen az feiedelmek es Varosok követi közzül, de megh nem minniaian, mert igen röuid uolt az terminus, melliet ö Felsege az Electorok akarattiabol praefigalt az giűlesre, ö magokis az Electorok, Saxoniai, Moguntiai, Bauariai, talam megh többenis ielen lesznek, de nem most megh, hanem hidegüluen az idö, es hadokat quartirban rendöluen. Azonban ö Felsege el kezdi az köuetekkel az giűlest, kibül remelliük, hogy Isten igen io bekeseget ad, uagy az egesz imperiumban mindenütt, uagy kire inkab czelozunk, az egesz Keresztiensegben. Leopold Herczeg, ő Felseghe nagy erőss hadaual Hassiaban uagion, uarta, hogy el erkezzek Marchio de Grana az öreg ‖ algiukkal kiket Cseh Orszaghban hagiott uolt hatra, ki elis erkezett negy ezer emberrel, böu ellessel, es nem keues fizetessel. Igen puszta Orszaghra erkeztek oda az mi hadaink, innet kell magokkal ellest uinniek, kinek szerzesseben es uecturaiaban essett kesedelem, egiebirant Isten segitsegebül mind az Negi coniungalt hada az ö Felsege ellenseginek eddigh conteraltatott uolna, holott az minapi nagy ehsegh miatt igen megh fogiatkoztak, es az ö Felsege hadaitul nagy karokat uettek, ugiannira, hogy sohutt megh nem meri uarni az ö Felsege hadait, hanem szalad mindenütt előttők, es tart az tenger fele, hatra hagiuan confoederatus Attiafiait, az Hassust es Luneburgust, az kik igen megh bantak defectioiokat, es az Daniai kirali interpositioia altal keuannak reconciliatiot. Westphalia felöl uagion Haczfelt 12 *ezer* emberrel, az Coloniai Elector es ö Felsege hadaual őis az Luneburgi es Braunsueighi ditiot inuadalta, eleit akaruan uenni Paniernekis. El hittek uala szinten ezek, hogy ha az Galliai had, Luneburghi es Hassiai edgiűtt coniungalhattiak magokat, kart tehetnek az ö Felsege hadaban. De kűlőnben esett az dologh, mert Is*te*n ugi megh szegienitette őket, hogy nekünk nem arthatnak semmit, sőtt nagy karokkal es ueszedelmekkel uitak az mi sanczainkat, magok pedigh ehsegh es fegyuer miat ugi el fottak, hogy merő uert hadak, az ő felseghe hadai pedigh mind az uÿònnan erkezett neppel, mind pedigh az Bauariai Herczeg hadaual, az ki tizenket ezerigh ualo igen io nep, megh öreghbettek. Na*gyság*odnak, tudom, uannak ezek masunnettis ertessere, de bizoniossan el hidgie Na*gyság*od, mindenestül igi uan ‖ az dologh es nem külömben. Ez el mult heten indultanak megh az mi hadaink az ellensegh fele, de ő fel uette magat es megien dolgara elöttök.

Euuel az occasioual el nem akaram mulatni az niualias Pater Iesuuitak allapattiarolis emlekezni Erdelben. Esett ertesere ö Felsegenekis, hogy Na*gyság*od Pater Iazberinit ki küldötte, es nem szenuedte Erdeliben, oli fundamentumokat uetuen fel, melibül az többinekis röuidnap ki üzesse köuetkezik, es consequenter az Catholica religionak,[1] melliet chiaknem ez az ualahani Pater uisel mast Erdeliben, nagy fogiatkozassa.[b] Chodalkozott ö Felsege raita, hogy Na*gyság*od, az kit eddigh nem chelekedett, az Pater Iesuuitakat kezdette haborgatni, kiket megh az Pogani ellensegis el szenued, es nem bant szinten az legh belso ditioibannis. Kit az Na*gyság*od előtt ualo feiedelem, noha egiebirant elegh alkalmatlan dolgokban törte feiet,[c] nem chelekedett, sött be hita inkab öket, es keduezett nekik. Kerem enis igen confidenter es alazatossan Na*gyság*odat, ne kezdgien ualamit affelet, kibül az Catholicus feiedelmek okot ueheS-

[1] 'katolikus vallásnak'.

senek Na*gyság*od felöl ualo iteletre es hidegh affectiora, kik nemis ueszik, tudom, io neuen, ha megh ertik, hogy Na*gyság*od az Patereket es Catholica Religiot haborgattia Orszagaban, sem ő Felsege, sem az Spaniol es Galliai kiraliok, sem az Olasz Orszaghi feiedelmek, sem az Lengiel kiral es egiebek ezt io keduel nem lattiak, iol tudgia Na*gyság*od, hogi Isten utan ezekben lehet az szegeni Magiar Nemzetseghnek remenseghe, kiualtkeppen pedig Erdelinek, ki bellieb uan az Török torkaban. Es Na*gyság*od maga hazara nezueis ezektül uarhat több iot, hogy sem mastul, ne idegenitse őket mind magatul, mind pedigh Orszagatul. Ezek az Paterek lam semmi akadekot nem ‖ szereznek az Na*gyság*od Országában, se gubernatioiaban, se pedigh egieb mas semmi politiaban nem adják magokat, kirül magamis bizonsagok lehetek alkalmassent, hanem chak Isteni szolgalatra es az ö hiuatalliokra uigiaznak. Na*gyság*od*na*k bizoniossan több iauara es szolgalattiara leuen az ő ielen uoltok, hogy sem tauul lettek. El hidgie bizoniossan Na*gyság*od, hogy szinten Angliabannis több Iesuuita es pap uagion, hogy sem Egesz Magiar Orszaghban Erdeliestül, nem hogy[d] töruennel tiltua nem uolna, de dissimulaliak iobban iteluen lenni igi az dolgot. Az Catholicus Vrakatis, az kik Na*gyság*od*na*k mind Erdeliben, mind kiuűl ez el mult reuolutiobannis nagiobb hiuei es iobb szolgai uoltak masoknal, disgustalni es keduetleniteni, nem tudom, ha io politicum principiume.[1] Többet mast errűl nem irok Na*gyság*od*na*k, hanem be feiezem auual. Hogy az Iesuuitak ki üzesse uagy haborgatasa Na*gyság*od*na*k hasznara, se iauara semmire ninchen, az minthogy ott letekis semmi akadekiara, szüksege sinchen, kiert azt chelekedgie, hirt, neuet, iot nem szerez Na*gyság*od*na*k, az feiedelmek affectiojat, kiknek io akarattiokkal allunk, megh hidegeti, baratot es io akarot senkit nem, idegent többet szerez, az maga alatt ualoi közöttis disgustust chinal, Istentül sem erdemel aldast. Ezeknekutanna aianlom Na*gyság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 15 Augusti 1640.[2]

Excellentiae V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a] utána egy betű ('C') kihúzva | [b] a szó végén kihúzva: 'ra' | [c] utána kihúzva: 'ezt' | [d] 'nem mintha' értelemben

[1] 'politikai alapelv'.

[2] Norimberga: Nürnberg; Nagy Károly császár (800–814); Ratisbona: Regensburg. – A fejedelem idősebbik fia: II. Rákóczi György. – A szász, a mainzi és a bajor választó: Johann Georg (I.) von Sachsen, Anselm Casimir Wambolt von Umstadt, Maximilian von Bayern. – Francesco Carretto di Grana († 1651), az 1640-es években császári követ Madridban. – Hassus: talán a svéd oldalon ezredével harcoló Johann von Hessen-Braubach († 1651) – Luneburgus: Georg von Braunschweig und Lüneburg, Fürst von Calenberg († 1641), 1631 óta harcolt a svédekkel együtt. – Melchior von Haczfeldt generális († 1658) 1646-ig állt császári szolgálatban– A kölni választó: Ferdinand von Bayern (1612–1650). – Pater Iazberini: Jászberényi Tamás († 1658) ebben az évben Kolozsmonostoron volt hitszónok. 1641-ben már Homonnán találjuk, gyóntatói beosztásban. – Rákóczy példaként állított elődje: Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613–1629). – Az említett királyok: IV. Fülöp, XIII. Lajos, IV. Ulászló.

60.

Batthyány Ádámnak

Regensburg, 1640. augusztus 31.

A zalabéri kapitányságra a minap elhunyt fajszi Ányos János fiát ajánlja.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29281 – ered.)

Illustrissime Comes Domine mihi ob*servandiss*ime
Seruitior*um* meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden yot kévanok. Az szegény Anyos Ianos Vram halala, tudom, immár k*egyel*med eleőt nyluán vagyon. Mivel penigh ez leuelem megh ado fia, kit en az Anya Testamentumabol tartottam, azon instalt eő Feőls*é*ge eleőt, hogy tekentuén eő Feőls*é*ge az Apia szolgalattyat, mind penigh az maga ieöuendeőbeli érdemet, az Béry Kapitanysagot k*egyel*messen neki conferalni meltoztatnék; eő Feőls*é*ge Supplicatioiat pro informatione keg*yel*medhez dirigalta. Es iollehet az iffiu sok helyen nem forgot, mindazaltal az minemeő indulattyat az Katona alapatra lattam, és eősmérem, ugy itelném, hogy annak az keués Vitezleö rendnek, az ki Berben szokot lenni, parancholhat, és nemis lenne haszontalan szolgaia eő Feőls*é*génck. K*egyel*medet azért enis szeretettel kerem, mutassa ez irant minden ioakarattyat hozza, es adgyon io informatiot feleőlle, minthogy mind eo Feőls*é*ge, s mind az Bellicum Consilivm inclinal arra, es enis megh szolgalom k*egyelmedn*ek. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyel*medet. Ratisbonae 31 Augusti 1640.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor paratissimus *[s.k.:]*
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

61.

Batthyány Ádámnak

Regensburg, 1640. szeptember 18.

Ányos Péter kapitánysága; Batthyány ellentéte Pálffy Pállal fizetési ügyben; a birodalmi gyűlés állapota; hadihírek.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29282 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandiss*ime
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Isten k*egyel*medet minden iokkal latogassa. Az k*egyel*med nekem irt leuelét, szeretettel vettem. Hogy k*egyel*med az én instantiamra Anyos Pétert az Kapytanysághba eő

[1] Ányos János fia Ányos Péter (de Fajsz), még 1659-ben is zalabéri és kapornaki kapitány volt. Lásd a következő, 61. sz. levelet is.

Feől*ség*enek commendalta, ebbéli ioakarattyát enis keduesen vette*m* k*egyel*medteől. Az mi az k*egyel*med Pallfy Pál Vrammal valo controversiaiat illeti, arrol keőldeőt leuelét én eő Feől*ség*ének be attam; de miuel Palffi Vramotis megh akaria eő Feől*ség*e halgatni, k*egyel*me*d*nek arra mostanaban valasza nem lehetet. Az mint en hallom [a]Palffy Pal V*ram* relatioiabol[a] k*egyel*metek controversiaia chak abbol teőrtént, hogy az mit k*egyel*med egyszeris, maszoris Bechben fizeteseben fel vet, azt nem az mostani, hanem ieöuendeöbeli fizetéseben akarta tudni. Mivel penigh Pallfi Vramnak nem volt arra instructioia, seőt pinzi sem, k*egyel*me*d*nek ezirant nem kedueskedhetet, ki ha ugy vagyon, ez irant nem sokat véthetet Palffi Uram k*egyelmedne*k. Itt immar hala Istennek az gyeőlesnek progresussa vagyon, az Propositiokat eö Feől*ség*e ki aduan, immár azon munkálkodnak. Az hadak, megh felesedvén az ellenségh az Luneburgy feőh népével, egyben szalottak vala, de azután tartuán az mieink ereieteől, megént el tauozot az ellenségh. Vgy ‖ remelteők, hogy Isten reöuid ideőn szép victoriat ad eő Feől*ség*ének. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Ratisbonae 18 Septembris 1640.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

[a–a] sorközi betoldás

62.

Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1640. szeptember 25.

Esterházy opiniója a törökökkel kapcsolatos kérdésekben és annak [titkos] tanácsbeli megvitatása; félő, nehogy hadat indítsanak az oszmánok, a csatározások (Zrínyi, Batthyány) velük veszélyesek lehetnek; kisebb megtorló akciók azonban lehetségesek (stb.); a bíráskodási időszak nehézségei. A portai Habsburg-követség („szerencséjek vagyon ebben az esztendőben az bolondoknak az követséghez"). Pálffy Pál panasza. Ekker Lukács ügyét segítette. A birodalmi gyűlés eseményei. Birodalmi hadihírek, a horvátok haditettei. Rákóczy György jezsuitaellenes megnyilatkozása.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 68 – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Megh erkezuen Santa Pal Vram az Nagy*ság*od leueleit, es az közönseges iorul ualo böu irassat öis megh adta, enis diligenter proponaltam ö Felsege*ne*k. Meghis halgatta mindenestül ö Felsege kegielmessen. Az mi azert az Török dolgat es arrul ualo uindictat auuagy refusiot, melinel se iob, se több remediumot köz akaratbol nem itelt lenni Nagy*ság*tok, illeti, es az melliel megh szünnek, es ben tartodnek az török insolentiaia.

[1] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 89–90, n. 104.

Derek discursus len az Tanachban felöle, uarialtakis az opiniok. Sött ö Felsege meghis hatta irni Nag*ysá*god*na*k, hogy uannak ratiok in contrarium. Fundamentalis az, hogy ennekelötteis az török derek hadra es eruptiora effeleuel prouocaltatott. Es nem inditott uolna hadat, ha mi okot illien excursioual nem adtunk uolna. Nem io lenne azert mostis dormientem leonem excitare.[1] Mas az, hogy megh nem tudgiuk szereuel, houa fordittia az Török hadat es ereiet, mondgiak, hogy az Lengiellel megh bekellett. Az Persaualis elegh hire uagion, hogy rumpalta az bekeseghet, de megh azt sem tartiuk bizoniosnak, es ha ualahogy ottis nem ment uolna az dologh derek rupturara, periculosum uolna öket magunkra uonny. Harmadik, hogy mastis azt iria Suarzenburgh Vram, hogi ha ö Felseghe Zriny, Battiani es nemelliek emberit az chiatatul megh nem fogia, esztendöre bizoniossan Torök hadat uarion. 4to igaz, hogy mast prouisusok az Varmegiek hadaiual az ueghek, de az nem tart sokaigh, az Török megh uaria az occasiot, es akkor cum fauore refundallia. 5to Nemis lattia ö Felseghe, kiuel tehetne karokat az töröknek Nag*ysá*god, Capitaniokis aleg ‖ uannak arra ualok, az Veghbeliekis fogiottak, felö, hogy kart akaruan tenni, nagiob kart ne uegiünk. Ezeket az ratiokat, az kik fen forgottak az tanachban, hogy megh iriam Nag*ysá*god*na*k, paranchola ö Felsege, hogi consideratioban ueuen azokat, meghis az mennire lehet, contineallia öket. Ha pedigh non obstantibus istis rationibus[2] az Regnicolakat es az megh busult karosokat nem continealhattia, ö Felseghe nem tehet rola! Eddigh az ö Felsege resolutioia, sött chaknem de Verbo ad Verbum[3] szauai. Ezt az conclusiot töbszöris repetallta ö Felseghe, hogy [a]nem tehet rola, nem tarthattia öket[a]. En magam pedigh immar magam szerent, dico autem ego, non Dominus,[4] S*zent* Pal monta kent (noha nem szüksegh szemesnek uezetö): Ha Nag*ysá*god iol megh chipia az Törököt, uagy megh chipattia, bizonios hogy Nag*ysá*godat, se pedigh az ki akarattiabol chelekette, agion nem ueriük erette. Touab, hogy ö felseghe per expressum licentiat adgion es megh engedgie, talam sok uolna, mastani bekeseghre nezue, nemis menthetne auual magat, az kiuel ök, hogy nem az ö Felseghe parancholattiabol lett, de tacite et implicite[5] nem mondom hogy sem Nag*ysá*god*na*k consensussa nem uolna. Ez eddigh, adna I*sten*, hogy falatnak be az arulouал, es uetnenk el magunkrul ezt az nagy kartis, de megh annira contemptust, es gialazatot. Az Octauat ha Nag*ysá*god ennekem elebb intimalta uolna, tudtam uolna, ugy teczik, ueghez uinni es kedue szerent szolgalni Nag*ysá*godnak, de az opiniokis keszen erkeztek, ielesül az Camarae, nem rescribalhatni immar nekiek. Nag*ysá*godnakis iuthat azis ‖ talam eszeben: Mikeppen articulust akarnak uala irni felöle, hogy az meli esztendöben giüles leszen, Octaua ne legien, Nag*ysá*goddal edgiütt assecuralank öket, hogy articulus nekülis megh chelekeszi ö Felsege, desperalnanak az giüles felöl latua az Octauat, anniual inkab. Es az consili-

[1] ‘az alvó oroszlánt felébreszteni’.

[2] ‘ezek az érvek nem akadályozzák meg’.

[3] ‘szóról szóra’.

[4] ‘nem az Úr, hanem én mondom’.

[5] ‘csendesen és nem nyíltan’.

ariusok inkab minniaian igen causaliak az Török mastani insoleniaiat es insurrectiot, emlegetuen aztis, mint bant uelünk az Török az utolso Octauakoris, es giüleskor.

Az meli rendel es instructioual be küldötte Nag*ysá*god Kereszturit, teczett ö Felsege*nek*. Az Portara ualo köuetseghre az bellicum immar inuitalta ö Felsege hire nekül Pettingert, kit mindazaltal nem igen keduelt ö Felsege, meghis megh uaria immar az ualasztot, es ha menteni fogia Pettinger magat, mindgiart Izdenczit ueszi, hattais ö Felsege, hogy ez szerent azomban disponallia Nag*ysá*god Izdenczit. Nem tudom michoda constellatioual esett, ugian szerencheiek uagion ebben az esztendöben az bolondoknak az köuetseghez, el kezduen Kunski, mast Pettinger, megh Tar Mihalnakis iutott benne. Ittis az Curiai püspök köuete megh bolondult, es rekeszben kell tartani. Nag*ysá*god arrais disponallia Izdenczit, feletteb ne kerien, mint azelött chelekedett. Ennek instructioia uegettis ionak itelem, ha ala mehetnek Nag*yságo*tok köziben. Nem tudom, houa lett Chiaky Vram, semmi hiret nem hallom. Maid az idökis megh ualtoznak, az hideghek humorokat mouealnak. Az en egesseghemis noha szinte mast esztendöre, helire allapadott, de meghis nem oli eröss, mint az elött, talam ualami consultatiot nem artana akkor tartani, illy öregh dologhrul es több occurrentiakrul, az bekeseghnekis fogiatkozassarul, kin regen örködünk. ‖

Pallfy Pal Vram panaszit repraesentaltam ö Felsegenek, de io Aduocatussa uagiok Palffy Vramnak. Nem akarak, hogy Nag*ysá*god inquiraltasson, hanem azt resolualtak, hogy ez Camara dolga, ha mit Palffy Vram uetett, ott kell megh latni es büntetödni, adgiam azert az Camarara az panaszokat.

Az Nag*ysá*god Constantinapoli leuelet, melliet Questenbergh Vra*mna*k küldött, megh megh nem hoztak uolt, noha azis, uelem, reghi, ha mi ollias leszen benne, ertessere adom Nag*ysá*god*na*k. Niaualias Ecker Lukachot segitettem, az mint lehetet, megh erti Nag*ysá*god böuebben Santa Paltul.

Az itt ualo allapatokrul: az Propositiokat im megh küldöttem Nag*ysá*god*na*k, kerem közöllie ersek Vrammal ö Nag*ysá*gaual. Ez napokban megh küldöm mind az massat, ualamit az Suecussal eddigh tractaltatott ö Felsege az bekesegh dolgaban. Ezek az emberek hozza foghtak az propositiokhoz, igen iziben. Kezdettek leghelöszöris örlödni azon, hogy minekelötte lepienek az propositiokra, complanaltassanak az ö grauamenek. Megh azert ö Felsegenek semmit felöle nem proponaltak. Ez az edgik derek bökkenö. Ki ha ugy lesz, füstbe megien minden dolgunk. De talam ugian megh kell azt emliteniek es elöl hozniok, hogy in abusum ne mennien, hanem ezutanra fen maradgion az ö iussok, az grauamenek több elött ualo complanatioiaban, ha szinten mast cedalnakis consideratis considerandis,[1] de az mit ezalatt az titulus alatt elöl nem hoznak, elöll tudgiak terengetni mas occasioualis. Remellem mindazaltal, megh probalnak elebb ezirantis bennünket, bar azutan engedgienekis az rationak.

Az Herczegh hadai eddigh mind egiütt uannak, 11. es 14. huius irtak, hogi az ellenseghnek megent ualami segitsege erkezett, annak az canonizatiora ualo Szent kiralnak, Gustauusnak egy fattiu fia ‖ erkezett 1500 gialoggal es 800 louassal, eleiben

[1] 'a megfontolandókat megfontolva'.

ment uolt Klennek Panier, az euentussat megh akkor megh nem irhattak, de ideien eszeben uettek az mieink, közeliebbis uoltak immar az segitsegek, hogy sem ök ueltek. Több lesz 50 *ezer* chiak bay uiuo hadanal az io Herczeghnek, megh ütközhetek immar, ha akaria, chiak hogy azis bizonios, hogy ott uagion az mi Restonkis mindenestül, ninch oli nap mikor ne chatazzanak, szaz, kett szaz ember el ueszuen mindeniken, az kik mindazaltal inkab mind nekünk szolgalnak. Az Hollandusok hirdetik azert, hogy 600 embere ueszett uolna Walnak, kit mi nem hiszünk. Az Horuatoknak, azt iriak, anni rabok uagion, hogy nem tudgiak houa tenni, hanem az masuilaghra kell küldeni öket. Longauilla az Waimer hada Generalissa ugian ott az Taborban megh holt, hizelkedünk magunknak uele, hogy hadais el oszol. Az Horuatok, bizonios, megh öltek az mi Obrister Wachtmasterünket, azt tudtak, hogy ellensegh, mert mindenestül Gallus ruhaban iart, egiebirant io es derek ember uolt.

Az Luneburgi Herczegh köueteket küldött ide az Orszaghoz, megh eddigh, mint ö Felsege ellensegit, közel nem bochiattak az Varoshoz, örlöduen azert raita az Statusok, be kezdik ugian az Varosban bochiatani, de nem magok köziben, fel attul, hogy ne declaraltassek pro hoste Imperÿ.[1] Iriak aztis az taborbul, hogy Panier igen erössen kezdette magat be sanchiolni, München es Cassel között, egifelöl az Viz leuen mellette az ki ennÿs ad, más felöl az erössegh, az telis nem mesze, nekem nem teczik, mert igys ueghez uiszi szandekat, tartoztattia erönket, es talam fogiattiais, mint eddigh chelekedett, felö hogy mi hamar megh ne szükülliünk, kenierbül. … meghis roszul uan az dologh. Az Gallusok Arrasnal uannak, es epitenek. ‖

Ezen oraban erkezek az feiedelem szolgaia kett leuelet hozuan ö felsege*ne*k, kiben mi legien, megh nem tudom. Nekem egi altalan foghua declarallia magat, hogy az Catholica religiot[2] nem bantia, de az Iesuuitakat ottben nem szenuedi, articulus leuen rolla, kibül eleget erthet ember. Az hatarokrul irt leuelre azt iria, hogy adgia tudtara ö Felsege, ha ualaki panaszolkodike ellene, es satisfactiot ad neki. Ezis mind chiak Erdeli fogas es roszasagh, nem chak hatarokat pedigh, de falukatis foghlalt ö Erdelihez, az kik ide ualok indubitate. Ezeknekutanna aianlom Nag*yság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarchia es eltesse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 25 Septembris 1640.[3]

[1] ‘a birodalom ellenségének’.

[2] ‘katolikus vallást’.

[3] A tanács itt a Titkos Tanács. – Sánta Pál a nádor familiárisa lehetett. – Zrínyi Miklós († 1664), 1647-től horvát bán; Battiáni: Batthyány Ádám. – Suarzenburgh: talán Johann Adolf Schwarzenberg († 1683), 1659-től magyar *indigena*, 1670-től herceg. – Kereszturi: talán Keresztúri István, aki már 1626-ban a nádor titkára volt. – Kunski: Johann Michael Konszky báró 1639 második felében járt konstatninápolyban internunciusi rangban. Vö. ÖStA HHStA Türkei I, Kart. 114, Konv. 5. – Pettinger keresztnevét a vonatkozó szakirodalom nem adja meg, csupán annyit említ róla (épp a fenti ügy ismertetése kapcsán), hogy a Haditanács hivatalnoka volt. István Hiller, *Palatin Nikolaus Esterházy. Die ungarische Rolle in der Habsburgerdiplomatie 1625 bis 1645* (Esterházy Studien 1), Wien–Köln–Weimar 1992, 80skk. – Tar Mihály Esterházy familiárisa, és már 1627-ben követe volt Erdélyben. – A churi püspök: Johannes Flugi von Aspermont (1636–1661). – Csáky István vagy Csáky László. – Camara: a Magyar Kamara. – Gerard Questemberg, a Haditanács alelnöke (1624–1646). – Ecker Lukács († 1643) a Magyar Kamara tanácsosa (1633–1640), pozsonyi főpostamester (1635–1640),

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*it*or obligatissimus

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a–a] sorközi betoldás

63.

I. Rákóczy Györgynek
Regensburg, 1640. október 5.

A határmenti súrlódások ügyében küldött futárját az uralkodó elégséges válasszal küldte vissza, bővebb tájékoztatást a nádortól nyerhet; kéri a jezsuiták megtűrését, hiába szólnak ellenük törvények, ilyen cikkelyek a protestánsok ellen is vannak Magyarországon, mégsem hajtják végre azokat, püspök nélkül így is elég nehéz a katolikusok helyzete Erdélyben; nyugati hadihírek; nincsen olyan török erő, ami a császári hadsereget le tudná győzni.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 777 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Az Na*gyság*od iffiu legheni szolgaia megh erkezuen az leuelekkel, ő Felsege elegendö ualasszal bochatta, az megh neuezett articulusban alkalmassent comprehendalua uannak az hatarok felöl ualo difficultasok, es az Eperiessi tractabannis emlekezett Na*gyság*od, emlékezik ő felsege felöle, panaszolkoduan az Szakmariakra, hogy marhakat haitottak uolna el az Fekete Erdőrűl, neheztellette, hogy nem uartak ettül az Commissiotul, Palatinus Vram böuebben informalhattia Na*gyság*odat, ha keuantatik, ugianezen dologhrul. Az P. Iesuuitak dolgarul az mit ir Na*gyság*od, en mast sem iauallom. Az Orszagh articulusi regiek, es megh sem tartattanak eddigh, az kik mellett el szenuedtek az Na*gyság*od elött ualo feiedelmek öket, nem arctaltatuan az articulusoktul, ha Na*gyság*od el nem szenuedi, nem az articulus uetkess benne. Nekünkis uagion oly articulusunk, hogy Lutherani comburantur,[1] de ugian meghis elnek azert. Vannak, ugy ertem, az utan mas articulusokis in contrarium. Az catholica religionak elegh turbalassa az, mikor papiait, az

javait (sikkasztás miatt) 1640-ben zárolták. – Gusztáv Adolf svéd király (1611–1632); említett fia Gustav Gustafsson af Vasaborg († 1653). – Klen (Klein) császári seregtest-parancsnok lehetett. – Wal: Johann Joachim (Joachim Christian) Wahl († 1644) bajor Feldmarschall. – Longavilla generális azonosítása nem sikerült, a szövegkörnyezet kizárni látszik Henri II d'Orléans, duc de Longueville († 1663) személyét, aki 1648-ban a francia küldöttséget vezette a vesztfáliai béketárgyalásokon. Egy másik lehetséges jelölt Achille de Longueval, de ő még 1646-ban is francia Lieutenant-Général. – Az *Obrist-Wachtmeister* magyar tükörfordításban és megfeleltetésben: főstrázsamester. – A Fulda folyó partján fekvő Kassel a birodalmi kálvinizmus jól megerősített központja volt. – Arras: a franciaországi Artois történelmi fővárosa.

[1] 'a luteránusokat égessék meg'. 1525/4. tc.

kik ielesül oszlopi es tartoi az Religionak el uonniak mellőle, auuagy alola, nem leuen Erdelben se püspök, se egieb derek egihazi rend ezeken kiuül, az ki sustineallia az religiot. De ezt ebben hagiom. Az itt ualo allapatok felől tudositom Na*gyság*odat, noha Na*gyság*od ennekem az Török allapattia felől nem akar semmit írni. Az giűles el kezdődőtt, hala Istennek feliciter, minniaian itt uannak Kőuetek altal, az kiknek itt kell lenni, es hozza foghtak igen derekassan az dologhoz, es el nem akarnak menni innet ualamigh bekesseget nem szereznek, az Gallusok es Suecusok es ő Felsege között magok akarnak mediatorok lenni es el uegezni az io bekesseget, az Luneburghi Herczegetis ide citaltak, noha nem uarta azt, hanem maga küldött ide, remenkedik, menti igen magat, hogy ketelenseghből chelekedte, az mit miuelt, es hogy mastis ő nem ellensege ő Felseghenek. Es igy minden modon bekeseghet akarnak chinalni. Valaki pedigh azt nem akaria, akar belső, akar külső, amplectalni, egi sziuel, lelekkel, fegiuerrel, tűzzel raita lesznek ö Felsege mellett, es az kit tractaual nem uegezhettenek, fegiuerrel uiszik ueghez, pacificalliak az Imperiumot, es az külsö ellenseghtül megh szabadittiak. Kit adgion egiszer immar az io I*st*en, es elegedgiek megh enni keresztien uer ontassal. Az Hadak pedigh abban uannak, Panier melle alkalmas feles cheledett haitott maga Orszagabul az Luneburghi Herczegh, es be szancholtak uolt magokat kett erőssegh kőzött, harmad felől uolt az Weser uize mellettek, ugy hogy derekassan hozza nem ferhettek kar nekűl az mieink, chiatak mindazaltal ‖ naponkent uoltak, hogy azert kőrnyűl uehessek őket, mas hadaitis oda hittak ő felsegenek, es immar szantalanon uannak, igazat írok Na*gyság*od*na*k, hogy louaszostul nem sok heia az szaz ezer embernek chak az ő felseghe harom taboraban, mert harom felől uettek kőrniűl, kik mindenik chiak egi merfoldnire sem uolt egy mastul. Az ellensegh taboraban nagy halal uagion es ehseg, kir nezue touab immar ott nem maradhat, hanem megh indult őis, az mieinkis, uariuk orankent ennek euentussat es succesussat, nem ketelkeduen I*st*ennek aldasabul az uictoriarul. Chiak ualagatott uiuo legénÿs, bizonios legien Na*gyság*od, több uagion hatuan ezer emberenel edgiűtt ő Felsegenek. Ninch oli Török erő, az kiuel megh nem merne uiny. Ezeknek utannak aianlom Na*gyság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 5[a] 8bris 1640.[1]

Excellentiae V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a] a szám '3'-ról átírással javítva

[1] A Weser a Fulda és a Werra összefolyásánál kezdődik Kassel után, Minden érintésével az Északitengerbe torkollik.

64.

Pálffy Istvánnak

Nyitra, 1641. január 6.

A kalocsai érseknél vendégeskedik, a következő nap Érsekújváron meglátogatja.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illu*strissi*me D*omi*ne Comes et Frater obseru*andi*ssime
Seruitioru*m* meoru*m* paratissima*m* commendatione*m*

Adgion Isten keg*yelmed*nek sok io egességet Uÿ Esztendőket érnj és elis mulatnj. Isten alá hozuánn Ratisbonabul ez napokbann, s- ide Calotsay Ersek Uramhoz eö Nagy*ság*ahoz iöuénn, nem akartam el mulatnom, hogy ezenn alkalmatossaggal keg*yelm*edetis meg ne látogassam. Isten azért egessegbenn meg tartuánn azon uagiok, hogy holnap, ugimint hetfén estuére oda menniek Uyuárbonn és szolgálliok keg*yelmed*nek. Kiúánom *[!]* Istentül lathassam keg*yelmed*et kedues ió egessegbenn. Datum Nitriae 6. Ianuarÿ A*nn*o 1641.[1]

Illu*strissi*mae D*omi*n*ation*is U*est*rae
Seru*itor* et F*rate*r paratiss*im*us

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

65.

Pálffy Istvánnak

Szenc, 1641. január 12.

Levelét a török portyázásáról referálni fogja a Magyar Tanácsban.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes, Domine obseruandiss*ime*
Seruitior*um* meor*um* addictissima commenda*ti*one p*rae*missa

Kiuanok az Ur Istentől k*egyelmed*nek io egésséget, és minden ídueósséges kiuánsághy szerént ualo iókat szerenczéssen megh adatny. Az k*egyelme*d leuelét vettem, és az Teóreók csintalanságárul irot hireit megh értettem, de ez mostani kár tételek tűrheteó volna, ha csak eleól iárora nem lenne ellenűnk teóreó gonosz szándékának. Az k*egyelme*d discursusat és opinioiat szorgalmatossan akarom proponalny, az Tanáczban az Uraknak, és azon leszek hogi minden iot concludallianak az k*egyelme*d opinioiarul. K*egyelme*d engem igaz szolgaianak tártuán, paranczollion, és az míben tudok, míndenkoron szeretettel igiekezem szolgalny. Tarcza, és éltesse I*st*en k*egyelme*det sokaigh kedues io egésségben. Sentauíae die 12 Ianuar*ii* 1641.[2]

[1] Telegdy János († 1647), 1619-től nyitrai püspök, 1623-tól kalocsai érsek. – Uyuárbonn: Érsekújvárban.

[2] Részben a megfogalmazás módjából következik, hogy Lippay a Magyar Tanács ülésére és tagjaira utal. Másfelől tudjuk, hogy ilyen ülésre sor került 1641 januárjában (14-én), Nagyszombatban. Vö. HAJNAL, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, 10.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor et F*rate*r paratissimus *[s.k.:]*
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Igen iol emlitem azokat, mellieket k*egyelme*d nekem szoual mondott, el sem feleitem *e*tc.

66.

Pálffy Istvánnak
Bécs, 1641. január 26.
A végek kedvezőtlen híreiről be fog számolni az uralkodónak; birodalmi hadihírek.
(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes, Domine obseruandiss*ime*
Salute et seruitior*um* meor*um* paratissima commenda*ti*one p*rae*missa
Az k*egyelme*d feó ember szolgáiat, Horuáth Miklos Uramat találuán Béchben nem akartam el mulatny, hogi leuelem által ne látogatnám k*egyelme*det. Szomoru sziuel értettem, mind az szegénségnek, s- mind az szegény Végbelieknek veletlen szerenczetlenségeket, kit I*ste*n feól viuén, eleiben akarok eó Fólségenek teríeszteny. Azonban az kik megh maradanak, az lehet consolatiokra, hogi ennek utanna fizetesek feleól iob és szorgalmatosáb prouisiot akarnak tenny, az minthogi immár meghis vagion arrul valo rendelések. Az oda feól valo állapotok feleól sem írhatok semmi hirt k*egyelmedne*k, miuel az ellenségh Ratisbonan fellieűl, a Bauariay Palatinatusban Ambergh néuű[a] városban beszáluán fortificalny kezdette magát benne[a], és onnet Ratisbona felé czatázván, szinten [b]Straubingigh boczatotta czátázoit[b], kihez képest eó Feólségeis sanczokkal ereóssítteti Ratisbonat, és az keóuetekis el akartnak menny, de eó Feólsége arra aianluán magát, hogi elny és halny akaruán vélek, oltalmazny ígérkezík eóket, megh tartoztatta eóket, s- ahoz képest megh paranczolta, hogi minden hadai egiben giűllienek eó Feólségének, ki elegendeónek lattatnek ugian lenny az ellenségh ellen, ha az Quarteliokban szelliel nem volnának el osztua. K*egyelme*d engem io akaro szolgaianak tartuan paranczollion, az miben tudok szeretettel igiekezem szolgalny k*egyelmedne*k. I*ste*n éltesse k*egyelme*det sokaígh keduezeó io egésségben. Viennae die 26 Ianuar*ii* 1641.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae
Seruitor et F*rate*r paratissimus
[s.k.:]
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a] sorközi, s.k. beszúrás a 'ban'-tól, kihúzva: 't megh probalt de nem uehette megh' | [b] sorközi, s.k. beszúrás a 'gh'-tól, kihúzva: 't feltettek tőle'

[1] Az oberpfalzi Amberg Regensburg és Bayreuth között félúton található; Straubing Regensburgtól délkeletre fekszik.

67.

Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1641. március 22.
Tudósít a császári hadak győzelméről, az ellenséges sereg várható teljes megsemmisítéséről, amely elhozhatja a békét.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29283 – s.k.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne obser*vandiss*ime
Seruitior*um* meor*um* paratissima commenda*tion*e p*rae*missa
Algdia megh I*st*en k*egyelme*det minden iokkal. Az Vr I*st*en ö Sz*ent* Felsege az meli szep uictoriaual es szerencheuel megh aldott bennünket, im irua küldöttem k*egyelmedn*ek in inclusis. Azt itelik hogy Panier hadais, sőtt magais I*st*en engedelmebül kezben leszen, mert minden felől raita uannak, folio uizek elötte, igen megh remült nepis es kar uallott az ki uele uagion. Az gialogokatis mind inkab louakra ültette es ugy szalad, az felesegeis uele uagion. Ha ezt el uerik, nem ketlem, hogy I*st*en megh adgia az G*ene*ralis bekesegetis az egesz keresztenseghben. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 22. Martÿ 1641.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* paratiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

68.

Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1641. május 3.
Az ellenség teljes megsemmisítése nem sikerült, elmenekülő fővezérük azonban meghalt.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29284 – s.k.)

Ill*ustriss*ime D*omi*ne Comes mihi obser*vandiss*ime
Seruitior*um* meor*um* promptissima obla*tion*e p*rae*missa
Aldgia megh I*st*en k*egyelme*det minden iokkal. Megh irtam uala k*egyelmedn*ek, mint megh szegienitette I*st*en Panier hadat, es hogy magais körül uetetue leuen, remellenenk utolso ueszedelmet. Vgys uolt az dologh, soha nagiob ueszedelem annal Panier elött nem uolt, de Piccolomini Klennel Olasz modon addigh ellenkezett, hogy szanszandekkal el bochattak egy resz hadaual Paniert, noha szekerei, aldgiui, es hadanakis több felenel itt ueszet. De nem akarta I*st*en, hogy emberek dichekedgienek auual, hanem maga ki uegezte Paniert ez uilaghbul, mint k*egyelme*d ez inclusakbul[1] iobban megh erti, choda dologh hogy oda uitte I*st*en Paniert megh halni, az hol

[1] Egy oldal magyar nyelvű leírás mellékelve.

Gustauust megh öltek uolt, szegyeniche I*st*en az több ellensegitis ö Felsege*ne*k. Tarcha es eltesse I*st*en k*egyelme*det io egesseghben. Ratisbonae 3 Maÿ 1641.[1]

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

69.

Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. május 6.

Az udvari és magyar kamarai kifizetések a végek és Esterházy számára; török hírek nincsenek; hadihírek; a birodalmi gyűlés eseményei.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 70 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Megh irtam uala minap Nag*yság*od*na*k az ö Felsege kegielmes resolutioiat az mi oltalmunkra, melliet mint forditott el az Aulica Camara, Nag*yság*od ez inclusakbul megh erti. Az en reszemrül en mindent megh chelekedtem, im in specie ala küldöttem Nag*yság*od*na*k az decretumnak az massat, melliet en az Camarara küldöttem, es aztis, az melliet az Camara nekem arra küldött, az ki merö boszusagh es desperatio. Mindazaltal azomban, addigh pantolodtam, hogy ezeket megh ualtoztattam benne: 1.o hogy az ezer louasra ualo penzt ne hallaszak Palffy Pal Vramra touabb, se pedigh consoltatiora, hanem adgiak mingiart defacto kezhez, hiszem iün azomban az Camaran anni penz, hogy megh fizethetnek nekik, megh parancholtak azert ez szerent. 2do hogy az ueghbeliek fizetessenek ne uessenek oli hoszu terminust, hanem mennel hamarabb. Mert ha az hirek igazak lesznek, bizoni ad finem Augusti,[2] I*st*en oltalmaz, Austriaban lesznek az ueghbeliek edgiütt az Törökkel, azutan nem kell az fizetes. 3.o Ne tamazkodgianak chiak az Magiar Camarara, mert abbul ki nem sül az fizetes, neis igazitsak oda se az Vegbelieket, se Nag*yság*odat *e*tc. Megh mas eginehani rendbeli consideratioimat ueltem *[?]* ezenkiuülis rendben, az kit akarok ö Felsege*ne*k eleiben adni. Nag*yság*od el hidgie, hogy egiszer penzetlenbek *[!]* nem uoltunk, mint ‖ mast, oka, mert az Austriai contributiot egieb orszagokbannis mind megh engettük, örüluen az bor kraiczarnak, az ki nem succedal, nem akar hasznot haitani. Mast megien ala az Herczegh, ha ualami több iot miuelhetne. Nag*yság*od megh talalhattia Bechben az Herczeget, es az mi szüksegh lesz, eleiben adhattia.

Itt mi egiebirant türhetö keppen uolnank. Schmid nem ir semmit az Török hirek felöl, se Izdenczy Vram, se pedigh az Velenczesek ad partem, noha ezekkel maganos szöuetsege uagion ezirant ö felsegenek, kin chodalkozunk, biztattiukis

[1] Gustavus: Gusztáv Adolf.

[2] 'augusztus végére'.

magunkat *e*tc. Piccolomini megien meghis Panier utan, immar el toua Halla fele uagion az mi hadunk. Minekutanna chiak nem mint az szent irast, igen tartottak Panier halalat, mast megent ketelkedni kezdenek felöle. En meghis megh holtnak tartom bizoniossan. Az Luneburghi Herczegh nem akarta magat uele coniungalni, remelliük azert, hogy mi hozzank fogh allani, es az bekesegh az Imperiumban köuetkezni. Gildeharis eginehani Varast uett megh, Brisak taian mast Freiburgot uÿa. Mondgiak hogy az Brisaki commendanstis megh fogta uolna. Duca de Bullion bizoniossan az Infanshoz allott, es egi szep erösseghet Gallia taian kezben adta. Ittis az giüles allapattia iobban kezdett folni, az Amnistiat ö felsege mast ruminallia. Az grauamenek discussioiaban ninch mod, remelliük azert, hogy ferre teszik, mind chak az || hadak successusatul fügh ez, nem mashonnet. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 7[a] May 1641.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*it*or obligatissimus

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az Vaida köuetet el bochatta ö Felsege. Assecuratoriat adott neki ö Felsege, az mint kiuanta, commendatio leuelet az Lengiel kiralhoz, es egieb requisitumokat, oda megien Nag*yság*odhoz. May ö Felsege Monachiumba megien, mast igen iol uagiunk az Bauarussal.[2]

[a] átírással javítva '6'-ról

70.

Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. május 31.

Köszöni tudósítását, ő is küld híreket, sokat vár a franciaországi „rebellió"-tól; Csáky István ügyére odafigyel. Rákóczy fejedelmet az uralkodó „megvigasztalta"; Nyáry lehetőleg rajta keresztül érintkezzen az udvarral; ha felesége keresztelőre hívja, elmegy.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7770 – s.k.)

Illustrissime D*omi*ne Comes Fili obser*vandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratissima commenda*tio*ne praemissa.

[1] Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn konstantinápolyi Habsburg-rezidens (1629–1643). – Halle Lipcse közelében, északnyugatra található. – Gildehard császári hadvezér közelebbi azonosítása várat magára. – Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, Duc de Boullion (1623–1652). – Az infáns: Don Fernando de Austria, Cardenal-Infante de España († 1641), III. Fülöp kisebbik fia, 1619-től bíboros, Németalföld kormányzója és a harmincéves háborúban harcoló spanyol csapatok főparancsnoka.

[2] A vajda: Matei Basarab, követe III. Ferdinándhoz: Rácz Gergely; a lengyel király IV. Ulászló; Monachium: München; a Bavarus Maximilian I. von Bayern (I. Miksa) bajor választó.

Aldgia megh I*st*en k*egyelme*det minden keuanta iokkal. Az k*egyelme*d 18 May irt leuelet uettem, hogy k*egyelme*d az ott ualo allapatokrul tudossit, megh szolgalom k*egyelmed*nek, im enis az meli bizonios hireink uannak, in inclusis megh küldöttem k*egyelmed*nek. Az Vr I*st*en uigan tapasztalhatokeppen segiti az mi iambor feiedelmünk igaz igyet. Az itt ualo giüles allapattia, noha neha mint affele dologh akadekokat szenued, mindazaltal I*st*en aldasabul ebben az iden ualo holnapban ugy hinnem megh leszen az Imperiumban magunk között az bekessegh. Ez az Galliai rebellio, ha elöl mehet, el hittem keszeriteni fogia azokatis az bekeseghre. Chiaky Istuan Vram dolgara szorgalmatos gondom uagion, eddigis en miueltem azirant ualamit, ezutan sem mulatom ell.

Az feiedelemnek adott ö Felsege szep consolatiot, el hidgie k*egyelme*d, nem esett ezirant semmi fogiatkozass. Azt hiszem, hogy magais iol contentus ö Felsegeuel, ezutannis k*egyelme*d ennekem sugerallia confidenter, az mit azirant szüksegesnek itel lenni. Mert k*egyelme*d maga uehette eszeben Szombat taian leteben, hogy nem mind egi niomban iar az ö felseghe tanachinak elmeie. En bizon hiuatalomhoz kepest az io eggiesseghnek örülök, es azt megh tartani minden erömmel igiekezem. Az en io akaro leaniom Aszonnak aianlom szolgalatomat, keuanok I*st*entül aldast ö k*egye*lme*ne*k, io futamatni föld Ratisbona Cassahoz, de nem szannek igis ala rugaszkodni, chiak hiuna ö k*egye*lme keresztölöre. Tarcha es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghbe*n*. Ratisbonae die 31. May 1641.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et P*at*er addictissimus

Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

70.bis

Pálffy Pálnak

Regensburg, 1641. június 14.

Bonyolult birtokügylet Keglevich-csel; birodalmi hírek; Sennyeyné és Lónyay birtokügye; Divény.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. S, n. 67 – ered.)

Illustrissime Comes, D*omi*ne Fr*ater* mihi obser*uandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratissima commenda*tion*e praemissa.

Aldgia megh Isten k*egyelme*det minden iokkal. Im en az Camara consideratioira es difficultasira elegh hoszu ualasztot irtam, es az Camara leueletis megh küldöttem keg*yelmedne*k, megh szolgalom keg*yelmedne*k, edes Batiam Vram, az keg*yelme*d since-

[1] Lippay a Magyar Tanács 1641. januári ülésére utalhat (vö. fentebb a 65. sz. levelet), amelyen a jelek szerint a Titkos Tanács több tagja is részt vehetett.– Nyáry István felesége Kapy Klára volt. Vö. Lippay hozzá írt leveleit e kötetben.

ritassat es fraterna affectioiat,[1] nem uagiok contrarius benne, ez kett dologhban. Egyikben, ha ugian azt az Interea uero etc., arra kell erteni, migh ő felsege az emptioual megh kinallia Kegleuith Vramat, bar kinalliak megh, es akkor iöhetünk mÿs be commode az mi supplicationkal pro iure perpetuo.[2] De miuelhogy felekis raita, hogy mas ioszagot inkab el ne adgia Kegleuith Vram Horuat orszaghban, es ezt megh uegie, hogy se ő Felsege, se mi meg ne chialatkozzunk es secure procedalliunk, kerem keg*yelmed*et szeretettel, edes Batiam Vram, chiak maga szerent kinallia megh keg*yelmed* Kegleuith Vramat az ioszaggal, Euuel az occasioual, hogy az uegeknek kell fizetni, Es anni penzt kerien keg*yelmed* tüle, az kit nem fog megh adni, ha lattiuk, hogy ugys megh uenne, köniű supersedealni ettül az mediumtul, es arra uetni, hogy ő Felsege nem consential. Ha pedigh megh nem akaria Kegleuith uenni, secure requiralhatnank osztan ő Felseget es iarhotnank ezen az uton. ‖

Az Horuatorszagi ioszagot az mi illeti, … …[a] nek in nomine Domini kinallia megh keg*yelme*tek uele, de suo tempore Kegleuith Vramat, ha el ueszi, igen io, remellem, hogy ö Felsegeis consential es iol contentus leszen uele, ha pedigh nem, semmit nem vesztünk ugys.

Edes Batiam Vram, mÿ Isten segitsegebül ad intium Augusti[b] haza megiünk innet, mit uegezünk, I*st*en tudgia, remellem, hogy iott. Luneburgh felől io remensegünk uagion, hogy accommodallia magat, Hassia felől semmi, uelem azert, hogy az Imperialisok io segitseget adnak magok szerentis ő Felsegenek, ha szinten az az generalis bekesegh az Imperiumban nem következikis.

Senneine Aszoniom dolga hogy ugy történt, bizoni igen akarom, noha elegh difficultasokat latok igis az dologban, mint adhassa ő Felsege masnak, holott immar Loniainak adta, örömest ualami io modot es securitast szereznek szegeni Aszonnak, es mas emberek opinioiatis ertenem elöször, ha Loniai ide küld, el hidgie keg*yelme*d, lesz valasza. Rutul tractalta az ő felsege autoritassat, nem erdemli, hogy io valasza legien.

Az diveni dologhrul ualo ualaszt Posoni prepost Vram kezehez kültem, dubitaluan hogy Bechbe talalliak keg*yelmed*et. Tarcha es eltesse Isten keg*yelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae 14 Iunÿ 1641.[3]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

---

[1] 'baráti érzületét'.

[2] 'az örök jog érdekében'.

[3] Keglevich: minden bizonnyal Keglevich Miklós († 1642) tornai főispán, ónodi kapitány. – Sennyey Sándor özvegye: Paczoth Judit; Loniai: Lónyay Zsigmond († 1653), 1627-től krasznai, 1648-tól beregi főispán. – A pozsonyi prépost 1637-től Kopchányi Mihály († 1646) volt, aki 1640-ben szerémi püspöki kinevezést nyert.

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domino Paulo Palffi ab Erdőd perpetuo de Dettrekő, Sacrae Caesareae Regiae Maiestatis Consiliario, Camerario et Camerae Hungaricae Praefecto etc. Domino Fratri obseruandissimo.

[a] két rövid szót részben tintafolt takar | [b] a szó sorközi beszúrás, alatta a szövegből kihúzva: '*7bris*'

71.

Esterházy Miklósnak

Regensburg, 1641. július 2.

Portai hírek (Izdenczy, Szelepchény). Birodalmi hadi- és diplomáciai hírek. Spanyol–francia és holland hadihírek.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 71 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Az Nag*yság*od utolso leuelet el uettem, ir az Rezidensis ö Felsegenek ultima May.[1] Iria, hogy be erkezett Izdenczy V*ram*, illendökeppen fogattak, 50 tallert rendeltek asztalara, es hogy megh audientiaia nem uolt, mert az fö uezernek megh egett az szakalla Galataban, akaruan uedemezni *[!]* az ott ualo tamadott tüz egest, egieb niaualiaiok ninchen, hanem hogy senkit töbet hozza nem bochatanak az Residensnel es tolmachnal. Chodalom, hogy maga nem irt Izdenczy Vram. Szelepcheni Vram igen obscure ir, eggiügiüsegh tölle. Iria aztis az Rezidens, hogy immar az elöl iaroi az Persa köuetnek be erkezett Constantinapolban. Az igen rosz minekünk. Ittis ualtigh hirdetik az Törökött, de az belsö emberek ebben az esztendöben nem tartanak töle. Holnap proponalom, az mellieket irt Nag*yság*od.

Ma eginehani rendbeli io hireink erkeztenek, nagy kar uolna, ha igazak nem uolnanak. 10 Az Herczegh nem chiak be erkezett az taborban, de az Zuiccaniai hadatis, melliet Silesiaban rendeltek, elöl talaluan magaual uitte, es immar chiak egy merföldre uoltak az ellenseghtül, magais akkor uette magara az fegyuer derekat, mikor az Curier megh indult 27 Iunÿ. ‖

Eddigh azt hiszük felöle, megh lett az Vasar, ha mast nem miuelnek semmit, ninch remensegh, mert I*st*en elöször az remensegh, de chiak az Herczegis az Zuiccai haddal, 10 *ezer* embert uitt igen ioll az taborra. Az ellensegh el hatta Halberstadot, ment Wolfenbittel fele, egy felöl ök mas felöl az mieink, ők ott coniungaltak az Luneburgal magokat. Az mieink egienessen reaiok akartak menni. Immar az Horuatok uittakis elöl iaroban. Adgion I*st*en szerenchet nekiek. Masfelöl tegnap ott uoltak Trautmansdorf Vra*mna*l az Luneburghi köuetek, es addigh tractaltak uele, hogy el hitetuen bennünket, ugy hallam ualakitül, hogy ma curiert kültek az Herczegh utan, hogy megh ne uÿon uelek, mert io utba uannak. Megh chialnak bizonios, ha ez igaz, bennünket. Ö Felsege publicaltatot egy

[1] 'május 31-én'.

Auocatoriumot az taborban, hogy ualaki ö Felsege ditioiabol ualo, el allion az ellenseghtül sub paena capitis.[1] Az publicatio utan ualakit foghtak olliat az mieink, mind feieket szedettek hohar keze altol.

Franciaban az allapatok ualtoznak ugy teczik. Az ott ualo rebellisek Bullion es az többi, szaporodnak || es neuelkednek, Lamboi 9 *ezer* louassal es 3 *ezer* gialoggal erkezett segitsegekre. Az uaros mellet uolt egy tabora az kiralnak, hogy uigiazzon, es ne hadgia irrumpalni öket,[a] Schatilion uolt elöttük iaro, mihent oda erkezett Lamboy, azt iriak ő Felsege*ne*k, hogy mingiart partot ütött Schatilion minden hadaual, es mi hozzank allott, az rebellisekkel coniungalta magat, ki ha igaz uolna, igen io uolna.

Francz Albret Saxoniai Herczegh succedalt Arnhaim*n*ak, es ö continuallia immar ÿsdem conditionibus[2] Silesiaban az masik elöl uett in…iat. Futamodott uolt oli hiris, hogy Spaniaban[b] de Conde hadat igen megh uertek az spaniolok, magatis megh fogtak, de nem continualliak.

Az Cardinal infans minden hadaual rea ment uolna az Gallusokra, az kik Ariat obsidealliak, es az hidakatis el hanta mind maga utan oli resolutioual, hogy uagy[c] el uesz, uagy megh ueri az Gallusokat, bizonios. Igy azert lattia Nag*yság*od, mindenestül igen neki szalasztottak az hadakat az ütközetnek.

Veghre bizonios azis, hogy az meli Giuep neuü varast megh szallottak uolt az Hollandusok, azis || megh szabadult. Ezek mind iok uolnanak, chiak az io I*st*en oltalmazna az Töröktülis bennünket. Ezzel aianlom Nag*ysag*o*dna*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat *e*tc. Ratisbonae 2 Iulÿ 1641.[3]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a] utána kihúzva: 'Cha' | [b] utána szakadás miatt egy szó olvashatatlan | [c] utána kihúzva: 'megh'

[1] 'fővesztés terhe alatt'.

[2] 'ugyanazon feltételekkel'.

[3] Szelepchény György († 1685), 1644-től veszprémi, 1648-tól nyitrai püspök, 1657-től kalocsai, 1666-tól esztergomi érsek; 1644-es udvari kancellári kinevezése előtt többször járt török követségben. – A nagyvezír 1638–1644 között Kemankes Kara Musztafa pasa. – A konstantinápolyi császári tolmács 1623–1643 között Giuseppe Barbato volt. – Zvicca(nia): Zwickau, Lipcsétől délre, a cseh határ közelében fekszik. – Halberstadt, majd Wolfenbüttel Lipcsétől északnyugatra található. – Wilhelm von Lamboy († 1659) császári tábornok; Duc de Boullion; Schatilion: a protestáns Gaspard de Coligny, Maréchal de Châtillon († 1646), 1622-től volt Franciaország marsallja. – Francz Albret: Franz Albrecht von Sachsen-Lauenburg († 1642) , aki 1641-ben lett Hans Georg von Arnim (Arnheim) († 1641) után az oberlausitzi császári csapatok parancsnoka. – Henri de Bourbon-Condé († 1646). – Aria: Aire-sur-la-Lys (Artois). – Givep: talán az 1678-as nijmegeni békében Franciaországhoz került és Vauben által átépített, Sedantól északra a mai belga határon található Givet.

72.

Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1641. július 6.
Ajánlására segítette Káldy ügyének elintézését.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29285 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandiss*ime
Seruitiorum meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot keuanok. Im Kaldy Vram haza megyen. Az minemeő instantiaia volt eő k*egyel*menek ittfen, abban az k*egyelme*d commendatioiarais ugy igyekeztem kedyeskedny eő k*egyelmene*k az dologhban, hogy byzvast megh keőszeőnhety k*egyelmedne*k. Ennekutannais az miben tudok, k*egyelmedne*k szeretettel szolgalok. Az ittualo dogok feleől, az kik hala Istennek io karban vannak, Kaldy Vram beöuebben tudosithattja k*egyelmede*t, es chak az Teőreőkteől ne legyen valami felelmeőnk, az teőbbire ten segét az Isten. Azomban en az k*egyelme*d szolgaia maradok. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelmede*t. Ratisbonae 6 Iulÿ 1641.[1]

Illustriss*imae* D*ominationis*
V*est*rae Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

73.

Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. július 30.
Ipolydamásd elvesztése és következményei; az udvar nemtörődömsége; naivitása a törökök irányában; hadihírek.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 72 – s.k.)[2]

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me
Minemö sziu faidalommal ertettem Damasd el uesztesset, megh itelheti Nag*yság*od, bizonsagom I*ste*n utan ö Felsege es az töb titok tanachok, hogy en mindent megh mondottam, chelekedtem, oka nem uagiok niaualias hazank ueszedelmenek. Meggiek *[!]* ha ezek az emberek magokat sem tudgiak oltalmazni, nem hogy minket, ezentul ökis oda lesznek. Az minemü gubernatioual uannak, igazan mondom Nag*yság*od*na*k, hogy en egiebet nem uarok utolso ruinanal, nem chiak az Töröktül, de masuttis. Ha-

[1] Káldy: vélhetően Káldy Ferenc († 1648) Batthyány vicegenerálisa (esetleg idősebb fia, Káldy Péter [† 1686], később veszprémi, majd vasi alispán).

[2] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 90–91, n. 105. Kiadva: Hajnal, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, 84–86.

nem ha I*st*en ugyan choda tetelekkel tart ugian bennünket. Mert azon egy I*st*eni felelemnel töb io bizon ninchen, ugi latom, az egesz gubernatioban. Io az eginek, igaz, de többis kell hozzaia. Ezek az emberek mindenestül ebbe merültek az Imperiumi hadba, ugy hogy megh fülök sinchen ki bellöle, hogy hallani keuannak az mi niaualiainkat. Megis uagiok szolitua, noha nem ö Felsegetül, hogy az Nag*yság*od irasinak chak az ueleiet uegiem ki, ne faraszam anniual es terhelliem fülöket, de en azt eggigh sem chelekettem, azutan sem chelekeszem, hanem uagy szeretik, uagy nem, untigh farattigh elöl beszellem niaualiainkat, ne uethessen az uilagh se en ream, se Nag*yság*odra. Oly nem örömest hiszik el az mi Töröktül ualo felelmünket, ihon az Damasdi casus megh lett, megh az sem tudgia fel ebreszteni öket, oly igen ragazkodnak ahoz az io szohoz, melliet Izdenczy Vram altal adott ‖ az Török, en pedigh ugy latom, hogy vox quidem vox Iacob est, manus autem manus sunt Esau,[1] mintha most chialt uolna elöször az Török bennünket. Nagy nehezen tudam az ket ezer louas fogadassat ki satulni bellölök, kire ö Felsege kezeit ugian tartoztatni akartak nemeli ueszni indult emberek. Nag*yság*odat azert kerem megis, ne hadgia, el ne mulassa, miuellien ualamit miuelhet. Nem hadgiak innetis Nag*yság*odat, uegie kezehez, az mint minap irtam uolt, azt az Ezer louasra ualo tiz ezer forintot, es ferre teuen egieb consideratiokat, magais admoneallia öket, es kezehez kerie, megh leuen az ö Felsege parancholattia, Forgach Vrammalis fogadtassa megh azt az masik ezeret. Damasd noha nem nagy erössegh, de az conseq*uen*tiai igen roszak. Tartok enis tüle, hogy nagy confusio iön ki belöle. Meghis mind halaligh az tractat emlegetik, melliet offeral az Török. Az Generalis insurrectiois resolualua uan nagy reszre, noha aztis megh nem euincalhattam mindenestül. Felnek attul, hogy megh haragszik az Török, es minden io akarattiat le teszi, ha berzenkedünk. Nag*yság*od megh bochassa, hogy illien confidenter irok es alkalmatlan bötükkel, enis el keseredtem, lattuan itt mikeppen folinak az dolgok. ‖

Hireink ha iok uolnanak, megh irnam Nag*yság*od*na*k, az Herczegh 8 melföldre *[!]* szallott hatra az ellensegh elött, feniegetik Cheh Orszagot immaris hogy bele szallanak, semmi io ninchen ezuttal. Haczfeld egy uarost szallott megh nagy remenseggel, hogy megh ueszi, onnetis el hÿak, tudom, hogy disgussaltatik, mert az magaebulis sokat költött arra az alkalmatossaghra. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 30 Iulÿ 1641.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatissimus

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[1] 'A hang ugyan Jákob hangja, a kezek azonban Ézsau kezei'. Genezis, 27, 22.

[2] Ipolydamásd Szob felett fekszik a Ipoly völgyében. A törökök által meglepetésszerűen elfoglalt kis palánkvár előretolt fekvése a bányavárosok védelme szempontjából nem volt teljesen jelentéktelen. Esterházy tiltakozására a törökök kiürítették. – Forgách Ádám (1601–1681), 1644–1663 között érsekújvári és bányavidéki főkapitány, 1670-től országbíró.

[Kívül:] Excellentissimo Comiti ac Domino, Domino Nicolao Esterhazy perpetuo de Frakno ac Comitatuum Soproniensis, Zoliensis et de Beregh supremo Comiti, Regni Hungariae Palatino, Aurei Velleris Equiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis intimo Consiliario, Camerario et per Hungariam Locumtenenti *e*tc. Domino Patrono colendissimo

74.

Esterházy Miklósnak

Regensburg, 1641. augusztus 13.

Uralkodói döntés Ipolydamásd ügyében. Visszatérés Regensburgból. A birodalmi gyűlés és a hadiadó. A semptei bástyák.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 73 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Az Nag*yság*od 5 Augusti irt leuelere kegielmessen resolualta magat ö Felsege, Az mint Nag*yság*od az ualasztbul megh erti, Damasd felől parancholta azt irny Nag*yság*od*na*k, hogy ha heueniebe es stratagemaual uisza uetethetne Nag*yság*od, akarna ö Felsege, mert bizontalan az Commissio euentussa, es karos nekünk az az Török commoditassa. Holott pedigh abban mod nem uolna, mi forman es mikeppen itelne Nag*yság*od, hogy kellene hozza niulni es uisza uenni. Ezeknek az hadi embereknek, ugy latom, oda haiol elmeiek, hogy ki köllene chak töbül egetni onnet. Nag*yság*od iria megh az maga opinioiat ö Felsege*ne*k.

Az itt ualo allapatokrul iott semmit többet irni nem tudok Nag*yság*od*na*k, hanem hogy ö Felsege itt immar nem kesik, hanem I*ste*nnek aldasaual megh indul minden bizonnial, ugy hogy szeptembernek ueghi fele, sött megh elöbbis Bechben legien, szinte neki lazzadnakis az keszületnek, mast osztiak az haiokat közinkbe, es uagion mindennap negiuen Ach, az ki munkalkodik raitok. En pedigh talam ualamiuel elebbis I*ste*n engedelmebül megh indulok. Nem szüksegh azert hogy immar tőrődgienek Soos es Hederuari Vramek, mert I*ste*nnek aldassabul magamis ielen leszek, bar neuezett napia legien az io Attiafiui alkuasnak *[!]*, Szent Mathe napia, ha Nag*yság*od io akarattia, ‖ akkorra casu quo[1] en rea nem erkeznemis, rendelek ualakit heliemben, ha notabiliter halladna ala menetelünk. Nag*yság*odat azert kerem mutassa ezutannis io akarattiat niaualias Aszonhoz, azon legiünk chak keptelen ne legien kiuansagok hogy megh alkudtassuk öket, Attiafiusagossan.

Itt az giűlesben immar erössen uiselik az hadra ualo contributio dolgatis, lattatnak igiekezni az mire rea erkeznenek, ki 120 holnapot iger semel pro semper,[2] ki toto belli tempore[3] bizonios summat, ki szakasztua ualamit. Az mint en exitussat latom, harom millional nem megien fellieb egi esztendöben, az kit adni foghnak.

---

[1] ‘amely esetben’. Szent Máté ünnepe szeptember 21.

[2] ‘egyszer és mindenkorra’.

[3] ‘a háború egész idejére’.

Egiebirant elegh roszul uagiunk, Aria es Giuep oda uagion, megh uettek ezt az Hollandusok, amazt az Gallusok, ninchis immar az Spanioloknak remensegek, hogy Belgiumot megh tarthassak, utanna megien az többÿs. Wolfenbittel, azis ezennel oda lesz, oly nagy immar az uiz benne, hogy chak az ablakokon kell ki s be iarniok az hazakban. Az mi hadunk meghis ott posuad Halberstad taian, anni epsegünk ninchen, hogy megh mozdithassuk, azok bizon semmit nem akarnak miuelni, hiszem, chak bele mennenek az ueszett emberek az Luneburgi ditioban, uagy öuek lenne az orszagh es mezö, uagy el hagiatnak az obsidiot uele, de eggiket sem miuelik, Cheh orszagot firtattiak kenierert. Ha mast keneieret se mezöbe, se hazba nem talanak, itellie megh Nag*yság*od. Köniörülliön I*sten* ‖ raitunk *e*tc. Galliabulis az giöniörüseges szep uictoria utan felben hagiatuan uelek nagy progressusokat, ki hiuak az mi nepünket Aria segetsegere, immar eggik sinch, ki rekedtünk Galliabulis, amazis oda uan. Az male contentusok immar uelünkis male contentusok, es megh akarnak eggiezni Vrokkal.

Az Semtei bastiak epületi ueget ualo instantiat, diligenter proponaltam Ö Felsege*nek*. Meghis parancholta ö Felsege, hogy menten Commissariusokat külgiön az Camara, adiungalliak Piconitis hozzaiok. Nag*yság*od ezutannis parancholion ennekem, igiekezem kedue szerent szolgalni Nag*yság*od*nak*. Tarcha es eltesse I*sten* Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae 13 Augusti 1641.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatiss*im*us

Georg. Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 71. sz.]

75.

Nyáry Istvánnak

Regensburg, 1641. augusztus 16.

Köszöni tudósításait; a török diplomácia, várható tárgyalások kérdései; hadfogadás pénzügyi fedezete. Birodalmi diplomáciai (angol, dán követek) és hadihírek; ha az udvar visszatér Bécsbe, hamarosan országgyűlés lesz, és megkezdődnek a béketárgyalások a törökökkel; spanyol hírek. Októberben meglátogatná őt és feleségét.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 11810 – s.k.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me

Seruitiorum meor*um* promptissima oblatione

[1] Az említett személyek azonosítása (Soós, Hédervári és az asszony) további kutatást kíván. – Givep: valószínűleg Givet. – Az elégedetlenek és uruk: mindenekelőtt Duc de Boullion, aki Sedan szuverénjeként konspirált újra meg újra Richelieu ellen (vö. fentebb a 71. sz. levelet) és XIII. Lajos. – A Vág partján Nyitrától nyugatra fekvő Sempte Thurzó örökségként 1636-ban került Esterházy tulajdonába. – Piconi: vélhetően Habsburg szolgálatban álló olasz építész.

Aldgia megh I*st*en k*egyelme*det minden iokkal, hozza tartozokkal egietemben, ket rendbeli leuelet k*egyelmed*nek egiszersmind keduessen uettem, edes Fiam Vram. Az ott ualo allapatokrul hogy tudosit k*egyelme*d, igen iol chelekeszi, szolgalliunk szegeni hazanknak es segitsük mennel iobban lehet. Keg*yelme*d azert ha uagion megh ualami creditumunk, biztassa az embereket. Az Török nem chak nagy böchülettel, de io remenseghel, es igen io, keduünk szerent ualo resolutioual bochiatta Izdenczit, hogy megh akaria mind az bekeseget tartani, mind pedigh az chiatat ezutan megh tiltani, es az hodult faluk dolgatis el igazitani. Vgy hiszem, hogy eddigh Budan lehet Izdenzcy Vram edgiütt az Kapucci Bassaual, melliet ugian azon ueghre küldött uele az Török chiaszar ugy annira, hogy chodalliuk az ueghbelieknek enni insolentiaiokat, es nem tudgiuk egiebre uelni, hanem hogy hire nekül esik az Portanak, es el erkezuen Izdenczy Vram, megh szünik. Mindazaltal az ezer louast ö felseghe megh akaria fogadtatni es tartani. Kire ualo penzt immar Palatinus Vra*mna*k ö Nag*yságá*nak kezehez adatta ö Felsege, auual edgiütt az kit Vsz Ianos Vram fel hozott. K*egyelme*d azert chak ertsen Palatinus Vramtul, nem leszen abbanis fog[i]atkozas. Az haidukat minden modon es uton k*egyelme*d az hodulastol idegeniche, igerte kegielmessen ö Felsege, hogy adatt, ha keuantatik, uagy ezer Tallert, az kiuel megh aiandekozhassa ‖ keg*yelme*d az eleieket, es kedueketis keresse, kirül ezutan többet irok keg*yelmed*nek. Hasonlokeppen az több effelerül suttogo embereket [a]megh szolicha es biztassa[a], mert bizonios, hogy ö Felsege röuidnap igen szep bekeseghes niugodalmas allapatban heliezteti ezt az ö orszagat, eddigis nem ö Felsege uetke uolt, hogy ennire halladott mind az uegek prouisioia, mind pedigh az louasok fogadassa, hanem az Camara kesedelme es fogiatkozassa. Damasdon nem szüksegh hogy igen törödgienek, mert ha io szoual megh nem adgia az Török, minden oraban uisza uehetni uagy porra tehetni, kirül hal keg*yelme*tek hamar hirt, ugy remellem.

Az Imperium immar mind ö Felsege mellett uagion az ket Luneburgi es Hassia Herczeghektül megh ualua, azis, ugy hiszük, megh haiol. Az kilsö feiedelmekkel mast tractalnak. Itt uagion mind az Daniai es Angliai kiraliok köueti, az ki interpolitorok az dologhban, es munkalkodnak igen az bekeseghben. Az Imperium[b] Hatuan ezer embert igert tartani maga költsegen ö Felsege*ne*k. Az mi hadainknak uarakozni kellett ualami ideigh, hogy az ellesek es öregh agiuiok el erkezzek, es az iszoniu sok essö miatt. Mast immar megh indultak, es negy derek uarost uettek megh kett nap alatt Brunsuaighban. Remelliük, hogy I*st*en több iotis ad. Ö Felsege immar nem kesik, S*zent* Mihaly napra Bechben ‖ leszen, es mindgiart giülest fogh hirdetni, es az Törökkel ualo tractatis el kezdeti az hodult faluk uegett. Minden iot akar ö Felsege uelünk edgiütt uegezni, szegheni hazank oltalmara es megh tartasara. Keg*yelme*d ezeket én tülem, edes fiam Vram, bizuast ueheti, es confidenter irhatom, hogy mind igy uannak. Az Spaniolok elegh alkalmatlanul uannak az Portugalliai rebellio miatt, mast uÿonnan Belgiumban kett helt uesztettek el. Hanem igen gazdagh flottaiok erkezett mast Indiabul, auual uerszemet uesznek immar, es nekünkis iutatnak benne, nem leszünk ollian penzetlenek, mint egy idötül fogua uoltunk. Nem succedaluan az prouinciakbais az borra

uetett kraiczar impositio, meli kedueiert, hogy mar abbul feles millio penzi leszen ö Felsege*ne*k, megh engette uolt minden contributioit prouinciainak. De megh chalatkoztunk remensegünkben *e*tc.

Az en kedues leaniom Aszonnak aianlom sok szolgalatomat, adgia I*ste*n lathassam ö k*egye*lmet io egesseghben. Azon uolnek, hogy octobernek utolliara, megh az giüles elött megh latogassam k*egye*lmeteket. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelme*det, edes fiam Vram, sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 16 Augusti 1641.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et P*ate*r obligatiss*im*us

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[a] sorközi betoldás | [b] utána kihúzva: '60'

76.

Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. augusztus 20.

Esterházy levele Ipolydamásd ügyében; az udvar indulása késik; hadihírek; szeptember 29-re biztosan Bécsben lesz.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 74. – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Az Nag*yság*od utolso leueleit megh nem proponaltam ö Felsege*ne*k mast keszüluen hozza. Nem szokassa az Töröknek, hogy uisza adgia, az mi egiszer torkaban esik. Ö Felsege megis keszül az ala menetelre, de nem ollian mohon, mint minap. Az Imperiumbeli statusok igen sainalliak azt az ö Felsege szandekat, orszagostul megh akariak talani es kerni, hogy tölök el ne menien, efficialnak e mit, nem tudom. En igen sollicitalom az ö Felsege haza menetelet, mert nem tudom, mi hogy leszünk, ha itten kesik, nemis latom itt ualo ollias hasznat. Bekesegghel haza nem mehetünk bizonios, mert olliat nem uegeztünk, computatis computandis[2] bar ide se iöttünk uolna. Nag*yság*od io chelekeszi ha magais szorgalmazza az ö Felsege ala menetelet. Az male contentus[3] Galliai feiedelmek, latuan hogy el hagiattattak tölünk, nem mint az aianlas uolt, sirua es felue megh bekellettek az

[1] A török császár: Ibrahim („Őrült") (1640–1648). – A két Lüneburg herceg: Lippay-levelekben rendszeresen előtűnő hadvezér, Georg von Braunschweig und Lüneburg, valamint az 1636–1648 között Lüneburg felett uralkodó fejedelem: Friedrich (IV.) von Braunschweig und Lüneburg. Mivel az 1626–1661 között Hessen élén álló Georg (II.) von Hessen-Darmstadt a harmincéves háború során végig hűséges maradt a Habsburgokhoz, itt is talán a császár ellen harcoló Johann von Hessen-Braubachról lehet szó. (Hessen urai mindazonáltal nem hercegek, hanem őrgrófok voltak.) – Az angol király: I. Károly (1625–1649). – Brunsuaigh: Braunschweig. – Szent Mihály napja: szeptember 29.

[2] 'a megfontolandókat megfontolva'.

[3] 'elégedetlen', tulajdonképpen a „törvényes lázadó" megjelölése. Vezetőjük Duc de Boullion (vö. fentebb 71. és 74 sz.) volt. A francia király XIII. Lajos.

kirallial. Az meli nepek uolt resze mi hozzank, resze az Gallusokhoz allott. Tanul maid ezeknek peldaian, oda uan azert ezis az hires es az többinel iobb es altalliab bekesegre ualo utt es occasio. Az kiraly mindgiart maga ott termet Sedanumba, es bele szallott nepestül. Az spaniolok nagy plausussal beszellik, hogy az infans edgiütt Lamboÿal körniül akarna uenni az Ariai niertes Gallusok ‖ hadat, az mint allatottis tiz ezer parasztot neki, az ki eiiel nappal az sanczokon munkalkoszik es keriti öket harom merföldnire. Minap ellest akartak Herdinumbol uinni az tabornak, eleiben iöttek uolt az sereghekben; Lamboi niolcz szazigh uert, hiszem, le azokbais, nem uihettek be az ellest. De en akkor hiszem annakis örömet, mikor latom. Az mi embereink spedigh Brunswighban ellest uiuen be es nepetis Wolfenbittelbe, es az minapi ualahani helt megh ueuen, itelem, hogy ismet le telepednek es niughsznak, megh eszik az mit ottan talaltak, mert semmi hirek ninchen. Ne quid nimis.[1] Haczfelt iol forgolodik, orankent uariuk, hogy megh uette Torstot, az ki nem chiak igen nagy erössegh, de kapuÿais Vestphalianak es Hassianak Hollandia es Gallia fele. Mesterseggel szoritotta uolt az nepet belöle, egiebirant hozza nem fert uolna. Tarcha es eltesse Ist*e*n Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae 20 Augusti 1641.[2]

P.S. En Meghis azon leszek, hogy ha nem Sz*ent* Mathe napra, bizoniossan Sz*ent* Mihali napra ott alatt legiek, ha szinten törtennekis ö Felsege*ne*k ittfen kesesse, kit nem remellek.[3]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* obligatiss*im*us

Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 71. sz.]

77.

Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. augusztus 28.

Katonafogadás a törökök ellen; kedvező portai hírek (Izdenczy); az erdélyi fejedelem katonatoborzása és fia esküvője; kedvező fejlemények a birodalmi gyűlésen, az udvar indulóban; hadihírek.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 11811. – s.k.)

Ill*ustriss*imae Comes D*omi*ne Fili obser*vandiss*ime
Seruitiorum meor*um* paratissima commenda*tion*e praemissa

Aldgia megh Ist*e*n k*egyelmed*et minden keuanta iokkal. Az k*egyelmed* leuelet szeretettel uettem, edes Fiam Vram, hogy k*egyelmed* prae caeteris en uelem akar inkab io

[1] ‘semmit se túlságosan’.

[2] Herdinum talán az Aire-sur-la-Lys-től délre fekvő Heuchin. Az *Orbis Latinus*ban nem szerepel. – Braunschweig-Wolfenbüttel a braunschweig-lüneburgi fejedelemség részfejedelemsége volt. – Torst: Dorsten, Dortumundtól északnyugatra fekszik, a Rajna közelében.

[3] Szeptember 21., illetve 29.

ertelmet tartani, azon leszek, hogy k*egyelme*d erezze giümölchet az en szibeli szolgalatomnak. Ö Felsege*ne*k proponaltam az k*egyelme*d keuansagit. Es im patenst küldött k*egyelmednek* ö Felsege az louasok fogadassa uegett. Mindazaltal ö Felsege nem akarna, hogy az szegeniseget terhelne k*egyelme*d az louasok tartasaual, holott annekülis elegh panasz uagion, ne lenne euuelis több. Hanem immar Palatinus Vra*mnak* ö Nag*yságán*ak kezehez ött ezer forintott adtak, es megh hett ezeret kellett adni, remellem, aztis megh adtak eddigh illi okkal, hogy ezer louasnak kett holnapra ualo fizetest adgion belöle, es mindgiart megh fogadassa öket. Ött szazat Vyuar taian ött szazat az felföldön. Azert ha eddigh nemis, de mennel hamarabb kezehez küldi k*egyelmednek* az penzt Palatinus Vram ö Nag*yság*a, az kin megh kell fogadni az louasokat. Kikinek touab ualo fizetesekrül az mennire az szüksegh hozza, leszen io dispositio. Kett ezeret rendelt uolt ö Felsege fogadni. De ertuen osztan az io ualaszt, melliel az Török chiaszar bochatta Izdenczy Vramat, es remelnem, hogy megh szünnek az chatak. Az masik ezer louasra ualo penzt hadta ö Felsege inkabb az Veghbeliek fizetessere tartani. Vgy hiszem, ha az Varmegyekis ött szaz louast tartanak, Ezer louassal alkalmaslán *[!?]* er k*egyelme*d az chiatazo Török ellen. ‖

Az masik kerdessere k*egyelmednek* ugy resolualta ö Felsege magat, hogy k*egyelme*d ne engedgie megh az feiedelemnek az had fogadast, ha ö Felsege ditioiaban akarna fogadni. Holott expresse articulus uan felöle, hogy senki az ö Felsege patense es engedelme nekül hadat ne fogadhasson. Chak in conmunÿs[1] *[?]* azert arra nezue az articulusra, nem illik megh engedni affele had fogadast, ha mas nem uolnais mellette. Hogyha az feiedelem fogadni akar hadat, uagion modgia benne, hogy megh talallia ö Felseget, azon io akarattiatis ueheti, mint ennekelötte. Az feiedelem fia lakodalma, adgia I*st*en legien magoknak üduössegekre, nekünk iauunkra, örömest ertenem, ha tartanake papot az Aszon mellett. De affele conditiois nem tudom mire ualo. Iambor fogad fogadast *e*tc.

Az itt ualo allapatok felöl azt irhatom k*egyelmednek*, edes fiam Vra*m*, hogy immar ueghe fele euezünk az giülesnek. Remellem, hogy egi holnap alatt megh indul ö Felsege innet Bechben, es mindgiart giülest hirdet nekünk, es ugy prouideal az mi oltalmunkra hogy talam regen nem uolt ugy. Az Imperiumi statusok latuan, hogy az bekeseghnek ninchen iob mediuma mastan, mind az io had uiseles, Nagy contributiokat imponaltak, kiuel Hatuan ezer embert el tarthat ö Felsege. Es quartirozasokban, sok egieb dolgokban rendett szabtanak. Az egesz Imperium megh edgiezett Ö Felsegeuel az ket Luneburgi es ‖ Hassiai feiedelemtül megh ualua. Kiknek orszagaba ment immar Piccolomini, es ha ott telelhet ez iöuö telen, triumphalhatunk I*st*en aldassabul, iolis progredialnak, minap egy hett alatt negy varasat uettek megh az ellenseghnek. Az minapi Gallusok ellen ualo uictoria utan kartis uallottak az spaniolok, mert Aria neuü varost Belgiumban megh vettek az Gallusok, iollehet körniül vettek uolt osztan mind az hadat az mieink, mind pedigh Ariat, de mast ugy hoztak, hogy onnetis el szöktek az Gallusok taborostul

[1] Talán a '*con*'+'*munium*'-ból.

es haza mentek, hanem az Varast megh szalotta uyonnan az Infans, es remelliük, hogy röuidnap uisza ueszi, mert ellesbül sem prouidealhattak neki, megh az falait sem epithettek heliere. Haczfelt Torst Varasat az ki maid inexpugnabilis locus,[1] uariuk orankent, hogy megh uette, mert immar szinten erössen viselte. Az Spaniolok allapattia bizoni elegh roszul uagion, nagy galibat teszen az ket orszaganak rebellioia. Mast azert igen gazdagh Flottaia erkezett, ki megh uigaztal minniaiunkat. Ezeknek utanna I*ste*nnek aianlom k*egyelmed*et, edes fiam Vra*m*. Tarcha I*ste*n k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben, mind Aszoniom leaniommal egietemben, kinek szeretettel ualo szolgalatomat aianlom, es azon leszek, hogy megh ne giözzön ö k*egye*lme, az en erettem ualo imadsaghbann. Ratisbonae ‖ die 28 Augusti 1641.[2]

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tio*nis V*est*rae
Seru*itor* et P*ate*r addictiss*im*us

Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

78.

Pálffy Istvánnak

Regensburg, 1641. szeptember 13.

Örül gyógyulásán, melyet Partinger hozott hírül, akivel üzenetet is küld arról, hogy mennyire helyesli fia gráci tanulmányait.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes Domine mihi ob*servandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratiss*imam* commen*dation*em

Istenteől k*egyelmedne*k minden iot keuanok. Ide erkezuén Partinger Vra*m*, ielenté az k*egyel*med sullyos betegsegebeől valo ki gyogyulását; kin sziuem szerént eőreőlek, kéuanuán, hogy Isten ennek utanna tarchia megh k*egyelme*det sokaigh io egeseghben mind eö Feől*sé*ge, s mind penigh az szegény hazánk szolgalattyára. Miuel penigh az volt szandekom, hogy eleőbbis ala mennyek, és magamis megh latogassam k*egyelme*teket, de el halladuán touab az eö Feől*sé*ge indulása, nekemis azonban itt kellet maradnom, remenlem mindazaltal, hogy mégh ebben az holnapban ott alat lehetek. Az Vrffi Palffi Miklos Vram feleől izentem beősegesen Partinger Vra*m* altal k*egyelmedne*k. Hogy Gréczben akaria kőldeny k*egyelme*d, iauallom enis az k*egyelme*d ebbéli szandekat, ugys remelem hogy enny io indulat leuén benne, k*egyelmedne*k ieöuen-

[1] 'bevehetetlen hely'.

[2] II. Rákóczy György esküvője Báthory Zsófiával végül 1643. február 3-án volt Gyulafehérváron, és az új arának át kellett térnie a református hitre. – A hadihírekben szereplő személyekre, helyekre – a következő *Index* mellett – lásd az előző, 75. és 76. sz. levél vonatkozó jegyzeteit. – A két ország rebelliója: a portugáliai felkelés (a Braganza-házból származó IV. Jánost 1640 decemberében kiáltották ki Portugália királyává) mellett a spanyol-németalföldi (belgiumi) harcokra gondolhat a levélíró.

deőbenis nem kichin vigasztalására lészen. Azonban én az miben tudok, k*egyelmedne*k nagy szeretettel szolgalni igyekezem. Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Ratisbonae 13 Septembris 1641.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor obligatissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

79.

Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. szeptember 24.

A Darholcz birtok Nyárié lehet. Hadfogadás már nem olyan égető, mert a törökök meg akarnak egyezni.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7771 – s.k.)

Ill*ustrissi*me D*omi*ne Fili obser*vandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratissima commenda*tion*e praemissa

Aldgia megh I*st*en k*egyelme*det minden iokkal. Az k*egyelme*d leueleit szeretettel uettem. Az Darholcz Ferencz ioszaga dolgat proponaltam ö Felsege*ne*k, io remenseget adott k*egyelmedne*k ö Felsege, mert irua expectatiua gratiat[2] senkinek nem ad, k*egyelme*d, ugy latom, az ö Felsge gratiaiaban megh nem fogiatkozik, chiak en szolhassak k*egyelme*ddel, kit nem tudom szinte bizoniossan, ha lehete ez giüles elött. Noha en azon uonek minden uttal, igiekezemis.

Az louasokat, mint megh irtam elebbis k*egyelmedne*k, akkor fogadgia, mikor az penz kezeben leszen. Igaz, hogy ö Felsege kett ezer louast akart fogadtatni, az mint hogy meghis fogadtatta ezeret Palatinus Vrammal, de hogy Izdenczy Vram resolutioia erkezett, hogy az török annira es sincere keuannia az bekeseget, ferre tette ö Felsege azt az terhet, es iobnak itelte inkab az költseggel az szegeni ueghbelieket segiteni, mindazaltal hogy igeretinek eleget tegien ö Felsege, es k*egyelme*teket oltalom nekül ne hadgia, Keg*yelme*d kezeben ö Felsege harom ezer forintot adatt, hogy fogadgion k*egyelme*d auual, az meni hadat fogadhat ket holnapra. Az el muluan, megh mutattia I*st*en es az idö minek hogy kell lenni. Im az minemö io successussal I*st*en ö Felseget megh latogatta, irua kültem k*egyelmedne*k. ‖

---

[1] Vélhetően Partinger Mihály prímási komornyikról van szó. Vö. PL AS Act. rad., class. X, Nr. 196, 17. cs., 101. fol. Partinger Boldizsár szempci, majd 1641-től köpcsényi harmincados aligha valószínű. – Pálffy Miklós 1650-től királyi főajtónálló, 1661-től koronaőr († 1679). Nem szerepel a gráci egyetem hallgatóinak névsorában. Vö. Johann Andritsch, *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz 1586–1782*, Graz 1965, 72skk.

[2] 'kilátásba helyezett kegyet'.

Ö Felsege innet 13 8bris bizoniossan megh indul. Haza eruen mindgiart giülest hirdet minekünkis. Chiak adgion Ist*e*n szent lelket, hogy uegezzünk szegen hazank megh maradassara ualot, Es beket hadgiunk az magunk között ualo ueszekedesnek, ki miat maid nem Lutheranus vagy Caluinista, hanem Török birodalomba esünk. Tarcha es eltesse Ist*e*n k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Ratisbonae die 24 Septembris 1641.[1]

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae

Seru*it*or et P*at*er addictiss*im*us

Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

80.

Pálffy Istvánnak
Komárom, 1641. december 23.

Pálffy gyógyulása; száz lovas a szőnyi török tárgyalás biztosítására; Pálffy emberének nemesítése.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rat*er mihi ob*servandiss*ime.
Seruitiorum meor*um* paratissimam commen*dation*em.

Isten k*egyelmed*et minden kéuansagy szerént valo szerenchés iokkal latogassa. Az k*egyelmed* nékem irt leuelét bechűlettel vettem. Hogy Isten k*egyel*medet az mi k*egyel*mes Vrunk és Orszagunk szolgalattyára Vyuarban teőrheteő egéséghben hozta, sziuem szerént akarom, kíuánnám, hogy ennélis iob egeseggel latogassa k*egyelmed*et. Az mi itt valo dolgainkat illeti, minap keőldetteőnk vala be Budara, azon instaluán az Teöreöknél, hogy itt Komaromban légyen az Tracta, eők azt kéuannyak, hogy Táczban *[!]* legyen, ki mely alkalmatlan hely légyen, byzonyos consideratiokbol minyaiunknak, altal érthety k*egyelmed*. Vyonnan azért be kőldetteőnk az Vezérhez proponaluán az helybeli difficultasokat néki, mi valaszal ieön embereönk onnét, valahol leszen k*egyelmed*, ertesere adom k*egyelmedne*k, a véghreis, hogy az megh igért szaz louast in tempore az teöb Veghbeliekkel eggyeöt allathassa eleö k*egyelmed*. Az minemö iambor szolgaiat az Armalisnak eő Feöls*é*geteöl valo meghnyeresére commendal ennekem k*egyel*med, vagyon anny erdemem és szabadsagom az én k*egyel*mes Vramtol, hogy miuel persona benemerita[2] Commendatorok nelkeőlis expedialtathatom, az minthogy k*egyelmedne*k ez irant ketsége ne legyen. Ezen kiueőlis én az miben tudok,

[1] Darholcz Ferenc Sáros megyei birtokos volt, az 1634–35. évi országgyűlésen megyei követ. Frölich egyik naptárát neki ajánlotta. Pavercsik Ilona, *David Frölich sajátkezű feljegyzései műveiről II. Magyarországi kiadványok 1634-től 1640-ig: Lőcse és Bánfa*, MKSz 112 (1996) 4, 429–450.

[2] 'érdemes személy'.

nagy szeretettel szolgalok k*egyelmedne*k. Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelmede*t. Comaromÿ 23 Decembr*is* 1641.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et F*rate*r paratiss*im*us

[s.k.:]
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Megh nem tudhattiuk, mikor leszünk elöször szembe az Törökkel, akkor keuantatik, ugy itelem, szamos katonakkal valo keszület, mind az ő Felsege böchöletiert, mind az magunk securitassaert, Az mikor nalunk tudua leszen, ertessere adom k*egyelmedne*k, es ha akkorra az szaz louast az többiuel edgiütt ide küldi, megh szolgalom k*egyelmedne*k.

81.

Nyáry Istvánnak
Komárom, 1641. december 31.

Nyáry esetleges lemondása a kassai főkapitányságról; a Darholcz birtok; a török béketárgyalások.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7781 – s.k.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratissima commenda*tion*e praemissa

Adgion I*st*en k*egyelmedne*k sok boldogh szerenches Vy esztendöket erni, egesseggel üdüösseggel io szerencheuel, mind Aszoniom leaniommal egietemben. Keg*yelmedne*k harom rendbeli leuelet egiszersmind, negiediket hamar azutan uettem, edes Fiam Vram, ki ezelött maid kett holnappal, ki hogy költ közőlök. Hol kestek, nem tudhatom. Az meli dolgokrul ir k*egyelme*d, azokra nagy szeretettel megh irom az en teczessemet k*egyelmedne*k, mennel iobban tudom, edes Fiam Vram, es auual enis az sinceritassal, melliel k*egyelmede*tis hozzam latom lenni. Az Cassai Tisztuiselesse, el hittem bizoni nem keues terhere uagion k*egyelmedne*k, edes Fiam Vram, fel teuen ielesül azt, hogy fizetesset eppen megh nem adgiak k*egyelmedne*k, es ioszaga közel ninchen. Kelle azert attul buchuzni k*egyelmedne*k? Az en uekony teczessem az, hogy k*egyelme*d ne buchuzzek, megh mast, edes fiam Vram, hanem en, az ki tudgia k*egyelme*d, szibeli io akaroia uagiok k*egyelmedne*k, es ennek az tisztnek megh szerzesseben talam miveltem többet masoknal, munkalkoszom minden tehetsegemmel azon, hogy ö Felsege megh hadgia mind Palffy Pal Vra*mma*k uÿonnan, mind az Camaranak, hogy az k*egyelme*d fizetesset eppen megh adgiak, melliet remellem ueghezis uiszek, kett dolgot uetuen kiualtkeppen fundamentumot, eggiket, melliet k*egyelme*d ir, hogy megh adhattia az Camara, masikat, hogy immar azelöttis resolualta es megh paranchiolta ö Felsege. Igaz hogy itt ‖ Comaromba, tauul leuen Bechtül nem forgolodhatom szinten ugy,

[1] A törökök javaslata a tárgyalások helyszínéül Tata volt. – A vezér: Músza budai pasa (1640–1644).

de igys az mi lehet megh chelekeszem, remellemis giümölchet, de ha mi hatra maradnais az dologhban, mindgiart ezutan az tracta utan orszagnak giülesse leszen, mindenestülis harom holnap az közi, ott mind Palatinus Vram mind en, több io akaroÿs k*egyelmed*nek azon leszünk, hogy k*egyelmed*nek mindenkeppen keuansaga szerent legien fizetesse dolga, kiben nemis ketelkedem, mert ugian egiebirantis ex proposito akariuk akkor az ueghek dolgat iobb karban allitani. Holott pedigh azis ugian nem succedalna, akkor osztan uehet k*egyelme*d touabb ualo gondolkodast az buchuzatrul.

Az Darholcz ioszagat az mi illeti, megh igerte k*egyelmed*nek ö Felsege, chiak hogy igazan es confidenter irom k*egyelmed*nek, ö Felsege arrol kiuanta uolna, hogy uegezzek k*egyelme*ddel, hogy az az ioszagh k*egyelme*d holta utan, kit I*ste*n sokaigh hallaszon, szallion ö Felsegere. En az en Attiamfiairol nemis almodtam, edes Fiam Vram, nemis szereztem megh en azoknak egy talpallattni földetis ö Felsegetül. Kirül ugy latom k*egyelme*d könnien fogia resolualni magat. Vannak igaz mas keröÿs az ioszaghnak, de k*egyelme*dnek uan immar igereti, kirül elegh instructiotis hadtam az Cancellarian. Ezt akaram k*egyelmed*nek, edes fiam Vram, ez kett … ertessere adnom. De caetero mi itt az Törökkel I*ste*n segitsegebül egi hett alatt szembe szallunk, nem akara szinte Comaromba iöni, hanem altal kell mindennap Szönire mennünk. Megh lassuk, mit uegezhetünk ‖ szegeny hazank iouara, es az hodult faluknak megh erösitessere, ezutan az chiatak el'tauoztatassara. Ezeknekutanna I*ste*nnek aianlom k*egyelmed*nek, edes fiam Vram. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Comaromÿ ultima Decembr*is* 1642.[1]

Ill*ustrissi*mae Dominationis V*est*rae

Seru*itor* et P*ate*r obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

P.S. Az en kedues leaniom Aszonnak aianlom szolgalatomat es keuanok I*ste*ntül szerenches boldogh Vy esztendöt.

82.

Pálffy Istvánnak

Komárom, 1642. január 7.

A török béketárgyalások megindulása halasztódik, a száz lovas térjen vissza Érsekújvárba.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Frater obseruand*issi*me
Salutem et servitior*um* meor*um* commen*dationem*

Az k*egyelme*d vitéz szolgai czak ide keozeletkeztek, mivel azert megh az Teőreők Commiszariusok Budarol megh nem indultak. Varakozvan az mosari Bekre, ugy

[1] A szőnyi béketárgyalások időpontjából kikövetkeztethetően a dátum nyilvánvaló tollhiba.

teczet alkalmatosbnak lenni, hogy eő k*egyel*mek viszsza mennienek, mivel az holdult falukra nemis io szalletani eőket, es mas alkalmatos helit nem rendelhetni eő k*egyelmekn*ek, kérem azért k*egyelme*det, hogy ott Uyvarban continealtassanak, es a mikor szeőkseghesek lesznek, k*egyelme*det requiralni foghiuk feleőle, es meghis szolghalliuk hozank valo jo akarattiat. I*st*en tarczha es eltesse k*egyelme*det io eghesseghben. Reu Komarom 7 Ianuarÿ 1642.[1]

Ill*ustrissi*mae Do*minationis* V*est*rae
Seru*itor* et F*rate*r paratissimus

[s.k.:]
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az Törökkel megh ez heten szembe nem leszünk, miuel magok hallasztottak iöuetöleket, Ha mi az hodult falukra nepeket szallitunk, őkis szallitanak, es immáris fut es pusztán hadgia az falukat az szegensegh, nagy hire leuen, menni had iün reaiok, magokis az Törökök nagy sokasagot ertettek iönnÿ mi uelünk.

83.

Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 8.

Mivel a török főtárgyalók még nem érkeztek meg, ismét visszaküldik a száz lovas katonát, akiket a biztosok kérnek készenlétben tartani.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rate*r ob*servandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em

Isten k*egyelme*det minden kéuanta iokkal latogassa. Az k*egyelme*d Katonay ide erkezenek k*egyelme*d ebbéli hozzank valo ioakarattyat, es az keözeönseges ioban faradozasat megh szolgalyuk mÿs; de miuel Capuczy Bassa maga mégh el nem ieőn, hanem chak Chauzát variuk mara Szeönyre, az k*egyelme*d louasitis visza kellet bochiatanunk. K*egyelme*det kerem szeretettel, tarchia ott eőkeőt valahun keőzel, hogy a mikor requirallyuk k*egyelme*det, mingyart keőldhesse ide. Azomban aianlom szolgalatomat k*egyelmedne*k Istenteöl io egeseges hoszu eletet kéuanok. Comaromÿ 8 Ianuarÿ 1642.[2]

[1] A török tárgyaló biztosok az 1642. évi szőnyi béketárgyalásokon: Oszmán aga kapudzsibasi (1644-ben pár hónapra budai pasa és vezír lett), Mehemet effendi, Timar budai defterdár, Musztafa Olaj esztergomi bég, Musztafa egri lovas kapitány és Musztafa kanizsai aga. A „mosári bég" melyik lehet közülük, nem tudni.

[2] A csausz: Omos, aki meglehetősen botrányosan viselkedett és csak Gerard Questemberggel volt hajlandó tárgyalni.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor et F*rate*r paratiss*im*us
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Ez eÿel halt egy Chiauz Tattaba, ide iött hozzank köuetsegbe. Tudom megh uaria ezt az köuetet az Capucci Bassa, azutan indul megh Eszterganbul *[!]*.[1]

84.

Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 10.

Megérkezett a török tárgyaló küldöttség mintegy hatszáz lovas kíséretében, amelynek nagy része vissza fog térni, szükség esetén azonnal értesíti Pálffyt.
(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne F*rate*r ob*servandiss*ime
Servitior*um* paratiss*imam* commen*dation*em

Istenteől k*egyelmedne*k minden iot kéuanok. Nem akaram el mulatnom, hogy k*egyelmedne*k mingyart ertesere ne adgyam. Tegnap estue erkezet ide Szeőnyre az Kapuchy Bassa hatszaz loual circiter, mongyak, az kik lattak, hogy elegh szep szerrel volt, noha nem szinten rendel, hanem chak az mint érkeztek louasok, szekerek, ugy szallottak be, azokbanis keueset fogh tartany maga mellet, hanem viszabochiattya es talan eddigis visza bochiatta eőket. Az mely keövetséget akarunk hozaia kűldeny, akor lattyuk mégh mikor leszeőnk velek szembe, akkor k*egyelmedne*k eyel nappal ertesere adgyuk, es a mÿ nélkeől szeőkesek leszeőnk, kerni foghiuk k*egyelmede*t. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelmede*t. Comaromÿ 10 Ianuarÿ 1642.

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor et F*rate*r paratiss*imus*

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[1] Valószínű, hogy a tatai értesülés hírszerzési jelentésből származik.

85.

Pálffy Istvánnak

Komárom, 1642. január 10.

Kéri, hogy a hétfőn reggel megkezdődő tárgyalásokra kíséretül ötven lovast küldjön.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rate*r ob*servandissi*me
Seruitor*um* meor*um* paratiss*imam* commen*dation*em

Istentül k*egyelmedne*k minden yot kiuanok. Akaram k*egyelmedne*k értesere adnom, hogy mi Istennek akarattyabul ugy rendelteök es izenteőnkis az Teöreöknek Szeőnyre, hogy Hetfeön reggel szemben akarunk vélek lenni. Vgy vagyon, hogy az Teöreök mind teöbbel eöt szazat magaual beis szallot Szeönyben, s helyben vagyon. Cueszteberg Vramis nem kíuannya, hogy felesed magunkal legyeőnk, mindazaltal ha k*egyelme*d eötven louast kűld az szenyeben *[!]* es eleiben maga emberenek, megh szolgalyuk k*egyel*me*d*nek, es keryeők k*egyelme*det egyeőtt az Vrakkal. Az teőbbit az k*egyelme*d ioakarattyara byzuán. Forgach Adam Vramotis az szerent kertem eö k*egyel*met. Vasarnap eyel, az az Hetfeöre Virradora ítt halhatnanak Komaromban, mas nap eggyeöt veleőnk az tulso Dunan altal kelhetnenek. K*egyelme*dis paranchollyon ennek*em*, az teöb Vrakkal eggyeőt eöreömest szolgalok k*egyelmedne*k. Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Comaromÿ 10 Ianuarÿ 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor et F*rate*r obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

86.

Pálffy Istvánnak

Komárom, 1642. január 14.

Megkezdődtek a török tárgyalások. Köszöni a küldött lovasokat.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rate*r ob*servandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* commen*dation*em

Istenteől k*egyelmedne*k minden iot kéuánok. Mi tegnap az Teöreokkel szemben voltunk, elegh bechűletesen comparealtunk hala Istennek. Az k*egyelme*d ide keőldeőt louasÿs io szerrel és nagy bechűleteőnkre voltak, k*egyelme*d ebbéli hozzam valo ioakarattyát enis megh szolgalom. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Comaromÿ 14 Ianuarÿ 1642.

[1] Cuesztemberg: Gerard Questemberg. A többi béketárgyaló Habsburg részről: Lippay György, Esterházy Dániel, Mikulich Tamás, Szunyogh Gáspár.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor et F*rate*r obligatissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az Török, ugy lattatik, igen keuannia io successussat az uegzesnek, siettetÿs az dolgot. Adgia I*ste*n legien io ueghe szeghieni hazanknak megh maradassara.

87.

Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 19.

Szívesen segített volna abban az ügyben, amiért Horvát Miklóst küldte, aki visszatérve jelentést fog tenni.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rate*r ob*servandissi*me
Servitior*um* meor*um* addictiss*imam* Commen*dation*em

Isten minden iokkal latogassa. Az k*egyelme*d nekem irt levelét szeretettel vettem. Az mi az vasarlas dolgat illeti, az kiért Horuat Miklos Vramat ide kűldette volt k*egyelme*d, abban én minden ioakarattal, segetseggel es szolgalattal lettem volna k*egyelmedne*k, es ez kire ennekutannais aianlom magamot, de minemeö véggel iart Horuath Miklos Vram, visza menuén, k*egyelmedne*k referalhattya. Azonban aianluan szolgalatomat k*egyelmedne*k Istenteől io egeseget hoszu eletet kéuanok. Comaromÿ 19 Ianuarÿ 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor et F*rate*r paratiss*im*us
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[1] Horváth Miklós Pálffy István familiárisa volt. Vö. fentebb, 66. sz.

88.

Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 25.
A törökök átjárása a Királyságba a korábbi békekötés ellenében történik; a szőgyéni kapitány nem adhat nekik menlevelet.
(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rate*r ob*servandissi*me
Servitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em

Isten k*egyelme*det minden kíuánta iokkal latogassa. Az k*egyelme*d levelét vettem, es communicaltam az teőb Commissarius Vrakkalis. Az mi az Teőreők ki iárasat illeti, azonnal mingyart Chemetey Vra*m* altal requiraltuk az Capuczy Passat, és ielentetteők azt, hogy az illyen ki iáras az Vegzések ellen volna, és ha azzal mi kárt vallanának, chak magoknak tulaidonéchak. Kire az Kapuchy Passa az ízente, hogy az mely Teöreők élés haytany ugy ki iár, azoknak az szögyény Kapitany adat levelet, seőt Katonatis melleyek, mindazaltal megh paranchollya azoknakis, hogy kévansagunk szerént visza téryenek. Hogy penigh az szögyény Kapitany ollyan levelet adot az Teöreőknek, nem tudgyuk, vagyone hyrével k*egyelmedne*k, egyebarant chak egy Kapitanynak az hatalmában nem volna, holot minalunkis instalt azert az Teöreők, de mi nem attunk semmi levelet arra valot nékik. Azomban aianlvan szolgalatomat k*egyelmedne*k Istenteől io egeseges hoszu eletet kévanok. Comaromÿ *25* Ianuar*ii* 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* et F*rate*r obligat*issimus*
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. [… … …]

89.

Batthyány Ádámnak
Komárom, 1642. január 25.
Batthyány panaszai; a török tárgyalások menete.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29289 – ered.)

Illustrissime Comes Do*mi*ne ob*servandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* commen*dation*em

[1] A biztosok felsorolását lásd a 85. sz. iratnál. Chemetey György 1638–1640 körül komáromi alkapitány volt. – A szőgyéni kapitányságot ekkor Nadányi Miklós töltötte be. Pályája során az 1650-es években nógrádi kapitány, Esterházy küldötteként többször járt követségben Budán.

Isten k*egyelme*det minden yokkal latogassa. Az k*egyelme*d neke*m* irt leuelét az panaszokkal eggyeőt vettem. Szinten most faradunk az vyonnan be hodultatot faluknak visza kérésében, de igen keményen viseli magat az Teöreők, Budara kellet az Vezérhez keöldetneőnk, mit végezteőnk, k*egyel*me*d*nek ertesére adgyuk. Azon vagyunk penigh, hogy ez irant mind k*egyel*me*d*nek s mind az keőzeönseges ionak szolgallyunk. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Comaromÿ 25 Ianuarÿ 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

90.

Nyáry Istvánnak
Komárom, 1642. február 11.

A török tárgyalások fejleményei: az újonnan hódolt falvak visszaszerzésére kevés remény van; Erdély és a törökök; a Darholcz-birtok; Nyáry fizetése.
(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7773. – s.k.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me
Seruitiorum meor*um* promptissima obla*tio*ne praemissa

Aldgia megh I*ste*n k*egyelme*de*t* minden keuanta iokkal. Ertem, edes Fiam Vram, az k*egyelme*d leuelebül hozzam ualo io akarattiat, melliel keuannia ennek az tractanak szerenches ki menetelet gonosz akaroinknak confusioiara, ueszemis eszemben, hogy nemelliek, az kiktül iott kellene inkab uarnunk, kiualtkeppen illien közönseges dologhban, az ki nem chiak szegeni hazank megh maradassat, de az egesz keresztienseget nezik, örömest latnak, sött talan tesznekis akadekot; bochiassa megh I*ste*n uetkeket. Az hodult faluk restitutioiara hogy rea birhassuk az Törököt, edes Fiam Vram, bizon alegh latom lehetsegesnek, tudgia k*egyelme*d, ö akor mikoris soha rea nem ment az restitutiora, megh mikor roszul uoltis dolga. Anniual inkab mast megh bekeluen az Persakkalis. Azon kiuül az többit, hinnem, I*ste*n segitsegebül el uegezhettiük, es chinalhatunk ollian bekeseget, mint az Giarmati uolt, uagi utolso Szönÿ, magok officialliak az Törökök, hogy ezutan nem hoditnak, de aztis ugy allanak megh, azt hiszem, mint eddigh ualo fogadassokat. Istenben uetettem azert remensegemet ezirant, kinek kezeben uagion az kiraliok szive.[2]

---

[1] A vezér itt is Músza budai pasa.

[2] Az 1625. évi hidasgyarmati és az 1627-es 1. szőnyi békéről van szó.

Az Erdeli hireket, mire mennek, hamar megh ualik, ugy hiszem ha chiak mast consultalnak felöle, kesen erkezik ide az tractara az Erdeli köuet. Capucci bassatis kültek, ugy ertem, Erdelben, az mit hozott, annak kellene uegere menni.

Az Darholcz Ferencz ioszaga felöl azelöttis megh irtam ‖ k*egyelmed*nek, edes Apam *[!]* Vram, hogy az en attiamfiainak en semmit nem keuanok, se elteben, se holta utan k*egyelmed*nek, neis legien az chiak emlekezetbennis, hanem akkor ö Felsege ugy resolualta uolt magat, az mint[a] megh irtam k*egyelmed*nek. Es auual, ugy teczik, excludaltattanak az egieb praetensorok, ha mas haszna nem uolnais. I*st*en fel uiuen Bechbe, megh latom touab, az miben szolgalhatok k*egyelmed*nek, bizoni tiszta szibül megh chelekeszem, edes Fiam Vram, es az en leaniom Aszonnak mennel iobban, kinek aianlom sok szolgalatomat, chiak az io I*st*en engedne, hogy megh latogathatnam egiszer immar k*egyelme*teket.

Az k*egyelme*d fizetesset I*st*en engedelmebül, remellem, hanem *[?]* elebbis ez iöuö giüleskor oly rendben hozzuk, hogy k*egyelme*d iol contentus leszen uele, k*egyelme*d talan nem bannia, ha azomba az k*egyelme*d neueuel adatok be supplicatiot ö Felsege*ne*k, auuagy en magam proponalom az tanachba, ha I*st*en fel uiszen, az mint legh alkalmatosbnak itelem lenni. Tarcha es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Comaromÿ die 11 Febr*uarii* 1642.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et P*at*er addictissimus

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Lamboy hada elegh szerenchetlenül iart mast oda fel, egiebirant io karban uolnanak dolgaink, es nagy remensegünk az Luneburgi bekessegh felöl.

[a] utána kihúzva: ‘akkor’

91.

Pálffy Istvánnak

Komárom, 1642. február 17.

A gráci tallérok ügye; lóvásárlás a törököktől.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – s.k.)

Illustrissime Comes D*omi*ne F*rat*er obser*vandissi*me
Seruitiorum meor*um* promptissima obla*tio*ne praemissa

Aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et minden iokkal. En k*egyelmed*nek ebben az igen kichin dologhban, az Gréczi Tallerok uegett bizon szibül es sincere kiuantam kedueskedni, es miuel az meli ött ezer tallert ennekem az felföldrül hoztak, ide nem hozattam, hanem Balogh Istuanne Aszoniomnal hattak Szombatban, ugy irtam ö k*egyelmé*nek, hogy az

meni Greczi Taller leszen közötte, adgia az k*egyelme*d embere kezehez. Bannam ha k*egyelme*d maskeppen ertene az en igiekezetemet, holott ez igen kichin, semmi dologh, nem illien, hanem nagy szolgalatbannis kerem k*egyelmed*et, en uelem szolgaltasson, lattia I*sten*, örömest szolgalok k*egyelmednek*. Talam az Töröknel az louak araban leszen nekemis ualami hitelem, ha oli hamar edgiütt nem lenneis az pénz, hogy ha ugi teczik k*egyelmednek*, hogy ugian megh uetesse az louakat. Tarcha es eltesse I*sten* k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Comaromÿ die 17 Febr*uarii* 1642.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et F*rate*r obligatiss*im*us

Georg. Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

92.

Esterházy Miklósnak

Komárom, 1642. február 24.

A szőnyi béketárgyalások technikai részletei, falvakat semmiképpen nem adnak át az oszmánoknak; sem a bécsi, sem a zsitvatoroki béke okmányát nem találják, utóbbit úgy kellett hamisítani. Az előző szőnyi tárgyalás okmánya, illetve a szultán mostani levele igazolják a békét, küldi utóbbi fordítását. D'Asquier és Szelepchény; a küldöttség belső egyeztetései, tárgyalási taktikája a törökökkel. A hejceiek ügye.

(SNA Arch. Esterházy, Kart. 43, pall. IV,[2] fol. 3–4 – s.k.)[3]

Lippay Gaspar Vram referalta bőuen az Na*gyság*od izenetit. Megh szolgalom Na*gyság*od*na*k hozzam ualo io akarattiat. Velem, hogy keues dologh uagion azok között, az kiben elegendőkeppen megh nem tudnam menteni magamat. Az mi illeti az ielen ualo tracta dolgat. Personalis Vram ugy referalta minekünk, hogy Bosniak Vrammal ugy uegezet, hogy onnet küldgie megh Na*gyság*od*na*k mind az ő Felsége resolutióiat, mind pedigh az personalis Vram [a]re[a]latiojat eppen, kire nezue mÿs nem serenkedtünk azon, hogy innet külgiük Na*gyság*od*na*k. Im az ő Felsege resolutioianak massat oda küldőttem Na*gyság*od*na*k, ki az mint personalis Vram referallia, szinten ő Felsege előttis mind az Na*gyság*od opinioia szerent uolt, excepto eo,[4] hogy Ő Felseghe nem parancholta azt, hogy Na*gyság*od ad partem tractallion az Vezerrel. Meli ő Felsege resolutioiahoz accommodaluan magunkat, minekelötte az Na*gysa*god utolso discursussa

[1] Baloghné közelebbi azonosítása nem sikerült.

[2] „Acta tempore belli Turcici interventa (1642)".

[3] Az irat mai inventárium szerinti teljes jelzete: Archívy Rodu Esterházy 1. Csesznecká línia rodu Esterházy A) Spoločný archív csesznecke línie rodu Esterházy II. Nové usporiadanie a) Rodové písomnosti 4. Verejnoadministratívne písomnosti a) Vojenské akty Jána a Daniela Esterházhyho, Kart. 43 etc. – Másolatát Pálffy Gézának köszönöm.

[4] 'kivéve azt'.

erkezett uolna Eszterhas Daniel Vramhoz, az Törökkel immar alkalmassent el uegeztünk uolt, hogy mas commissio legien az faluk uisza eresztesserül, nemis recedalhattunk immar megh mondott szamunktul es az ő felsege resolutioiatul. Az en uekony teczessem szerent jobbis igy, mert az békesegetis megh erőssittiük, időtis nierünk uele, es ha modunk lesz az oltalomban, mindenkor nitua vagion kapuia ‖ mind azoknak veghez uitelere, az mellieket ir Nag*yság*od. Megis mondottuk mÿs expresse es categorice az Törököknek, hogi ha az egh az földre szakadis, de nem engedgiük az falukat, meghis erik mast talam vele. Nag*yság*od el chodalkoznek, minemü gazul uannak el ezek az emberek az diplomak dolgabannis. Vgiannira, hogy az leuelek fogiatkozassa miatt, ha szinten menneis az dologh oli exalta disputatiora,[1] alegh hiszem, hogy az ő leuelekbül ualamit bizonithatnank ellenek, mert az mieink sokkal különböz az öuektűl, keualtkeppen az Situatorki. Az Bechit pedigh, ki megh magiarazta es erőssitette az masikat, nem talalliuk. Az Situatorki diplomat[b] magunk mi *falsificaltuk* etc., az többit pennara nem bizhatom.

Hogy pedigh bekesegünk uagion az Törökkel, en el hittem bizoniossan tamazkoduan az kett diplomara, egyikre az Szőni Confirmatiora, masikra az Rechep Bassatul küldött leuelere az Török Chiaszarnak, melinek translatioiat im altal kűldöttem Nag*yság*od*na*k. Sok dologhban bizon elegh gialazatos leuel az en iteletem szerint, de az békessegh 25 esztendőre ualo acceptatioiat es confirmatioiat expresse [c]contine[c]allia. Abban ‖ lehet talam kerdes, ha adtunke mÿs illiet? De hiszen mind ezt, mind több effele dubiomokot heliere hozhatunk most Isten segitsegeuel, megh eggiezuen immar az legh nehezebb első kett punctumonkon.

Az Török illetlen mondassit Dasquier nem referalta sincere et egeszen minekünk külömben, hanem personalis Vramnak szinten akkor adta kezeben, mikor az szekerbe tette az labat. Az menit nekünk elebb referalt benne, arrul az Törököt Szelepcheni Vram altal elégendőkeppen megh szolitottuk, aianlottais az emendatiot. In ipso facto pedig es tractatu[2] soha semmit böchülletnel, es mind ollianoknak recognitiojanal nem mutatott egiebet, az mineműknek kell lennünk. Egy mas között ualo allapatunkat az mi illeti, eleget megh pantolodtunk, el hidgie Nag*ysa*god, es helien uiseltük az mi böchülletünket, hogy ő Felségének nem panaszoltunk, az occasiot uartuk, hogy onnet indittassek, mert minnaiunk credentionalissa mellett nem szolhatott affelet personalis Vram, occasio adatuan onnet, megh mondotta elegge, az mit megh kellett mondani, meghis uagion mint az előtt, mind mast szolitua az mi emberünk, iolis contentusok uagiunk uele mastan, mert ninch panaszunk reaia. Dasquier az plenipotentiat cum insertis nominibus[3] meg hozta ‖ de megh kezünkhöz nem adta.

Az Heiceiek ha rosszül *[!]* chelekedtek, abbais *[!]* lehet Nag*yság*od*na*k tekenteti az Ecclesiara, es az en törekedesemreis, nem kiuannam azt, hogy az Nag*yság*od

[1] 'magas tárgyalásra'.

[2] 'magában a tényben pedig és a tárgyalásban'.

[3] 'a beleiktatott nevekkel'.

hatara el idegenedgiek, s talam valakiket az uetkessek között corrigaluannis. Egiebirant nem chiak Nag*yság*od*na*k, de erőtlenb embereknekis lehet modgia penes uiolentias[1] Töruen szerentis egi falunak el pusztitassara.

Na*gyság*odnak collegial*ite*r is irunk, azomban akaram az izent dolgok felől Na*gyság*od*a*t ez kis írásommal informalnom, noha nemis lehet, nemis consultum mindeneket papirosra uenni. Tarcha es eltesse Isten Nag*yság*od*a*t sok esztendeigh jó egessegben. Datu*m* Comaromÿ die 24 Febr*uarii* 1642.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatissimus

Georg. Lippay

Epi*sco*pus Agrien*sis*

[a–a] sorközi betoldás, alatta kihúzva: 'reso' | [b] utána kihúzva: 'pedig' | [c–c] sorközi betoldás, alatta kihúzva: 'recept'

93.

Pálffy Istvánnak

Komárom, 1642. március 2.

Bár több érdeklődő is akadt, segített neki, hogy megvehesse a lovakat a törököktől.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Domine Comes mihi ob*servandiss*ime

Servitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commendation*em*

Istenteől k*egyelmedne*k minden iot kéuanok. Az k*egyelme*d nekem irt levelet megh atta Partinger Vram. Hogy k*egyelme*d io egesegem feleől értekezik, k*egyelme*d hozzam valo io akarattyat megh szolgalom. Az minemeő louakat vétetet k*egyelme*d az Teőreőkeőknél, iollehet azokra masoknakis nagy vagyodasok volt, mindazaltal en mind addigh tartoztatta*m* eőket, a mégh k*egyelmedne*k nem kedveskedhette*m*. Azért ennek*em* parancholuán k*egyelme*d, az miben tudok eöreömest szolgalok k*egyelmedne*k. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelmede*t. Comaromÿ 2 Martÿ 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]

Seru*it*or et F*rate*r obligatiss*im*us

Georg. Lippay

Epi*sco*pus Agrien*sis*

---

[1] 'erőszakkal'.

[2] A perszonális Mikulich Tamás. – Bosnyák István († 1644) 1642-től veszprémi püspök és Lippay utóda a kancellári tisztben. 1641. december 3-tól (királyi értesítés) a szőnyi béketárgyalások idejére udvari magyar alkancellár volt (MNL-OL MKL Conc. exp. [A 35] n. 347/1641). – A vezér: Músza budai pasa. – Vélhetően Topal Redzseb († 1632) bosnyák származású pasáról van szó, aki 1632-ben pár hónapig birtokolhatta a nagyvezíri pecsétet. A török császár IV. Murád. – Michael D'Asquier 1623–1663/1664 között a keleti nyelvek udvari tolmácsa volt.

P.S. Az Török megh eddigh igen kemenien uiselte magat, mind az faluk restitutioiaban, mind penigh az szeghensegh adoia le szallitasaban, meli ket dologhnak ugy latom mas commissiora kelletik halladni. In reliquo remellem hogy I*st*en ad iot uegeznünk.

94.

Batthyány Ádámnak

Komárom, 1642. március 9.

Fel fognak lépni, hogy a törökök adják vissza az újonnan elfogott rabokat; a tárgyalások végén a törökök új követelésekkel álltak elő.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29290 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandiss*ime
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em

Isten k*egyelme*det minden iokkal latogassa. Az k*egyel*med leuelét szeretettel uéuén, az Teöreők chintalansagat és rablasat megh értetteők. Es iollehet ez eleőt eők vadoltak azzal minket, hogy my chelekeszeőnk az bekességh ellen, de ezzel az chelekedetekkelis ha teöb ne*m* volna, eö reaiok haramlik az, kit immár egynyhány izben feiekben verteők, es ezutan sem mulattyuk el. Az Rabokat, az kiket onnét el vittek, az végezes szerént ingyen kellenek el bochiatniok, az minthogy azonis leszeőnk, hogy az chelekedgyék. Mi immár itt az Tractát chak nem el vegezteők volt, de ma keöldének az Teröreökeők egy Irast, az kiben minden eleőbbi vegezéseket fel keuerik es megh masollyak, mi leszen mégh beleőle, nem tudgyuk, azon vagyunk mind az altal, hogy az menyire lehet az szegény hazank megh maradasra minden iot vegezzeőnk. Azonban aianluan szolgalatomat k*egyelmedne*k, Istenteöl io egeseges hoszu eletet kiuanok. Comaromÿ 9 Martÿ 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. Sz.]

[1] A tárgyalás nehézségeire (a magyar félnek nem voltak hiteles példányai a korábbi békeszerződésekről) lásd imént, 92. sz.

95.

Pálffy Istvánnak

Komárom, 1642. március 10.

A lóvásár fejleményei; a tárgyalások végén a törökök új követelésekkel álltak elő.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes Domine F*rate*r ob*servandissi*me
Servitior*um* meor*um* paratissimam commen*datione*m

Istenteől k*egyelmedne*k minden yot kéuanok. Chemety és Nadany Vraimek visza ieöven Szeőnyreől, az minemeő relatiot hoztak az louak feleől, k*egyelme*d eö k*egyelme*kteől beősegesen megh érthety, egyebarant én mind ebben, az mint ennek előtteis megh irtam k*egyelmedne*k, mind penigh egyéb dologhban szolgaltam volna, és szolgalok ennek utannais k*egyelmedne*k. Az Tractát mi immár itt chak nem elvégezteők vala, de az Teőreők szokasa szerént megént mindent visza keuert; mit adgyon Isten beleőlle, nem tudgyuk, és a my leszen, k*egyel*me*d*nek ertesére adgyuk. Azonban aianluan k*egyelmedne*k szolgalatomat Istenteől io egeseget hoszu eletet kéuanok. Comaromÿ 10 Martÿ 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor et F*rate*r paratiss*im*us
Georg. Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

96.

Nyáry Istvánnak

Bécs, 1642. április 6.

A török béketárgyalások véget értek; küldi az országgyűlési meghívókat.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7774 – ered.)

Illustrissme Comes Domine Fili ob*servandissi*me
Seruitiorum meor*um* addictiss*imam* commen*datione*m

Isten k*egyelme*det minden kéuanatos iokkal latogassa. Legyen hala az Istennek, az Törökkel valo Bekesseget ez mostani alapatokra nézue, ugy teczik, hogy elegh alkalmatosan végezhetteők el, eö Feöls*é*genek es az egész Vduarának nagy eöreömire és vigasztalasara eset; immár nem tudgyuk, mint leszen az Orszagh contentus véle. Az Articulusokat k*egyelmedne*k ennekutanna ioalkalmatossággal megh keőldeőm. E mellet eő Feöls*é*ge pro Ascensione D*omi*ni[1] Országh gyeöleset hirdetvén, az oda ala valo Regalisokat k*egyelme*d kezében kőldettem. Kerem szeretettel k*egyelme*det szorgalma-

[1] 'Az Úr menybemenetelének ünnepére' (május 29-re).

tosan és sietseggel keőldesse el eőket, az houa szollanak. Azomban aianlom szolgalatomat k*egyelmedne*k Istenteől io egeseges hoszu eletet kéuanok. Viennae 6 Aprilis 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor et P*ate*r obligatissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

97.

Nyáry Istvánnak
Nagyszombat, 1642. április 23.

Tárkány István birtokkérelmének nehézségei; az országgyűlés előkészületei; a főkapitányi fizetés; a munkácsi vladika katolizálása.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7775 – ered.)

Illvstrissime Comes Domine Fili ob*servandiss*ime
Servitior*um* meor*um* paratiss*imam* commen*dation*em

Isten k*egyelme*det minden iokkal algya megh. Az k*egyelme*d nekem irt leuelet szeretettel vettem. Az mi Tarkany Istvan Vram dolgat illeti, fel vévén Isten Bechben megh latom miben szolgalhatok eö k*egyelmene*k; iollehet azt az Anarchy ioszagát eö Feől*sé*ge immár az szegeny Sennyey Sandor Vram arvaynak atta, es nem tudom, miként retractalhassa szavát. Az Erdely hyreket szeretettel vettem k*egyelme*dteől, es azért nem attam vallaszt eleőb k*egyelmed*nek, hogy minden szandekom és akaratom az volt, hogy az Innepekre ala mennyek, de mindaz gyeőles, mind az eleőtte valo Consilium es egyéb dolgok eleőttem leuén, nem adaték abban modom; hanem fel varom inkab az gyeőlesre k*egyelme*det. Ezzel Isten eltesse és engedgye io egeseghben latnom k*egyelme*det. Tyrnaviae 23 Aprilis 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* et P*ate*r obligatiss*im*us
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Edes Fiam Vram, nekem igen nagy gondom uagion az k*egyelme*d szolgalattiara, Mastis edgiütt leuen Ersek es Palatinus Vramekkal igen diligenter munkalkodtam benne, akarunk mind az harmon szibül segiteni az k*egyelme*d fizetesse dolgaba. Elöttünk leuen az giülesis, kire nem tudom ha fel szandekozike k*egyelme*d, talam

[1] Tárkány István († 1667), családja utolsó sarja, azonos nevű apja zempléni alispán és többször országgyűlési követ volt. – Sennyey Sándor († 1640 körül), az 1630-as évek elején szatmári kapitány. Összesen hat árva maradt utána, köztük István, a későbbi veszprémi püspök, az útinapló-író jezsuita László, Ferenc kállói kapitány és Albert. – Anarcs Kisvárdától délre található.

nem artana chiak az eleireis, ha az költsegh dolga szenuedne. Az Daroczi allapatban mennel iobban lehet akarok szolgalni.

Kerem k*egyelmed*et az feiedelemnek iuttassa kezehez k*egyelmed* ezt az ö felsege leuelet, melliet ir az Munkachi Vladikarul, ki Catolicussa lett.[1]

98.

Esterházy Miklósnak

Laxenburg, 1642. április 30.

A Magyar Tanács laxenburgi ülésének előkészületei.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 75 – s.k.)[2]

Excellentissime D*omi*ne etc.

Ö felsege azt paranchollia, hogy ki iöÿenek ide az Tanach Vrak, azert Nag*yság*od megh nituan az ö Felsege leuelet, izennie megh ma az Vraknak, es ha Nag*yság*od io akarattia, es sietni akar, holnap kapu nitaskor indullion megh az Vrakkal es ad summum het urakor, itt uagy sator alatt, uagy az minapi ebedlö hazban foghiuk tartani az consultatiot. Miseuel uarhat egy pap bennünket, akar elötte, akar utanna az consultationak. Az Vrak iol chelekednek az en iteletem szerint, ha reszit cheledgieknek ott ben hadnak, ha pedigh el hozzakis, az falukon megh szalhotnak, chak prouideallianak osztan az Vrak ellesbül mind louaknak, mind szolgaknak. Holnap ha ki iönek az Vrak reguel, [az] nap es eyel itt kell maradniok, penteken talam eluegezhetnenk Istennek engedelmebül. Magam kiuantam igy ö Felsegetül, latuan hogy siett Nag*yság*odis, egiebirant ö Felsegenek nem lett uolna ellene, ha chiak penteken kezdettünk uolnais hozza derekassan az consultatiohoz. Tarcha I*st*en Nag*yság*od*a*t es hozza io egesseghben. Laxenburgi die ultima Aprilis 1642.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatiss*im*us

Georg. Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

---

[1] Kelet-Magyarországon különféle előnevekkel összesen 5 Daróc nevű település található (1-1 Bereg, Ung, Sáros és Borsod vármegyében, 2 Szatmárban). Vélhetően a Szamos-menti Fülöpösdarócról lehet szó. – Taraszovics Bazil munkácsi püspök (1633–1651).

[2] Rövid tartalmi kivonata: Horváth, *Kismartoni regesták*, 91–92, n. 107. Kiadva: Hajnal, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, 165–166.

P.S. En immar itt uarom az Vrakat, ne kellnek holnap reguel meghent ki iönöm.

[Kívül:]
Excellentissimo Domino Domino Comiti Regni Vngariae Palatino etc.

99.
I. Rákóczy Györgynek
Laxenburg, 1642. május 9.

Bogády és Klobusiczky követeknek megvolt kihallgatásuk; az uralkodó elítéli a Lorántffy Zsuzsannát gyalázó könyv *(Nova Transilvanica)* kiadását, még mindig nem lehet tudni, ki a szerzője; a birodalmi gyűlésen is mindenféle könyveket árultak, olyat is ami az uralkodó ellen szólt, ám ő nem foglalkozott vele, ugyanis fényét az ilyenek nem homályosíthatják el; kész azonban elégtételt szolgáltatni sérelmére; a császárné örült a küldött ajándéknak.
(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 797 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Bogady Vram Klobuchichky Vrammal eggiűt ö Felsegenel audientiaiok leuen megh mondottak es iruais be attak, az mely dolgok uegett Na*gyság*od ő keg*ye*lmeket küldőtte. Nem örömest hallotta ő Felsege annak az kőniuechkenek ki bochatassat, nemis tudgia mai napigis, ki legien az Autora. Elis hittem, hogy kiualtkeppen az feiedelem ő Na*gyság*a[a] erezni fogia annak egy nemely nehez es alkalmatlan szauait. Kirül mindazaltal azt tudom Na*gyság*od*na*k írnÿ, hogy ő Felsege ielen leteben es az egesz Imperium giűlekezetiben oly köniueket publicaltak es arultak nyluan Ratisbonaban, hogy nem tudom, mit miuelt uolna egy nemeli Vr ember inkab, hogy sem azokat el szenuedte uolna. Talalkozott oly, az ki magais intette ő Felseget, hogy el ne szenuedgie. De ő Felsege chiak neuetessel es dissimulatioual utalta megh es csufolta ezeknek az ő rosszasagokat. Tuduan azt, hogy az illien irassok szennie, mint az fenies napon, nem fogh semmit es homalyt nem szerez az Feiedelmek uilagh elött tündöklő io hirekben es neuekben. Mindazaltal ő Felsege az maga kegielmes io aianlassa szerent az Na*gyság*od böchülletes neuenek, ha miben megh sertödött ezirant, keuan consulalni. Eő Felsege Chiaszarne Aszoniunkis keduessen uette az suporlatot *[!]*, ‖ dichertekis ö Felsegek, es uiszontak el nem mulatnak kedueskedni ő Na*gyságán*ak. En az miben tudok, igiekezem alazatossan szolgalni Na*gyság*odnak. Tarcha es eltesse Isten Na*gyság*odat sok esztendeigh keuanatos[b] io egesseghben. Laxenburghba die 9 Maÿ 1642.[1]

[1] A *Nova Transylvanica szerzője* Széchényi György esztergomi kanonok, a későbbi esztergomi érsek (1685–1695) volt. Heltai János, *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában, 1601–1655* (Res Libraria 2), Budapest 2008, 132–133. Vö. fentebb a 104. sz. levelet.

Excellentiae V*est*rae
Seruitor deuinctissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][c]

[a] *sic*!, minden bizonnyal Lorántffy Zsuzsannáról van szó | [b] a szó közepe átírással javítva | [c] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1642. május 28-án érkezett meg címzettjéhez

100.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1642. június 3.
Ajánlja Ibrány Ferencet.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29286 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandiss*ime
Seruitior*um* meor*um* addictiss*imam* commen*dation*em

Isten k*egyelm*edet minden kévanta iokkal algya megh. En helyben hagyuán dolgaimot ott alat, megént az k*egyelm*etek szolgalattyara fel ieőttem, hala Istennek io egeséghben. E mellet Ibrany Ferencz Vram az oda valo ioszaganak latogatasara mégyen, es azzal az alkalmatosaggal bechűletes hyrét, neuét haluán k*egyelm*ednek, az k*egyelm*ed szolgalattyarais eősmerkedésnek okaért be tér. Miuel penigh bechűletes feő ember, és en companiambanis ieőt fel, kerem szeretettel k*egyelm*edet, mutassa minden ioakarattyát eő k*egyelm*ehez. Azonban enis aianluan szolgalatomat k*egyelm*ed*n*ek Istenteől io egeseges hoszu eletet kévanok. Posonÿ 3 Iunÿ 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

[1] Ibrány Ferenc azonosítása további kutatást igényel. Ekkor éppen franciaországi peregrinációból tért haza, vö. alább, 103. sz.

101.

Máriássy Ferencnek

Jászó, 1642. június 9.

Köszöni levelét, üzenetét; a juhokat Csáky elengedte; Rákóczy Pál árváinak iratait összegyűjti Bécsben és védi érdekeiket.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 3003 – ered.)

Generose Domine, Amice obs*ervan*de
Salute et seruitÿ commen*datione* p*rae*missa
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden yot keuanok. Az k*egyelme*d nekem irt leuelét az halbol valo gazdalkodassal egyeőt keduesen vettem; es szoual valo izenetitis megh értettem, kireől viszont izentem ugyan azon embereiteől k*egyel*me*d*nek. Az Juhokat, ugy ertem, hogy immár el bochiatta Chyaky Vra*m*. Isten fel ueuen Bechben azon leszeőnk, hogy eőszue szeduén az Aruak leveleit, a mi legh iob, azt chelekedgyeők. Ezzel Isten eltesse io egeseghben k*egyelme*det. Ex Jászó 9 Iunÿ 1642.[1]

Generosae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruiend*um* paratiss*imu*s
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Kívül:]

Generoso Domino Francisco Mariasy de Marcusffalua, Illustrissimi Transyluaniae Principis Bonorum Praefecto etc. Domino Amico observandissimo

102.

Osztrosith Miklósnak

Bécs, 1642. július 14.

Lipót Vilmos főherceggel folyó ügye jogi részletei.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II/40, fol. 48 – s.k.)

Magnifice D*omi*ne, Amice obser*vandissi*me
Aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et minden iokkal. Az minemő securitast adott az Hercegh, hogy töruent all, es leszen mibűl exequalni, arrol megh eddigh magatul reuersalist nem uetetett Ő Felsege, hanem ide iott maga Fait Bernard, es preasentalta magat, obligaltais az Hercegh uegett. Kirűl ő Felsege neue alatt es pecheti alatt adhatok testimonialist, az mikor keuantatik. Keuanike magatulis obligatoriat uenni, auuagy nem, kerdes lehet. Mindazaltal ha itt talal lenni Fait Bernard, azon leszik, hogy uegiek

[1] Vélhetően Csáky Istvánról lehet szó. – Rákóczy Pál árvái javainak felügyeletét a fejedelem nevében *praefectus bonorum*ként Máriássy Ferenc († 1649) látta el, aki az 1630-as évek derekán szepesi alispán is volt. Vö. Monok István, *A Rákóczi-család könyvtárai, 1588–1660* (A Kárpát-medence Kora Újkori Könyvtárai 1), Szeged 1996, *ad indicem*.

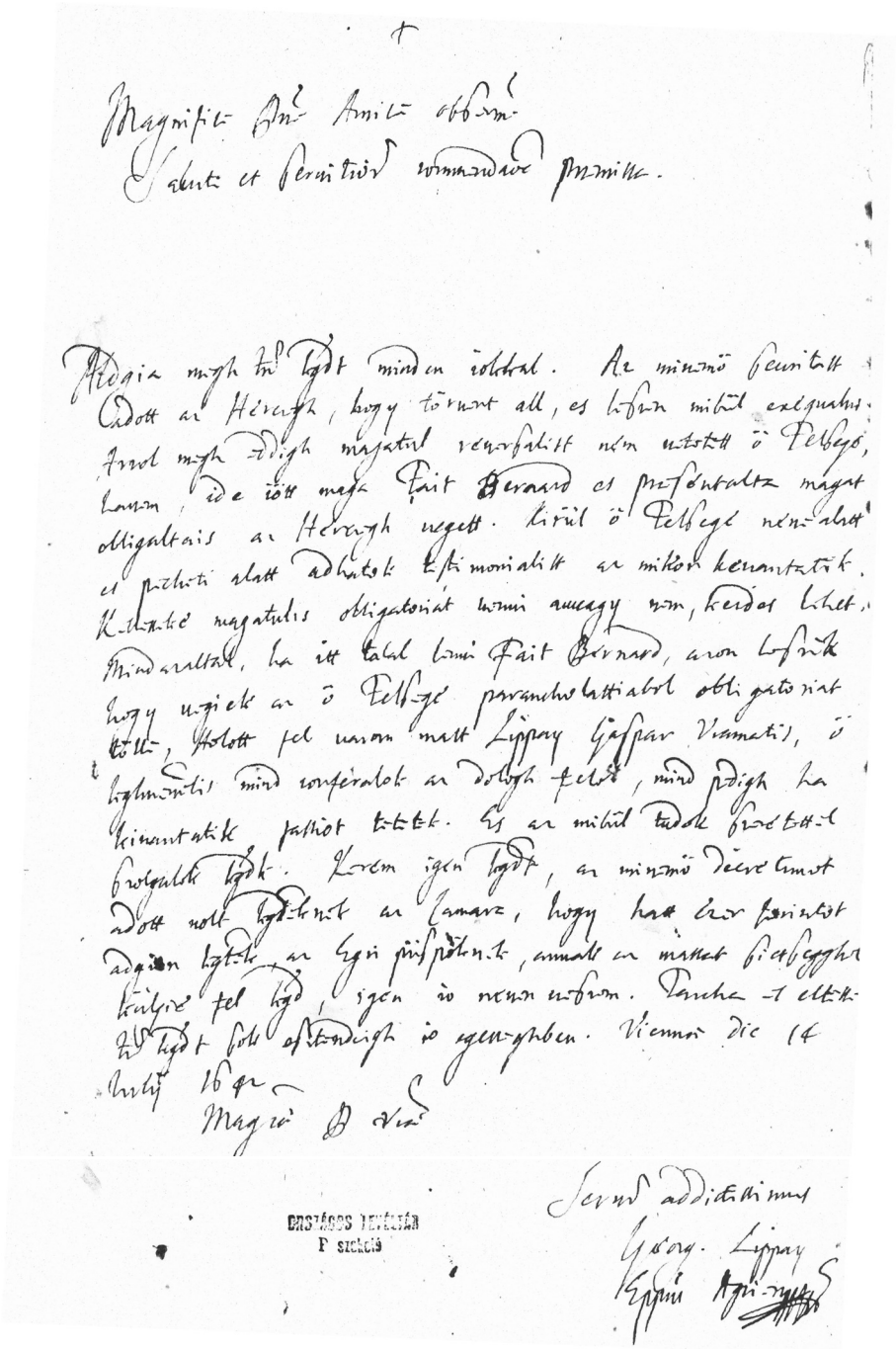

+

Magnifice Dne Amice obsecrne
Salute et servitiorum commendatione premissa.

Aldgia megh tn̄ lgdt minden iokkal. Az minemö securitatt adott az Hercegh, hogy törvent all, es lesen mibül exequalus. Arrol megh eddigh magatul reversalitt nem vetettt ö Felsege, havem, ide iött maga Fait Bernard es presentalta magat obligaltais az Hercegh vegett. Kirül ö Felsege neve alatt es pecheti alatt adhatok testimonialitt az mikor kevantatik. Kellesseke magatulis obligatoriat venni avagy nem, kerdes lehet. Mindazaltal, ha itt talal lenni Fait Bernard, azon lesrik hogy vegiek az ö Felsege parancholattiabol obligatoriat tölle, Holott fel varom matt Lippay Gaspar Vramatis, ö leghvenetis mind conferalok az dologh felöl, mind pedigh ha kivantatik fassiot tetetek. Es az mibül tudok szeretettel szolgalok lgdk. Kerem igen lgdt, az minemö decretumot adott volt lgdeknek az Zamara, hogy hatt ezer forintot adgian lgtek, az Egri püspöknek, annak az massat sietsegghel külgie fel lgd, igen io nevenvesrem. Tarcha el eltette tn̄ lgdt sok esztendeigh io egeszeghben. Viennae die 14 Julij 1642

Magnae D. Vrae

Servus addictissimus
Georg. Lippay
Eppus Agrien.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P szekció

102. sz.

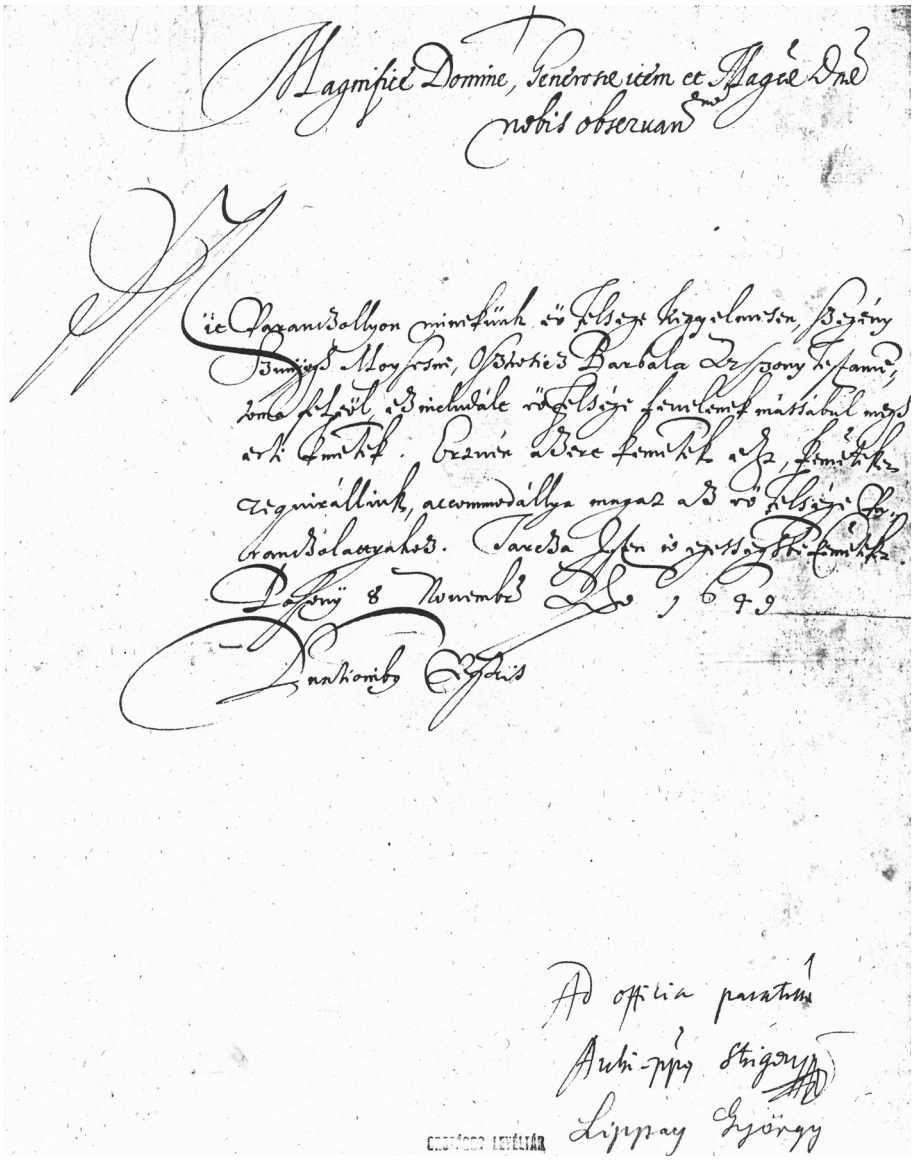

az ő Felsege parancholattiabol obligatoriat tölle. Holott fel uarom mast Lippay Gaspar Vramatis, ő kegyelmeuelis mind conferalok az dologh felől, mind pedig ha kiuantatik, fassiot tetetek. Es az mibül tudok, szeretettel szolgalok kegyelmednek. Kerem igen kegyelmedet, az minemő decretumot adott uolt kegyelmednek az Camara, hogy hatt ezer forintot adgion kegyelmetek az Egri püspöknek, annak az massat sietsegghel külgie fel kegyelmed, igen io neuen ueszem. Tarcha es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 14 Iulÿ 1642.[1]

Magnificae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Georg. Lippay
Episcopus Agriensis

[Kívül:]

Magnifico Domino Nicolao Ostroczich de Gyletincz etc. Domino Amico observandissimo

103.

Nyáry Istvánnak

Bécs, 1642. július 16.

Velete ügye, a putnoki és ónodi kapitányság betöltése; birodalmi hadihírek, francia politikai hírek; levelét a Franciaországot megjárt Ibrány Ferenc viszi.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7776 – s.k.)

Illustrissime Comes Domine Fili observandissime

Seruitiorum meorum promptissima oblatione praemissa

Aldgia megh Isten kegyelmedet minden iokkal. Az kegyelmed igert leueleit mind eddigh uartam, edes Fiam Vram, az Veletei dologhrul, az Putnoki es Onodi Capitansaghrul, egieb effele hatra maradott szükseghes dolgokrul, remellem azert megh erkeznek. Azomban itt im azon uagiunk, mikeppen uegiük eleit karainknak. Ö Felseghe Leopold Herczegh immar megh indult Husz ezer emberrel igen szep haddal Olmucz fele, az ellensegh azt megh ertuen, öis el hatta Briga uarassa obsidioiat, es mas Taborban szallott minden ereieuel. Az Herczegh nem kesik Olomucznal, chiak pro interim ueszi azt megh, migh az töb hadaÿs el erkeznek. Az magyar had negy ezer louas, az Ausztriai had kilencz ezer gialogh, az cheh orszaghi had negi ezer gialogh, Broy Capitan hada harom ezer kirisser. Ezeknek tiz nap alatt mind eggiütt kell lenni, es sokaknak masoknak; töb leszen az ö Felseghe hada ebben az holnapban negiuen ezer embernel, kinek Isten adgion szerenchet. Az Galliai kirali annia megh holt, Richelier megh giogiult. Igen feiedelmi nagy Vrakat fogatott megh mast az Galliai Kirali, kik nagy conspiratiot inditottak uolna ellene, eletire es egesz hazara. Ibrany Vram megh iarta

[1] Osztrosith Miklós († 1660), 1647-től koronaőr lesz. – Sem „Fait Bernard", sem a szóban forgó (birtok)ügy nem azonosítható közelebbről. Vö. még alább az Osztrosithoz címzett leveleket.

ezt az feőldet, iott beszel ö k*egyel*me errül az hazarul. En az miben tudtam, akartam kedueskedni ö k*egyelme*nek. Emberseges ifiu ember. Holnap töb dolgokrul irok k*egyelmed*nek, edes Fiam Vram, mast sietuen Ibrany Vram el uegezem leuelemet. Tarcha es eltesse I*st*en sok esztendeigh io egesseghben k*egyelmed*et. ‖ Viennae 16 Iulÿ 1642.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* et p*ate*r obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az en kedues leaniom aszonnak aianlom sok szolgalatomat. gondom uagion az ö k*egyel*me*ne*k tett igeretim be telliessitessere.

104.

Máriássy Ferencnek

Bécs, 1642. július 19.

Sajnálja, hogy nem találkozhattak. Lépések a fejedelmet sértő könyv *[Nova Transilvanica]* és szerzője ellen; Keresztúri válaszirata még súlyosabb. Tájékoztatást kér Azov ostromáról. Kéri a fejedelem 100 tallér ökörhajtási adóssága rendezését.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 3009 – s.k.)[2]

Generose D*omi*ne, Amice obs*ervandissi*me
Salute et Officÿ commenda*tione* p*rae*missa

Algia megh Isten k*egyelmed*et minden iokkal. Enis banom, hogy utamban szembe nem lehettem k*egyelme*ddel, nem tuduan az k*egyelme*d közel letett. Az köniu dolgat az mi illeti, ő Felsege az mint aianlotta az feiedelemnek magat, consulalni akar Ő Nag*yság*a böchülletinek, es im mast expedialliuk az leueleket az Varmegiekre. Az authoranakis alkalmassert uegere mentünk, annakis erkezik galibaia, im szinten in opere[3] uagiunk, mindaz kett dologhban. Kereszturi az minemü köniuet ki bochiatott, nem chak mochkos rutt, de classicum canit,[4] rebelliot hirdett, az Leuita felesege peldaiaual, mit erdemel azert az illien ember? Nem iol esett az köniunek irassa errül az reszrül, de roszab az felelet, az ki sem Vrunknak sem egihazi rendeknek, sem egiebeknek

[1] Velete kis ugocsai falu, itt azonban nem birtokügyről lehet szó. – Briga: a sziléziai Brieg, ma Lengyelország. – Broy kapitány: Albert Gustav Spinola Graf zu Bruay császári ezredes. – XIII. Lajos anyja és IV. Henrik özvegye, Medici Mária halálának dátuma 1642. július 3. – Az említett konspiráció a korábbi levelekben (71. 74. 76. sz.) előforduló Boullion-féle, rendi jellegű szervezkedés folytatása.

[2] A címzett személyének megállapítása konjekturális. Erre és a levél tárgyára vö. imént a 101. és 99. sz. iratokat.

[3] 'munkában'.

[4] 'csatakürtöt fúj'.

böchülletit nem kemelli, hanem rutul mochkollia, kinek nem kellett uolna lenni, megh pedigh ollian libere et apposito nomine.[1]

Itt mi Bechben meghis keszülünk uisza uerni az Suecusokat, immar az Herczegh meg szalotta Olomuczot, husz ezer embere uagion, ket hett alatt leszen kett - anni, mint az ellensegh es többis, kiknek adgion Isten io szerenchet. En remellem mind ezek alattis az tumultusok alatt, hogy hamareb megh leszen az bekesegh, hogy sem az emberek remellenek az keresztiensegb*en*. ‖ Aszak felöl sok külömbözö hireket hoznak, kerem k*egyelmed*et, irion ualami bizoniossat, ha ertett. Az meli szaz Tallerral adossa maradott az feiedelem azelött az ökrök haitassaert, en raitam uiszik megh, k*egyelme*d megh igerte, de meg el nem erkezett, kerem k*egyelmed*et, ne feletkezzek el rolla. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelmed*et io egeseghben. Viennae die 19 Iulÿ 1642.[2]

G*enerosae* D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*imu*s

Georg. Lippay

Epi*sco*pus Agrien*sis*

105.

Nyáry Istvánnak

Bécs, 1642. július 21.

Az erdélyi helyzet; birodalmi hadihírek; Nyáry fizetése, befolyása a hadi kinevezésekre; Vas Mihály ügye. Pálffy Pál akadékoskodása; Velete ügye; a putnoki kapitány alkalmatlansága; Nyáry fizetése Forgách Miklós mintájára; a nádor hadfogadása.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7777 – s.k.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me

Seruitior*um* meor*um* promptissima obla*tio*ne praemissa

Aldgia megh I*ste*n k*egyelmed*et minden keuanta iokkal. Ket rendbeli leuelet uettem k*egyelmedn*ek, edes Fiam Vram, hamar egy mas utan. Hogy az erdeli allapatok chendessen uannak, igen akarom, oly nagy larmat chinalt uolt Vesseleni Vram, hogy ki Giörre, ki houa kötözködtek Rakoczy feiedelem elött Posonbul, az Varasok birait eleiben hiuatta es inculcalta nekiek, hogy hiuek legienek, es feiek fen allatthaigh megh

[1] ‘szabadon és néven nevezve’.

[2] Az 1642 elején Pozsonyban megjelent *Nova Transilvanicá*ról (RMNy 1956) van szó a levélben, feltételezett szerzője Széchényi György, és magát Lorántffy Zsuzsannát támadja. A művet bevonták, a diplomáciai elégtételt azonban a fejedelem kevesellte, és 1644. évi hadjáratakor is hivatkozott az ügyre. Vö. fentebb a 99. sz. levelet. – Keresztúri Bíró Pál (1594k–1655), 1634-től a fejedelem fiainak nevelője, később Bethlen Miklós tanára. Az említett mű a *Talio* (1642, név nélkül, RMNy 1977), amelyet I. Rákóczy György megsemmisíttetett. – Assack, ma Azov, a Don fekete-tengeri torkolatánál fekszik. Az 1637-ben a kozákok által elfoglalt erődítményt 1641-ben a törökök sikertelenül ostromolták, 1642 szeptemberében azonban az oroszok leromlott állapota miatt harc nélkül átengedték az oszmánoknak.

tarchak az heliseget, mert az feiedelem *e*tc. Az en leueleim mindazaltal, es anniual inkab iöuetelem megh chendesitette, hala I*ste*nnek, az embereket. Hiszem I*ste*nt, hogy ittis iobban foghnak az ö felsege dolgai folni hamar idön. Az Herczegh igen nagy haddal uagion, immaris maid huszon ött ezer emberrel, kinek egy resze megh szalotta Olomuczot, chiak ugy Ploquiest. Az többieuel ö maga az ellenseghre ment, ki Brigat uitta eddigh. Az Vr I*ste*n nem hagy bennünket, hanem megh segit. Azutan semmi helt megh nem uett az ellensegh, Vratissaviais mienk, es az derek negy erössegh Silesiaban, chiak ezt az Brigat ne uehesse megh, remelliük, hogy megh az tel elött ki tolliuk egesz Silesiabol az ellenseghet. Moruaban, nem bir egiebet az egy Olomucznal. Az k*egyelme*d fizeteset az mi illeti, edes Fiam Vram, minden tehetsegghel azon uagiok, hogy ollian leuele legien k*egyelmed*nek, mint az szegheni Forgach Miklos Vra*mna*k, remellemis, hogy I*ste*n ueghez engedi uinnem. Vas Mihaly ‖ Vramat commendallia k*egyelme*d leuele altal arra az tisztre ö Felsegenek, es külgie en kezemhez az leuelet, gondgiat uiselem. Ezutan edes Fiam Vram, senkinek az hadi tiszteket nem adgiak, arra felelek, hanem k*egyelme*dtöl opiniot es commendatiot uesznek.

Szegedi dolgaban igen difficilis Palffy Pal Vram, en uelemis izetlenkedik mast ualamennire nemeli dolgok miatt, megh latom mindazaltal, mint segithetek neki. Keg*yelme*d, edes Fiam Vram, az Veletei dolgot külgie megh, az Varmegiek instructioiatis, mint ott alatt kerem k*egyelmed*et. Az putnoki capitannak alkalmatlan uoltarul irion k*egyelme*d, es külgie az en kezemhez, En minden igiekezettel szolgalok k*egyelmed*nek. Hogy az palatinus Vram ö Nag*yság*a had fogadasaban confusiok uannak, nem chodalom, mert nem tartottak megh az rendet, melliet az orszagh szabott. Palatinus Vra*mna*k mind az kett uarat adtak örökbe, chiak hogy maga penzen fogadgia megh az harom ezer louast, es megh fizessen harom holnapigh, en akkor megh Iaszo fele uoltam, tudom, el igazittia ö Nag*yság*a azt az tamadott confusiot pro sua sapientia.[1]

Egieb dolgokrul megent irok k*egyelmed*nek, edes Fiam Vram. Az en kedues leaniom Aszonnak aianlom sok szolgalatomath. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghbe*n*. Viennae die 21 Iulÿ 1642.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et P*at*er obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[1] ‘saját bölcsessége szerint’.

[2] Wesselényi Ferenc († 1667) 1655-től nádor, az 1640-es években füleki kapitány, és harcol a svédek ellen is. – Ploquies: talán az észak-csehországi Ploschkowitz (Ploskovice), amelynek várkastélyát többször feldúlták a harmincéves háború során. – Vratissavia: Breslau. – Forgách Miklós 1631–1636 között felső-magyarországi főkapitány. – Vas Mihály († 1658k) 1648-ban I. Rákóczy György seregbírája lett, itt is hasonló tisztségre ajánlja Nyáry. Pályájára: Pálffy Géza, *Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században*, Győr 1995, 204–205.

106.

Esterházy Miklósnak

Bécs, 1642. július 25.

Birodalmi hadihírek; a portai követségre németet küldenek, de Szelepchény György ot is mellé rendelik.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 76 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne, D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Nem uolt ollian szandekom hogy mastanaban Menieghzökre ala menniek. Az Nag*y-ság*od szolgalattiara, ha parancholta uolna, keszebb lettem uolna. Expedialuan elöször az donatiokat. Azomban, az mint Nag*yság*od*na*k megh irtam, az Herczegh Briga ala indult, szembe kiuanuan lenni az ellenseggel. Az ki igen el küldözte imide, amoda nepeit, kit Cheh orszaghban, Lusatiaban, es praesidiumokban, ninchenis sanczban, chel kepest remellette az Herczegh, hogy iokor talallia, es az obsidiotis szoluallia. Elöl külduen Montecuculit, ugy talalt Schlangra, az mint megh irtam minap Nag*yság-od*nak, ki hatt szazad magaual, ha a Taborba akarte menni, uagychiak ugian kin uolt, Harcznak sem allott, chiak ötuened magaual szaladott el. Es miuel az nepet ki hozta uolt belöle, Troppouiatis megh uettek azon furiaban az mieink, kit io erös uarosnak mondanak lenni. Raikouiczis harom Regimentet uert el bennek, es ki tolta öket eppen Cheh orszaghbul. Ezek io initiumok, adgion I*st*en megh ennelis iobbakat. Az itt fogadott uÿ nepet, resz szerent Olomuz ala uiszik az többihez, resz szerenet praesidiumokban helieztetik, fel ualtuan az ueteranusokat uelek. Az megh inditott Magiar hadakat, az mennire Veghbeliek, azokat dichertek ö Felsegenek, az többit lassu szerrel mondottak lenni io reszre. ‖ Az Török köuetseghre, noha eleget pantolodtam azulta uelek, de megis ugian Nemetet ualasztanak, egy Walt amptot, mindazaltal kiuanniak, hogy Szelepcheni Vramis el mennien, es pari potestate[1] legien az masikkal. Ha ugian egieb nem lehet benne, aztis acceptalni kell. Es kiuanniak, hogy fel iöÿön Szelepcheni Vram. Mast többet nem irok. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 25 Iulÿ 1642.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*it*or obligatissimus

Georgius Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

---

[1] ‘azonos hatáskörű’.

[2] Lausitz tartomány egyik része ma Lengyelország, a másik Németország; a sziléziai Troppau (Opava) pedig Csehország. – Raimondo Montecuccoli († 1680) 1625-től állt császári szolgálatban; Erik Karlsson Slange svéd tábornok († 1642); Rajkovicz (Rajkovič) Miklós († 1644) az egyik legnevesebb horvát származású *obrister* volt a császári hadseregben, 1634-től harcolt a nyugati hadszíntéren. – Az új császári rezidens Konstantinápolyban 1643–1648 között Alexander Greiffenklau lett. A rá alkalmazott *Waltampt* talán hivatalnokot jelenthet.

P.S. Perpinianum alol chiak az kirali iött el, az hada megis uÿa cum periculo, Brisak felöl igen megh chendesedek minden hirünk.[1]

[Kívül:]
Excellentissimo ac Illustrissimo Comiti ac Domino Comiti Regni Hungariae Palatino etc. Domino Patrono colendissimo

107.

Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. július 27.
Birodalmi hadihírek; a portai követség ügye; nemesasszonyok perpatvara.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 77 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne D*omi*ne Patrone colend*issi*me
Az Herczegh immar közel uolt az ellenseghez, mikor az utolso curieral küldötte, ki erkezett ma harmadnapia, es azt hozta, hogy megh mustraluan hadatt ugy talalta, huszon kett ezeren uannak az Olomucz alatt leuökön, Magiarokon es Broy hada kiuül, meli ezis kett ezer gialogot es ezer kirissert uiszen, es eddigh, uelem, ott uagion; Az Bauarusis küldött ualami segitseget, az sinch megh ottan, es ez az Austriai niolcz ezer gialogh.

Az ellensegh, azt iriak, elhatta Brigat es ritiralta magat. De az dologh ualoban igy uagion, hogy ueuen eszeben az mi hadaink iöuetelet, az louassat arczul küldötte mi felenk. Az gialogiat hogy mar hatra hadta Briga fele. Miuel pedigh nekünk kett anni louasunk uagion mint ö nekik, azt itelik felöle, hogi nem oly szandekkal iön az louassa hogy megh uÿon, hanem hogy tartoztassa az mi hadunkat, es azonban költözzek es halladgion az gialoghsagh, mert bizonios hogy az szekereit Glogau fele küldötte, es az melle, azt mondgiak, pro securitate 4 *ezer* embert rendelt. Vgy teczik, azon uagion, mikeppen saluallia az keresment, az többihez maga sem igen bizik. Mast kellenenek az Magiarok, megh engedhetnek az fizetest, ha azt az paggagit fel uerhetnek. Nissat es mas eginehani Varast el hatta az ellensegh || mi bele szallottunk. Beszellenek hol mi mas hireketis, hogy az Tengeren lett uolna ualami uictoriaiok az Spanioloknak. Es Haczfeltis masfel ezeret uagot uolna az ellenseghbül, de azokat megh bizontalanoknak tartom. Ha mi lesz, megh irom Nag*yság*o*dna*k. Szelepchenit hÿak ide fel, hogy az masik Nemettel edgiütt pari potestate[2] külgiek Constantinapolban az mint megh irtam Nag*yság*od*na*k. Megieri Vram dolga, igen iol tudgia Nag*yság*od, miben legien, Golchne es Babindaline ellen, sollicitallia az brachiumot ö Felsegetül, enis örömest segitenem niaualiast, mert latom hogy karos. Nag*yság*odat kerem iria megh

[1] A XIII. Lajos által ostromolt település a délkelet-franciaországi Perpignan.
[2] 'egyenlő hatáskörrel'.

az maga opinioiat, kelle brachiumot adnunk neki. Nag*yság*od, akkor hogy Kismartonban uoltunk, nem uala, ugy teczik, contrarius benne. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 27 Iulÿ 1642.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 106. sz.]

108.

Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. július 27.

Főkapitányi fizetése. A végek fizetése, Pálffy Pál problémás „nyugtatványa"; az ónodi és putnoki kapitányok kinevezése (Horvát, Móré, Bakos); Vas Mihály ügye. Birodalmi hadihírek. Felesége.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 11812. – s.k.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne Fili obser*vandiss*ime
Seruitiorum meor*um* promptissima oblatione praemissa
Aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et minden keuanta iokkal, boldogh hoszu elettel. Az en minapi k*egyelmedn*ek irt leuelemet, ugy latom el keslelte Szilagy Vram. Azomban, edes Fiam Vram, en rest nem uoltam az k*egyelm*ed szolgalattiaban, hanem proponalt*am* ö Felsege*n*ek az k*egyelm*ed fizetesse dolgat, es az mi audientiankon iol resolualta ö Felsege magat, hogy az szerent adgiak megh k*egyelmedn*ek az leuelet az Camararul, mint szegheny Forgach Miklosnak, es az fel harmiczadbulis rendelnek segitseget, mint rendeli touab az Camara, mind Aulica, mind pedigh Magiarorszagi, nem tudom, de remellem hogy megh leszen ottis.

Az Veghbeliek fizetesse dolgatis es buchuzassat proponaltam. Megh hagia ö Felsege ugian ott Schlik Vra*mna*k, hogy remediallia ezt az dolgot, es ö Felsege*n*ek elsö audientian proponallia. Keg*yelmedn*ek igen confidenter es secreto irom, edes fiam Vram, hogy el chodalkozott ö Felsege raita, mikor hallotta, hogy olly assecuratiot adtak az Veghbelieknek, hogy ha megh nem fizetnek hatt holnapra nekiek, absolutusok legienek ab obligatione militari.[2] Kerdette, ki adta azt az assecuratiot, en mondottam, Palffy Palnak kellett adni, ö ‖ felsege azt felelte rea, hogy az ö akarattiabul nem lett az ollian assecuratio. Iutnak eszebe k*egyelmedn*ek, edes Fiam Vram, az Onodiak dolgaban

[1] Glogau Sziléziában található. – Nissa: a sziléziai Neiße. – Vélhetően az Esterházy-familiáris, jogi végzettségű Megyery Zsigmond peréről van szó. – Talán Babindali András özvegye, Pográny Judit szerepelhet a levélben, aki 1644-ben gabonát szállított a császári csapatoknak. Vö. ÖStA AVA FHKA HKA Hoffinanz-Ungarn, r.Nr. 176, Konv. 1647. jan., fol. 49–50 és *passim*.

[2] 'a katonai kötelezettségtől'.

meli diligenter megh kerdezem, es en magamis allmelkodua hallam k*egyelme*dtul es Bornemisza Vramtul az ollian assecuratiot. Mindazaltal, ha mire kell az dologh, kerem k*egyelme*d*e*t, edes Fiam Vram, külgie fel ennekem az massat az assecurationak, tudgiam miuel bizonitani mondasomat. Aztis megh hatta ö Felsege, hogy az k*egyelme*d opinioia nekül az ott ualo tiszteket ne conferalliak, se az Camaran, se az bellicumon. Keg*yelme*dhez azert recurralnak opinioert az Onodi Capitansagh dolgaba, kiben faradnak Putnoki, Horuat Ferencz es More Vramek. Ezekrül k*egyelme*d irion opiniot az bellicara. Ha, az mint ueszem eszemben, Bakos Gabor Vram mashoua uagiodik es azt nem akaria, talam ezek közül legh alkalmatosb uolna More Vram. Az posta mestersegetis alkalmassent ö Felsege elött megh inditottam. Vas Mihaly Vram dolgat megh nem proponaltam, mert az sok publicum miatt nem erkeztem, de azon leszek, hogy abbais az k*egyelme*d akarattia szerent legien, irion k*egyelme*d felöle az bellicumnak, es adgia ertesemre nekemis, az mirül ‖ k*egyelme*d az bellicumnak emlekezik, had tudgiam enis azokat secundalni.

Az ö felsege hadai allapattiat az mi illeti, immar hala I*ste*nnek maid felett Silesianak uisza uettük, Nissat Troppaviat, Oppuliat, sok egieb uarasokat, üressen hatta az ellensegh, es eggiütt hozta nepet az Taborba. Briga alol megh indult, az szekereit elöl külte, 4 *ezer* emberrel, az louassaual, eleiben iött az mi louasinknak, hogy tartoztassa öket, az gialoghia megh Briga körül uolt, uarunk orankent io hireket, hiszem I*ste*nt ha iobbat nemis, de egi holnap alatt ki ueriük öket Silesiabol, mastis giülekeznek mindenünnet az hadak.

Luneburghbais tiz ezer embert fogadott Arnhaimb es Ful, remellem hogy hatul ueszik auual az ellenseget, kit adgion az io I*ste*n. Mas io hireinkis uannak az Spaniolok uictoriaiarul az tengeren, de miuel megh bizontalan azt mast abban hagiom. Tarchia es eltesse I*ste*n k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh keuanatos io egesseghben. Viennae die 27 Iulÿ 1642.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az en kedues leaniom Aszonnak aianlom sok szolgalatomat. Valaszt irok az ö k*egye*lme leuelere. Szeghen Dornis hogy megh iedett az Tott birotul es tot etektül, es szotalanna lett, nem chodalom, mert az kalaszis megh uagion immar, es megh nemulnak az madarak, boros kenierrel es nem tot fügeuel kell az szegheni szaikot, megh szolaltatni.

[1] Heinrich Schlick zu Bassano und Weisskirchen († 1650) 1632–1649 között a Haditanács elnöke. – Bornemissza János: Nyáry helyettese. – Moré István végül putnoki kapitány lett. – Bakos Gábor († 1666) hamarosan Rákóczy szolgálatába állt, pályája csúcsára később szendrői kapitányként ért. – A sziléziai Oppeln és Neiße. – Arnhaimb: Wolf Christoph von Arnim (Arnheim) auf Pretzsch császári tábornok († 1659). – Ful: a szövegkörnyezet kizárni látszik, hogy esetleg Adam von Pfuel svéd generálisról († 1659) lenne szó.

109.

Esterházy Miklósnak

Bécs, 1642. augusztus 2.

Birodalmi hadihírek; a nádori hadfogadás nehézségei; az uralkodó több fontos erdélyi ügyben kéri a nádor sürgős állásfoglalását.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 78 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Nag*yság*od megh ertette Trautmanstorff Vram leuelebül, hogy az ellensegh el hatta Brigat, es Glogauia fele tart, kin dichertessek az Vr I*ste*nnek szent neue, az ki sziuet es eszet el uette az ellenseghnek. Az mieink, ugy latom, arany hidat chinalnak inkab nekiek, hogy sem persequalnak igen, mindazaltal utanna lesznek ualami …, uelem hogy az Magiar hadnak io hasznat uehetnek in isto recessu.[1] Az praedaban el uesztettek imitt amott, chak egiszeris szaz szekereket uertek fel az Horuatok, de megh mastis sok kinch uagion nalok. Nagy I*ste*n chodaianak tartiak, hogy ött hetigh eginehani erös ostromon Brigaban többen nem uesztek husznal, es 30 sebes, az ellenseghbe pedigh több kett ezernel. Az Varasokat mind el hatta, nem subsistal immar Glogauiaiag. Es igy az mit Francz Albert ueszedelemuel niert, el hadgia eppen, az ellensegh Olomuczot fogiak derekasabban uiuni, mast mennek alaia az itt fogadott hadak, hallam, hogy az uizetis el astak alola. Es hogy elöl küldött az nepekben az benne ualo commendans. Az Nag*yság*od katonait keuanna ö Felsege, hogy hamar megh indulhatnanak, es mennenek egienessen Silesiara, meghis hatta irni mindgiart, hogy az Valakok, az kik örzik ott az passusokat, adgianak utat nekiek. Hogy dragabban esik ‖ Nag*yság*od*na*k az had fogadas, megh ertette ö Felseghe, remelli mindazaltal, hogy nem fogh az igen nagy summara menni, es öröke leuen az Varok Nag*yság*od*na*k, türhetö kara leszen. Mad dolgat, azon vagiunk Waltinger Vrammal, mikeppen accommodalhasuk legh iobban, azok az difficultasok, kiualtkepen az Eperiesi tracta articulussa impediallia, hogy ö Felsege egiarant az többiuel nem irhattia. Erdelben maga küld el ö Felsege eginehani dologert, 1o tudakozni mi idöben uagion az Török uisza menetelere nezue Azaktul, 2do az successusokrul es hamis hirekrül, mellieket az ö Felsege hadai felöl hirdetnek. 3o az köniuek felölis teszen emlekezetet. 4o Az Munkachi Ladikarul *[!]*. 5o Chaszarne Aszoniunk küld az feiedelem aszonnak ualami clenodiumot. 6. Az Iesuuitakrulis kellene talam irni, Nag*yság*od nem irt semmi opiniot arra Ersek Vrammal. Consultume hogy az Sueciai köuetekrülis tegien ualami emlekezetet, uarok Nag*yság*odtul, az mint hogy az töb punctumokrulis, postan kellene es sietue be küldeni. Az feiedelmekrül *[!]* azt monda ö Felseghe, hogi tett immar mas uton elegendö resolutiot es dispositiot. Az költseget kemellik tölök, egieb ninchen semmi benne. Ezek-

[1] ‘abban a visszavonulásban’.

nekutanna aianlom Nag*ysá*god*na*k alazatos szolgalatomat tarcha es eltesse I*st*en Nag*ysá*godat sok esztendeigh io egesseghben. Viennae 2 Augusti 1642.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*it*or obligatiss*im*us

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

‖ P.S. Azak el hagiassarul megh ö Felsege*ne*k mashonnet semmi hire nem uolt annal egieb, kit Nag*ysá*god irt. En el hittem mindenestül, rosz hiris az ami szamunkra, bar uigiazzunk mÿs az Nag*ysá*god intese szerent. Am sok szamtalan instantiank utan resolualta magat ö Felseghe, hogy fizessenek mindgiart az felföldi ueghzaknak es prouideallianak kiualtkeppen Szakmarnak, kirül ezutan többet irok Nag*ysá*god*na*k.

[Külcím: vö. fentebb, 106. sz.]

110.

Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. augusztus 4.

A végváriak fizetését már a Kamarán kell intézni; Vas Mihály érdekében a Haditanácsnak kell írnia.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7778 – ered.)

Illvstrissime Comes Domine Fili ob*servandis*sime
Seruitior*um* meor*um* addictissima Commen*dation*em

Isten minden iokkal algya megh k*egyelme*det. K*egyelmedne*k minapibannis irtam az ittvalo alapatok feleől, mostis az minemeö io hyreink vannak, ez inclusabol megh érty k*egyelme*d. Az Veghbeliek dolgat eö Feöl*sé*genek szorgalmatosan proponaluán, k*egyel*messen resolualta magát, es keszenis vagyon immár az fizetés, chak ne keslelyek ala vinny; az minthogy az k*egyelme*d fizeteseis resolualua vagyon, kinek executioiat immár az Camaran kel urgealny. Az mi Vas Mihaly dolgat illeti, azt kéuannya az Consilium bellicum, hogy k*egyelme*d maga irion, es commendallya eö Feöl*sé*genek, ha arra valo Deakia ninchen k*egyelmedne*k, az Paterek ott vannak, irathat k*egyelme*d vélek. Azomban aianluán szolgalatomat k*egyelmedne*k Istenteől io egeseges hoszu eletet kéuánok. Viennae 4 Augusti 1642.[2]

[1] Glogavia: a sziléziai Glogau. – Franz Albrecht von Sachsen-Lauenburg, aki a sikeres sziléziai hadjárat után 1642. június 10-én svéd fogságban meghalt. – Marcus Waltinger (Walticher Márk) Esterházy titkára, bécsi ágense volt. 1634-ig a Magyar Kamara számvevőségén dolgozott, később 1648–1655 között magyaróvári főharmincados. – A vladika: Taraszovics Bazil munkácsi püspök.

[2] Páterek: Lippay a kassai jezsuita misszió tagjaira céloz. Ők 1642-ben Kerchy László, Szuhai Pál és Vásárhelyi János voltak.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* et P*at*er obligatissimus
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Edes Fiam Vram, lattia I*st*en tiszta szibül igiekeztem szolgalni mind az veghbelieknek, mind pedigh k*egyelmed*nek, hala I*st*ennek hogy latom ualami effectussat. Ö felsege mind el rendelte immar, chiak az Camara ne tegien halladekot. Szakmarnakis hagiott ö Felseghe prouidealni, Ellesbül, munitiobul. Az ellensegh hada, hiszem I*st*ent szegient uall, igen iönek altal hozzank az nepei *e*tc.

III.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1642. augusztus 9.

Azov megszerzése kiújította a török fenyegetést Erdély és Havasalföld irányában, ezért az uralkodó Lászlóffy Pált küldi hozzá követségbe, bízhat benne; nyugati hadihírek; a császárné násfát küld viszonzásul Lorántffy Zsuzsannának; bővebben Lászlóffy fog szólni mindenről.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 801 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime
Ő Felseghe, az mi kegyelmes Vrunk minemű Attiai szeretettel es gonduiselessel legien Na*gyság*godhoz es azokhoz az Keresztien Orszagokhoz, ez mastani be küldesekbül ő Felsegenek megh teczik. Mihelett megh ertette ő Felsege, hogy Asack az Törők kezeben iutott, feltuen Erdelt es Hauasalföldet, hogy netalantan uisza iőuet ne archon nekiek az Török, im Na*gyság*odhoz küldötte Laszloffy Pal Vramat, az ki itt az Cancellarian conseruator Sigilli Suae Maiestatis,[1] es ugy teczik, erre a hiuatalra elegh ember. N*agyság*od üzenhet bizuast alt ala confidenter, ualami ö Felsege szolgalattiara, szegheni nemzetünknek es az keresztienseghnek iauara es megh tartass ara nézendő occurral. Hala legien az Vr Istennek, az ő Felsege ellenseghi szegient uallottanak, es nem chiak azt, ualamit Francz Albert Hercegh halalaual niertek uolt, uisza uesztettek, de megh az többitis, remelliűk, utanna uesztik, az meli nagy confusioual es rettegessel szaladnak hatra, es immar Glogouiat el ertek, de ott sem lattatnak akarni kesni. Az hadok pedigh igen oszlik, mi hozzankis iott immar kett ezerigh bennek. Az ö Felsege hada pedigh igen szaporoszik, bizonissan el hidgie Na*gyság*od, chiak Silesiaban es Cheh Orszaghban, Moruaban uagion öttuen ezer embere ö Felsegenek, igen io nepe, az

[1] 'Őfelsége pecsétjének őrzője'. A *conservator* és a *regestrator* kettős funkció volt, amelyet egyazon személy töltött be a kancellárián az 1690-es átszervezésig, sőt talán utána is. Vö. Lászlóffy Pál († 1647) életrajzi és egyéb adataival Koltai, *A Lászlóffy-kódex újkori tulajdonosairól*, 93–110 (19 és 20. j.). Említett erdélyi küldetésére további irodalom uo., 25. j.

ellensegh pedigh tizennegy ezeret megh nem halladgia, ugy hogy sokkal erőssebbe tette bennűnket ez az kar uallas, hogy sem az előtt uoltunk, feleis ‖ elegh, az meni szamu erős nepet es hadatt őszue hozatott uelünk az minapi successusa az ellenseghnek. Őrizze megh I*st*en szegeni hazankat es nemzetsegűnket, ne legien szűkseghe rea, prouidealhat ő Felseghe erőss hadakbul, ha szüksegh be hozza, kőzelis uannak Silesiaban. Ő Felseghe Chiaszarne Aszoniunkis megh akaruan az Feiedelem Aszony ő Nagysága io akarattianak felelni, euuel az occasioual egy kis nasfat küldött ő Na*gysá-gán*ak, tudom, io neuen foghia uenni ő Na*gysa*ga az ő felsege kegies io akarattiat. Egieb dolgokrul nieluel böuebben fogh szollani Laszloffy Vram Na*gysá*god*na*k.

En alazatos szolgaia maradok mindenkor Na*gysá*god*na*k, es az mibül tudok, kiuanok minden igiekezettel szolgalni. Tarcha es eltesse I*st*en Na*gysá*godat sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 9 Augusti 1642.[1]

Excell*en*tiae V*est*rae
Seruitor obligatissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 5. sz.][a]

[a] a levél a rávezetett feljegyzés szerint 1642. augusztus 24-én, reggel 10 órakor érkezett meg címzettjéhez

112.

Batthyány Ádámnak

Bécs, 1642. augusztus 16.

Tanácsolja, hogy bizonyos rétet adjon vissza az osztrákoknak, és ne idegenítse el magától az udvart ilyen dolgokkal.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29291 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne obser*vandissi*me
Seruitior*um* meor*um* parat*issima*m Commen*dationem*

Algya megh Isten k*egyelme*det minden iokkal. Firstenfelden Trautmansdorff Vram patrociniumia mellet talaltak megh uyonnan eö Feöl*ség*et, panaszolkoduán azon, hogy az Réteket most sem atta megh k*egyelme*d. Azért eö Feől*sége* ugyan mostis azt keuannya, hogy megh adgya k*egyelme*d nekik, maga nem parancholt k*egyelmednek*, hanem én altalam intimaltattya, saynaluán aztis, hogy k*egyelme*d nem hogy ualamit chelekedet uolna ez irant az eö Feől*sége* parancholattyara, seőt uallaszt sem adot rea. Keremj azért magamis k*egyelme*det, mutassa ioakarattyat ebben hozzaiok, byrhassak az megh neuezet Retet az Commissioigh, ne terhellyék enny panaszal eö Feől*ségé*t.

[1] A levél tartalmára és adataira vö. imént a 109. sz. levelet.

Azonban aianluan szolgalatomat k*egyelmedne*k Istenteől io egeseges hoszu eletet kéuanok. Viennae 16 Augusti 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Edes Groff Vram, k*egyelmednek* igen szeretettel es confidenter adom ertessere, hogy sainalliak, magais ö Felsege, hogy ualaszt sem adott k*egyelme*d az ö Felsege parancholattiara, nem hogy obtemperalt uolna, keremis szeretettel k*egyelme*det, maga keues alkalmatlansagaualis kedueskedgiek k*egyelme*d ö Felsege*ne*k es az Nemet Vraknakis effele dogokban, nem uallia k*egyelme*d karat. Lam k*egyelme*ddel ugy uegeztünk uala, hogy ha ‖ megh mutathattia k*egyelme*d, hogy az elött adott adtak tőle, adgianak ezutannis, holott pedigh nem adtak, biriak mint ezideigh az commissioigh, nemis szabad azt propria authoritate[1] eröuel el uenni. Mastis kerem k*egyelme*det, ha doceálhattia, hogy adtak tőle ioual io, hollot pedigh nem, keg*yelme*d adgia megh mindgiart az retett. Megh bochiassa k*egyelme*d, hogy igy irok, mert io akaro szolgaia leuen k*egyelmednek*, tartozom megh ielenteni, az hol latom akadekiat k*egyelmednek*.[2]

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

113.

Batthyány Ádámnak
Bécs, 1642. augusztus 20.
Az udvarnál valóban ferde szemmel néznek rá, szóban üzent erről.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29287 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me
Seuritior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em

Algya megh Isten k*egyel*medet minden iokkal. Az k*egyelme*d nekem irt leuelét szeretettel uettem. Hogy k*egyelme*d arrol panaszolkodik, hogy itt Uduarnál izetlenek, és keduetlenek volnanak az emberek k*egyel*medhez, nem tagadom magamis uettem valamit eszemben az dologhban. K*egyelme*det azért kerem szeretettel, keués karauál nem gondoluán igyekezzek mind eö Feől*ség*enek, s- mind ezeknek az embereknek kedueskedny; Kireől beöuen izente*m* szoual k*egyel*me*d*nek Szily Istuán Vram altal. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Viennae 20 Augusti 1642.[3]

---

[1] 'saját tekintéllyel'.

[2] Német urak: tudniillik a titkos tanácsosok.

[3] Szily István Batthyány komornyika, majd németújvári tiszttartója volt.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:] Seruitor paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

114.

I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1642. augusztus 21.

Segítette kérése teljesülését az uralkodónál; nyugati hadihírek; a 7000 főnyi fogadott magyar–horvát lovasság jó része most indul, sok kárt okozhatnak az ellenségnek. Ajánlja a római és spanyolhoni zarándoklatra induló Kőrössy Istvánt.
(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 802 – s.k.)

Excellentissime Princeps, D*omi*ne, D*omi*ne colendissime
Az minemű kiuansaga uolt Nag*yság*od*na*k ő Felsegenel, abban Nag*yság*od*na*k igiekeztem kedue es parancholattia szerent szolgalni, Nag*yság*od touabbis paranchollion io akaro szolgainak. Az ő felseghe hadainak, hala I*st*ennek, io progressussok uagion. Az ellensegh sohult megh nem meri uarni, immar Glogouiannis tul uagion, annakis az Varassat el hatta, az Szentegyhaz körül az minemü erősseghet chinalt uolt, abba hagiot ualahani embert, hogy megis ualami multatozast szerezzen euuelis az Hercheghnek. Az fogadott Magiarsaghnak meg mast megien nagy resze, nem keues kart tehet az ellenseghnek chiak az Magiar es Horuat hadis, az ki mind edgiütt uagion hett ezer louassigh. Az minemű segítseget uart az ellensegh, ugy uagion ertesünkre, nem talaltatott töbnek lenni niolcz szaznal. Az mi nepeink mastis mindenünnen giűlekeznek. Elegedgiek megh az io Isten enni sok keresztien uer ontassal es adgion io bekesseget kőzinkben. Ezzel aianlom Nag*yság*od*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Isten Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 21 Augusti 1642.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruitor obligatissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az Nag*yság*od hiue, Kőrossy Istuan Vram commendatoria leueleket ueuen ő Felsegétül megien Romaban es onnet Compostellaban, Istennek tett fogadassat be tölteni, kit aianlok mind magat, mind pedigh haza nepet az Nag*yság*od gratiaiaban.[1]

[1] Kőrössy zarándoklatáról visszatérve Magyarországon maradt, Szepesi Kamarai tanácsosságot kért (1643), de az erdélyi fejedelem támadása miatt csak 1649-ben kapott kinevezést. Működése (nem működése) nem váltott ki osztatlan lelkesedést a Kamaránál. Lásd ÖstA AVA FHKA HKA Hoffinanz-Ungarn vonatkozó évi csomóit. (Kőrössy István nevű köznemest említ Kemény János is naplójában, ő Rákóczy szolgálatában többször járt Budán és a Portán, 1644-ben részt vett a nagyszombati tárgyalásokon.)

115.

Batthyány Ádámnak

Bécs, 1642. augusztus 23.

Ajánlja a levelét vivő erdélyi Kőrösi Istvánt, aki itáliai és spanyolországi zarándokútra megy.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29288 – ered.)

Illustrissime Comes Domine F*rate*r ob*servandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em

Istenteöl minden iot keuanok k*egyelmednek*. Ez leuelem megh ado Keöreössy Istuan Vram Erdély emberseges es Catholicus iambor feö ember, deuotioianak véghben valo viteléért megyen Romaban, es onnét szinten az Szent Iakabhoz Compostellaban. Kerem szeretettel, k*egyelm*edet lassa bechülettel k*egyelme*d, és az miben kiuantatik, legyen minden ioakarattal hozzá. Ebbéli ioakarattyát k*egyelme*d*n*ek enis megh igyekeze*m* szolgalni. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Viennae 23 Augusti 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor paratissimus
Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

116.

Batthyány Ádámnak

Bécs, 1642. augusztus 25.

Invitálja a közeli tarcsai fürdőbe, hogy ott találkozzanak, és hogy csináltasson számára kis fürdőházat.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29292 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime
Seruitiorum paratissima commendatione praemissa

Algya megh Isten k*egyelme*det minden szerenczés iokkal. El uettem az k*egyelme*d leuelet, melyre ualaztatott irni nem akarta, miuelhogy magamis az Sauanyu Vizhez igyekezem; az iouó szeredan indulni Isten segítségébol akarok. K*egyelme*det szeretettel kerem, egy keues faratsagott ne szannyon, jóiën hozam, akkoron k*egyelme*del mindennemü dolgokrol bőségëssen discuralok. Az in Embereimhez k*egyelme*det kerem, mint annak előtt Uolt, legyen minden io akarattal hozaiok. Ezzel eltesse Isten k*egyelme*d sokaigh kedues io Egessegben. Viennae 25 Augusti 1642.

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az Tarchai sauaniu uizhez megiek ez occasioual hogy ö Felsege Czelben megien. Es szolgalni akarok k*egyelmed*nek, kerem az hazikot chinaltassa megh k*egyelme*d, megh szolgalom.[1]

[Külcím: vö. fentebb, 20. sz.]

117.

Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. augusztus 27.
A Kamara és Pálffy Pál akadékoskodása fizetése miatt. Sziléziai hadihírek.
(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7779. – ered.)

Illustrissime Comes Domine fili ob*servandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Algya megh Isten k*egyel*medet minden iokkal. Az k*egyelme*d leuelet, edes Fiam Vram, keduessen uettem. Hogy az Camara akadalyoskodik az k*egyelme*d fizetése dolgaban, szokasa szerent chelekeszy azt, mindazaltal ugyan erette leszek én, eö Feol*ség*éteől hogy ollyan levelet szerezzek k*egyel*me*d*nek, hogy az fizetese continue megh iaryon, hogy az fel harminczadrol az harom ezer forintot megh adgyak k*egyel*me*d*nek. Palffi Pal Vram k*egyel*me*d*nek irt kemény levelét enis banom, kit talam chak abban hagyhatna k*egyelme*d, talam mutat Isten modot ezutan az dologhban. Azomban aianluán szolgalatomat k*egyelmed*nek Istenteől io egeseges hoszu eletet keuanok. Viennae 27 Augusti 1642.
Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*it*or et P*ate*r obligatiss*im*us
Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Palffy Pal Vramat nem tudom mi lelte, minden io akaroit el idegeniti magatul, en uelemis mast uisza uagion. Iobb uolna ugian embernek szaz barattia, hogy sem egy gonosz akaroia. Az fi[ze]tess, megh leszen, mint minapis megh irtam

[1] Cell: Máriazell.

k*egyelmed*n*e*k. Az Suecusok ki mentek Silesiabol, chiak praesidiumot hattak Glogouiaban, hadastul Crossaunal uannak, az Herczegis utannok.[1]

118.

Erdődy Gábornak

Ebersdorf, 1642. szeptember 30.

Borai Bécsbe szállításához szekereket kér; a közelgő országgyűlés; hadihírek, a magyarok jól helytállnak.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f.– s.k.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Amice obser*vandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratissima commenda*tion*e praemissa
Aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et minden keuenta iokkal. Minap az sauaniu uiztül megh iöuen, adtak vala megh az k*egyelmed* leuelet, megh szolgalom k*egyelmed* io akarattiat, es az feier uariutis, melliet mindazaltal igen ell törödtettek, labatis ki szeghtek, nem tudom, ha fel epüle. Az elöttis aianlotta volt k*egyelmed* magat, hogy az mi boraim Bazinban uannak, szekereket adat alaiok. Kerem mastis szeretettel k*egyelmed*et, küldgie fel ide Bechben, megh szolgalom k*egyelmednek*. Az giüles megh leszen Isten segitsegebül, ok uetetlenül, S*zent* Marton napiara.[2] Az mi magiarink oda fel iol uiselik magokat. Az ellensegh Cheh orszagh fele fordult, az mieinkis egiarant mennek uele, talan I*st*en iobban adgia az dolgot, ha ki uehetik öket az terre. Tarcha es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. In Eberstorff ultima Septembris 1642.

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
Epi*sco*pus Agrien*sis*

119.

Erdődy Gábornak

Ebersdorf, 1642. október 8.

Köszöni a borszállításhoz adott szekereket; hadihírek; az országgyűlés.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me
Seruitior*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Istenteöl k*egyelmed*nek minden iot kéuanok. Im az k*egyelmed* hozzam valo io akarattyahoz és aianlassahoz képpest oda küldettem emberemet, aki az borokat szekerek-

[1] Crossau: a sziléziai Grüssau.

[2] November 11.

re rakatuán fel hozza ide Béchben. Itt hala Istennek io hyreink vannak. Az ellenségh Cheh Orszagh fele siet vala, de az eő Feől*ség*e hada eleiben kerüluén visza uerték, es kilencz szazigh leis vaghtak bennek, az hol az mi Magyarink iol viselték magokat, es derekasan eő raitok fordult megh az dologh. Az orszagh gyeőlese ugyan megh leszen Isten segetségeből. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelmed*et Ex Ebersdorff 8 8bris 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* paratissimus
Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

120.

Nyáry Istvánnak
Ebersdorf, 1642. október 16.

Kései válasza fürdőzése miatt; a közelgő országgyűlés problémái; a főkapitányi fizetés nehézségei, Pálffy Pál intrikái; az ónodi, putnoki kapitányok kinevezése és Vas Mihály seregbírósága; feleségének meg fogja küldeni a selymet, ami Homonnainál ragadt; hadihírek, Wesselényi csapatainak veszteségei.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7772. – s.k.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me
Seruitiorum meor*um* paratissima commenda*tion*e praemissa

Aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et minden iokkal. Igaz, edes Fiam Vra*m*, hogy k*egyelmedn*ek egi ideie, miulta nem irtam, oka resz szerent, hogy nem uoltam ithon, az sauaniu uiznel kestem harom hetigh, onnet megh iöuen szamtalan galibam uolt az közel ualo giüles ueget. Az kit ö Felsege, in prefixo termino[1] ugian megh akar szolgaltatni, es kiualtkeppen az uegekre nezue es szegeni hazanknak defensioiara, kinek igen paterne akar ö Felsege prouidealni hiueiuel edgiütt. Az minemö io resolutiot tett uolt ö Felsege az en audientiamon, azt Palffy Pal Vram es az Camara el rontotta az k*egyelme*d fizetesse uegett, sött nem chiak, hanem az kit en bizoni nem ueltem, aztis az panaszt, melliet irt uolt k*egyelmednek*, fogadassa ellen ö felsege eleiben adta, de ö Felsege nem mutatta, hogy keduetlenül uette uolna. Keg*yelme*d azon mindazaltal megh ne indullion, edes Fiam Vram, I*st*en az giülest aduan ernünk, mindenkeppen rectificalliuk az k*egyelme*d fizetesse dolgat, uagion modunk benne. Megh paranchiolta uolt ö Felsege aztis, es az mediumokatis el rendelte, hogy mingiart fizessenek, az egesz k*egyelme*d ueghazainak, mibe mulassa el Palffy Vra*m* aztis, nem tudom. Az mi illeti az uacans Capitansagokat ‖ az k*egyelme*d opinioia szerent Barkoczi Ferencz Onodi, More Istuan Putnoki Capitan leszen. Vas Mihalnakis megh adgiak az Seregh birosagot. Es

[1] 'az előre rögzített időpontban'.

ezutannis Capitansagokat az k*egyelme*d opinioia nekül nem adnak. Az mi hadunk allapattia abban uagion, hogy az ellensegh fel költ, segitsegeis erkezuen több, es indult Cheh Orszaghba, az mieink felben hadtak Glogouiat es siettek eleit uenni. De el nem ertek elebb, hanem hegiek között az passusnal, ott megh algiukkalis öszue löuöldöztek, de megh nem ütközhettek az hegiek miatt, es miuel az ellenseghnek több gialogia uagion, hogy sem nekünk.

Azonban Sittau neuü varosat az Saxonak Lusatiaban fel adta nekiek az benne ualo arulo Kapitan, minden kard uonas nekül, abban szallottak es erössetettek körül magokat. Az mieinkis közel uannak, es gialogh segitseget uarnak, meli nem meszi uan eddigh tölök, az el erkezuen megh ütköznek. Tartunk egiebirant attul, hogy mind az kett had Cheh orszaghban ne tellellien igen nagy karaual es pusztullasaual az Orszaghnak. Ebben uagiunk mast az idöben, edes Fiam V*ram*. Az en kedues leaniom Aszonnak aianlom sok szolgalatomat, bizoni banom hogy Homonnai Vram megh tartotta az en irasomat, kiualtkeppen pedigh azt az eginehani reff habos tafotat, melliet küldöttem uolt az többihez, uelem azert eddigh talan megh küldötte, minap megh irtam ö k*egye*lme*ne*k. Nem szep dologh ez illien, edes Fiam Vram, noha en nem szoktam leuelembennis oly dolgot irni, kit nem mernek massalis közölni. Keg*yelme*d, edes fiam Vram, az irast meghis ennekem continuallia, ueteknek se tulaidonicha, ha egy nemeli dologhra megh nem felelek. Tarcha es eltesse az io I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Eberstorfon die 16 8bris 1642.[1]

P.S. Vesseleni Vram hadastul ki töltuen harom holnapiat uisza iöuöben uagion, uariuk orankent, igen nagy panaszal uagion, hogy roszul tractalta öket Picolomini.

Az kett ezer ember közzül ugy szaz io louas alegh uagion, az többi gialogh estek, maradtais oda közülök nem sokba negy szazon.

Ill*ustrissim*ae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et P*at*er obligatissimus

Georg. Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

Keg*yelme*d az giülesnek elein ielen legien, edes Fiam Vram, kerem k*egyelmed*et mert akkor kelletik az szolgalat ö Felseg*ene*k leghinkabb.

[1] Barkóczy Ferenc ónodi kapitánysága előtt zempléni alispán volt, a család bárói ágának megalapítója. – Sittau: Zittau. – A Saxo: Johann Georg (I.) von Sachsen, szász választófejedelem.

121.

Esterházy Miklósnak

Bécs, 1642. október 29.

A portai diplomácia bonyodalmai, a török fenyegetés erősödése; a közelgő országgyűlés.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 79. – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Vesseleni Vram megien Nag*yság*odhoz, uiszi az ö Felsege leueletis, melibül megh erti Nag*yság*od, mind az mit ir az residens, mind pedigh az ö gaz opinioiat. Ezekben az mi börinkben iaro dolgokban chiak opiniot sem kerdnek mi tölünk, hanem az bellicumis azt felele az tanachban ö Felsege*ne*k, hogy mikor osztan resolualua leszen az dologh, akkor közlik uelünk az allapatot. Nag*yság*od itellie megh, iol miueli Nag*yság*od, ha teszen ualami intimatiot ö Felsege*ne*k, es iris ualami opiniot, ha maga nem iöhet, az mellet enis elöl ueszem in consilio az dolgot. Az mi allapatinkrul mast sem irhatok egiebet Nag*yság*odnak annal, az mit minap. Bizon en egyszersem feltem inkab utolso romlastul, ha eleit nem ueszik. Az Török berzenkedese ha megh rezzentene ualahogy öket es megh bekellenenek, 1ª decembris kezdik el az generalis bekesegh tractaiat, akkor leszen az permutatio plenipotentia*rum*,[2] uagy inkabb salu*orum* conductu*um*,[3] az kinn ualahani szoiert es titulusert hatt esztendeigh ueszekedtenek. En mind Erdelbül, mind pedigh Romabul megh ertettem uolt immar, hogy az Török nem akaria confirmalni az bekeseget, mikor utolszor ö Felsegetül, noha elegh frisch Schmid leuele. Az ö Felsege giülesrül ‖ ualo resolutioiat megh erti maga leuelebül Nag*yság*od. Mint kellenek pedigh ezt az dolgot tractalni az regnicolakkal, ala menniene elebb közikben ö Felsege, auuagy chiak innet felliül külgiön, az megh kerdesben uagion. Variak arra az Nag*yság*od iöueteletis. Ezeknekutanna aianlom Nag*ysá*god*na*k alazatos szolgalatomat. Tarcha es eltesse Is*te*n Nag*yság*odat sok esztendeigh io egesseghben, Viennae die 29 8bris 1642.[4]

Excel*len*tiae V*est*rae

S*eruit*or obligatiss*im*us

Georg. Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 73. sz.]

---

[1] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 92, n. 109. Kiadva: Hajnal, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, 276–277.

[2] 'a teljhatalmú meghatalmazások kicserélése'.

[3] 'menleveleké'.

[4] '…az bellicumis azt felele az tanachban ö Felsege*ne*k': amennyiben a Haditanács ülésein az uralkodó is részt vett, avagy a Haditanács üléseit az uralkodó előtt tartották (ez II. Ferdinánd idején rendszeres volt), a Titkos Tanács tajgai is jelen voltak. Vö. Tusor Péter, *Carlo Caraffa nuncius első relációja a bécsi udvarról*, Fons 20 (2013) 4, 221–256, 253 (43. pont). – Ugyanez volt a helyzet, ha a kancellár referált a királynak a magyar ügyekről. Vö. Hajnal, *Esterházy Miklós nádor lemondása*, 101–102, és különösen 2. j. (Hajnal megjegyzése: „Esterházyt gyakran címzik ugyan titkos tanácsosnak, de a megbeszélésekben csak akkor vett részt, ha az udvarnál volt, vagy pedig az udvar lenn az országgyűléseken" a kérdésben a leghelyesebb diagnózis.)

122.

Esterházy Miklósnak

Bécs, 1642. november 15.

Az uralkodó sokban követi a nádor tanácsait; birodalmi hadihírek, a magyar katonák vitézsége.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 80. – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Az Nag*yság*od opinioiat igen keduessen uette ö Felsege, köuetÿs sok dolgokban az Imperialis tanachokat. Anniual inkab az Magiarokat. Az Bauarus igen iol resolualta magat, hogy mindenet, eletetis kesz el ueszteni ö Felsege mellet. Az szerent az Saxo. Az ellensegh meghis Lipsiat uÿa. Immar az Herczeggel uagion töb tiz ezer emberünknel. Öt ezer uolt a ki az Harczon nem uolt, kikrül szollott Vesseleni. Gialogunk keszen, nem sokba niolcz ezer uagion, resze az tiz ezer között, resze azon kiuül. Haczfeldis iön, ninch megh semmi impedimentumia, az mi magiarink immortalis gloriaual[2] uiseltek az harczon magokat, harom szor forditottak megh az egesz ellenseget, negiedszer az Herczeget, kit körniül uettek uolt, ki uagtak kezekbül es el hoztak, ezt [a]maga irja az Herczegh ö Felsege*nek*[a]. Ez megh lehet, de im az Vr I*st*en haraghiae latogatnae raitunk, az Spaniorokat Leridanal szinten ugy le uertek es le chöpüllöttek, mint minket, anniual roszabbul, hogy mi uittunk es kartis tettünk az ellenseghben. Azokat chiak fekuesben niomtak megh, köniörülliön I*st*en raitunk. Mast többet nem irhatok, ertem hogy Waltingeris el erkezett. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*odat. Viennae 15 9bris 1642.[3]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatiss*im*us

Georgius Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] a nádor s.k. aláhúzása

[1] Közli: Hajnal, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, 323–324.

[2] 'halhatatlan dicsőséggel'.

[3] A katalán felkelők és a francia csapatok 1642. október 7-én győztek Lleidánál a Katalóniát visszafoglalni szándékozó spanyolok felett.

123.

Esterházy Miklósnak

Bécs, 1642. november 16.

A tervezett országgyűlés részletei, a valláskérdést semmiképpen ne feszegesse; birodalmi hadihírek; köszöni érseki kinevezésének segítését.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 69 – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Megh adtak az Nag*yság*od leueleit, azokatis megh ertettem, mellieket Nag*yság*od ö Felsege*ne*k proponaltatott az giüles könniebbiteserül, es ma uagy holnap koran ö Felsege resoluallia magat azokbannis. Az religio dolgat, igen szeretettel kerem, Nag*yság*od többe neis emliche, mert maganakis lelki serelmere uagion Nag*ysá*god*na*k. Ö Felsege elöttis, el nem hinne Nag*yság*od, meli nem kedues. Vgy ertem, hogy immar az felföldi Varmegiek es az Varasok mind ott uannak Posonban, az Vrakban pedigh es az többiben, kikhez bizhatunk, igen keues. Nag*yság*od az köuet ualo Vrakat kiualtkeppen bar monealna, hogy sietnenek. Az hireket megh irtam tegnap Nag*yság*od*na*k. Azutannis iött egi Curier, az ellensegh Lipsiat nem uehette megh, hanem el hatta. Penzt kert tölök, megh chiak azt sem attak. Az ellenseghnek harom generalissa, niolcz colonellussa ueszet el, sokan sebessek. Vgy megh romlott az hada, hogy nem kezdhet semmihez, nemis prosequalhattia uictoriaiat. Ott fekszik Hallanal az gialoghiaban, ki uolt tizezer, bizonios hogy harom ezer alegh maradott, az louassabais sok kar uagion, kinek nagi iele, hogy nem prosequallia uictoriaiat, szokassa kiuül. Az Herczeggel uagion immar több hat ezer louasnal, az gialoghis megien. Ratisbonat es az cheh orszaghi confiniumokat io munialtak neppel. Tarcha es eltsse I*st*en Nag*yság*odat sok esztendeigh io egeseghben. Viennae die 16 9bris 1642.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatissimus

Georgius Lippay
Ep*isco*pus Agrien*sis*

P.S. Az Nag*yság*od hozzam ualo io akarattiat az promotio dolgaban megh szolgalom, ha I*st*en eltet.[2]

[Kívül:]

Excellentissimo ac Illustrissimo Comiti ac Domino Comiti Regni Hungariae Palatino Aueri Velleris Equiti ac Iudici Cumanorum etc. etc. Domino Patrono colendissimo

---

[1] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 92, n. 110.

[2] Lippay itt és a következő levél utóiratában saját esztergomi érseki kinevezésére utal.

124.

Esterházy Miklósnak

Bécs, 1642. november 17.

A tervezett országgyűlés részletkérdései; az érsekújvári katonaság fizetése; az esztergomi érseki kinevezés már el lett döntve; spanyol hadihírek.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 81. – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne D*omi*ne Patrone colend*issi*me

Az meli dolgokat Nag*yság*od Waltingertül izent, resolualta magat ö Felsege, es keuannia: 1o Hogy Nag*yság*od ne mennien Semtere, hanem Posonba uaria, hogy anni szamun be giülhessnek hamar, hogy ö Felsege ala küldhessen, meli küldest nem akarna ö Felsege hallasztani, hanem mennel hamarab. Es resolutus ö Felsege, ha kiuanniuk az röuid giülest az Veghazakra nezue, ioual io, ha nem, kesz el oszlattni mennel hamarabb. 2do Az giüles utan hogy ott maradgianak az birak, nem ellenzi ö Felsege, es az mi arra ualo kerdessek uolnanak, reuidealliak. 3o Az articulusokat örömest effectualhattia ö Felsege, ualami lehet bennek. 4. Az religio dolgaban keszeb Magiarorszagtul tauul lenni, hogy sem ualamit engedni. 5. Az Erseghseghre nem imponallia az Vyuari fizetest, hanem az ualasztott Erseket requirallia, hogy chelekedgiek illien nagy ioert, az mi lehet, chelekeszikis, ugy remelli. Meltannis. Nemis hallasztia az Ersek declaratioiat, remellem megh leszen chiak holnapis, uagy az masnap. Enis, ha ö Felsege akarattia hozzaia accedal, nem kesem itt sokat, hanem ala megiek megh ez heten I*st*en segitsegebül. Az ütközetnek particularitasit megh küldöm Nag*yság*od*na*k. Az Spaniolokat nem quartirban leptek, hanem uittak, maid ökis ollian forman, mint mi. Ottis az io szarnia immar megh futamtatta *[!]* uolt az ellenseget, mikor az masik szarniat megh uertek, Nagy I*st*en chodaia. Euel aianlom Nag*yság*od*na*k igaz szibeli szolgalatomat. Tarcha es eltesse I*st*en Nag*yság*od*a*t sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 17 9bris 1642.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* obligatissimus

Georgius Lippay

Ep*isco*pus Agrien*sis*

P. S. Az en allapatom ugy ertem szinte mast resolualua uagion, de megh nem[a] declaralua ö Felsegetül. Ki hogy legien I*st*en tisztessegere es Nag*yság*od szolgalatara kiuanom. Ezutan többet irok errül N*agyságodnak*.

[a] utána kihúzva: 'resolualua'

[1] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 93, n. 111.

125.

Nyáry Istvánnak

Bécs, 1642. november 18.

Megkapta leveleit, a sajátjai azért keveredhettek el, mert talán Homonnai felnyittatta őket, mint máskor, amivel Pálffy Pált ellenségévé tette; birodalmi hadihírek, a magyarok érdemei; sajnálja betegségét, további támogatást ígér; érseki kinevezése.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 7780. – s.k.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me
Seruitior*um* meor*um* promptissima obla*tio*ne praemissa

Aldgia megh Is*te*n k*egyelme*det minden iokkal. Az k*egyelme*d leuelet igen keduessen uettem, edes Fiam Vram, Chodalom, hogy az en leueleim k*egyelme*d kezehez nem iutottak, holott lattia Is*te*n eginehani leuelet irtam ez napokban keg*yelmednek*. Es mind az Capitansagot, mind pedigh az giüles allapattiarul tudositottam k*egyelmedet*. Gianakodom Homonnai Vramra, az ki masuttis fel merte nitni az en leuelemet, melliet k*egyelmednek* igen confidenter irtam, sött megh Palffy Pal Vramnakis in specie megh mutatta, es halalos ellensegemme tette auual, az mit en k*egyelmednek* iauara es igen confidenter irtam, bochassa megh Is*te*n az io Vrnak uetket. Ezt azert az leuelemet magam emberetül kültem k*egyelmednek*, ielentuen elöször, edes kedues fiam Vram, hogy bizonyossa*n* az mi kegielmes Vrunk hada el uesztette ugian Lipsianal 2 die Nouembris az harczot, de az ellenseghbe igys töb ueszett, ugy mint negy generalis, Schlangh, Kinighmark, Stalhans es megh negiedik, mas niolcz obrister, es az gialoghsaghbul, ki töb uolt tiz ezernel, nem maradott nekiek harom ezer, Obrister, laitenent, capitan, husznal többb, Officieret masfel szaz, es az louasbul felessen, ugiannira, hogy noha ök obtinealtak az mezött, de mai napighis megh sem mernek indulni, ugy megh szakadoztak.

Mienk uolt eppen az uictoria, edes fiam Vram, az agiuiokat el niertük, hatba lövöldöztük uele öket, mikor az arulo, balog szarniban leuö louassagh, nemine persquente[1] el futot, es kezünkböl ki uette az uictoriat. De immar meghent nagy hada uagion az Herczeghnek tizen ött ezer emberigh, Hazzfeldis iön husz ezer emberrel, bizoniossan el hidgie k*egyelme*d, erösebbek leszünk kett het alatt, hogy sem az ütközet elött. || Az Herczegh ki mondhatatlan uitezül uiselte magat, sokaigh uiuott, gialogh szaluan, az musketasok között. Az mi magiarinkis örökke ualo dicheretet niertek Barkoczi, es az k*egyelme*d fia, Sereni Pal, az Herczeget, kit immar körniül uettek uolt az ellensegnek giözödelmes hadai, uisza teruen az magiarok ki uagtak mind anni ellensegh közül, es uitezül el hoztak, egiebirantis, az egesz ellensegh taborat haromszor forditottak megh, az mint maga keziuel irta mind ezeket Chiaszar Vrunknak az Herczegh ö Felsege. Az giülesre, hogi k*egyelme*d nem iöhet, edes Fiam Vram, bizon szibül banom, es szomoruan ertem az k*egyelme*d beteges allapattiat. En el nem mulatom, ualamiben tudok, mind fizete-

[1] 'miközben senki sem üldözte'.

seben, mindenben szolgalni K*egyelmed*nek, edes Fiam Vram. Chiak k*egyelme*d külgie kezemhez bizott maga emberetül supplicatioiat es minden praetensioiat, az Veleti dolgot uagy egiebet, az mit k*egyelme*d kiuan hamar.

Az giüles hoszan nem lehet, hanem ha az Vraimek akarnak az közönseges maradasrul uegezni es az uegekrül, ala megien ualahani napra ö felsege. Touabba, edes fiam Vram, en k*egyelme*teket el hagiom, mas püspöke leszen k*egyelme*teknek, többe Iaszora nem megiek, de az k*egyelme*tekhez ualo attiai szeretetett holtigh megh tartom. Az en kedues leaniom Aszonhozis. Adgia I*ste*n lassam k*egyelme*det keuanatos io egeseghben. Aianlom sok szolgalatomat az en kedues leaniom Aszonnak. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelme*teket io egesseghben. Viennae die 18. 9bris 1642.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* et P*ate*r addictissimus

Georgius Lippay
El.[a] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az onodi Capitan Barkoczi Vram.

[a] azaz '*electus*', választott, vagyis csupán az uralkodó által kinevezett de pápai megerősítéssel még nem rendelkező főpap; feloldását az alábbiakban tipográfiai okok miatt mellőzöm

126.

Nádasdy Ferencnek
Bécs, 1642. november 21.
Nagy László útján tudatja érseki kinevezését.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Nádasdy [E 185], Iratok, Levelek, n. 16284 – ered.)

Illustrtissime Comes D*omi*ne Fili ob*servandissi*me
Seruitior*um* meor*um* paratiss*imam* Commen*dation*em
Algya megh Isten k*egyel*medet minden iokkal. Itt léuén nallam Nagy Laszlo Vram, nem akaram eö k*egyel*met k*egyelme*d keöszeőnteő leuely nelkeől el bochiatanom; keuanok azért Istenteől keduet, es hoszu io egeséget, és minden aldást k*egyel*me*d*nek. Az en alapatom, ugymint hogy Isten k*egyel*mesegebeől az szegény Ersek Vram meltosagaban succedaltam, talan tudhattya k*egyelme*d, kiben hogy k*egyel*me*d*nek Attyay

[1] Slange svéd tábornok valóban elesett a második breitenfeldi csatában. Stålhandske valamint Hans Christoff von Königsmarck († 1663) generális, az 1648-as prágai csata svéd főparancsnokának halálhíre azonban hamis volt. – A levélben két Barkóczy szerepel. A 120. sz. levélben említett és az utóiratban feltűnő ónodi kapitány Barkóczy Ferenc mellett az ismertebbnek számító Barkóczy László († 1659) (Ferenc kuruc generális apja), aki császári ezredesként harcolt a svédek ellen, 1653-tól pedig beregi főispán volt, a grófi ág alapítója. – A 10 évesen, 1623-ban bárói címet örökölt Serényi Pál († 1667) apja, Ferenc, 1621-ben meghalt. Gyámja ezek szerint Nyáry volt. – Az új egri püspök Jakusith György lett.

szeretettel ennek utannais szolgalhassak, szibeől keuanom. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det. Viennae 21 Nouembr*is* 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:] Pater Ad seruiendu*m* paratiss*im*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

127.

Nádasdy Ferencnek

Pozsony, 1642. december 11.

Köszöni a gratulációt érseki kinevezéséhez.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Nádasdy [E 185], Iratok, Levelek, n. 16286 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Fili ob*servandiss*ime
Salute et Seruitÿ addictissima*m* commen*dation*em

Algya megh Isten k*egyel*medet minden iokkal. Az k*egyel*med levelet, edes Fiam Vram, keduesen vette*m*. Hogy k*egyel*med az én mostani Vy meltosagomnak eöreől, és kőszeőnt benne, ebbéli hozzam valo ioakarattyát es Fiuy szeretetét megh szolgalom keduesen k*egyel*me*d*nek; Securus leuén abban k*egyelme*d, hogy ebben az Istenteől adatot méltosagombanis, az miben kéuantatik, szolgálatomat és Attyay szeretetemet k*egyelme*d experiallya. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*det.

Ex Curia n*ost*ra Archiep*isco*pali Posonÿ die 11 Decembr*is* 1642.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:] P*ate*r ad seruiendu*m* paratiss*im*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

128.

Kapy Klárának

Nagyszombat, 1642. december 16.

Tudatja érseki kinevezését, ígéri további jóindulatát; a kért vásárlást komornyikjával elintéztette Bécsben; Dorkó asszony.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 1424. – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*n*e*k mind kedues leaniom Aszonnak. Aldgia megh az Vr I*st*en k*egyelme*d*e*t minden keuanta iokkal. Edes Leaniom Aszoni, az k*egyelme*d leuelet igen keduessen uettem, es az k*egyelme*d hozzam ualo io akarattiat megh

[1] Az épp katolizálása előtt álló Nádasdy Ferenc (1623–1671) vasi főispán, 1655-től országbíró. – A minden bizonnyal Nádasdy-familiáris Nagy Lászlóra közelebbi adatot eddig nem találtam.

igiekezem szolgalni. Vgi uagion, hogy I*st*ennek kegielmessegebül es rendelessebül en uagiok az szegeni megh holt Vr heliet az Erseksegheben, nemis remellem, hogy az k*egyelme*tek földere ualo menetelemben alkalmatossagh legien ezutan, mindazaltal az k*egyelme*dhez ualo io akaratomat es szeretetemet megh nem ualtoztatta ez az ualtozas, hanem azt ezutannis akarrom megh tartani mind ueghigh, es szibül szolgalni keg*yelmednek*. Az uasarlast, miuel az k*egyelme*d irassa Bechbe nem talalt, szinten ueghez nem uihette[m], hanem az en Comornikomnak megh hattam, hogy ueghez uigie. Es mindazokat megh küldöm fogiatkozas nekül k*egyelmednek*. Remelluen mindazaltal aztis, hogy I*st*en az Vrnak iobb egesseget aduan, ugian el nem mulattia azert k*egyelme*tek, hanem fel iön erreis az földre, es az több io akaroi között engemetis el nem kerül. Az szegheni Dorko Aszonis leuelet ir ennekem, köszönche k*egyelme*d az en neuemmel, edes leaniom Aszon, ualahol tehette szeghen az deaknak szeret, ha Isten fel hozza ide az mi földünkre, talam talalok megh boros kenieret neki, es megh nilik az torka szegeni szaikonak, ha szinte kepett latottis mastan ott Cassa taian, nem feletkezem el rola ezutannis, hanem az en aruaim közibe szamlalom. Az paenitentia Iaszoban maradott, talam ha I*st*en ide hozza puhabb szalmat talalunk neki. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Szombatba 16 Decembris 1642.[1]

Keg*yelmednek* szeretettel szolgalo Attia

Lippay Georgy
Esztergami Ersek

[Kívül:]

Az en io akaro Leaniom Aszonnak, az Tekentetes es Na*gyság*hos Kapi Klara Aszonnak adassek.

129.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1642. december 20.

Kéri, hogy engedjen erdőjében az ő embereinek is fát vágni; invitálja feleségével a karácsonyi ünnepekre Nagyszombatba.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice ob*servandissi*me
Salutem ac seruitiorum paratissima*m* commendationem

Algya megh Isten k*egyel*medet minden iokkal. Emlekeztem vala szoualis k*egyel*me*d*nek, hogy fa dolgabol mint ennek eleőtte legyen en hozzamis ioakarattal k*egyel*med. Miuel penigh ugy érteném, hogy oda menuén az érdeőbe embereim az feiszeiketis el vonták; kerem szeretettel k*egyel*medet, accedallyon arra, hogy legyen szabad

[1] Lippay két komornyikja ismert számomra. Az egyik a már előfordult Partinger Mihály, a másik 1652-ből Somlay Miklós. Vö. MNL-OL Egyházi iratgyűjtemény (R 302), 1. cs., esztergomi érsekség, 1652.

ennekemis az k*egyel*med engedelmebeől erdeireől fat hozatno*m*, ebbeli ioakarattyát k*egyel*me*d*nek enis keduesen vesze*m*, es megh szolgalom. Emellett az szent Innepek eleőteőnk léuén, kerem k*egyelme*de*t* akorra Aszonyommal eggyeőt ieöien be ide, szolgallyvk eggyeőt az Istent. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben k*egyelme*de*t*. Tyrnaviae 20 Decembr*is* 1642.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
S*ervi*tor addictiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

130.

Osztrosith Miklósnak
Nagyszombat, 1642. december 20.

Lipót Vilmos főherceggel, illetve Brandenburgi Katalinnal folyó ügye fejleményei.
(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II/40, fol. 50 – ered.)

Mag*nifi*ce Domine, Amice obser*van*de
Salute et officÿ commen*dation*e p*rae*missa

Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot keuanok. Az k*egyel*med leuelét vettem. Az mi az k*egyel*metek Catharina Feiedelem Aszonyal valo controuersiaiat illeti, miuel az Orszagh gyeőlese el mult, annak az reuisioiais el halladot, itélneők azért alkalmatosbnak lenni, ha k*egyel*metek az ieouendeő gyeőlesigh varakoznék immár, ha eddigh varakozot, azomban az minemeő obligatiot es Assecuratiot adot magarol Fait Bernard az Cancellarian, azt avagy uyonnan fatealtatna vele,[a] auagy penigh ugyan chak azt authentice venne ki k*egyel*metek, miuel azaltal az Innpekre ala jeőn Cancellarius Vramis, beszélgetek eő k*egyel*meuel is az dologhrol. Ezzel Isten eltesse io egeseghben kegyelmedet. Datum in Curia n*ost*ra Archiep*isco*pali Tyrnauiae 20 Decembris 1642.[2]

Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruitia parat*issimus*
Georgius Lippay
El. Archiep*iscop*u*s* Strigonien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 102. sz.]

[a] utána kihúzva: 'k*egyelme*d'

[1] Erdődy Gábor első felesége Pálffy Mária († 1643).

[2] Catharina fejedelemasszony: Brandenburgi Katalin.

131.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1643. január 23.

Nyáry halála; a török fenyegetés növekedése; Szelepchény küldetése; az udvarban nehézkesen intézik a magyar ügyeket; Zrínyi a horvátok tábornoka.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 82. – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Miulta Bechbül megh iöttem, nem uettem leuelet keg*yelmed*nek, ertettem ualakitül hogy iobban uagion immar. Kiuanom I*st*entül az mi heiaual uagionis egesseghe hamar megh adatni. Az szegheni Niary Istuan halala elegh gondot szerzett, ugy teczik, kit tegiünk Generalissa, Melith Peteris igen lassan uolt, annakis halalat uartak. Igen megh kezdünk fogiatkozni azon az földön emberekbül. Az Törökis feniegeti es hodittia az falukat. Minekutanna Erdödy Georgy Vram[a] oda ment keg*yelmed*hez, nem tudom, azulta miben maradott az ö Felsege resolutioia, Cancellarius Vram maga miuel ualamit, de mit, nem tudhatom. Vgi ertem, hogy Bechbe nagy hire erkezett Velenczebül, hogy az Babyloniai Vezer rebellalt uolna az Török Chiaszarnak, ki ha az Asaki hir utan nem menne, io uolna. Nem tudom ha masoknakis ugy teczike, de en ugy itelem, hogy igen lassun es kesedelmessen iarnak mast uduarnal az mi dolgaink, elegh iol resoluala magat akkor ö Felsege az Constantinapolban ualo küldes felölis. Annak utanna nem ertettem semmi hiret azoknakis, Szelepchenÿs dolgahoz latt, oda uagion ualahoua Nograd ‖ fele, nemis latom, hogy igen szaggatnak az köntösett. Bizon minden dolgunk chiak galibassan uagion. Azomban az Török, ugy ertem mind uizen, tengeren nagy keszülettel uagion, publicaltak, azt hallam, hogy ö Felsege maga szemellie szerent el megien az hadba, de kiuel, nem tudom, hanem ha ez chinal immar rumort, es egymas hatara kergeti taborban az hiualkodo Nemeteket.

Magiart nem emlegetnek senkit, ugy latom, ninchis uelem szüksegek rea. Zrinit az Horuatok Generalissaua tettek, Dragontis adtak melleie. Nem tudom, ha az en Bechben utolszor irt leuelemet megh adake keg*yelmed*nek. Akarom uala örömest erteni, ha altal iöne keg*yelme*d az Dunan, es mikor, ha ninche napia az temetesnek, kerem keg*yelmed*et szeretettel tudosichon. Ezeknek utanna aianlom szolgalatomat. Tarchia I*st*en sok esztendeigh io egesseghben keg*yelmed*et. Posonÿ die 23 Ianuarÿ 1643.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 73. sz.]

[a] a végéről kihúzva: 'hoz'

[1] Közli: Hajnal, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés*, 390–391.

[2] Nyáry utóda nem Melith Péter szatmári kapitány, hanem egy évre Forgách Ádám lett. – Erdődy György († 1663) varasdi főispán, 1662-től tárnokmester.

132.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1643. január 30.

A Magyar Tanács ülése; Nyáryt nehéz lesz pótolni; özvegye, Kapy Klára sérelmezi, hogy emberei több birtokát lefoglalták, kéri, hogy legalább a temetésig adják vissza ezeket.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 83 – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Az keg*yelme*d leuelebül örömmel ertem iauulassat beteghsegebül, adgia megh I*ste*n az többitis, ki hatra uagion benne. Cancellarius Vram ide tert uala hozzam, ielente ualamit az keg*yelme*d opinioiaban obiter, aztis, ugy ueszem eszemben, post factam resolutionem,[2] kiben ualo opiniomat, ha Isten szemben iutat bennünket, el nem mulatom közleni keg*yelme*ddel. Az szombati, ö Felsegetül parancholt giülekezetnek remellenem hasznat, ha I*ste*n altal hozza keg*yelme*d*e*t, Mi az Vrak, ha megh eggiezünk, bizon az többi sem uonszak ki közülünk magokat. Niaualias Niary Vram halalat igen kesergik, ugy ertem, az felföldi emberek, lattia I*ste*n alegh tud az ember iteletet tenni felöle, kit kellenek ualasztani heliere, oly ritka ott az ember. Szuniogh Vram felöl en semmi emlekezett nem tettem, nemis uolt ollian igiekezetem. Az Eozuegy niaualias illien nagy keserüsegiben, faidalmassan erzette, hogy azon oraban az keg*yelme*d emberei el foghlaltak mind az S*zent* Miklossit, mind pedigh az masik ioszagat, nem chiak az ioszagot pedigh, hanem megh benne leuö maiorsagot es ingomarhaitis. Remenkedik igen, hogy uisza adassa keg*yelme*d, akar chiak az temetesighis, takarhassa el tisztessegesen szegeni Vrat, aianlia auualis magat, hogy ualamikor keg*yelme*d paranchollia, kesz el temetni. Miuel pedigh tudom, hogy nem az keg*yelme*d hagiassabol lett az az el foghlalas, egiebirantis az keg*yelme*d özuegiekhez ualo köniörületessege nagiobbatis miuelne annal, es nem kiuanna szegint illien sulliaban keserüsegenek affligalni. Kerem enis szeretettel keg*yelme*d*e*t, hadgia kezenel addigh megh az Vrat el temeti, kesz leszen azutan minden oraban uisza bochiatani az ioszagot.

Az maiorsagot pedigh, hanem ha az uegezesben mas uagion, el hittem, hogi ex dictamine iustitiae,[3] minden kerdes nekül uisza adgiak neki. Tarcha es eltesse az Vr I*ste*n keg*yelme*d*e*t sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 30 Ianuarÿ 1643.[4]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 73. sz.]

---

[1] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 93, n. 113.

[2] 'határozat meghozatala után'.

[3] 'az igazságosság követelményének megfelelően'.

[4] Az említett gyülekezet a Magyar Tanács ülése. – Nyáry özvegye Kapy Klára. – Szentmiklós vélhetően Beregszentmiklós.

133.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1643. január 31.

Hívja két jezsuita testvére [János és Ferenc] ünnepélyes fogadalomtételére.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Amice ob*servandissi*me
Salute, ac seruitÿ commendatione praemissa. Aldgya megh Isten keg*yelm*edet minden jokkal. En Isten segetsegébeől tegnap érkeztem ide Posonbul, és jollehet valami alteratiot érzettem magamban, de immár hála Istennek jobban vagyok. E' mellett az én két Iesuita Eöchém holnap után Professiot tészen, keg*yelm*edet kérem, iöÿen ackor bé, és mind az solennitáson, s mind pedig ebedeön legyeőnk eggyeöt az Patereknél. Ezzel Isten éltesse, és hozza jó egességben keg*yel*medet. Tyrnaviae 31. Ianuarÿ Anno 1643.[1]

Ill*ustri*ssimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruiendu*m* paratiss*im*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

In festo purificationis,[2] el hittem, annelkülis deuotioia lenne keg*yelmednek*, kerem iöyön be, es legien edgiütt velünk azon az Iesuuita Meniegzön.

134.

Kapy Klárának

Nagyszombat, 1643. február 4.

Közben járt a lefoglalt birtokok miatt a nádornál; vigasztalja gyászában; pártfogását ígéri, és tanácsokat ad Nyáry fizetésének kieszközlésére.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 1425 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek* mint kedues leaniom Aszonnak, aldgia megh Is*te*n keg*yelmede*t minden keuanta iokkal, es adgion sok boldoghab es szerenchessebb uy esztendöt erni. En az keg*yelme*d leuelet ueuen, edes leaniom Aszon, mingiart irtam Palatinus Vra*mna*k ö keg*ye*lmenek. Es im noha mindenestül ki nem uette kezet az ioszagbul, mindazaltal keg*yelme*d rendelesse alatt hadta, hogy el temethesse belöle szegen Istenben el niugot Vrat, kinek halalat bizoni szibeli faidalommal ertettem, tuduan

[1] Lippay János mellett – aki ekkor, 1642–1645 során a bécsi Pázmáneum régense volt – a kevésbé ismert Lippay Ferenc († 1674), ekkor 1642–1644-ben Nagyszombatban hitszónok és -tanár, valamint a filozófia professzora. A professzió a negyedik jezsuita fogadalom, amihez nem engedtek mindenkit a tagok közül, és a Társaságban csak ennek birtokában lehetett komolyabb vezető tisztet betölteni.

[2] Azaz Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén (február 2-án).

szegennek enhozzam kiualtkeppen ualo szeretetit es bizodalmat. Az mint hogy enis azonnal uolta*m* ö keg*yel*mehez, banom szibül az keg*yelme*d keserüsegetis, nemis ketelkedem annak nagy uoltarul. Az aruaknak attia es özuegieknek biraia, az io I*ste*n uigasztallia megh keg*yelme*det ebben az nagy faidalomban, edes leaniom Aszoni. Keg*yelme*d en felölem el hidgie, hogy mindenkor igaz io akaro Attia maradok keg*yelmed*nek, es io sziuel segitek, szolgalok, ualamiben keg*yelme*d en hozzam foliamodik, es az mire en rea erkezem, bizuast megh talallion keg*yelme*d engemet. Az szegeni Vr fizetesset ualakire biznia kell Bechbe keg*yelmed*nek, hogy sollicitallia, egiebirant chak leteszik mind az supplicatiot, mind pedigh az commendalo leuelet el feleitik, kirül többetis izentem keg*yelmed*nek szoual szolgaitul. Ezzel aianlom az io I*ste*nnek k*egyelme*det. Tarcha, uigaztallia es eltesse sok esztendeigh io egessegben. Szombatba. 4 Februarÿ 1643.

Keg*yelmed*nek szeretettel szolgalo Attia

Lippay Georgy Esztergami Ersek

[Kívül:]

Generosae ac Magnificae Dominae Comitissae Clarae Kapy, Illustrissimi quondam Domini Stephani Niary etc. Relictae Viduae etc. Dominae nobis observandissimae

135.

Esterházy Miklósnak

Nagyszombat, 1643. február 5.

Esterházy Dániel családi tragédiája, fontolgatják a kereszteletlen csecsemő temetésének mikéntjét; személyes tárgyalásuk; megbeszélése Esterházy Pállal; hadihírek, melyet Oroszi (udvari kancelláriai titkár) közölt vele.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 84. – s.k.)

Minemö keserues es ueletlen casus törtent ez eÿel niaualias Eszterhasi Daniel Vram hazan, tudom maga böuebben megh ielenti. Venit uentus ualidus occidit omnes filios et filias tuas et non remansit ex eis unicus,[1] nem uolt az egesz chiapassi között megh Iobnakis ennell keseruessebb. Az szegheni kereszteletlen giermek temetesen törödünk mastan, mit miuelliünk uele. Az keg*yelme*d leuelebül ertem, hogy ugian altal iön ad diem 12 Februarÿ, akaromis igen, egiebirant törödtem raita Eszterhasi Daniel Vram mondasahoz kepest, ha kesebben akart uolna iönni. Bizoni szükseges, hogy miuelliünk ualamit, mert az Török nem niughszik, feniegetessel mastis hodittia az falukat. Eszterhas Pal Vram uolt itt tegnap nalam, ö keg*yel*meuelis conferaltam hol mi

[1] 'Erős szél támadt és megölte összes fiadat és lányodat és egy sem maradt meg közülük'.

dolgokrul, io uolna, ha itt lehetne ö k*egyel*meis, adhatna lument sok dologhban. Az masik, ugy latom, sokat nem tud megh az Veghbeliek körül ualo dolgokban.

Iria Oroszi, hogy keszül Graifenklau, es hogy megh akariak inditani. Szelepcheny Vramis megh erkezett ide, keszen uaria minden oraban az hiuatalt. Aztis iria Oroszi, hogy az Bauariai had rea ment Waimarra, es megh akar uini uelle, Piccolominÿs az Herczegh hadaual rea ment Torstensonra, hogy el uerie Freiburg alol, es igy kett ütközetet uarnak. Adgia I*st*en io ki menetelet, de en latua hiszem. Ha Freiburgot megh ‖ ueheti, az Saxot el-szakasztia tölünk infallibiliter, mastis az az hire itt Magiar Orszaghba, hogy ellene tamadtak Saxonak az alatta ualoi, hogy igy engedi tepni öket, megh sem hayol, nemis oltalmazhattia. Adgion I*st*en iobb idöket ernünk. En szeretettel uarom erre keg*yelmed*et, hozza I*st*en io egesseghben es nagiob uigaztalassal közinkben. Tyrnauiae die 5 Februarÿ 1643.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

136.

Kapy Klárának

Nagyszombat, 1643. február 5.

Megkapta második levelét; a bécsi ügyekben szívesen segített volna.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 1427 – ered.)

Aianlom szolgalatomat, mint joakaro Leaniom Aszonnak Keg*yelmed*nek. Az Keg*yel*med masodik leuelét akkor atta megh az Keg*ye*lmed iambor Szolgaia, midőn dolgait ueghez uiuén uisza tért Beczből: en az irantis szeretettel igiekeztem uolna Kedueskednem Keg*yelme*dnek, de igis iol eset, es io karba*n* uagion az dologh. Az my az Szőuetnekeket illetj, mit uegeztűnk légien felőle, Keg*ye*lmed iambor szolgaiatol megh ertj, abbannis örömest Szolgaltam volna Keg*ye*lmednek, es ha itt talatatot volna, az arrának megh fizetesére gondot uiseltem volna. Ennekutánnais minden alkalmatossággal az miben tudok örömest kedueskedém es szolgalok k*egyelmed*nek. I*st*en eltesse io egességben Keg*yelme*det. Tirnauiae, 5. Februarÿ 1643.

Keg*yelmed*nek szeretettel szolgalo Attia

Lippay Georgy
Esztergami Ersek

[1] Esterházy Dánielnek a családi hagyomány szerint összesen húsz gyermeke született Rumy Judittól, de közülük csak hét fiú érte meg a felnőtt kort. – Esterházy Pál († 1645), a nádor öccse, 1633–1645 között érsekújvári vicegenerális, a család zólyomi ágának megalapítója. – Itt a dél-szászországi, Drezdától délnyugatra fekvő Freibergről lehet szó. – Lennhart Torstenson († 1651) svéd tábornok, 1642–1645 között a Birodalom területén harcoló svéd csapatok főparancsnoka.

[Kívül:] Az nehay Tekentetes es N*agys*agos Groff Nary Istuan Vram megh hagiot Előzuegiének, az Nemzetes es N*agys*agos Kapy Clara Aszonnak *e*tc, Nekem ioakaro Aszoniomnak adassék.

137.
Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1643. február 9.
Másnap rövid időre meg fogja látogatni, hívhatná Pálffy Tamást is.
(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Ill*ustriss*ime D*omi*ne Comes obseruan*diss*ime
Salute et seruitior*um* p*aratiss*ima commenda*tion*e p*rae*missa
Szeretettel uettém az Keg*ye*lmed leuelét, es hogy hazához ky hy Keg*ye*lmed, nagy io néuen uettem az Keg*yelmed* ioakarattiat Az idő, bizony dologh, mar ige*n* be jőt, ugy hogy az keg*ye*lmed latogatasára maid ky se erkezhessem menny, mindazaltal mégis azt rendelém magamba*n*, hogy holnap estuére Keg*ye*lmednél légiek, es más nap feölöstőkőm utan onnét megh induluán uisza jöhessek, miuel Palatinus vramis be igiekezik jönny. Isten tarcha megh io egességbén Keg*yelmed*et. Datum Tyrnauiae die 9 Februarÿ Anno 1643.
Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruien*dum* paratis*sim*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

P. S. Keg*yelme*d kedues io akarattia, kit akar megh hiuni, Palffy Tamás Vramat, remellem, el nem hadgia kegyelmed.[1]

138.
Erdődy Gábornak
Pozsony, 1643. március 5.
Közbenjár Réczés Pál érdekében.
(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes Domine obser*vandiss*ime
Salute et seruitÿ commenda*tion*e praemissa
Aldgya megh Isten keg*ye*lmedet minden iokkal. Réczés Pál mireől Supplicalt légyen, keg*yel*med ez includalt supplicatiojából megh értheti. Kérem annakokáért szeretettel

[1] Feltételezhetően Pálffy (III.) Tamásról van szó. Azonos nevű unokaöccse, a későbbi csanádi, egri püspök és kancellár ekkor Rómában tanult.

k*egyel*medet, légyen inkáb minden jó akarattal hozzá, hogy sem azért az esetért, az mellyét Teőrueny szerént keress, az Eőzuegyet és az Aruákat az szőlökbúl ki böcsültesse, miuel azok nem őtet, hanem az Eőzvegyet és az Aruákot illetik. Kegy*e*lmed ebbeli jó akarattyát Enis keduessen vészem. Ezzel éltesse Isten keg*yel*medet sokaig jó egességbe*n*. Posony 5. Martÿ. A*nn*o 1643.[1]

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruien*dum* paratiss*im*us
Georg. Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

139.
Osztrosith Miklósnak
Nagyszombat, 1643. április 22.
Beszél a kancellárral, hogy adja ki számára a kért tanúsítványt.
(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II/40, fol. 52 – ered.)

Magnifice Domine, Amice Nobis obser*van*de
Salute et officÿ commen*dat*io*n*e praemissa
Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot keuanok. Az kegyelmed leuelét vettük. Az mi azt az Testimonialist illeti, a kiről instal kegyelmed, Isten Cancellarius Vramat Joszágából é napokban erre visza hozuán, meg jelentem szoualis eő kegyelmének, hogy ki adgya kegyelmeteknek. Es egyébarántis az miben kéuántatik, örömest kedueskedünk kegyelmeteknek. Ezzel tarcsa Isten kegyelmedet jó – egességben. Tyrnauiae 22 Aprilis A*nn*o 1643.

Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruien*dum* parat*iss*i*mus*
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*p*us* Strigonien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 102. sz.]

[1] A kérvény mellékelve. Az erős hangvételű irat szerint Erdődy diósi jobbágyai „gialazatossan bantanak legien" Réczéssel, aki ennek jogi úton rendezését kérte, és a gróf kezdetben hajlott a megegyezésre. Ám később meggondolta magát: „Nem tudom, honnét indetatot megint eő Na*gysá*ga, az Concordia dolgaban sem uaruan Vice Ispan Uramtol, más utat vet eő Na*gysá*ga eleiben, es en ream valo boszusagaban azért hogy igasságot kiuanok, Schlégerne Aszoniomat, az kinek leania nalam vagion, certificalta, hogy az ot valo Szőlő örökségéből ki akaria bőcsűltetny. Keg*yelme*s Uram, mit uetettem en azzal eő Na*gyságána*k, hogy töruény szerint igasságot kiuanok iniuriamrol… Az őzuégy Asszony pedigh harom Aruaiual, anniual inkáb mit uetettenek eő Na*gysá*ga ellen, hogy azokat akaria boszusagabul bűntetni, karosetanij?".

140.

Kapy Klárának

Pozsony, 1643. május 13.

Ígéri, hogy közben fog járni a Kamaránál Nyáry elmaradt hivatali járandóságának kifizetésében.

(MNL-OL Zichy család lt. [P 707], fasc. 87, n. 1426 – ered.)

Szolgalatomat aÿanlom keg*yelme*dnek mint jó-akaro Aszonyomnak leanyomnak. Aldgya megh Isten k*egyelme*det minden kéuánta jokkal. Az k*egye*lmed leuelét szerettel ueuen, kiuánom Istentül, hogy vigasztallya megh k*egye*lmedet szomoru allapattyában, és éltesse jó-egessegben. Az mi az szegéni üduözült Generalis Uram restantiaját illeti, szollok felölle Palffy Pal Urammal, es az teöbb Camaras Urakkalis. K*egye*lmedhez ualo elebbi jó-akaratomat ez utánnis megh tartom, és mind ebben, mind pedig egyéb dolgaiban, mellyekben megh talál, kész vagyok kedueskedni és szeretettel szolgálni k*egyelme*dnek. Ezzel tarcsa és eltesse Isten k*egyelme*det sokaig jó-egességbe*n*. Posonÿ 13. Maÿ A*nno* 1643.

Keg*yelme*d io akaro Attia

Lippay Georgy
Esztergami Ersek

[Kívül:]

Az Nemzetes és N*agy*ságos Kapy Clara Aszonnak. Az nehay Tekéntetes és N*agy*sagos Nyáry István Uram meg hagyot Eözuegyének. *e*tc. Nekem Ió-akaro Aszonyomnak leányomnak

141.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1643. május 19.

A kassai főkapitányság betöltése; megegyezés a törökökkel; hadihírek: az ellenség már Prágánál áll; a francia király halálhíre; vízkúra.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 85. – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Forgach Adam Vram generalissaga, legh utolszor ertettem az Cancellariarul, az bellicumon resolualtak, en idettem *[!]* mind az kett Cassai Generalist az Magiar tanachbul eligaltak, iria aztis Oroszi Vram, hogy az Veghbelieket meghis kiuanniak fel menni, azert hogy örömest lattak Budan es az uton Graifenklat *[!]*, azert immar bekesegh uagion, nem kell az veghbeli ithon. Ezek igen szep tekentetes mastani idöre ualo consideratiok. Az ellensegh Pragara megien, mint allanak ellene az mieink, megh fogh hamar teczeni. Mast uisznek, hiszem, Bechbül mosarakat ki, es algiukat. Az Franciai kirali halalat igen kezdik affirmalni, kibül hogy töb io iöÿön ki, addigh el nem hiszem, migh nem latom.

En negy Lada sauaniu uizet hozattam Bechbül, es annak italahoz kezdettem, ugian itten az kertbe. Keuannam hogy Isten keg*yelmed*n*e*k adgia egesseghre az

fördöt. Tarchia es eltesse I*st*en ke*gyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 19 Maÿ 1643.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

142.

Osztrosith Miklósnak

Nagyszombat, 1643. június 10.

Lipót Vilmos főherceggel, illetve Brandenburgi Katalinnal folyó ügye újabb fejleményei: a kancellár vonakodik kiadni a kért tanúsítványt, Csáky István és a nádor szerepe.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II/40, fol. 54 – ered.)

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*ce Domine, Amice obser*van*de
Salute et officÿ commen*dation*e p*rae*missa

Istenteől k*egyel*me*d*nek minden iot keuanok. Nem remenlettem volna, hogy abban az Testimonialis ki adasban Cancellarius Vram difficultast tegyen, holot Cancellariussagomban egynyhany izbenis eleőnkben yeőuen Fait Bernard, az kezeséget magara valalta, ielentuén azt, hogy eő neky az Feiedelem Aszony Vra[2] draga keöueket adot volna, és ha szinten az Teörvenyben succumbalnais, nem felne, hogy kart vallana. Azért k*egyel*metek requirallya, es irjon Chaky Istuan Vramnak, hogy igy léuén az dologh, az adossagh meghadasaual ne siessen, az szerént Palatinus Vramatis talallya megh k*egyel*metek, es fel keőlduén mégh emberét, eő Feől*sé*genekis supplicallyon arrol, hogy eő Feől*sé*ge az k*egyel*metek mélto praetensioiat tekentuén auagy az Arestumot resuscitallya, auagy penigh kenszerechie arra az Feiedelmet, hogy az kezest eleő allassa, kireől mÿs irunk mind eő Feőlségének, s mind Palatinus Vramnak diligenter, es egyeb dologhbanis, az miben tudunk, io sziuel kedueskedeőnk k*egyel*meteknek. Ezzel Isten eltesse io egeseghben k*egyel*metek. Tyrnauiae 10 Iunÿ 1643.

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruien*dum* parat*iss*i*mus*
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*p*us* Strigonien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 102. sz.]

---

[1] XIII. Lajos 1643. május 14-én halt meg tuberkolózisban.

[2] Brandenburgi Katalin 1639-ben ment feleségül Franz Karl von Sachsen-Lauenburghoz, aki még 1650-ben, felesége halála után is követelésekkel állt elő bizonyos magyarországi birtokok ügyében.

143.

Osztrosith Miklósnak

Pozsony, 1643. június 26.

Kérésére Keresztúr ügyében tárgyalt Lipót Vilmos főherceggel, és azt hamar elrendezhetik.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II/40, fol. 56 – ered.)

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*ce Domine, Amice obser*van*de

Salute et officior*um* commen*dation*e p*rae*missa

Is*ten*től k*egye*lmednek minden jot Kiuanok. Az keg*ye*lmed Kiuansága szerint az Kereztur véget valo dologhban en tractaltam az Herczeggel, es annira hoztam eőtet, hogy kész vegezésre menny keg*yel*metekkel. Lippay Gaspar vramot minden nap várom ide hozzam; Keg*yel*medis azért auagy bizonios Emberét Kűldgie ide egy hét alat, auagy pedigh maga jőiőn, talam valami jo modgiáual ualo végezesre hoszhattjuk az Herczegetth. I*sten* tarcha megh jo egességben keg*ye*lmeteket. Datum Posonÿ die 26 Junÿ A*nno* 1643.[1]

Spect*abi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]

Ad seruien*dum* parat*issimus*

Georgius Lippay

El. Archiep*iscop*us Strigonien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 102. sz.]

144.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1643. július 13.

Püsky; hadihírek. Magyar katonák toborzása. Rákóczy fejedelem mozgolódása. Szelepchény érkezése.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 86 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Pisky Vram accepto nouo beneficio[2] oda megien keg*yelme*dhez. Az mi hadaink bizonissan Touachonal *[!]* chiak annira uannak egi mashoz, hogy az algiu löuesekis chiak nem öszue ernek, nezik egimast, igen alkalmatos helt ualasztott az ellensegh, akarnanakis megh uini az mieink, uarnanakis megh töb segitseget. Neki haraguttak uolt az Obristerek, hogy egy uachora felött igen scabiose beszellettek az Suecusok felötök, kiuantak igen felhtelni *[?!]*, masok pedigh azt iriak hogy nem akarnak az mieink

[1] Az Ostrosithok Bodrogkeresztúr mezőváros miatt pereskednek Brandenburgi Katalinnal, amelynek magukhoz váltására 1630-ban kaptak engedélyt az uralkodótól.

[2] 'miután megkapta új javadalmát'.

uinnÿ, mind az kettö igaz lehet, az elso az capitanokrul, az masik az köz neprül. Olomuczban tüz tamadott uolt, feles hazat emisztet megh, de az Suecusok biriak meghes el sem hattak.

Mi uariuk ide minniaian keg*yelmed*et, uduarnal az az hir, hogy immar eginehani ezer louas uagion Morua szelen az mieink közzül, meghpedigh egi szal szinch, io uolna talam miuelnünk ualamit, es ne hallasztanank az dolgot, mind az magunk oltalmara, mind pedigh az ö Felsege szolgalattiara.

Az Erdeli feiedelem felöl rosz hirek kezdenek fuini, Magiarorszaghban sollicitallia ugy ertem az Cassaiakat, ualami patensetis lattak, Erdelben ben chendessen lenni mondgiak öket. ‖

Szelepcheny Vram holnap akart Comaromban lenni, es most erre iöni Posonra Schmiddel eggiütt. Mi meghis az igeret szerent ide uariuk ezen az heten keg*yelmed*et, hozza I*sten* io egesseghben es tarchia sok esztendeigh. Posonÿ die 13 Iulÿ 1643.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 106. sz.]

145.

I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1643. július 15.

Rákóczy Pál árvája, Anna kolostorban akar maradni, beöltözéséhez, amin az uralkodópár is részt fog venni, 4000 tallér szükséges. A kis Rákóczy Lászlót igen szeretik az udvarnál, az uralkodó és felesége is; miután a Trauttmannsdorff-fiú megütötte a trónörököst, aki mellől korábbi pajtásait ezért elbocsátották, remélhetőleg Rákóczy László is bekerül majd az új társak közé. A svédek betörése Cseh- és Morvaországba.

(ANR DJC Coll. pers. Mike, n. 813 – s.k.)

Excellentissime et Illustrissime Princeps, Domine, D*omi*ne colendissime

Az szegheni Rakoczy Pal Vram arua leania felöl izentem uolt Barkoczy Laszlo Vram altal keg*yelmedn*ek, kit az Annia megh elteben be adott uolt neuelesert az Bechi Apatszak Kalastromiaban. Mast immar ember kort eruen semmi uttal ki nem akar iőni, hanem holtigh az szerzetben Istennek szolgalni. Eleghet uoltam azon, hogy ki hozzam, eröltettemis. De semi uttal rea nem bírhattam, hogy chiak keues időreis ki iöÿön az Calastrombul. Hallasztottam mind eddigh be öltözesset, akaruan latni alhatatossagat, de houa touab anniual inkab esedezik, hogy be őltőztessek az szerzetnek ruhaiaban. Az első be öltözessere, ruhaiara, lanczaira es egieb szokot illien allapatban ualo ezközire keuantatik

[1] Az Esterházy bizalmasának számító Püsky János († 1657) csanádi püspök 1644-ben váci püspök lett, pályája csúcsát 1649. évi kalocsai érseki kinevezése jelentette.

negy ezer forint, nagy tekentett leuen az keg*yelme*d feiedelmi szemelliere, kinek oli közel ualo uere, sőtt feiedelemnek onokaia, böchülletessen kell lenni. Ő Felsege magais es Chiaszarne Aszoniunk ielen lesznek az solemnitason. Ennalom penz arra ualo ninchen, mert az mi uolt, anni esztendeigh ualo tartasokra el kőlt. Hanem foliamodnak keg*yelme*dhez, enis uelek edgiűtt kerem szeretettel ‖ keg*yelme*det, az ő ioszagok iöuedelmebül külgiön mennel hamarab akar ide Posonban, akar Bechbe negy ezer forintott, az ide ualo ualor szerent, az kit fordithasson az kisaszon megh neuezett szűksegere. Voltam azon, hogy ugian mast uegezzek arrulis az Calastrommal, mit adgiunk be akkoris, mikor be eskűszik es professiot teszen, de az Apaczak nem akartak semmit uegzni mastan, hanem hattak az kisaszonnak es tutorinak akkorbeli io akarattiara.

Az öche pedigh, Rakoczi Laszlo igen szepen neuelkedik es iol uiseli magat, az kis Herczegnek minden egieb urfiak között legh keduesebb szolgaia es oskola tarsa. Ő Felsege magais es Chiaszarne Aszoniunk igen keduellik, io erkölcheiert es tanulasaert. Minap ugy iartak, hogy giermeki trefaban őszue haboroduan, Trautmanstorff fia arczul chiapta az kis Herczeget, ki miatt el bochiattak mind eggigh az Vrfiakat mellőle, kik uele tanultak. Be ueszik azert ‖ igy remellem Laszlot, mert igen szereti az Herczegh, az mesterekis es minniaiann.

Ertesere uagion, tudom, kegyelmednek, minemű zurzauart chinalt az szomszed Morua Orszagaban az Suecusok ueletlen es Vakmerö be iöuetele, bizonios, hogy mind az kett tabor ualtigh uesztegeti azt az Orszagochkat, de inkab az mienk, kik felessen uannak, de megh eddigh nem igen nagy kart tettek az ellenseghben. Az kinek nehezebb leszen el menni, hogy sem be iött. Az utakat es passusokat be uagtak mindenütt, alliakis. Az egesz tabora ő Felsegének chiak annira uagion az ellensegh taborahoz, hogy chiaknem az löuesekis öszue ernek, es az strasak egy mas szauat megh halliak. Eddig megh nem lehetet conflictus, mert az mieink mindenünnet szaporan giülekeznek mastis. Az mi louasunk kett anni eröss, mint az öuek, gialogunkis több uagion, de reghieb az ö gialoghia. Hiszem Istent, hogy többe el nem megien innet az ellensegh, hanem itt aggia Isten ueghet. Mÿs az ö Felseghe parancholattiabul mast insurgalunk. Az meni Orszaghi köziben iött ő Felsegének az ellensegh, ha ugian rea tamadunk, bizonios ‖ hogy chiak palczaualis agion uerhettiük azt az tizennegi uagy fellieb tizenötezer ember, mert annal többen altalan ueggel ninchenek. Ezeknekutanna aianlom keg*yelmedne*k szolgalatomat, es keuanok I*sten*tül boldogh hoszu eletet, es minden keuanta iokat. Posonban 15 Iulÿ 1643.[1]

Excellentiae V*est*rae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

[1] Rákóczy Pál árvája: Rákóczy Anna Mária (1627–1647), Rákóczy László nővére. Anyja Pethe Anna, Pethe László és Kapy Anna leánya volt. – Maximilian von Trauttmansdorff Pálffy Zsófiától született hét fia közül vélhetően a legifjabb bántalmazhatta a későbbi IV. Ferdinándot († 1654).

146.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1643. július 20.

Hosszasan és bizalmasan biztatja, hogy siessen a svéd betörés miatt szorult helyzetben lévő uralkodó segítségére, illetve vállalja el a felálló magyar csapatok vezetését. Végül kéri, hogy elolvasása után semmisítse meg levelét.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29293 – s.k.)

Szolgálatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Generalis Vram, es kiuanok Istenteül minden iot keg*yelmed*nek, szep Vri haza nepeuel egietemben. Örömest ertettem Palatinus Vram ö keg*ye*lme leuelebül, hogy ezen az heten altal akar keg*yelme*d iönnÿ ide Posonban, mert miulta ezek az Moruai galibasagok tamadtanak, kiualtkeppen mikor kiuantam keg*yelme*ddel szemben lenni, de alkalmatossagot nem talaltam hozza, leuelre pedigh nem bizhatok mendeneket. Valahani szoual mindazaltal ielentem keg*yelmed*nek az allapotot. Ö Felsege igen kiuanna hogy lennenk ualami kis segitseggel mÿs ennek az Sueciai nepnek utolso romlasara, ki illien melien be iütt, es hala Istennek, ugy megh rekesztetett, hogy fel nem talallia többe Sueciat, el hittem, az mi nepünk lett anni körüle, bizonyos, oly közel uannak egymashoz hogy az löuessek öszue ernek, ha az Suecus megh mozdul, oda uagion, helibe sokaigh nem maradhat. Olliat hallottam, hogy magais szandekozik ö Felseghe szemelie szerent ielen lenni, es utolso ueget uetni immar ennek az sok keresztien Ver ontasnak. Palatinus Vram*na*k eleget ir ö Felsege, az insurrectiot ugi latom akarna [a]Palatinus Vram,[a] de hogy az Vrak uagy magok mennienek, uagy segitseget külgienek, arra nem igen latom keduet. Az insurrectio pedigh es az Varmegiek, ‖ iol tudgia keg*yelme*d, minemö giarlo kessö dologhis. Az Vrak az Veghbeliekkel edgiüt miuelhetnenek ualamit. De en nem tudom mi idöben uagiunk, ugy latszik, semmit sem mozdulunk. Az sem miuel semmit, az kinek kellene, masok sem miuelhetnek miatta, az kik akarnanak, keg*yelme*dre kezd lenni az panasz, maid meghen ugy iar mast keg*yelme*d Forgach Adam Vrammal, mint masutta Sigmondal iart uolt. En mind ö Felsege elött, mind egiebütt keg*yelme*d igaz io akarattia es kessege melle feiemet kötöm: sött ha Palatinus Vram betegh uolna, uagy nem akarna, ugy írtam ö Felsege*ne*k, hogy keg*yelme*dre bizza mindenestül az orszagh hadait, mÿs minniaian örömest keg*yelme*d ala adgiuk az mi nepeinket, mas ala nem, senki ala. Edes Generalis Vram, en, tudgia keg*yelme*d, mindenkor igaz szibeli alazatos szolgaia uoltam az en Vra*mna*k, mastis holtigh az akarok lenni, keg*yelme*d felölis szinten ugy el hittem mind magam felöl, kerem keg*yelmed*et szeretettel, tudosichon igen confidenter az allapat felől, ‖ mi idöben uagion keg*yelme*tek, es ha uan ualami akadekia keg*yelmed*nek, ki miat megh nem mutathatna mast egyszer az mi iambor keg*ye*lmes Vrunkhoz ualo igaz sziuet es szolgalatra ualo egiekezetit. Mert ha nem lehetne, tudtara kellene ö Felsege*ne*k adnunk, hogy mi hozzank ne bizzek, es mi reank ne uarakozzek, hanem niulion hozza azokkal, az kik uannak ö Felsegeuel. Palatinus Vram maga reszerül ezer embert *[!]*, az többiuel edgiütt tizenket ezer emberrel biztattia ö Felseget, ugy ertem. Kerem keg*yelmed*et, ez irasomat ne tudgia senki. Megh oluasuan szaggassa el keg*yel-*

*me*d. En az keg*yelme*d szolgalatiára köteles maradok mind ueghigh. Tarcha I*ste*n keg*yelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Posonban 20 Iulÿ 1643.[1]

Ill*ustrissim*ae D*ominationis* V*est*rae

Seruitor addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] sorközi betoldás

147.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1643. augusztus 17.

Bár elismeri némely sérelme jogosságát, hosszasan kifejti, miért nem helyesli, amiért nem siet az uralkodó segítségére. Magyarországnak inkább szüksége van az Ausztriai Házra, mint fordítva; a törököktől most nem kell tartani.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29294 – s.k.)

Illustrissime Comes, D*omi*ne Amice obs*ervandiss*ime

Servitiorum meor*um* commenda*tio*ne praemissa

Aldgia megh Isten keg*yelmed*et minden keuanta iokkal. Ö Felsege közlette en uelem az keg*yelme*d ualasztiat, es Palatinus Vramis irassat. En az kit keg*yelmedne*k igaz szibeli ió akaroianak tartom magat es bizon szolgalnÿs kiuanok keg*yelmedne*k, megh gondoluan mind eleit, mind pedigh utolliat ennek az dologhnak, nem dicherem, hogy keg*yelme*d ollian kemenien uiseli magat, es nem akar az mastani szükseghben ö Felsegeert semmitis miuelni. Es az kinek több modgia uagion benne, latuan hogy az többi minniaian tehetsegek szerent chelekesznek ualamit, ki uonni magat es semmit nem chelekedni, okot ad es meltotis iteletre. Igaz sziuel es szeretettel irom keg*yelmedne*k, el hittem, hogy magais ugy ueszi tölem, ez az chelekedett keg*yelmedne*k feletteb sokat art, mind mast, mind pedigh iöuendöben, Ö Felseget, kinek io akarattiat keg*yelme*dhez tudom, es uoltamis talan nem egiszer annak gerieztöie, megh keduetleniti, io hiret, neuet, opiniojat, melliet concipialtak keg*yelme*d felöl, megh uesztegeti, en magam füleiuel hallottam, miket mondottak immaris az feiedelmi emberek uduarnal keg*yelme*d felöl minap, hogy Bechben uoltam, keg*yelmedne*k iöuendö elömeneteleben nagy kart teszen, es ki tudgia, talan megh magánakis es giermekinek megh arthat is az keg*yelme*d maga mastani uiselete. Az Austriai haz bizon nem szorult sem Palatinus Vram se pedigh az en segitsegemre, sem ualamellikünkereis, nagiob szüksegünk uagion nekünk ‖ ö reaiok, hogy sem nekik mi reank, de abbol teczik megh az io szolga, ha Vrat szüksegeben el nem hadgia, bizoni en azt nem tartanam io szolgamnak, ha ualaki latua, hogy szeme elott rea tamadnak az Vrara es tepik, ha nem segitene, es az

[1] Nem tudni, Lippay mire céloz Forgách Zsigmonddal († 1645), aki 1634-től borsodi főispán volt.

mennire lehet, nem oltalmazna. Vannak, nem tagadom, nemeli punctumok az kegyelmed Palatinus Vramnak irt leueleben, az kik igazak, s talam nem is artott azokat erteni Palatinus Vramnak, de oli dolgot, az ki miatt kegyelmednek ö Felsege szolgalattiat el kellene mulatni, es magat megh vonni, bizon semmit sem latok. Sött ninchen mast ideie az szoual ualo contestationak, hanem az kik el multak, kiualtkeppen azokat ferre kell tenni, es az dologhoz kezzel hozza niulni. Az Török chatait az mi illeti, marad megh othonnis anni, kiuel az megh oltalmazhatni. Mas az, ha ö Felsege nem segit, bizoni mi ugys nem birunk az Törökkel, se megh nem oltalmazhattiuk magunkat. Nem akarnam, ha ö Felsege latuan az kegyelmed keuduetlenseget, parancholion osztan kegyelmednek, mert az ugy teczik, galibassab uolna. Mindezeket, edes Generalis Vram, lattia Isten, senki ingerlesebül, sem ualami mas tekentetbül, hanem chak tiszta io akaratbul keuanom Kegyelmednek ielenteni, holott tudom, hogy az io akarat nem abban al chiak, hogy sinogassük *[!]* baratainkat, hanem inkab ha ualami artalmasat látunk körülök, megh mondgiuk nekik, hogy el kerülliek. ‖ Tarcha es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 17 Augusti 1643.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

148.

Pálffy Istvánnak

Nagyszombat, 1643. október 16.

Lósy néhai érsek felé fennmaradt adósságának törlesztése.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes Domine observandissime
Salute, ac seruitÿ commendatione

Algya megh Isten kegyelmedet minden jokkal. Az szegény Istenben el-nyugot Ersek Uram adosságának, hogy kegyelmed az felét Szent Marton napra[1] tegye le, beszéluén az kiket illet, aztis uéghez uittem, el-hiuen azt, hogy kegyelmed touább annál nem hallasztya, kéruén azonnis kegyelmedet, hogy az bort jó-maga ayanlása szerént az Testamentariusoknak megh adassa. En nagyob dolgokbannis kiuánok szolgálni és kedueskedni kegyelmednek. Tarcza Isten kegyelmedet jó-egességben Tyrnauiae 16. Octobris Anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

[1] Vagyis november 11-re.

149.
Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1643. november 1.
Gyógyulást kíván; Wesselényi rossz tapasztalatai a birodalmi háborúban; szokása szerint eret vágatott magán és gyógyszerkúrát vett.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 88. – s.k.)[1]

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me
Az keg*yelme*d Veseleni Vram altal irt keserues leuelet szomoru sziuel oluastam, kiuanom az Vr I*ste*ntül, imadkozomis erette, hogy keg*yelme*det megh uigaztallia, megh giogitsa, meghis tarchia sok esztendeigh szegeni hazanknak iauara es oltalmara. Veseleni Vramtul elege sok alkalmatlan dolgokat es magok uiseleset hallottam az mi Vezerinknek, bizonios, hogy chiak az io Isten tehet iot uelek, az mint el indultak az dologban, ha mind abban mennek el. Magunkra pedigh mint kellessek az keg*yelme*d irasahoz kepest gondot uiselni, örömest ertem, ha keg*yelme*d közli uelem, megh szolgalom keg*yelmed*nek. Volnanak hol mi egieb dolgokis, az kiket kellene keg*yelmed*nek ielentenem, es segitseget, io akarattiatis uennem, de illy beteges allapattiahoz kepest mast auual nem busitom keg*yelmed*et, hanem mas alkalmatosb idöre hagiom. Enis noha egiebirant nem erzenem magamban semmi alkalmatlansagot mastanaban, mindazaltal szokasom szerent oruossaggal es er uagassal eltem. Tarchia es eltesse az io I*ste*n keg*yelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 1 9bris 1643.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

150.
Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1643. november 19.
Tanácskozásra hívja a nádorhoz.
(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustr*issi*me Comes D*omi*ne Amice obseruan*dissime*
Salute et seruitÿ commen*datione* praemissa
Algya megh Isten keg*yelmed*et minden jokkal. Az mint tegnapis megh irtam keg*yelme*dnek, azon uoltam, hogy holnap Uyuár felé indullyak, azonban ezen órában érkezék az eő Felsége parancholattya, hogy szükséges consultatiokért mindgyárt

[1] Több részletét közli, illetve részleges kivonatát adja Horváth, *Kismartoni regesták*, 93–94, n. 114.

Palatinus Uramhoz mennyek, beteges állapottal léuén eő kegyelme. Kegyelmedet azért kérem, jöÿön bé még ma estuére, hogy holnap eggyüt indulhassunk Palatinus Uramhoz, szükséges lészen otis az kegyelmed praesentiája. Ezzel tarcha Isten jó egességhben kegyelmedet. Tyrnauiae 19. Nouembris Anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vestrae.

Ad seruiendum paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

P.S. Egri püspök Vramis ide erkezett, edgiűtt iarunk ő kegyelmével.

151.

Esterházy Miklósnak

H.n., é.n. [Pozsony, 1643 ősze?]

Berényi küldetéséről döntött az uralkodó, aki az országbíróval jelen van; kéri nádori hozzájárulását. A királyi tábla beleegyezett a pozsonyiak megidézésébe.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Esterházy (E 174), fol. 516 – s.k.)[1]

Szolgalok kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Nem egieb az dologh, hanem ha kegyelmednek teczenek, miuel ö Felsege resolualta tegnap, hogy non obstante eo,[2] az mit irt utolszor az feiedelem, meghis utra kell igazitani Bereni Vramat. Azert Iudex Curiae Vram ide hozta Berini Vramat. En el küldöttem Cancellarius Vramert es az Secretariusert, hogy az leueleket hozzak ki, io uolna talam az kegyelmednek authoritassais, es io teczesse, accedalna Bereni Vram megh inditasahoz, köz akaratbol el aduan neki instructioiat inditanank megh. En migh elek, az kegyelmed szolgaia maradok

Esztergami Ersek

P.S. El uegeztem az Tabla biraiualis es consentialtak, ioua hadtak hogy mas monitio neköl, ad tertium diem[3] citaltassanak az Posoniak. Enis az kegyelmed engedelmebül, ma delliest Talba mennek örömest.[4]

[Kívül:]

Az Meltosagos Magiarorszagi Palatinus Vramnak adassek

---

[1] A datálás konjekturális.

[2] ‘nem szembehelyezkedve azzal’.

[3] ‘a harmadik napra’.

[4] Berényi György († 1677) Nyitra vármegye napló vezető követe több országgyűlésen, 1639-től nyitrai alispán; 1659. évi erdélyi követjárása ismertebb. – Az országbíró Homonnai Drugeth János. – Az említett kancelláriai titkár vélhetően Orosy György. – Talba: azaz a máriavölgyi pálos kolostorba.

152.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1643. december 7.

Te Deum a Habsburg-hadak győzelme miatt; Esterházy Dániel fiának beöltözése.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice obseruan*dissime*
Salute et seruitÿ commen*datione* p*rae*missa

Algya megh Isten k*egyel*medet minden iokkal. Tudom, vagyon ertesere k*egyel*me*d*nek, minemő szép victoriaual áldotta megh Isten az my k*egyel*mes Vrunkat; kinek particularitassát miuel megh kűldette eö Feől*sé*ge, maga*m* akarom keg*yel*meddel communicalni. Azert mÿs Istennek halat akaruán erette adny, holnap kilencz orakor Te Deum laudamus leszen, Pálffy Ianos Vram es teőb Vrak ielenleteben. K*egyel*medet azert szeretettel kerem az megh neuezet sollenitasra ieöien be, ha ma estuere nemis, holnap idein; egymas sollenitasunkis leszen, miuel az Ezterhasy familiabanis, ugy mint Ezterhas Daniel Vram fiat adgyuk az Isten szolgalattyara, és holnap eőlteztettyük az Papy keönteősben, es ebédenis eggyűt legyeőnk in Convictu Nobilium. Ezzel Isten eltesse es hozza io egeseghben k*egyel*medet. Tyrnauiae 7 Decembris 1643.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruien*dum* paratiss*imus*
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Vgian igen kerem keg*yelme*det, el ne mulassa, hanem be iöÿön.

153.

Esterházy Miklósnak

Nagyszombat, 1643. december 24.

Draskovich győri püspök és Nádasdy Ferenc ellentéte a [sopron]keresztúri plébánia betöltése miatt; a Draskovich kihágásai elleni egyházi fellépés módozatai.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 89. – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Magahoz illendö dolgot miuelt Draskovith Vram, hogi interturbalta Nadasdi Vram Istenessen kezdett religioban ualo progressussat es zelussat, kit enis nehez sziuel

[1] Az 1643. november 24–25-én Bernhard von Sachsen Weimar felett aratott tuttlingeni Habsburg győzelem után a birodalmi protestáns csapatok parancsnokságát a francia Turenne (Henri de La Tour d'Auvergne, Vicomte de Turenne) vette át. – Pálffy János († 1645) koronaőr. – Esterházy György († 1663, a párkányi csatában) – aki 1654-től esztergomi kanonok, majd szendrői választott püspök lett – beöltözésre a Pázmány által alapított nemesi konviktusban került sor.

ueszek, im irtamis neki, iol oda niomuan az pennat. Az mi pedigh illeti az dologhnak mi uoltat. Az kereszturi plebaniaban nem intrudalhatta Püspök Vram Nadasdi Vram akarattia ellen azt az rosz papot, es ha intrudaltais, ki igazithattia Nadasdi Vram, es szabad uelle, ha ott nem szenuedi. Mert az patronusnak az ö iussa az, hogy Ö praesental papot az Ordinariusnak, es az praesentalt szemelt nemis reÿcialhattia az Ordinarius, hanem ha Canonicum impedimentumot[1] talal az praesentatusban, egiebirant tartozik acceptalni. Accedaluan azert az en consensusomis, es igy leuen az dologh, ne acceptallia ö kegyelme, sött tilchia el az parochiatul az intrusus papot. Az Iesuuitak praedikallasat pedigh hogy tiltia, nem iol chelekeszi, mert noha az ordinarius benedictioiaual kell az praedicallasnak lenni, de in hoc Regno[2] nem lehetett azt obserualni eddigh, nemis obserualtatott az nagy fogiatkozas es haeresis miatt, es bar ne legien szabad, akar meli ösmeretlen, idegen nem tudom honnet iött embernek az püspök hire nekül praedikallani, de Iesuuitaknak illien neuezetes nagy priuilegiumos recepta religionak[3] azt tiltani es nem engedni, absurdum, es chiak passiobul uagion mindenestül. Immar az io püspök, ‖ ha oly keues elömenetelt teszen ö maga az Aniaszentegihazban, ne impedialna masokat, es ne scandalizalna[a] azt kiualtkeppen az Vrfiat az ki minden szeretetre melto inkab, es segiteni kellene kezzel labbal io igiekezetit es dicheretes faratsagat, ielesül az kit primario *[?]* illet, az püspökinek. En bizon mindent miuelek erette, ualamire elegendö uagiok mind Egihazi dolgokban, mind pedigh uilaghiban, mert megh erdemli.

Az sok scandalumot es ektelen magauiseleset animaduersio ala uettem uolna eddighis, chiak az palliumot uartam. Melliet, hiszem Istent, hamar megh hozzak, sött mindgiart megh lesz, ha kett szaz araniot akarok adni pro annata, melliet eddigh megh nem chelekedtem, nem akartam be hozni az ollian onust közinkbe.

De bar ne legienis az pallium, szinten oli nem confirmatus püspök ö az Giöriben, mint en az Ersekseghben, es igys fel talalom az modgiat, mikeppen procedalliak ellene. Ez pedigh ilien, maga akart ö Felsege panaszt tenni reaia Oratora altal Romaban, de en tartoztattam ualamennire, mert secundum sacros canones conprouinciales Episcopi debent ipsum accusare.[4] De ha az pallium kesikis, uagion mod benne. Kit kegyelmednek igen confidenter ielentek, eggik, ha az püspökökkel subscribaltatom synodus nekül az accusatiot, auuagy extrahalok magan magan mindenkitül edgiett. Masik, ha ö Felsege maga instal, az mint akart az elöttis, hogy az papa uagy ennekem adgion licentiat, hogy synodust tarchiak, uagy az kiuül bizza en ream uagy mas ualamely püspökre, ‖ hogy megh chinalliam az processust, igys mindgiart elöl mehetek az dologhban, nemis io touab szenuedni az ö excessusit, ielesül, ha az mint kegyelmed iria, nem emendalta magat az admonitio utan.

---

[1] ‘egyházjogi akadályt’.

[2] ‘ebben az országban’.

[3] ‘elismert szerzetesrendnek’.

[4] ‘mert a szent egyházi törvények szerint, a vele egy egyháztartományba tartozó püspökök kötelesek őt vádolni’.

Kirül örömest ertem az keg*yelme*d opinioiatis, irnank osztan egy ertelemmel P. Gansnak mind az ketten, en maganakis ö Felsege*ne*k. Az parochia dolgaban pedigh, meghis touab ha arra kell az dologh, imponalhatom neki, mert en uagiok azirant absolutus biraia. Im Nadasdi Vr*amna*kis irtam egi leuelechket pro consolatione. Ezeknek [utanna] aianlom keg*yelmednek* szolgalatomat, es kiuanok Is*te*ntül meghis sok boldogh oo es uy esztendöt erni keg*yelmednek*. Tyrnauiae die 24 Decembr*is* 1643.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*it*or paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az meli ket papot en adok Nadasdy Vra*mna*k, chiak praesentallia ö keg*ye*lme scripto az püspöknek, edgiket az Sáruarira, masikat az Chepregire, tartozik acceptalni, ha ualami Canonicum impedimentumot obÿcial az püspök, en leszek abbanis biro.

Hasonlokeppen Kereszturra praesentallion az kit akar, Nadasdi Vram, es igy nem tartozik azokat acceptalni, az kiket akar adni püspök Vram. Draskouith Vramnak irt leuelemet Giörre kültem egienessen.

[a] utána kihúzva: '*masokat*'

154.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1644. január 2.

A svédek felett aratott győzelem híre még bizonytalan. Szelepchény sikerrel akadályozza a Portán, hogy az erdélyi fejedelem engedélyt kapjon a támadásra. Kéri, a nádorhoz menet nézzen be hozzá.

(Lichner, *Lippay György*, 184, n. 1.)

Illustrissime Comes, Domine obseruandissime
Salute et Seruitÿ commendatione praemissa

Istentől kegyelmednek[a] minden yot es szerenchés vy esztendeőt kiuanok. Az mi az vy hyreket illety, seőt volt ollyan hyre Palffi Janos Vramnak Sampasz Vramtol és Pisky Vramnak Vrménytol, hogy az Suecusokat ruinalta volna az eő Feőlsege hada, de miuel az datumban sem concordalnak, es egyéb aránt Bechbeől sem jeőt arrol semmy hyerőnk, kétes vagyok benne, ha igaze, auagy nem. Budarol penigh azt iriak, hogy

[1] Draskovith György († 1650) 1635-től győri püspök, Lippay római iskolatársa és fő riválisa a püspöki karban. – A szép Nádasdy kastéllyal rendelkező Sopronkeresztúr plébániájának betöltéséről van szó a frissen katolizált kegyúr részéről. – A római követ Federgio Savelli. – P. Johann Gans S.I. († 1662) III. Ferdinánd gyóntatója, 1632–1658 között a bécsi Szent István-dóm hitszónoka.

iollehet Rakoczy sollicitalta az Teőreőket, hogy annualljon, hogy reank yeőien, es Segétséget adgyon melleie; de azt Szelepcheny Vram az Portan impedialta, es igy az Feiedelemis immár megh cheőkkent, es ky nem mér yeönny.

Kegyelmedet kerem, minek eleőtte Palatinus Vramhoz mennyen, teryen be hozzam. Ezzel Isten eltesse io egeseghben kegyelmedet. Tyrnauiae 2 Januarÿ 1644.[1]

Illustrissimae D*ominationis* Vestrae

[s.k.:]

Ad seruiendum paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

[a] Lichner – rövidítéseket jelöletlenül feloldó, olykor meghagyó – átírásában: 'kegyelmének'

155.

Esterházy Miklósnak

Nagyszombat, 1644. január 11.

A Habsburg győzelem kihasználatlansága; erdélyi és török helyzet; Csáky István ügye; Pálffy István elmozdítása; eljárás Draskovich győri püspök ellen; a felső-magyarországi vármegyék mozgolódása (Joó Miklós esete), a protestánsok önhatalmúlag rendezni kívánják a vallási problémákat.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 90 – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Igen örülök ertuen az k*egyelme*d iobbulasat, adgia megh Isten eppen egesseget keg*yelmedne*k, es tarcha sok esztendeigh, töruennie az beteghseghnek hogy szükön adgia uisza az el uett erött, de chiak az fundamentuma legien megh, utanna erkezik az többÿs. En expresse megh iöuendöltem Trautmanstorf Vra*mna*k, hogy az uictoria utan mindgiar neki foghnak ök dölni, semmit sem miuelni, es az szantas uetes utan aratasnak ideien henielni, ualtigh szabodek, hogy nem, de im mindenestül ugy uagion. Az Erdeli dolgok chendesseghben uoltak, hanem mast ugy ertem, hogy az felföldi Varmegiek particularist[2] adtak es Sinohoz[a] szallotak, hogy mar az Török ellen, uegeztek ualamelliek olliatis, hogy az feiedelemhez külgienek az ö Felsege engedelmebül, hogy bochiassa el az hadait, ha mi kerdesse uagion, ne fegiuerrel, hanem maskeppen, es hogy megh mastis feles nepe uolna fen az feiedelemnek. Az mi Nemetinkis, nem tudom, houa leuenek el, az had oluada el elöször es praesidiumma ualek, azutan az praesidiumis el mulek. Eorömest ertem miuel iön megh az keg*yelme*d embere Erdelbül, Szelepcheni, ugy hiszem, maga sem kesik, azert nem ir. Az Velen-

[1] A két említett hírforrás közül az elsőt nem sikerült azonosítani; a másik talán Ürményi János, aki az évtized végéről magyar kamarai tanácsosként ismert.

[2] Itt a szó talán részgyűlés tartását jelenti.

czesek altal küldött uolna ö Felsege be 3000 araniat, talam az akadott megh, es ugy küldek Dieztül[b] ‖ Chiaky Istuan Vra*m* dolgaban tartok enis az akadektul, mindazaltal maga Trautmansdorf Vram, urgealta legh inkab Palffy Istuan Vram amotioiat, kirül nagy silentium uagion, ala iön Posonban magais Palffy Istuan Vram, Pal mindgiart ki hiuatta Marhekra az egesz Camarat, es harmadnapigh consultaltak, honnet adgianak penzt Istuannak, az ki Bechbe mastis kiraly uendeghessegett tartott nem edgiet, az faczannakis 12 talleron uette bokrat *e*tc. Mast szinten ide iött hozzam Suranbul Cancellarius Vrunk, izenek ö felsege*ne*k diligenter ezen dolgokrul.

Draskouith Vram leueleit in specie oda küldöttem keg*yelme*d*ne*k, en el hittem, hogy merö szemtelensegh az ö dolga.

Excessusit nem hallasztom touab, hanem el kezdem az negotiatiot.

Erkezek ide Ioo Miklos Vram, beszeluen az raita történt casust, ki bizonios hogy merö rebellio es pasittiaban kell oprimalni, mert ezutan mindenütt azt foghiak chelekedni, nemis casu történt ez az dologh, hanem ex consilio ment ki. Magamnakis azt izentek Varmegiestül az fel földön, hogy ök azt uegeztek, hogy ezutan nem panaszolnak, hanem ha szentegihazokat el ueszik, fegiuerrel mennek rea es auual oltalmazzak. Hihetö hogy ez az principium operal, amaz bölch zelosus Lisatiusban, kinek az rea maradot iokkal insolentiaia fellieb neuelkedett hogy sem erteke, le kell azert ideien ütni szaruat, mert egiebirant insolens haereticus leszen ebbül az emberbül, discurraltunk mÿs Lippay Gaspar Vrammal felöle, mint kellene öket legh iobban castigalni, az keg*yelme*d opinioia teczenek, maskeppen mindenestül chiak personarum securitate esset sufficienter consultum,[1] kirül böuebben foghia Ioo Miklos keg*yelme*d*ne*k az discursust referalni. Keremis keg*yelme*de*t* szeretettel, uegie ez dolgot sziueben, es elözze megh ezeknek gonossagokat, kibül naponkent merges giümölchök fognak szarmazni.

Ezeknekutanna aianlom keg*yelme*d*ne*k szolgalatomat, es keuanok I*st*entül io egesseghet, es hoszu eletet. Tyrnauiae die 11 Ianuarÿ 1644.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó olvasata bizonytalan, az 'n' lehet 'v' vagy 'r' is. | [b] utána kihúzva: '*Schmidtöl*'

[1] 'a személyek biztonságáért lenne elégségesen tanácsos'.

[2] Esterházy erdélyi küldötte Tar Gáspár volt. – Diez: Johann Dietz császári futár (Konstantinápolyba). – Marhek: Marchegg, város Pozsonytól északnyugatra, a Morva folyó túlpartján, Ausztriában, a Pálffyak régi birtoka. – Surány: Nagysurány. – Joó Miklós († 1655 előtt), vélhetően a királyi titkár, majd 1603-ig személynök Joó János leszármazottja. – Lisatius valamelyik Liszthy lehet, akik evangélikusok maradtak.

156.

Esterházy Miklósnak

Nagyszombat, 1644. január 15.

Papot küld Nádasdy Ferencnek Csepregbe, akit Draskovich püspök nem helyeztethet át; a fejedelem mozgolódik; a kassai főkapitányság betöltésének problémái; hadihírek.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 91. – s.k.)

Excellentissime D*omi*ne Compater obser*vandissi*me

Im egi papot küldöttem Nadasdy Vram*na*k Chepregbe, igen iambor, tudos, dicheretes Egihazi ember, bizon dologh hogy enis keduellettem, de nagiob ioert, es Nadasdi Vram kedueert oda bochiatottam, keg*yelme*d patrociniuma ala commendalom, es kerem, legien io akarattal hozza, Draskouith Vra*mna*k dispositioiara sem el uitelere mashoua ötet nem hagiom, hanem fen tartom iussomat, hogy ha mashoua kelletik uinni, en hozzam ualo kötelessege fen maradgion. Az felföldiek megent siboghnak az feiedelem iöuetele felöl. Iria Egri püspök Vram, hogy igen megh ualtozott az Varmegieknekis elmeiek, szeget ütött az feiekben az ö Felsege leuele. Azt hiszem, hogy fellik az feiedelmet *e*tc. Forgach Adam Vram nem akaria el hadni az Cassai tisztet, uannak, ugy ertem, az kik futtiak immaris az Varmegieket, hogy ne acceptalliak Chiaky Vramat, en ugi hiszem, hogy az feiedelemtül uagion, az masik Palffy Pal szele, ki ha praeualealna, es immar masodszor supplantalna Chiakit, igen rosz dologh uolna, En izentem diligenter ö Felsege*ne*k Cancellarius Vram altal felöle, kerem keg*yelme*de*t*[a] onnetis urgeallia az dolgot. ‖ Az Valachok dolga megh azomba *[!]* uagion, hanem minap uertek el ualami szazigh bennek, az kik ellest uisznek uolt be Olomuczban, es az olomuczi Muskaterosok körrülis mint egi hatuanigh. Pucham, mongiak, hogy alkalmas szamu neppel uagion Olomucz körül.

Tarcha es eltesse I*ste*n keg*yelme*de*t* sok esztendeigh keuanatos io egesseghben. Tyrnauiae 15 Ianuarÿ 1644.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*ito*r paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] utána kihúzva ‘is’

[1] Johann Christoph von Pucheim († 1657), császári tábornok, Magyarországon is harcol Rákóczy ellen, később a Haditanács alelnöke, Lippay barátja. – A Csepregbe küldött pap Szenttamásy Máté († 1676), későbbi választott erdélyi püspök, aki 1644–1653 között volt csepregi plébános. Vö. Fazekas: *Szenttamásy Máté erdélyi püspök, csornai prépost*, 425–437.

157.
Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. március 26.
A védekezés módjai a támadó erdélyi csapatok ellen; Szelepchény budai tárgyalásai; a császári csapatok kihágásai Galgócon.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 102. – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, es keuanok Istentül sok boldogh Husuetot erni egesseghben. Mi karban legienek oda alabb az emberek, Pal Vram kegyelmednek, böuen tudom, megh irta. Ö kegyelme alkalmatossaghnak iteli nagiob iora, ha az baniakra uesznek utat. En mind ugy uelekedem, hogy iobb uolna, ha lehetne, azokrul az paszusokrul es szoros utakrol el rekeszteni öket. Volna hol mi elles, az kit ide be hordhatnank, kit io akaratbul, kit pedigh eröuel. De szekerünk telliesseggel ninchen, szent Benedekbül sinch modunk, hogy ala hozassuk, Szombatbulis Babindaline Buzaiatis, es az többit. Nem tudom, michoda dispositiot tett kegyelmed az szekerekrül, kik nekül, legh alabb kett szaz nekül absolute nem lehetünk. Szelepcheni Vram mar erkezik be Budara, tudom megh irta, immaris michoda intimatiot tettek az Rabokert, Pal Vram. En bizon lelkemre öket nem uehetem, hanem ellent nem tartok post casum, hogy be hodullianak. Valtigh uaria es feniegetödzikis Bakos, hiszem, az Törökkel, en mindazaltal abban az hiszemben uagiok, hogy nem ad segitseget, az mint latom az dispositiokat. Galgoczon ugy ertem chintalanul uiseltek magokat az hadak, kegyelmedet tette ö Felsege Generalissa, ellien authoritassaual, es ne hadgia igy miuelni öket, egiebirant en iott semmit belöle nem uarok. Tarchia es eltesse in kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Vyuar sabbato sancto 1644.[1]

Excellentiae Vestrae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

P.S. Kerem szeretettel kegyelmedet, ez pagetumot külgie sietue Pucham Vramnak.

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[1] Pál uram: Esterházy Pál. – Szent Benedek: Garamszentbenedek. – Babindaliné: Pográny Judit, lásd fentebb említett gabonaszállítási ügyét.

158.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. március 26.
Az erdélyi hadat könnyűszerrel megverhetik.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 92 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek es kiuanok boldogh Szent Husuetot. Az ö Felsegenek szollo leuelet ugy itelem köz akaratbol megh nithattiuk, azert Isten segitsegebül hetfön delre oda megiek keg*yelme*dhez, adgia I*ste*n, talaliam keg*yelmed*et io egesseghben. Szelepcheni Vram mit izent az kochissatul, el hittem, Pal Vram megh irta keg*yelmed*nek, ha ugian ollian szandekiok uagion, köniü öket megh trefalnunk, uagion modunk mast benne, talam el alnak az szerdekrül,[a] ha megh ütik az orrokat. Bakosnakis, ha az baniakra iön, adhatni io egy niakon chiapast, mert bizonios, hogy oda ö algiuual nem iön, sem derek haddal, az többiuel birnak I*ste*n segitsegebül. Adgia I*ste*n, lassam keg*yelme*det keuanatos io egesseghben. Vyuar, 26 Martÿ 1644.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*ito*r paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 106. sz.]

[a] a 'szerdék' jelentése: szerzett ingó, ingatlan vagyon (köszönet Bácskai Istvánnak)

159.

Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1644. március 26.
A támadó erdélyi csapatok hadműveletei. Siessen a katonák toborzásával; a törököktől nem kell most tartani.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29295 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes d*omi*ne obseruan*dissime*
Salute, et officior*um* commen*datione* praemissa

Istentől Keg*ye*lmednek minden iot Kiuanok. Vettem az K*egyelme*d leuelét. Az my az ide valo allapatokat illeti, tudom, már hallotta Keg*ye*lmed Cassa Varasnak föl adasat, mellyet föl aduán már Kiualtképpe*n* Fülek tayan niargaloznak az Feyedelem hada belyek, de még maga megh nem indulhatot tabortol Algiuiual az rosz utak es hauak miat, Kik kiualtkeppen az hegies helyeken voltanak. Pucham maid Két hete lészen, hogy it vagio*n* hat uagy hét ezred magáual, uaria az Pompeit, az Ki felesseb magáual vagio*n* az Német had ige*n* szép es jo, mellyel hiszük I*ste*nt, hogy az my Keg*ye*lmes Urunk*na*k, nem ily Feyedelem ellen, hanem nagiob ur ellenis diadalma lészen, de az

ig*en* Kiuantatnek hogy az magiar had felesseb volna, noha annak sem hisznek, az ki vagio*n*, mert nem tészik az harczot, ugy minth ellenséggel, azt megh probaltak, Fülek tayarais az minemő hat szaz Nemet ment volt, azok Kőzől száz Dragon ment uolt az magiarokkal czatára, elsöben ugy vagion, niertessen iártak, de az uta*n* férre ueuén az magiar magat mellölök, maid harmiczigh oda maradot közülök, az többi mind uisza jöttenek Fülekböl, nem tartuán batorsagosnak ot valo maradásokat. Az minth irám k*egyelmedne*k, az magiar had ige*n* kiuantatik, Keg*ye*lmed azert siesen az katonak fogadasáual. Szelepchény vram ‖ tegnap mene Budára, az ki, el hitte*m*, io ualaszal jara, es az Feyedelmnek onnet segetsége nem lészen; noha az Törökek Esztergambol ide nem Keués kárt teuénck mostanában öt falut raboluán el, melliet ne*m* egiébnek tulaydonethatunk, hane*m* annak hogy az Giöriekis ezelöt szinte Esztergam alá mentenek, ökis akkor karokat ualuan, azt akarta most megh fizetni, az Kiert mind az időtől fogua fenegetődőt. Ezek uta*n* tarcha I*ste*n io egessegben keg*yelmed*et. Ex Praesidio Uyuár die 26 Martÿ 1644.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictiss*im*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P. S. Immar, azt hiszem, Szechen taian uannak az elöl iaroiban az Philisteusoknak, Szechentul Giarmathoz, Palankhoz nem bizhatni, immar keszülnek az el allashoz az nagy fizetetlensegh miatt. Fileket, Nogradot, Leuat megh akartuk oltalmazni. En itt uarom megh Vyuarban az ellenseget, ha Török nem lesz uele, nemis felek töle. Az Pompeÿ hada azis igaz io nep, mast kötözik az Dunan egy resze, az többi Stomfara iönek ala. Magiarunk bizonios hogy igen keues uagion, kerem szeretettel keg*yelmed*et, ne kessek auual az fogadott neppel, megh fizetnek minden kora nekik, magais iöÿön altal hozzank, hiszem I*ste*nt hogy iűuen Szelepcheni V*ram* irt hoz, es nem leszen felö az Töröktül. Azomban es mindenkor az mibül tudok, en keg*yelmedne*k szeretettel szolgalok.[1]

[Kívül:]
Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Battihan Dapiferorum Regalium Magistro, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario etc. Confiniorum Canisae oppositorum Generali Capitaneo etc. Domino observandissimo

[1] Tommaso Pompei, Conte di Illasi császári ezredes († 1654) (1643-tól *Generalfeldwachtmeister*). – Palánk: Drégelypalánk.

160.

Esterházy Miklósnak

Érsekújvár, 1644. március 31.

Ha egy parasztember idejekorán hírt nem hoz, a törökök elfogták volna Naszvadon, hajóra szállásakor; a fejedelemmel csak akkor tárgyalnak, ha az visszatér Erdélybe.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 93. – s.k.)

Szolgálok keg*yelmed*nek. Megh irta Pal Vram böuen keg*yelmed*nek ez mai harczot, kinek enis az bastiarul uitez nezöie uoltam. Nem az uolt ugian az Törökök intentioia, hanem hogy nekemis personam legien, ebben az Comediaban. De hala Istennek nem esett keduek szerent, egy paraszt ember kezekbül ki szaladuan megh hozta az hirt, es enis megh tartozkodtam. Egiebirant, szinten opportune resze Imön, resze Naszuadon, az hol saikara kellett uolna ülnöm, uarakoztak, oly titkonnis iöttek, hogy ha ez az paraszt el nem szaladott uolna tölök, az töb hir mondok mind akkor iöttek, mikor immar az katonak harczoltak uelek.[1] Az Dacziai dologh igen föt allapat, kiualtkeppen az Varasokkal edgiütt. Megh iedett az lo Georgy Vram alatt, ugy latom. Kerem igen keg*yelmed*et, az mint ott megh eggieztünk, keuannia azt ante omnia ö Felsege töle, hogy mennien uisza Erdelben, es azutan tractallion. Hiszem semmit uele el nem mulatunk. Ö pedigh chiak azt uaria az atkozott, hogy az török melleie iöhessen. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelmed*et io egesseghben. Vyuar 31. Martÿ 1644.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruitor paratissimus

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

161.

Esterházy Miklósnak

Érsekújvár, 1644. április 4.

Az erdélyi csapatok előretörése; a bányavárosoknál rajtuk lehetne ütni; ha kell, ő maga is csapataival tart a nyitrai gyülekezésre.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 95. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek es keuanok I*st*entül minden iot. Ide erkezuen tegnap, ielente Pal Vram mind az Bakos hadainak progressussat, mind pedigh igen io[a] modgiat, mikeppen megh trefalhatnak mast öket, kirül irt böuen megh tegnap keg*yelmed*nek. Enis kerem szeretettel keg*yelmed*et, ne mulassa el ezt az io alkalmatossagot. Lam

[1] Az esemény bekerült a barokk-kori Lippay-hagyományba is. (Vö. *Ephmerides*, i.m.; *Quinque Lustra*, i.m.)

[2] Imő: Ímely. – Dácia: Dánia.

magais azt mondotta keg*yelme*d, ha be iön az baniak fele, igen io mod leszen az megh ueresseben, söt kiuantais azt az occasiot, melliet im megh adott az Vr Isten. Kerem keg*yelme*det, adgia ertessemre aztis, mikor fogh randeuout tartani Nitranal, meli nap; enis akkorra, az mi keues nepem uan, rea keszitenem es el küldenem, auuagy ha az szüksegh kiuanna, magamis uelek edgiütt oda randulnek. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelme*det keuanatos io egesseghben. Vyuar 4 Aprilis 1644.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] utána kihúzva: 'l'.

162.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 4.

Több kedvező hír a Portáról, a törökök nem szegik meg a békét, Rákóczynak nincsen tőlük engedélye; mindezek Greiffenklau rezidens bizalmas információi.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 94. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedne*k, es keuanok I*st*entül minden iot. Ezen oraban erkezenek Graifenklau leuelei az Portarrol, mind az enimet, mind az kit keg*yelmedne*k irt, sub uolanti; es nekem küldött, im oda kültem keg*yelmedne*k. Kibül megh teczik. 1o hogy az mit Szelepcheni Vra*mna*k mondot az Vezer, helies. 2do hogy nem magatul mondotta az Vezer, hanem az Portatol uette. 3o megh erössödöm anniual inkab, hogy el külgiük az köuetet. 4. Hogy ökis megh alliak Török modon fogadasokat. 5. Hogi lator az Dasquir es Schmid, aruloi[a] ö Felsege*ne*k. 6. Hogy Rakocinak ninch licentiaia. Melto azert ismet ezen dolgot inculcalni ö Felsege*ne*k. 7. Az kit en 's keg*yelme*d nem tudtunk, hogy licentiaia uolt Graifenklaunak, hogy megh igerie az köuetet, im az török tudgiak Budan es az Portan. De az szegen residenst el nem kell arulni, mert mastis eleg galibaban uagion sinceritassa miatt niaualias. Im azert az mit en irtam ö Felsege*ne*k, keg*yelmedne*k sub uolanti küldöttem, kerem megis keg*yelme*det, hadne uegiek eszekben, hogy Graifenklautul mentü*n*k ez dologhnak uegere. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelme*det egesseghben. Vyuar 4 Aprilis 1644.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] A vezér: 1644. március 12-től Oszmán pasa, a Szőnyben tárgyaló kapudzsibasi volt a budai pasa, és már nem Músza.

P.S. Kerem keg*yelmed*et külgie includalua Szelepcheni Vra*mna*k ezeket az leueleket, mind az kit Graifenklau ennekem irt, mind az kit en irtam ö Felsege*ne*k, ugian sub uolanti, hagy tudgia öis alkalmaztatni magat, es ugy külgie keg*yelme*d, hogy szerdara uirradora Bechbe legienek, had adhassa be ö maga Szelepcheni Vram ö Felsege*ne*k in audientia, es az relatiotis alkalmaztassa ahoz.

[Kívül:]
Palatinus Vra*mna*k

[a] előtte kihúzva: *'lator'*.

163.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 6.

A német katonaságot foglalkoztatni kell, különben kárt tesz; a hadfogadásra a Rusztért adandó 30 000 aranyat kell sürgősen felhasználni. A német katonák érsekújvári kihágása. Erdődy Gábornak állandó királyi tanácsosként nem Bécsben, hanem a nádor mellett volna a helye.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 96 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmednek* es keuanok I*st*entül minden iot. Hogy az mi hadaink szaporan iönek igen örömest ertem. Az szüksegis ben uagion, az Nemetis nem io, ha heliben niugoszik, mert mingiart megh uesz mint az hal. Elis elik ezentul ezt az darab Orszagot, azutan sem nekiek, sem nekünk nem leszen. Es ha megh ennelis többet fogunk engedni el uenni az ellenseghnek, nekünk semmi nem marad, bizon ha kesünk dolgunkal, az Törökis niakunkban leszen ezennel. Hanem kerem Istenert keg*yelmed*et, azon legien, hogy mozdicha mennel hamarabb ezeket az cheledeket, es miuelliünk ualamit. Latom az difficultasokat enis, mind az költsegh dolgaban, az kit remellem superalhatni. Irtam en, keg*yelme*dis irion ö Felsege*ne*k giorson, hogy mind eppen ide deputallia azt az harmiczezerforintot, az kit Kunskine Rusztert ad, nem tudom, szereuel mint uannak el benne, ugy ueszem eszemben, hogy nem ö Felsege immediate, hanem Püspök Vram adgia Kunskinenak Rusztot, miuel püspök Vram deputalt Prann kezeben tiz ezer forintot ott Kunskine Aszoniomnal, abban az Ruszt araban. Mind pedigh az munitio dolgaban, az ki felek, hogy el kesik, ha lehetnek chiak az szerentis, az mint keg*yelme*d maga mongia uala, kellene pro interim segiteni magunkat, mert bizon ezennel minden alkalmatossagunkat el ueszi az ellensegh, nehezebbis leszen naponkent ötet uisza uerni, miuel mind az maga hada erkezessebül, mind az el foghlalt föd segitsegebül erösödik minden oraban.

Minemü insolentiat kezdettek ezek az Nemetek itten, megh irta ‖ keg*yelmednek*[a] Pal Vram. Ha ö Felsege nem remediallia, nem lakom enis ollian helien, az hol othonnis tüz uagion, hanem ki megiek innet, ellesemetis, az mennire lehet, ki takarom. Emberei-

metis el uiszem, az kik uannak defacto nem sokban, ött szazon uelem. Es bar azutan prouideallion iobban ö Felsege, mind emberbül, mind ellesbül ennek az heliseghnek.

Chiaky Lasslo Vram nem uolt, ugy ertem, keg*yelme*dnelis, uisza iön remellem Leuarol. Iria Cancellarius Vram, hogy Erdödy Gabor Vramis fel erkezett Bechben, uelem pro consiliario, nekem mastannis ugy teczenek, iobb uolna keg*yelme*d mellet lenni, mind pro aucthoritate, mind pro exemplo,[b] mind pro auxilio, mert ha senki ninch keg*yelme*d mellett az Magiar Vrak közzül, az ki gialazatis, meltois, hogy keg*yelme*d*ne*k keze, laba legien az Taborba, maga betegesis leuen es elegge occupatus. Tarchia I*st*en keg*yelme*de*t* sok esztendeigh io egesseghben. Vyuar 6 Aprilis 1644.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] előtte kihúzva: 'ö Felse' | [b] a szó olvasata bizonytalan, közepe átírással javítva

164.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 9.

Csáky László levele, megsegítése Léván. A garamszentbenedeki prefektus hírei. A had gyűjtése és a kapcsolatos teendők, Esterházy trencséni akciója. Saját ellentéte a németekkel rendeződött, visszaadták elvitt rabjait.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 98 – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*d*ne*k, es kiuanok I*st*entül minden iot. Az meli szep leuelet nekem ir Chiaky Laszlo Vram, noha nem ketelkedem benne, hogy azont iria keg*yelme*d*ne*kis, mindazaltal im in specie altal küldöttem keg*yelme*d*ne*k. Meltonakis itelem igen, hogy keg*yelme*d külgiön mindgiarast Nemeteket Leuahoz ö k*egyelmene*k[a], kire keremis szeretettel keg*yelme*de*t*. Az nem leszen megh szaggatasa az hadnak, hanem inkab elöl mozditassa es antiguardiaia, Lam annekülis elegen maradnak hatra, nem felö, hogy fel ueriek öket, nemis iött elöl arra ualo nepe az feiedelemnek. Azt az feles buzat, az meli nagy szüksege uagion rea menteben es uttiaban leuen az hadnak, uerrelis megh kellene uenni, nem hogy megh oltalmazni. Chiaky Vram igaz hiusegen pedigh es igen szep oblatioian aedificaltatom igen, es consolatiomis.

Az szentbenedeki praefectusis mit irion ennekem, mind az annona felöl, mind pedigh az ellensegh hada felöl, im oda küldöttem keg*yelme*d*ne*k, ottis remelhetünk azert alkalmas darab kenieret.

[1] Az említett püspök a vállalkozó kedvű győri főpásztor, Draskovich György. III. Ferdinánd 1644 márciusában engedélyezte, hogy Rusztot Draskovichtól Konszky Gáspárné Balassi Zsuzsanna válthassa magához. Vö. ÖStA AVA FHKA HKA Hoffinanz-Ungarn említett dátum alatti iratait.

Az derek hadat bizonios, hogy addigh megh nem indithatni, migh mind edgiütt nem lesznek, sött kiuantatik az munitiois hozza. Azt igen örömest hallom, hogy küldött keg*yelme*d ualakiket eleikben Trinchin Varmegieben, megh teczik az praefectus leuelebülis, hogy tudnanak ezek felni ha uolna kitül, chiak miuelliünk mind untalan ualamit, hol imit, hon amot, es ne || hadgiuk oli igen progredialni, es orrunk elött az egesz orszagot el foghlalni, s minden commoditasokat magaeua tenni, meghis iobb es könniebb. Vegiünk peldat ö tüle, az kinek derek hada algiuiual megh I*st*en tudgia hon leuen, az elöl iaroiual el foghlala mindeneket, hodit es neuelkedik.

Az Nemetekkel ualo controuersiam immar accomodaltatott, kezemhez aduan az el uitt rabokat. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelme*d*e*t sok esztendeigh io egesseghben. Vyuar 9 Aprilis 1644.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az en iteletem szerent mindenkor iob uolna töb nemetet, hogy sem Magiart bochiatani keg*yelme*d*ne*k, tudgia keg*yelme*d, hogy az Magiarhoz nem bizhatni, mert nem hiu sziue szerent, es ferre aluan könniü az keues Nemetet fel zauarni.

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] szóközben egy 'd' betű kihúzva

165.

Csáky Lászlónak

Érsekújvár, 1644. április 9.

Köszöni levelét, írt a nádornak, hogy adjon segítséget. Ő maga Érsekújvárban biztonságban van; a Fülek környéki hadműveletek; Rákóczy bécsi követe és magát doktornak álcázó kémje.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 97 – s.k.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne F*rate*r obser*vandiss*ime

Aldgia megh I*st*en keg*yelme*d*e*t minden kiuanta iokkal. Az keg*yelme*d leuelet, edes Eochiem Vram, nagy consolatiommal oluastam. Aldgia megh az Vr Isten keg*yelme*d*e*t ezert az io akaratert es ö Felsegehez ualo hiusegeert. Enis, ha elek, megh igekezem

[1] Garamszentbenedek az esztergomi káptalan birtoka volt, a jószágkormányzó tisztét váltásban a káptalan egy-egy tagja, ekkor Posgay Miklós látta el. Vö. Kollányi, *Esztergomi kanonokok*, 249. Posgayra lásd alább a 280. sz. levelet.

szolgalni. Palatinus Vra*mna*k mindgiart irtam es kertem, hogy adgion Nemeteket keg*yelme*d*ne*k, es oltalmazza igen az kenieret, mert erösseb ellensegünk nekünk az ehseghnel ninchen, az Nemet hadnak, az ki maszoris mindenkor inkab az giözött megh bennünket.

En itt Vyuarban az falokat örzöm azomban, nemis iedek megh Rakoczitul, kiualtkeppen ha elömben uehetem ezeket az szep Nemet hadakat, az kik *[!]* ugian megh sokalliak immar es megh unniak az emberek, menin iönek, kit Rakoczi soha nem remellett, mastis hogy Sigmond Filek alatt szemben uolt Veseleni Vrammal, rea felelt az feiedelem fia, hogy segitseget semmit nem remelhet, hanem adgia megh az Varat. De hiszem Istent röuidnap megh erzik az Canot bűzt megh Filek taiannis. Az Feiedelem szolgaia, Krausner uisza ment Bechbül, alkalmassent öis kit elöl, kit utol talalt az hadakban, foghtakis megh ualakit körüle Bechben, az ki Magiar leuen nemet ruhaban öltözött, || Doctorra tette magat, ugy practicalt Krausnerrel, megh examinaluan ötet, remellem talaltatnak tarsaÿs. Feles penz uolt ennel az Krausnernel, mi ueghre, nem tudom.

Szelepcheni Vramat uariuk immar Bechbül uisza, az Török minden iot iger, chiak igheriük megh mÿs az köuetet neki, kinek meghis kelletik, ugy latom, lenni. Tarcha es eltesse I*st*en keg*yelme*de*t* sok esztendeigh io egesseghben. Vyuar die 9 Aprilis 1644.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor et F*rate*r addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Cháky de Keresztszegh Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario ac Praesidii Papensis Capitaneo etc. Domino Fratri observandissimo.

166.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 10.

Esterházy trencséni akciója; Garamszentbenedeket és Lévát mindenképpen meg kell tartani, és biztosítani az ottani élelmiszerellátást. Kéri, hogy küldjenek oda erősítést, ő is adna 300 lovast.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 99 – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*d*ne*k es keuanok I*st*entül minden iot. Veuen az keg*yelme*d leuelet, es ertuen az eröss chiatat, melliet Trinchin fele küldött, megh niugodtam raita. Adgion

[1] Rákóczy Zsigmond, I. Rákóczy György kisebbik fia († 1652) 1643-tól a székelyek generálisa. – Krausner azonosítása elvégzendő feladat marad.

I*st*en io successust mind abban, mind pedigh egieb, hazankert ualo törödesseben keg*yelmed*n*e*k. Ezen oraban erkezek az S*zent* Benedeki praefectus leuele, melliet im in specie altal küldöttem keg*yelmed*n*e*k, bizonios hogy ha S*zent* Benedeket es Leuat kezben eithetik, nem az Varat Leuanak, hanem Chiaky Vram chüreit, io kett falat kalachot meczenek el az aiakunk elött. Azutan mire mehetünk Leua fele nem tudom. Es aztis mi mellett keshetünk s tanachkodhatunk ottan. Kerem azert keg*yelmed*et szeretettel, talallion modot benne, hogy ne hizzek azzal az elles hazzal az ellensegh, az en uekoni teczesem szerint küldhetni megh nem sokban ollian chiatat keues idöre, ideis Leua, S*zent* Benedek fele, mint amoda. Meghis az tabor böchülletessen megh marad, kinek ninchis mast közel, hala I*st*ennek, anni ellensege, az kitül tarchon, ha chiak Leuaigh mennekis, es nem touab ezek az segitsegek, kit en nem tartanek had szaggatasnak, mint tegnapis irtam, hanem elöl küldessenek, az houa maid az többinekis utanna kel menni. Mindazaltal az keg*yelmed* io itelete raita. Az masiknak remellem I*st*en aldassaual io successussat. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Vyuar die 10 Aprilis 1644.

P.S. Enis küldök Enprich hadaual edgiütt harom szaz louast, iott, talam többetis, ha keg*yelmed* iauallia az többi melle arra az chiatara. Ritiradaiok lehetne az leuai szanczban es praesidiumban, onnet az megh ki uernek[a] öket, megh segithetnenk.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*it*or paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] esetleges alternatív olvasat: 'uennek'

167.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 12.

Az ellenség veresége és török segítsége; búzaellátmány Nagyszombatból; Bornemissza csapatát meg kell szorongatni Garamszentbenedek környékén.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 100. – s.k.)

Szolgalok es keuanok I*st*entül minden iot. Hogy az Vr Isten szerenchet adott es megh szegienitette egy reszet az ellensegh hadanak, legien aldott szent neue, öruendezek szibül raita, es kerem ö Szent Felseget, az többibennis niutsa segitö szent kezet es alazza megh az poganniokban bizo ellensegeinket. Veseleni Vram, az mint ir, ugy latszik, hogy ment uolna immar mint egy ött szaz Török melleie, ki igen nem eggiez

[1] En[u?]prich császári csapattiszt lehet.

Szelepcheni Vramnak tett fogadassal. Az magiar rabokban nem artana talam ideis deputalni az bastiak igazitassara es arok assasara, talanank kenieret nekiek.

Az en szombati tisztartom iria, hogy immar egy reszet annak az tiz ezer mert buzanak kezekhez uettek az szombatiak, az többitis mind kezhez kiuanniak, oda adgiae, keg*yelme*d rendelesetül uar, en megh hadtam, hogy ahoz alkalmaztassa touabbis magat. Iria aztis, hogy az alliaszat nem akariak el uenni az buzanak, tudgia keg*yelme*d, hogy nem lehet hogy mind ollian 'io legien, hanem olliat kell adni, az minemö uagion. tegien azert rendelest ez[a] irantis, En megh hagiam az S*zent* Benedeki praefectusnak hogy chiak el se bochiassa immar bekeuel az uton Bornemisza hadat, mint iarnak, megh ualik ezutan, bizonios az mit keg*yelme*d ir, hogy ezeket mind az mieinket, mind az öueket nem io hadni megh niugodni, hanem raitok kell teremni, es Bornemiszatis mennel hamarab Farago tanczara kell foghni. Az keg*yelme*d ide iöuetelet örömest ertem. Adgia I*st*en, lassam keg*yelme*d*e*t öruendetes io egesseghben. Vyuar die 12 Aprilis 1644.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

[a] utána kihúzva: 'utannis', a következő szó sorközi betoldás

168.

Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 13.
Kéri, hogy reggelizzenek együtt Tardoskedden.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 101. – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*d*ne*k es keuanok I*st*entül minden iot. Miuel holnap hozzank akar keg*yelme*d iöni, nem chiak ide szeretettel uarom keg*yelme*d*e*t, hanem enis Tardoskeddin akarok fölöstökömözni, keruen keg*yelme*det, ugy rendellie uttiat, hogy ottis edgiütt legiünk, ide beis edgiütt iöyünk. Hozza I*st*en keg*yelme*d*e*t keuanatos io egesseghben. Vyuar die 13 Aprilis 1644.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

---

[1] Bornemissza Pál († 1644) Rákóczy udvari főkapitánya és mezei hadainak generálisa, a hadjárat alatt halt meg.

[2] A Nyitra közelében fekvő Tardoskedd érseki birtok volt, Pázmány is gyakran tartózkodott itt.

169.

Esterházy Miklósnak

Érsekújvár, 1644. április 16.

Kárhoztatja a hadak tétlenségét, ha mindkét fél feléli tartalékait, csak tárgyalás útján, és vallásügyi engedmények árán lehet majd békét kötni; az uralkodó utasítása.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 103 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek es keuanok Istentül minden iot. Ertem hogy kegyelmetek meghen hallasztotta szinten kedre az indulast, kinek miuel okai en uelem közölue ninchenek, nemis tudok hozza szollani, nem tuduan principiumit es maximait az dologhnak, bizoni en ebben az halladasban minden orat hatalmas nagy karnak tartok, es houa touab gondolkodom az dologh felöl, mind nagiob difficultassit latom az mi reszünkröl. Vgis kezdi mutatni magat minden circumstantiaia az dologhnak, hogy mÿs el elliük ezt az földet, ökis amaztat, megh fogiatkozuan mind az kett resz ellesbül, amnistiaual es az Religio karaual chinalunk bekeseget, es öis uisza megien, mÿs hatra etc., adgia Isten ne legiek propheta. Nitrara altal rugazkodom, ha Isten engedi, az hadakat latni, de az mikor leszen, maga sem tudgia, azt uelem, kegyelmetek, nem hogy en. Traun Vram mast küldötte megh az ö Felsege leuelet, kiben paranchiollia, hogy eggiütt tanachkozzunk az elöttunk allo dologhrul, kit en örömest masra hagiok, chiak legien, az mint remellemis, ö Felsege szolgalattiara es szegheni hazanknak iauara. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Vyuar die 16 Aprilis 1644.

Excellentiae Vestrae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

170.

Batthyány Ádámnak

Érsekújvár, 1644. május 11.

Két jelentést küld a kedvező hadi fejleményekről; nemesi közfelkelés elrendelése; egy nagyobb török támadás híre kétséges.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29296 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice obseruandissime
Salute ac seruitÿ commendatione praemissa

Aldgya megh Isten kegyelmedet minden jokkal. Alkolmatossagom leuen kegyelmednek ualo irasomban nem akarám el-mulatnom, hogy kegyelmedet az itt ualo allapatokrol és az Ö Felsége hadainak jó- szerenczejeröl ne-tudosétsam, az mely dolgokot kegyelmed

ez includalt két relatiobol böségessen megh ért. Hogy eö Felsége mind az Horuáth és Toott Országi Statusoknak, s- mind pedigh az Canisa ellen ualo Vegeknek Insurrectiot parancholt, abban eö Felsége az ide ualo állapatra nezueis k*egye*lmessen prouidealt. Hozták aztis hirűl, hogy az Görögh Országi Begler Bék nyolcz ezred magáual ide az Végek felé sietne, de megh kimleltetuén az dolgot, ugy találtak, hogy még Landor Feiér Várbannis semmi hire nincsen, kire ualo nézue igy sem kelletik ez-idén tartanunk tülök. Ezzel Isten tarcha k*egye*lmedet kedues jó-egességbe*n*. Ex Uyuár 11 Maÿ 1644.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seruitor addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Domino Comiti Adamo de Battyan Equiti Aureo, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario ac Confiniorum ultra Danubianorum et Canisae oppositorum Supremo Capitaneo etc. Domino Amico observandissimo

171.

Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1644. június 9.
Rákóczy mellé álló főurak; hosszas birodalmi hadihírek.
(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 581 – s.k.)[2]

[… … …]niluan, hogy nem erőltetesbül, hanem ex malitia ment maga Cassara az feiedelemhez, euett, iuott uele, es reuersalisokatis adott, minden modon egi haioban euezet az rosz Illieshazi Gabor giermekkel, kinek portioiat en Eszterhasi Daniel Vra*mna*k szantam uolna, ha az keg*yelme*d io consensussa accedal reaia, keszis uagiok munkalkodni benne.

Az Imperiumi allapotokat az mi illeti, hirlelik ideis, Bechbeis, hogy ki akarna iöni uisza Torstenson, de hogy megh indult uolna immar, uagy hol uolna, semmi hire ninchen. Sött nemis latom semmi modgiat, mert teghnap elött iött egy Curier Bechbe, az ki bizoniossan hozta, hogy uÿonnan negy regimentiet semmiue tette az Suecusnak az Danus, es noha igen munkalkodnak az Hollandusok es Gallusok az megh bekeltetesben, de ezek anniual inkab az successusok, es az ki nagiob az boszusagh, es ö Felsegenekis tett ighereti nem engedik, hogy megh bekelliek. Noha bizon talam szokasunk szerent eitettünk mÿs ellene uetket, hogy enni

[1] A ruméliai beglerbégről van szó, aki Drinápolyban székelt.

[2] A levél eleje hiányzik. A tartalomból következtethetően a címzett Esterházy Miklós. Kiadva: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 581–582, n. 1 (a levelet elfogták és I. Rákóczy György kezébe került).

ideigh semmi segitseget nekiek nem küldöttünk, Haczfeltnek kellett uolna oda menni, de nem tudom mi dologhert, azert hiszem, hogy hire nekül Eleonora chiaszarne intercessioiara az legh iobbik regimentiet olasznak adtak ualakinek, kit ö nem akar semmi uttal, szot nem fogadott, Kinigsmarkot sem persequalta, Luneburgussal sem coniungalta magat, || oda sem ment az passusra, melire az Suecusnak ki kellene iüniek, hanem Franconiaban megh uonta magat, hadastul, oda küldött ö Felseghe hozza ur embert, es iggiekezik conplacalni es complanalni az dolgot. Azomban Gallas az több hadakkal Egra fele tart, es ott coniungalliak magokat, s ugy mennek Dania fele mind edgiütt, uelem az Luneburgÿs coniungallia uelek magat. Olomuczot ebül uÿa az Krackau, kit uadoltak Pomeraniai rosz maga uiseleserülis, mast uÿonnan ki ütöttek az Olomucziak, feles ellest uittek marhat haitottak be, el foghtak egi igen io Olomuczi emberünketis, ki altal remellettük megh adassat az Varasnak, uelem eleuenen ezt megh niuzzak, igy uagiunk az dologhban. El feleitettem uala, hogy az negy regimenten felliül egy derek uarossatis uette megh ugian Sueciaban az Danus, Gottinganak hÿak. Ezek ha rendben uehetik magokat, nem kelletik talam ollÿ igen osztan az keg*yelme*ddel leuö had nekiek, keshetik oda fele, chiak legien mit ennyek. Mast többet nem irok keg*yelme*d, megh bochiassa, hogy hoszu irasommal faraztom enni gondgiai között. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 9 Iunÿ 1644.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

172.

Erdődy Gábornak
Pozsony, 1644. június 19.
Megküld egy, a táborból érkezett levelet.
(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Amice obser*vandissime*
Salute ac seruitÿ commen*datione* p*rae*missa
Istenteöl k*egyelme*dnek minden jokat kiuanok. Meg bochasson k*egyelme*d, hogy késen adok uálaszt az k*egyelme*d leuelére. Azért az minemö hireink jeöttek az Táborbol, k*egye*lmed ez includalt Széchény uram leuelébeől bövségessen megh értj. Kérem

[1] Illyésházy Gábor († 1666) apja halála után trencséni és liptói főispán, halála előtti évben katolizált. – Egra avagy Eger: a csehországi Cheb. – Krackau: Joachim Ernst von Krockow császári tábornok († 1646), korábban svéd szolgálatban állt. – A svédországi Göttinga: Gothenburg, vagyis Göteborg.

k*egyelme*det, megh oluasuán az leuelet küldgye visza. Ezzel Isten tarcha jó egességben k*egyelme*det. Posony 19 Iunÿ 1644.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruien*dum* paratiss*im*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Puchaim Vram igen keueset mondot, mert sietet Béchben, ebbül az leuelebül többet erthetni.

173.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1644. június 25.

Kéri, hogy béküljön ki Veresmartyval, akit ő maga is megfeddett.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Amice ob*servandissi*me
Salute et seruitÿ commenda*tion*e praemissa.

Aldgya megh I*st*en k*egyelme*det minden iokkal. Az k*egye*lmed leuelét Veresmarty includált leueléuel[2] eggyűt vettem. Azért miuel igen gondolatlanúl és bechűletlenűl chelekedet ezirant, magamhoz hiuatuán erőssen megh dorgáltam érette, ugy annyira, hogy semmiuel nem marattam adóssa néki; fogadgya eő-is, hogy ennek utánna afféle mód nélkől való irás nelkűl el lészen, és jobban megh bechűli k*egyelme*det. Kérem

[1] A tábori hírek közvetítője minden bizonnyal Széchényi György, a majdani esztergomi érsek.

[2] Mellékelve. A Pozsonyban, 1644. június 23-án kelt, végig s.k., aláírt ('Michael Vörösmarti') és lepecsételt elismervény szerint Veresmarti a pozsonyi érseki palota Szent László oltárának igazgatójaként javadalma (felsorolva 18 Pozsony vármegyei falu, többek között Szuha, Bogdanóc, Németdiós. Szomolya, Nádas, Alsó- és Felsődombó, Alsó- és Felsőkorompa, Spáca) azévi (termény, állat, méz és egyéb) tizedeinek negyedét a plébánosi sedecima kivételével 100 magyar forintért árendába adta Erdődy Gábornak és Pálffy Jánosnak. Erről hiteles tanúsítványt aláírt és átadott nekik: „*hac tamen cautione, ne illud, quod haec multo post iustum tempus exactum fiant, ne meo successorumque meorum iuri praeiudicet: quod ex eo evenit, quia illustrissimus comes Gabriel Erdődi timens, ne appropinquantis hostis, seditiosi Georgÿ Rakoczi, Transylvaniae principis exercitus grassatura tota quarta gratis amitteretur, eventum rei praestolabatur. Unde, illo tempore dictum etiam ab illo, ut quidem ad me perlatum, quod ne decem quidem florenis venditam [?] vellet illam habere. Generosus ergo dominus Michael Szilva, suae maiestatis tricesimator sub eodem tempore iustam summam in omnem casum et fortunae eventum pro illa deposuit. Mutato interim rerum fato contra communem iustitiam illum a quartae exactione in agnellis impedivit. Quare, hac, inquam cautela illam arendatoriam pro illo do, ne mihi meorumque successorum iuri hoc praeiudicet, quia non volo meis partibus cedere, sed illum illustrissimum, inquam, comitem Gabrielem Erdődi suo tempore et suis modis volo requirere*".

k*egyelme*det eziránt való neheztelését tegye le ezután ok nem adatik arra. Ezzel I*ste*n éltesse sokáigh jo egésségben k*egyelme*det. Posonÿ 25 Iunÿ Anno 1644.[1]

Ill*ustri*ss*i*mae D*omi*na*tio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruiend*um* paratis*sim*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

174.

Csáky Istvánnak
Szenc, 1644. július 21.

A lengyelországi katonafogadásról és finanszírozásáról; a had lassan támadhatna, egyedül a könnyűlovasságból van hiány; a lengyel király közvetítésére nincs nagy szükség.
(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 187, n. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek es kiuanok I*ste*ntül minden iot. Az Posony pestistül szaladuan Szombatba, itt az utban adak megh az keg*yelme*d leuelet, aztis kit Palatinus Vra*mna*k irt keg*yelme*d. Kinek, ugy teczik, summaia az, hogy praeter spem az Lengielek sauanian uiseltek magokat az segitsegh adasban, mindazaltal penzert megh engettek az fogadast. Ki nem igen nagy dologhnak latszanek ugian, de ha uolna penzünk, nagy hasznunk[ra] fordithatnank. Megh kell az töb mediomokbanis probalni, mellieket resz szerent keg*yelme*d leueleiben, resz szerent Palatinus Vram proponal. De az mint hogy ez legh altalliab es bizoniosabb, ezt kellene legh inkab elöl uenni, kihez nagy kedueis uolna Palatinus Vra*mna*k, suggeraltis ualami mediumokat, hogy alliunk öszue magunk egihazi es uilaghi Vrak, adgiunk az mi lehet, Ö Felsegeis. Succedale, neme, megh ualik. En hogy keg*yelmed*et securussa tegiem, es minden erteket tanachlasommal ki öntessem keg*yelmednek*, nem miuelhetem, mert nem hiszek az Camaranak, kit esmerek, s kart nem kiuanok tenni, hanem ez kettö közzül ualamelliket, auuagy Palatinus Vram ioszaga obligatioiat, kire aianlia magat,[a] acceptallia keg*yelme*d. Auuagy pedigh kölchön keg*yelme*d az mi lehet cum bona spe[2] söt[b] többetis auual,[c] de hogi szinten exhauriallia keg*yelme*d magat ezert az remensegert, az mint hogy nem disuadealom, aztis ugy nemis suadeahatom keg*yelmednek*, hanem ha az mint iram, Palatinus Vram obligalna ioszagat. Keg*yelme*d mindazaltal ne kessek, maga szerentis az mi lehet, miuellien es iöyön segitsegere. Mert mi azon uagiunk hogy ne kessünk, hanem megh indichuk az feiedelemre az armadat, mert annak ‖ mast uan ideie, miheliet *[!]* az aldgiuk megh erkeznek, kik immar in procinctu uadnak, az mint hogy Nemet több

[1] A felekezetváltását irodalmi igénnyel megíró Veresmarti Mihály († 1645) református prédikátorként 1610-ben katolizált, ezt követően vágsellyei plébános, pozsonyi kanonok lett.

[2] 'jó reménnyel'.

gialogh is es louas nem keues keszülettel. Chiak az leuis armatúra[1] heÿaual uagiunk, kit keg*yelme*tek el keszitet Homonnai Vrammal edgiütt, ugy teczik, amaz uagy segitseghek nekülis, ket ezernel fellieb. Ehez az mi magiarink meghis es Horuatink, ezernel többen uannak defacto, hanem ezer leuis armatura elegh uolna annak az hadnak pro interim megh inditassara.

Legiene az kiraly mediator, mast uagion in resolutione ö Felsege elött, mi inclinalunk inkab in partem negatiuam,[2] ha az kiraly uele nem offendaltatnek. Az induciat mi akaratunkbol semmi uttal nem admittallia ö Felsege.

Ezek az kik nekem mast occurralnak. Palatinus Vram tudom fusius ir mindenekrül keg*yelme*d*ne*k.

Egiebirant ide az Imperiumban iok hala I*ste*nnek az allapatok, giakori es szep uictoriakkal latogat I*ste*n ö szent felsege. Az spaniolnak harom derek uictoriaia, az Danusnak kettö az tengeren, egieb aprolekos szep szerencheÿs feles uolt ez kett holnap alatt. Gallas 18*ezer* emberrel eddigh be erkezet, uelem, Daniaban Torstenson ellen, remellünk I*ste*ntül minden iot. Ezeknek utanna, aianlom keg*yelme*d*ne*k szolgalatomat es keuanok I*ste*ntül minden iot. In Szencz die 21 Iulÿ 1644.[3]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] utána kihúzva: 'auuagy' [b] a szó sorközi betoldás [c] ua.

175.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1644. július 23.

A várt lengyel segítség elmaradása miatt hiány van könnyűlovasságban. Hosszasan biztatja, hogy önként ajánlkozzon az uralkodónak.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29297 – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*d*ne*k, edes Groff Vram, es keuanok I*ste*ntül minden iot. Az ö Felsege hadanak allapattia mi karban legien, tudom keg*yelme*d masoktul böuebben megh ertette, sem mint en irasban uehessem, kinek summaia az, hogy resz szerent ehsegh miatt, kiualtkeppen pedigh köniü hadnak mellette keues uolta miat kellet hatra lepni, es szep uictoriait felben hadni. Mast immar azon uagiunk minden tehetségünkel, mikeppen köniü hadat szerezzünk igen hamar ö Felsegenek, aki megh leuen, arczal mehessünk ismet mindgiart, erre az elegh alkalmatlanul leuö ellenseghre.

---

[1] 'könnyű fegyverzet'.

[2] 'ellenkező részre'.

[3] A lengyel király, akihez Csákyt követségbe küldték: IV. Ulászló.

Vgy uagion, hogy ö Felseghe bizott Lengiel segitseghez, de az, nem mondom, hogy szinten semmi, de remensegünknel keuesseb leszen, lenne mindazaltal, ha penzünk oli böuen uolna, az mint ninchen. Az buzaban költöt pachirtakent azert magunknak szüksegh, ugy latom, az dologhoz niulnunk, es küldenünk igen hamar az ö Felsege armadaia melle könniü hadat, kinek kinek tehetsege szerent, Orszagunknak es hazanknak oltalmara. Az en opiniomban, melliet irtam minapiban ö Felsegenek, neueztem ugian ualahani Vrat, az kikbül ö Felsegenek requisitioia altal kellene szerezni hertelen effele hadat. De hogy confidenter megh iriam, keg*yelme*det nem mertem neuezni, tartuan attol, hogy ha ualahogy ezuttalis üressen iarnanak, mint maszor, az ö Felsege instantiai, talan idegenseget szerezhetne többet, sem io keduet uÿonnan keg*yelmed*n*e*k. De ha bizhatna*m* ‖ ezirant, tennek mindgiart intimatiot ö Felsegeuel, es io uolna talan elebbeni izetlenseget, uagy mit az kire magiaraztak, uagy az kit uettek az emberek, illien oratioual heliere allitani. Azt hozuan ielesül magaual hazanknak es megh maradasunknak szüksege. Kirül igen confidenter akaram keg*yelmed*et requiralnom, ualaszt uaruan sietue keg*yelmed*etül. Tarcha es eltesse az io I*st*en keg*yelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Tyrnauiae 23 Iulÿ 1644.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Botthyan Sacri Romani Imperii Equiti perpetuo de Nemet Uyuar, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario, partium Regni Hungariae ultra Danubianarum ac Confiniorum Canisae oppositorum Supremo Generali etc. Domino observandissimo

176.

Esterházy Miklósnak

Korompa, 1644. augusztus 2.

Devóciója. A bécsi udvarban lassan kellő figyelmet kap a magyarországi helyzet; a Rákóczyval folytatandó tárgyalások módjai, részletei; a svédek veresége.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 104. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k es keuanok I*st*entül minden iot. S*zent* Catarinahoz mentem uala deuotioert, az hol 15 esztendeie uan, miulta nem uoltam, kiualtkeppen erseksegemben, uisza iöuet utban talala az keg*yelme*d embere leuelekkel, enis azert semmit sem kesuen megh allek itt Korompan, es im ualaszt irok keg*yelmed*n*e*k.

Vgy latom azert enis, hogy meghindultak az Bechi emberek az segitsegh küldesselis. Az Szombati conuentustis keuanniak, kiben en mindent chelekeszem, ualami lehetseges. Tudakoznak, ha az feiedelemnek irianake per expressum az giüles es annak tilalamazassa felöl, uagy chiak credentionalist külgienek, es ins-

tructiot adgianak Laszloffinak. Nekem ugy teczik, irnia kell az feiedelemnek, mert izenetre, tudgia keg*yelme*d, mas embert ualasztottunk uolna, lassuis, igaz, arra Laszlofi. Abbanis modott kellene talani, mit miuellien, ha az Feiedelem az Varmegieknek nem hadna megh adni az tilalmazo leueleket, instructio nekül in scriptis talam el lehet, ha leuelben iriak okat küldessenek, mindazaltal ö Felsege io akarattia raita, ha ad ualami instructiotis irua neki, olliat, ki ha kezekben akadnais, ne lenne nagy kar. Mit kellenek pedigh az feiedelemnek irnia, ugy teczik alkalmassent ki szedhetni az Varmegieknek irt leuelebül, talam illien sensusra irhatnak, hogy ö Felsege ertesse, hogy illien forman hirdeti az giülest, az ki miuel uysagh es malarum consequentaiarum,[1] azert hortallia ö Felsege, hogy beket hadgion az olli giülesnek, kinek contradicalis ö Felsege, || es ha ualamit uegeznekis, nem foghia ö Felsege se maga agnoscalni, pro conclusione comitatuum, uel alicuius partis regni,[2] mint affele töruentelen insolitumot, annak felette Coactumot, sub timore armorum, es sine scitu et notitia principalium,[3] se pedigh masokkal olliannak nem hadgia agnoscalni, illien forman kellene talam ö Felsege*ne*k irni az feiedelemnek, kit keg*yelme*d io consideratioban ueuen, kerem pro data sibi sapientiae *[!]*[4] rescriballion ö Felsege*ne*k mennel hamarabb. Az louaknak innet uariak szazat az algiuk ala, mondom en, az hol ualamit ragadhatnak haszonra ualot, mint tartiak. Megh kell cathegorice nekik irni, az mi nem lehet. Iriak nekem, hogy ismet megh uertek uolna az Suecusokat, de semmi particularitassat nem tudtak, adgia I*st*en, legien igaz. Tarchia es eltesse keg*yelmed*et io egesseghben. Korompan die 2 Augusti 1644.[5]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 106. sz.]

[1] 'következményei rosszak'.

[2] 'a megyékre vagy az ország bármely részére vonatkozó döntésként'.

[3] 'a fegyverektől való félelem alatt és az illetékesek tudta és ismerete nélkül kikényszerített dolgot'.

[4] 'saját meglevő bölcsessége szerint'.

[5] A zarándoklat célja a Nagyszombat közelében, északra található Nahács melletti Szent Katalin templom és ferences kolostor volt, Erdődy Kristóf 1618. évi alapítása. – A bécsi emberek: a titkos tanácsosok. – A levél írásának helyszíne a Nagyszombat közelében, Nahácshoz félúton fekvő Alsókorompa.

177.

Esterházy Miklósnak

Nagyszombat, 1644. augusztus 8.

Kedvező hadifejlemények; gyalogosait Nyitrára küldte, ellátást kér számukra, fizetésükről is rendelkezett; Bosnyák István udvari magyar kancellár halálán van; Csáky és Homonnai segélycsapatainak érkezése. Egyéb hazai hadihírek, teendők.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 87 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek es keuanok I*st*entül minden iot. Iobbnal iob hirek, nem ketlem, hogy angustialtatnak immaris az mi tőke Nemeseink, de iobban adgia az Vr Isten, serenkedgiünk chiak, es megh szidogatuan egy mast miuelliünk mindent, lazzassuk fel ittis es masutt mindenütt az embereket, ezennel ugy adgia I*st*en, hogy megh szegienülnek ezek az latrok. Im megh hadtam az en gialoghimnak, hogy menten mennienek Nitrara, kerem keg*yelmed*et, rendellien ellest ott nekiek, im enis irtam Zongor Vra*mna*k, io uolna, ha fel menne az Varba es disponalna azomban, mert Cancellarius Vram eddighis talam megh holt. Immar nem uolt remensegh elete felöl, azt iria Szelepcheni Vram. Oda kültem sub uolanti leueleimet keg*yelmed*nek. Az en katonaim fizetesset, el rendeltem, keszennis tartom, ha elöl tud uala iöni Kuchiar Balint, noha ottis keszen uolt Vyuarban, nem leszen abban semmi fogiatkozass, chiak iöÿön be Kuchiar Balint. Szuniogh Vram ir leuelet keg*yelmed*nek. Vgy ertem, hogy Chiaky Vram lengielÿs utanna erkeznek, iönekis Homonnai Vram utan. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelmed*et egesseghben. Tyrnauiae 8 Augusti 1644.[1]

P.S. Irion keg*yelme*d mindgiart Rottal Vra*mna*k es Sereni Gabor Vra*mna*k hogy mennel több gialoggiuk lehet keszen legienek, es uelünk erchenek, ökis megh pördültek, miuel az ö hatarokban szallott az ellensegh.

Sub uolanti kültem keg*yelmed*nek, Zongornak es az porkolabnak irt leuelemet.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

Megh irtam uolt immar leueleimet, hogy erkezek Körmöczrül Ioannelli fia, az azt mondgia, hogy edgiütt iött Galgoczigh azokkal az Salua guardiakkal, az kik Tapolchanban es Zambokreten, mas egieb heliekennis uoltak, mint egy harmincz ött loual. Azoknak bizoni semmi niaualiaiok ninchen, azt mondgia, nemis uolt ott az ellensegh Tapolchanban, hanem Galgoczrul hiuassa oda keg*yelme*d azt az uala-

[1] Bosnyák István kancellár, aki 1644-től nyitrai püspök volt már augusztus 5. előtt meghalt. Vö. MNL-OL MKL Conc. exp. (A35), n. 144/ 1644. – Zongor Zsigmond († 1657) nyitrai kanonok és helynök, Bosnyák kancellár püspöksége idején a püspöki javadalom kormányzója, 1644-től csanádi püspök. Lásd még alább is a 327. sz. levélnél. – Kuchár Bálint (akinek családja Trencsén megyében volt birtokos) a szövegből kikövetkeztethetően a Rákóczy ellen toborzott rendi csapatok egyik tisztje lehet.

hani louast magahoz, legienek eggiütt az többiuel, ha ugy teczik Kegyelmednek. Nitra Varmegiebennis kellien fel mellenk, az ki arra ualo. Az Camarasok es Palffy Istuan Vram tudakoztatnak hireket, es hogy el mult uona az Szombati giüles, megh irtam, hogy el iöÿön *e*tc.[1]

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

178.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1644. augusztus 19.

A nádor vezette had gyülekezése, mozgása; győzelem Tapolcsánynál; Rákóczy csapatainak elhelyezkedése; birodalmi hadihírek.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Amice obser*vandissime*
Salute ac Officÿ commendatione p*rae*missa

Isteneől k*egyelme*dnek minden jot kiuánok. Az k*egye*lmed leuelét ezen orában vettem. Az my Palatinus uram eö k*egye*lme szándékát illeti, chak a uegre ment volt az Táborban, hogy az Armádáual az könnyü hadat coniugálhassa, és mindgyárt uisza térjen, az mint hogy conjugálta-is eö k*egye*lme ököt, és uiszais tért Sempthére, egességét curaltatni, miuel az harmadnapi hidegh bántya; elérkezuén az Algyuk és egyéb munitiok, eö k*egye*lmeis az Armádáual eggiüt mindgyárt alá indul, de még bizonyos napia nincsen. Azt tudom, értette k*egye*lmed, hogy 13 hujus[2] reájok menuén az eö Felsége hada az Rakocziakra Tapolcsánnál, maid negy százigh levágot bennek, és feles Louatis nyert teölök, s ha könnyü hada lett volna, azki megh űzhette uolna ököt, tellyésseggel ruinaltatot uolna ez az ellenségh. Most, ki azt mongya, hogy Barsnál állott megh, ki pedigh hogy Palánkon-alol, és Szendrönélis uolna az eleje, utánnok ment az my hadunk mint egy 4 ezeren, uálogatott Louas, és Vesseleny Uramnakis megh uagyon parancsolua, hogy az Végbéliekkel eggyüt eleikben állyon, és chipdessen raÿtok, ma auagy holnap, tudom, errölis bizonyos hirünk jeőn. Onnét fellyűlis, hála Istennek, ‖ jó hireink uannak, mert Freiburgnál az Francziai hadat, a ki 25. ezer emberböl állot, ugy megh uerte az Bauariai herczegh hada, hogy chak az harczonnis 9 ezer ember maradot és ött száz Officier, el-nyeruén minden Álgyuit és egyéb Munitioját. Az Suecusis egy felöl az Daniai kírálytul az Tengeren, más felöl Khiel néuű Városnál az szárazon

[1] Serényi Gábor († 1664) birtokai jórészt Morvaországban feküdtek, 1656-ban grófi rangot kapott. – A Joanelli testvérek, Benedek és Vince 1642-ben kapták meg az alsó-magyarországi bányavárosok rézkereskedelmének jogát. Vö. Péch Antal, *Alsó Magyarország bányamívelésének története I–II*, Budapest 2012–2013[rp.], II, 436skk. Itt talán Benedekről történik említés. Vélhetően az a Joanelli János András hozta a hírt, aki 1662-ben magyar nemességet kapott, és 1663-tól bányakamara-gróf lett. – Tapolcsány: Nagytapolcsány.

[2] augusztus 13-án.

ugy megh szorétatot, hogy annakis nem sok nap muluán utolso veszedelmének hírét hallyuk. Ezek a pedigh mind bizonyos és igaz hirek az kikért Istennek Neue dicsértessék. Ezek után Isten éltesse k*egyel*medet sokáig jó egességben. Tyrnauiae 19. Aug*usti* 1644.

Ill*ustrissi*mae D*omi*nat*ionis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruiendum paratissimus
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

179.

Tőrös Jánosnak

Nagyszombat, 1644. augusztus 24.

Érvel amellett, hogy a nyitrai püspöki várába nem kötelesek beengedi a Magyar Kamara biztosait. Magyarországi hadihírek.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 564 – s.k.)

Generose Domine, Amice honoran*dissim*e
Salute et Officÿ commenda*tion*e p*rae*missa

Isten k*egyel*medet minden iokkal algya megh. Az k*egyelme*d nekem irt leuelet uéuén, értem, hogy nem szinten iol contentus k*egyel*metek, hogy Nytra Varában az eő Feől*ség*e Camaraiat be nem bochiatták, kire nezue supplicalnÿis akarna k*egyel*metek eő Feől*ség*enek. Miuel penig ez nem Vy dologh, hanem chak nem réghy példankis vagyon rolla, ugymint az mikor az szegeny Dauid Pal Vram halala utan Pisky Vram mind az ioszaghaban Veszirpimy Peőspekseghnek, s mind penigh az Simeghy Várban benne maradot, remenlem, hogy ezért engem sem veret eő Feől*ség*e agyon, az még byzonyos okait az dologhnak és informatiomat nem érty. Itt egyéb hyreink ninchenek, hanem mihelet *[!]* Kemeny Janost meg inditották, ugy ment, hogy az mieink, az ki masfel ezeren Feőlduariual egyeőt utannok mentek, sohult el nem érhették, hanem az Feőlekiek kaptak belék *[!]*, es maid eőtuenigh Vaghtak le bennek, el foghuán egy Banhazy neveő feő és reghy Capitannyát. Illyeshazy es Bakos az Josuay Veölgyen yeőt fel masfel ezered magaual Muran felé, akattake | eőszve az Feőlduariual valahol, auagy nem, es mint iartak, megh nem tudhattyuk. Az Feiedelem kűldeőt egy keöuetet Palatinus Vramhoz, és az Varmegyé[k]hez[a] eggyet, az Feiedelemet *[!]* visza keőldgyeők, az Varmegyeké penigh fel mégyen eő Feol*ség*ehez, bekességet sollicital mindenik. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghben keg*yel*medet. Tyrnauiae 24 Augusti 1644.[1]

[1] Dávid Pál († 1633) 1630-tól volt veszprémi püspök, örökébe Lippay lépett, ismeretei innen származnak. – Kemény János († 1662) erdélyi hadvezér, író, 1661-től fejedelem. – Bánházy István elfogását Kemény is említi emlékirataiban. – Földvári Miklós a magyar rendi csapatok egyik parancsnoka volt. Vö. alább a 187. sz. levelet.

Generosae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Addictissimus
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Nem engedem azt se az ő Felsege Camaraianak, se masnak, hogy ennalamnal nagiob oltalmazoia legien es keuanoiais az ő felseghe iussanak es successioianak, nem hogy en az ellen mit akarnek chelekedni.

[Kívül:]
Generoso domino Ioanni Törös Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Camerae Hungaricae Consiliario etc. Domino Amico nobis observandissimo[a]

[a] a külcím alá vezetett feljegyzés szerint augusztus 25-én kézbesítették

180.

Tőrös Jánosnak
Máriavölgy, 1644. szeptember 20.

Felháborodottan és hosszasan érvel az ellen, hogy a Magyar Kamara, világi hatóságként eljárást indított Zongor Zsigmond csanádi püspök ellen, amiért az nem engedte be a nyitrai várba a kamarai biztosokat.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 574–575 – s.k.)

Generose D*omi*ne, Amice obser*vandissi*me
Salute et Officÿ commenda*tion*e praemissa

Reghi mondas amicus usque ad aras.[1] Meg ütköztem benne, edes Törös Vram, mert ugy latom, hogy keg*yelme*tek Palffy Pal Vramnak barattia etiam contra Aras, es consential keg*yelmed*nek, hogy contra personam Ecclesiasticam authoritate magistratus saecularis inquiratur.[2] Bezzegh nem igy uiseli uala keg*yelme*tek nem regen magat, az hol keresztienül es szentül nagy batorsaggal egienlo akarattal azt talala Pisky Vram dolgaban, hogy nem procedalhat ellene az Varmegie vilaghi biro leuen, magat oda küldötte az szegen directort, es el tiltotta grauissime minden processustul. Ittis az kellett uolna mielni, de ugy latom, hogy az passio bir az emberekkell; miuel Zongor Vram be nem bocsiatotta az Camara emberet, mas iudiciumot kellet mast teniis es külömben beszelleni. En pedigh ezt az resolutiot, licentiat es dispositiot maga szaiabul uettem ö Felseg*én*ek, es nekem hadta, hogy ugy maradgion azomban az keues idő alatt az Nitrai

[1] 'barát a végsőkig' (szószerint: az [áldozati] oltárig).

[2] 'egyházi személy ellen világi hatóság tekintélyével nyomozzanak'.

püspöksegh, migh ö Felsege masnak nem conferallia. Az minthogy conferaltais immar Pisky Vra*mm*ak.

Nem tudom, keg*yelme*dt*ekne*k michoda exemplumi uannak ezirant, de en tudom ezen kiuülis az Pisky Vram exempluman ‖ kívül, hogy szegen Cardinal Vram ö Felsege[a] authoritassaual inhibeala es ben töre Palatinus Vram Babindaline Aszoniom ellen kezdett inquisitioiat, kiben inuolualtatni kezdett Colochiay Vram is, kit keg*yelme*d igen iol tud. Es ha szabad inquiralni akarkinekis mas ember ellen, kezdhetni könnien azon uton mind Palffy Pal Vram ellen, mind pedigh akarki ellen olliat,[b] az ki böchüllety serelmere nezne, szinten ugy valamint palatinus Vram panaszolkodott, mikor keg*yelme*d Horuat orszaghban ment uolt. Nemis hiszem, hogy keg*yelme*teknek az Magiar Cancellariarul adatott uolna ollian paranchiolatt, az kirül pedigh haszontalan in iudicialibus.[1] Emlekezzek meg keg*yelme*d rolla, hogy nem chiak priuatus emberek, de meg kiraliokis es feiedelmek Istennek büntetesse es kiualtkeppen ualo chiapassa nekül eleikben nem uettek az papok szemellie iteletit, hiszem az io I*ste*nt, kerem is, ittis oltalmazza megh az ő Aniaszenegihazat. Remellem, hogy ő Felsege bizoni nem artia bele magat. Azt ki ueuen, ennekemis ellnem kell az en Lelki fegyuerremmel, ‖ kit bizon kÿs uonszok, es ha emberek előtt nem, Isten előtt, el hittem, foganatos leszen. Mert niluan latom, hogy[c] Palffi Pal Vram es keg*yelme*tek arra ualo neheztellesbül chelekedte azt[d] chiak, hogy Zongor be nem bochiatta az keg*yelme*tek emberet, appellalok ebben, ha ugy ninchene az keg*yelme*tek maga lelki esmeretire. Holott az több arulo latrokra, az kik nem annit, hanem szaz annit, nem ollian marczonasagot, ha mondotta uolnais, hanem mas külömbet, az io szorgalmatos Camarassag mellett, nem inquiralt keg*yelme*tek, hanem[e] az egy püspök ellen, [f]ezt akarta keg*yelme*tek mochkolni.[f] Ezt keg*yelme*dnek, edes Törös Vram, nem ualami commotiobul irom, holott mast maganos recollectioban leuen, Istennel igen bensö[g] eggies akarok lenni, es Istennek itelő szeki eleiben keszitem (ielesül enni sok halal között, ki magam hazabannis tamadott Szombatba) lelkemet. Hanem hogy keg*yelme*d*ne*k ezeket eszeben iutatuan, mind kiualtkeppen ualo io akaromat szeretetembennis *[!]* meg tarchiam, Isten haraghiatulis megh oltalmazzam. Tarcha I*ste*n keg*yelme*de*t* egesseghben. In Tall 20 7bris 1644.[2]

G*enerosae* D*ominationis* Ves*t*rae

Addictissimus

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] 'jogi úton/területen'.

[2] Püskyt 1644. szeptember 13-án nevezeték ki nyitrai püspökké. – Kalocsai uram: Telegdy János († 1647) 1619-től nyitrai püspök, 1623-tól kalocsai érsek és nyitrai adminisztrátor, utóbbiról 1644-ben lemond. – Zongor Zsigmond helynök nem engedte a kamarai biztosoknak összeírni az 1644. június 25-én nyitrai püspökké kinevezett, de már augusztus 5-e előtt meghalt Bosnyák István nyitrai javait. Állítólag tettleg bántalmazta a kamarai futárt és az uralkodóra is illetlen szavakat mondott. Vö. ÖStA AVA FHKA HKA Hoffinanz-Ungarn, r.Nr. 171, Konv. 1644. aug., fol. 269–306.

P.S. Nem banom, ha keg*yelme*d közli az több Camaras Vrakkalis, kiket bizon megh büntet az Vr Isten, ha ezt az kaput meg nitni akariak. Mert certum est[1] keg*yelme*tek uallasabolis, Ecclesiasticos in Vngaria de rebus et bonis suis iudicari apud saeculares licet, de personis et crimine non licet. [2]

[a] a szó végén kihúzva: 't' | [b] a szó sorközi betoldás | [c] utána kihúzva: 'merő' | [d] utána két betű kihúzva |[e] utána kihúzva: 'ezt' | [f–f] sorközi betoldás | [g] az 'n' 's'-ről átírással javítva

181.

Batthyány Ádámnak

Sempte, 1644. október 6.

Batthyány katonafogadási költségei kifizetésének részletei.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29298 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne obseruan*dissime*
Salute ac seruitÿ commenda*tio*ne p*rae*missa.

Aldgya megh Isten k*egye*lmedet minden jokkal. Ugy végeztem uala Bécsben Kaldy urammal az k*egye*lmed reszeröl, hogy az hátra maradot pénzt k*egyelme*dnek Szent Mihaly napiára le-tégyük, ugy-mint Tizenket ezer forintot, az pénznek egy része En nálam készen uagyon, ugy - hiszem az oda fel ualo pénzis eö felsegének kit kell adny, azis készen uagyon eö felsegenel. Miuel pedigh az végzés Kaldy Uram által ugy, hogy a mikor megh Mustrallya katonáit k*egyelme*d, akkor tegyük le-az pénzt; k*egye*lmedet kérem, irja megh bizonyossan, mikor akar Mustralni és indulni, akkorra küldgyön el-k*egyelme*d az pénzért, és megh lészen. Siessen pedigh k*egyelme*d indulnj, mert ezennel bé-jün az télis, el mulik az alkalmatosságis, és kiualtképpen az masodik szora ualo pénz mastis, ugy látszik, héában valo lészen, ha reá nem szolgálhatnak az katonák, az terminusis pedigh, kire k*egyelme*d eö Felsegének igheretet tett, immár el-mult joualis. Ezzel tarcha Isten k*egyelme*det sokaigh jó-egességbe*n*. Ex Sempthe 6. Octobr*is* 1644.[3]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Bottian etc. Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino observandissimo

---

[1] 'bizonyos'.

[2] 'Egyháziakat Magyarországon dolgaik és javaik kapcsán szabad világi fórum előtt perbe fogni, személyi és bűnügyekben azonban nem'.

[3] Káldy Ferenc, Batthyány vicegenerálisa tárgyalhatott Lippayval.

182.

Csáky Istvánnak

Nagyszombat, 1644. október 15.

Betegsége miatt Gáspár öccse kezével írat; Regéc elvesztése után a nádor megszállottan tör Rákóczy letételére, melynek érdekében lépéseket is tett Budán és Isztambulban. Hosszasan latolgatja a várható kedvező (hadi)fejleményeket, valamint Csáky esetleges erdélyi fejedelemségét.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 187, s.n. [fol. 6–7] – ered.)

Illu*strissi*me Comes D*omi*ne Compater obseruan*dissi*me
Salute et seruitÿ commendatione praemissa

Aldgia meg I*ste*n keg*yelme*det minden kéuánta iókkal. Hogy keg*yelme*d*ne*k magam kezéuel ne*m* irta*m*, az mint hogy illien nagi titkos es ueszedelmes dolgotis másra ne*m* kellet uolna biznom, mindazonnáltol le niomuánn az hideghléles az ágibonn, kenszeritett az Eöcsem Lippay Gaspar Ura*m* keze áltol az dolgot expressé és magiaránn tuttára adnom és ky nilatkoztatnom, melliet talám Palatinus Uramis meg ielentett keg*yelme*d*ne*k. Minekutánna Regéczet meg vette az ellenség, Palatinus Ura*m*, ugi látom, giomorbúl igiekezik ártany minden módon az Feiedelemnek. Az teöbby között az Buday Uezérnek ió szót és penszt aduán, arra igérte és aiánlotta magát az Uezér, hogy az Portánn meg szerzy nem csak consensusát az Töröknek, a Feiedelmet Székybbűl ualó ki uetésre, és neuezet szerént keg*yelme*d*ne*k substitutióiára, de annak fölötte meg parantsollia az Erdelieknekis, hogy el állionak mellöle, és többé ne legien intimátio az Portára köuetünk áltol; ky megis lött in optima forma,[1] elis külte uigan maga Postáiátúl az Portára; de énnek a mint eő computálta, máÿ napon uagi circiter kezében kell iünÿ az Uezérnek a Porta illien Resolutióiának, az mint hogy uáriúkis oránként, aláis külte Budára maga Emberet Palatinus Ura*m*. Az Erdéliek Emberéuelis per tertias personas[2] confidens Emberünk áltol szembenn uoltunk, azokalis meg alkuttunk, és kéuánniák eökis, seöt az Töröknélis urgeálliák. + Ezekre nézue, noha az my Thuzokunk, Gécz uisza akart még 8. Octobris az Armadáuol indulnj Bainocz felé, mindazáltol az eö Fölsége parancsolattiából ‖ ott maradott, megis uária Bottiány Ura*m* hadait, csak ualamennire az Saio mellé szállott az elébbeny büzbül maga alkolmatossagáért. Bottiánj Ura*m* pedig szinténn ma, uagi tegnap indúlt meg hadaiual, kinek maganok több uagion Két ezer Emberénel, azon kiuül Németis leszen alkolmas számú, Palatinus Ura*m* magais el mégien uélek, és lesznek mint eggi Négy ezeren, immáris eggi része Ledniczét uÿa, megis uészik, remelliük, és arra szandekozánok alá az Hegies Tartomanra meg szabaditanj azokat az Uarmegiéket, és Szepesbenn ha keg*yelme*d ky iün, s- kiuáltkeppen ha nepet hoz, coniungálnj magát Keg*yelme*ddel, és eggjütt az Táborra sietnj. Azombann ha az Török declaratió meg lészen, aszt touabbis promeouealnj, és keg*yelme*d személlie ielen létéuel effectuálnÿs.

[1] ‘a legkedvezőbb formában’.

[2] ‘harmadik személyek által’.

Ezek mind igi uadnak in opere et in fieri:[1] de caetero Isten az a ky kezébenn uadnak minden dolgok; Qui quem uult humiliat et quem uult exaltat, et Dominus est Exercituum,[2] szabad uéle az mitt meg ualtoztat és meg fordit ezekbenn az dolgokbann. Ne*m* kiczin iónkra fordúlt, hogy az minap négy Ezer Emberébenn keués ment el Rakoczinak, nagiobb része a Tyszábonn igen sokat iuott, az teöbbi fegiuer miátt ueszett el: az Nemet és Lengiel senkinek Quartirt nem adott, állott pedig ez a had mindenfélébül, ugimint Haiduságbúl, Uarmegiékbül, Szekelekbűl és maga az Feiedelem mezey hadábúl; Seöt ugi ueszem eszembenn, hogy csak az my Geczünk örömösben uonna üstököt, magok Fegiuer alá hoznák aszt a népet. Ezeket az mint uadnak confidentissimé irom kegyelmednek, és ugi tarcsa kegyelmed mint eö Feolsége leg belseö titkait, az ky menni Embernek iár ueszedelmébenn, maga tudgia kegyelmed. Ha azért maga az kegyelmed személlie ielenn nem leszen, esze uész, ugi látom, az dolognak, és füsbenn *[!]* megien; ha pedig maga el megien kegyelmed, ió az Ur Isten és iót adhat, s- ha pedig ualamint nem succedalnais, retirálhottia kegyelmed cum securitate || magat, ualahoua akaria. Tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet ió egésségbenn sok esztendeig. Tyrnauiae 15. Octobris. Anno. 1644.[3]

Illustrissimae Dominationis Vestrae
Servitor et Compater addictissimus

[s.k.:]
Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

183.

Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1644. október 18.

Visszautasítja vádjait fogadott katonái fizetésének késlekedése miatt; tájékoztatja a pénz forrásairól, eljuttatásának módozatairól.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29299 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice obseruandissime
Salute ac seruitÿ commendatione praemissa

Aldgya megh Isten kegyelmedet minden jokkal. Az kegyelmed haragos leuelét uettem, kész uagyok minden Biro elött megh bizonyittanom, hogy En az kegyelmed késedelmének oka nem uagyok. Es valamit igértem En ö Felsegének, bé is tellyesitettem,

[1] 'tettben és levésben'.

[2] 'Ki akit akar megalázz, akit akar fölmagasztal, és ő a seregek Ura'.

[3] A közel egy évtizede a nádor által megszerzett Regécet (vö. fentebb a 9. sz. levél) a linzi béke a fejedelem kezében hagyta, a vár így került a Rákóczy-család tulajdonába. – A budai pasa ekkor még épp Oszmán volt.

többetis chelekedtem annál, a miuel tartoztam uolna. Igaz dologh azis, ugy uolt az végezes Káldy uram*m*al, hogy azmásik Tizenkét ezer forintot akkor adgyák megh, mikor hadát k*egyelme*d megh Mustrallya, arra nézue irtam uolt masik leuelemben, hogy adgya értésemre k*egyelme*d, mikor akar megh Mustrálni, de azon sem törödöm semmitis, nem az En-dolgom, k*egyelme*d lássa, akar Mustrallyon, s- akár ne*m*, neis uárja az k*egyelme*d, hanem indullyon; Im azért ezen-orában inditom megh Embereimet, az kik innen Sopronban igyenessen negy ezer forintot uisznek, Lippay Gaspár uramtol kértem kölchön hórom ezer forintot, az-mely pénz Kabodba uagyon, auagy ha oda nem merték mind vinnyi az k*egyelme*d katonai miat, Pomogy neuü Faluban uagyon, és mindgyárt oda uiszik Kabodban, ha azért keg*yelmed* azt az három ezer, és másik négy ezer forintot fel akarja uennÿ, mindgyárt kézhez adgyák. Hasonloképpen ezen orában küldök Bécsbennis, a hol ennék*em* két leuelembennis irja eö Felsége hogy az maga részetöl készen uagyon az pénz, és az fösueny Draskouits, a ki ött ezer forintal tartozot ‖ uolna, és a ki-miát eset az halladék, megh igérte ő*i*s, hogy ualamely orában keuántatik, le-tészi az három ezer forintot, igy azért nem lészen semmi fogyatkozás a dologba*n*, sem halladék, maga embere megh uiszi Bécsbölis a penzt, ha eddigh el-nem uitték, megh adgya az Tizenkét ezer forintot k*egyelme*dnek. Egyéb-akadékom nincsen az dologhban, hanem hogy Sopronban igen halnak az Emberek pestisbe*n*, nem örömest küldeném oda Emberemet, hanem ha k*egyelme*dnek tetzenék, Kabodba uinnék mind Béczböl, mind penigh innét az pénzt. Az k*egyelme*d Embere mindazonáltal uárja Sopronban a pénzt, a kit innén *[!]* küldök, és uagy vegye mindgyárt kezehez, auagy késértesse Kabodban a többihez az Bécsben méneö Emberemnek megh hagyom, hogy onnan az pénzt Kabodban uigye. Vegezetre meltatlan fogja réám k*egyelme*d, mint ha En az k*egyelme*d gyalázattyára igyekezném, ne-adgya Isten, seöt az k*egyelme*d böchülletiért En-uoltam az oka, hogy ö Felsége uégezzen k*egyel*meddel, nemis uagyok ollyan liberalis, hogy illyen nagy fogyatkozásommal az k*egyelme*d gyalázattyáért Tizenkét ezer forintot fizettem uolna mostani üdöbe. Ha k*egyelme*d olly jó-ákarom lészen Ennek*em*, a mint En-vagyok k*egyelmed*nek szintén megh nyugszom az k*egyelme*d jó-akarattyáual. Ezekután Isten tarcha k*egyelme*det sokáigh jo-egességbe*en*. Tyrnauiae 18. Octobr*is* 1644.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omina*t*i*onis V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Georgius Lippay
El*ectus* Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

[1] Kabod: a Sopron vármegyei Kabold.

184.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1644. október 22.

A mostani körülmények között nem tanácsolja római útját, de rábízza a döntést; inkább vegyen részt az ország ügyeinek intézésében; az erdélyi követek már közelednek.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Do*mi*ne Amice obs*ervan*d*issim*e
Salute ac officÿ Commenda*tion*e p*rae*missa

Algya megh Isten k*egyelm*edet minden iokkal. Az k*egyelme*d leuelét veuén, értem Romaban valo szandekat k*egyelmed*nek; mely k*egyel*med io igyekezety jollehet hogy méltó, es dicheretes, mindazaltal ez mostany ídeőnek circumstantiait megh gondoluán nekem ugy teczik, hogy iob volna k*egyel*me*d*nek ezt az uttyát mas alkalmatosaghra hallasztany, es most veleőnk egyeőt Orszagunk keőzeőnseges iauában faradny es cooperalni; mindazáltal az mit ez irant k*egyel*med az maga iauára determinal, abban ne*m* teszűnk akadalt k*egyelmedne*k, seőt az miben tudok, eöreömest szolgalok. Az Erdely keőuetek feleől azt hallom, hogy nem meszy vannak, de byzonyost semmit nem értetteőnk, miuel beteges allapattal léuén az keőzeőnseges dolgokban most ne*m* akarok curiosus lennem. Ezzel Isten eltesse io egeseghben k*egyel*medet. Tyrnauiae 22 Octobr*is* 1644.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad seruiendu*m* paratiss*im*us
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

185.

Csáky Istvánnak

Nagyszombat, 1644. november 8.

Előző levelét újra küldi; a török diplomácia kedvezőtlen fejleményei; a nádor is inkább tárgyalni akar; Rákóczy erőfölénye, rajta kellene ütni a jobb tárgyalási pozíció miatt; kedvező változások esetén az erdélyiek készek a pártütésre; a tárgyalások kilátásai nem túl kedvezőek.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 187, s.n. [fol. 8–9] – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedne*k, edes komam Vram, es keuanok I*ste*ntül minden iott.[a] Minapi leuelemben megh irtam uolt sincere es ualosagossan keg*yelmedne*k az allapatot. Azt hittem, hogy regen megh adtak leuelemet keg*yelmedne*k, el chodalkozam raita, hogy

[1] Az erdélyi követek I. Rákóczy Györgynek az 1644 októberében kezdődő nagyszombati béketárgyalásokra rendelt követei, többek között Lónyay Zsigmond, Nyáry Bernát, Chernel György, Klobusiczky András.

uisza hoztak. Azt azert heliben hagyuan az leuelet, az miben azutan ualtoztak az allapatok, arrul informalom keg*yelmed*et. Az mi Geczünk igen igen roszul uiselte meghent magat, im hatra maszott minden ok nekül, es ott semmit ueghez nem uitt, nemis akart uinni az ueszet ember, kihez kepest minden designatioink igen megh fordultak. Az Török Chiaszarnal audientiaia kessen uolt, ha uoltis az mi köuetünknek (mert megh nem iött Curierunk az audientia felöl), kire nezue halladotte, uagy el mult Rakoczi ellen ualo consensussa az Portanak, halgatnak az Erdeliekis. Rakoczÿs semmit dolgaban el nem mulatuan, uÿonnan sok adomannial es penzel niert ualami segitseget az Töröktül, ueleis uagion, ki ezernek, ki pedigh kett ezernek mondgia. Palatinus Vram szandekais az ala menetelrül megh ualtozott, az Tractahoz ragazkodik, ugy latszik, inkab. Noha egiebirant megh ueuen Ledniczet es Beszterczet, sött Lipto Vyuaratis, utt uagion Szepesre, es az Nemet hadis nem meszi. Battiani Vram hada el erkezett ugian, szep nepis, mas hadakatis öszue computaluan uagion uÿonnan negy ezerigh köniü hadunk, mindazaltal az Feiedelem Törököstül megh halladuan ‖ Fileket, es Vigleshozis közelgetuen, az hol uagion az mi Nemet armadank, coniungalni akariuk uele, es Rakoczit megh egyszer megh riuasztani *[!]*, kire ha az io I*st*en szent aldast adna es io uictoriat, akkor immar mind az tractahoz bizhatnank iobban, mind pedigh egieb allapathoz. En meghis iauallanam, ha keg*yelme*d ki iöne, bar chiak hazahozis Szepesbe, ugy teczik oda immar el iöhetne, az ki körüle szemet uagion, azt nem nehez uolna megh tisztogatni. Az Erdeliek mastis auual aianliak magokat, hogy bizon nem uiuan Rakoczi mellett, sött ha az mi hadunk tul lepett uolna az Tiszan, chiak magat hadtak uolna. Az bekessegh tractaia nem igen mutat io ueget, igen fass *[!]* rosz uakmerö kiuansagok, az kiket be adtak, maid azok, mellieket keg*yelme*d in extractis küldött. Nagiob remensegünk uagion fegiuerben, ha az io I*st*en ennek az utolso intentionak io successust adna. ‖ Tarcha es eltesse az io I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigth io egesseghben. Tyrnauiae die 8 9ris 1644.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* et Comp*at*er addictissimus

Georgius Lippay
El*ectus* Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[más kézzel:]
R[esponsum] 15 9bris …
Mind kettöt egyiüt hoztak kezemhez

[a] utána kihúzva: ‘kegyelmednek’

[1] Az Isztambulba küldött Habsburg-követ Hermann Czernin von Chudenitz († 1651) volt. Noha már júniusban útnak indult, súlyos betegsége miatt a szultáni audienciára csak 1644. október 18-án került sor. – Beszterce: Vágbeszterce; Vigles: Végles.

186.

Csáky Istvánnak

Nagyszombat, 1644. december 2.

A budai pasa bukása; a német csapatok szokásos tétlenkedése; a nádor tárgyalási hajlandósága.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 187, n. 3 – s.k.)

Illustrissime Comes Domine Compater observandissime

Salute et seruitÿ commendatione praemissa. Aldgia megh Isten kegyelmedet minden iokkal. Az remensegh megh chiala bennünket. Az Budai Vezer, noha uolt erette sziue szerent, hogy declarallia magat az Török Rakoczi ellen, de nem praeualealt, ugiannira, hogy inkab ö raita adtak ki es mazurra tettek. Mit uegez az mi oratorunk oda be, megh tudgiuk ezutan. Az mi Gezcünk, azon Tuzok mastis, mint az elött, nem lattatik akarni iott miuelni, utanna indultak hiszem Rakoczinak, de kesön, aligh hiszem, hogy mi haszna legien immar. Az Tractaban farad palatinus Vram, az religioban akadtak megh legh inkab. Mi legien az mit kegyelmed palatinus Vrammal uegezett, nem uoltam ollian curiosus, hogy megh tudgiam. En iol contentus uagiok mindazaltal igys uele, el hittem, hogy az nem egiebre, hanem szegheni hazanknak iauara es az kegyelmed elölmenetelere ner mindenestül. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Tyrnauiae 2 1obris 1644.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et Comp*at*er, addictiss*im*us

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Domino Comiti, Stephano Chiaky de Keroszegh, Comiti perpetuo Terrae Scepusiensis, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino Compatri observandissimo *[Más kézzel:]* R*[esponsum]* 8 Xbris in …

[1] Az orátor: Czernin. – Az október végén leváltott, a szőnyi tárgyalásokról Lippay által személyesen is ismert Oszmán végül csupán átmenetileg lett „mazurrá" (mazul: kegyvesztett, a tisztségükből elmozdított személyek szakkifejezése). 1645. januárban ugyan letartóztatták Isztambulban, februárban azonban már új beosztást kapott.

187.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1644. december 29.

Biztatja, vállalja el a magyar csapatok fővezérségét, több lépést is tett már ennek biztosítására (Zrínyit el akarják küldeni), így szerzett tapasztalatait később a török ellen is kamatoztathatja.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29300 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k es keuanok I*st*entül minden keuanta iokat. Az meli dologhrul tegnap discuraltunk, Palatinus Vramis eppen az keg*yelmedne*k opinioián uagion, hogy szükseges egy Generalis az Magiaroknak, az kitül minniaian fügienek, holott ö keg*ye*lmeis beteges ember es mezöben nem forgolodhatik, es az mit eszeuel fel erneÿs, egesseghe ninch hozza, hogy kezeuel ueghez uigye. Azert [a]Palatinus Vrammal[a] contentusok uolnanak uele, hogy keg*yelme*d lenne az Magiarok fö generalissa, es mindniaian az magiarok keg*yelme*dtül függenenek, s k*egyelme*d commendalna nekiek, keg*yelme*d pedigh senkitül mastul ne fügne, hanem Pucham Vramtul, es mikor ott uolna Palatinus Vram ö keg*ye*lmetül. Ehez kepest mi el akariuk bochiatani Zriny Vramatis, hogy ezirant ne lenne ualami difficultas auuagy competentia, Forgach Adam Vramis accommodalni foghia magat. Ezenkiuül semmi difficultast nem latok az dologhban. Azert, edes Groff Vram, modgia uagion mast keg*yelmedne*k benne, hogy mind ö Felsege*ne*k, mind pedigh hazaianak ollian szolgalatokat miuelhet, melliekrül tegnap emelekeztünk. Es maganakis nagy böchulletet meltosagot nierhet, hogy nem chak eginehani Veghazban, hanem taborbais es mezöben Generalis leszen keg*yelme*d, kiben iöuendötis kell nezni az embernek. Vgianis az keg*yelme*d tegnapi szep mondasa szerrent, mire ualo keg*yelme*d, ha nem hogy szolgallion ö Felsege*ne*k, kiben senkinek masnak nemis akar engedni, illien nagyra termett Vrnak, keuanua kellene kiuanni az szolgalatot, es hogy az hadi dologhban exercealtassa magat, es hozza tanulhion az ‖ Erdeli feiedelmen, hogy azutan Török ellenis hadakozhassek. Mi Palatinus Vrammal es Tifenbach Vrammal eggiüt kerni akariuk ö Felseget, hogy keg*yelme*d fel ueuen az szolgalatot, nem chiak az ioszagh kezehez adassek Stiriaban, de annakfelette neis legien keg*yelmedne*k azirant senkitül bantassa. Emlekezem az keg*yelme*d tegnapi szep maga aianlasirul azirantis, hogy penztis talalna keg*yelme*d, nemis ketelkedem benne, talalna keg*yelme*d megh ualami huszon negyezer forintigh könnien. Es mÿs obligalnánk magunkat keg*yelmedne*k orszagostul, hogy megh teritiük az keg*yelme*d költseget. Ez bezzegh szinten dicheretes szolgalat lenne. Es nem elözne igy megh ezirantis senki keg*yelmede*t. Kire mindenekre tegnapi io maga aianlassa szerent hamar ualaszt uarok. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelmede*t sok esztendeigh io egesseg*be*n. Tyrnauiae, 29 Decembris 1644.[1]

[1] Rudolf von Teuffenbach († 1653) császári tábornok, a Haditanács tagja, főhadszertárnok, 1622-től magyar *indigena*. – Linspergert nem sikerült azonosítani.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P. S. Azis köz akaratbul igen keret, hogy akkor keg*yelmed*n*e*k Földuari lenne Viceie, az ki szeretÿs keg*yelmed*et, bőchulletetis uallana keg*yelmed* uele. Mas gondolkodasis iutot most az Vraknak eszeben, ha ö Felsege el uegezne Linspergerrel, hogy egy resze annak az penznek, harmincz uagy negiuenezer forintia, az kiuel keg*yelmed* maga adoss, maradna hatra, fordithatna keg*yelmed* azt az mastani hadi szükseghre, akarunkis mingiart irni felöle ö Felsege*ne*k.

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

[a–a] sorközi betoldás

188.

Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1644. december 29.
Kéri, adassa vissza a csetényi jobbágyok katonái által elvett tulajdonát.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29301 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes, d*omi*ne Amice obseruan*dissime*
Salute et officior*um* commen*datione* p*rae*missa
I*ste*ntől Keg*yelmed*n*e*k minden jót Kiuánok. Niaualias Czeteny szegény Embereim, min sapankodgianak panaszolkoduán előttem, ez includalt Supplicatiojokbol Keg*yel*med megh erti.[1] Keg*yelmed*et azért kérem szeretettel, el uett marhayokat adattassa megh Hertelendy Adammal nekik, ugy teczik azértis, hogi az Keg*yelmed* Katonay szamára elést uittenek niaualiasok, marhayokat nem Kellet volna el-uenny tőlők jo czelekedetekért. Keg*yelmed*n*e*k enis más dologbol szeretettel kedueskedem. Tarcha I*ste*n jo egességben keg*yelmed*et. Tyrnauiae 29. Decembr*is* 1644.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

[1] Mellékelve.

[2] A szomszédos Kis- és Nagycétény egyaránt az esztergomi érsekség birtoka volt. – Az evangélikus felekezetű Hertelendy Ádám Batthyány familiárisa, lovas hadnagya volt (századnyi katonával).

189.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1645. január 16.

Sajnálja, hogy nem vállalja a részvételt a Rákóczy elleni háborúban, 5000 magyar lenne pedig parancsnoksága alatt; kedvező birodalmi hadihírek.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29302 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne obseruan*dissime*
Salute ac seruitÿ commenda*tion*e p*rae*missa

Az k*egyel*med leuelébül értem, hogy nincs igen kedue k*egyelme*dnek ez mostani szolgálatra. Noha En nagyob reménséggel uoltam az k*egyel*med jó- biztatásához képest. Az mely kérdéseket támaszt k*egyel*med arra, En egyéb feleletet nem adhatok, hanem hogy mennél teőb népünk lehet, mind Magyar mind Német, mennél jobban készülhetünk ugy készűlűnk, s-azon leszűnk hogy az fizetés dolgában se légyen fogyatkozás. Az kinek ö Felsége fizet, kinek az Urakis, reménlem hogy őtt Ezer Magyarunk lészen, ezek az k*egyel*med Commandoja alat lennének. Ha azért resoluallya k*egyelme*d magát, es el-jőn, joual jo, holot pedigh nem, ugys megh segét Isten bennünket, minékünk bizony, edes Groff Uram, ha raita uesztyűk az dolgot, kit nem reménlek, nagyob kárunkis esik az Generalisok kudarczánál. ‖ Immár az Imperiumbanis, hála Istennek, jobban uannak az dolgok, tudom ertette k*egyel*med, maga ment eö Felsége Prágában, és megént Leopoldus Herczeg lészen Generalissimus, igen szép hadaink gyűlekeztek eőszue, az Bauariay Herczegis őtt ezer Gyalogot küldöt, Hatzfeldis szép és számos Néppel uagyon-, és az Gétzis mayd hatt ezred magáual, megh akarják é napokban űtny Dorstensont. Ezeknek utánna Isten tarcha és éltesse k*egyelme*det sokaigh jó-egességben. Tyranuiae 16 Ianuar*ii* 1645.

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

190.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1645. február 26.

Üzenetet küld a Folnay prépost által.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29303 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me
Salute et servitÿ Commen*datione* p*rae*missa

Istenteöl k*egyel*me*d*nek minden yot kiuanok. Byzonyos dolgokrol izentem k*egyel*me*d*nek szombathely Prepost Folnay Vram altal, kerem k*egyelme*det adgyon hitelt

szauanak. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghbe k*egyelme*det. Tyrnauiae 26 Febr*uarii* 1645.[1]

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

191.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1645. június 4.

Nagyszombat visszafoglalásának részletei; a fejedelem csapatainak bomlása; a tárgyalások, illetve az ellenállás folytatásának részletei.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 105 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek es keuanok I*st*entül szerenches innepeket io egessehet. Izentem uala keg*yelmed*nek böuen Waltingertül. Azutan sok dolgok törtentenek. Szombat uisza uetelet megh irta keg*yelmed*nek Forgach Adam Vram. Oda mast többet nem küldhettünk oltalomra, hanem szaz dragont es szaz muskaterest Obrister Vallissal eggiütt, igen felnek az Varasiak Bakostul, kinek ma kellett indulni, haza feleie uagy Szombatra, megh nem tudhattiuk. Bizonios az, hogy tumultualuan az nepe Masfel ezer embere egyszersmint el szökött es uisza ment, utannok mentek uolt az kapitaniokban, de megh löuöldöztek öket, es uisza uertek, magok el mentek, az gialogh Valakokis az buzaba hadtak dobiokat es dolgokra mentek. Igy szegieniti megh az io I*st*en maid emberi segitsegh nekül öket. Azokis kik Szombatba uoltak, uisza mentek hitek szerent, ugian az Varasba uisza uesztek uolt, hiszem, az mieinkel, megh sebesitettek bennek az mieink felesset, louokatis el uettek uolt, kiket megh adatot mindazaltal az pactum szerent Forgach Vram, ide akartak allani szolgalatra, azt sem akarta acceptalni. En ö felsege*ne*k hoszu discursust irtam ea occasione,[2] hogy Rakoczi respualta az bekeseget, kinek en bizon masok elött kiuanoia uagiok, de latom, hogy heÿaba es gialazatunkra köttiük raita magunkat, ha el bizta magat az atkozott. Verundatus est, ut faciat malum,[3] megh kell azert elebb ütnünk az oldalat, ugy leszen osztan megh. Niluan latom, hogy az az bekesegh nem teczik az Vr I*st*ennek, nehezis igen hett Varmegiet illien könnien az Töröknek adni *e*tc. Kertem || ö Felseghet, rendellien hadat elegendöt, giorsonnis ide minekünk, migh ez az tüz az felföldön kiualtkeppen nagiobra nem teried, im

[1] Folnay Ferenc († 1666) 1642-től volt vasvári prépost (a társas káptalan Szombathelyen székelt), 1663-ban erdélyi püspökké nevezték ki.

[2] 'azon alkalommal'.

[3] 'arra rendeltetett, hogy rosszat tegyen'.

szinten mast hozanak egy hant prieflt[1] ö Felsegetül, de remittallia magat Pucham Vram leuelere, ki mastis 8 orakor az agiba fekszik, es nem szolhatok ö keg*ye*lmeuel, nem tudom az leuel continentiaiat. Az Varmegiek oblatioia bizon io, chiak continualliak az dolgot. Battiani Vramon en bizon nem kötnem magamat, az ö nepe nem fogh semi iot miuelni, ha ott leszis, inkab ualami Horuatokat kellene szereznünk anni munkaual. Az Vrak talam külömb insurgalnak, az kit igertek chiak Varmegie hada az *e*tc. Sechi Vram penzit, kerem meghis keg*yelme*det szeretettel, sollicitaltassa, attul felek, hogy meghent el oszolnak Vadaszi hadai, es Földuarieis. Kiknek az nem elegh közelis, az mint Valtingertül megh izentem keg*yelme*d*ne*k. Tarchia es eltesse az io I*ste*n keg*yelme*det egesseghben. Posonÿ 4 Iunÿ 1645.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Nagy Tamas leuelet im oda küldöttem keg*yelme*d*ne*k.

[Külcím: vö. fentebb, 123. sz.]

192.
Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 6.
A Tőrös-féle tárgyalások nehézségei; Nagyszombat megsegítése.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 106. – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*d*ne*k es keuanok I*ste*ntül minden iot. Ezt az feiedelem leuelet Bakos Gabor küldötte Czobor Balintnak, hogy ö keg*yelme*d kezehez szolgaltassa. Elegh embertelen leuel, de mit uarhat ember iobbat ö tölle. Az keg*yelme*d szolgaia melrül emlekezik, houa lett, nem tudhatom, ha üressen leuel nekül iötte uisza, uagy arestumban ott maradott, mint Törös Vra*m* köuete. Kinek curieriat uisza bochiattam. Ö Felsege azt adta az resolutiot, melliet közlött uelem keg*yelme*ddelis, hogy külgie uisza az Saluus conductusokat, es irion megh egyszer utolszor neki, ha ugian nem akare bekeseget, eze az ö el uegezett szandeka?, arra ualasztia leuen iöÿön uisza, ki ennekem nem igen teczik, mert bizon heÿaba köttiük raita magunkat. Ertem, hogy ö Felsegek

[1] Tudniillik *Handbrief*, az uralkodó és birodalma vezetői közötti közvetlen érintkezési forma, amikor a levelet nem valamely kormányszerv kancelláriája állítja ki, hanem az uralkodó levelezését intéző egyik titkár. Vö. Ma a–Sienell, *Die Privatkorrespondenzen Kaiser Leopolds I.*, i.m.

[2] Olivier Wallis († 1667) ír származású császári katonatiszt, később tábornok. – Az 1645-ben grófi rangra emelt Széchy Dénes († 1650) királyi kamarás, győri vicegenerális (1643–1646) pénzéről van szó (vö. lentebb a 195. sz. levelet). – Vadászi Pál († 1654 előtt) Földvári Miklóshoz hasonlóan a magyar rendi csapatok egyik tisztje volt, 1646-ban füleki vicekapitányként ismert.

megh szomorottak az feiedelem idegen uoltan az bekeseghtül. De chiak ütnenk megh ualamennire az oldalat, bizon tudna ö bekeseget kerni. Szombatba szaz dragon es szaz Muskaterest kültünk, töb nem lehetet, itt ualtigh megh üressitettük kedueiert magunkat. Az az hire, hogy bizonissan Bakos megh indul ma, de nem tudatik meli fele. Az szegen szombatiak igen felnek, hogy ne ö reaiok, tartok tölle, hogy chak ki megien az az praesidium elöttök, ha eröt ueszen eszeben. Tegnap Stomfa alatt uolt mint egy 500 szaz louas, es feless marhat uittek hiszem el, bekeuelis iarhatnak mi miattunk. Az Horuatokat altal hozatta Groff Vra*m*, itt laknak mast az ‖ hol minap, mi ueghre, nem tudom. Ruplender hadanak megh sinchen semmi hire minalunk. Tarchia I*st*en keg*yelmed*et io egesseghben, sok esztendeigh. Posonÿ 6 Iunÿ 1645.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*it*or paratiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

193.

Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 9.

A erdélyi és svéd sereg vonulása, bizonytalan egyesülése, úti célja; Pálffy Pál és Erdődy Gábor (tiszttartója) tiltják a parasztságnak, hogy szembeszálljon az ellenséggel, amit erősen ellenez. A német csapatok elhelyezése.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 107 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek es keuanok I*st*entül minden iot. Ma uettem az keg*yelme*d leuelet. Az feiedelemnek ha keg*yelme*d ualasztot ad, kerem keg*yelmed*et, külgie ide, hadd külgiünk uele egy trombitast Bakoshoz, es erchünk ualamit. Mert oly nagy homaliban uagiunk, hogy nem tudunk semmi bizoniossat az ellensegh allapattia felöl, hirünk elegh uagion, iön s megy az paraszt kimünk,[2] de nem tudhat ember oly bizoniossat, az kin derekas dolgot epithetnenk. Ezek az Nemet hadak, eszekben sinchen hogy rabot hozzanak. Am tegnap kültünk Szombat fele ualami kett szazat Palffy Andras regimentiebül, ha hoznanak azok ualami bizoniossat, kiualtkeppen ha ugian el ualte az Sued tölök, az mint hozzak az parasztok. Bizonios hogy otton otton el megien mellölök es megh uisza ter. Azis igaz, hogy contemnalta Dorstenson öket, aztis mondotta, hogy nem keuannia az Erdeliek baratsagat. Azis bizonios, hogy ezek nem akarnak az Moruan altal menni. Sött Bakos megh indult masfel ezer Magiarral es Korlatköhöz Iablonkara szallott, altal akart, az mint hirdetek, Szombatba menni. De uagion, az mint beszellek, kett ezer parasztsagh, az ki az utakat allia az Feierhegien,

[1] Czobor Bálint 1652-ben nyert gyermekeivel grófi címet. – A horvátok Zrínyi Miklós vezetése alatt jöttek. – Ruplender: Johann Christoph von Ruebland (Rübländer), császári ezredes és főstrázsamester.

[2] Tudniillik 'kémünk'.

kik aianliak arra magokat, hogy chiak negy szaz louast, uagy kett szaz dragon adgianak melleiek, mind agion uerik magok Bakos hadat, kerestekis negied napia eÿel Szabodisthian ‖ Bakost, de nem talaltak, az Bonnoi parasztokis rea ütöttek Magiar baradra *[?!]*, megh uettek, 50 uagy 60 suecust talaltak benne, azt foghua Radisskara uittek. De nem türhette azt az satan az io progressust, hanem fel inditotta legh elöszöris Palffy Pal Vramat, az ki el tiltotta az maga iobbagit, hogy semmit legh kissebbet se archianak az ellenseghnek, köuette peldaiat Erdödi Gabor Vram tisztartoia, az kik feiek uesztesse alatt tilalmazzak az iobbagiokat, hogy ne archianak az ellenseghnek. Es igy confusiot kezdettek közöttök chinalni. En azert reaiok irtam kemenien az illien tisztuiselökre, oda küldöttem az parasztokhoz, animaltam öket, es rendetis szabtam, ualami ital penztis küldöttem nekiek. Megh latom, mit uihetek ueghez uelek. Ha keg*yelme*d maga emberet küldi az feiedelemhez, aztis megh tartoztattia es arestallia, mint szinten az többit.

Az Ruplender hada, azt iria az Herczegh, hogy bizoniossan immar Vyhelhez erkezett, kinek tartassara michoda ‖ limitatiot küldött Pucham Vram ö keg*yel*me, im altal küldöttem keg*yelme*d*ne*k. Keg*yelme*d tudgia iobban, mi iar nekiek, es miuel esik megh, az mint hogy aztis, honnet kell ennek megh lenni, mert az Posony Varass megh nem adhattia, nemis adgia, holott ö neki ninchen 1200 emberre szükseghe, sött az feleis sok az Varasnak, keremis keg*yelme*de*t* szeretettel siessen ualaszt adni reaia.

Pucham Vram az keg*yelme*d io discursussara az hadak ki szallitassa felöl az Dunan innet azt mondgia, hogy chiak uolna mit enniek itt, nem neheztelne az ide ualo szallitast, es kerÿs keg*yelme*de*t*, ha ugy kell lenni, prouideallion nekiek, mert azok az Dunan tul ualo faluk el pusztultak. Szombatigh pedigh iarni nem batorsagos az nepnek, közel lette miatt az ellenseghnek. Azonnis keri keg*yelme*de*t*, prouideallion ellesrül az egesz tabornak, mert annekül ki nem szallhat, nemis mehet sohouais. Tarchia es eltesse az io I*st*en keg*yelme*de*t* sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 9 Iunÿ 1645.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*it*or paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Pálffy András († 1649) ezredes, a család bárói ágából. – A Fehérhegy: a Korlátkő felett húzódó Kisavagy Fehér-Kárpátok; Jablonka: a Korlátkőhöz közeli, Szenice irányába fekvő Jablonca. – Szabodisthi: nagyon valószínű, hogy a morva határ felé eső Szobotist, újabb nevén Ószombat. – Radisska: talán a közeli Radosóc/Radosov, újabb nevén Felsőradóc, ami Erdődy-birtok volt. – Bonno és Magyarbarád olvasata kevés kétséget hagy maga után. Vélhetően az iménti helyszínektől mintegy 50 km távolságra fekvő morvaországi Magyarbród és a mellette található Bánov. – Újhely: Vágújhely.

194.
Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 11.
A csapatok fizetése, ellátása.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 108 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek es keuanok Istentül minden iot. Ugi talalank iobnak, hogy addigh Vadaszi Vram hadahoz ne mennien, migh penzt nem uiszen. Im azert oda ment kegyelmedhez. Kerem kegyelmedet, prouideallion, uagy ö Felsegenel obtineallia az ö fizetesseket, hogy penzel bochiassuk uisza, mert ennekül nem io. Kit enis megh chelekettem es chelekszemis. Azt az tiz ezer forintot nem io uolna, tudom, nemis adgia kezekben Barkoci Vram hadanak, hanem inkab oly rendelest tenni belöle, hogy iusson ualami ezeknekis belöle, az többinek anniual könniebben szeret tehetni. Az Szombatiaktul megh hatta ö Felsege, hogy kett ezer szombati mert buzat keriünk, ö Felsege mast io obligatoriat ad nekiek az ararul. Meghis adhattiak ha akariak. Kire hogy kegyelmedis segichen, kerem szeretettel kegyelmedet, remellem hogy irt legien ö Felsege kegyelmednekis felöle. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 11 Iunÿ 1645.

Excellentiae Vestrae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 98. sz.]

195.
Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 13.
A német csapatok elhelyezése; a sereg ellátása; Esterházy sérelmei. Az erdélyi, svéd csapatok mozgása; a sereg fizetése.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 109 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek es kiuanok Istentül minden iot. Megh az Ruplender hadai ide nem erkeztenek, ma uariuk estuere. Az töb hadakis ide fele niomakodnak. Annin lennenek immar, hogy birnanak, az mint latom, eggik ellenseggel, ha rendbe uihetnenk öket. Kegyelmed azomban tauulis uagion, söt nem akar, ugy latom, igen az dolgon foghni. Ö Felsegetül uett disgustussan kiuül, latom mas disgustusitis kegyelmednek, kiknek okat nem tudhatom. De en ugy itelem, hogy mind azoknal nagiobra kellene böchülleni szegeni hazank megh maradassat, auuagy utolso ueszedelmet. Mert itt, az mint en latom, nem annira Vrunk dolga, mint egesz hazank periclitaltatik, söt elis dölt immar, ielesül ha az aratas elött ezeket innet touabb nem uiszük, iobban tudgia

kegyelmed, michoda alkalmatlansagok köuetkeznek bellöle. Az kenierbülis szükünk leszen. Kegyelmed az posoni lisztetis tiltia etc. Kegyelmed erti es lattia, mit keuan kegyelmedetül szegeni hazaianak halalos beteghseghe. En chiak az mondom, hogy Domine quem amas, infirmatur, azok sem kertek többet, chiak aztis eleghnek tartottak, quem amas, es infirmatur. Kegyelmed feleletinek annak kellene lenni, Ego ueniam et curabo eum.[1]

Bakos bizoniossan altal uitte minden hadat az Moruan, eddigh Hodolinnal feküttek, mai[a] napon kellet Beren fele indulniok, az kett ho penzt fel uettek. Noha mastis elegge szüknek, Az Muraniakis 8 zaszloual uertek fel bennek, az kik Szombattul el mentek, ugy ‖ ertem, ha igaz, hogy Lednicenel allapattak megh. Torstenson, ki azt mondgia, hogy mast keszül utolso Generalis ostromnak, ki azt mondgia, hogy meghis lett immar, es az louasokatis gialogh szallitotta. De sok nepet uesztett alatta, ezennel többet, adgia Isten, ugy legien, Azt az Szechi Denes Vram penzit, azt mondgiak, el hozta Barkoczi Vram, nem kellenek annak az safarlassat rea bizni, szakaszhatnank bellöle, Vadaszieknakis. Ha kegyelmed azt az kett ezer forintot megh adna, kiuel az dezmak arraban Draskouith Vramnak tartozik, nem szannam aztis oda deputalni, kit miuel megh igerte kegyelmed, ketseghben nem ueszik, egiebirant Battiani es Nadasdi Vrameknal kerestem uolna. Tarchia es eltesse az io Isten kegyelmedet keuanatos io egesseghben. Posonÿ 13 Iunÿ 1645.[2]

Excellentiae Vestrae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 98. sz.]

[a] utána kihúzva: 'pap'

196.

Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 16.

Az erdélyi és svéd csapatok mozgása; a fejedelem Szendrő felé tart; a törökök; Tőrös tárgyalása; sziléziai segítség; Wesselényinek haza kell jönnie. Elégedetlenségei ellenére segítse hazáját.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 110. – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek es keuanok Istentül minden iot. Bakos meghen uisza iött az Moruan, es Korlatkö ala szallot uala, onnet, ugy iriak, hogy Cheithe fele iött ki mint

[1] 'Uram, akit szeretsz, beteg *[János 11, 3.] […]* jövök és meggyógyítom őt'.

[2] Hodolin: Hodonín morva határváros; Beren (Berény): Brünn magyar neve.

egy 700 embere, iüne több utannok uagy nem, megh ertiük. Az szegeny szombatiak megent igen felnek. Bizonios, hogy minap sok Suecus uolt Bakosnal, több uolt 40 zaszlonal, mondgiak, hogy kett regiment louast es ezer gialogot rendeltek melleiek az Suecusok, kiknel mi sem uagiunk igen többen, uelek iare az mindenkor uagy nem, szinten uegere nem mehettem. Nehezeb leszen igy az Szombatiakat megh menteni, ha megh szalliak öket. Isten oltalmazza megh szegenieket. Az fel földrulis az mit irnak, im oda küldöttem keg*yelmed*nek, kibül megh teczik az többi között, hogy megh indult magais az feiedelem, Szenderöt feltem, mert megh unnia *[?]* osztan az sokat, ha ez el kel, többis megien osztan utanna. Io uolna bizoni ha ezeket itt … hadni es Szenderö fele mehetnenek ezekkel az hadakkal, tegnap sietue küldem el Vadaszi Vramat, oda adam az en harom ezer forintomat, es megh ött szazat hadtam adni hozza Vyuarba, chiak teritsek megh, mert azt en utolso falat kenieremre tartottam. Az Szombatiak igernek buzat, az mi lehet, de megh szamat nem specificaltak, chiak tudna az ember labot chinalni neki, io uolna. Az Török dolga nekem nem teczik, ha kerd ö Felsege, chiak akkor szollok hozza. Törös Vramnak mind ott ualo uarakozassa, s mind oda menetele haszontalanis, gialazatosis minekünk. Szuniogh Vram leueletis im oda ‖ kültem keg*yelmed*nek. Azok felöl az Silesiai nepek felöl en semmit sem tudtam, eggiet kell azert ertenünk uellek, talam uehettiük ualami hasznokat. Veseleni Vra*mna*k, I*ste*nert kerem keg*yelmed*et, irion, iöyön haza, mi haszna, ha ott haszontalanul tölti az idött, chodalom, hogy nem ir eggikünk neki, nemelliek ugy gondolkodnak, hogy ott akar maradni, kit nem kell hinni, de nehez allapattal ualo felesegetis galibas mast immar ki hozni.

Az keg*yelme*d panaszi melleieket tegnapi leueleben ir, bar nagy resze ugy uolnais, noha sokat azok közül maskeppen szüksegh, hogy erche keg*yelme*d es in meliorem partem[1] interpretallia, mindazaltal ahoz chiak egy generalis absolutio kiuantatik inkab, hogy sem rendel elebb es elebb ualo deductio, keg*yelmed*et kerem Istenertis, tegien le minden egieb effele consideratiot, es in agone el ne hadgia szegeni hazaiat, in agone minden büntül es excommunicatiotul absolualhat minden ordinarius papis, mert az nagy szüksegh hozza magaual. Keg*yelme*d ugian fia azert hazaianak, es anniara nagy respectusnak ‖ kell lenni, bar uetett uolnais. Ragadgia ki keg*yelme*d az tüzbül, mint az battiat eztis, ha pörzölödikis egy keuesse ualamely haia szala, [a]kiuannia pietas erga patria*m*[a].[2] Vgian nem kell hadni, ha masok uettettek kiualtkeppen, ezt castigalni. Magais keg*yelme*d iol consideralta sokszor, en hallottamenis *[!]*, hogy termeszet kötelessege kiuülis, hittelis köteles keg*yelme*d ennek az hazanak. Ne legien ez az hit hasonlo az Caluinista hazassaghoz, el nem hagiom ok nekül es mod nekül niaualiaiaban, mert ez illien nem helies kötelezes. Megh bo-

[1] 'a jobbik felére'.

[2] 'a haza iránti szeretet.'

chiassa keg*yelme*d, hogy ezt irom nem obiectio gianant, chiak exhortatio es keres keppen.

Az keg*yelme*d Trombitassat sohul fel nem talalhatom, ketelen leszek azert mastul küldenem el az leuelet. Igen szüksegünk uagion, hogy erchünk ualamit az ellensegh felol. Tarchia es eltesse az io I*st*en keg*yelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 16 Iunÿ 1645.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a–a] sorközi betoldás

197.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1645. június 18.

A kisebb erődítményekéből vonják ki a katonákat, nehogy a fejedelemnek szolgáljanak a későbbiekben.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 60 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Fili ob*servand*ssime
Salute et seruitÿ Commend*atione* p*rae*missa

Ezen oraban vettem, edes Fiam Vram, az k*egyel*med leuelet Teőreős Vram leueléuel, ez oda ala valo alapatokkal eggyeőt, kireől mingyart szorgalmatosan irtam eő Feől*sé* genek, mind az altal k*egyelme*det kérem, vagy érkezik az eő Feől*sé*ge resolutioia addigh vagy ne*m*, de k*egyelme*d azomba*n* az apro Palankokbol az Vitezlö rendet hozza ki mingyart, szolgalhassanak inkab eő Feől*sé*gének, hogy se*m* mint az Feyedelemnek, kiknek azon lészek, hogy valamely fizetéstis nyeriek eő Feől*sé*géteől. Ezzel Isten tarcha es eltesse io egeseghben k*egyelme*det. Posonÿ 18 Iunÿ 1645.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. En azon kerem ö felseget, es remenkedem, engedgie, uagy inkab paranchiollia megh, minekelötte el iöyön az feiedelem, menniünk rea Bakosra es ueriük el ötet, az ki megh lehet. Nem ad az Suecus anni segitseget, kiuel nem birnank. Im egy lisztat chinaltam es Keg*yelme*ddelis közlöm, de igen titkon kellene tenni. Nekem ugy teczik, ez igen practicabile.

[Külcím: vö. alább, 202. sz.]

198.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1645. június 19.

A fejedelem előrenyomulása; a Tőrös-féle tárgyalások; a megelőző csapás fontossága.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 111 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek es keuanok Istentül minden iot. Törös Vram leueleit az Feiedelem iöuetelerül es egieb oda ualo allapatokrul im közlöttem kegyelmednek. Addigh iünek rak haton az mi segitsegink, hogy azomban oda leszen az Orszagh. Azutan bizoni kett anni neppel sem eriük megh, kit eginehani izben az en uekony iteletem szerent intimaltam ö Felsegenek. Ha ideb iön az feiedelem, megh többet neuell, Törös Vramnak, ugy latom, nem kell mesze faradni, Filek alatt közel eri az feiedelmet, En könnien megh mutathatnam ö Felsegenek, hogy io tiz ezer emberrel rea mehetnenek mastis Bakosra, es bar io Sued segitsegh uolnais uele, fel uerhetnenk, kelleneis ezt addigh fel uerni, migh az masik el nem erkezik, azutan kesső leszen. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet io egesseghben. Posonÿ 19 Iunÿ 1645.

P.S. Kegyelmedhez keszül Pucham Vram, mint engedelmes fia es szolgaia praesentalni magat kegyelmednek, es paranchiolattiatis uenni, de ezt chiak titkon in confidentia irom kegyelmednek.

Excellentiae Vestrae

Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 98. sz.]

199.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1645. június 21.

A fejedelem foglalásai. Tőrös tudósításai, Rákóczynál új francia követ van, a kassai részgyűlés rövid ideig tartott.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 112 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek es keuanok Istentül minden iot. Im Törös Vram leuelei erkezenek, kegyelmed megh erti azokbul alkalmassent az allapatot, kinek summaia az, hogy az Feiedelem megh nem uehette, az mint ök tudgiak, Szenderöt, hanem nepet es aldgiukat hagiuan alatta Filek fele tart, Balogh uara ala küldött, es kerette, hogy fel adgiak neki, Filek alattis ploquadat[1] hagy az feiedelem, es maga fel siet az Suecusokkal ualo coniunctiora. Szaduaratis megh szallotta bizoniossan. En el hittem hogy fel iün

[1] Vélhetően 'blokádot'.

magais. Kemeni Ianost hogy elöl küldötte uolna, ualahani ezerede *[!]* magaual Bakossal magat coniungalni.

Az saluus conductusokat uisza külte Törös Vram az feiedelemnek, meghis adtak neki, de ott tartoztatta az köueteket es el tagadta, hogy megh nem adtak az saluus conductusokat, kiket kezehez ueuen, mast küld; azomban semmit sem küldöt. Törös Vram irt megent az dologhrul neki, de chiak ualaszt sem adott touab semmit rea az feiedelem, es az ueleie az dolgoknak, kikrül ir Törös Vram mind ö Felsege*ne*k, mind ennekem. Tandem hogy megen mas Franczus köuetet uart magahoz nagy solennitassal az feiedelem. Az Cassai giüles chiak harmadnapigh tartott, tovabsem, mindgiart el uegzödött, kihez kepest az protestatiot nem küldhette megh nekiek Törös Vram.

Mi megis itt chiak heuerünk, bizon megh üthettük uolna eddigh Bakosnak az orrat, ha serenkedtünk uolna.

Az taborozasrul nem gondolkodunk, hanem ha ö Felsege eröltet rea bennünket *e*tc. Adgion I*st*en iob allapatokot. Es Tarchia keg*yelme*det egeseghben. Posonÿ 21 Iunÿ 1645.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

200.

Esterházy Miklósnak

Pozsony, 1645. június 25.

A erdélyi és svéd sereg eredményes rajtaütése Nagyszombatnál; a város megsegítésre reménytelen. A Nándorfehérvár táján gyülekező törököktől az erdélyiek is félnek.

(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 113 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek es keuanok I*st*entül minden iot. Az mi embereink elegh szerenchetlenül iaranak Szombatnall, addigh nem akaranak otben maradni az Varasban az ellensegh elött, hanem kin haltak, hogy ez eÿel eifelre megh ütötte öket az ellensegh, ki 9 regiment Suecusbol es az Bakos hadaibul allott. Felis uerte öket, uoltak pedigh edgiütt, Palffy Andras Horuati, Commendiert Nemet szazigh, es dragonis mint egy szazigh. Palffy Andras nem tudhattiuk, el ueszette, uagy kezben akadott, mert ighen reszegh uolt. Obrister Vallist, ki azt mondgia, hogy az Varasban ment uisza be, ki hogy el foghtak, ki hogy el szalatt, nem tudunk semmi bizoniossat felöle. Az dragonokba mondgiak, hogy essett legh nagiob kar. Az eÿeli nagy sötetsegh hasznalt nekiek, hogy többen nem uesztek, nemis tudhattiuk megh, mennin estek el, ök

[1] Franica követ: Croissyn kívül más követről nem tudunk, ő azonban már hónapok óta Rákóczy mellett van.

keuesre mondgiak, harmincz uagy negiuenigh, iöttek el kett troponkentis[1] egeszen, mondgia az ember, hogy igen ki osztottak uolt magokat strasakra, az feier hegiennis, es imitt amott strasaltak. Az ellensegh az Vyheli nilasra iött, hiszem, ki, eÿel nappal semmit sem niugottak, tizenket merföldet iöttek egy huzomban, Ezeket fel ueruen, az Varast mindgiart körniül uettek, az szaz Muskateres megh benne maradott uolt. Mint lett azutan dolgok nem tudgiuk. Pucham Vram megh igerte uolt, hogy megh szabadittia öket, ha megh szalliak, chiak tarchiak ualahani nap magokat. Ök szegeniek, ugy hiszem, ahoz foghiak magokat alkalmaztatni. Mi pedigh semmit nem lattatunk igiekezni || megh segitesekre, legh nagiob oka, miuel Vadaszi es kiualtkeppen Földuari hada uelünk ninchen, kik nekül nem akar reaiok menni Pucham Vram, nemis tudgiuk ezek hol uannak. Vgi latom azert, hogy oda uannak az szombatiak, niaualiasok.

Az meli leueleit intercipialtuk az feiedelemnek, egienessen ö felseghe*ne*kis küldöttem harmat benne, az többit im includaltam keg*yelmedne*k, semmi derekas dologh ninch egiebirant bennek. Az Töröktül felnek ökis, mely giülekezik Landorfeieruar taian. Valtigh birsagolliak, tömlöczözik, az kik uagy uisza szöktek, uagi fel nem ültek. Az több allapatokat az inclusakbol megh erti keg*yelme*d. Tarchia I*st*en keg*yelmed*et io egessegben. Posonÿ 25 Iunÿ 1645.

P.S. Megh kett orakor delliest hirek uolt tegnap az ellensegh iöueteleröl, megh sem tudtak örizkedni.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

201.

Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 28.

A német és magyar csapatok összevonása; küldi a Drégelynél elfogott két rab vallomását.
(MNL-OL Esterházy cs. hg. lt. [P 108], Repos. 71, vol. 452, n. 114 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedne*k es keuanok I*st*entül minden iot. Az minemö hireink erkeztenek, im altal küldöttem keg*yelmedne*k. Megh Pucham V*ram* megh nem iött, uariuk orankent, ha megiene rea az ellenseghre uagy nem, immar chiak ereztenek az Magiarsagot, s adnak melleiek Palffy Andrastis es Valami hanem többet 500 Nemet louast, Muskaterest es dragont, megh annit, latnak megh Vyuarbul, mit arthatnak nekiek, ha magok semmit nem miuelhetnek. Az szegen szombatiakat ueszedelemre uiuek, mind ki hoztak az p*rae*sidiumot belöle. Veszni hattak öket, immar chiak 25 louas mennienis, mindgiart megh adgiak magokat. Illien az ö oltalmok, es biztatasok.

[1] Valószínűleg ‘csapatonként’.

Megh erdemelte uolna bizon, ha nem az emberek, chiak az buza prouisiois, mely benne uagion, hogy kett szaz Muskaterest rea szantak uolna oltalmara.

Itt uan nalunk hadastul Földuari Vram, ide hiuatta Pucham Vram, Vadaszitis hasonlokeppen hiuatta, hogy edgiütt mennien uele reaiok, ha megien. Az tanach, szerenche ha megh nem ualtozott, ertuen, hogy mind kett felöl egymashoz közelgetnek az hadak az coniunctiora. Kett rabot hozanak be ezennel, kit Palanknal foghtak, kiknek fassioiat im oda kültem keg*yelme*dhez. Vadaszi Vram felette igen keuannia, hogy az kik utanna iöttek uegh beliek mint egy harom szazigh, azoknakis hamar adnanak fizetest, mert az ellenseghez mennek, kerem keg*yelme*det prouideallion igen sietseggel nekiek. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelme*det egesseghben. Posonÿ 28 Iunÿ 1645.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratiss*im*us
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Bakos Gabort minden hadastul Cheitenel iriak lenni az Szombatiak, hihetö, hogy az coniunctiora sietnek, inkab sem Szombatra.

[Külcím: vö. fentebb, 98. sz.]

202.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1645. július 12.

Forgách Zsigmond átállása; ellentámadás tervezése a Tiszántúlra; kéri birtokai védelmét, bora megfelelő áron árusítását. Várják a bajor hadihíreket.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 58 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Fiam Vram, es keuanok I*st*entül minden iot. Megh erkezett Palffi Andras Vram, ö k*egy*elmetül ertettem, hogy Forgach Sigmond V*ram* izente uolna, hogy harom ezer louassat az feiedelemnek mi hozzank allithatna, ha penz uolna. Igaz, hogy szük szabarsu uduarnal az penz, de illien nagy iora talalunk affelöl, megh annit, többetis. Ha azert modgia uagion az dologhban k*egyelmed*nek, ne hadgia felben ezt az io szandekot, sött promoueallia, el hidgie keg*yelme*d, edes Fiam Vram, az penzbe nem leszen fogiatkozass. De oda küldeni non est consultum,[1] hanem ha altal iönnek, megh adgiuk nekiek. En ugy gondolkodom az Vyuar körül ualo hadak allapattia felöl, hogy ha az feiedelem hadastul altal iött az Vagon, heÿaba pusztittiak az orszagot ottan es az en ioszagomat, hanem uagy altal iöÿenek az többihez, ha arczal akarunk reaiok menni, uagy pedigh kit en inkab iauallanek, ha itten homlokot nem üthetünk uelek, menne ualami io ezer louas Nemet, Palffi Andras

[1] 'nem tanácsos'.

V*ram* es az több Magiar hadak, chinalnank egy tabort, es ezek mennének az felföldre Cassa fele, es az Tisza fele, miuel otthon senkit az feiedelem nem hagiot, bizon nagy chint miuelhetnenek. Felelek felöle, hogy el bontassek nem sokaigh az suecusokkal ualo coniunctio *e*tc. Egiebirant, en bizon nem tudom magamis, mit miuelnek ezek az mi nepeink, chiak henielnek, es orszagot rontnak. Bezzegh nagy kar, hogy ‖ megh ualtoztatta uolt keg*yelme*tek szandekat, es mindenestül nem ment uolt az Nitra Varmegÿe giülesere. Nagÿ iot adott uolna I*st*en, ugy remellem belöle. Edes Fiam Vram, keg*yelmed*n*e*k meghis commendalom az en keues ioszagomat es az aratast. Az bort immar hatt penzen nem latom, hogy arulhassak, mert sohut ninch uy bor, el fogiott. Itt Posonba uolna megh az Varasban ualami, de aztis felliebb akaryak adni harom forintnal, kerem azert keg*yelmed*et ne tarchion ellent benne, had kezdgiek felliebb. Azon leszek, hogy fizetessek megh legien Földuari es Vadaszi Vram katonainak, az Veghbelieknekis.

Az Bauariai ütközetet uariuk naponkent, ki hogy szerenches legien, kernünk kell az io Istent. Tarchia es eltesse in keg*yelmed*et io egesseghben. Posonÿ die 12 Iulÿ 1645.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* et P*at*er addictiss*im*us

Georgius Lippay
El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti, domino Adamo Forgach de Ghymes, Comiti Comitatus Neogradiensis, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario ac partium Regni Hungariae Cis Danubianarum Confiniorumque Antemontanorum et Praesidii Uyuariensis Generali Capitaneo. Etc. Domino filio observandissimo

203.

Forgách Ádámnak

Dévény, 1645. július 18.

Brünn utánpótlásának megoldása; az erdélyiek várható támadása a német csapatok ellen.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 56 – s.k.)[1]

az[… … …]
az bekeségh […… … …]
ia uan, hogy maga […… … …]
Ma el ualik immar mint u […… … …]
es hiuattia uisza gialoghiat, […… … …]
latua hiszem hogy üttetlen megh menekedgiek

[1] A levél felső jobb harmada és vélhetően több előző oldala hiányzik.

Berent uÿonnan succurraltuk, 250 dragon ment bele, az mit kiuantak oda be, ken köuet, szurkot, egieb tüzes szerszamot uittek, kenierek es borok megh uagion, nem feltiük azert immar öket S*zent* Mihali napiaigh.[1] Rakoczi Bakost küldi, hiszem, ualami harom ezer magiarrall es harom szaz Suecussal Pucham ellen, de megh ezek Szabodistian uannak, nemis ÿednek megh ezektül. En az keg*yelme*d leuelet ö Felsege*ne*k be adtam, am ottis hadta az Nemeteket, addigh touabb nem tud ö Felsege disponalni, migh el nem ualik, leszene Rakocziual bekesegh auuagy nem. Tarchia I*ste*n keg*yelmed*et, edes Fiam Vram, keuanatos io egessegben In castris ad Deuen[2] die 18 Iulÿ 1645.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Adamo Forgach de Ghymes. Etc. Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario, ac Generali Capitaneo Praesidii Uyuariensis. etc. Domino filio observandissimo. Cito Cito Citissime Uyuar.

204.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1645. július 20.

Maga is személyesen részt venne egy rajtaütésben, ezért kéri, hogy Forgách csapatával vasárnap Sempténél legyen; szeretne egy jó lovat is maga számára. Forgách Zsigmond átállásának feltételei, részletei. A csapatok fizetése.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 103–104 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes fiam Vram, es keuanok I*ste*ntül minden iot. Fel mentünk uala Bechben Fekete Varosbul Palatinus Vrammal, latni eztis az rosz bekeseget, ha kelle lenni auuagy nem, ha nem az hadakat es resistentiat. Tegnap kesen erkeztem megh. Ott Bechben adtak megh az keg*yelme*d leueleit, enis mindgiart ö Felsege*ne*k cum plausu megh mondottam az szaz louas megh veresset. Az többit mast felre teuen, keg*yelmednek* igen sub secreto et sigillo[3] ielentem, hogy az bekesegh tractaia mellett mi egy larmatis, derekassat akarunk chinalni az Feiedelem Taboraban, magamis talam el kezdek menni, ha io keszületit latom. Az ö Felsege consensussabul es akarattiabol keg*yelme*dis az menidmagaual lehet, mellenk iöÿön. Louassal mennel többel, es ha ualami szaz auuagy kett szaz muskaterest lora tehetne keg*yelme*d. Az en szaz louasomatis hozza el magaual, de ne kessek, kirül im irtam Hölginekis, hogy megh hadgia

[1] Vagyis szeptember 29-ig.

[2] ‘a Dévény melletti táborból’.

[3] ‘titok pecsétje alatt’.

nekik. Az baios ualamennire, hol coniungalliuk magunkat, ha tudnam oraiat, mikor indulhatunk innet, akkor kellene chiak erkezni keg*yelmed*n*e*k. De nem tudom szinten mikor leszünk keszen. Vgy iranzom, hogy Vasarnap reghuel, auuagy legh felliebb delben Semtenel legien, minden keszületeuel, ugy hiszem, hogy ott tute uarakozhatik keg*yelme*d, egy napis ha ualahogy mi annira el kesnenk. Es en eÿel nappal tudositom keg*yelme*det minden allapatokrul. Az en szolgaimat fel hadtam ‖ iünni Vyuarbul, uagy inkab louokat, az kik uannak, kerem szeretettel, külgiön keg*yelme*d, en alam ualo io paripat kölchön tölök, az ki io futo legien es tartos, megh szolgalom keg*yelmed*n*e*k, es megh leuen az actus uisza küldöm uagy adom cum magna gratiar*um* actione.[1]

Forgach Sigmond Vram leueleit magam adtam ö Felsege*ne*k, nemis uolt senkinek masnak tudtara.

Megh hatta azert ö Felsege irni keg*yelmed*n*e*k, 1º. hogy ö Felsege keg*ye*lmessen ueszi Forgach Sigmond Vram hiuseget, mentsegetis acceptallia. 2do Az kerdest, az mi illeti, arra azt feleli ö Felsege, hogy ha maga elete ueszedelme nekül ot maradhat Rakocziual, es szolgalhat ualamit, inkab akaria ö Felseghe, hogy ott maradgion, es biztassa az többitis. Ha pedigh eletet felti ott az feiedelemnel, es akarattia uagion az altal iöuesre, ugys örömest lattia ö Felsege, de addigh ne iönne altal, migh derekassan Torstensonnal nem coniungallia magat Rakoczi. 3º Hogy Varaban rekeszkedgiek, annak megh most ideie ninchen, mikor ideie lesz, tudtara adgia ö Felsege. Hanem mastan kett dologhban mutassa megh hiuseget, egyikben, hogy egy hett alatt ha több nagy derek Suecus had coniungalna magat Rakocziual, azt ha modgia uagion ö keg*ye*lme*ne*k benne, eÿel nappal minden modon es uton adgia ertesünkre, ö keg*ye*lme, bar chiak izenet altal. Ha mas modgia nem lehet, Czobor Adamnak Elesköbe uagy Veresköbe *e*tc. ezt igen igen keuannia ö Felsege. Masodikat hogy azon mesterkedgiek ha lehet, es tartoztassa az feiedelmet, hogy altal ne mennien Moruan az Suecusokhoz. Az larma chinalast talam elebb megh adgia I*ste*n, sem ö keg*ye*lme ueli, chiak akkor legien keszen adhaerensiuel edgiütt, es miuellien az mit legh iobnak itel, kik között legh kissebb de azis elegh leszen, ha eszeket ueszti, es el futtattia in ipso actu[2] *e*tc. Az Nemeteket kellene, ha lehetne disponalni, egiebirantis igen hailandok azok hozzank, miuel azelöttis nagy reszre ö Felsege szolgai uoltak *e*tc.

Ezeket az dolgokat keg*yelme*d, ha lehetseges, igen hamar titkon es secure adgia ertessere Forgach Sigmond Vra*mna*k, de leuelre semmit ne bizzon, hanem szokkal, mert nekÿs feieben iar, nagyban minekünkis. Az Földuari es Vadaszi hadai ebelkedesse, nagy rosz embersegh, de nem leszen abbais fogiatkozas, el iönnenek talam keg*yelme*ddel arra az paitaira, es bizoniossan megh lesz az öuek, addig haza sem mennek. Megh uittek azoknakis az penzt, az kik el osztottak. Ha azoknak nem szükseges, ide applicalhatni aztis. En bizoni semmibe uetkes nem uagiok. Hatt ezer forintot adtam kesz penzt magamet nem regen, immar chiak io szot sem adnak

[1] 'nagy köszönet nyilvánítással'.

[2] 'azon eseménnyel'.

erette. Nem adhatok többet, mert ninchen. Földuari Vramtul többet irok keg*yelmednek*. Tarchia Is*te*n Keg*yelme*det egesseghben. Posonÿ 20 Iulÿ 1645.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Serv*itor* et P*ate*r addictiss*im*us

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

205.

Pálffy Istvánnak

Dévény, 1645. augusztus 17.

A korlátkői katonaság ellátása puskaporral.

(ÖStA HHStA FA Pálffy, Arm. I, Lad. 5, fasc. 6, s.n. – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissime*

Salute ac seruitÿ commenda*tion*e p*rae*missa

Al[gia me]gh I*ste*n k*egyelme*det minden jokkal. [Az eő Feőlsége] parancholattyabol az minemeő puskapo/rt/ [… …][a] Vöröskőböl ennekeleötte Korlátkőben bé ment [gi]alogoknak, azt, és az kit mostis adattat k*egyel*/med/ […][a] onnét ismet, ö Felsége paranczolattyából k*egyelme*dnek az Posonyi Várbol adgyák megh, ez mostani pornak pedigh el-uitelibe kérem k*egyelme*det, légyen szekérbéli segétséggelis, hogy p*ro* tutiore uihessék bé Korlátköben minden inpedimentu*m* nélkül. Enis a miben tudok szeretettel szolgálok k*egyelmednek*. Ezzel I*ste*n tarcha k*egyelme*det sokáigh jó- egessegbe*n*. Ex Castris ad Deuen positis, die 17 Aug*usti* 1645.

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:] Seru*itor* addictissimus

Georgius Lippay

El. Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a levél közepe kiszakadt

206.

Forgách Ádámnak

Érsekújvár, 1645. október 8.

Kéri, hogy adja kölcsön borbélyát Puchaimnak, hogy annak lábát meggyógyítsa.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 54 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne fili obseruandis*sime*

Salute ac officÿ commenda*tion*e p*rae*missa.

[1] Minden bizonnyal Czobor I. Ádám, Bálint testvére szerepel a levélben.

Pucham Uram ir egy leuelet, melyben kéuánnya, hogy Veselény Urammal eö k*egyel*méuel szembe lenne Dulunnál. Miuel pedigh ö k*egyel*mének sebes léuén a lába, eddigh mind az k*egyelme*d Borbelyáual kötöztette át, e jöuö hetfön pedigh megh akarna ö k*egyel*me innén indulni Pucham Uramhoz, kiuánná azt, hogy arra az utra az k*egyelme*d Borbéllya el mehetne ö k*egyel*méuel egy keués idöre, csak a mig onnan visza iönne addigh; k*egyelme*det Enis szeretettel kérem, én erettemis chelekdeuén ez-aránt, talán addigh az keués ideigh szolgálattya nem kéuántatik annyira, bochássa el ö k*egyel*méuel, mellyet enis k*egyelme*det öl keduessen vészek. Ezen orában érkezék az eö Felsége Curiere az eö Felsége leueléuel hozzám, nem ir ö Felsége semmi hirekröl, hanem paranchollya azt, hogy Cancellarius uram csak postan harmad magáual siessen fel menni eö Felségéhez houá hamaráb. Ezzel Is*te*n tarcha k*egyelme*det jó-egésségb*en*. Ex Uyuar 8. Octobris 1645.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*estr*ae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Georgius Lippay
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti, Domino Adamo Forgach de Ghymes, Supremo Comiti Comitatus Neogradiensis, Pincernarum Regalium per Hungariam Magistro, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Cubiculario, ac partium Regni Hungariae Cis Danubianarum, Confiniorumque Antemontanorum et Praesidi Uyuariensis Supremo Generali. Domino filio observandissimo

206.bis

I. Rákóczy Györgynek
Érsekújvár, 1645. október 26.

Kéri a [linzi] béke végrehajtását, és a háború során elvett javak visszaadását. Kiváltképpen az egyházi tizedeit, szőlőtermését követeli; gyöngyöspüspöki birtoka miatt panaszkodik Bakos Gáborra; véleménye szerint a végrehajtás során adódó nehézségek megoldását az uralkodó által kiküldendő biztosokra kell bízni, nem pedig leállítani az elvett birtokok visszaszolgáltatását; a néhai nádorhoz írt levelei nála vannak. Ajánlja a Forgách Zsigmond holttestét szállító Horvát Dánielt. Trauttmansdorff maga ment a birodalmi béketárgyalásokra.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], V. tétel, n. 643 – s.k.)[2]

Excellentissime princeps

Giakor irasommal hogy kezdem k*egyelme*det busitani, bochanatot kerek. Miuel ugy teczett ő Felsegenek es keg*yelme*dnek is, hogy ez az eluegezett bekesseg igy legyen,

[1] Dulun: *sic*!, nem tudtam azonosítani.

[2] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 582–584, n. ii.

kiuantatik, hogy az mi annak megtartassara nez es effectualasara, arrol keg*yelme*det otton requiralliam, kirül noha minap is irtam keg*yelme*dnek, de meghis igen panaszolkodnak az kik ő Felsegenek hiuei uoltak es szolgaltak, hogy megh nem adatnak nekiek ioszagok, sőtt ketelen elhetelenne teszik őket, mind gabonaioktul, mind boroktul megh fosztatuan.

Kerem azert meghis szeretettel keg*yelme*det, adassa megh minden embernek az öuet, az uegezess szerent mingiarast, es kiualtkeppen az Egyhazi embereknek eluett dezmaiokat es szöleiek giümölchet, azt kiuanuan az igassaghis es touab ualo idegenseghnek s giülöltseghnek el tauoztatassa, kit minden modon megh kell oltanunk, ha azt akariuk, hogy io chendesseghben es eggiesseghben maradgiunk ezutannis. Bakos Gabor Vram megh nem szünik, mastis el uitette az en Giöngyös püspöki ioszagomhoz tartozo iobbagimat foghua, keszerituen *[!]* őket eginehani esztendeigh ualo ‖ adoioknak neki adassara, kerem keg*yelme*det, feniche meg, legien el annekül, es az en ioszagomhoz közit touabb ne archia; ketelen leszek enis azont miuelni az ő keg*ye*lme embereiuel.

Es in genere ha megh akariuk ezt az bekeseget tartani, nem kell, kiualtkeppen keg*yelme*d*ne*k, ki feie arrul az reszrül az dologhnak, maga authoritassaual auuagy akarattiaual ualamit megh tartani, auuagy ki nem bochiatani. Auuagy tartoztatni, hogy az bekessegh uegezessi ne effectualtassanak, hanem az mint ő Felsege chelekeszik, mindenekben magat uoniogatas[a] nekül az megh lett alkuuashoz accommodalni. Ha ualaki priuatus, az ki nemis tudgia megh, quibus conditionibus[1] lett megh az bekesegh, nem accomodalta megh eddig magat mindenestül, auuagy azokra az szemeliekre neheztel, kiktül keserues iniuriakat uett es szenuedett, nem kell keg*yelme*d*ne*k az miat az közönseges iot es ueghezesseket tartoztatni, hanem Ő felseget requiralni, es az ki maskeppen el nem igazodhatik, es az kiben ollias homali uagion, az commissariusok, az kik ki mennek, azok rendbe hozzak, mint az elöttis chelekedtek, ‖ es az Vegezesekis azt tartiak. Az ioszagokat pedig az pacificatio szerent de simplici et plano,[2] nemis uaruan az commissariusokatis, meg kell eresztени. Minalunk en nem tudok senkit, az ki nem miuelte uolna aztat, ha uan ualaki, enis munkalodom raita, hogy mindgiart megh eresze; ő Felsege is megparanchollia. Chemetei ioszaga felöl irt leuelet keg*yelme*d*ne*k lattam, melliet szegeni Palatinus Vramnak hozott uolna. Az felesege ioszagit senki nem bantotta. Maganak az ki uolt, megh az haboru előtt conuictioban töroeni szerent mind el foghlaltak, nem itelem, hogy azonkiuül uettek uolna el ualami marhait.

Im niaualias Horuat Daniel uisza megien az magaet kezehez uenni, szegeni Forgach Sigmond testeuel iött uolt ide, kinek szolgaia is uolt, azulta sebben uolt, melly esett az ő Felsege hadaitul raita, ugian az keg*yelme*d hadaba, mast felepüluen ualamennire, uisza ter, kerem keg*yelme*d*e*t, adassa meg ennek is az ő keuesset, Felesege is uagion, ugy ertem, alkalmas karai, galibai uannak attulis. Com-

[1] 'milyen feltételekkel'.

[2] 'egyszerűen és egyenesen'

mendalom keg*yelmed*n*e*k niaualiast, legien patrociniummal hozz, szolgalhat megh hazaianak.

Hírt nem szüksegh hogy iriak keg*yelmed*n*e*k, annekülis erti azokat masonnan, || noha inkab azt, az ki az mas reszre ualo. De mi soha nagiob remenseghbe nem uoltunk az uniuersalis bekesegh felöl, mint mastan. Tratumanstorf Vram maga ment az tractara, ugy uelem, nem kiuanta uolna fel uallalni ezt az Tisztet, ha nem bizott uolna io ueghez uitelehez. Az Velenczessek, papa es egieb feiedelmek ualoba szorgalmazzak az Törökre nezue az bekesseget, feltuen magokatis es az egesz keresztienseget, ielesül, ha szarazon be mehetne Olasz orszaghban az Török. Köniörülliön az io Isten egyszer raitunk, es adgia megh szent fiaert az bekeseget. Tarchia es eltesse Isten keg*yelmed*e*t* keuanatos io egesseghben. Vyuarban 26 Octobris 1645.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruitor paratissimus

Georgius Lippay
Archiep*isco*pus Strigonien*sis*

[a] A szó átírással javítva, 'voniakodas'-ról. Elképzelhető, hogy inkább ez a végleges alak.

207.

Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1645. november 21.

A törökök betörései ellen fel kell lépni; Rákóczy visszaadja a birtokokat; a linzi béke.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29304 – ered.)

Illustrissime Comes, Domine obseruandiss*ime*
Salute et seruitÿ commenda*tio*ne praemissa

Istenteöl k*egyelme*dnek minden lelki testi áldásokat kiuánok. Kaldy Ferencz Uram ide jöuén hozzám, nem akaram el mulatni hogy k*egyelme*det ne salutalliam. Az ide ualo állapotok felol azt irhatom k*egyelme*dnek, hogy az Török szüntelen raitunk kapdos, és nagy chintalanságokat chelekszik, ugy -annyra hogy ha eleit nem uészük, ezt az darab földetis immar hatalma és birtoka alá hodultattya, jó uolna ebben ualami remediumot találni, az minthogy igen kiuantatikis ennek mennel hamaráb ellen állanunk, irtam eö Felsegenek már egynehany izben erröl, de ö Felsegenekis sok distractioi léuén, magunknak kelletik hozzá nyulni feienként, hogy a Pogányok sok chintalanságát valami moddal megh gátolhassuk. A feiedelem el-uégezuén ott alat az szüretet, az joszagokat uisza bocháttya. Az köuetekis fel mentenek ö Felsegéhez Linczben, hogy az Diplomát megh chinállyak, és a mi még hátra uolna ebben az alkalmatlan békeségben, aztis el uégezzek. En a miben tudok k*egyelme*dnek sziuem-szerént örömest szolgálok. Ezzel

[1] Horvát Dánielt és feleségét nem tudtam azonosítani.

tarcza és éltesse az jo Isten k*egyelme*det sokáigh kéuánatos jó - egességben. Ex Uyuar die 21 9bris. A*nn*o 1645.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:] Seru*itor* addictissimus
Georgius Lippay
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

208.

Nádasdy Ferencnek
Érsekújvár, 1645. november 22.
Támogatását ígéri bizonyos ügyeiben.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Nádasdy [E 185], Iratok, Levelek, n. 16286 – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*d*ne*k, edes Fiam Vram, es keuanok I*st*entül minden iot. Hogy Keg*yelme*d szerenchessen negotialt Linczben mind Vicei Vram dolgaban, mind pedigh az Tutelaban, örömest ertem, edes Fiam Vram. Enis szinten tegnap bochiatam el Cancellarius Vramat io instructioual es az en opiniommal edgiütt. Keg*yelme*d abban securus legien edes Fiam Vram, hogy en raitam el nem mulik az dologh, es az en opiniom keg*yelme*dert uagion. Egiebirantis az miben tudok, keuanok szolgalni es kedueskedni keg*yelme*d*ne*k. Tarchia I*st*en keg*yelme*de*t* keuanatos io egesseghben. In Vyuar die 22 9bris 1645.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* et P*ate*r addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti ac Domino Francisco De Nadasd perpetuo terrae Fogaras ac Comitatus Castriferrei Supremo Comiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Camerario etc. Domino Filio observandissimo

209.

Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1645. december 14.
Reméli, hogy betegsége ellenére el tud majd jönni a [Magyar] Tanács ülésére.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29305 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime
Salute ac seruitÿ commenda*tio*ne p*rae*missa

[1] A frissen katolizált Viczay Ádám 1645. november 5-én nyert báróságot, a levél írója erre utalhat.

Az k*egyel*med leueléből és másonnéttis ertettem szanakozással betegségét k*egyelme*dnek, mely miat az szegéni üduözült Palatinus Uram temetésén sem lehetet jelen k*egyelme*d. Miuel az őregh Urak táuul léuén itt nem lehettek, az tanachkozásis touábra halladot, mind az ö Felsége k*egyel*mes intimatioja szerént, s- mind pedigh az itt jelen leuö Urak egyenlö akarattyából ad diem 8. futuri Ménsis Ianuarÿ; K*egyelme*det azért szeretettel kérem, megh aduán Isten azt az üdöt egességben érnÿ k*egyelme*dnek, jöyön be k*egyelme*d ackorra Szombatban, hogy az közönséges jórul ackor tanáchkozuán minden jot uégezhessünk. Tarcha Isten k*egyelme*det sokaigh kéuanatos egességbe*n*. Tyrnauiae 14 Xbris 1645.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Georgius Lippay
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

210.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1646. január 17.

Katonaság állítása a törökök ellen az országgyűlés összehívásáig.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29306 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissime*
Salute ac seruitÿ Commen*datione* p*rae*missa.

Algya megh Isten k*egyel*medet ez Vj esztendeöben minden iokkal. Az k*egyel*med nekem irt levelet vette*m*. My iollehet az Tanach Vrak közzül itt akik tizen ketten voltanak, mindazaltal igys az eö Feöl*sé*ge Propositioiara szerenchessen succedalt végezesőnk. Az Dunan innél valo Vármegyeket arra accommodaltuk, hogy ez ieöuendeő Orszagh Gyeőléseigh hat szaz louast foghnak tartany, és az Vrakis azon kiueől kiki ertéke es tehetsege szerént. Kivantatnék azért, hogy k*egyel*metekis az Dunan tol egy bizonyos helyen eöszue gyűluén hasonlot végezne az ottualo Végeknek oltalmara és megh maradasára, az kireől requiralni fogo*m* az eö Feől*sé*ge eleőbbi parancholattya mellet az ottvalo Varmegyéket, és terminustis praefigalok. Egyéb derekas végezéseőnk minekűnk itt ne*m* volt. Ezzel Isten eltesse k*egyel*medet io egeseghbe*n*. Tyrnauiae 17 Ian*uarii* 1646.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* paratiss*im*us
Georgius Lippay
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

211.

Batthyány Ádámnak

Érsekújvár, 1646. január 21.

Kéri, hogy ne vonják ki magukat az elrendelt katonaállítás alól.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29307 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me

Salute ac seruitÿ commen*datione* p*rae*missa

Istenteöl k*egyel*me*d*nek minden yot kiuanok. Az mint k*egyel*me*d*nek ez eleöttis megh irtam vala, miuel az Dunantul valo Varmegyék minapiban Szombatban altal ne*m* yeöhettek, hogy az keözeönséges megh maradasunkra minden yot végezhettűnk volna, kivantatik, és feletteis szükséges, hogy egy byzonyos helyen, Szombathelen, avagy az hol alkalmatosbnak itelne k*egyel*metek, eöszve gyűllyenek, és keöuetuén az Dunan innél valo Varmegyéket eö k*egyel*mekis végezének arrol, és tartananak az ott valo Földnek szüksegére byzonyos szamu louasokat ez ieőuendeö Orszagh gyeőleseigh; kireől reqyiraltamis immár eö k*egyel*meket. K*egyel*medet kérem, legyen érette, hogy mennél hamaréb egy byzonyos helyen keőzeőnsegesen Correspondealuán egymassal Conueniallyanak, es magais az teőb Vrakkal eggyeőt keözikben menuén k*egyel*med, accommodallya es inche az louasok tartásara eö k*egyel*meket, az keözeőnséges Orszagunk szüksegéreől ne vonnyák ky magokat. Ezzel Isten eltesse sokaigh io egeseghbe*n* k*egyelme*det. Ex Vyvár 21 Ianuary 1646.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Georgius Lippay
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

212.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1646. április 19.

Javaslata szerint járt el a végekről való gondoskodásban, illetve a dunántúli vármegyék katonafogadásában.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29308 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissime*

Salute ac Seruitÿ commend*atio*ne praemissa. I*st*entöl k*egyelmed*nek minden jot kiuanok. Az k*egyelme*d leuelét uéuén, értem mind azokot az Uégek fogyatkozasyt, kikről bizonyara az jouendő Gyűlésben keőzeőnsegessen kelletik uégeznűnk. Es jollehet consideratioim uoltak abban, hogy eleöteőnk léuén az Orszagh Gyeőlés, ha requirallyamé

az k*egyelme*d irata és tetczése szerént az Uarmegyéket, hogy ez mostany szűkségűnkben magok meghmaradasért keőzeőnségessen ualamit uégezzenek és chelekedgyenek, holot az mikor az eő felsége parancholattyabol eőszue gyeőltek uolt, annak semmi haszna és latattya eddigh nem uolt, kétséges azis, hogy az - én requiratiomra ualamit chelekedgyenek, mindazáltal hatra uetuén consideratioimot, az k*egyelme*d opiniója szerént im irtam az ottualo Uarmegyéknek, pariaiat k*egyelmed*nek includaluan az leuélnek. K*egyelme*det azért kérem, légyen érette, hogy mennél hamaráb ualami alkalmatos hellyen eőszue gyeőluén uigezzenek ualamit megh maradasokra ualot. Ezzel I*st*en eltesse sokaigh io egeseghbe*n* k*egyelme*det. Posony 19 Aprilis A*nn*o 1646.

Illustrissimae D*omi*na*ti*onis U*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Battyan, Sacri Romani Imperii Equiti, perpetuo de Német Uyuar Dapiferorum Regalium per Hungariam Magistro, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis partium Regni Hungariae ultra Danubianarum et confiniorum Canisae oppositorum Supremo Generali, Consiliario et Cubiculario etc. Domino observandissimo

213.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1646. április 19.

Hívja április 23-ára, Nagyszombatba, metropolitai palliuma ünnepélyes felvételére.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice ob*servandissim*e

Salute ac seruitÿ Commenda*tion*e p*rae*missa

Istenteöl k*egyelmedne*k minden jot kiuanok. Miuel az én Palliomom 13 p*rae*sentis immár utban uolt Greczben és oranként várom, s- annak elvételit Szent Albert napiara[1] Szombatban rendelte*m*. K*egyel*medet kere*m* légyen akkor ielen. Az k*egyelme*d ebbéli ioakarattyat igen keduesen veszem k*egyel*medteől. Ezzel Isten eltesse k*egyelme*det sokaigh io egeseghben. Posonÿ 19 Aprilis 1646.

Illustrissimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Az esztergomi főegyházmegye védőszentje, Szent Adalbert ünnepét április 23-án tartják.

214.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1646. május 7.

Az uralkodó nem fogja elhalasztani az országgyűlést; kéri, hogy Pünkösdre legyen Pozsonyban.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29309 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissime*
Salute et seruitÿ commend*atio*ne praemissa

Istentől k*egyelmed*nek minden jot kiuanok. Ezennél érkezék Csaszar Urunk eö Felsége leuele Cancellarius urammal magaual edgyut, melyben kegyelmessen intimallya eö Felsege, hogy mind ennyi az egész keresztyénséget néző dolgai és occupatioi közöttis nem akarja elhallasztany Gyülésünket, hanem ala jön közinkben személye szerént, mihelyet érti, hogy annyi szamuan egyut uagyunk, az kik eö Felségét illendö bőchülettelis fogadhassuk, neis kellesik késnunk, hanem elkezdhessuk Gyűlésunk tractajat. Azért az eö Felsége k*egyel*mes parancholattyabol szeretettel kérem k*egyelme*det és reqyiralom, ne halasza be jöuetelét, hanem admaturallya, ugy hogy legh fellyeb Pünkősd tajban it legyen bizonyossan, mert eö Felsége chak azt uarja, szorgalmazzais az Statusoknak egyut létét, mindgyart ala jön, nem késuen Béchben semmittis. Ugy jön pedigh, az mint intimallya eö Felsége, hogy azonban az keresztyenseghben ualo sok hadakat és uerontast megh chendesite. Ezzel I*st*en tarcha k*egyelme*det sokaigh io egeseghbe*n*. Posony 7. may A*nn*o 1646.

Ill*ustriss*imae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

215.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1646. május 24.

Az uralkodó hitvesének elhunyta miatt az országgyűlés halasztódik.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29310 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissime*
Salute ac seruitÿ commenda*tio*ne praemissa

Isten áldgya megh k*egyelme*det minden jokkal. Az eö Felsége kegyelmes parancholattyabul és leuelébül, mellyet az Vármegyeknek irt, megh érti k*egye*lmed, hogy Chaszarné Aszonyunk eö Felsege uéletlen es keserues halála miat ez mostani Országh gyülesnek Szent Bertalan napjára kellet halladni, kire nézue nem szükséges immárt k*egyelmedne*k mastanában ide fáradni, hanem csak ackor, megh aduán Isten azt az üdöt

érnünk. Azon leszek minden igyekezetemmel hogy medio tempore[1] prouideallyon Ő Felsege az Veghazoknak, hogy azoknak fogyatkozása miat kára ne essék országunknak. Ezzel Isten tarcha k*egyelme*det sokáigh keuánatos egességben. Posonÿ 24. Maÿ A*nno* 1646.[2]

Illustris*sim*ae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

216.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1646. július 24.

Ajánl egy, a hódoltsági misszióban működő jezsuitát, aki három, renegátként (nem magyar alattvalóként) elfogott híve kiszabadításáért keresi fel Batthyányt.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29311 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice obseruan*dissi*me
Salute ac seruitÿ commenda*tio*ne praemissa

Algya megh Isten k*egyel*medet minden jokkal. Ez leuelem megh ado Pater Ioannes Iesuita szintén onnan alol az Török földrül ide fel fáraduán jelenté, hogy az k*egyel*med rabiai közöt vagyon Cancellarius Uramnak három jobbágya, kiket mint Törökös Raczokat ugy fogtak uolna el, és ott tartanak sanyaru rabságban, de miuel azok jo Catholicus hodult jobbágyok, ne*m* valami Törökös Raczok, a mint hogy arról k*egyel*medet ezen Pater maga böuebben informallya, szolgáltis nekik Plebanusol az Pater, és esméri ököt mint szolgálo Iobbagyokat. K*egyel*medet Enis szeretettel kérem, ne tartassa k*egyel*med ököt touáb rabságba*n*, hanem mind a harmat bochássa el k*egyel*med, kiért megh áldgya Istenis k*egyel*medet. Ezzel tarcha megh az jo Isten k*egyelme*det sokáigh kéuánatos egességben. Posonÿ 24 Iulÿ. A*nno*. 1646.[3]

Illus*trrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

---

[1] 'időközben'.

[2] Mária Anna 39. életévében, május 13-án halt meg. – Szent Bertalan ünnepe augusztus 24-re esik.

[3] P. Horváth János S.I. († 1656), 1634–1642 között a pécsi, 1643–1648 között a koppányi (andocsi) misszióban működött.

217.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1646. augusztus 15.

IV. Ferdinánd prágai koronázása; az uralkodó hitvesének temetése és tanácskozás Bécsben.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29312 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissime*
Salute et seruitÿ commend*atio*ne praemissa
I*sten*töl k*egyelmed*nek minden jot kiuanok. Eő Felsege k*egye*lmessen intimallya nékem, hogy Fia koronazattya Pragaban quinta huius[1] szerenchessen megh lett és peragaltatot, az honnéd eö Felsége II. p*rae*sentis[2] megh induluan igyenessen Béchbe mégyen. Az többi kőzőt penigh paranchollya eö Felsége aztis, hogy requirallyam arrol k*egye*lmeteket, ugy mint az eö Felsége közöl léuő Tanachit, hogy én magammal edgyőt Szent Bertalan napjan, ugy mint 24 huius[3] Béchben legyen k*egye*lmetek, akkor lészen mind Csaszarné Aszonyunk Exequiaia, s azon occasioual lehet ualami ez mostany dolgokról ualo Conferentiajs; k*egyelme*det azért az eö Felsége Parancholattyabol kérem, jöien fel akorra Béchbe, mind szegeny I*sten*ben el niugot Aszonyunknak utolso tiszteségére, s mind az eö Felsége Parancholattyara-nézue. Ezzel I*sten* eltesse k*egyelme*det jo egeséghbe*n*. Posony 15 Augusti A*nno* 1646.

P. S. Az Exequiak, 26, 7, 8, és 9 huius[4] lésznek.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 175. sz.]

218.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1646. augusztus 15.

IV. Ferdinánd prágai koronázása; a császárné temetése és tanácskozás Bécsben.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice obseruandissime
Salute et seruitÿ commendatione praemissa
Istentől kegyelmednek minden jót kiuanok. Eő feőlséghe kegyelmessen intimallia né-

[1] Augusztus 5-én.

[2] Augusztus 11-én.

[3] Augusztus 24-én.

[4] Augusztus 26., 27., 28. 29-én.

kem, hogÿ fia Koronazattÿa Pragaban quinta huius[1] szerentséssen megh lett és peragáltatot, az honnét eö felsége Undecima p*rae*sentis megh induluán igÿnessen Becsbe mégÿen. Az teőbbi keözeőt penigh parantsollÿa eö feőlsége aztis, hogÿ requirallyam arról k*egye*lmeteket, vgÿmint az eö feőlsége keőzeől léveő Tanátsit, hogy En magammal edgyűtt Szent Bertalan napian, vgÿ mint 24. huius Becsben legÿe*n* k*egye*lmetek, akkor lészen mind Csaszarné Aszszonyúnk Exequiaja, s- azon occasioual lehet valami ez mostanÿ dologhről *[!]* valo conferentiais. K*egyelme*det azért eö Feőlsege parancsolattiaból kérem, jeőjeőn fel ackorra Béchbe, mind szegenÿ Istenben el nÿugott Aszonyunk*na*k utólso tisztességére, s- mind az eö főlsége parancsolattÿara nézue. Ezzel I*ste*n éltesse k*egyelme*det sokaigh jo egesseghbe*n*. Posony 15. Augusti, A*nno* 1646.

P.S. Az exequiak 26, 7, 8, es 9. huius lesznek.

Ill*ustrissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

219.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1646. augusztus 19.

Gyógyulást kíván; elítéli a factiók, pártok alakítását.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Groff Vram, es keuanok I*ste*ntül minden iot. Az k*egyelme*d beteges allapattian szanakodom, edes Groff Vram, uigaztallia I*ste*n keg*yelmede*t es giogitsa, szibül keuanom. Igen akarom uala, ha keg*yelme*d maga szandeka szerentis szemben lehetet uolna uelem, ugy remellem mindazaltal, megh adgia I*ste*n aztis nem sokaigh. Az keg*yelme*d io intesset io neuen ueszem, az en reszemrül semmi el nem mulik, az io egesseghre es szeretetre en mindenkor keszen uoltam, mastis ugy uagiok, sött azt banom inkab, hogy masok partitakat es factiokat chinalnak, s hogy keg*yelmed*nek sincere megh iriam, köuet forralnak, az kibül semmi igen io nem iün ki iöuendöbenis. Mast mindazaltal igen io akaratot mutatnak az emberek, ha belölis mind ugy uagion, szinten elegh. En az keg*yelme*d elebbi io akaroia maradok, es az mibül tudok, szeretettel szolgalok. Tarchia es eltesse I*ste*n keg*yelmede*t keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 19 Augusti 1646.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Lásd az előző levél jegyzeteit.

220.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1647. április 29.

Esküvő; egészségi állapota; az 'universális békesség'.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Groff Vram, es keuanok I*st*entül minden iot. Az [A]szon *[?]* naiualiai mindenkor affele rendetlen gulabol szarmaznak. Teczik enekem, hogy keg*yelme*d ne hallasza az lakodalmat, akkorra azon leszek, hogy enis ielen lehessek. Palatinusne Aszoniom nem tudo*m*, mikor iön megh. Az en labam allapattia chiak igen apro dologh uolt, az miat nemis uolt agira szüksegem, hanem az hideg lelesnek hett paroxismussa uolt raitam, ki igen megh bagiaztott, felöis uolt, hogy febris maligna[1] ne legien belöle, mast azis immar megszünt, hala I*st*ennek. Az Vniuersalis bekeseget chiaknem bizonosnak tartiak uduarnal, nemis ketelkednek semmit felöle, minekutanna az Spanior es Gallus között megh uagion, adgia I*st*en legien hamar, ezen az heten ugy hiszük, megh leszen. Az Aszonnak ö keg*yelmen*ek aianlom szolgalatomat. Tarchia I*st*en keg*yelme*det io egesegben. Posonÿ 29 Aprilis 1647.[2]

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*estrae*

Seru*itor* addictiss*imus*

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

221.

Esterházy Lászlónak

Pozsony, 1647. augusztus 22.

A devecseriek földesuraságának problémái.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 693 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandiss*im*e

Salute ac seruitÿ commendatione praemissa.

Kiuanok Istentöl minden jot k*egyel*mednek. Konszkine Aszonÿom embere által talála megh, jelentuen, hogy az Deuecheriek el-partolkoduan az eö k*egye*lme Főldes Aszony Iurisdictioiatul, k*egyelme*det minth Eörökös Urokat uettek uolna Patronusul, es semmikeppen az eő k*egye*lme rendeleset, mellyet vigore certi Contractus[3] Chiáky Lászlo Uram eö k*egye*lmere deriualt azon szerint, az mint Istenben el nyugott Palatinus Uram eö k*egye*lme azon Chiáky Lászlo Uramra transferalt volt: nem akarják be venni, mely, miuel az Contractus, és Országunk Töruénye ellen láttatik lenni. Kérem szeretettel k*egyel*medet, az én tekéntetemértis efféle egyenetlen dolgokban azon

[1] 'kártékony láz'.

[2] Erdődy Gábor második házasságáról van szó. – Draskovich nádor felesége Thurzó Borbála volt.

[3] 'bizonyos szerződés érvényével'.

Deuecherieknek pártyokat ne foghia, söt irna megh k*egyel*med nekik, hogy minden illendö dolgokban Földes Aszonyok parancholattyahoz alkalmaztassák magokat, ne-kellessék eö k*egyel*menekis Konszkine Aszonÿomnak törueny szerént k*egyel*meddel alkalmatlankodni, ki inkább szolgalni és kedueskedni akar k*egyelme*dnek. Ezzel tarcsa I*st*en kéuanatos jó egességhben k*egyel*medet. Posonÿ 22. Augusti, A*nn*o 1647.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omi*nat*ionis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Ezterhasy de Galantha, perpetuo de Frakno, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cubicolario etc. Domino observandissimo

222.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1647. augusztus 30.

Hiányolja leveleit. Írt érdekében Rómába, és a dragonyosok ügyében is intézkedett.

(PL AS Act. Rad., Class. X/196, 14. cs., 367. fol. – s.k.)[2]

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Fiam Vram, es keuanok I*st*entül minden iot. Azutan keg*yelme*d nekem semmit nem ira, se egy dologhrul, se masrul. En Romabais irtam diligenter az szerent, az mint keg*yelme*ddel beszelgettem. Palatinus Vra*mna*kis irtam az dragonokrul es Lippay Gaspar Vramnak, im az ualaszt mind az kettötül odais küldöttem keg*yelmed*nek. Touabbis kesz uagiok mindent miuelni, chiak mozdicha keg*yelme*dis az dolgot, irok enis ő Felseg*é*nek, chiak kegyelmedis irion. Az meli leuelet Palatinus Vram irt ö Felseg*é*nek, nalam uagion, el küldöm eggiüt az keg*yelme*d leueleuel es az magameual. Az meli io hirek erkeztenek onnet felliül, im keg*yelme*ddel közlöttem, edes Fiam V*ram*, adgia I*st*en halhassunk meg ennel iobbakatis. Tarchia es eltesse Isten keg*yelme*det egesseghben. Posonÿ 30 Augusti 1647.[3]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictiss*imu*s

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Esterházy László († 1652) Miklós nádor legidősebb fia, 1645-től soproni főispán, 1648-tól pápai főkapitány. – Konszkiné: vö. fentebb a 163. sz. levelet.

[2] A címzett meghatározása Garamszentkereszten 1648. január 29-én és február 15-én kelt levelek alapján. Tekintettel lelőhelyére a levél – legalábbis ebben a formájában – nem kerülhetett kézbesítésre.

[3] Draskovich János († 1648) 1646 őszén lett Esterházy utóda a nádori méltóságban.

223.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1647. szeptember 3.

Pálffy Miklóssal intézi ügyét; a nyugati hadműveletek fejleményei.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok k*egyelmed*nek, edes Sogor Vram, es keuanok I*sten*tül minden iot. Palffy Miklos Vrammal azon leszek, hogy el uegezzem mennel hamarabb az keg*yelme*d dolgat, Im az Vr I*sten* iob idöt adott, ha allando lenne, talan az szegenseghis takarodhatnek. Azutan egiebet nem hallottunk az ö Felsege taborabol, hanem hogy az ellensegh ollian kara utan menten megh indult, es Egran tul ment negy merföldel Erfurt fele, utanna mentek, hiszem, az mieinkis es keserik, remellenek ualami iot. Adgia az Vr I*sten*, hogy legien, de en immar eginehaniszor emlitem, hogy ugy megh üztek az ellenseget, de soha el nem ertek, sött ö nekünk forduluan iol megh chipott eginehaniszor. Adgia I*sten* legien iobban ezuttal, kire nagy szüksegünk uagion. Ha mi erkezik, ezutannis menten tudtara adom keg*yelmed*nek, edes Sogor Vram. Tarcha es eltesse I*sten* keg*yelmed*et keuanatos io egesseghben. Posonÿ 3 Septembris 1647.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Ha egesseghe ninchen keg*yelmed*nek, iobb hogy ne mennien arra az Commissiora.

224.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1647. október 10.

Kéri, tudósítsa egészségéről. Nyugati hadihírek.

(Lichner, *Lippay György*, 185, n. 2.)

Illustrissime Comes, Domine Affinis obseruandissime

Salute et Seruitÿ commendatione praemissa

Áldgya megh Isten kegyelmedet minden jokkal. Mar ednehány napia az kegyelmed egessége feleöl semmit nem hallok, tudoséchon kegyelmed arrolis, uolté kegyelmednél Pálffy Miklós Uram és uégezetté kegyelmeddel.

Onnan fellyül Istennek hálá jo hireink uadnak, miuel a Bauarus már tellyességgel eő Felségehez adta magát, és mindgyárt küldött 7. ezer Louast és 3. három *[!]* ezer gyalogot az ö Felsége segétségére, és ellene mondot az ellenségh Neutralitasságánakis, ezt haluán az ellenségh leghottan mindgyárt ki ment Cheh Országh-

[1] Egra: Cheb. (Egra/Eger a neve az Elba egyik mellékfolyójának is.)

bol, a mieink nem mentek utánnok mindgyárt, váruán hozzájok a Bauariai segétséget Tiz ezer embert, ki még el nem érkezet volt ackor, midön megh indult az ellenségh, ennekis érkezuén segéstsége 3. ezer ember. Immár egybe menuén az Bauariai had tiz ezer ember az ó Felsége hadaiual, azon lésznek, hogy megh indulluán az ellenség után, vagy megh ronttchiak, vagy pedig ó Felségeis Taborba szálluán, az ö Felsége haereditaria Prouinciai kiuül légyen Quartirtiok más helyekben az ő Felsége Hadainak e télen. Eő Felsége declaralta magát, hogy fiát e jöuő Nyáron bé küldi Spanyol Országhban, [a]hogy abbanis az kiralisagban successiot uegien.[a] Ezek után Isten tarche meg kegyelmedet kéuánatos egességben. Posonÿ 10 Octobris 1647.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

[s.k.:]

Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti domino Gabrieli Erdődy de Monyorokerék, Comiti perpetuo Montis Claudÿ ac Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino Affini observandissimo

[a–a] s.k. betoldás (Lichner jegyzete)

225.

Ismeretlennek [Török Zsigmondnak][1]

Garamszentkereszt, 1648. január 29.

Néhány vármegyei ügy. A Forgách Ádám és közte fennálló problémák (1–9 pont). Jóakaratát hangoztatja, kész a helyzet rendezésére.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 63–67 – s.k.)

Gen*er*ose D*omi*ne, Amice obs*ervan*de

Salute et n*ost*ri commenda*tion*e praemissa

Hogy keg*yelme*d informal az uarmegie veghzessi felől, io neuen uettem keg*yelme*dtül. Enis iauallom azokat, es alkalmaztatom magamat. Meghis hadtam Szőlésinek, hogy megh adgia mennel hamarab az mi en ream esik, ittis hagiok az haznal 30 Muskaterost, ha el megiekis az közönseges iora.

El küldöm az en Capitaniomat, az passusokat designalni, sőtt magamis alá megiek Sarnoczara, és megh nezem az alkalmatossagokat.

[1] A címzett nagy valószínűséggel (vármegyei végzésekről tudósít, uralkodói utasítás szól neki) vármegyei alispán, Zsarnóca említéséből következően Bars vármegye alispánja, aki 1645–1656 között Török Zsigmond volt. Borovszky Samu (szerk.), *Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye*, Budapest 1904, 393.

Keg*yelme*ddel igen szükseges dolgaim uannak ezen kiuül is, kerem keg*yelme*d*e*t, siessen hozzam iünni, ö Felsege parancholattiais uagion nalam.

Forgach Adam Vram ő keg*ye*lme, ki teczik, hogy gyülölseggel es haraggal rakua, es noha nem tartoznam se szabodni, se menteni magamat, mert ha mas nem kiuannia az en io akaratomat, enis talam az szerent el lehetek azok nekül. Mindaz altal hogy keg*yelme*d lassa es tapasztollia, mely hamissak azok, melliekkel ő keg*ye*lmet idegenítik, ‖ im röuid szoual meg felelek. 1o. Hogy az Forgach familiatul az fö Ispansagot en el idegenitem, az oly tauul uan az igassagtul, hogy bizonios legien abban keg*yelme*d, sem en, sem az en Eöcheim soha egi szoualis se nem kertük, se nem instaltunk Ő Felsegenel, sem directe, sem indirecte. Hanem maga kegielmes io akarattiabol indittatuan ő Felsege ugy conferalta Lippay Gaspar Vra*mna*k, kit, minekutanna meg lett, ugy intimaltatott nekem uduartol io akaroim altal. Mely gratiaiat ő Felseg*én*ek es belső kegielmes indulattiat nem melto volt, nemis tartoztunk uele, hogy megh uessük. Kiualtkeppen, hogy ő keg*ye*lme nem uiselhette mas fö ispansaga leuen. Nemis tudom en ezirant mastis semminemő obligatioiat Ő Felseg*én*ek[a] az Forgach familiahoz. 2.[b] Hogy az dragonok Viceie alatt legienek, nem uagiok szinten oly eszem feleitett, hogy ne tudgiam az Vicenek fölül ualo dependentiaiat. Mastis mondom azt, ha Leuan egy ollian capitan uolna, mint az ő keg*ye*lme Viceie, az ki ertene az Nemet rendet is, ‖ oda legh iobb uolna collocalni azokat, kirűl mastis irta ő Felsege ennekem es Poppel Vramnak, keszennis uannak az dragonok, de mind abbanis en uagiok az uetkess, abban hagiom.

3o. Lattia Isten, en nemis tudom, michoda inquisito publicat[1] emleget ő keg*ye*lme, nemis emlitem, hogy ualakinek en affelet mondottam uolna. Őrőmest latom, ha szemembe mondgia ualaki. En bizon mindenkor mentettem inkab ő keg*ye*lmet azirant, ha ualaki szollottis az giűles alatt sinistre felőle. Sőtt magais tudgia ő keg*ye*lme, mely sziuem szerent munkalkodtam abban, mind ő Felsege előtt, mind Romaba, hogy mindenek legienek Istenessen. Mastis io leuelem erkezett ennekem arrul Romabol, de miuel ő keg*ye*lmenel minden baratsagom en nekem suspectus, es latomis, mennel inkab igiekezem ő keg*ye*lm*én*ek kedueskednem, anniual gonoszab uagiok, abban hagiom.

4. En soha Bossany Vramnak ő keg*ye*lme felöl egi bötűt sem írtam, az kit uisza kerettem uolna, merö alom ez, es semmi ninchen benne.

5. Hogy en azon lettem uolna, hogy ő kegyelmét ‖ ki uessek az Vyvari Tisztbűl, [c]semmi ninch benne,[c] kit megh bizonithatok az ő Felseghe leueluelis, melliet irt ennekem maga indulattiabol, hogy ő keg*yel*me buchuzik, azert ő Felseghe mas Generalisrul gondolkodik. Sött maga tudgia ő keg*yel*me, mint disuadealtam az Posony kertbe, hogy ne buchuzzek, aztis az leuelet el ne külgie. Anniual inkab en soha sem uadoltam az Török excursioiaiert, legh előszöris, minek előtt almadtam uolna ualamit en arrul, Palffy Pall Vram mondotta nagy szerdan az en Szombati

[1] 'nyilvános vizsgálatot'.

Hazomnal, hogy bizon megh arestalliak ő kegyelmet Bechben, több resze uolt azert Palffy Vr*amn*ak abban, sem ennekem, mert nekem egy morsa sem uolt.

7. Az publicumot az mi illeti, nem engedtem megh sohais, hogy mas ualaki megh giőzne engemet azirant, ezutan sem engedém, hogy többet chelekedgiek. Hogy minden ő kegyelmek gondolattiat es hir nekül ualo igiekezeteket en az publicumnak hasznara itelliem lenni, nem itelem, nemis iauallom. Egiebirant Vyuarbais experialta ő kegyelme || az en ehez ualo affectiomat. Hogy nemely nem io akaroi az clerusnak földhoz nem uerhettek engemet, kudussa *[!]* nem tehettek, az Vyuari fizetest niakamba nem vethettek, köszönöm az Vr I*sten*nek es ő Felségének. Hallottam masoktulis, meli igen sainallia azt ő kegyelme, kit egiebre gyűlőlségnél nem magiarazhatok, ő kegyelmének kellene inkab az Aniaszentegihazott es annak szabadsagat oltalmazni,[d] hogy sem ostromolni. Vgy aldana meg I*st*en ő kegyelmet, mert az illien seb, mely en raitam mast esett uolna, ezutannis megh maradna az Ecclesian.

Megh szolgalom azirant ő kegyelmének az io commendatiot Nitra Varmegieben, hogy azt kialtozta ő kegyelme, adgiak masnak az Erseksegeet, es el tart ezer louastis. Ha en illiet mondottam uolna ő kegyelmerul, Boldogh Isten, mit miuelne? Nem tudgia bizoni ő kegyelme, mit teszen azt Erseksegh iöuedelme, es azert beszell illiet. Adna I*st*en, uolna oly gazdag, az mint ö kegyelme ueli, örömmel megh tartanam bizoni azokat. Eddighis hiszem, nem || költöttem se cziframra, se torkomra az Erseksegh iöuedelmet, hanem megh mutathatom, hogy negy esztendeie alatt Erseksegemnek adtam az ő Felseghe hadi szűksegere es szolgalattiara többet Hetuenezer forintomnal. Ezutannis hazamert s ö Felsegeiert nem chiak facultasomat, de eletemetis szinten ollian kesz leszek le tenni, mint ualaki mas edes hazaiaert, kire mindazaltal ő kegyelme effeleuel igen keuesse edesit Engemet.[e] Valamit azert akarkÿs haza fia chelekeszik hazaiaert, Enis megh chelekeszem, ualamenid reszet maga iauainak oda adgia, enis oda adom. De hogy engemet erőltessenek chiak, mas ember uÿal se mozdicha az terhet, az nem lehet. Ha ezer louast tartanek en Vyuarba, bar chiak le tennem az Nag*ysa*gos neuet, Nemes ember sem maradhatnek io. Kit tudom, örömest latnanak sokan az Aniaszentegyhaznak irigy es gonosz akaroi. De ezt ebben hagiom. ||

Vegezetre az igaz es hamis baratsagot az mi illeti, adna az Vr I*st*en, sok uolna ő kegyelmének oly igaz barattia, mint experialt engemet. Bizoni az ő kegyelme attiafiai, kiknek baratsagaert en ream haragszik, mind hazassaga dolgaban, mind arestumjában, egiebekbeis többet uetettek en nalamnal ő kegyelmének, melliet talam uolt az ideie, hogy megh uallott ő kegyelme magais, akkoris mikor Vyuari Generalissa lett ő kegyelme, megh ismerte az en sinceritasomat ő kegyelmekis[f] etc.

Az hamis baratság nem en hozzam illendő, sem meltosagom, az kit uiselek, sem hiuatalom, sem idöm nem hozta, sem pedigh termeszetem nem ennekem afféle simulatio, sött mas emberek igen azt tartiak en felőlem, hogy igen apertus es sincerus uagiok, es az simulatiohoz nem tudok. Mely sinceritast szerettem es köuettem mindenkor, köuetem ezutannis, ha ueszitek is uele. Nemis uolt talam

oly nagy okom rea, miert[g] mesterkedtem uolna oly igen hamis baratsagommal az ő kegyelme io akarattianak megh nieressen. Bizon meltan iria ‖ azt ő kegyelme, hogy niullion minden ember az maga kebleben, en Isten elött io igassagghal mondhatom, hogy hamis barattia ő kegyelmének soha [nem][h] uoltam, nemis leszek, hanem ha barattia akar[ok] lenni, hamissan bizon nem mutatom magamat, hanem eszben hagiom uenni aztis, hogy maskeppen uan az dologh. Emlekezzek [ő] kegyelme rea, minemű eskűueseket tett Szecheny Vram előtt, es mint aianlotta, kötelezte mag[át] ő kegyelme, bizon semmi igaz okat nem adhattia hozzam ualo giűlőlseghinek, de ha en szamlalni kerdek okokat, nem illieneket talalok. De azokat nem commemoralom, hanem bizo[m] az io Istennek iteletire, az ki latt es tud mindeneket. Bizoni el sem szenuedi, az ki minden ok nekül, lelki attiara, kire Istentűl bizatott lelke, illien rult *[!]* giűlőlseget epit, merget uisel sziueben, es minden alkalmatossaggal che[le]kedetiuel, beszedeuel art, ualahon arthat. ‖

Melliet azert en Istenre bizok, es az ő kegyelme chelekedetit szinten ugy ueszem, mint mikor az Attia öleben ueszi giermeket, es amaz az szakallaban kapp, kiert mindazaltal az attia megh nem ueti szeretetit fiahoz, hanem tulaidonittia annak, hogy nem tudgia, mit chelekeszik. Enis azt mondhatom ő kegyelme felől, hogy nem tudgia, mit chelekeszik. Remellem azert, hogy megh eszben ueszi ő kegyelme magat, es megh tapasztallia, hogy ezeknek igy nem kellet uolna lenni. Ezeket akaram kegyelmednek ualamiuel hoszabban megh irni, kibül lathatia magais kegyelmed, mint uannak az allapatok. Az en io akaratom ő kegyelmehez mindenkor nitua es keszen uagion, ha kell ő kegyelmének, holott pedigh nem, bizom az többit az Istenre, kinek gondgia uagion az Egihazi emberekre, kikrül[i] azt mondotta, qui tangit uos,[j] tangit pupillam oculi mei,[1] es nem hagy engemetis az tőbbi között ok nekűl se ő kegyelmének, se masnak rongalni. Tarchia Isten kegyelmedet egeseghben. Szent Kereszten 29 Ianuarÿ 1648.[2]

Generosae Dominationis Vestrae
Addictissimus

Archiep*iscopus* Strigon*iensis*

[a] utána kihúzva: 'ezirant' | [b] betoldás a bal margón | [c–c] sor feletti betoldás a lap tetején | [d] sorközi betoldás, alatta a szövegből kihúzva: 'ostromolni' | [e] a szó első betűje átírással nagyra javítva | [f] a szó végének olvasata bizonytalan | [g] utána egy betű (talán 'k') kihúzva | [h] a szögletes zárójelben álló részek a jobb margó behajtódása miatt értelem szerinti kiegészítések | [i] a szó közepi 'k' betű utólagos betoldás | [j] a szó sorközi betoldás

[1] Zak. 2, 8. Lippay fejből idéz, nem teljesen pontosan. A *Vulgata (Clementina)* pontos szövege a következő: „*quia haec dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quae spoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.*

[2] Szőlési és Lippay kapitánya egyelőre azonosíthatatlan. – Bossány: a Bars vármegyei alispánságot viselt, 1649-ben báróságot nyert Bossányi Mihály, vagy talán Bossányi Gábor későbbi érsekújvári vicekapitány (1650–1664). – Zsarnóca, a 17. században itt tartották a Bars vármegyei közgyűléseket. – Wenzel Eusebius Poppel-Lobkowitz tábornagy († 1677), 1644-től a Haditanács al-, 1652-től elnöke, 1646-tól titkos tanácsos.

226.

Forgách Ádámnak
Garamszentkereszt, 1648. február 15.
A végvárak állapota; a német dragonyosok beszállásolásának nehézségei.
(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 68–69 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, es keuanok I*st*entül minden iot. Groff Poppel Vram itten immar nem kesik, hanem uisza megien. Ö keg*yel*me*ne*k paranchiolt uolt ö Felsege, hogy az kett szaz dragon felöl az Bania uarasokkal es körül ualo Varakkal beszellien, houa kellene öket helihеztetni pro defensione montanarum ciuitatum.[1] Es hogy mi louasichuk megh az dragonokat, Ö k*egye*lme illien gondolkodasban uagion, hogy öszue hiuatuan az Varosok köueteit, erche az ö teczesseketis felöle. De en megh mondottam, hogy ö keg*ye*lme erchen edgiett principaliter keg*yelme*ddel, az kitül dependealni kell az uitezlö rendnek es praesidiumoknak. Nem kellene azert az dolgot ugy hadni, hanem elebb mozditani. Iobb uolna az rutt giülölsegheknek, es Isten ellen ualo egi masra töreseknek beket hadni, az magunk maradassahoz derekassan niulni. Effele hir nekül ualo louasok impositioianakis, en nem tudom mi haszna, kiuel chiak nagiob confusioban hozzuk magunkat, es giülölsegekbennis. Volna bizoni kiuel giülölködnünk es kire törnünk, az termeszet szerent ualo ellenseghre, bar beket hadnank magunk között ualo egienetlensegeknek.

En az magamet bizoni az közönseges iotul megh nem uonszom. De mindenkor abban az iteletben || uoltam, mastis abban uagiok, hogy mindeneknek elötte es felette az Vegeket kellene heliere allitanunk, azutan touaba igiekeznünk, mert bizoni az Veghbeliek nekül soha megh nem ueri az Varmegie hada az Törököt. Pro fundamento azert es substantia rei,[2] az Veghbeliek allapattiat kellene io rendbe*n* hoznunk, hiszem keg*ye*lmednekis az uolna iobb, oltalmunkrais hasznossabb, szednenk ki azert elöször, az mit az Orszagh imponalt, allitanank heliere az Vegeket, latnank mit erünk auual. Azutan miuelnenk többet, ha ugian köntösünket el kelleneis adnunk, oltalmaznank magunkat. De effele uyobb, uÿobb impositiokkal es egienessen fogadasaokkal latni ualo, hogy chiak impedialtatik az masik, es az Vegek heliere nem allapadnak, sillied uen ioszagunk, az szegenseghnek sirassa, riuassa, eghben kialto köniuhullatassa aldast nem nier Istentül.

Niaualias Lippay Gaspar Vram ellen ualo feniegeteseketis, ha be megien az Veghazban, || sok felöl hallottam. Kire nezue nem tanacholom, hogy ö k*egye*lme be mennjen. Tudni ualo, hogy ö keg*ye*lmen bizon semmi el nem mult. Az orszagh penzet chiak eggy oraigh sem tartia ö keg*ye*lme maganal, ha kezehez iön. De ha be nem uiszik neki, nem az ö uetke. Illienek azok az dolgok, az kik miatt ueszet eddighis az orszagh, azutan sem uartunk[a] egiebet belöle. Mochkos exemplum, de Tieffenbach Vram azt mondgia uolt egyszer, hogy megh kellene uarni, hogy az

[1] 'a bányavárosok védelmére'.

[2] 'a dolog lényege szerint'.

ania hozna elöl elebb az giermeket, meli immar nala megh oreghbedett, azutan gondolkodnek masrul. Megh az sem született, az ki az uegek fel epitessere ualo, s immar masokat akarunk uele szültetni.

Az dragonok dolgara hogy uisza teriek, nekem ugy teczik, ha ö Felsege chiak az bania uarasok oltalmara akaria az dragonokat, maskeppen kell hozza szollani. Ha pedigh pro commu*ni* defensione[1] Nitra Iato *[!]* *e*tc., ugy megent maskeppen.

Az en elmem arra hailandobb, hogy az baniak oltalmara be kellene az eröss utakat uagni inkab, ‖ es az passusokat muskaterosokkal oltalmazni, keszen lenne az föld nepeis azoknak segitsegere. Az dragon mezöben ualo uolna inkab, es az hol mellette szep seregh magiar louasis lenne *e*tc.

Ezeket akaram k*egyelmednek* chiak röuid szoual ielenteni. Tarcha es eltesse I*st*en keg*yelmed*et keuanatos io egesseghben. In S*ancta* Cruce die 15 Febr*uarii* 1648.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó közepe kihúzással, átírással javítva

227.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1648. március 10.

Böjt és halétel; fahordás; a pozsonyi kert.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Sogor Vram, es keuanok I*st*entül minden iot. Igen örülök raita, edes Sogor Vram, hogy keg*yelme*d egesseget ertem. Enis hala I*st*ennek nem panaszolkodom, Ha megh nem artana az hal etel, mint az el mult es masik esztendöben. Az keg*yelme*d leuelet melliet irt S*zent* Keresztben, megh adtak, az keg*yelme*d io akarattiat igen io neuen ueszem. En nem mehettem uegere, hogy ualaki az en neuem alatt fatt hordott uolna. Az szandekom, hogy immar ez böitöt itten mulasztom Szombatba, noha eleget hitegetnek az Posony kertben immaris nylo szep uiraghok. Hugom Aszonnak aianlom szolgalatomat. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelmed*et keuanatos io egesseghben. Tyrnauiae 10 Martÿ 1648.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] ‘közös védelemért’.

[2] Erdődy Gábor második felesége Amadé Judit († 1678) volt.

228.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1648. március 14.

Orvosi tanácsra kéri, hogy hal helyett húst egyen, mintegy orvosság gyanánt; gyóntatója és orvosa utasítására ő maga is így fog tenni.

(Lichner, *Lippay György*, 186, n. 3.)

Szolgálok kegyelmednek, edes Soghor Vram, es keuanok Istentül minden iot. Az Doctor ioue hozzam, nagy panasszal kegyelmed ellen, hogy kegyelmed sine graui periculo[1] nem continualhattia az böitön az hal etelt, hanem hust kell enni, es kegyelmed megis nem akaria megh chelekedni. Kerem azert enis kegyelmedet, edes Sogor Vram, sött ugian imponalomis, hogy kegyelmed hust egiek, mert bizon nagy galibat szerezhet maganak az hal etellel. Ennekemis, noha hala Istennek iol birom magamat, az doctor es confessariusom impositioiabol az el mult heten megh kellett egyszer ennem, ez iöuö heten töbször is. Melius est obedientia, quam victima.[2] Hugom Aszonnak szolgalatomat, fözesse megh ő kegyelme az Hust, es kerie kegyelmedet, egie megh per modum medicinae.[3] Az emberek mind itt, mind masutt igen halnak mast az Apoplexiaban. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet, edes Sogor Vram, io egesseghben. Tyrnauiae 14 Martij 1648.[4]

Illustrissimae D*ominationis* Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 224. sz.]

229.

Aszalay Istvánnak

Pozsony, 1648. április 27.

Örül, hogy elvállalta a trencséni küldetést.

(MNL-OL MKA Arch. Aszalay [E 168], 4. t., 1. sz. – s.k.)

G*ene*rose D*omi*ne, Amice obs*ervandissi*me

Salute et officÿ commenda*tion*e praemissa

Az keg*yelme*d keszseget az Trinchinben valo menetelre örömest ertem. Im azert Palatinus Vram az keg*yelme*d maga teczese szerint irt mind az Varmegienek, mind pe-

[1] 'súlyos veszély nélkül'.

[2] 'Jobb az engedelmesség, mint az áldozat'.

[3] 'orvosságképpen'.

[4] Lippaynak egy gyóntatója ismeretes, Trinkell Zakariás S.I. személyében (1657-től a nagyszombati kollégium rektora). Ekkor még nem valószínű, hogy ő lett volna. Orvosa a következő évtől ismert Policarpo Procopio Bonano személyében.

dig kegyelmednek. Vezerellie Isten kegyelmedet minden iora, es azokatis az embereket haichia megh. Posonÿ 27[a] Aprilis 1648.[1]

Generosae Dominationis Vestrae
Addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[a] '26'-ról átírással javítva

230.

Esterházy Lászlónak
Pozsony, 1648. június 17.
Kéri a Szűz Máriát gyalázó schöndorfi prédikátor földesúri megbüntetését.
(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 695 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime
Salute ac seruitÿ commendatione praemissa.

Az Schondorffy Praedikator minemö káromkodásokat mondot az Boldogh Aszony felöl, kegyelmed ez inclusából[2] meghérti a többitis. Azért ha szereti kegyelmed Boldogh Aszont, és az Isten tisztességét (miuel az Praedikatoroknak ninchen Nemességhi szabadságok), kegyelmed bizonságot szedessen mindgyárt, és Citaltassa azt az Praedikátort magha szekire, és büntesse megh érdeme szerént. Tarcha és éltesse Isten kéuánatos egeséghben kegyelmedet. Posonÿ 17 Iunÿ Anno 1648.[3]

---

[1] Aszalay István († 1656) személynöki ítélőmester, 1651-től alországbíró és kamarai tanácsos. Vö. legújabban: Csízi István, *Egy nagyívű hivatali karrier kezdetei a XVII. századi királyi Magyarországon. Aszalay István naplója 1624–1631*, Fons 12 (2005) 163–255.

[2] Az aláírás nélküli jelentés mellékelve. A prédikátor egy környékbeli katolikus papot látogatott meg és szólalkozott vele össze, a Mária-tisztelet („nem jobb és szentebb feleségénél"), a szentek kultusza, illetve az egyházi rend szentségének konfesszionálisan eltérően értelmezett kérdéseiben: „*Hisce illustrissimam ac reverendissimam celsitudinem vestram certiorem facio, qualiter ante aliquod tempus praedicans ex Schondorff ad me venerat, et postquam ipsum humaniter excepissem, omnemque honorem ac benevolentiam exhibuissem, tandem mecum disputare cepit de B.V.M., dicendo eam nihilo meliorem aut sanctiorem sua uxore esse, cum vero ipsi restitissem, eamque non solum supra homines, verum supra omnes sanctos exaltatam probassem, dixit: quid illi nos iuvare possunt? Cum vero et ad hoc ipsi respondissem, eosque nunc merito tanquam amicos et familiares Dei, nostrosque patronos a nobis invocandos esse solitis argumentis et rationibus declarassem, dixit, quid ergo es tu? Respondi me sacerdotem, licet indignum esse: tum ille, quid? Sacerdos? Latro animarum, seductor hominum, falsus doctor, et postquam hoc tertio repetisset, curavi currum una cum equis ipsius prohiberi, usque dum scribam illustrissimo ac reverendissimo nostro ordinario, num ille latrones animarum, seductores hominum, et falsos doctores in suas parochias collocet: miserat quidem tertia vice Sopronienses dominos depraecatum, sed non assensi, narravi casum istum domino provisori, et scripsi etiam domino vicearchidiacono hac de re, qui mihi responderunt, ut ego illustrissimae ac reverendissimae celsitudini suae indicarem.*" (Uo.)

[3] A Vas megyei Schöndorf (Schandorf), vagyis Csém a rohonci uradalomhoz tartozott és Batthyány-birtok volt. Valószínű, hogy inkább a Sopron melletti és Esterházy-birtok Schattendorf

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictiss*im*us
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

231.
Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1648. augusztus 6.
Kedvezőtlen hadihírek: Prágát az ellenség részben elfoglalta; a nádor halálán van.
(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Soghor Vram, es keuanok Is*te*ntül minden iot. Adna Isten, bar ugy ne uolna, de igen igaz Praga felsö Varasanak az uarral eggiütt, es az kit parua parsnak[1] hinak, ueletlen ualo megh uetele, chiak be rohant 3000 emberel az ellensegh, niolcz muskateres uolt az kapun mindenestülis. Az Cardinalt, Burgrauiust, ugymint Martiniczot, az praeses Cameraet töb fö rendekkel edgiütt foghua uitte, Wittenberghis minden hadaual sietett segetsegere, ki ha el erkezett, gond lesz uisza uenni. Azonban az hidon tul ualo Varast, kit oo Varasnak hinak, azt megh tartottak, hogy megh nem uehette. Az kire Pucham Vramis bele szallott kett ezred magaual. Küldöttek Ioan de Wertetit mint egy harmadfel ezer louassal segetseghere, mit efficialnak, megh halliuk hamar. Illien trapula *[!]* megh nem esett uolt raitunk, fordicha Is*te*n minden iora. Mas szomoru hirtis es leuelet hoztak az estue Palatinusne Aszoniomtul. Az Vr igen nehezen uan hagymazban, az doctoroknakis keues remenseghek felöle, ker az Aszon, hogy oda menniek, es az en Doctoromatis el uigiem, de ninch itthon, uárom ma estuere. Holnap fel megiek Posonban, adgia Is*te*n io hireket irhasak keg*yelmed*nek. Tyrnauiae 6 Augusti 1648.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

(Somfalva) prédikátorának megbüntetéséről van szó. A falu temploma szerepel az 1647. évi országgyűlés által a linzi béke nyomán visszaadni rendelt 90 templom között. Az evangélikusok vissza is kapták, az 1662-es országgyűlés gravamenjei szerint Esterházy Pál – a későbbi nádor – azután erővel ismét elfoglalta.

[1] 'kis résznek'.

[2] A kardinális: Ernst Adalbert von Harrach prágai érsek († 1667), 1626-tól bíboros. – Bernardus von Martinitz († 1649) 1623-tól titkos tanácsos, „*Supremus in Regno Bohemiae Burggravius*". – Arvid Wirtenberg von Debern († 1657) svéd tábornok. – Thurzó Borbála aznap már férje, Draskovich János halálát is megüzenhette.

232.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1648. augusztus 26.

A magyar urak tanácskozásáról nem tud sokat, őt nem vonták be, Pálffy Pál vezette, katonákat ajánlottak erejük szerint az uralkodónak. Az Esterházyak megvették Kismartont és Zólyomot, Kőszeg nem talált vevőre. Prágai, nyugati hadihírek.

(Lichner, *Lippay György*, 186–187, n. 4.)[1]

Szolgalok kegyelmednek, edes Sogor Vram, es keuanok Istentül minden iot. En, lattia Isten, mastan sem tudom szereuel se, mit uegeztek ezek az Vrak, se michoda paranchiolattiok uolt ő Felsegetül, hallottam azt, hogy Palffy Pal Vram hozott credentionalist nekiek, es az mellett mindeniktül kért louasokat pro uiribus, igertek, hiszem, nemelliek in universum niolcz szaze uagy ezer louasigh harom holnapra. Adgia Isten, uallianak tisztesseget uele, ne mint egiebha. Ennekem se intimatiot nem tett ő Felsege felőle, se nem kert. Inkabb akarom, kegyelmedis ne törödgiek semmitis raita. Joszagokat uasarlottak az Eszterhasy Vrak, Kismarton Varosat es Varat örökben Hatuan ött ezer forinton, azon felliul Zolymot örökben Husz ezer forinton. Arultak Kőszegetis, nem talalkozott, ugy hiszem, ueuoÿe pro hac vice.[2] Az Illieshaziak dolgatis elöl uettek uolt, de abban semmit nem uegezhettek. Ez uolt en tudtomra az Posony conuentusnak summaia. Mely el uegezöduen, hozzam iött Palffy Vram nagy baratsagossan en hozzamis, de semmit azokrul nem emlitett. En sem tudakoztam.

Pragat, az Oo Varast nem uettek megh, Pucham sem ueszett el, hanem mind kett felől oltalmazzak magokat ualtigh. Az bekesegh bizoniossan el uegeződött az Suecusokkal. De nem akarják addig subscribalni, ualamigh az Gallusokkalis elnem uegezik, ki igen nehez conditio. Az mi hadunk közel uan az Suecusokhoz, Landau tayian az Iser vize mellett, minden nap erös chiatakat bochatanak egy masra. Nem regen utolszo hatt oraigh uittak egi husomban *[!]*, egyik resz sem uesztette el derekassan, de niertesebbek uoltak az mieink. Az Spaniolokat megh uertek formaliter Olasz orszaghban, es minden taborokat, algiuiokat el niertek. Az Herczegis uisza tert Belgiumban, Cancellarius Vram itt uagion nalam. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet, edes Sogor Vram, sok esztendeigh io egesegghben. Posonÿ die 26 Augusti 1648.

Illustrissimae D*ominationis* Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[1] E levél vélhetően s.k.

[2] ‘ezen alkalommal’.

233.

II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1649. január 5.

Budáról jelentették neki, hogy a törökök talán Székely Mózest kívánják felléptetni ellene. Figyelmezteti a veszélyre.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 5356 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Keg*yelme*dnek aianlott io akaratom uiszen rea, hogy ez leuelemmel igen confidenter megh talalliam keg*yelme*det. Budarol egy derek ember adgia nekem tudtomra, hogy ott igen sibognak az Törökok, mintha keg*yelme*dhez nem szinten io szandekban uolnanak, Szekel Moysest emlegetnek, kinek beuitelére rendeltek uolna az Tattarok segetseget. Tudom, hogy keg*yelme*d ezirant annekülis io uigiazasban uagion, es ueghereis mehetett, ha uan ualami ezekben. Mindazonaltal az en sinceritasomis azt hozza magaual, hogy anniban, az menit en ertettem, el ne titkolliam, hanem tudtara adgiam keg*yelme*d*ne*k, melliet im meghis chelekeszem. Azt masonnattis tudom, hogy az Tatar Kammal nagy baratsagott uetett Szekel Moyses. De ha az Portanak uane illine ualami effele rendellese, auuagy licentiaiais, ‖ azt kell megh latni. Ertem aztis, hogy az Portarol io biztatassi uannak keg*yelme*dnek, kit az en teczessem szerint el kell ugian uenni, anniban az menniben uannak, de hogy az ember arra tamazkoduan securitasnak ereszkedgiek, azt nem itelem tanachos dolognak lenni. Ha keg*yelme*d tart ualamitől, adgia ideien ertesemre, enis ő Felsegenek proponaluan megh mutatom keg*yelme*d*ne*k io igassagomat es szolgalatra ualo igiekezetemet. En tőlem pedigh keg*yelme*d ezutannis ne uarion io confidentianal es sinceritasnal egiebet, kibül irom ezeketis. Mert én, az mint hiuatalomis hasonlo, köuetni kiuanom Eleazar fő papot, az ki azt mondgia uolt, non decet aetatem nostram simulacre etc.,[2] megh ölette inkab magat, hogy sem tettetessel es kep mutato hamissaggal kellette uolna magat az feiedelem előtt. Ezeknek utána ‖ I*st*ennek aianluan keg*yelme*det, keuanok szent felsegetül szerenches birodalmat es minden iot. Posonÿ die 5 Ianuarÿ 1649.[3]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruitor obligatissimus
Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]
Excellentissimo Domino Transyluaniae Principi etc. Domino colendissimo

---

[1] A fejedelem Fogaras, 1649. március 2-ai válaszlevelével együtt kiadva: Izsépy, *II. Rákóczi György levelezéséből*, 18–20.

[2] 'nem illik korunkhoz bálványt stb.' Vö. Józsua, 24, 23.

[3] Ifj. Székely Mózes († 1652) az azonos nevű erdélyi fejedelem fia, Bethlen alatt Udvarhelyszék főbírája, 1633-ban menekült a Portára. – Eleázár az Ószövetség főpapja, Áron utóda.

234.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1649. március 19.

Mivel a jég miatt nem tudnak átkelni a Dunán, kéri, hogy ő fogadja az uralkodót a határon és kísérje Pozsonyba, majd megérkezvén még a – kompon átkelő – császár előtt csatlakozzon hozzájuk.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29313 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne obser*vandissi*me
Salute et seruitÿ commendatione p*rae*missa

Eo Felsége feö Louász ellesze erkezuén hoza az eö Felsége resolutióját, hogy holnap délest minden bizonioson be jőn eö Felsége es kompon jőn az Dunán átal, miuel az jegek miat semmikeppen az hidat megh nem czinaltathatok. Eöszue beszelue azért it az Urakkal azt talaltuk rayta, es eö Felseginekis megh izentük ugia*n* Louász ellesz Uramtol, hogy innét mod nem léuén az átal menetelbe*n* a szokás szerint; ke*gyel*metek, az kik Dunántul vadnak Urak szerestől mennyen eleibé eö felseginek az hatarigh, es alazatoson kőszőntuén eö Felsegét jelencze, hogy az Dunának az innecző partyán varia az Országh, es akaria excipialni eö Felsegit, miuel az Duna alkolmatlansága miat atal nem mehetet; es ke*gyel*metek keserje eö Felsegit szerestől az Duna tulso partiaigh, es az Louasokot at hagyua*n*, magok ke*gyel*metek ‖ siessen átol, hogy innet az Duna parto*n* velűnk egyez leszen megh eléb, hogy semmint eö Felsége átol koltöznek. Mint hogy pedigh innét ő Felsége az Orszaghtol excipiáltatua louon fogh fel menni az várba, ke*gyel*metek vezetek louait elől kűldgye, hogy velűnk eggiűt kísérhesse az varba eő Felsegit. Hozza I*st*en ke*gyel*meteket kiuanatos io egessegben. Posonÿ 19 Martÿ 1649.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:] Cito, Cito, Cito, Cito *[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]*

235.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1649. július 28.

2000 tallért letétbe tett; reméli, felesége jobban lesz, illetve hogy találkozhat a kancellárral.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes Sogor Vram, sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelmed*et. Az kett ezer Tallert Kákossy Vram kezeben adtam, el ueuen töle az obligatoriat. Az terminus neuezesset akkora hadtam mikor keg*yelme*dtülis magatol erthetek ualami

bizonost. Igen akarom, hogy iobb egesseghben uagion az Aszoni ö kegyelme, aianlom szolgalatomat ö kegyelmenek. Cancellarius Vram remellem, hogy be ter hozam. Tarchia Isten kegyelmedet keuanatos io egesseghben. Tyrnauiae die 28 Iulÿ 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

236.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1649. augusztus 5.

A szentgotthárdi apátság birtoklásának, kegyuraságának problémái, Csáky László igényei.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29314 – ered.)

Illustrissime Comes Domine observandissime

Salute, et officÿ commendatione praemissa

Isten sok iokkal álgya megh kegyelmedet. Az Szent Gothardy Apátursaghrol irt kegyelmed leuelet szeretettel vettem. Chiáky Lázlo Uramis a szerint fenyegetődik, hogy az Barátokkal czimborál, es oda adgyia nekik az Apáturaságot; annyvalis veszedelmesebben, hogy eő kegyelmenek kezenelis vagion, es biria. Mi legyen pedigh az eő kegyelme igyekezeti, niluan lehet kegyelmednél; tudniillik, hogy az őregebbik fiát most mingiart Pap ruhába őltözteuén, es az menÿre ideie szenuedi, fel szentelteuén, conferaltatnék annak az Apáturságh: Kiuel annÿ gyermek közöt, az mint veszem eszembe, subleualni akarná eő kegyelme az osztált. Praetendallia eő kegyelme azt, hogy eő kegyelmenekis egyenlö Ius Patronátussa[1] ván az Apaturságh conferálásában. || Es az ki kőzőnseges regula Léuél minden Patronusok kőzt, ha az familiabol ván valaki alkalmatos, arra kel masok előt tekintetnek lenni. En nem atalom most sem eggykét, sem masikát. Kiuanom az kegyelmed jussat megh tartatni, az ellen nemis járok; de miuel hogy illyen karban van az dologh, es ninczen periculum in mora,[2] mégh legh aláb négy esztendeje léuén hatra Chiaky Uramnak, kegyelmedet kérem szeretettel, légyen valami várakazással mégh, lássuk, talán io moggiáual, attia fiui képpen el végezhettiük kegyelmetek közöt az dolgot, kiben én fáradok őrőmest es munkálkodom. In reliquo Isten tarcza es eltesse kegyelmedet sokaigh io egésséghben. Posonÿ 5 Augusti Anno 1649.[3]

[1] 'kegyuraság'.

[2] 'veszedelem a késlekedésben'.

[3] A barátok itt nem a ferences, hanem a ciszterci szerzetesek. Az elzálogosított szentgotthárdi apátság problémájával már Pázmány is foglalkozott. Vö. Zlinszky János, *A szentgotthárdi ciszterci apátság kegyúri jogai és Pázmány Péter*, Pázmány Péter emlékezete (szerk. Hargittay Emil), Piliscsaba 2001, 109–138. – Csáky fiai (László, Pál, Péter és Zsigmond) közül végül senki nem lépett egyházi pályára. A szentgotthárdi apáti címet László viselte, ám anélkül, hogy felszenteltette volna magát.

Illustrissimae D*ominationis ves*trae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

237.
Szunyogh Andrásnak, Ilonának és Erzsébetnek
Pozsony, 1649. november 8.
Ostrosith Borbála végrendeletének végrehajtása.
(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II, fol. 156 – ered.)

Magnifice Domine, Generosae item et
Mag*nifi*cae D*omi*nae nobis obseruan*dissia*mae
Mit paranczollyon minekűnk eő Felsege kegyelmesen szegény Szunÿogh Moysesne, Osztrosicz Borbala Asszony Testamentoma feleől, ez includált eő Felsége Leuelenek mássábul[1] megh erti ke*gyel*metek. Ertuén azért ke*gyel*metek ezt, ke*gyel*meteket requirálliuk, accomodállya magat az eő felsége paranczolattyahoz. Tarcza Isten io egesseghben kegyelmeteket. Posonÿ 8 Nouembris A*nno* 1649.

D*omi*nationibus Vestris

[s.k.:]
Ad officia paratiss*imu*s
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Magni*fi*co Domino Andreae, Generosis item ac Magnificis Dominabus Helenae et Elisabethae similiter Szuniogh *e*tc. Domino et D*omi*nabus nobis obser*vandissi*mis

Még 1672-ben is szentgotthárdi apátként járt el harmincadalapítás ügyében. ÖStA AVA FHKA HKA Hoffinanz-Ungarn r.Nr. 239, Konv. 1672. jul., fol. 197–200.

[1] A Bécsben, 1649. szeptember 26-án kelt uralkodói mandátum uo., fol. 157–158. Mindhárom címzett Osztrosith Borbála Szunyogh Mózestől született gyerekei (András † 1657; Ilona Balassi András özvegye, Erzsébet Nyáry Lajos hitvese). A végrendelet végrehajtása kapcsán Osztrosith Miklós és Mátyás adtak be kérvényt az uralkodóhoz.

238.

Aszalay Istvánnak

Bécs, 1649. november 12.

Ügyében most születik döntés, kéri, hogy imádkozzon.

(MNL-OL MKA Arch. Aszalay [E 168], 4. t., 2. sz. – s.k.)

Gen*e*rose D*omi*ne, Amice obs*ervandissi*me
Salute et officÿ commenda*tion*e praemissa
Aldgia meg Is*te*n keg*yelmed*et. Aianlia keg*yelme*d Istennek es peculiariter Boldogh Aszony Anianknak magat, es maga dolgat, szinten mast uagiunk az sullian. Az ellenkező emberek hamis uadolassi nem foghnak arthani, ha Isten nem engedi. Tarchia Isten kegyelmedet egesseghben. Viennae die 12 Nouembris 1649.[1]

G*enerosae* D*ominationis* V*estrae*
Addictissimus
Archiep*isco*pu*s* Strigon*iensis*

239.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1649. december 3.

Küld egy levelet; invitálja feleségével együtt karácsonyra Nagyszombatba.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Affinis oberua*ndissi*me
Salute et officÿ com*m*endatione praemissa
Iste*n* sok iokkal algya megh Keg*yelm*edet. Elfeleite*m* volt minap ezt az keg*yel*med leuelet, kit most includalua*n* kűldok Keg*yel*mednek. Ezen oraba*n* indulok Uyuarba*n*; s onnet megh teruén az Innepekbe*n* Nagy Szombatba*n* leszek, 's Keg*yel*metekis akkorra jűieőn be mind az Aszonnial eggiűt. Ezekuta*n* Isten tarcza keg*yel*medet io egesseghbe*n*. Posonÿ Xbris 3 1649.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] A levél értelmezéséhez nem sikerült közelebbi támpontot találni.

240.

Csáky Lászlónak

Érsekújvár, 1649. december 9.

Otman esete. Erdődy Gábor ügye, mely kapcsán több ezer lélek üdvössége került veszélybe, az uralkodó és a kancellár is felelős. Lippay Gáspár várható halála. Érsekújvárt egy éjjel 600 janicsár el tudná foglalni, muskétások kellenének; sok a portya.

(Lichner, *Lippay György*, 270–271, n. 5.)[1]

Szolgálok kegyelmednek, edes Eöchiem Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Im irtam Otmannak es sub uolanti kegyelmednek küldöttem. Kinek esetit bizoni igen banom, es az mit erette chelekedhettnem, örömest miuelnem. Erdődy Gabor Vram dolgatis kiualtkeppen az lelkekért, kiket az en pasztorsagom alol el ragad aual az alkalmatossággal az ördögh egynehani ezeret, igen sainalom, adgion szamot rola az perpetuus fautor haereticorum,[2] de bizoni ő felseget sem excusalom mindenestül, kinek nem chiak suplicaltam az dolgot, de igeretetis uettem. Cancellarius Vram nekem semmit nem irt, nekiÿs tulaidonitok az uetekben etc. Banom aztis, ha el hallad az szam uetel, niaualias Eöchiem ki döl ez uilaghbol, niomorusagot es galibat hadgy giermekinek, attol tartok.

Itt ez az heli igen rosz alapattal uagion. Bizon hatt szaz ianchár eleg uolna neki egy eÿel. Chiak muskaterost küldeneis többet ő Felsege, szükségk *[!]* uolna. Az chiatak igen iarnak, felek, hogy az Török derek dolgot ne miuellien, el unta az sok raita ualo chipkedesunket, kit ki meghis miuelt uolna Szechenen meli nap, ha Isten nem oltalmazta volna. Hogy kegyelmed ott marad es rea uaria azt az ueszedelem fiat, Istentül is ueszi kegyelmed iutalmat, Enis megh szolgalom kegyelmednek. Tarchia Isten kegyelmedet keuanatos io egeseghben. In Vyuar 9 Decembris 1649.[3]

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruus addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

---

[1] E levél vélhetően s.k.

[2] 'eretnekek örök támogatója'. Itt minden bizonnyal Thököly Imre apjáról az 1654-ben grófi címet nyert Thököly Istvánról († 1670) és egy Árva vármegyei birtokügyről van szó. Lásd alább a 244–245 és 247–248. sz. leveleket.

[3] Otman esete: talán Vinzenz Ernst Ottman von Ottensee auf Römerhausenről, a *Hofkriegsrat* titkáráról (1644-ig), majd tanácsosáról van szó (1644 után). – Lippay Gáspár gyermekei János († 1681/82) 1652–1680 között barsi főispán, György († 1684/85) királyi kamarás, 1684-től kamarai tanácsos, Borbála és Imre voltak. Az egész család 1645-ben nyert báróságot. – A szakirodalom újabban elég meggyőzően érvel amellett, hogy a prímás végrendeletében említett Imre Jánosnak és Györgynek csupán unokatestvére volt. Vö. Soós Ferenc, *Lippay György [gróf]*, 41–43. Mivel azonban a családnak Gáspáron kívül más férfitagja, akitől származhatna, idáig nem ismert, a végrendelet szövegét átolvasva inkább azt tartom valószínűnek, hogy egy kései, 1645–1652 között született és fiatalon meghalt testvérről van szó. A prímásnak csupán egy apai nagynénjéről tudok, Lippay Katalinról, aki Bihari János felesége volt. Vö. MNL-OL Jeszenák család levéltára (P 1391), Series VI, fasc. V, n. 78 (20. cs.) (Az egri káptalan 1600. július 22-én kelt oklevele).

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domino Ladislao de Chyák, Judici Curiae Regiae, Sacri Romani Imperii Equiti, Comitatuum Comaromiensis et Zoliensis Supremo Comiti, Praesidiorumque Tatensis et Leuensis Capitaneo ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario etc. Domino Fratri observandissmo

241.

Erdődy Gábornak

Érsekújvár, 1649. december 15.

Segítségét ígéri egy bizonyos főúr [Thököly] ellenében, az ünnepek alatt közösen tanácskozhatnának Lippay Gáspárral, Szelepchény kancellárral és Balassi Imrével az ügyben.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Sogor Vram, sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Kesebben felelek kegyelmednek, mert nem tudtam, hogy uan itten embere. Bizon banom hogy azaz ember igy megzauarta az kegyelmed dolgat. Regen mondom en, hogy ö perpetuus fautor hereticorum, omnis boni inimicus,[1] ugy latom minazaltal, hogy iol adgia Isten, ne busullion kegyelmed, uelünk leszen az Vr Isten az maga causaiban. Enis irtam efficaciter Cancellarius Vramnak az dologh felöl, uelem, eleghis leszen az kegyelmed fel küldött testimoniuma, mind egyrül, mind masrul. Holott pedigh azonban nem resolualtatnek az dologh, im enis ez iövö szombaton fel megiek Szombatba, oda hiuom ez innepekre Lippay Gaspar Vramatis, im el erkezett Balássy Imreis Felesegestül, öketis Szombatba akaruan lenni ez szent napokon kegyelmetekkel edgiűtt. Isten fel uiuen Szombatba, miuel Cancellarius Vramis ala iön, kerhettiük, hogy be terien Szombatba, derekassan uegezhetünk minden dologhrul. Hugom Aszonnak aianlom szolgalatomat, es keuanok Istentül io egesseget. Tarchia Isten kegyelmeteket egesseghben. Vyuar die 15 Decembris 1649.[2]

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[1] 'örökös pártolója az eretnekeknek, minden jónak az ellensége'. A következő levelekből kikövetkeztethetően Thökölyről van szó.

[2] Balassi Imre († 1683) 1651–1659 között Pest-Pilis-Solt főispáni adminisztrátora. Első felesége Lippay Borbála, a prímás unokhúga volt.

242.

Batthyány Ádámnak

Érsekújvár, 1650. január 30.

Már indulóban volt lánya esküvőjére, de a váratlan olvadás miatt nem tud menni; örömmel végezte volna a szertartást; menti magát.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29315 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obser*vandissi*me
Salute et officÿ commendatione praemissa

Szomorua*n* irom ke*gyel*mednek, hogy el nem meheték az ke*gyel*med leanianak lakodalmára. Ugy uagion, hogy el keszülte*m* vala; 's embereimetis el hozatua*n* elől szinte*n* indulo félben valék, hogy megh hozák az vizeknek hatalmas arradasokot es akadáliokot. Ugy hogy az Vágh jegét fel szaggatua*n* mind az Galgoczy hidat, 's mind a Semteit elvitte, sem Sellyénél, sem másut semmi uttal átal nem mehetni, miuel szerte széllyel ige*n* kiis őntőt. Az Dunanakis hasonlokeppen vagion allapattia, azt sem jarhattiák. Lippay Gaspar Uramnak emberj probáluá*n* Posonnál czak nem oda vesztek, czak az gialogh alattis bészakadozuá*n*. Igy léuén azert az állapat, kerem ke*gyel*medet legiek recusatus ez ira*n*t ke*gyel*mednél, miuel mind a szerenczetlenség, 's mind a természet igy hozta, egiebara*n*t bizonioso*n* el mente*m* volna az ke*gyel*med szolgalattyára, 's magam akarta*m* megis esküttettni eökeőt. Ezekuta I*ste*n tarcza megh ke*gyel*medet, 's aggio*n* vigh mulatást kegyelmeteknek. In Ersek Uyvár die 30 Ianuar*ii* A*nn*o 1650.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

243.

Batthyány Ádámnak

Érsekújvár, 1650. február 8.

Két napja kapta meg az uralkodó levelét, hogy őt magát és a dinasztia tagjait képviselje az esküvőn; ismét mentegetőzik, hogy nem tud menni, miként más urak sem a vidékről; küldi az uralkodó levelét, akinek ajándékát az országbíró viszi.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29316 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obser*vandissi*me
Salute et officÿ commendatione praemissa

[1] Batthyány Eleonóra († 1654) és Esterházy László lakodalmát 1650. február 6-án tartották Rohoncon.

Az eö Felsege*ne*k leuelét szinte*n* 6 praesentis,[1] az k*egyel*med leania lakadalma napia hozák megh. Melybe*n* para*n*czollia kegyelmese*n*, hogy mind Császár Urunk, az Király es mind az Herczegh reszeről vesellyem az keőuetséget abba az k*egyel*med leánya lakadalmába*n*. Amint az eleöttis megh irta*m* vala k*egyel*mednek, bizon dologh hogy io sziuel elmente*m* uolna, 's nem tudom mire volt volna iob keduem es keuansagom az k*egyel*med szolgalattyánal; de semmi uttal átal nem meheték sem az Vago*n*, sem az Dunán, az kit 2. 3. es q*uarta*is huius[2] nem jarhattanak, 's bizonios veszedelmem nelkűl rea nem mehette*m* volna. Akart ugya*n* Forgacz Ura*m*, Erdődy Ura*m*, es Balassa Uram 's teőbbennis erreől az földreől rea menni az lakodalomra, de azok sem mehettek azon akadály miat, kerem azert megis k*egyel*medet, legiek recusatus eziran*t* k*egyel*metek előt. Az eö Felsége leuelét oda kűldötte*m* k*egyel*mednek. Az Aiandekot, azt iriák, hogy Iudex Curiae Uram Vitte magaual. Ezzel Iste*n* tarcza io egesseghben k*egyelme*det. In Érsek Uyvár 8 Februarÿ Anno 1650.[3]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

244.

Erdődy Gábornak
Érsekújvár, 1650. február 12.
A kancellárral intézteti ügyét; ne csodálkozzon, hogy a nádor Thököly mellett áll; szívesen ad körmöci aranyakat.
(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes Sogor Vram, sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelme*det. Im irtam ö Felsegenek, es sub uolanti küldöttem keg*yelmed*n*e*k. Eddigh mind heÿaba lett uona, miuel Cancellarius Vram ott nem uolt, mast immar ott uagion, es ad partem szolhat ö Felsege*ne*k. Az mi Tököly uegett valo instantiaiat illeti palatinusnak, ne chodallia keg*yelme*d, mert ö eppen Tökölie, en chiak abban hadnam, ualaszt sem irnek neki, mindazaltal az keg*yelme*d io akarattia raita. Az mi az kermeczi araniokat illeti, nem kel aianlani magat, de ha arra kel az dologh, az mi lehet, adok enis keg*yelmed*n*e*k, ha hamar kell masfelezernek szeret tehetem, ha touabb, többnekis, nekem Bechbe kell küldenem masfel szaz forintot, kerem keg*yelme*det, külgye azt az penzt maga szolgaiatol Bechbe Szegedi Canonicus kezehez, es en keg*yelmed*n*e*k mingiart kermeczi

[1] Február 6-án.

[2] Február 2., 3., 4-én.

[3] A király: IV. Ferdinánd. Az említett főurak vélhetően Forgách Ádám, Erdődy Gábor és Balassi Imre. Az országbíró Csáky László.

araniokat küldök erette. Tarchia es eltesse Ist*e*n keg*yelme*det, edes Sogor Vram, keuanatos io egesseghben. Vyuar die 12 Febr*uarii* 1650.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. keg*yelme*d chiak az Cancellariusnak iria, hogy ha egieb nem lehet benne, bochiassa ö Felseghe azokra az arbiterekre, kikrül ir keg*yelme*d *e*tc.

245.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1650. március 14.

Erdődy ügye; az árvai katolikusok megsegítése; a [körmöci] aranyak.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes Sogor Vram. Sok iokkal aldgia megh Ist*e*n keg*yelme*d*e*t. Visza kültem az irasokat. Bizon dolog, iob ualasznak kellett uolna iönni, de igys küldgie megh keg*yelme*d az leuelet palatinus Vra*mna*k, en iobbatis remellek. Vyonnan irtam ö Felsege*ne*k az Aruai Catholicusok niomorgatasa felöl. Az citatiot az mi illeti, keseö megh nem uolna, chiak abban kezdettem dubitalni, ha Arua oda tartozik töruenre azokhoz az Varmegiekhez, kinek uegere kell menni. Az araniokban nem leszen, ugy remellem, ha arra kelis az dologh keg*yelmed*n*e*k, dificultassa. Tarchia Ist*e*n keg*yelme*d*e*t, edes Sogor Vram io egesseghben. Tyrnauiae die 14 Martÿ 1650.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

246.

Pethő Lászlónak

Nagyszombat, 1650. március 23.

Értesítést kér a veszprémi püspöktől a kihágások ügyében. A katonának álló Karácsony Tamás szökött jobbágynak minősül, javai földesuráé, a szemináriumé.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29317 – másolat)

Generose D*omi*ne, Amice Nobis honor*an*de

Salute ac nostri Commenda*tion*e p*rae*missa

[1] Szegedi kanonok: Szegedy Ferenc Lénárt, 1644-től volt esztergomi kanonok, pályája csúcsán udvari magyar kancellár (1667–1669), 1670-től egri püspök.

Az keg*yelm*ed leuelet uettük. Bizonÿ dologh, hogy ne*m* iol estek azok az violentiak ugian, mind az altal im irtunk Beszprimi Puspök Vr*amna*k, hogÿ informallion bennünket eő keg*yel*me, es az executiot hallasza. Karacsony Tamas roszul cselekette, hogÿ Katonasagra allot. Miuel pedigh az szököt jobbaginak mindene az Uraje, ennekis mindene az Semjnáriumot illethj. Keg*yel*med annak okaert valahol mj Marhaiat es egjebet talaltathattÿa, mind Kesztelen, mind Kis Komaromban es egiebüt, mindenet foglallya el az Seminarium szamara, es mit s mennÿ Marhaiat foglallia el, azokat irasban veuen iria megh minekünk mennel hamareb. Ezek utan Isten eltesse Keg*yelm*edet. Tyrnauiae 23 die Martÿ A*nn*o 1650.[1]

G*ene*rosae D*ominationis* V*est*rae
Amicus benevolus

Archiep*isco*p*u*s Strigon*iensis*

247.

Erdődy Gábornak

Nagyszombat, 1650. március 27.

Az udvarban kedvező döntések születtek számára Thököly ellenében.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedne*k, edes Sogor Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelmed*et. Cancellarius Vram leueleböl megh teczik, hogy ö felsege io inclinatioual uagion keg*yelm*edhez, es keuania, hogy ueghez menien az dologh amaz embernek disgustussa nekül, ki bizonios igen haraghszik, fel sem akar egy ideigh Bechbe menni, hogy igy kedue ellen lesznek ottfen az resolutiok. Maga akaria azonban ö Felsege disponalni az embert. Hiszem Istent hogy iol leszen. Lippay Gaspar Vram discursussa iol ugian, de arrul keuannam opinioiat, mit kellessek miuelni, ha ugian fel nem menne Tököli. Az keg*yelm*ed kara, ha maskeppen megh nem ter, mikor az iöuedelem keg*yelm*ed kezeuel leszen, satisfacialhat maganak. Keg*yelm*ed azon igiekezzek, edes Sogor Vram, hogy az Attiafiak egiarant foghiak keg*yelm*ed mellett. Bizonios dologh, hogi ez az idö igen rosz, magam sem tanachlom keg*yelmedne*k, hogy magat utra adgia, egiebirant örömest lattam uolna keg*yelmed*et. Tarcha es eltesse I*st*en keg*yelmed*et io egessegben. Tyrnauiae die 27 Martÿ 1650.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Pethő László 1648–1664 között volt kis-komáromi kapitány. 1671-től a Kanizsával szembeni végek vicegenerálisa. – A veszprémi püspök 1648–1658 között Széchényi György volt.

248.

Erdődy Gábornak

Pozsony, 1650. április 30.

A Thökölyvel folytatott perrel kapcsolatos megfontolások; érdemes megvárni Szelepchény kancellár érkezését.

(SNA Arch. Erdődy, Fond EH, G. Erdődy, Korr. Lippay, s.f. – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Sogor Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Gondolkozuan ez eÿel az kegyelmed dolgarul, edes Sogor Vram. Vgy talaltam iobnak, hogy megh uariuk immar Cancellarius Vramat, es szolliunk ö kegyelmeuel, ki bizonyossan, ma uagy holnap itt leszen. Oka ez illien iteletemnek, Eggik hogy ha szinten fel megienis az kegyelmed szolgaia, holnap legh fellieb megh induluan Cancellarius Vram semmit immar nem proponal, söt talan útbais talallia ma az szolga, az dolgot azert el kezdeni, ueghez nem uinni, megh boligatni, s abban hadni, nem itelem ionak, sött artana, ha Cancellarius Vram ot fen nem leuen mast ualamit resolualna ö Felsege. Nem nierünk azert semmit uele, ha mastan fel küldünkis. Masodszor en igy gondolkodom felöle, hogy talan nem kellene absolute recusalni azt az arbitratiuat, hanem azt kellene rea felelni, hogy ez coniuncta causa[1] leuen, mind az kettöt egyszersmind lassak megh az arbiterek. Nemis lattiuk, mert kellessek az edgiket submittalni chiak az masik nekül, hanem ex malitia etc. Ezt az opiniot nem tudom, ha ioua hadgiae kegyelmed, hogy ez szerent iriunk ö Felsegenek. 30 miuel megh az ö felsege resolutioia ‖ megh kegyelmednek leuele altal nem innotescalt, ugy itélem alkalmatosbnak, hogy arra az leuelre adgiuk osztan ö Felsegenek ezt az ualasztot es conditiot, az ki igen rendessen es heliessen leszen. Azomba megh ualik, Aruabannis mint succedal az dologh etc, Szembe leuen[a] Cancellarius Vrammal, ö kegyelmeis mit fogh mondani. Tarchia es eltesse az io Isten kegyelmedet, edes sogor Vram, io egesseghben. Posonÿ ultima Aprilis 1650.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Gabrieli Erdeődy de Monyorokerék, perpetuo Comiti Montis Claudii Ianitorum Regalium in Hungaria Magistro, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario et Camerario etc. Domino Affini observandissimo

[a] a szó közepén egy ‘s’ betű áthúzva, átírva

[1] ‘összekapcsolt ügy’.

249.

II. Rákóczy Györgynek

Pozsony, 1650. szeptember 27.

Követei, akiket az uralkodó kedvesen fogadott, megadták levelét. Örömmel vette Bethlen Ferenc által küldött üzenetét, miszerint olyan viszonyt kíván köztük, amilyen Pázmány és I. Rákóczy György között volt. Szóval is üzent.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 5793 [25. d.] – s.k.)

Excellentissime Princeps

Az keg*yelme*d böchülletes köuetei megh adtak mind az leuelet, mind pedigh az aiandekot, igen keduessen uettem, kiualtkeppen az keg*yelme*d io akarattiat meghis igiekezem szolgalni minden alkalmatossaggal. Az keg*yelme*d köueti illendőkeppen es böchülletessen uiseltek az köuetseget, fent hordozuan mindenütt az keg*yelme*d meltosagat, mint magoktül *[!]* böuebben meghérti. Az mint hogy aztis, mely kegielmessen es keduessen uette ő Felsege az köuetseget, es uiszontak chiaszari io akarattiat aianlotta kegyelmednek es protectioiat. Az kiuansagokat en uelem nem közlötte ugian ő keg*ye*lmek, az irant ualo resolutiokkalis, ugy remellem, contentus leszen keg*yelme*d.

Ezeken felliül ertuen Betlen Ferencz Vramtul ő keg*ye*lmetül az keg*yelme*d io akarattiat, hogy en uelem ugy keuan lenni, mint szegeni Cardinal Pazmannal az Attia,[1] igen keduesen uettem, es aianlottam, aianlomis az en reszemrül magamat,

[1] Ez a levélhely hívja fel a figyelmet arra, hogy II. Rákóczy György 1653. december 30-án íródott, és az újabb kutatás által többször publikált, még többször pedig elemzett levelének címzettje nem lehet a prímás. A Pázmány idejében ápolt jó viszony ott megismétlődő említése („Mi penigh kegyelmeddel az eo Felsege meltoságos szemelye mellett hasonlo igassaggal valo confidentiat akarunk viselni kevansaga szerent, mint szegeny Pazmany Peterrel praedecessorink, kivaltkeppen idvezült Fejedelem Atyank") Lippaynak teljesen indokolatlan lenne. Nyilvánvalóan egy újabb politikai kapcsolatfelvétel történt 1653 decemberében. Méghozzá az udvarban tartózkodó – a 'Reveren*dissime*' megszólításból következően kötelezően egyházi – személlyel, és pedig annak kezdeményezésére. Tematikáját és a levél eredeti, magyar kancelláriai levéltári lelőhelyét figyelembe véve a címzett csakis Szelepchény György udvari magyar kancellár lehet. Következő évi követjárását előkészítő politikai levelezése a fejedelemmel tehát ezzel a levélváltással indul. (A nem Bécsben rezideáló főkancellár prímásokhoz intézett iratokra nézve az udvari magyar kancellária levéltára gyakorlatilag irreleváns lelőhely.) Lippay szerzőségét a kutatás által idézett 1654. március 1-jei levele nem bizonyítja, hanem kifejezetten cáfolja. Itt a prímás III. Ferdinándnak ugyanis Rákóczy saját kezűleg írt levelét említi és azt, hogy gratulált neki a helytartósághoz (*„Transyluaniae quiescit, princeps scripsit mihi propria manu litteras pulchras, gratulatur de cura in regno mihi delata, offert bonam correspondentiam et amicitiam"*). Vö. MNL-OL Transylvanica (A 98) fasc. 16, fol. 1015*r*–1018*v*, 1016v (13. cs.) [Trannica no. 24/1654.]. Az 1653. december 30-ai Rákóczy-levél viszont nem sajátkezű és épp ellenkezőleg, IV. Ferdinánd helytartóságára tesz javaslatot. Szelepchény bekapcsolódásának okaira az erdélyi diplomáciába nem feladatom kitérni. Hozzájárulhattak ehhez a prímás növekedő fenntartásai Rákóczy szigorodó valláspolitikája miatt: „*Denique omnia ibi eo tendunt, ut finis imponatur in Trasyluania catholicae religioni. Ego provideo ipsis, uti possum de sacerdotibus, scholas haberi uero praesertim in Monostor, ubi sun aliquot centeni catholici scholares. Iam iussi convenire catholicos scaerdotes, ut eligant sibi vicarium iuxta constitutiones provinciae, cui postea princeps concessum, ego iurisdictionem ecclesiasticum conferre deberem. De episcopo enim nec vult audire princeps. Quin etiam concubinarios et alios sceleratissimos quoque vult peculiari privilegio exemptos, tales sacerdotes a potestate vicarii.*" (Uo., fol. 1017*rv*). A vonatkozó szakirodalmi narratíva részeket újra kell majd írni. Vö. Szabó Péter, *II. Rákóczi György „discursusa az magyarországi dolgok*

el hiuen, hogy keg*yelmed*is az szerent chelekeszik, kirül bőuebben izentem szoual Betlen Ferencz Vram ő keg*yel*me által. Tarchia es eltesse az io Isten kegyelmedet keuanatos io egeseghben sok esztendeigh, es adgion szerenches birodalmat, szibül keuanom. Posonÿ die 27 7bris 1650.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruitor deuinctissimus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

250.

Esterházy Lászlónak

Nagyszombat, 1650. október 29.

Üzent Esterházy Farkassal.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 697 – ered.)

Illustrissime Comes Domine fili obseruan*dissime*

Salute ac Officÿ commendatione p*rae*missa

Keuánok Istenteöl k*egyelmedne*k minden jot. Az k*egyelme*d leuelét vettem, és szoual valo izenetitis megh mondotta Eszterhas Farkas Vram. My elégge faradoztunk azért az leuelek fel találásában, ez utannis a miben tudok, örömest szolgálok és kedueskedem k*egyelme*dnek. Szoual böuebben fogh értenj k*egyelme*d Eszterhás Farkas Vramtul. Ezzel Isten sokaigh éltesse jo egesseghben k*egyelme*det. Tyrnauiae 29 Octobris, A*nno* 1650.[2]

Illustr*issi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Lent:] Comi*ti* D*omi*no Ladislao Eszterhasy *[Kívül:]* Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Ezterhasy de Galantha, perpetuo de Frakno et Kys Marton, Comitatus Soproniensis Supremo Comiti, Equiti Aurato, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cubiculario, Praesidiique Papensis Supremo Capitaneo. etc. Domino filio observandissimo

---

felől (1653. december 30.), Szerencsének elegyes forrása. II. Rákóczi György és kora (szerk. Kármán Gábor–Szabó András Péter), Budapest 2009, 271–300, 284skk (a levél újabb kiadása: 298–300); Kármán, *Erdélyi külpolitika*, 272skk; R. Várkonyi, *Navigare necesse est*, 358skk. A forrás első közlése: Szabó Péter, *II. Rákóczi György két ismeretlen* levele, Lymbus (2007) 47–53, 49–51. – A kutatás számára már az első pillanattól orientáló lehetett volna, hogy a prímáshoz címzett fejedelmi levelek megszólítása következetesen (legalábbis az időben legközelebb eső, 1654. nov. 3-ai, és ápr. 27-ei és 28-ai iratokban) így hangzik: „Szolgálunk kegyelmednek, mint Apánk Urunknak, Élljen sokáig kegyelmed". A korabeli misszilisek nyitó és záró formulái rendkívül kötött rendszert alkottak, vö. például Fraknói, *Pázmány Péter levelezése*, 291–292.

[1] Bethlen Ferenc († 1653) Rákóczi György főudvarmestere és tanácsosa, többször látott el diplomáciai feladatot.

[2] Esterházy Farkas († 1670) 1667-től királyi személynök.

251.

Wesselényi Ferencnek

Komárom, 1650. november 16.

Szóban üzent Farkas Fábiánnal; ki kell deríteni, ki bontja fel leveleit [ti. Wesselényiéit]; a Forgách Zsigmond özvegye ellen a nádor által alkalmazott karhatalmi végrehajtás törvényellenes, sérti a katonai szabályokat is (kiváltképpen a német katonák igénybevétele), és veszélyes precedensül szolgálhat.

(SNA Arch. Pálffy, Arm. VIII, Lad. 5, fasc. I, n. 8 ½ -1. – s.k.)[1]

Szolgalok kegyelmednek, edes Generalis Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Én az kegyelmed dolgai uegett iöttem ide Komaromban derekassan, miuel Pucham Vram mastan az kouetek ualtozassa miatt el nem tauozhatott innet. Böuebben irok es izenek kegyelmednek minden dolgokrul Farkas Fabian altal, mast chiak röuideden attingalok nem mindeneket, hanem chiak nemellieket. 1.o fel kell keresni, kichoda intercipiallia az kegyelmed leueleit, minap meli kesöre kültek megh Marhekrul az kegyelmed leueleit Pucham Vramnak, fel szakasztua hoztak az kegyelmed leueleit mast utolszor, az kit Tőrösnek includalt kegyelmed, fel meczettek az pachetumot, es Tőrösnek megh adtak az ő leuelet, az többit ugian kellett elöl keresni. Nem tudom, ha meg adtake kegyelmednek az en leueleimetis. Az hoszu leuelreis ualaszt adtam uolt. Mas leueletis irtam, kiuel az Feiedelemnek szollo leuelemetis kegyelmed kezehez küldöttem uolt. 2do Farkas Fabian altal izent punctumokrol magatul ualaszt adok. 3.o Az mely Nemetek es mas hadak Forgachne Aszoniom ioszagara mentek. Igen megh indult ő Felsege először, azutan mi minniaion raita, hogy palatinus az kirali meltosaghba artatta magát es brachium Regalet adott, ueszedelmes dologh ez, ne adgia ‖ Isten, hogy az ugy legien, soha nem adott palatinus brachiumot, holnap en ream küldene, azutan masra, ez az furiosus es ertetlen ember az ő Felsege hadait es ereiet. Azis roszul esett, hogy mas Generalissaghbul az kegyelmedebe mentek, azis roszul, hogy az kegyelmed Kapitansagabol kegyelmed hire nekűl. Azis roszul, hogy az Nemeteket ki uittek, kik nem arra ualok voltak, hanem chiak oltalmazni orszagot Török ellen. Kegyelmed azert meghis chendesiche az Varmegieket az mennire lehet, remedialliuk mi itt fen az dolgot. Hala Istennek io rendbe uan az mi dolgunk, kegyelmed ne törödgiek, edes Generalis Vram. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet keuanatos io egeseghben. Komaromÿ die 16 Nouembris 1650.[2]

---

[1] Ennek és a következő levélnek mikrofilmmásolata: MNL-OL Mikrofilmtár, 50843. sz. doboz. Köszönöm Koltai András szíves információját, és Sunkó Attila segítségét. – Ezt és a következő levelet Anna Fundárková idézése nyomán közlöm. Vö. *Palatín Pavol Pálfi a uhorský politický život v rokoch 1649–1653*, Historický časopis 51 (2003), 2, 241–263, 251, 35. j.; *Ein ungarischer Aristokrat*, il, 106. j. – A két Lippay-levél mellett több, kapcsolódó német nyelvű irat található.

[2] Farkas Fábián az 1650-es évek elején putnoki kapitány. Vélhetően ugyanő tűnik fel a 70-es évek kuruc mozgalmaiban, részt vesz a bujdosók és Erdély, illetve a lengyel udvar között folyó tárgyalásokban. – Forgáchné: Batthyány Borbála († 1680), aki 1642-ben lett Forgách Zsigmond felesége, 1645-től özvegyeként Forgách Ádámmal pereskedett. Lásd még a következő év iratainál is.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. a következő iratot][1]

251.bis

Forgách Ádámnak

Gúta, 1650. november 18.

Nem tudja értelmezni németül írt levelét; minapi írása Wesselényinek szólt, az írnok hibájából címezték neki, kéri küldje vissza; ő maga Forgách Zsigmond özvegyének ügyébe nem akart beavatkozni, Bécsbe a győri és más püspökségek betöltése végett ment, a Vitnyédi által befolyásolt Pálffy Pál nádor részéről a karhatalom alkalmazását másokkal egyetemben jogtalannak és veszélyesnek tartja.

(SNA Arch. Pálffy, Arm. VIII, Lad. 5, fasc. I, n. 8 ½ -3)[2]

Illustrissime D*omi*ne Comes

El nem tudok uala igazodni az keg*yelme*d Nemet leuelen, es miuel alkalmas ideie, miulta en keg*yelme*d*ne*k semmit nem irtam, keg*yelme*dis ennekem. Az meli leuelet

---

[1] Mely 251.b sz. iratból derül ki, hogy a levél eredeti címzettje nem Forgách Ádám, hanem Wesselényi Ferenc. E 251. sz. levél lelőhelyéből az következik, hogy Forgách nem küldte vissza a tévesen neki elküldött levelet, hanem Pálffy Pál nádornak továbbította azt.

[2] Uo., n. 8 ½-3 alatt található még e levél 2 db latin fordítása, ugyanattól a kéztől: „*Illustrissime domine comes. Haud facile me in literas dominationis vestrae Germanicas dirigere poteram, et siquid aliquod temporis intervallum intercederet, ex quo invicem nihil scripsimus litteras, quae vitio et errore scribentis dominationis vestrae fuerant intitulatae, ad dominum Vesseleni scripseram, rogans dominationem vestram mihi easdem remittat, constaret alioquin etiam ex tenore et continentia ac etiam materia literarum easdem esse domino Vesseleny sonantes. Quantum ad ipsum negotium: me quidem domina relicta Sigismundi Forgach iteratis vicibus querulose requisiverat occasione iniuriarum suarum conquesta, crediderim dubitare dominationem vestram, sed nolui in illud negocium me intircare, quod etiam domino iudici curiae his verbis acerbis: Hactenus etiam satis offensum et odientem mei habeo dominum Forgách, nolo suae dominationi ansam praebere, ex eoque quiquam dominae Forgachianae ad huiusmodi litteras eiusdem responsi praebui, nec vero suam maiestatem superinde requisivi. Ascenderam nuper Viennam cum obitu episcopi Iauriensis permutatione etiam in episcopatibus necessario subsecuta videbantur alienigenae etiam Iauriensem affectare: ubi quidem existens non paucas audire fuerat contra dominum Palatinum quaerimonias, quod ninirum ultra authoritatis suae limites contra dominam Forgachianam brachium regale impertitum fuisset, sed ego de his nihil coram sua maiestate, ex eo quod hoc negotium iis, quorum interfuerat servire [?] cura esse animadvertabam. Posteaquam vero huc Guttam venissem, acceptis ex superioribus partibus regni literis intelligabam, quantum tumultum et confusionem illa Germanorum || contra domesticos facta expeditio inter populum causant, unde arugemtabar mecum incipiente domino palatino huiusmodi brachia regalia elargiri, hodie huius, cras in meum caput quid simile redundare posset, praesertim cum et alioquin mihi sinistre affectionatus sit dominus palatinus, et nimium etiam praeceps sit iurium praeterea regni ignarus et expers, regiturque consiliis Vittniedy, hominis iniquissimi, cum id minae* etiam praecesserint perrepto calamo, ita domino Vesseleni perscripseram illa, quod nimirum posset successivis diebus adversum me simile attentare, et exercitus movere* bonus dominus palatinus. Et ita se res habet. Dominationem vestram Deus pristiane sanitati restitutam servet diu incolumem. Guttae die 18 novembris 1650.*" * Az iratok vélhetően sebtében másolódtak, a jelzett helyeken ugyanis értelmezhetetlen '*nimiae*' és '*monere*' szavak találhatók.

az deak errora es uetke keg*yelmed*n*e*k talalt intitulalni, Veseleni Vra*mna*k irtam, keremis keg*yelmed*e*t*, külgie uisza, altal erhetni az leuelnek tenorabolis es materiaiabol, hogy ő keg*yemed*n*e*k *[!]* szollott. Az mi pedigh magat az dolgot illeti. Talalt ugian megh engemet Forgach Sigmondne Aszoniom, panaszolkoduan iniuriaja ueget eginehani izben, nem hiszi keg*yelme*d, de en nem akartam abban az dologhban intricalni magamat, meghis mondottam Iudex curiae Vra*mna*k ezen szokkal: Anelkülis elegh giűlölseggel uagion Forgach Vram en hozzam, nem akarok okot adni ő keg*yelmene*k. Kihez képest en az Aszonnak ualaszt sem adtam, chiak eggik leuelereis, nemis irtam egy bötűtis, ‖ se nem szollottam ő Felsegenek. Fel mentem uala minap Bechben szegeni Gori püspök halalaual, ualtozasoknak keluen lenni az püspökseghekben, kapdostak idegen Nemetekis az Georin. Ott ertem, hatt nem keues panaszal uannak Palatinus Vramra, hogy maga authoritassa felett brachium Regalet adott uolna Forgachne Aszoniom ellen, de en arrul sem szollottam ő Felsegenek, latuan hogy annelkülis gondgiok uagion arra az nagy süueghü embereknek. Ide iouen Guttara, hozanak leueleket az fel földrül, ielentuen michoda zenebonat chinalt ott az emberek között az az Nemetsegh contra domesticos[1] ualo expeditioia, argumentaltam magamban: Ha Palatinus Vram bracchium *[!]* Regalet kezd adni, ma ennek, holnap nekemis iuthat effeleben. Es az minemö io akarattal uan hozzam Palatinus Vram, magabais hertelen, töruenünket sem erti, amaz tökelletlen ‖ Vitneditül regaltatik pedigh. Meghis uoltak immar az feniegetesek. Fogam az pennat, es ugy irtam aztat Veseleni Vra*mna*k, hogy en reamis ream küldheti ma holnap az ö Felsege hadait az io Palatinus Vram, ebben uan az dologh. Gyogyitsa megh I*st*en keg*yelmed*e*t* es tarchia io egesseghben. Guttae die 18 Nouembris 1650.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Adamo Forgach de Ghymes, Supremo Comiti Comitatus Neogradiensis, Pincernarum Regalium in Hungaria Magistro, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario, partiumque Regni Cis Danubianarum et Confiniorum Antemontanorum, Praesidÿque Vyuariensis Generali Capitaneo etc. Domino filio observandissimo

[1] 'a hazaiak ellen'.

[2] A néhai győri püspök: Draskovich György. – Vitnyédy István († 1670) soproni ügyvéd, országgyűlési követ, elkötelezett evangélikus, a Wesselényi-féle szervezkedés egyik fő alakja.

252.

Pográny Ferencnek

Nagyszombat, 1650. november 22.

Kéri, hogy drégelyi jobbágyait ne használja fel vadászatokhoz, és földjeiket se háborgassa.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 70 – ered.)

Magnifice Domine, Amice nobis obser*vande*
Salute ac Officÿ commen*datione* p*rae*missa

Ez előttis írtunk vala k*egyelme*dnek az Dregeli Jobbágink uégett, hogy haidannis mikor az mikor az Fálu ép volt, szegény emberink soha lesz járasra nem mentenek, most pusztasaggal léuén annyiual inkább szokatlan Nÿom járásra nem erőltethetnek. Vgy értyük pedigh, hogy k*egyelme*d őket nÿom és lesz járásra erőlteti, mellyel nem tartoznak. K*egyelme*det azért requirallyuk uÿonnan, hogy Jobbáginkat ezaránt arra az lesz járásra semmiképpen ne erőltésse, mert ha k*egyelme*d ezaránt meg nem szűnik, kételenek lészünk más remediummal azt el táuoztatnunk ugÿs. E mellett ezen Dregeli szegény emberinknek kéttszer megh szántot főldeitis k*egyel*med hatalmasul el vette tőlők, és harmadszor meg szántatta s- bé vettette, kéuánnyuk k*egyelme*dtől azért, hogy azokat az főldeketis visza adgya, hogy ne kellessék via Iuris p*ro*sequalnunk.[1] Inkább oltalmazását Jobbáginknak, hogy sem nyomorgatását várnánk k*egyelme*dtől. Isten tarcsa k*egyelme*det egességben. Tyrnauiae 22 9bris 1650.[2]

Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad officia paratiss*imu*s
Archiep*iscop*us Strigon*iensis*

[Kívül:]

Magnifico Domino Francisco Pograny, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Praesidÿ Palankiensis Supremo Capitaneo etc. Amico nobis ob*servandissim*o

253.

Csáky Istvánnak

Nagyszombat, 1650. november 27.

[Csáky] adóssága; Lippay Gáspár és a „sziráki ügy" elintézése. Pálffy Pál nádor és Csáky László országbíró viszálya.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 210, n. 4 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*n*e*k. Sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelme*det es tarchia io egesseghben. Megh uallom, hogy annak az kett ezer Taller adossaghnak el

[1] 'jogi úton eljárnunk'.

[2] Pográny Ferenc drégelyi kapitány vélhetően a 16–17. század fordulóján nógrádi kapitány Pográny Benedek leszármazottja.

tagadassat igen apprehendaltam. Nem az karert annira, mert abban megh en megh nem serednem, mint az keg*yelme*d idegensegeiert, kit azirant mind leueleben, mind az dologhban mutatott, latuan hogy nem chiak nem kellemetes az en szolgalatom, de karos is ennekem. Azert otiosus spectatora[1] akartam lenni, uoltamis, az keg*yelme*d dolganak, kire nezue nem chelekettem semmitis abban az kett punctumban, melirül emlekezik k*egyelme*d, többet, hanem szollottam Lippay Gaspar Vra*mna*k az Sziraki dologh felöl, intuen ö keg*ye*lmet, hogy in conscientia megh nem karosithattiuk azirant keg*yelme*det, keruennis ö keg*ye*lmet, igazicha el az dolgot. Az mint aianlottais ö keg*ye*lme magat, es abban maradott. Im mastan ala küldöttem praepost Vram kezekben az Herczegh obligatoriaiat, az ki elebb ennekem megh adgia az adossagot, adgia ö keg*ye*lme annak kezeben. Az Sziraki dolgotis megh inditom || uÿonnan, es irok Lippay Gaspar Vra*mna*k felöle. Chiaky Laszlo Vrammal minemö rut ueszekedesse uolt ez napokban Palatinusnak, ertette, el hittem, keg*yelme*d masoktul, es mint instalt ö Felsegenel, hogy Tisztibülis ki uesse gialazatossan. Nem elegedet megh auual, az mit Chiaky Laszlo Vrammal miuelt, hanem ugy ertem keg*yelme*dreis, sött attiara, egesz familiaiara, igen mochkos leuelet irt ö Felsegenek, vadoluan, hogy mindenkor zauaro, haboru chinalo uolt keg*yelme*tek nemzetsegestül *e*tc.

Ezt akaram keg*yelmed*n*e*k elebbi confidentiaual tudtara adni, nem tüzet akaruan giulaztani, hanem hogy tudgia magat oltalmazni keg*yelme*d, sainaluan aztis, hogy az fö, nagy familiakkal igy banik Palatinus Vram. Tarchia es eltesse I*ste*n keg*yelmed*et keuanatos io egesseghben. Tyrnauiae die 27 Nouembr*is* 1650.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Stephano de Chyak, terrae Scepusiensis, eiusdemque Comitatus perpetuo Comiti, Tavernicorum Regalium in Hungaria Magistro, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerarioque etc. Domino Compatri observandissimo

[1] 'higgadt szemlélője'.

[2] A prépost minden bizonnyal Tarnóczy Mátyás († 1655), aki 1648-tól volt csanádi püspök és szepesi prépost.

253.bis

II. Rákóczy Györgynek

Nagyszombat, 1650. december 14.

Érveket sorol elő az ellen, hogy Rákóczy Zsigmond Pfalzi Henriettát feleségül vegye.

(Szilágyi Sándor, *Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése* [7. közl.], TT 13 (1890) 597–636, 614–615, n. clxxxi)[1]

Excellentissime princeps

Az kegyelemed levelét böcsülettel és szeretettel vettem. Azon leszek, hogy ennek az fiui és atyai kötelességnek reméllett gyümölcsét érezze kegyelmed, és az én szolgálatomban meg ne fogyatkozzék semmi alkalmatossággal. Abban mutatom meg pedig egyben jó igazságomat, hogy minden szükséges dolgokrúl igen syncere és candide írok kegyelmednek, az fejért fejérnek, az feketét feketének, kérem is kegyelmedet szeretettel és semel pro semper, meg ne ütközzék benne, ha mit ilyen synceritással és jó igazsággal izetlent irnék is, mert én jobbnak itílem, sőt azt tartom igaz jó akaratnak, mikor az ember szíbűl és syncere megirja, az mint van az dolog, nem mikor elfedezi és idegen színt ad az dolognak. És hogy ugyan most elkezdjem azon synceritásomat: Ugy értem, ő felségének is vagyon pedig tudtára, hogy Rákóczy Sigmond uram ő kegyelmes Fridericus palatinus leányát kévánná elvenni házastársúl, melynek hogy kegyelmed eleit vegye, és disuadeálja, igen jónak és szükségesnek itélem lenni, sok rendbeli okokbúl, kik közül valahányt attingálok.

1. Mert tudja kegyelmed, hogy az az ház nagy ellensége volt eleitűl fogva gyomorbúl, szíbűl az austriai háznak, kivel megbékéllett már ugyan ő felsége és megengedett, mindazáltal tudja kegyelmed, mégis mindenkor maradt valami izetlenség, kedvetlenség, az ki legalább időtt kiván az megemésztésre etc. Hogy azért az kegyelmetek háza syncera és solida conjunctióval és affectióval[2] legyen az austriai házzal, jónak itélem lenni eltávoztatni ezt, az ki spirat quid alienum,[3] hogy többet ne mondjak; annyival inkább, hogy Rákóczy Sigmond uram praecise az ő felsége szárnya alatt levén és kegyelmessége alatt akar nyugodni.

2. Az kegyelmed jó emlékezető atyja, magam tudom, némi ideig és feles esztendőkig megmaradt állhatatosan az ő felsége hívségében, de némely ilyen occasiókkal bement, s azután is ott ben maradott, ravasz emberek incselkedése, noha

---

[1] Szilágyi a levelet a „magy. kir. orsz. ltárban levő egykorú másolatról" közli, de ezt nem tudtam megtalálni (Vö. MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], 25. és 43. sz. doboz). – Lippay szerzőségének helyes azonosítása: Kármán Gábor, *Rákóczi Zsigmond két esküvője*, Szerencsének elegyes forrása, 243–270, 256, 32. j.; *Die beiden Hochzeiten des Zsigmond Rákóczi: Die Selbstdarstellungsmöglichkeiten des Fürstentums Siebenbürgen in Rahmen der dynastischen repräsentativen Öffentlichkeit Mitteleuropas nach dem Dreißigjährigen Krieg*, Geteilt – Vereinigt. Beiträge zur Geschichte des Königreichs Ungarn in der Frühneuzeit (16.–18. Jahrhundert) (Hg. v. Krisztián Csaplár-Degovich–István Fazekas), Berlin 2011, 303–328, 318, 31. j.; Uő, *Erdélyi külpolitika*, 215, 57. j.

[2] 'őszinte és szilárd kapcsolatban és érzületben'.

[3] 'valami idegenséget sugall'.

sokáig oltalmazta magát, de utoljára ugyan mégis expugnálá, s arra vivé, az kinek nem köllett volna lenni.

3. Betlen Gábor fejedelem afféle házassága példa lehet, hova lőnek az ő sok szép keresményi s királyi gyüjteményi? Ám most az söpreit ki költi, és kire jutott, nem akarom exaggerálni, se penig több ratiókkal állítani az dolgot, tudom ezen az többit is általértheti kegyelmed bölcsen.

Ezt az egynehány szót szükségesnek itélem lenni az föltett czélra nézve, hogy az kegyelmetek fejedelmi házának kivánok szolgálni jó synceritással, ajánlván tovább is tökélletes szolgálatomat és kivánván az úr Istentűl kegyelmednek sok esztendeig való jó egésséges életet és szerencsés birodalmot. Tyrnaviae die 14 Decembris 1650.[1]

254.

Pográny Ferencnek

Garamszentkereszt, 1651. január 27.

Ismételten kéri, hogy drégelyi jobbágyait ne használja fel vadászatokhoz, földjeiket ne háborgassa. Figyelmezteti, hogy felettük semmiféle joghatósága nincs.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 72 – ered.)

Magnifice domine, Amice nobis obseruan*de*
Salute ac Officÿ commendatione praemissa

Esett értesünkre, minemő alkalmatlanságokat chelekedgyék k*egyel*med szegény Emberinken, főképpen az Drégelieken, megh fogattatuán és Tömlöczőzuén őket, megh szántot földeit hatalmasul el-foghlaluán és bé vetuén, hasonloképpen Sörünket Palankay házunkhoz bé nem bocsatuán. Mely k*egyel*med alkalmatlan chelekedetit már touább el nem akarjuk szenuedni, hanem remedialni akarjuk: sőtt aztis értyük, hogy k*egyel*med Conuocaluán ennehány Végházbeli Tisztuiselőket, az Lesz járás miatt azon Dregeliekre Tőruént szolgáltatot, holott az Országh k*egyelme*teknek arra hatalmat nem adot, hogy az szegeniségre Töruént szolgáltasson, léuén más Magistratusok és Competens Birájok. Nem ezt érdemlettük My k*egyelme*dtől eddigh ualo Assistentiankért, a mint hogy el- sem feletkezűnk azon k*egyel*med chelekedetiről. Miuel azért eő Felségeis meg parancsolta fő Generalis Vramnak, hogy az Lesz járásra az Dregelieket ne kenszeriche, eő k*egye*lmeis azért irt eő Felsegének s- Mÿs. Azért k*egyelme*det kérjűk, bocháttasa ki szegény Emberinket, és az Lesz Járásra ne – kinszeritse őket addigh, ‖ a migh az eő Felsége kegyelmes Resolutioját nem vészük. Mert egy általán véggel My megh nem engedgyük, hogy az k*egyel*metek Töruénye szerént legh kisebbetis chelekedgyenek szegeny Emberink, nemis akarjuk az aránt k*egyelme*d

[1] Fridericus palatinus: Pfalzi Frigyes, azaz Friedrich (V.) von Pfalz († 1632), 1610–1623 között pfalzi őrgróf, 1619–1620-ban cseh király („téli király"). Felesége 1613-tól Elisabeth Stuart († 1662), a Rákóczy Zsigmondhoz feleségül adott Henrietta Mária († 1651) 13 gyerekük közül a 9. volt.

Competens Biróságát semmi részíben esmérnj. Ezek uthán eltesse Isten k*egyel*medet. In Curia nostra Sanctae Crucis, di 27 Januarÿ, A*nn*o 1651.[1]

Magnificae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Ad officia paratus
Archiepiscopus Strigoniensis

P.S. Mi tiltottuk megh az szegeni embereket, hogy lest ne iarianak, migh az ő Felsege resolutioja nem leszen. Azert minket keressen rola, az kinek ellene. Es kegyelmed megh lassa, ugy iarion kegyelmed az ő Felsege paranchiolattia es determinatioia ellen, hogy nagiob galibaban maga ne eiche.

[Kívül:]
Magnifico domino Francisco Pograny, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Praesidÿ Palankiensis Capitaneo etc. Amico nobis ob*servandi*ss*im*o

255.

Koháry Istvánnak

Garamszentkereszt, 1651. február 16.

Jobbágyokat adóztató katonáit kérésére elengedte. Az ügyben eljárni kívánó Bars vármegyére tekintettel három katonát még fogva tart. A vármegyék szigorú rendeleteket alkottak az ilyen esetekre.

(ŠOkA BB Arch. Koháry-Coburg, Pars I–III, n. 561. – ered.)[2]

Spectabilis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Amice obser*vandissime*
Salute ac Officÿ commen*datione* p*rae*missa

Keuánok I*ste*ntől k*egyelme*dnek minden jot. Im az k*egyelme*d keuánsága szerént az bé hozot chintalan katonakat kibochátottuk, megh adatuán Louokat, fegyuereket, azt kéualtképpen k*egyelme*dért, és az k*egyelme*d kérésére, azt sem Adták visza, nemis kéuántuk, az kiuel adoztattak szegeny Emberinket.

Medio tempore requiralt vala az Nemes Bars Varmegye, hogy azokat az katonakat egy általan véggel el- ne bochássák, hanem az eő Statutomjok szerént p*ro*cedallyanak vélek; Mindazonáltal k*egyelme*dre tekéntue, és k*egye*lmed keduéért ki bochattattuk őköt, hanem hármat az roszában méghis az vármegye satisfactiojára hátra tartattunk bennek, kiket másol peldájára és félelmére foghua tartuan valami ideigh, az után, ha ugyan ugy kéuannya k*egyel*med, azokatis kezéhez küldgyük k*egyelme*dnek.

---

[1] Az említett generális Forgách Ádám érsekújvári főkapitány.

[2] A Kohárvhoz írt leveleket lásd MNL-OL, Mikrofilmtár C 1135 sz. doboz.

Vagyon értesemre, hogy k*egyel*med nem igen keduez efféle chintalan katonáknak, kit jolis chelekeszik k*egyelme*dnek. Az Vármegyek valoban kemény Statutomokot chinaltak, Generalis Vram engedelmeből pedigh, kit ha az szerént meg tartanak, nem tudgyuk mit várhat Ember belőle. K*egye*lmed az my ‖ jo akaratunkban semmi alkalmatossággal megh nem fogyatkozik. Tarcha meg Isten sokaigh io egességben kegyelmedet. Tarcha meg I*ste*n sokaigh io egességben k*egyelme*det. In Sancta Cruce 16 Febr*uarii* 1651.[1]

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.]
Ad serviendum paratissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Spectabili ac Magnifico Domino, Stephano Kohary, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Praesidÿ Szecheniensis Supremo Capitaneo etc. Domino Amico obseruandissimo

255.bis

II. Rákóczy Györgynek

Garamszentkereszt, 1651. február 25.

Óvja attól, hogy Rákóczy Zsigmond feleségül vegye Pfalzi Henriettát; illetve hogy ő a lengyel trónra áhítozzon.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 6285 – másolat)[2]

Excellentissime Princeps

Az keg*yelme*d levelét becsűlettel es szeretettel vettem, en ez után is azon sinceritassal valo confidentiamot akarom continualni, es io igassággal szolgalni keg*yel*me*dne*k. Adgia Isten, hogy az keg*yelme*tek Fejedelmi házának nagy javára lényen ez az házasság, nagy renden valo személy bizonyos, szintén attol tartok en, hogy nagyra fogh vágyodni, az keg*yelme*d Attiafiának sem engedi, sem engedi megh az első szeket, Király Leányának tarttia magát, az Annyais Király leánya lévén, megh nem elégedek az Electori Fejedelmséggel, hanem Királyságra addigh keszerete az Vrát, hogy maga házátis el rontá, es im az egész keresztyenségbe minemű vérontást es romlást szerze, csodálkoznak az emberek rajta, es tétova magyarázzák, hogy azt az leánt, kinek Király kérőj voltak, egy vrnak, az ki nemis Fejedelem, ha az Attia az voltis, oda adták.

Az Lengyelek nyluán panaszolkodnak (:keg*yelmed*nek igen confidenter eztis megh akartam jelenteni:), sőt eő Felségénekis jelentették, hogy keg*yelme*tek edgyet

---

[1] Koháry István († 1664), 1647-től szécsényi, 1657-től füleki kapitány, bányavidéki főkapitányként a lévai csatában esett el, az azonos nevű országbíró apja. – A generális: Forgách Ádám.

[2] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 584–585, n. iii. Vö. EOE XI, 16, 3. j.

ert az Kozákokkal es Tatárokkal az Lengyelek ellen, es Attia nyomdokában hágván nem tudom micsoda nagy állapotra igyekezik, kit en mindazaltal semmi uttal nem hivén Eő Felségénekis az szerént adtam eleiben, az mint hogy nemis hiszem, lehetséges hogy az az zavarodot cseled, az kozákságh es némellyek talám az nyughatatlan Lengyelek kőzzől szot adnyanak keg*yelme*teknek. De maga tudgya iobban, mint kellessék azokat vennj, es az feyszét ollyan nagy fában vágni, en igaz io akaratombol azt itélem, hogy keg*yelme*teknek azon kel most minden tehetséggel lennj, miképpen azokban az nagy iokban, mellyet szerzet az io emlekezető Fejedelem, megh erősétcsie *[!]* es álhatatossá tégye magát. En mindeneknel az mint keg*yelme*dis kivánnya, őrőmest megh cselekeszem es jora magyarázom mind ezeket, es az miből tudok, io ajánlásom szerént szerettel igyekezem keg*yelmed*nek szolgálni, kivánván Istenteől szerencsés birodalmat es miden jot. Tarcsa es éltesse Isten keg*yelme*det sok esztendeigh io egésségben. Szent Keresztben die 25. Febru*arii* 1651.[1]

Excellentiae Vestrae
Servitor devinctissimus

Georgius Lippaj
Archiepiscopus Strigoniensis.

256.

Esterházy Lászlónak
Nagyszombat, 1651. március 8.

Kéri, hogy a főegyházmegyéje vizitációjakor talált árvai katolikusok szabad vallásgyakorlását tiszttartóival, kisebb földbirtokostársaival szemben védelmezze, biztosítsa.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 696 – ered.)

Illustrissime Comes domine amice obseruandissime
Salute ac Officÿ commen*datione* praemissa

Megh hattuk vala Esztergami Captalanunkba*n* leveö Archidiaconusi*nk*nak és Esperesseknek, hogy az Anyaszentegyháznak rendi, és országunknak szamos teöruénye es szokása szerent kimennyenek és uisitallyanak, eő Felsege kegyelmes leuele és paranczolattya mellet, kiben ugy comperialtatot, hogy noha az keg*yelme*tek Aruai Ioszágában egynehány ezer lelek uagyon, és egész Faluk, az kikben mindnyaja*n* Catholicus az keösségh, ugyhogy nehult senki, nehul alégh uagyo*n* valaki más hiten ualo keözteök, mindazaltal az Aruai Urak es azok Tisztuiselöi ugy annyira ne*m* engedik, hogyezek *[!]* Papot tarczanak, Szentegyházat Czinállyanak országúnk Teöruenye és kemény bűntetés alat valo Articulussa szerent, hogy mégh azttis tiltyák, hogy máshoua Catholicu*m* Exercitiumra ne járjanak, se praedicátiora, se keresztelésre, se gyonásra, seöt sem ezekre az Exercitiumokra, se pedigh és kiualtkeppe*n* betegh halálos

[1] A levél első bekezdésének szereplőire lásd fentebb a 253.b sz. levelet.

Agyokba*n* valo gyonásra semmi uttal hozzájok menni az Catholicus Papot ne*m* engedik, hane*m* teömleöczeözessel, birsággal, vereséggel eröltetik eoket, hogy mindezeknek békét hagyuán, soha nem tartot ideghe*n* || vallasra hajollyanak. Ki miuel hogy Isten ellen és országunknak kemény Teöruenye és fényétéke ellen vagyo*n*, elis hittűk, hogy k*egyelmetekne*k hire nélkűl és akarattya ellen czelekszik ezeket az Tisztuiseleök és más hiten ualo Atyafiak, kik részt birnak ezen ioszághban. Keg*yelme*det requirallyuk és kerjűk, remediallya mindgyárt pro sua erga religione*m* catholicam zelo[1] ezen dolgot, és officziállya, ne ellenezék, hogy Catholicus Plebanust tarczanak, szentegyhazat epiczenek magok*na*k. Es ez eö hiteken Religiojokon ualo mod szerent szolgállyák mindenkeppen az Istent, és effelejért ne sanyargassák semmi uttal eoket, se az közikben járó Egyházi Embert ne impediállyák. Irtunk azok*na*k az Atyafiak*na*k, és intettűk eö keg*yelme*ket, panaszt tettűnk eö Felsege elött, protestáltúnk Palatinus Ura*m* elöttis, mivel minde*n* módón megh oltalmazzuk az Catholica Religionak szabadságát és meltoságát. Es arrul statualt poenakra procedalunk. Keg*yelme*dis az szerént, Istenhez, és Religiojához ualo szeretetiböl czelekedgyékmindent *[!]*, és efficiallya, hogy az szegény Catholicus keösségh hitiben ne opprimáltassék, seöt az ellenkozok*ne*k orszagunk Teöruénye szerént valo szoktatásokra és bűntetesekreis legye*n* keg*yelme*d segetseggel minde*n* modo*n*. Tarcha I*ste*n io egességb*en* keg*yelme*det. Tyrnauiae 8. Martÿ, A*nno* 1651.

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Lent:] D*omi*no Ladislao Eszterhasj *[Külcím: vö. fentebb, 250. sz.]*

257.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1651. május 13.
Küldi fiai nevelőjéül papját, Borsiczky Györgyöt.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29318 – ered.)

Illustrissime Comes, Domine obsruandiss*i*me
Az keg*yelme*d kiuánsága szerént ezen egÿhazi személi Borsiczkÿ Gieórgieót oda bócháttam, szemelieben Nemes ember giermeke, maga veseléseben penigh és tudomániában szép qualitási-vadnak; melliekért nehezen bochathattam elis, azért bizuást commendalom keg*yelmedne*k.

Azonban ugÿ értem, hogÿ a keg*yelme*d fiai mellet más praefectusis vagion Uilágÿ, ugy vagio*n* az ollian gonduiseleois alkalmatos, a ki külseoképpen asztaltartásokra vigiazzon és gondot visellien, tanulásokat azert, és erkeölcsőketis erre

[1] 'a katolikus vallás iránti buzgóságáért'.

bizhattia kegyelmed, aminthogÿ ha ezen gonduiselést rea nem bizna kegyelmed, nem kiuántatnek, hogÿ oda faradjon. Isten éltesse kegyelmedet. Posonÿ, 13 Maÿ: Anno 1651.[1]

Illustrissimae Dominationis Uestrae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

258.

Aszalay Istvánnak
Zablát, 1651. június 9.
Kéri, jöjjön tanácskozásra Szkalkára, ott lesznek a jezsuiták is.
(MNL-OL MKA Arch. Aszalay [E 168], 4. t., 3. sz. – s.k.)

Generose Domine, Amice obseruandissime
Salute et officÿ commendatione praemissa
Kerem kegyelmedet jöÿön altal mindgiart Szkalkara, enis menten megiek, ott leszenek az paterekis, beszelgessünk az elöttünk ualo dologh felől, ha kegyelmed ad partem akaris elebb beszelleni uelem, ott megh lehet. Hozza Isten kegyelmedet egessegben. Zablat 9 Iunÿ 1651.[2]

Generosae Dominationis Vestrae
Addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

259.

Csáky Lászlónak
Pozsony, 1651. június 22.
Forgách Zsigmondné Batthyány Borbála peres ügye.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29319 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Eochiem Vram, es keuanok Istentül minden iot. Kegyelmed leuelet uettem ugian, kiben Forgachne Aszoniomat commendallia, de ö kegyelme nem tudom, michoda allapatal uagion, semmi keszülettel ninchen, sem procatora, sem ertelmes emberek *[?]*, sem nagy ember senki ninch mellette igieben, mast sem

[1] Borsiczky György († 1677 körül) két évig maradt Batthyány Kristóf és Pál († 1674) nevelője (vö. alább a 265. sz. levelet). Pályája csúcsát esztergomi olvasókanonoksága jelentette.

[2] A szkalkai (vágsziklási) bencés apátságot a Társaság 1644-ben kapta meg.

tudgia mit fogh miuelni. Az leueleitis el teueztette, azt mondgia, nem tudgia, kegyelmed houa tette az donationak, libera dispositionak,[1] consensusnak, statutionak massat, mert[a] itt ninchen. Valami harminczött ezer forintrul ualo leueletis maganal tartotta, miuel hogy pedigh bizontalan az töruennek ki menetele. Es mégh azutan tanachkozik ö kegyelme, ha emberi lesznek, kelle ad meritum rei[2] menni, uagy chiak eludalni azt az terminust, ionak itelem, ha kegyelmed fel küldi az leueleit, es ha az idö engedi, embertis melleie. Tarcha es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh, edes Eochiem Vram, io egesseghben. Posonÿ die 22 Iunÿ 1651.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Ladislao de Chyák perpetuo de Lewa, Iudici Curiae Regiae et Comitatuum Comaromiensis et Zoliensis Supremo Comiti, Sacri Romani Imperii Equiti, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario etc. Domino Fratri observandissimo

[a] a szó sorközi beszúrás

260.

Esterházy Lászlónak

Pozsony, 1651. szeptember 7.

A mocsaiak és igmándiak közös legelőjének ügye.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 698 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Fili obseruandissime

Salute et officÿ commendatione praemissa. Nem ketlem, hogy kegyelmed jo ne emlekezzék rea, az elmult napokban minemeö végezést és Contractust chináltak legyen az én Mochay és kegyelmed Ikmandy Iobbagy bizonyos Chicho neueö Puszta felöl, hogy azt Marhajokkal békessegessen és szabadossan utrinque élhessék; mivel az Mochaiak, noha az Feöld kegyelmedé, az Teöröknek az Ikmandiakértis fizetenek és adoznak. Melly Contractust kegyelmedis helen hagyvan pechetevel és keze irassaval subscribalvan büntetes és vinculum alat megh erössetet, kinek Pariajatis includalvan kegyelmednek megh kültem. Nem tudodik azert, michoda okbul azon Contractus ellen az kegyelmed Gesztessy Ispannya az elmult Komarom Varmegie Gyülésseben Marhaiok vesztésse alat inhibealta az Mochaiakat az Pascuatiotul, nem tekentven se az jo szomszédsagot, se azt, hogy az Mochaiak adoznak az Ikmandiakertis az Töröknek.

[1] 'szabad rendelkezésnek'.

[2] 'a dolog érdemére'.

Igy léven azért az dologh, s- mivel hogy az Mochaiak az Contractus semmi Részében nem violaltak, K*egyelme*det, édes Groff Ur*am*, kérem paranchollya megh azon Gesztessy Tisztviseleöjéknek *[!]*, ne ‖ haborgassa szegény embereimet az k*egyelme*ddel es Iobbagyival tett végezés ellen, hanem inkab a mint eddigh, ugy az utannis bekességessen engedgie élni az Feőldet; holot penigh ha az Mochaiak violáltak volna az Contractust, annak Vinculumja szerént Satisfactiot adatok az k*egyelme*d Iobbagyinak.

Keg*yelme*dnek énis nagyob dologhban akarok szolgalnom. Tarcha Isten io egésseghben k*egyelme*det sok Esztendeigh. Tyrnaviae, die 7. Septembris A*nno* 1651.[1]

Ill*ustri*ss*i*mae D*omi*nation*is* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 250. sz.]

261.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1651. október 6.
Ajánl egy váltságdíjra gyűjtő, rab papot.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29320 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruan*dissi*me
Salute ac officÿ commenda*tion*e praemissa

Algya megh I*st*en k*egyel*medet minden jokkal. Im oda megyen k*egyel*medhez ez az szegény rab Pap, kinek ez el mult Gyűléskor minden jó akarattyat ayánlotta k*egyel*med, hogy egy Rabotis adatt k*egyel*med néki. Kérem azért szeretettel k*egyel*medet, mutassa jó akarattyát és legyen segétséggel néki, hogy hátra maratt sarczát adhassa megh, és menekedhessék töle egyszer. Eltesse a jo I*st*en kedues egességbe sokáigh k*egyel*medet. Posonÿ 6. Octobris, A*nno* 1651.

Illustr*issi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

[1] Az említett Komárom megyei helynevek: Mocsa, Nagyigmánd és Várgesztes.

262.

Esterházy Lászlónak

Pozsony, 1651. november 6.

Kéri, hogy a kalocsai érsek által ajánlott borokhoz adjon szekeret; küldje meg az ígért tükröt. Puchaim találkozóra hívja Esterházy Dániellel Kismartonba. Zrínyi válasza.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 699 – ered.)

Illustrissime Comes Domine fili obs*ervandissi*me
Salute ac officÿ commendatione praemissa

Collocsay Ersek Uram ö k*egyel*me igert Fűues Borokat ennek*em* Rákosrol, auagy Sopronbul adatnj; kér*em* k*egyelme*det szeretettel, adasson egy szekeret alája, a kin ide hozhassák, talám el-hozhattyák egy szekeren, k*egyelme*dnek Enis másban kedueskedem. E mellett a minemü Tükört igért k*egyel*med, ezen alkalmatossággal k*egyel*med küldgye megh. Tarcsa és éltesse I*st*en sokaigh kedues egességben k*egyelme*det. Posonÿ 6. 9bris, 1651.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Ezen oraban hozak Pucham Vram leuelet, keri keg*yelme*d*e*t, igen legien 20 die praesentis[2] Kismartonban Eszterhasi Daniel Vrammal edgiütt, az el kezdett dolgot akarna elebb uinni, iött immar ualasza Zrini Vramtulis.

[Külcím: vö. fentebb, 263. sz.]

263.

Esterházy Lászlónak

Pozsony, 1651. november 13.

Zrínyi nem lesz vője; Puchaim találkozni akar vele és Esterházy Dániellel.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 694 – s.k.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me
Salute et officÿ commenda*tion*e praemissa

Sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelme*det. Pucham Vram itt uala nalam. Zrini Miklos Vramhoz ninchen semmi remensegh, az bizonios, keg*yelme*tek azert Istennek aldasaual el adhattia az kisaszont, neis tartoztassa keg*yelme*tek szerencheiet Zrini Vramra

[1] A kalocsai érsek: Püsky János. Rákos: Fertőrákos.

[2] November 20-án.

nezue. Pucham Vram, az mint megh irtam, pro 20 praesentis,[1] megh talam elebbis uagy kett nappal ott közel leszen ioszagaban, es szemben akar lenni keg*yelme*ddel es Eszterhasi Daniel Vrammal, azert meghis keri keg*yelme*teket, legien ott Kismartonban. Az olasz allapattiarol ertekezzek keg*yelme*d, magatul es masoktulis, mert en egiebet felöle nem tudok, hanem az mit Pucham Vramtul hallottam, ki igen commendallia.[2]

Az tükört megh szolgalom keg*yelme*d*ne*k. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelme*d*e*t keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 13 Nouemb*ris* 1651.

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*est*rae

Seruitor addictiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Ezterhasy de Galantha, perpetuo de Frakno et Kis Marton, Comitatus Soproniensis Supremo Comiti, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cubiculario etc. Domino filio observandissimo

264.

Esterházy Lászlónak

Nagyszombat, 1652. április 25.

Homonnai esküvőjére betegsége miatt nem tud menni, helyettesítésére az egri püspököt kérte meg.

(MNL-OL Esterházy László iratai [P 124], B: Idegenek levelei, n. 700 – ered.)

Illustrissime comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me

Salute ac Officy commendatione praemissa

Kéuánatos jokkal aldgya megh Isten k*egyelme*det. Az mint aÿánlottam volt magamot k*egyelme*teknek, az szándékban voltam hogy Groff Homonnay Ur*am* Lakadalmára el mennyek, és meghis Esküttessem eö k*egye*lmeket. De azonban egésségembennis alkalmatlanságot érezuén, a Doctorok tanáchából, seöt kénszeritéséböl kölletett Posonban sietnem, és cura alá vennem magamot. Mely mélto mentségemet, tudom hogy k*egyelme*dis heljén hadgya. Mindazáltal rendeltem, hogy helettem Egry Pűspök Ura*m* eö k*egye*lme Esküttesse megh eö k*egye*lmeket. Kéuánom az Ur Istentül eö k*egye*lmeknek azt az áldást, mellyel szokta legh keduesseb szolgait és szolgáloit megh áldani. Ezzel Tarcha az Ur I*st*en, és éltesse k*egyelme*det sokaigh jo egésséghben. Tyrnauiae die 25 Aprilis, A*nn*o 1652.[3]

---

[1] November 20-ára.

[2] Zrínyi 1646. február 11-én vette feleségül Draskovich Mária Euzsébiát, aki 1650. szeptember 24-én halt meg. Esterházy László fiatal családfőként volt illetékes húgai férjhez adásában.

[3] Homonnai Drugeth György († 1661), 1659-től kassai főkapitány, Esterházy Máriát vette el. – Az egri püspök 1648–1660 között Kisdy Benedek volt.

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 263. sz.]

265.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1653. május 6.

Részvéte felesége halála miatt; Borsiczky nem akar tovább nevelősködni, reméli, később tud más papot küldeni helyette.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29321 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine obseruandissime
Salute ac officÿ commenda*ti*one praemissa
Isten sok iokkal algia meg k*egyelme*det. Nem keues banattal ertettem az k*egyelme*d szomoru es keseredet allapottiat az szegeny Asz-szonnak halala miat, kjnek üduössége felöl ketsegem nem leuen, kjuanom Is*te*ntul k*egyelmedne*k hamar üdön ualo telies uigasztalasat. Az mj az k*egyelme*d fiai neueleset illeti, akartam uolna ugian, hogy Borcziczkj Uram touabbis maradot uolna ottan, de miuel immar semmj uttal nem akar maradni, heliebe kit rendelhessek, az Papoknak szük uolta miat nem tudom, mindazonatal ha ualakj talalkoznek ollias, örömest abbulis kedueskednem k*egyelmedne*k. Eltesse Is*te*n sokaig kedues s io egessegben k*egyelme*det. Posonÿ die 6 Maÿ A*nno* 1653.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omi*nat*i*onis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

266.

Aszalay Istvánnak
Gúta, 1653. szeptember 6.

Erdődy Farkasné végrendeletének végrehajtása.
(MNL-OL MKA Arch. Aszalay [E 168], 4. t., 4. sz. – ered.)

Generose D*omi*ne, Amice Nobis observan*dissime*
Salute et officÿ commenda*tion*e praemissa. Niluán lehet k*egyelme*dnél, hogy szegény Czobor Balint Vram minemeő Fassiot celebralt az nyaualyás Előzuegy Erdeődy

[1] Batthyány felesége Formentini Auróra (Aurora Catherina Formentini) április 5-én halt meg.

Farkasné számára, és magais ottan hamar ez árnyék világbol ki- költözött, mely Fassio mind ez ideiglen csiak fűggőben uagyon. Minekokaért Palatinus Vra*m* ő k*egyel*me tetczésébeől ez jelen ualo honak 17. napiára Terminaltunk, hogy ackor bizonyos töruény tudo fő emberek által ezen dologh, mentől jobban lehet, az nyaualyás Eözuegy és atyafiak között complanaltathassék. Kerjük azért szeretettel k*egyelme*det, hogy az meg neuezet napon reggel Posoni Kertbeli házunknál jelen légyen, hogy igy az teőbb conuocalando fő Emberekkel edgyüt minden jót végezhessen. Mely k*egyel*med ebbeli fáratságát és jó – akarattyát Mÿs el nem mulattyuk recognoscalni. Eltesse Isten sokaigh kedues egességben k*egyel*medet. Datum Gutae die 6. Septembris Anno 1653.[1]

Generosae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Addictissimus
Archiep*isco*pu*s* Strigon*iensis*

[Lent:]
D*omi*no Stephano Aszalay *e*tc.

267.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1653. szeptember 17.

Levelére intézkedni fog egy egyház javadalom alattvalói helyzetének javítása érdekében.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29323 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandiss*i*me

Salute ac officÿ commendatione p*rae*missa. Sok iokkal algia meg I*ste*n k*egyelme*det. El uettem az k*egyelme*d leuelet szeretettel, meljben ir az ot ualo Praepostsag Ioszaganak niomorusagarul; minek okaert fel hiuatom Pater Keresztest, es azon leszek, hogy meg maradasokra minden iot uegezhessek. Kerem azert szeretettel k*egyelme*det, hogy k*egyelme*dis meg nem uonuan io akarattiat azon niaualias Szegensegnek meg maradasara, legien minden segitseggel. Mely k*egyelme*d ebbelj io akarattiat, enis minden alkalmatossaggal meg igiekezem k*egyelmedne*k halalnom. Tarcsa es eltesse I*ste*n k*egyelme*det sok esztendökig io egessegben. Posonÿ 17 Septemb*ris* 1653.[2]

Ill*ustriss*imae D*omi*nat*i*onis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

---

[1] A törökökkel vívott összecsapásban meghalt Erdődy Farkas († 1647) özvegye Draskovich Borbála volt, aki 1652 januárjában feleségül ment Czobor Bálinthoz.

[2] P. Keresztes István S.I. († 1666) ekkor, 1649–1653 között a nagyszombati szeminárium régense volt. Vélhetően a szemináriumi alapítványba applikált egyik prépostságról van szó.

268.

Nyáry Lajosnak
1653. augusztus 27.
Tanácsot ad és közvetítését ajánlja a közte és fia között folyó viszályban.
(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 561 – ered.)[1]

Spectabilis ac Magnifice Domine, Amice obseruandissime
Salute et Officyï commendatione praemissa

Aldgya megh Isten kegyelmedet. Vettem az kegyelmed levelét, nilván valo dologh, hogy az az Szombathÿ Contractus kegyelmed kőzőt és fia kőzőt, Nyarÿ Imre Uram kőzőt nem volt az Szegény Nyary Bernard Uramtul és Nyary Pétertűl maradot haereditas véghet, Kirűl kegyelmednek Testimonialis tőbb ennél nem kivantaték. Az mi az kegyelmed Attyafiat illeti, az mint az előttis ajanlottam magamot, ugy mostis eő kegyelmének oltalmazoja akarok lenni, és jo akarattal, segétségel eő kegyelméhőz alkalmatossagbol, abban se kegyelmed, se ő kegyelme ne kételkedgyék. Az mellyeket az kegyelmed Fia cselekeszik kegyelmed ellen, azok én nekem nem tetczetek, kegyelmed mind azon altal azokat Attyai maturitassal és szeretettel modérallya, én is azon leszek, hogy az kegyelmed fia efféléket el tavoztatvan kedve szerint valo szolgaja legyen kegyelmednek. Tarcsa és eltesse Isten kegyelmedet Egességben. Die 27. Augusti 1653.[2]

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae
[s.k.:]
Ad seruiendum paratissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Spectabili ac Magnifico Domino Ludovico Njary de Bedeg etc. Domino Amico observandissimo[a]

[a] a levelet a rávezetett feljegyzés szerint augusztus 28-án kézbesítették

269.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1653. október 2.
Erdődy György házassági problémái.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29324 – ered.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek. Sok iokkal algia meg Isten kegyelmedet. Az kegyelmed leuélét szeretettel uettem, Erdődy Giörgyne Aszoniom allapottiat, es az

[1] Az uo., fol. 562. sz. alatt található irat a jegyzék állításával ellentétben nem 1633-ból származik és nem Lippay Györgyé, hanem apja, Lippay János 1613. augusztus 4-én kelt s.k. levele.

[2] Nyáry Lajos 1655-től gróf, egyetlen fia, Imre, Vízkelety Annától született. – Nyáry Bernáth 1647-től szabolcsi főispán volt, és leszármazott nélkül halt meg. Nyáry Péter kilétét egyelőre homály fedi.

Ura szandékát az mi illetj, nem kicsin dolog. Isten tudgia es eó magok allapottiokot. Sokat mondánák az Emberek, ugy uannak azok, uagy nincsenek, meg kel uisgalnj. Erdődj Ura*m* iambor ember, el hittem, hogy töruennelis[a] lelkj ismeretj ellen nem cselekeszik semmitis. Im irtam eó k*egyel*menek. Ha artatlan az Aszony, nem melto bantánj. Ha uétkés, az nagiob kérdés. Akar mint légien, nem szabad artánj az giermeknek. En, az miben tudok, k*egyelme*dnek es az egesz Familiának őrőmest szolgalok. Tarcsa es eltesse I*st*en k*egyelme*det io egessegben. Posonÿ 2. Octobris A*n-no* 1653.[1]

Ill*ustriss*imae D*omin**ation*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

[a] a szó s.k. sorközi betoldás, olvasata kicsit bizonytalan

270.

Aszalay Istvánnak

Pozsony, 1653. november 4.

Kéri, hogy működjön közre a saskői és zólyomi birtokok lakói közötti ellentétek megszüntetésében.

(MNL-OL MKA Arch. Aszalay [E 168], 4. t., 5. sz. – ered.)

Generose D*omi*ne, Amice Nobis observan*dissime*

Salute et officÿ commendatione p*rae*missa. Szegény Eőcsénk Lippay Gaspar Arvai és Eszterhas Pal Ur*am* kőzőt Sáskői és Zoliomi Joszágok véget régtul fogua valo differentiakot, melliek miat mind ket részrül nem keues alkalmatlansagok, marhaknak, szekereknek el haitasi, embereknek sebesitesek, rabsagok és meg őlesekis kőuetkeztenek, placidis medÿs[2] akaruan componalnunk, hogy így az io Szomszedsag és atyafiui szeretet az meg neuezet Aruak közöt fen maradhasson: rendeltűnk egy Commissiot eggiezző akarattal pro 26 praesentis subsequentibusque diebus ad id sufficientibus,[3] hogy akkora ha lehetséges leszen, amicabiliter complanaltassék, ha pedigh nem, ugian Iudicaliteris determnialtatnék. Keriük azért k*egyelme*det, hogy nem szanuan faradsagat, az megh neuezet terminuson Szentkeresztben k*egyelme*dis ielen lenni ne neheztellien az teőbb Commissariusokkal egietemben. Mely k*egyelme*d

[1] A címzett testvérét, Batthyány Erzsébetet Erdődy György 1638-ban vette feleségül. Egyetlen felnőtt kort ért gyermekük Erdődy Sándor volt.

[2] 'békés eszközökkel'.

[3] 'jelen hó 26-ra és az azt követő, az ügy elintézésre elégséges napokra'.

ebbeli faradsagat mÿs el nem mulattuk recognoscalni. Ezek utan eltesse Isten kegyelmedet sokaig io egességben. Posonÿ 4. Nouembris Anno 1653.[1]

Generosae Dominationis Vestrae

[s.k.:]
Addictissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

271.

Koháry Istvánnak

Zsigárd, 1653. november 16.

Hiányolja, hogy nem kereste fel; a római ügyében megelőlegezett 100 aranyat a drégelyi tiszttartónak térítse meg; kéri, működjön közre a zólyomi és saskői villongások békés rendezésében.

(ŠOkA BB Arch. Koháry-Coburg, Pars I–III, n. 562. – ered.)

Spectabilis ac Magnifice Domine Amice observandissime

Salute ac Officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia meg Isten kegyelmedet. Beczbül uisza teruen kegyelmed, ugy ertiük, hogy ket uagy harom napigis mulatot Posonban, de hozzank be nem tert: mind azert mi az kegyelmed nalunk leteben tet fogadasara es assecuratioiara Baraniaj Uramnak Romaban meg küldöttük az szaz Araniat, annakokaert kerjük kegyelmedet, hogy azt az szaz araniat mentül hamarab lehet, adassa Palankj Tisztartonknak kezehez. A mellet, az mint az előttis meg irtuk kegyelmednek, az Sáskőj es Zoliomj hatarok ueget ualo Controuersianak decidalasara köz akaratbul rendeltűnk egy Commissiot, ez iden ualo honak 26. napiara; de miuel az kegyelmedet Jobbaginakis uannak ottan controuersiaiok, igen io uolna, ha kegyelmedis ezen alkalmatossaggal az meg neuezet uillongast atiafiusagosképpen decidaltatna, hogy igy egyszersmind azon villongasoknak niaka szakadna, es az io szomszedsag tartatnek meg minden felől. Ezek utan eltesse Isten kegyelmedet io egessegben. Sigard 16 9bris 1653.[2]

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

[s.k.:]
Ad servien*dum* paratissimus
Archiepiscopus Strigonien*sis*

[Külcím: vö. fentebb, 255. sz.]

[1] Az árvák: Lippay Gáspár gyerekei, Lippay Borbála, János, György és Imre. – Esterházy Pál († 1713), 1681-től Magyarország nádora.

[2] Baranyayt többszöri próbálkozásra sem sikerült azonosítani.

272.

Aszalay Istvánnak

Nagyszombat, 1653. november 20.

Kéri, hogy jövő vasárnapra jöjjön Nagyszombatba.

(MNL-OL MKA Arch. Aszalay [E 168], 4. t., 6. sz. – ered.)

Generose D*omi*ne, Amice N*obi*s observan*dissime*

Salute et officÿ commendatio*ne* p*rae*missa. Bizonyos derekas és szükséges dolgokrul valo beszélgetésink léuén keg*yelmed*del, kérjűk keg*yelme*det, hogy ez jűuő Vasarnap, nem szanuan keg*yelme*d faradsagat estuére itt lenne, hogy igy hétfűn jo reggel az teőbb teőrvénytudo fő emberekkel eggiűtt, kik it lesznek nalunk, hozzája kezdhessünk a dologhoz. Ezek után éltesse Isten keg*yelmede*t sokaig io egésségben. Tyrnauiae 20. Nouembris 1653.

G*enerosae* D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]

Addictissimus

Archiep*isco*pu*s* Strigon*iensis*

273.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1653. december 7.

Kéri, hogy Lippay Gáspár árváinak somlyói és jánosházi jobbágyai védelmére rendeljen őrséget.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29325 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me

Salute ac Officÿ commen*datione* praemissa.

Aldgya megh I*st*en k*egyel*medet minden jokkal. Esék értésemre, hogy szegény Eöcsém Vram Aruainak Somlio és Ianosházához tartozo jobbágyságha az fel s- ala jaroktul minemü nagy inseghben légyen, ugy annyira, hogy ha nem remedialtatik nyomoruságok, tellyesseggel el-pusztulnak azok az faluk. Minekokaért k*egyel*medet szeretettel kerem, vegye ököt jó protectioja és oltalma alá, s- azon falukra adasson k*egyel*med à maga pecséti s- subscriptioja alat ednehány Salua Guardiat, hogy azzal inségek táuoztassék az sok jöuö-jároktul. K*egyelme*dnek ebbeli jó- akarattyát, keduessen vészem k*egyelmede*tül; Es enis más dologhban akarok, kedueskednem és szolgalnom k*egyelme*dnek. Tarcsa s- éltesse I*st*en sok esztendeigh jo egéssegben k*egyel*medet. Posonÿ 7. Xbris 1653.

Illustr*issi*mae D*omi*nat*ionis* V*est*rae

[s.k.:]

Seruitor addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

274.

II. Rákóczy Györgynek

Garamszentkereszt, 1654. február 26.

Az uralkodóval is mindig nyíltan tudatni szokta véleményét, még ha a titkos tanácsosok ezt zokon is veszik. III. Ferdinándnak – aki május elejére visszatér – nincsenek ellenséges szándékai vele, birodalmi útja idejére a tatár, kozák és lengyel feszültség miatt rendelte el a határ megerősítését. A lotharingiaiak betörtek a kölni érsekség területére.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 6852 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Az keg*yelme*d böchulletes leuelet keduessen uettem, ugy remellem, hogy az keg*yelme*ddel ualo io ertelem es confidentia nem keues iauara leszen megh romlott Nemzetünknek, Ő Felsegenekis es keg*yelmed*n*e*k szolgalattiara. Kerem szeretettel keg*yelmed*et, ha mit neha magiaran talalok irny, ne tulaidonicha masnak, hanem az igaz sinceritasnak. En ő Felsegenekis ugy irok, az igazat megh mondom s megh irom, io neuen veszi ő Felsege, mert esmer immar, az titok tanachok zugolodnak neha, hogy eles pennaual irok, de maga partomat foghia ő Felsege. Nem tekentek rola, en az hizelkedest nem szoktam, az simulatio nem illik hozzam, ha ő Felsege megh esküttetet az hiusegre es igassagra, szabadsagot adott annakis, megh mondasam. ‖ Reghi prouerbium, hogy az Nagy emberek semmi nekül nem szűkölködnek, chiak az ki igazat mondgion nekiek.

Nem uettem eszemben, hogy ő Felsegenek ualami gianusaga lett uolna keg*yelme*dhez. Fel menuen mindazonaltal ez Imperiumban, es consideraluan ezeknek az rutt giülleuez nepeknek, Tataroknak es kosakoknak sokasagat, es ueszedelmes hadakozassat az Lengielekkel, prouidealt ő Felsege de securitate ide hatra, uannakis mindenkepen szep dispositiois ő Felsegenek. Az tatarral ualo bekesegh, ki az elott sem teczett az res publicanak, az mennire én ertem, igen farkas bekesegh. Nagy rablast tettek, hiszem, az Orszaghban, es resz hadat meghis ütöttek az kiralinak, choda dolgokat oluasok en ennek az nemzetseghnek hamis gonossagarol, mikor az Orszaghban uoltak, es az mi ‖ Nemzetünket teptek, ugy latom, hogy mastis ki mutattiak, kiknek maradeki. Melto, hogy keg*yelme*dis uigiazasban legien. Az ö Felsege reszerül mÿs azt chelekeszük, uannakis szep rendelesek azirant.

Ő Felsege immar oda fel nem kesik, egessegiben erez fogiatkozast, uelem, ha nem elebbis, ad intium May[2] megh iön. Azomban ha el uegezhetik az giűlest ioual io, holott pedigh nem, maga kepebelit hagiuan ott fen ő Felsege, continualni foghiak az giűlést.

Az Coloniai Erseksеghben be ütöttek quartirozni nagy karral az Lotaringiai hadak, kap kett fele az io Elector, megh parancholta ő Felsege, hogy az több

[1] Kiadva: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 585–586, n. iv.

[2] 'május elejére'.

circulusokis[1] megh segitsek, es ki ueriek az Lotharingusokat, de mígh ezek öszue giülnek azomban ő el uegezi az teli quartelt es dolgara megien.

Az Imperium nem keuan egiebet az io bekesegnel. En azonban az keg*yelme*d szolgaia maradok, kiuanuan Istentül szerenches birodalmat. In Sancta Cruce 26 Febr*uarii* 1654.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruitor deuinctissimus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

275.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1654. március 28.

Elégtételt kér Széchy Dénesné számára.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29326 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime

Salute ac officÿ commendatione praemissa.

Sok iokkal algia meg I*st*en k*egyel*medet. Szechy Dienesne Aszoniom irt uala hozzam panaszolkoduan, menj sok iniuriakot szenuede az k*egyelme*d Emberitül, az mint az includalt memorialebul meg erthetj k*egyelme*d, melliek ha ugy uannak, bizonios dolog, hogy nem kicsin iniuriaia uagion. Kerem azert szeretettel k*egyel*medet, edes Groff Uram, parancsollia meg k*egyelme*d Embereinek, hogy az fogsagban leuő Szeczine Aszoniom Embereit bocsassak kj, es a kik meg cselekedni mereszlettek, azokat illendö animaduersioba uegie k*egyelme*d, miuel az I*st*en eó Szent Felsegeis az Nagy Emberek-nek azert adta az hatalmot, hogy Eözuegieket es Aruakat oltalmazzanak uele, a gonoszokot pedig megh büntessek. Mely k*egyelme*d ebbeli io akarattiat keduessen ueuen k*egyelmede*tul, megis igiekezem k*egyelmedne*k szolgalnom. Tarcsa es eltesse I*st*en k*egyelme*det sokaig kedues egessegben. Posonÿ, 28. Martÿ 1654.[3]

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tio*nis V*est*rae

[s.k.:]

Seruitor addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

---

[1] A birodalmi kerületekről van szó.

[2] A lengyel király II. János Kázmér (1648–1668). – Res publica: a lengyel állam – A kölni választó: Maximilian Heinrich von Bayern (1650–1688).

[3] Széchy Dénes özvegye Draskovich Sára volt. Széchyvel Batthyány rokonságban állott és részt vállalt árvái nevelésében is. A muraszombati uradalomban társbirtokosok voltak, a hatalmaskodás talán ott történhetett.

276.

Koháry Istvánnak

Pozsony, 1654. május 16.

Kéri, hogy adja vissza tulajdonosának az Izbégi Nagy János kérésére Nagymegyerről elhajtott marhákat, mert ez jogtalan cselekedet volt, bízza a kérdés eldöntését a törvényre.

(ŠOkA BB Arch. Koháry-Coburg, Pars I–III, n. 563 – ered.)

Spectabilis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Amice obser*vandissime*

Salute ac Officÿ commendatio*ne* p*rae*missa. Sok jokkal algia megh I*ste*n k*egyelme*det. Bekiné Aszoniom keseruese*n* panaszolkodik azon, és Serény Ur*am*is jelentette, mint az Aszonnak igaz igiében io akaroja, miképpen k*egyelme*d csak Izbeghi Nagy Janos Instantiajára az megyery mezőről minden marhait elhaytotta volna, mely dolgot maga*m* sem dichérhetek, mert azon marhák közt más marhakis vannak, kikhez semmi p*rae*tensioja nincsen Nagy Janosnak, de bar nem voltak volnais, mégh se*m* kellett volna hatalmasul elhaytatni, az Tőrvényis, ugy hiszem, megh sulliositana k*egyelme*det érette. Kérem azért szeretettel k*egyelme*det, hogy az felliül emlitet elhaytatot marhakat adassa visza Bekinének, az kitül el vette, s- ne impediallia törvényes uttiokba*n*, had pőröljenek, az utan kiej leginek a marhak, az Tőrvény meg mutattia. Ezek uta*n* éltesse I*ste*n keg*yelme*de*t* sokaigh jo egességbe*n*. Posonÿ 16. Maÿ A*nno* 1654.[1]

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.]

Ad serviendum paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 255. sz.]

277.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1654. június 26.

Forgách Zsigmondné ügye.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29327 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime

Salute ac officÿ commendatione praemissa

Sok iokkal algia meg Isten kegyelmedet. El uettem szeretettel a kegyelmed leuelet, edes Groff uram. Most Uduarnal letemben nem ertettem semmit benne,

[1] Bekiné azonosítása még várat magára, védelmezője talán Serény Pál lehetett. – Megyer: Nagymegyer – Izbéghi Nagy Jánosnak 1648-ban Nyitra vármegyével gyűlt meg a baja, a közgyűlés kitiltotta az izbégi erdőből. Vö. PL AS Act. Rad., Classis L, capsa 26, n. 38.

hogy eó Felsege elő akarna uetetnj Forgach Sigmondne Aszoniom dolgat, hanem ertettem azt, hogy Forgach Adam Uramis fel menne Uduarhoz mas okokra nezue, de nem oly dolog, hogy aztis elő ne hozna. En kegyelmednek, edes Groff Uram, a mint hogy Forgach Sigmondne Aszoniomnakis ualamint addig, ugy ezutannis igiekezem kedueskednem, szolgalnom, es dolgaiban segitseggel lennem. Tarcsa s eltesse Isten kegyelmedet sokaig io egessegben. Posonÿ 26. Iunÿ, 1654.[1]

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

278.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1654. július 11.
Keglevich Zsigmond által üzenetet küld.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29328 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissi*me*
Salute ac officÿ commendatio*ne* praemissa
Sok iokkal algia megh I*st*en keg*yelmed*et. Kegleuits Sigmond Vram uala nalam, a ki keg*yelmed*hezis be fogh térni: Minek okaért nem akartam el mulatnom ezt az alkalmatosságot, hogy csak ez kis irasom általis megh nem latogatnam k*egyelmed*et. Annak fölőtte neminemű dolgocskakról szoual izentem keg*yelmedn*ek eó kegielme által, kérem szeretettel keg*yelmed*et, adgion hitel *[!]* beszédenek. Tarcsa és éltesse Isten keg*yelmed*et sokaigh keues égésségben. Posonÿ 11. Iulÿ A*nno* 1654.[2]

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

---

[1] Vö. fentebb a 259. sz. levelet.

[2] Keglevich Zsigmond az 1640-es évek végén kaproncai kapitány, az 1650-es években több alkalommal királyi, országgyűlési biztos.

279.

Thököly Istvánnak

Pozsony, 1654. július 16.

Kéri, engedje a növekvő számú árvai katolikusoknak kápolna építését.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 577 – ered.)

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Amice observan*dissime*

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal áldgya megh Isten k*egye*lmedet. Eset értésemre, hogy Isten k*egye*lmessegebül Árva Vármegyében annira el szaporodtak az Catholicusok, hogy a minemü I*ste*ni szolgalatra ualo helyek assignaltattanak uolt nekiek, fölötte szorossak legyenek, el annira, hogy ugya*n* ketelinittettnek *[!]* k*egye*lmedhez folyamodni és könyörgeni, hogy k*egyelme*d az föllyül emlitet helyeken kivül még ualami más alkalmatos helyt adatna nekiek. Kiknek I*ste*nnes igyekezeteket akarva*n* enis k*egye*lmednel p*ro*mouealnom, kerem szeretettel k*egyelme*det, az én interpositiomra nézueis legyen k*egyelme*d minden io akarattal hozzájok, és assignáltasson oly helyt nekiek, uagy ugya*n* ot Turdosint, uagy pedigh Rabcison, a hol Capolnat epittetuén az Mindenhato I*ste*nt dicsirhessék, magaztálhassák, és k*egyelme*d üdvössegértis imádkozhassanak. Mely k*egyelme*d ebbeli io akarattyaért énis a mibül tudok, el nem mulatom kedveskednem k*egyelmedne*k. Éltesse Isten k*egye*lmedet sokaigh kedves egéséghben. Datum Posonÿ die 16 Iulÿ. Anno 1654.[1]

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae D*ominatio*nis U*est*rae

[s.k.:]

Ad seruien*dum* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Spectabili ac Mag*nifi*co D*omi*no, Stephano Tőkőly, de Kézmark, Co*mita*tus Aruensis Supremo Comiti *e*tc. D*omi*no Amico obs*ervandissi*mo *[P.H.]*

280.

Koháry Istvánnak

Érsekújvár, 1654. július 26.

A gyarmati katonák elfogták Dunaföldvárnál a földvári apát egyik szerb jobbágyát. Mivel ez magyar, sőt egyházi alattvalónak számít („hódolt" és nem „hódolatlan"), kéri engedje el 200 forintnyi válságdíját.

(ŠOkA BB Arch. Koháry-Coburg, Pars I–III, n. 564. – ered.)

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*ce D*omi*ne Amice N*obi*s observandi*ss*ime

Salute ac officÿ commendatione p*rae*missa. Sok iokkal algia megh I*ste*n k*egye*lmedet. Posgai Miklós Főlduári Apatur Ur*am* talála megh bennünket, ielentuén, hogy az elmult űdökben az Gyarmati Vitézek Földuár ala menuén, es az ott való Réunél

[1] Rabcis: minden bizonnyal a Turdostól északra fekvő Rabcsice.

talaluan egy eő kegyelme Racz Gyuricza nevű hodult Racz Jobbagiat, el hoztak, és azt kegyelmednek hodulatlan Racz gianánt Száz hatuan forintban elattak volna, mely nem szenuedhetuén az Rabi saniaruságot, két száz tallérban és egiéb partekaban megh sarczoluan, kegyelmed által el bocsatatot. Miuel azért igen bizonios, hogy adozo Jobbagia volt Posgai Uramnak, azt az Vitézek el nem hozhattak volna, annal inkab kegyelmednek el nem adhattak volna. Minthogy azis Egyhazi Joszágh, kinek oltalmazasa bennűnketis illet, kériük kegyelmedet, az mi tekintetünkre es Interpositionkrais szabaditsa fől azon Raczot az kezességtül, fel talalhattia modgiat kegyelmed, hogy az kegyelmed pénzeis megh terjen. Evvel kegyelmed nékünk kedues dolgot cselekeszik, kiről el sem feletkezünk, sött kegyelmednek minden alkalmatossaggal kedueskednÿs akarunk, Istentölis iutalmat veszi kegyelmed. Tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet sokaigh kedues egésséghben. Vyuarini 26. Iulÿ Anno 1654.[1]

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

[s.k.]

Ad serviendum paratissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 255. sz.]

281.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1654. augusztus 5.

A bécsi udvar kifogásai Forgách-csal szemben. Külföldi hírek. Nógrád ellátása.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 74 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Fiam Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Az kegyelmed leuelet uettem. Az ö Felsegenek irt leuelben, nem talaltam semmi fogiatkozast, azert be chinaluan megh küldöm. Az mi Pucham Vram dolgat illeti, nem ugy kell, edes Fiam Vram. En Pucham Vramnak barattia uagiok, azis leszek, es megh szolalok mellette. Kegyelmed el hidgie, nem chiak maga uagion az Vduarnal, az ki nem szereti kegyelmednek eddigh ualo chelekedetit. Azt iria uolt egyszer Picolomininak Schlik, midön auual feniegetödzött, hogy ki hÿa, az ki improballia, hogi el bochulotta Paniert.[a] Sokan uannak, Vram, nem giozned mind öket le uerni. Nem ugy kell azert, hanem en tegnap fel küldöttem Bechbe szolgalmat *[!]*, irtam diligenter, az mint igertem kegyelmednek, adgiak ertessere, mit bannak kegyelmedben, es megh emendallia magat, Pucham Vramnak in particulari, megh iön remellem ma, uagy holnap az

[1] Posgay Miklós († 1668), 1637-től volt esztergomi kanonok, 1645-től őrkanonok. Karrierje tetőpontját 1666. évi nagypréposti és scopiai püspöki kinevezése jelentette. A dunaföldvári apátságot számos egyéb javadalma mellett 1647-ben nyerte el.

szolgam, megh hozza az ualaszt. Ha ezt az utat nem köueti k*egyelme*d, en iobbat nem mondhatok; felek raita, hogy iobban intricallia magat k*egyelme*d.

Ma uettem Bechbül leueleket, uagy latom, ala fogiak küldeni az ottfen ualo leghenieket k*egyelme*dhez töruenre.

Az Lengielek felöl rosz hireket hallok. Az Herczegh Arrast obsideallia, varok többet szolgam altal Bechbül. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det, edes Fiam Vram, keuanatos io egesseghben. Posonÿ 5 Augusti 1654.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Keg*yelme*d, edes Fiam, panaszt tett oda f[enn] ream, hogy Nogradba ninchen profont *[?]*, chiak ualaki egy szot szollott uolna Hölgy Vr*amn*ak, hiszem uagion hala I*st*ennek mind borom, mind gabonam. Megh hattam mindgiart Hölgy Vra*mna*k.[1]

[Első lap alján, más kézzel:] C*omiti* Ad*amo* Forgacz

[a] a mondat *sic*! (esetleg 'elbochul otta'), értelmezése további vizsgálatot igényel

281.bis

II. Rákóczy Györgynek

Pozsony, 1654. szeptember 5.

Megkapta követétől levelét. Terjed a pestis, ezért és az uralkodó születendő gyermeke miatt késik a diéta összehívása. Örül, hogy a Jenő ostromával kapcsolatos hírek alaptalanok; legyen bizalommal az uralkodóhoz. Küldi a IV. Ferdinánd temetésén elhangzott német prédikáció latin fordítását.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], V. tétel, n. 770 – s.k.)[2] ||

Excellentissime Princeps

Megh adta Medniansky Vram az keg*yelme*d böchülletes leuelet. Vgy latom, az io Isten megh akaria touabb is tartani az mi megh romlott Nemzetsegünknek fogiatekiat, ki chak az io eggiesseggel leszen megh, nem maskepen, tartsa az io Isten es öregbiche bennünk az io ertelmet es eggiesseget.

Itt az mi földünkön kiualtkepen az Dunan tul, Prukban, hol es környül imittamott az pestisben kezdettek halogatni. Vgy ertem, Eperiestis es több helieken, kihez kepest, mert igen irtozik ő Felsege az pestistül, ki nem bochatotta megh az Regalisokat az gyűles uegett, azon is törődik ő Felsege, hogy Chiaszarne Aszoniunk uarando

[1] Hölgy Gáspár a prímási birtok jószágkormányzója Lippay alatt, 1665-ben feleségével Bóka Annával báróságot kapott, ugyanekkor királyi személynök 1666-ig.

[2] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 586–587, n. v.

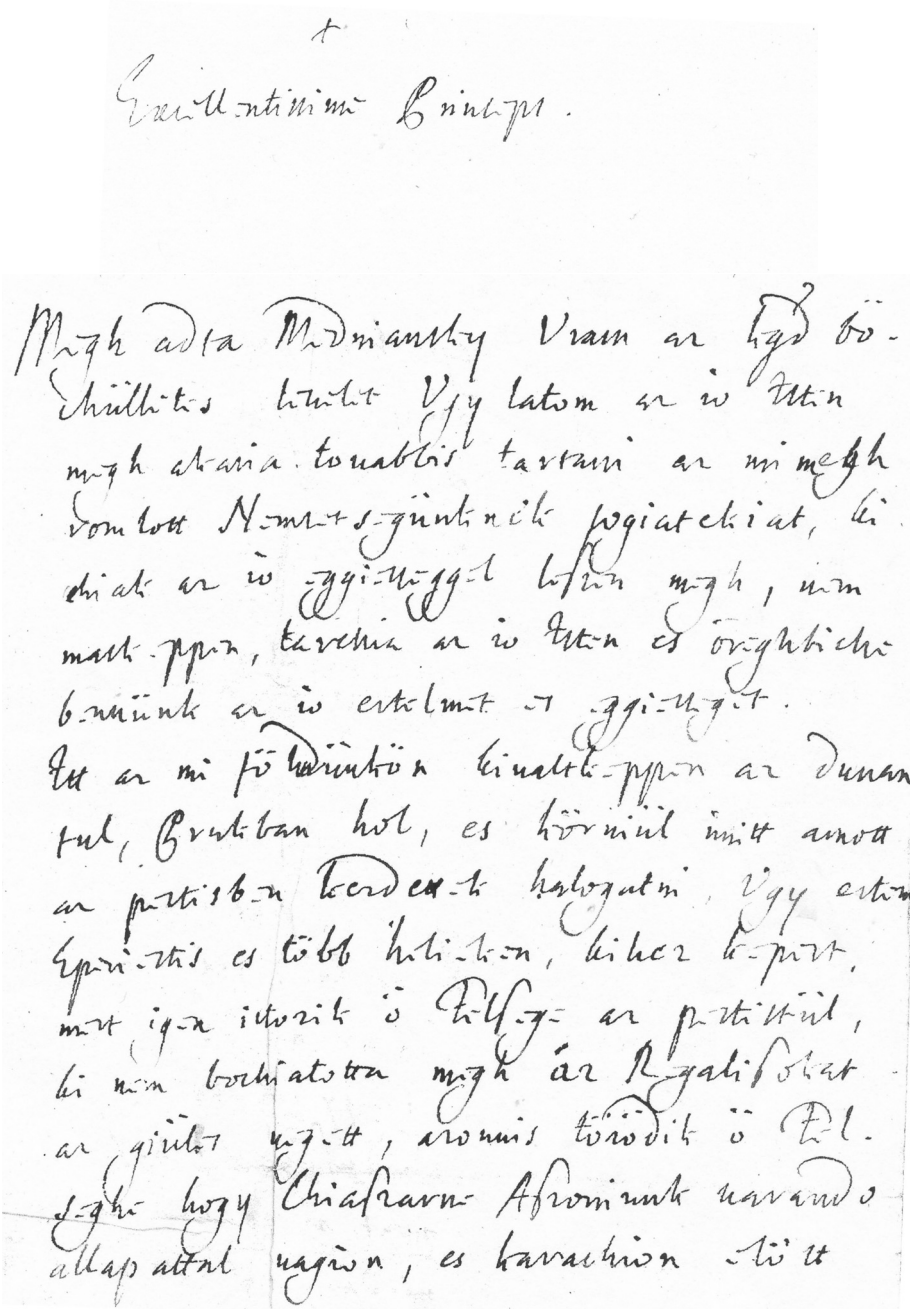

281.b sz. (részlet)

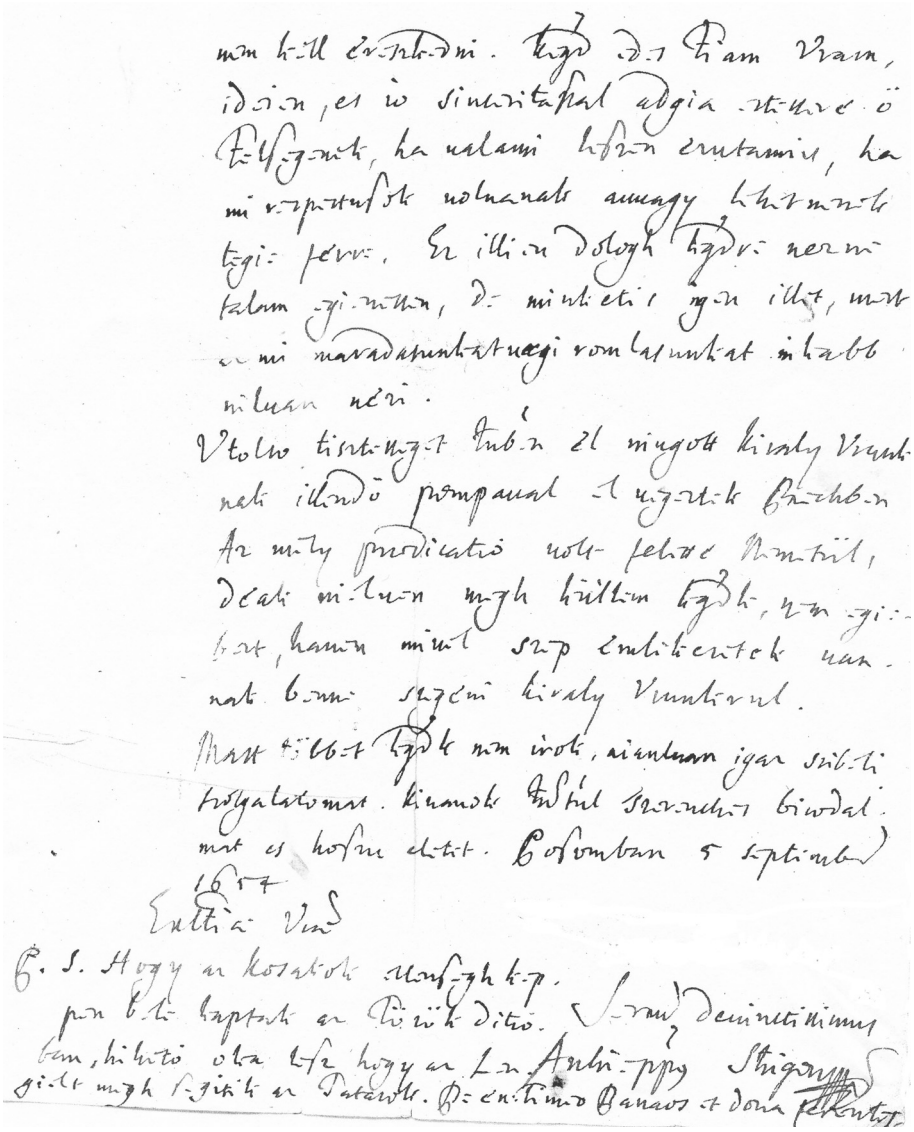

281.b sz. (részlet)

allapattal uagion, es karachon előtt ‖ egy hettel uaria uendeget, el sem hadna örömest magatol, ha ala hozza, az is baios, mert itt szülni, azutan ollian apro giermeket teli hidegben utra uinni galibas, ittis maradni uagy kesni az giűles utan alkalmatlan. Mindazonaltal nem kesik ő Felsege uele, kibochatia az Regalisokat, es eleget teszen hiuatalianak, adgia Isten, legien szerenches es io eggiező giűlesünk.

Nagy hír uala nalunk, hogy az Török immar mezőben szallott Jenő uegett, es hogy az keg*yelme*d nepeis ki szallott az haidusaggal, hala Istennek, hogy füstben ment az az hír es dologh, uigyazni kell mindazaltal, es az ő io szauan securitasnak ‖ nem kell ereszkedni. Keg*yelme*d, edes Fiam Vram, ideien es io sinceritassal adgia ertesere ő Felsegenek, ha ualami leszen ezutannis, ha mi respectusok uolnanak auuagy lehetnenek, tegie felre. Ez illien dolog keg*yelme*dre nezue talam egienessen, de minketis igen illet, mert az mi maradasunkat uagi romlasunkat inkabb niluan nezi.

Vtolso tisztesseget I*ste*nben elniugott Kiraly Vrunknak illendő pompaual el uegeztek Bechben. Az mely praedicatio uolt felette Nemetül, deak nyeluen megh kültem keg*yelmedne*k, nem egiebert, hanem miuel szep emlekezetek uannak benne szegeny kiraly Vrunkrol.

Mast többet keg*yelmedne*k nem írok, aianluan igaz szíbeli szolgalatomat. Kiuanok I*ste*ntül szerenches birodalmat es hoszu eletet. Posonban 5 Septembris 1654.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*us* deuinctissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Hogy a kozakok ellensegh keppen belekaptak az Török ditioban, hihető oka lesz, hogy az Lengielt megh segítik az Tatarok. De en Timeo Danaos et dona ferentes.[2]

282.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1654. október 26.

Kéri, működjön közre a nélkülöző koronaőrző gyalogság vasi járandóságának behajtásában.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29330 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine ob*servandissi*me

Salute ac officÿ commendatione p*rae*missa. Sok iokkal algia megh I*ste*n keg*yelmede*t. Megh nem tudom voltaképpen irni keg*yelmedne*k, édes Groff Ur*am*, minemeö nio-

[1] Mednyánszky Jónás († 1668), Beckó birtokosa, I. és II. Rákóczy György familiárisa, állandó kapcsolattartója Nyugat-Magyarországon és gyakori követe a bécsi udvarban. – Pruk: Királyhida (illetve a Lajta túloldalán, már Ausztriában fekvő Bruck an der Leitha). – Az elhunyt király: IV. Ferdinánd.

[2] 'Félek a görögöktől, még ha ajándékot is hoznak'. (Verg., Aeneis, II, 49.)

morult és fogiatkozot allapotban vagion az egynéhány Corona örzö gyalogságh az fizetetlenségh miat. Vgy vagion pedigh értésemre, hogy sohul nincsen anni fogiatkozas, mint Vas Vármegiében az Coronalis pénz restantiai véget. Kérem azért szeretettel kegyelmedet, megh tekintuén az felliül emlitet Corona örzö gialogsagnak fogiatkozot allapottiokot, ne csak ellent ne tarcson benne, hogy ki szedhessék az kegyelmed Ioszagiban azon restantiakot, hanem magais munkalkodtasson benne, hogy minden fogiatkozas nélkül és mentöl hamarab az Camora Perceptora kezéhez szolgaltassanak, hogy igy nyaualiasok igje fogiot allapotokbul valamire subleualtassanak. Éltesse Isten kedues egésséghben kegyelmedet sokagih. Posonÿ, 26 Octobris 1654.[1]

Illustrissimae Dominationis Vestrae.

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

283.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1654. november 13.

Győzelem a törökök felett; szánja betegségét, jobbulást kíván; Esterházy Lászlóné halála.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29331 – s.k.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime

Salute et officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal áldgia megh Isten kegyelmedet. Az kegyelmed leuelet nagy szeretettel uettem, édes Generalis Vram, szerencheiet az Török ellen kegyelmednek ertettem uala ugian, keuanom az Vr Istentül, hogy ezutannis sok es nagy szerencheket adgion kegyelmednek. Mindazonaltal annak örömet igen megh tartoztatta uolt ennalam az kegyelmed beteghsege, kit mely szanakodassal es megh keseredett sziuel ertettem es erzettem, bizonsagom lehet Wesprimi püspök Vram, ki akkor ielen uolt. Edes Generalis Vram, kegyelmed engemet szinten magaeua tett, es az en szeretetemet is el foglalta, kit megh tapasztal ezutannis en bennem. Kerem felettebb kegyelmedet, uisellien egessegere gondot, az mertekletes eletet köuesse kegyelmed, az Doctorokat megh nem uesse, el ne mulassa. Tarcha megh kegyelmed magat sokaigh nekünk, ‖ hazaianak, az közönseges ionak, bizoni ha lehetne, ueremmelis megh giogitanam kegyelmedet, es hoszabbitanam eletet kegyelmednek. Szegen Istenben el niugodott Eszterhazi Laszlone Aszoniom halalais, el hittem, elegge megh keseritette kegyelmedet, ualamely resze uigasztalasnak az, hogy tudni ualo uolt, nem elhetett az az

[1] A *pecunia coronalis* a koroanőrök fizetésére a földesurak terhére portánkénti kirovásban meghatározott, a következő országgyűlésig érvényes adó. Szijártó M. István, *A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*, Keszthely 2010, 169, 53–56. j.

böchülletes Vri Aszoni sokaigh, ugy megh romlott uolt egessegeben, niugosza az io Isten az örökke ualo boldoghsaghban. En miheliet megh hallottam az kegyelmed Török ellen ualo szerencheiet, mindgiart irtam oda fel, es disponaltam az nagy embereket, hogy gonosz neuen ne uegiek, az mint hogy nemis uettek, hala Istennek. En az kegyelmed szolgaia maradok migh elek, edes Generalis Vram. Tarcha es eltesse az io Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Posonban 13 Nouenbris 1654.[1]

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

284.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1654. december 7.

Sós András és dika-járandósága.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29332 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia megh Isten kegyelmedet. Szeretettel vettem az kegyelmed leuelet, édes Generalis Uram; melyben Sós Andrast nékem bizonios Dicalis pénzbéli restantiak veget recommendal. Irtam azért az Vice Ispannak, hogy diligenter inquirallia azokot a Restantiakot, és ha lesznek, exigaltassais, hogy az megh neuezet kegyelmed iambor szolgaianak lehessen onnitis subsidiumja. Az mi pedigh bizonios hatar véget uelem valo Controuersiajat illeti, meg eddigh olliat nem hallottam volt, mindazaltal irattam az Uyvári Tisztuiselömnek, hogy menteöl hamarab informalion felöle. En a mint kegyelmednél létemben ajanlottam magamot, kész vagyok kegyelmednek, édes Groff Uram, a miböl tudok io sziuel szolgálnom, kiuánuan Istenteöl io egésséget kegyelmednek. Kéremis szeretettel kegyelmedet, édes Groff Uram, leuele által egésséghe felöl tudositani ne neheztellien. Tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet sokaigh kedues io egésségben. Tyrnauiae, 7. Xbris, 1654.[2]

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

[s.k.:]

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

---

[1] A veszprémi püspök: Széchenyi György. – A „nagy emberek”: nyilvánvalóan a Hadi- és Titkos Tanács tagjai.

[2] Nem tudható, hogy melyik vármegyéről és alispánról van szó.

285.

Batthyány Ádámnak

Nagyszombat, 1654. december 17.

Lelkigyakorlata miatt nem tudott szolgálatára állani Sennyey Albert látogatásakor; reméli az országbíró temetésén találkozhatnak; ajánlására felvesz egy fiatalt a konviktusba.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29333 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me

Salute ac officÿ commendatione p*rae*missa. Sok iokkal álgia megh I*st*en keg*yelmed*et. Eluettem, édes Generalis Ur*am* a keg*yelm*ed leuelét, melyben egességhe felöl tudosit, kit keduessen értettem, es hogy k*egyelmedn*ek elebbi io egésséget megh adgia I*st*en, szibül kiuanom. Senney Albert Ur*am* hogy it volt, szinten akkor felre vettem volt magamot, megh gondoluan a sok példakra nézueis az emberi allatnak alhatatlan eletet és veletlen valo halalat, hogy énis, ha szolitatna*m*, keszen talalhatna*m*, igiekeztem raita, melyre nézue minden vilaghi dolgoktul megh vonuan magamot, szemben nem lehettem eő keg*ye*lméuel, de ha mit parancsol keg*yelm*ed, kesz vagiok k*egyelmedn*ek szolgálnom és kedueskednem, s- ugy hiszem ha elöb nemis, szegény Iudex Cur*iae* Ur*am* temetesen keg*yelmed*del szembe*n* lehetek, és maganossa*n* mindenekrül beszélgethessek. Az minapiban irt vala keg*yelm*ed valami Oskolaban jaro ifiurol, hogy ide be vehetne*m* az Conuictusban, melyben noha alkalmas impedimentumok voltak, de hogy ebbennis megh mutassa*m* keg*yelm*edhez valo igaz affectiomot, csak keg*yelm*etek küldgie ide, be veszik a Conuictusban. Keg*yelm*ed nékem más nagiob dolgokbanis parancsollion, io sziuel szolgalok és kedueskedem k*egyelmedn*ek. Tartsa és eltesse I*st*en keg*yelmed*et sokaigh kedues egésségbe*n*. Tyrnauiae 17. Decembr*is* A*nn*o 1654.

Ill*ustrissi*mae D*omi*nation*is* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

286.

Forgách Ádámnak

Nagyszombat, 1654. december 19.

Nyugalomra inti, biztatja, várja az uralkodói rendelkezést.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 75 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedn*ek, edes Fiam Vram

Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Az k*egyelm*ed leuelet uettem, edes Fiam Vram, irassit megh oluastam, nem tudok egieb ualasztot adnom k*egyelmedn*ek, hanem

az ö Felsege paranciolattiatul uarok, es k*egyelme*detis ha I*st*en be hozza, szeretettel latom, többet beszellek. Azomban hic murus[a] aheneus esto, Nil conscire sibi nulla palescere culpa,[1] az mint nemis ketelkedem. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Tyrnauiae die 19 Decembr*is* 1654.

Ill*ustriss*imae D*ominationis* V*estrae*

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. K*egyelme*d, edes Fiam Vram, akarki szauan megh ne indullion, ne legien uigadozo uad. Bizon iol adgia I*st*en + es az artatlanokat megh oltalmazza.

[Kívül:] Excellentissimo Comiti Domino Adamo Forgach Perpetuo de Ghymes, Comitatuum Nogradienisi, et Borsodiensis Supremo Comiti, Pincernarum Regalium per Hungariam Magistro, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario, per Hungariam Campi Marschaleo, Partium Regni Hungariae Cis Danubianarum et Confiniorum Antemontanorum, ac Praesidii Ersek uyvariensis Supremo Generali Capitaneo etc. Domino Filio observandissimo

[a] az eredetiben nyilvánvaló tollhiba miatt '*nurus*' áll, ami 'nő'-t, 'meny'-t, 'asszony'-t jelent

287.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1655. február 4.

Az uralkodó személyesen jön az országgyűlésre; mielőbb siessen Pozsonyba.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 77 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne Fili ob*servandiss*ime

Salute ac officÿ commendatio*ne* praemissa. Sok iokkal algia megh I*st*en k*egyelme*det. Tegnap későn érkezék Bécsbül Cancellarius Ur*am*, ki átal eő Felsége k*egye*lmessen insinuallia, ugy rendelte volna ide jüuetelit, hogy die 17. p*rae*sentis,[2] megh indullion Bécsbül, ha azomban a Regnicolak sufficienti numero[3] eőszue giülnek. Kérem azert szeretettel k*egyelme*det, édes Fia*m* Ur*am*, rendellie ugy uttiat k*egyelme*d, hogy k*egyelme*dis, ha eléb nemis, csak valami két, haróm nappal ne neheztellie*n* eléb it Posonban ielen lenni, és masoknakis, a kik*ne*k kiuantatik értésére adni, hogy anniual bőchü-

[1] „Számunkra is ez legyen ércfal: hogy nincs bűntudatunk, s nem bánt sápasztva" (Horatius, Epistulae, I, 1, 60–61). A Lippay-levelekben élő latinitásra, egyéb klasszikus idézetekre, és a tágabb nyelvi kontextusra lásd Tusor Péter, *Episzkopátus és latinitás a 17. századi Magyarországon (Néhány adat és szempont)*, Pietas non sola Romana. Studia memoriae Stephani Borzsák dedicata (ed. Anita Czeglédy–László Horváth *et al.*), Budapest 2010, 905–918, különösen 910–911.

[2] Február 17-én.

[3] 'elégséges számban'.

letessebb*en* fogadhassuk és excipialhassuk az mi keg*ye*lmes Urunkot. Hozza és eltesse Is*te*n keg*yelme*det io egességhben. Posonÿ, 4 Februar*ii*, A*nn*o 1655.

Ill*ustri*ss*i*mae D*omi*nationis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

288.

Batthyány Ádámnak
Kismarton 1655. február 7.
Kismartonba hívja, hogy az uralkodó óhajára tanácskozzanak.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29335 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne obseruan*dissime*.

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia meg I*ste*n k*egyel*medet. En ide Kismartonban erkezuen, edes Generalis Ura*m*, it talatam Auersperger Ur*am* leuelet, melyben iria, hogy eó Felsege igen akaria, hogy k*egyelme*ddel es Nadasdy Urammal, it leuen Cancellarius Uramis, neminemü bizonios dolgokrul consultalkodgiunk. Kérem azért szeretettel k*egyel*medet, edes Generalis Uram, hogy k*egyel*med nem szanuan faradsagat, siessen hozzank ide mentől hamarab atal randulnj. Hozza Isten k*egyel*medet io egessegben. In Kismarton 7. Februar*ii*, 1655.[1]

Ill*ustriss*imae D*omi*na*tio*nis V*est*rae

[s.k.:] Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P. S. Ö Felsege mastis azon uagion hogy 17. megh indullion, Cancellarius V*ram* szolgalattiat aianlia keg*yelme*d*ne*k. *[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]*

289.

Batthyány Ádámnak
Kismarton 1655. február 9.
Lósi Mihály esztergomi kanonokot küldi tárgyalni.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29334 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandiss*i*me

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia meg I*ste*n k*egyel*medet. Sziuem szerint uarom uala k*egyel*medet, edes Generalis Ur*am*, hogy ide jüt uolna

[1] Johann Weikhard Auersperg († 1677) titkos tanácsos, IV. Ferdinánd nevelője, I. Lipót alatt főminiszter, 1669-ben kegyvesztett lett.

kőzinkben, de ugy gondolom, az k*egyelme*d tauul valo lete nem e*n*gedte, hogy el erkezhetet uolna. Im azért Losi Mihaly Uramot, Tornaj Esperest es Esztergami Canonokot küldőttem k*egyelme*dhez, kitűl szoual izentem k*egyelme*dnek, s kerem szerettel k*egyelme*det, edes Generalis Ur*am*, hogy azokban, mellieket az en neuemmel mondand, adgion hitelt beszedenek, es io ualaszalis boczassa. Tarcsa s eltesse I*st*en k*egyelme*det sokaig io egesseghben. In Kis Marton, die 9. Februarÿ, A*nn*o 1655.[1]

Ill*ustriss*imae D*omi*na*tion*is V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

290.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1655. február 15.

Értesíti, hogy az uralkodó február 25-re Pozsonyban lesz.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29336 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine ob*servandissi*me

Salute ac officÿ commendatio*ne* p*rae*missa. Sok iokkal algia megh I*st*en keg*yelme*d*et*. Ezen oraban vettem, édes Generalis Ur*am* az eő Felsége leuelét Cancellar*ius* Ur*am* altal, melyben keg*y*elmessen jelenteni méltoztatik, hogy miuel labai miat megént alkalmatlanul kezdette magat érezni eő Feőlsége, a' hoz képest, ugy rendelte ala jűueltelit, hogy 27. megh induluan Bécsbül 28. ide érkezhessék. Ezt akaram keg*yelmed*nek, édes Generalis Vr*am*, értesére adnom. Éltesse I*st*en keg*yelme*d*et* sokaigh kedues egésséghben. Posonÿ 15. Febr*uarii*, 1655.

Ill*ustrissi*mae D*omi*nation*is* V*est*rae,

[s.k.:] Seru*it*or addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

291.

Esterházy Pálnak

Pozsony, 1655. február 15.

Értesíti, hogy az uralkodó február 25-re Pozsonyban lesz.

(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2951 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Fili ob*servandissi*me

Salute et officÿ commendatione praemissa. Sok jokkal algya meg Isten k*egyelme*det. Ezen oraban vettem édes Fiam Uram az eő Fölsége levelét Cancellarius Ur*am* altal,

[1] A germanikus Lósi Mihály († 1657) 1652-ben lett kanonok, 1653-ban tornai főesperes.

melyben k*egyel*messen jelenteny méltóztatik, hogy mivel labay miatt megént alkalmatlanul kezdette magát érezni eő Felsege, ahoz képest ugy rendelte ala juvetelit, hogy 27. meg indulvan Bécsből, 28. die ide érkezhessek. Ezt akartam k*egyelmedn*ek, edes Fiam Ur*am*, értésére adnom. Éltesse I*st*en k*egyelme*det sokaig kedves egessegben. Posonÿ Die 15. Febr*uarii*. A*nn*o 1655.

Illustrissimae D*omi*nationis V*est*rae

[s.k.:] Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Paulo Eszterhassj de Galanta, Perpetuo de Frakno et kis-Marton, Supremo Comiti Comitatus Soproniensis, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cubiculario, ac Praesidii Eiusdem Papensis Supremo Capitaneo etc. Domino filio observandissimo.

292.

Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. február 18.
Lósi kanonok nem tehet jelentést; Csáky Lászlóné és Hanzli ügye.
(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29337 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne ob*servandissim*e

Salute ac officÿ commendatio*ne* praemissa. Sok iokkal algia megh I*st*en keg*yelme*det. Losi Ur*am* atal nem juhotuen a Dunan, szoual valo Relatiot nem tehetet azokrul a dolgokrul, melliekrul altala izentem volt keg*yelme*dnek, édes Generalis Ur*am*, hanem irasban foglaluan megh küldöm. Csáki Laszloné Aszoniommal én eleget beszélgettem, és nem akar az Hanzlihoz[1] niulni, s- az maga szekin sem akaria megh lattozni *[?]*, hane*m* elvarja a keg*yelme*d eó Felségeuel éggiütt valo be júuetelit, azonban el érkezik Csaki Istuán Uramis és közleni fogia eó keg*y*elméuelis. Ezen dologrul en eo Fólsegenekis igy irtam. Az mi pedigh az eő Főlsege ide be valo jűuetelit illeti, ugian azon terminusban van, az mint utobbi leuelemben megh irta*m* keg*yelme*dnek, tudniillik hogy 28. p*rae*sentis it leszen. Azonban ha mi vy *[?]* occurral, el ne*m* mulatom keg*yelmedn*ek, édes Generalis Ur*am* késeggel értésére adnom. Tarcsa és éltesse I*st*en keg*yelme*det sokaigh kedues egésségben. Posonÿ 18. Febr*uarii* 1655.

Ill*ustrissim*ae D*omi*nation*is* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

[1] Talán a főúri udvari zenészről lehet szó. Vö. *Esterházy Pál: Mars Hungaricus*, kiad. Iványi Emma–Hausner Gábor, Budapest 1989, 311–312 (Esterházy Pál visszaemlékezése ifjúkorára, 1635–1653).

293.

Esterházy Pálnak

Pozsony, 1655. február 23.

Az uralkodó február 28-ra Pozsonyban lesz.

(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2952 – ered.)

Illustrissime Comes D*omi*ne Filj obseruan*dissi*me

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia megh I*ste*n k*egyel*medet. Ugy iut eszemben, edes Fiam Uram, hogy harmadik leuelem ez k*egyelme*dhez az eő Felsege iűuetelirűl. Azert most sem tudok k*egyelmedne*k egiebet mit irnom, hanem hogy eő Felsege 28. praesentis, ugy mint ez jűuő Uasarnap bizoniossan be erkezik. K*egyelme*dis azert ugy alkalmaztassa jűuetelit, hogy akkor it leuen, böcsületessen fogadhassuk eő Felseget. Tarcsa s eltesse I*ste*n k*egyel*medet sokaig, es hozza io egessegben. Posonÿ, 23. Febr*uarii* 1655.

Ill*ustriss*imae D*omi*na*tio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 291. sz.]

294.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1655. február 28.

Az uralkodó Pozsonyba érkezése valószínűleg halasztódik.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29338 – ered.)

Illustrissime Comes Domine ob*servandissi*me

Salute et officÿ commendatione praemissa. Az K*egyelme*d jambor szolgaja az izenetet meg monda, s- mit irjon k*egyelme*d leuelebenis, meg értettem; bizonyos dolog, én k*egyelmedne*k meg ira*m*, ualahoua teuelyedet el az leuel, hogy eö Fölsege be jöuetelenek napya ma uagyon, ugy mint 28 p*rae*sentis,[1] de im eö Fölsege semmit sem ir, sem izen, ha meg indulté tegnap, uagy ne*m*. Kire nezue alig hiszem, hogy ma be erkezzek eö Fölsege, hanem uagy holnap, uagy pedig holnap uta*n*. Szoual böuebben izentem Keg*yelmedne*k, edes Generalis Ur*am*. Hozza I*ste*n k*egyelme*det kedues io egesseghben. Posonÿ, die 28. Februarÿ, A*nno* 1655.

Ill*ustriss*imae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

[1] Február 28-án.

295.

Nádasdy Ferencnek

Pozsony, 1655. február 28.

Az uralkodó szerdára megérkezik Pozsonyba, jöjjön fogadására.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29339 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne Fili obseruandissime

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia meg I*st*en K*egyelme*det, edes Fiam Uram. Ezen oraban, ugy mint estue niolcz orakor erkezek Cancellarius Ur*am* eö Felsegetül, azt hozuan hirul, hogy eö Felsege ez jüuö kedden meg indul Beczből, es minden bizonnial it leszen szeredan. Kerem azert k*egyelme*det szeretettel, edes Fiam Ura*m*, miuel ily közel uagion k*egyelme*d, ne szannia faradsagat, hanem maga jűiőn be, had consultalkodhassunk eggiűt, mint fogadhassuk eó Felseget leg böcsületesben. Hozza I*st*en k*egyelme*det jo egessegben. Posonÿ, die ultima Febr*uarii* A*nn*o 1655.

Ill*ustriss*imae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Francisco De Nadasd perpetuo Terrae Fogaras, Comitatus Castriferrei supremo Comiti, Curiae Regiae per Hungariam magistro ac Sacrae Regiae Maiestatis Consiliario et Camerario etc. Domino Filio observandissimo

296.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1655. február 28.

Az uralkodó szerdára megérkezik Pozsonyba, siessen fogadására.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29340 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne obseruan*dissi*me

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia meg I*st*en k*egyelme*det, edes Generalis Ur*am*. Ezen oraban ugy mint estue niolcz orakor erkezek Cancellarius Vram Beczből, azt hozuan hirűl, hogy eö Felsege ez jűuő kedden meg indül *[!]*, es minden bizonnial it leszen szeredan. Kerem azert szeretettel k*egyel*medet, edes Generalis Uram, miuel ily kőzel uagion k*egyelme*d, nem szanuan faradsagat egy nehaniad magaual jűjőn be, had consultalkodhassunk eggiüt, mint fogadhassuk eö Felseget leg bőchületesben. Hozza I*st*en k*egyelme*det jo egessegben. Posonÿ, ultima Febr*uarii* 1655.

Ill*ustriss*imae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

297.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1655. március 29.

Az országgyűlés tárgyalásai már ott állanak, hogy feltétlenül szükséges jelenléte.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29341 – ered.)

Illustrissime Comes Domine obseruandissime

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Agion Isten k*egyelme*dnek, edes Generalis Uram, sok öruendetes Husuet napokot szerencsessen meg erni es el mulatnj jo egessegben. A minapiban ezen menuen atal a k*egyelme*d szolgai jelentettek, hog *[!]* en tülemis uar k*egyel*med abban, mikor kellessek k*egyelmedne*k be jünj: miuel azert az eö Felsege akarattiais az, hogy be jüiön k*egyel*med. Kerem szeretettel k*egyelme*det, edes Generalis Ura*m*, hogy nem kesuen oda kj, siessen be jűni, mert mar derekas dolgaink erkeznek, a melliekben szükseges a k*egyelme*d jelenlete es szolgalattiais. Az mi a magam allapotomot illetj, I*ste*nnek legien hála, mar iobban uagiok, el hagyuan az hideg leles, chak hogy meg igen baggiat állapottal es gienge erőuel birok. Ezek utan eltesse Isten, es hozza k*egyelme*det egessegben. Posonÿ, 29. Martÿ, A*nn*o 1655.

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae.

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

298.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1655. április 5.

Sürgetőleg hívja Pozsonyba.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29342 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne obseruandissime

Salute ac officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal algia meg I*ste*n k*egyel*medet. El menetelekor jelentette uala k*egyelme*d, hogy a mikor kjuantatnek a k*egyelme*d itten ualo jelen lete, enis meg irnam k*egyelmedne*k, es noha mar ez elöttis meg irtam, de most uÿobbannis kerem k*egyelme*det szeretettel, edes Generalis Ur*am*, szükseges leuen mar a k*egyel*med it ualo lete, ne kessek mentül hamarab be jünni k*egyel*med. Hozza s eltesse I*ste*n k*egyelme*det, es adgia latnom jo egessegben. Datum Posonÿ, die 5. Aprilis, A*nn*o 1655.

Ill*ustrissi*mae D*omi*na*tion*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

299.

II. Rákóczy Györgynek

Garamszentkereszt, 1655. október 2.

Lengyelországi politikai helyzet; óvintézkedések a lengyel király bejövetele ellen. Rozsnyó felé jártában meg kívánta látogatni Lorántffy Zsuzsannát, a pestis és a lengyel hírek miatt ettől végül elállt.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 583–584 – s.k.)[1]

[…][a] tündöklenek uala, meli hatalmassak es dichősegessek ualanak, es ime nem chiak keues esztendo, hanem keues holnap elronta őket.

Mindazonaltal chiak az Kosakokkal uegeztessek ez dolgokat (kiben ha keg*yelme*d munkalkoszik, igen Istenes dolgot chelekeszik), talam megh az Isten megh seghiti.

En tartok attul, hogy ha az Orszaghban nem subsistalhat az kiraly, ide ne uegie magat Magiarorszagh fele, es galibat ne szerezzen minekünkis, mindenestül puszta kezzel leuen es keszületlenek,[b] kertem azert alazatossan ő Felseget, legien mi reankis gondia es prouideallion, ha Silesianak prouidealt az közel ualo hadakra nezue, minketis ne feleichen. Ritkan döl le ugy egy nagy fa, hogy legh alab az aghai es ueszői az körül ualo allo fakatis megh ne suichak. Ötven ezer emberenek kelletett eddigh az napigh talpon lenni ‖ ő Felsegenek Silesiában es Cheh orszaghban. Vgy uelem, hogy az Hollandusok, Danusok, te*n*ger melletti uarasokis az Imperiumban, kik az Baltikum tengeren kereskednek, nem keduellik ezt az Suecusok potentiaiat, es hogy ők legienek Vrai annak az tengernek, el foghlaluan az Danczkai portustis. Illen kezben sok iok uadnak, hamar fordulnak az hadi allapatok.

En ez napokban Rosno fele mentem uolt, miuel egiebirantis mas az pestis miatt se posoni, se szombati, se uyuari hazaimban nem lakhatom, nem mesze leuen, nagy uagiodasom uolt, hogy az Meltosaghos feiedelem Aszont, az keg*yelme*d edes Anniat megh latogassam, de miuel az taionnis ertettem az pestist fakadozni, ezek az rosz Lengiel hirekis siettettek uisza iöuetelemet, el kellett mulatnom, egiebirant szerenchemnek tartottam uolna, ha Őkegyelmének szolgalhattam es uduarolhattam uolna. ‖ Keg*yelme*d megh bochiassa, hogy illien hoszu irasommal terhelem kegyelmedet. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io eghesseghben, es adgion szerenches birodalmat. Szent Kereszten 2 Octobris 1655.[2]

Excellentiae Vestrae

Seruus deuinctissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a levél eleje hiányzik | [b] a második 'le' a szóban sorközi betoldás

[1] Kiadva: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 587–588, n. vi.

[2] Danczka: Danzig (Gdańsk).

300.
Forgách Ádámnak
Garamszentkereszt, 1655. október 7.
A lengyelországi hadi események; János Kázmér lengyel király menekülése a svédek elől és lengyel helyzet nyomán teendő óvintézkedések.
(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 79–80 – s.k.)

Szolgalok Keg*yelmed*nek, edes Fiam Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Szeretettel uettem az k*egyelmed* leuelet, edes Fiam Vram, mi karban legien az Lengielek allapattia, ez inclusakbul megh erti k*egyelmed*, melliet irtak Palatinus Vra*mna*k, es igen bizonios.

Ebbül azt hozhatni ki, hogy az Lengiel kiraly azert ment arra az utra, es nem szalad ott edgiütt az felesegeuel Silesiaban, hogy uagion, mint magokis iriak, uagy az kozakokban, uagy az Tatarokban, uagy mind az kettöben remenseghe, az Kozakoknak mindent megh igert az kiraly, ualamit keuantanak, az Tataroknak küldött ött szaz ezer Tallert.

Ha megh fogiatkozik ezeknek segitsegekben, megh nem tartia Lengiel Orszagh, nemis iöhet immar Szepesre, hanem oda kell az Orosz Krainakra, Hommonnara uagy Vnguarra be iönni, Erdelben nem megien, Hauasalföldebül nem uar semmit, uisza Szepes fele nem mehet, be kel iöni az Orszaghban.

Mi pedigh, edes Fiam Vram, chiak iambor ‖ emberek uagiunk, őszue tettük kezünket es uesztegh allunk, irtam eginehani izben ö Felsegenek, [a]mind magam,[a] mind pedigh edgiütt Palatinus Vram*m*al, uisellien gondot az mi szegeni hazankra. Egh az domus contiqua,[1] minekünk pedigh az magunkera semmi gondunk. Bizon, ha megh giul mellette az mienkis, uagy megh egh eppen, uagy fel egetten nehezen nagy karral oltiuk megh.

Az kiraly ha be iön Orszagunkba, nep nekül nem iön, kik iol megh tepnek bennűnket, kiualtkeppen az fizetetlen, es akkor fel szabadult, uisza menö nep. Quid si[2] utanna iön az Suecus? Tudgiuk hogy az Lengielek Sileziaban üztek Maximiliant, es ott rea szallottak egy uarast, kÿs uontak belöle es megh foghtak. Migh az kiraly fen uagion, addigh az Suecusok nem securusok, nemis lehet kett kiraly egy orszaghban, ‖ baratÿs uannak megh kiuülis, bennis, ha azt elolthattia, quod potissimum est, confécit.[3] Az mas hiten ualok bizon fegyuert nem foghnak, uert nem ontanak az Suecusok ellen, hanem uagy megh haiolnak, uagy az feiedelem protectioia ala adgiak magokat *e*tc.

[1] ‘a szomszédos ház’.

[2] ‘Mi lesz, ha’.

[3] ‘ami leginkább lehetséges, megtette’.

Ha pedigh el iön az Tatarsagh, es be ütt, kit ö praedae causa[1] meghis chelekeszik, nudo latere[2] uagiunk, sine resistentia, sine defensione, inuitat occasio[3] *e*tc. Szinten be eriük mi auual egy fölöstökömben.

Ezekrül mind irtam ö Felsege*ne*k, Auspergh Vramnakis, külgienek ualami penzt palatinus Vram es mas magiarok kezekhez, az kik hamar allichanak elöl bizonios nepet, rendelien ö Felsege Silesiabol Nemeteket. Az Varmegiek segitsek ellessel, es uigazzanak az hataron, oltalmazak orszagunkat, ezek mind megh lettek, de ennekem, az szerent || Palatinus Vram*na*k chiak ualaszunk sem uolt reaia *e*tc.

Mely nagy haisza baiszaual uiuek fel azt az keues Nemetet, k*egyelme*d tudgia, mast nagiobbal hoznak ala 400 louast, kik ez eÿel Geledneken haltak, ma itt lesznek, az sok szekeret nem giözi az szegensegh, kell nekiek legh alab 40 szeker, migh azt megh nem adgiak, addigh mind ott lerakoskodnak, az hol megh szallanak.

Ezeket pro subleuatione mear*um* sollicitudinum,[4] es kiualtkeppen k*egyelme*dis eggik oszlopa leuen ennek az Orszaghnak [b]akarta*m* k*egyelme*ddel közleni, es az keg*yelme*d teczessetis erteni,[b] edes Fiam V*ram*.

Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*de*t* sok esztendeigh io egesseghben. In S*ancta* cruce die 7 Octobr*is* 1655.[5]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a–a] sorközi betoldás | [b–b] lapszéli betoldás

301.

Homonnai Drugeth Györgynek

Garamszentkereszt, 1655. november 12.

Egy hagyatéki és gyámsági ügyben kéri együttműködését. Az árvát és a birtokokat az elhunyt temetésére menő két szepesi kanonok veszi át.

(PL AS Act. Rad., Class. X/196, 26. cs., 363–364. fol. – ered.)

Ill*ustrissim*e Comes, D*omi*ne Fili obs*ervandissi*me

Salute ac officii commen*datione* praemissa. Vettem az k*egyelme*d Levelet, Iniuriat tudtomra k*egyelmedne*k nem tettem, mert mind az Ioszágh, s- mind az giermek nam[6] k*egyelme*dnel volt mind addighis, az Ingo ioktul ide atta vala ugian k*egyelme*d az

[1] ‘zsákmány reményében’.

[2] ‘védetlen oldalúak’.

[3] ‘ellenállás és védekezés nélkül kínálja magát az alkalom’.

[4] ‘aggodalmaim könnyebbítéséért’.

[5] Orosz Krainak: vélhetően Oroszkánya, Zemplén vm., mezőlaborci járás (Ruská Kajňa) Homonnára: Lippay a Duklai-, Palotai-, illetve az Uzsoki-hágón történő átkeléssel számolt.

[6] ‘ugyanis’ (latin).

kúlczot, de hiszem aztis fel nyittatta k*egyelme*d. En mind az altal irtam Szepesben, és megh hattam, hogy mennyen két frater az temetesre, a kik mind az ioszagot, s- mind az Gyermeket, ha adgia k*egyelme*d, nevemmel kezekhez vegiek. K*egyelme*d azért Lassa, ha immár megh czelekeszie. Tarchia Isten k*egyelmed*et es eltesse io egesseghben. In Sancta Cruce 12 9bris 1655.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*estr*ae

[s.k.]
Servi*tor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti, Domino Georgio Drugeth de Homonna, perpetuo de Vngh, Comitatusque eiusdem Supremo Comiti, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliario, camerario etc. Domino Filio observandissimo.

302.

II. Rákóczy Györgynek
Garamszentkereszt, 1655. december 27.

Levelére később válaszol. Fontos, hogy a magyarság vezetőiként a nádorral egyetértsenek. Az uralkodónak már 50 000 főnyi hada van, 4 millió a tartására, és csak örök tartományaiból ki tudna állítani 80 000 sőt 160 000 főt is. Szilézia jelentősége. Császári követség ment a svédekhez – akik készek elismerni bizonyos császári jogokat – a lengyelek érdekében. A pápa diplomáciai erőfeszítései a béke érdekében. A spanyol–angol háború. Krisztina svéd királynő katolizálása.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 6961 – s.k.)

Excellentissime Princeps

Adgion az Vr Isten sok szerenches Vy esztendött erni keg*yelmedne*k, aldgia megh minden iokkal szent neuenek dicheretire, elfogiott Nemzetünknek iauara es meghtartassara.

Vettem uala minabiban *[!]* az kegyelmed böchülletes leuelet, kire kesebben adok ualasztot.

Palatinus Vram ő kegyelme allapattiat az mi illeti, touabb immar nem uitatom, az en fel tett czelem *[!]* chiak az uolt, hogy az mi keuesen uagiunk Magiarok, lennenk eggiek es szeretnenk egy mast. Keg*yelme*d Orszagh biro feiedelem, Ő keg*ye*lme nagy orszaghnak gonduiselőie, keuantatnek igen az io eggiessegh es ertelem. Immar uetke nelkül be nem uonhatni az tisztek[a] ő k*egye*lmerül, egieb oruossagha ninchen az dologhnak, hanem hogy az mi lett eddigh, azt ‖ tegiük le, es o keg*ye*lmeis szolgallion keg*yelmedne*k, ne uechien, az mint bizon nemis igiekezik, kegyelmedis legien minden io akarattal.

Az mi illeti az ő Felseghe had fogadassat, bizonios, nem sok heÿa uan immaris az 50 *ezer* embernek, mastis mind fogadgiak szerte szelliel az Imperiumbanis,

egiebre mire leszen ez az nep, nem tudgiuk, hanem uigiaz ő Felseghe magara es Orszagira. Pénz bizonios feles kell hozza, megh eri mindazaltal negy milliоual. Az kinek illien hatalmas Orszaghi uannak, mint ő Felsegenek, szerett teheti az penznekis, chiak akaria, elis tudgia tartani, mert uagion az ő Felsege haereditaria ditioiban,[1] Magyar Orszagon kiuül, Niolczuan ezer faluia, kinek semmi terhere nem leszen egy embert el tartani, s talam kettőtis.

Silesiais derek Orszagh, chelekedhetik sokat, ‖ bizonios, hogy uagion ő Felsegenek negied felszaz[2] kulchos uarasa Silesiaban, közönsegessen azt mondgiak felöle, az tudgia iobban böchulleni az Austriai haz birodalmat, az ki Silesiat latta.

Az Niualias Lengielek nagy inseget szenuednek, ugy ertem, az Suecusok alatt, mind lelki, mind Testi szabadsagokban igen megh serüdtenek, lehetetlennek tartom, hogy sokaigh ebben maradgion az dologh. Ő Felsege köuetet küldött az Sueciai kiralhoz, intuen, hogy uegezett keppen mennien ueghez, ha mi praetensioi uannak az lengielekkel, kiben kesz ö Felsege magat interponalni, es mediator lenni.

Egiebirant megh eddigh sem az sueciai nepek, sem az ő Felsege emberi egy masnak nem uetettek. Sött az Sueciai kiraly igen aianlia magat ő Felsegenek, es kesz homagiumot praestalni az Feudum uegett, az mint egieb Imperiumbeli feiedelmek szoktanak. ‖ Az Papa igen uagion erette, hogy megh bekeltesse az Catholicus feiedelmeket, az egesz uilagra köniörgeseket rendelt, Extraordinarius köuetet küldötte mind az Gallushoz, mind pedigh az Spaniolhoz, es mast rendelik az helt es időtt, az hol öszue giüllienek az tractara. Az Lotaringiai Herczegh*n*ek öche, Franciscus, az Gallusok deuotioiara allott. Nem törödnek raita az Spaniolok, sött nagy galibatul menekedtek megh. Egiebirant kötellessek uoltak addigh bekeseget nem chinalni, migh Lotharingia ezeknek megh nem adatik.

Azt chodalom en iobban, hogy az Spaniolok hadat mondottak az Anglusoknak, enni erőss ellensegek leuen annekülis, hihető, hogy uagion ualami mas remensegek.

Az Sueciai kiralne el hagyuan minden orszagit es meltosagat, az catholica religiora allott, Vilagnak nagy peldaia. Több irassal nem terhelem k*egyelmed*et, hanem aianluan igaz szolgalatomat keuanok I*sten*tül kegyelmednek minden iot es szerenches birodalmat. Szent Kereszten die 27 Decembr*is* 1655.[3]

Excel*len*tiae V*est*rae

Deuinctissimus seruus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

[a] az utolsó betű átírással javítva, lehetséges olvasata: 't'

[1] 'örökös tartományaiban'.

[2] Azaz 350.

[3] A svéd király: X. Károly Gusztáv (1654–1660). – A pápa: VII. Sándor (1655–1667). – A lotharingiai herceg öccse: Nikolaus Franz von Lothringen und Vaudémont († 1670), Lotharingiai Károly apja. – Az 1654-ben trónjáról lemondott Krisztina svéd királynő († 1689) 1655. november 3-án katolizált nyilvánosan Innsbruckban.

303.

II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1656. július 20.

Az uralkodó Prágába indul, hogy fiát megkoronáztassa, aki sokat nőtt az elmúlt évben. A Magyar Tanács ülése a nádor részvételével halasztódni fog. A ítélkezési ülésszak kezdete október 18-ra várható. Az uralkodó újabb 4000 katonát fogadtat; Lipót főherceg Belgiumból az udvarba érkezett, ahonnan breslaui püspökségébe kíván távozni. Örül, hogy jó egyetértésben van a nádorral. Úgy hallotta, hogy meghalt a moldvai vajda; az ilyen híreket I. Rákóczy György megírta Pázmány bíborosnak. A svéd rezidens kifogásolta a lengyelek iránt megnyilvánuló szimpátiát.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7115 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Alkalmas ideie immar nem irtam keg*yelmed*nek. Kerem ne magiarazza idegenseghre, nemis leuen oly szükseges dolgaim.

Ő Felsege Chiaszar Vrunk tizenhetedik napian ez köuetkezendő holnapnak megh indul Pragaban, ott nem kesik, hanem megh coronaztatuan az fiat uisza ter, es 27 septembris Bechben akar ismet lenni. El chodalkoztam, mely nap Bechben uoltam, mely sokat neuelkedett az mi kiraliunk. Esztendő alatt, miulta nem lattam, lett egy araszal magassabba, eltesse Isten ő Felseget, nagy indulatu Fejedelem. Chiaszar Vrunk ö Felsege fel akarta hiuatni Palatinus Vramat Bechben, sött meg az több tanach Vrakatis, de miuel ‖ illien röuid terminust uetett uisza iöuetelenek, uelem akkorra hallasztia. Azon uagiunk, Octauank legien Sz*ent* Lukach napiara, szolgaltassanak az törueniek es az igassagh, keuesebb panaszok leszsznek az giulesekben.

Ő Felsege mastis mind fogattattia az hadakat, immar az elebbi ötuen ezer embere megh uolt complete, mast ismet Negyezer[a] Muskaterosre adott ki leueleket es költseget. Leopold Herczegh megh iött Belgiumbol, örömest ott tartoztattak uolna touabbis az Spaniolok, de nem akart maradni. Vduarnal sem szandekozik lakni, hanem püspöksegiben igiekezik, kiualtkeppen Vratislauiaban, az hon megh nem uolt.

Hogy keg*yelme*d Palatinus Vrammal igen jol uagion, nagy örömmel ertettem, mastis az en elebbi mondasomat iteralom: Az hatra maradott keues Magyiar Nemzetseget egieb megh nem tarthattia az io eggiesseghnel. ‖

Ide oly hirünk futamodott, hogy Stefan Vaida megh holt uolna, es az keg*yelme*d nala leuő Capitanniais, az alatta ualo nepekis megh zauarodtak uolna. Szegeny megh holt Cardinalhoz[b] keg*yelme*d nagy emlekezetű attia oly confidentiaual uolt, sőtt en hozzamis, hogy megh irt affeleket ualosagoskeppen.

Az Lengielek szerencheiet Ő Felsegenekis tudtara adta az kiraly. Neheztelli ugyian[c] az Bechi Sueciai residens, hogy az ő Felsege alatta ualoi örülnek az ő elle-

[1] Kiadva: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 588–589, n. vii.

nek ualo hireken, panasztis tett ő Felsegenek, de ki tehet arrol. Bizonios, hogy mi az Lengieleket szerettiük inkab es az ő szomszedsagokat, nemis keuanniuk az Suecus szomszedsagat, kit ha Isten illien chodalatoskeppen megh nem zablaz uala, nagiob confusiot es zurzauart chinalt uolna az keresztienseghben. Tartok attul, hogy ezutannis egymas között uisza ne ueszenek az Lengielek. ‖ Ezeknek utanna aianluan kegyelmednek igaz szolgalatomat, tarcha es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh, io egesseghben, es szerenches birodalomba. Posonban 20 Iulÿ 1656.[1]

Excellentiae Vestrae

Deuinctissimus seruus

Archiepiscopus Strigoniensis

[a] átírással javítva, eredetileg 'kettezer' | [b] az utolsó betű átírással javítva | [c] a szó után két betű kihúzva |

304.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1656. július 20.

Lósi [kanonok] által üzenetet küldött.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29343 – ered.)

Illustrissime Comes Domine Amice obseruandissime

Salute ac Officÿ commendatione praemissa. Sok iokkal aldgia megh az Ur Isten Kegyelmedet. Losi Vram altal űzentem nemelly dolgokrol Kegyelmednek. Kérem kegyelmedet adgion hitelt szauainak, és boczassa jo válaszal. Eltesse Isten sokaigh kegyelmedet kevánatos jo egesseghben. Posony 20 Iuly 1656.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

[s.k.:]

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

[1] Az 1640-ben született és 1657-ben trónra lépő I. Lipótot († 1705) Lippay 1655. június 27-én koronázta magyar királlyá. – Gheorghe Stefan († 1668) 1653–1658 között volt moldvai vajda. – A lengyelek szerencséje vélhetően Varsó 1656. július 1-jei visszafoglalása volt. – A svéd rezidens: Schweder Dietrich Kleihe 1655–1658 között tartózkodott a császári udvarban.

305.

II. Rákóczy Györgynek
Érsekújvár, 1656. szeptember 5.

Köszöni levelét, mindig jó akarattal viseltetik iránta. Ne higgyen a bajkeverőknek; az uralkodó is megtartja ígéreteit, ugyanezt el is várja; saját maga sosem állt a háború pártján, amiből mindig csak veszteségei voltak; kéri, hogy bízzon III. Ferdinándban. A császárnak valóban nagy hadserege van, de még nem döntötte el, hogy megsegíti-e a lengyeleket, tart a franciáktól, akik a svédek mögött állanak; Prágában 19 főurat titokban kivégeztek. A birodalmi fejedelmek is a lengyel helyzet miatt fegyverkeznek. Az uralkodó igyekszik békét közvetíteni a lengyelek és oroszok között; ő maga sosem kívánta a moldvai vajda halálát. Kívánatos lenne, ha megjelentené Bécsbe, mi járatban voltak nála a svéd követek. Pozsonyban október 4-től ítélkezési ülésszakot fognak tartani, ha a pestis meg nem akadályozza. Érsekújvárra az építkezéseket jött megtekinteni.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7117 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Az keg*yelme*d 12 Augusti irt leuelet böchülettel uettem. En az io confidentiat igiekeztem megh tartani fogiatkozass nekül es tiszta igassaggal, kiben az religio külömbsege ennalam akadekot nem szerez, se hideghseget, hazankhoz es egy mas között legien megh az igazan ualo sinceritas es szeretet.

Ertettem ualamit affeletis, mintha gonosz akaratu emberek nem tudom michoda hírekkel es gianusagokkal kelletenek magokat keg*yelme*dnel, kik oly nem igazak, oly temerdek hamissak, hogy nem tudom, neheztellesnire uagy neuetseghre meltobbak. Ne hidgien azert keg*yelme*d affeleknek, sött az mi iambor Vrunk es koronas kiraliunk felől oly uelekedesben legien, hogy szentül megh allia mind azokat, mellieket fogadott es igert diplomaiaban, ninchenis semmi uiszalkodasra ualo szandekia es akarattia, ugy leuen, kit elis hiuen ö Felsege, hogy az kegyelmed reszerülis mindenek igazan es hiuen megh tartatnak. Mÿs bizoni az ő Felsege hiuei, en kiualtkeppen, szerettiük hazankat, Nemzetsegünket, kiuanniuk azoknak es magunknak megh maradassat, bekeuel es chendesseghben. Ennekem eddigh sem uolt semmi hasz*n*om es nieresegem, sem elölmenetelem az haborusaghban, nem kaptam semmitis, nem adtak se uarokat se ioszagokat, nemis kertem se nem halasztam zauaros uizben. Sött inkab karom megh böcsüllhetetlen, emberimnek, ioszagimnak pusztulassa, mind magunk feleitül, mind pedigh az ellenkező feltül. Ezt in immar nem egyszer lattam, hallottam, meghis kostoltam, tudom, mi izű, azert bizon nemis keuanom.

Keg*yelme*d azert, edes Fiam Vram, ne uegien semmi diffidentiát efféle hamissaknak uadolassabol, hane*m* chendes sziuel es lelekkel tarchia megh az io egiesseget Vrunkal es uelünk.

---

[1] Kiadva: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 589–590, n. viii.

Vagion igaz ő Felsegenek bizon nagy hada. Az öttuen ezer Nemetnek semmi heÿa ninchen. Minap küldött ő Felsege mint egy tizennegy ‖ ezer embert Olasz orszaghban. Az heliettis mindgiart megh anni penzt adatot ki masoknak fogadassara, es fogadhakis igen szaporan öket. Adgione az Lengieleknek segitseget, ö Felsege mast sem resolualta, ugy latom magat, noha bizoni igen uannak az Lengielek erette, tuduais uagion elegendőkeppen az Gallusnak az Austriai haz ellen gonosz akarattia es machinatioia, kit az Suecusok altal igiekezett ueghben uinni, ezt keg*yelme*dnek igen titkon es confidenter irom, edes Fiam Vram. Ollian hirünkis erkezett, hogy Pragaban 19 nem kis renden ualo szemelieknek ütöttek titkon el az feiet, mind all orczakban, úgy hogy megh az executorok se tudhattak, kik uoltanak, chiak azt itelik, hogy az ellenseggel uolt ertelmek. Ezek maradgianak keg*yelme*dnél, édes Fiam Vram.

Igy leuen az allapatok, es az szomszed Lengiel országis eghuen, az több Imperiumi feiedelmekis hadat fogaduan, hiszem melto, hogy ő Felsegeis puszta kezzel ne talaltassek, hanem fegiuerben legien. Az Molduai Vaidat az mi illeti, en nem keuanom ‖ halalat, ninchen semmi közöm hozza, chiak legien az keresztienseghnek, ő Felsegenekis hiue es igaz io akaroia.

Az Mosquakat az mi illeti, mindenkeppen azon uaigon ő Felsege, hogy megh bekeltesse az Lengielekkel, köztökis uagion köuete, ugys tudom, nagy erossen uiselik, uagy ueghezis uittek immar az békesseget.

Az Suecusok keg*yelme*dnél mit akartak, el hittem, confidenter megh ielenti keg*yelme*d ő Felsegenek, kik passust keruen meghis engette, se difficultast nem tett ő Felsege, abbanis megh mutatta keg*yelme*dhez ualo confidentiaiat.

Megh hozuan Isten ö Felseget S. Ferencz nap taiban,[1] azon uagiunk, hogy Posomba octauat tarchunk, de felö, hogy az imitt amott fakadozo pestis akadekot ne tegyien.

En ide ala randultam uala, az en epületemet latni. Hala Istennek, io karban uagion, immar felett eppen be foghlaltam falban, kezdettem a masik felehez, és az mit az en kichinsegemmel erek, örömest chelekeszem hazamert es Nemzetemert. Tarcha es eltesse Isten k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben es szerenches birodalomban. Uyuarban, de 5 7bris 1656.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruitor deuinctissimus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

[1] Október 4.

[2] A moldvai vajdára lásd az előző levelet. – A lengyelországi Habsburg-követ: Alegretto Allegretti († 1658). – A II. Rákóczy Györgyöt felkereső svéd követek: Heinrich Celestin von Sternbach († 1679) és Gotthard Welling († 1659). Mindketten 1656-ban érkeznek Erdélybe, Welling már decemberben továbbindul Zaporozsje irányába, Sternbach azonban egészen a lengyelországi hadjárat kudarcáig maradt.

306.

Batthyány Ádámnak

Pozsony, 1656. október 20.

Kéri, hogy ne háborgassa Nagymihályi Ferencné zálogbirtokát, hanem ha szüksége van rá, váltsa meg.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29344 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne Amice ob*servandiss*ime

Salute ac officÿ commen*datione* praemissa. Sok iokkal aldgya megh az Ur Isten k*egyelme*det. Nyavalyas Nagymihali Ferenczné asz*onyom* jelenté; hogy a minemő Faluját K*egyelme*d zaloghban vetette volt szegény Nagy Mihali V*ramna*k ezer Aranyban, mellyet birtis szegeny Nagymihali V*ram*, a minthogy Censurara foghvan azon iobbagiokat, fűzettekis neki. Idővel K*egyelme*d megh talavan az Iobbagiokat; s fő keppen vecturabul maga szamarais szolgaltatot k*egyelme*d véllek, s- mostis mint saiat iobbagyival szolgaltat. Kihez képest az Eozuegynek s- az aruaknak immár az jobbagysagh nemis akaria megh adni az Censust. Kőnyorogh azert az aszony eggyűt arvaival k*egyelmedne*k; s- kérem enis szeretettel k*egyelme*det, engedgie birnya nyavaliasok*na*k azon joszagot, s- ne impediallya eőket, avagy ha birnya akaria k*egyelme*d, tegye le inkab az pénzt nekiek, es masok ellenis oltalmazza az Arvakat. Mentőlis érdemit veszi K*egyelme*d, s- egyebaránt sem szorult k*egyelme*d rea, hogy ezek*ne*k Karokkal biria azt az ioszagot. I*ste*n eltesse k*egyelme*det sokaigh io egesseghbe*n*. Posonÿ 20 8bris. 1656.

Ill*ustrissim*ae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]

Seru*it*or addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

307.

Batthyány Ádámnak

Vöröskő, 1656. november 6.

Kristóf fia látogatása Pozsonyban, Érsekújvárban, találkozása a nádorral, és házassági terve.

(MNL-OL Batthyány cs. hg. lt., Missiles [P 1314], n. 29345 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes D*omi*ne Amice ob*servandiss*ime

Salute ac officÿ commen*datione* praemissa. Sok jokkal aldgia megh az Ur Isten k*egyelme*det. Az k*egyelme*d Fia, Battyani Christoph V*ram* jelentette vala szandekjat, hogy Palatinus Vram Pozonban létekor eő k*egye*lmeis őrőmest oda jőtt volna az k*egyelme*d akarattyabul, olly véggel, hogy eggyűt Palatinus Vr*am*mal alá mehetet volna, s- azt az főld taiat es az végh házakat láthatta volna. De k*egyelme*d Pozonban valo jővetelét eő k*egyelmén*ek nem engedte, mintha ottan Pestisben halnának; noha legien

Is*te*nnek hala, az az helségh ment attúl; egyebarant én sem maradtam volna ottan, s- Palatinus Vr*ama*t sem boczatottam volna oda. Mind azon által el halladván már Battyani Christoph V*ram* Pozonban valo jővetele, Mi Ersek Uyvárra megiűnk, az holott ezen holnapnak 13, vagy 14 napiaigh lészen mulatássa Palatinus V*ramna*kis eő k*egyelmé*nek. Kérem azért szeretettel k*egyelme*det, boczassa el eő k*egye*lmét ‖ bár egy, vagy ket nappal [a]s- tőbbelis,[a] érkezekis Palatinus Vr*am* Uyvarban valo ki indulasa utan eő k*egye*lme, el éri Palatinus Vr*ama*t, mert ige*n* lassan mégyen. Igen jo leszen Battyani Christoph Vr*amna*k ez uttal mind azt az főldet es Végh hazakat megh látni, s- mind pedigh Vesseleni Adamne aszonyomra nezve valo szandekiat Palatinus Ur*am* eő k*egye*lme segétségéből jo karban hozni. Is*te*n sokaigh eltesse k*egyelme*det jo egesseghbe*n*. Vörösköbe*n* 6 9br*is* 1656.[1]

Ill*ustri*ss*i*mae D*ominationis* V*est*rae
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 212. sz.]

[a–a] sorközi betoldás

308.

Forgách Évának
Pozsony, 1657. május 9.
Fia, Erdődy Ádám nevelésének problémái.
(MNL-OL Batthyány cs. lt., Missiles [P 1314], n. 29346 – ered.)

Aianlom szolgalatomat k*egyelme*dnek, edes Groffné asz*onyo*m. Sok jokkal áldgia megh az Ur Is*te*n k*egyelme*det. Az k*egye*lmetek fia, jo és Istenes erkőlczben valo feől neuelesehez nemi segétseggel s- jo akarattal voltam legyen, azt k*egyelme*d maga jol tudgya; és noha az én szeretetem s- jo akaratomért elégh galibat vettem fel, mind az altal tekentvén javát az iffiunak, mind azon alkalmatlansagokotis el szenvedtem, mellyeket továb immár le akarok tennem. Es mivel eő feőlsége ez Pűnkősdi űnnepek után mingyart feől hivat Béczben bennűnkkőt, akkorra itéllem ot lészen k*egyelme*dis, s- beszelgetvén k*egyelme*del, az gyermek allapattia végettis utollban resolvalom magamat. Is*te*n eltesse k*egyelme*det sokaigh. Poson 9 May 1657.[2]

[s.k.:]
K*egyelme*d*ne*k io akarattal szolgal
Esztergami Érsek

[1] Wesselényi Ádám füleki kapitány, a nádor 1630-ban született fia 1656. január 7-én halt meg. Özvegye, Homonnai Drugeth Krisztina később Draskovich Miklóshoz, majd Csáky Miklóshoz ment feleségül.

[2] Erdődy Ádám († 1668) az 1679-től tárnokmester Erdődy Imre († 1690) és Forgách Éva egyetlen fia, petrinjai kapitány, a törökök ölték meg egy kisebb csatában.

P.S. Ott legien k*egyelme*d akkorra, ugy mint circa 27 diem praesentis[1] el se mulassa keg*yelme*d.

[Lent:] Forgacz Eva asz*onyom*nak *[Kívül:]* Nemzetes es Nag*yság*hos Groff Ghymesi Forgach Eva Asszonnak, Tekintetes és Nag*yság*hos Groff Erdődi Imre Vr*am* Kedves Hazas Tarsának eő k*egyelmé*nek

309.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1657. szeptember 4.

Rákóczy László katolicizmusa. Mellékeli hozzá írt levelét.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 1 – ered.)

Excell*entissi*me D*omi*ne Comes

Sok okokbul szeretem Rakoczy Laszlo V*rama*t, s- feö képpen, hogy mindenben oly zeloté foghia az Catholica Religio dolgatth. Im mostis mi dologh feolől irtam eo k*egyelmé*nek, k*egyelme*dhez sub volanti kűldettem Levelemet, hogy informaltassek azon dologhban, kérven szeretettel k*egyelme*det, mind ezen allapatban s- mind másban mutassa io akarattyat, és legyen k*egyelme*d segetseggel eö k*egye*lmehez. Enis igen keduessen veszem k*egyelme*dtől, s- megis szolgalom. Io egesseges és szerenczés hoszu iletet kivanvan k*egyelmedne*k. Poson*ii* 4 Septembr*is* 1657.

Ex*cellenti*ae V*estr*ae

[s.k.:] Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Excellentissimo Comiti Domino Francisco Wesselni de Hadad, perpetuo in Muran, Regni Hungariae Palatino, Iudici Cumanorum, Sacrae Regiae Maiestatis Cubicolario Intimo ac per Hungariam Locumtenenti etc. Domino Fratri Observandissimo

310.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1657. október 3.

Wesselényi papja, plébánosi esküje. Kérleli, nehogy visszavonuljon a közügyektől. Az erdélyi helyzet veszélyes fordulata.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 2 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedne*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal algdia megh I*st*en k*egyelme*det. Szeretettel uettem az k*egyelme*d leuelet, edes Palatinus Vram. Az keg*yelme*d

[1] Május 27. körül.

papianak legien bar az k*egyelme*d keuansaga szerent az iurisdictio en tölem megh adua, chiak Cancellarius Vram engedgie oda papiat. Ne hidgie k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogy en ollian papot adtam uolna k*egyelmed*n*e*k az mint iria, az bizon tökelletes tudos es exemplaris ember. Az k*egyelme*d papianak, ha ugian plebanusnak kell lenni, Szombatba kell uicarius Vramhoz rugazkodni, es ott az iuramentumot le tenni *e*tc. Ne feleiche k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, io szandekiat, se le ne tegie igiekezetit az Murani fundatio ueghett.

Hogy k*egyelme*d le tette magat, edes palatinus V*ram*, es dolgozni nem akar az mint iria, vgys latom, mert chiak azt sem közlötte k*egyelme*d enekem, mit hallott az Erdeli dolgokrol Pereny Gabor Vramtul es tarsatul Danieltül. || Noha azok igen derekas dolgok, es tudni meltokis es szűksegessek. Iauallast azert az k*egyelme*d niugodalmanak, edes Palatinus Vram, nem adhatok, mert ha en chelekednem azt, talan en tölem megh lehetne es hozzam ferne, de keg*yelme*dtül, az kinek Tisztiben iar es hiuatalliaban az Orszagra ualo gonduiseles, hithÿs tartia, nem lehet affele. Anniual inkab tauul leteben ö Felsegenek, az meli kor peculiariter k*egyelme*dre bizatott az Orszagh, mi lesz belöle, ha k*egyelme*d sem uisel gondott, mas sem, az kire semmi nem bizatot egy ueszedelemnel egieb, mast kiualtkeppen az mint uagiunk, mind az Török indulasaban, mind masban. Az feiedelemnekis ugy ertem halalat uariak, akkor megh uj gond tamad *e*tc. Hogy k*egyelme*dnek priuatus disgustussi nem uolnanak, edes Palatinus Vram, magamis recognoscalom hogy k*egyelme*d annekül ninchen, de az miat nem kell ueszni hadni az Orszagot, sem ö Felsegeuel, az mint az Nemetek mondgiak, || fnotten.[1] El mulnak azok, megh ualtoznak, megh emendaltatnak, az mint hogy Cancellarius Vram altal agalomis igen efficaciter ö Felsegenek, nemis latok difficultast, hogy megh nem lennenek. De ha ugian chiak truczolni akariuk Szainkat magunk es hazank ueszedelmeuel, megh iteltetik k*egyelme*d, es nekemis iutt az leueben, örömere leszünk az mi gonosz akaroinknakis *e*tc. Ha immar k*egyelme*d ugian nem akarna miuelni semmit, kitül I*ste*n oltalmazzon, hatt masra kellene bizni az Orszagot, en bizoni inkab ki mennek belöle, hogy sem azt magamra uennem. Az többit magais tudgia k*egyelme*d. Nem kell, edes Palatinus Vram, mindgiart succumbalni, ha mi effele erkezik, megh iobbittiuk ezeket, es ha megh terödött az k*egyelme*d allapatia, helire allittiuk, uolt az több palatinusoknakis, otton otton effele galibaiok, de ugian nem hattak el magokat, se az gonduiselest *e*tc.

Többet ezirant nem irok, most talan neheztelne k*egyelme*d, edes palatinus Vram, sött netalantan ezis kemennek fogh laczani k*egyelmed*n*e*k, kit en igaz szeretettel irok, es ha effellere ezutannis nem leszen licentiam, el maradok. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia uagiok, edes Palatinus Vra*m*. Tarchia es

[1] A szó olvasata biztos. A régies, Karintiában továbbélő '*pfnotten*' jelentése: morogni, zúgolódni, elégedetlenkedni.

eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 3 8bris 1657.[1]

Ex*cellentiae* V*estrae*
S*er*u*it*or paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

‖ P.S. Cancellarius Vram meghis itt uagion, ugy latom nem igen siett, mert en nem tartoztatom, holnap el megien. En tölem az deputatusok opiniot kerdnek az Török indulattia felöl, kültem nekik ualameli discursust. Az Portarol azt irlyak, ha ö Felsege be ueszi uagy bochiattia az feiedelmet magiar Orzagi erösseghiben, fel boritiak uelünk az bekeseget, azt izente az fö Vezer az Rezidens altal.

311.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1657. október 4.

Nádasdy Ferenc részgyűlései. A porták újraszámlálásának felesleges volta. Spanyol hírek.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 3 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Az Dunan tul ualo Varmegiek leuelet im uisza küldöttem k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Abban ugy informalhatom k*egyelmed*et. Emlekezhetik k*egyelmed* rola, mely mod nekül valo giülest akart az Dunan tul inditani Nadasdi Vram k*egyelmedn*ek es ö Felsege*n*ek nem kichin praeiudiciumiaual, kire minden Vrat, captalant, pűspököt, Apaturt szintin giülis forman el hiuott uolt, auual az praetextussal, hogy ök az katona tartasrol akarnak consultalni. Eszeben ueuen ö Felsege az dolgot, megh tiltotta es semmi uttal nem engedte, instalt azutannis Nadasdi Vram, de chiak nem engedte ö Felsege. Im latom, hogy mastis ugian azont akariak resuscitalni. Miuel azert azt ö Felsege nem akaria, sött megh tiltotta, k*egyelmed* sem adhat licentiat az ö felsege paranchiolattia ellen. Hanem azokra nem szükségh az giüles, ualamely uton az több Varmegiek el tudtak igazitani azokat giüles nelkül, ugy ökis, kiualtkepen oly keues leuen ‖ az reaiok uetett katona, hogy chiak egy Vrnakis közzülök nem sok uolna. Ezen praetextus alatt eddigh se coronalist, se honorariumot nem adtak. Io uolna azert k*egyelmedn*ek inteni meghis öket, megh emlekeztetuen, michoda poenat uetett ezirant fel az articulus.

Az mi illeti az portak connumeratioiat, arra anniual inkab nem kell giüles, hanem kiki az maga Varmegieiben. De emlekezzenek megh rola, hogy az Orszagh

[1] Lippay általános helynöke 1653–1658 között csanádi püspökként Pálffy Tamás († 1679) volt. Wesselényi murányi alapítási kezdeményezéséről nincs közelebbi adat. – Perényi Gábor 1639–1677 között ugocsai főispán. Társa vélhetően Dániel Ferenc († 1660) udvarhelyszéki főkirálybíró, a Lipóthoz küldött erdélyi követ. – A nagyvezír: Köprülü Mehmed (1656–1661). Az isztambuli Habsburg-rezidens 1649–1665 között Simon Reninger von Reningen volt.

giülesseben keuantak ugian nemely Varmegiek, hogy Vy connumeratio portarum[1] legien, de nem engedte az Orszagh, hanem az reghiben hadta. Ök sem miuelhetnek azert egiebet, hanem az Orszag uegezessehez alkalmaztassak magokat. Mindazaltal ha ualameli faluk megh eghtek, pestis miatt el pusztultak uagy mi affele, illien mod uagion benne. Adgiak be ez illienek az Varmegiere supplicatioiokat, külgiön ki az Varmegie ad oculatam,[2] azok relatiot tegienek, ugy szallicha osztan alabb conscientiose az portaiokat az Varmegie. || De hogy uy connumeratio legien, artalmas es karos mind ö Felsege*ne*k, mind masoknak. Es bizon chiak az Tisztuiselök töltöznek az sok adomannial, aiandekkal, hogy alabb szallichak portaiokat. Ebben uan az dologh, edes Palatinus Vram, mi ez szerent alkuttunk megh Poson Varmegieben.

Onnet felliül oly hirünk erkezett, hogy eddigh Pragaba uan az Spaniol köuet; azt hozta, hogy megh adgiak az Spaniol leant, kihez kepest az uelik az emberek, hogy az Herczegh leszen Chiaszar, aztis coniecturalliak ebbül az emberek, hogy el uesztette uolna az giermeket az Spaniol kiralne. Minapi Spaniolok ueszedelme nem uerificaltatot.

En migh elek az k*egyelme*d szolgaia maradok, edes Palatinus Vram. Tarchia es eltesse I*ste*n k*egyelmed*et sok esztendeigh jo egesseghben. Posonÿ die 4 Octobris 1657.[3]

E*xcellentiae* V*estrae*
Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Agion I*ste*n k*egyelmednek* sok S*zent* Ferencz napiat erni szerenchessen.

312.

Esterházy Pálnak
Pozsony, 1657. október 31.
Ruscit Mátyás jobbágy kérvénye.
(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2953 – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omin*ne Fili ob*servandi*ssime
Salute ac officy comenda*ti*o*ne* praemissa. Sok iokkal aldgya megh Isten k*egyelme*det. Minemő iniuriaia uéghet instalt legyen Jó Kis Aszonÿ *[!]* Kerensdorffi Ruscit

[1] 'porták összeírása'.

[2] Tudniillik '*ad oculatam supplicationem*', vagyis a kérvényben foglaltak megszemlézésére.

[3] A spanyol követ: Gaspar de Bracamonte, Conde de Peñaranda († 1676), 1657–1658-ban volt spanyol követ a császári udvarban. – Margit Terézia infánsnőt († 1673), IV. Fülöp lányát Lipót 1666-ban vette feleségül. – A vetélési hír téves volt. IV. Fülöp második felesége, Mária Anna főhercegnő († 1696) decemberben fiút szült (pár év után meghalt).

Mattias neveő Jobbagia, supplicatioiabul, mellyet k*egyelmed*nek megh küldőttem, megh értheti k*egyelm*ed. Kérem azért k*egyelm*edet, edes fiam Vr*am*, mutassa ezirant io akarattiat, és szolgaltasson igassagot neki. Ezen k*egyelm*ed io akarattyát enis Keduessen veszem k*egyelm*edtől. Isten éltesse k*egyelm*edet sokaigh jo egésséghben. Posonÿ 31 Octobris 1657.[1]

Ill*ustri*ssimae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Lent:] Esterhaz Pal Vr*amna*k *[Kívül:]* Illustrissimo Comiti Domino Paulo Esterhazy de Galanta, perpetuo de Frakno et Kis-Marton, Supremo Comiti Comitatus Soproniensis, Sacrae Romani Imperii Equiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario, ac Praesidii Eiusdem Papensis Supremo Capitaneo etc. Domino Filio observandissimo

313.

Csáky Ferencnek

Pozsony, 1657. október 18. előtt

Tudósítást kér a szamosújvári gyűlésről; elemzi az Erdély elleni török fenyegetést, Rákóczy fejedelem politikáját, egészségi állapotát. A fejedelemség megsegítésének, megmentésének problémái, lehetőségei.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 259e, fol. 19–20 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Groff Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Kerem k*egyelmed*et szeretettel, tudosichon michoda ueghe lett legien az Szamos Vyuari giülesnek, mit akart es miert iött az Sueciai köuet, mit keuant az Török, beszellenek olliat, hogy magat es fiat keuanta el lenni az feiedelemsegtül. Olliatis hirdetnek, hogy Ienöt es Varadott ke[…]töle,[a] igerteie *[!]* ualamelliket. Igen nyluan keszült ellene Taborba az Török, mi lett abbul, chiak tettes uolte, uagy ugian ualo, mert immar el folt az idö, elöttünk az tel es S*zent* Demeter napia, erössegeket ueni immar kessö. Bizonios, ielennis uolt az Portan az mi Curierünk, mikor kett Chiauszt bochiatott az Porta, eggieket az Budai Vezerhez, masikat az Tatarhoz, hogy Erdelre mennienek. Minekünk pedig megh izente, ha be fogadgiuk Rakoczit, fel bontia ‖ velünk az bekeseget, chiak ieztesse ez, allorcza uagy michoda, hogy fachiarion ualamit. Szegeni apia, mikor Törökkel rea ment Betlen Istuan, mindgiart recurralt, segitseget kert, ez semm[it]. Akaria uolt hiszem Mikesst fel[külde]ni, de azis elmult. Mondgiak hogy az Sue[cusok] el hitettek uele, hogy megh ne allia az Leng[yelle]l ualo bekeseget, azert nem küld senkit *e*tc. Hihetö, hogy az Lengiel, bekesegh effectuatioiat, penzt ker.

[1] Krensdorf: a Kismarton közelében fekvő Tormafalu.

Az Tatar sarczot, kit ha megh adnanak ugys rea menne Erdelre, az Porta paranchiolattiabo[l] [*e*tc]. Minden felöl azt iriak, hogy keues remensegh feiedelem elete[b] felöl. De ha az mint hirdetik, Hagymaz niaualiaia, addigh ha el,[c] megh menekedik,[d] ha Verhas, megh elegh idö hozzaia. ‖

Engemet chiak nem tüzre teuenek, hogy en haboritottam fel az orszagot, hoztam be az Nemetseget szüksegh kiuül. Ö Felsegeis az mit rendelt uala taplalasokra magaebul, megh uona hertelen, igi *[?]* [ki?] mit elt uolna?, hanem praedabul. Az Varm[egyek] egiebet nem contribualnak, hanem az m[…] leszen, uegeztek. Ezek pedigh chiak […] praedaltak, mintha semmit nem adtak [uolna] nekiek mastis, anniual inkab in eo *[!]* cauti[e].[1]

Ha eleb mentek uolna, az kett Varmegiet talam uisza uehettek uolna, Erdeliert megh mozdul mindenkor az Török es extremumot chelekeszik, nekünk pedigh mast ninch modunk az Törökkel ualo hadakozasban. Az Feiedelemis utalan *[!]* Varok adassaual niert uolna Török segitseget abban az desperatioban. ‖

Ki tudgia megh, mit ad I*st*en ezutan. Mast többet nem irok k*egyelmed*n*e*k, edes Groff Vram, megh bochiassa k*egyelme*d, hogy illien temerdeken irok, kerem tudosichon az Erdeli allapot felöl uoltakeppen, ö Felsegeis keuannia tudni […] szükseges az közönseges ioert.

En [az kegyelmed] szolgaia maradok. Tarchia es eltesse [Isten kegyelmedet] sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ […] Octobris 1657.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Más kézzel:]

Választot írta*m* 18 Octob*ris* –s postara attam.

[a] a kipontozott részt tintafolt takarja, valószínű olvasata: 'kérte őtőle'; a szövegben alább található kipontozások és kiegészítések okai szintén tintafoltok | [b] előtte két betű, talán 'ha', kihúzva | [c] tudniillik ha még él a levél vételekor | [d] a szó vége átírással javítva | [e] a szó olvasata bizonytalan, elképzelhető, hogy talán '*causa*' (a negyedik betű inkább 's', az ötödik viszont inkább 'i'; véleményem szerint a kifejezés mindkét értelmezésben a vármegyékre, illetve az erdélyiekre vonatkoztatható

[1] Esetleges értelmezése: „óvatosak abban" („abban van az ok", vö. a vonatkozó szövegkritikai jegyzetet).

[2] Svéd követ: a már a fejedelem mellett időző Sternbachon kívül újabb küldöttről nem tud a szakirodalom. – Csáky Ferenc († 1670), 1663-tól szepesi főispán, 1665-től kassai főkapitány lesz. – II. Rákóczy György fiát, az ekkor 12 éves I. Rákóczy Ferencet († 1676) 1652-ben választotta fejedelemmé az erdélyi országgyűlés. – Jenő: Borosjenő. – A budai pasa 1656–1658 között Gürdzsi Kenán volt. – Mikess: Mikes Mihály († 1662) Rákóczy kancellárja, tanácsosa és kővári kapitány, 1658-ban a fejedelem követe a bécsi udvarban, ura halála után munkácsi kapitány. Életpályája: Coroi Artúr, *Baróti Cserei János deák élete és pályája*, Acta Siculica 2011, 447–481, 468.

314.

Csáky Ferencnek

Pozsony, [1658.] március 10.

A törökök által fenyegetett Erdély helyzete, megmentésének lehetőségei.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 259e, s.n. [fol. 21] – s.k.)

Szolgalok [keg*yelmed*n*e*k, edes Fi]am Vram, Sok iokkal aldgia megh [I*st*en keg*yelme*]d*e*t. Az k*egyelme*d leuelet szeretettel uettem, Püspök Vram discursussat consideraltam, uannak iok benne.

Mi az remelliük, hogy megh az Törököt el fordithattiuk arrul az szandekrul, hogy ne keuankozzek altal menni az [mi] ditionkon az Velenczesekre, mert uolt immar [… …] [il]lien keuansaga az Töröknek, de ratu[… … …] es el forditottak. Nem ueszne*m*k [… … …] oszue mast az Törökkel, nagy b[… … …] kel ellene allani, az egesz kereszti[ensegh] [… … …] [e]giütt foghta, uisza uert bennünk[et] [… … …] [o]rszagunkat, kit mastis siratunk [… … …] pedigh mast boldogh I*st*en, meni distractio [… … …] mas ellen ualo fegiuerben Ö felsegenek [… … …] eginehani ellensegi, lesznekis ugy latom több[en] nem sokaigh. Periculosum azert az Törökben kapni, hogy az többitis utanna ne ueszessük, ö Felsege prouinciai igen exhaurialtattak es el fogitak, penzünk ninchen *e*tc. De ha ugian belenk kap az Török, raita kell lennünk minden modon. Ha Erdelt megh akaria uenni es ülni, azt otiose nem szemlelhettiük, hanem minekünkis hozza kell niulnunk, chiak Rakoczi feiedelemsegeert az Törökben nem lehet ueszni. Az uolna legh iobb, hogy Erdelis megh maradna elebbeni allapattiaban, ne menne rea az Török, belenk se kapna az Török, hanem bekeuel maradna, es mÿs chendesseghben. Ennek az ki[… …] [ta]lalhatna az modgiat megh erdemleni az [… … …] [azo]nnis munkalkodnak, ugy latom, az mi [… … …] ezt ertenem Palatinus Vram discur[zussabol.] Azomban munkalkodnank az keresz[… … …]zt ualo bekeseghben, ki megh leuen ö [… … …] az Törököt nagy remenseggel, h[ogy] [… … …]iti.

Nepet, [… … …] [k]üldhet ö Felsege, ha akaria, ar[… …]ni, de touab mi leszen, az az kerd[… …] regen ö Felsege, uÿonnan, öttuen regiment nep fogadassara osztot ki penzt, minniaian igen erette uannak es fogadgiak. Az reghi regimentumokat, azon felliül be töltik. Immar eddigh Frankfurtban uan ö Felsege, noha megh onnet nem irt, nem ketelkedünk az chiaszarsagban semmit, hamar hiret halliuk I*st*en segitsegebül. En az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 10 Martÿ.[1]

Ill*ustrissi*mae [D*ominationis* V*est*rae]

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] A püspök talán Szentgyörgyi Ferenc († 1662), aki 1656-tól viselte az erdélyi püspöki címet, 1660-tól pedig váci püspök lett. De szóba jöhet Pálfalvay János szepesi prépost is († 1663), aki 1653-tól volt erdélyi, 1656-tól váradi püspök. – I. Lipótot 1658. július 18-án választották császárrá, és augusztus 1-jén koronázták római királlyá Frankfurtban.

315.

II. Rákóczy Györgynek
Nagyszombat, 1658. április 25.

Megkapta leveleit; az uralkodó távolléte miatt aligha tud segíteni szorongatott helyzetében; őszintén szólt követével; fél, hogy az útnak indított csapatok későn fognak érkezni, ezeket a Haditanács elnökének és a nádornak kellene vezetnie.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7411 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Negy rendbeli leuelet uettem az tegnapiual keg*yelmed*nek, kikre hogy ualaszt nem adtam eddigh, oka az uolt, hogy nem tudtam mit írni, nem iöuen egynehany rendbeli leuelemre ualaszom ő Felsegetül[a]. Az Vr Isten lattia, mely igaz szíuel es sinceritassal keuanok szolgalni keg*yelmed*nek, miuel aianlottam is magamat köteless leuen szegheni hazamnakis es az keresztienseghnek. Mondhatatlan nehezsegemre uagion, ki miatt nem is mehetek dolgaimban elől, hogy ő Felsege ollian mesze uagion, ki miatt sok időis telik akarmely dologbannis, es az leuel oly eleuenen nem munkalkodhatik, mint maga az ember. Ha ő Felsege Bechben uolna, felmennek magam, eleiben allanak ő Fels*egen*ek, mindent megh mondanek, kimosnam kezektül ratioitis nemely Nemet Tanachoknak, de így felette nehez es galibas, holott meg mas Tanachonnis kell altal menni etc. ‖ Hiuattam uala be Medнianski Vramat, ő keg*yel*me altal aperialtam keg*yelmed*nek sincere az dolgot, az en uekony teczesemetis megh ielentuen ő keg*yelmen*ek, uagy ő keg*yel*me altal keg*yelmed*nek, Kibül eszeben ueheti keg*yelme*d az en sinceritasomat es io akaratomat. Az mely hadakat rendelt ő Felsege mennel hamarabb ala iöni, kikis keszen uannak immar, chiak egyben kell giűlniek es menni. Nem kisebb semmiuel Gecz hadanal. De attul tartok, hogy az mígh ezek ala erkeznek, addigh megh leszen az Vasar. Az Generalissok is, Hannibal Gonzaga igen ertelmes es böchülletes Feiedelmi ember, ő Felsegeknek attiafia, Palatinus Vra*mna*k eggütt kellene uele az hadak előtt lenni, de Ő keg*ye*lme igen beteges allapattal leuen, alegh hiszem, hogy meg felelhessen annak az niughatatlansaghnak.

Derekassan, az mint írtam, referalom magamat arra, az kiket Medнianski Vra*mna*k mondottam. Keg*yelmed*nek bizon igaz szíből keuanok szolgalni. Eltesse Is*te*n keg*yelmed*et, es minden io igyekezetit szerencheltesse. Tyrnauiae die 25 Aprilis 1658.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae
seruus obligatissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó sorközi beszúrás

[1] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: EOE XI, 387. Szilágyi Sándor 1-2 kisebb elírását külön jelzés nélkül javítottam.

[2] Annibale Gonzaga, Duca di Bozzolo († 1668) császári tábornok és titkos tanácsos, a Haditanács alelnöke, majd 1666-tól elnöke.

316.

II. Rákóczy Györgynek
Trencsén, 1658. július 6.

Megkapta leveleit; a Portáról érkezett a hír, hogy erdélyiek jártak letétele ügyében Egerben; a titkos tanácsosok félnek beavatkozni, nehogy háborúba keveredjenek a törökökkel; a nádorral és az országbíróval Bécsbe készül, reméli az uralkodó megérkeztével eredményt tudnak elérni megsegítésére.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7419 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Az keg*yelme*d 25 Juny nekem írt leuelet nagy böchüllettel es keduesen uettem, meg is igiekezem szolgalni szep aianlasit. Azert aianlasom szerent nagy confidenter ielentem az többi között keg*yelmed*nek, hogy illient írnak ő Felsegenek az Portarol. Az Budai Vezer íria, hogy Feles Erdeli nemes ember ment uolna Egerben, az kik azt mondottak. Chodalkoznak, hogy az Porta neheztel Erdelre, holott nem egyszer uolt, hogy az feiedelem es Porta között az Orszagh interponalta magat. Hadgion beket az Török Jenőnek es az dupla adonak, rea feleltek, hogy Rakoczi feiedelmet, az kett uaidat es boierokat 20 nap alatt kezben adgiak, kihez kepest zalogul huszat azok közül az nemesek közül megh tartoztatott az Vezer. Mi uolt ez, es ha uan-e ertesere keg*yelmed*nek, nem tudom, az en sinceritasom es kötelessegem hozza magaual, hogy ertesere adgiam keg*yelmed*nek, es hogy uigiazzon magara szorgalmatosan keg*yelme*d. Azt is kíuania az Porta, resolualia magat ő Felsege, ugyan akaria-e Erdelt megh segíteni uagy nem, mert ő rea megien altalan ueggel. Ha megh segítiük, minden ereiet mi reank fordítia. ‖ Felek az Nemet Tanachok puhasagatol, es az mi dolgainkban is tudatlansagatol; bizonios dolog az, hogy ha Erdel el uesz, mi is el ueszünk utana, sőtt nem utana, hanem edgiütt, ualami az Tiszantul uagion, azutan az többi; ha közel uolna ő Felsege, szemtűl szemben, hogy szolhatnank, io uolna, de igen nehez tauol. Bizony mindazaltal mind kiraly Vrunknak resolutioiaban, mind Leopold Herczegnek az Törökre ualo uagyodassaban mast uagion egyszer szegheni magiar Nemzetnek sorsa fel teue. Ezeket ugy írom keg*yelmed*nek, mint igaz Magiar igaz Magiarnak, kere is maradgion titokban. Egy het alatt en is megh indulok innet es sietek Palatinus Vrammal es Nadasdi Vrammal, talam többekkelis conferalni, remellem ő Felsege Bechbe iöueteletis Nagy boldogh Aszon napiara, chiak addigh meg ne lenne, ualahogy bal kezre az resolutio. Ha hamar megh lesz es szerenchessen az electio, az mint íriak, sokat fogh hasznalni, mert segítseget fogh az Imperiumtol kerni ő Felsege *e*tc. Ezekutan maraduan keg*yelmed*nek igaz szolgaia, kíuanom, hogy I*st*en szerencheltesse keg*yelmed*et, tarchia es eltesse sok esztendeigg io egesseghben. In Thermis ad Trinchinium die 6 Iuly 1658.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruus obligatissimus Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: EOE XI, 400. Szilágyi Sándor 1-2 kisebb elírását az eredeti alapján javítottam.

[2] A budai pasa Gürdzsi Kenán.

317.
Esterházy Pálnak
Nezsider, 1658. augusztus 9.
A nezsideri plébános malma.
(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2954 – ered.)

Ill*ustri*ssime Comes Domine Fili ob*servandi*ssime
Salute, et officiorum meor*um* commendatione praemissa. Iőuén előmben Nezidery Plebanus jelenté, hogy ez el-mult időkben Traustorf nevő falub*a*n bizonios malmot uet vólt ezer kétszáz forinton: melly malomnak megh-vétele, noha k*egye*lmed avagÿ Tisztuiselőy hirével volt, és szokas szerent a Kenivbe bé is irattatott, s- az szokot Censustis fogiatkozás nélkől a k*egye*lmed emberinek administrálta; mind azon által k*egye*lmed bizonios embereivel megh tekentettvén azon Malmot, és chak nyolcz száz forintra bőchűltettvén, ki uette kezéből; és igy se penzy, se malma ne*m* lévén, s- az irant nagy kárát látván ezen szegény Plebánus, hogy tudnia illik mind kevessebre bőchűltettet a malom annal, a kit eö adot volt érette, mind penigh a penzeis ben tartatik. Instált azon nálam, hogy az arant maghamat interponallyam k*egye*lmednél. Minek ‖ okáért, édes Fiam Uram, kérem szeretettel k*egye*lmedet, mutattván az én tekentetemértis igassághos praetensióyában jo akarattyát hozza, contentáltassa szegényt. Nem kétlem, a k*egyelmedne*k szép szerenchéyének nevelésséért és az Isten áldassinak k*egye*lmedre való bő áradassiért Isten imado lészen ezen Plebanus, s- énis az én tekentetemért hozza mutatando k*egye*lmed jo akarattyát keduessen vévén, őrömest kedueskedem k*egye*lmednek. Tarcha megh I*st*en k*egye*lmedet jo egésséghbe*n*. Nezideri 9 Aug*usti* 1658.[1]

Ill*ustri*ssimae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 312. sz.]

[1] Traustorf: Darázsfalva. – A nezsideri plébános 1655–1662 között David von Hirschentall volt..

318.

II. Rákóczy Györgynek

Pozsony, 1658. augusztus 29.

Megkapta levelét, írt azonnal az udvarba, de döntés az uralkodó szeptember 10-re várt megérkezése előtt nem várható; akkorra ő maga is Bécsbe megy. Véleménye szerint feleségét és fiát átküldetheti a Királyságba, Várad ostroma esetén minden bizonnyal segíteni fognak, Jenő tartson ki.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7430 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Ezen orában ada meg az keg*yelme*d böchülletes leuelet Nandor, bizoni igen törődöm ezeken az ueszedelmes allapatokon es kiualtkeppen hogy nem segíthetek nekiek, s nem tudok szolgalni igiekezetem szerintis keg*yelmed*nek. Mindgiart azert írtam oda fel, de bizoni igen ketes uagiok benne, hogy ő Felsege iöuetelere hallad, mint az minap.

Azt mondgiak ők, uan is ualami benne, mind egy, akar ött szaz, akar ött ezer, ha ueteni kell az Töröknek. Ő Felsege Bechbe leszen bizonyosan pro 10 Septembris, kesett uolna megh az Imperiumban, de chiak ez kedueert siet mennel iobban lehet. Enis fel megiek akkorra I*st*en segítsegebűl, es ott uarom.

Az mint megh írtam mely nap keg*yelmed*nek az en uekoni teczesemet, mastis az szerent. Senki bizony chiak gonosz szot sem ad az mi reszünkről keg*yelmed*nek, ha maga iönis, ha az iffiu feiedelmet anniaual edgyütt altal küldÿs az Tiszan. || Palatinus Vrammal ő keg*yelm*euelis conferaluan az dolgot, ő keg*ye*lme is azon ertelemben uagion. Jenőt ugy ueluen, noha nem resolualta ő Felsege, az mint iram, anniual inkab Varadot, ha megszallia az török, megh segíti ő Felsege, chiak uehessen ualami időtt, es Jenő hamar megh ne adgia magat. Ha megh iön onnet felliűl az ualasz, bőuebben írok, izenekis keg*yelmed*nek. Tachia es eltesse az io I*st*en keg*yelme*det es szerencheltesse io igiekezetiben. Posonÿ die 29 Augusti 1658.[2]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus obligatissimus

Archiep*isco*pus Strigon*ien*sis

---

[1] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: EOE XI, 422–423. – Nem tekinthető Lippay-levélnek, de szervesen ide tartozik Mikes Mihály 1658. augusztus 12-ei beszámolója a prímással folytatott tárgyalásáról. EOE XI, 409–413. Szekfû Gyula tette ismertté a Lippay által idézett mondással „Olyak adnak az királynak tanácsot, Kik nem ették az alföldi kalácsot.« *Magyar Történet*, IV, 170.

[2] Az ifjú fejedelem és anyja: I. Rákóczy Ferenc, Báthory Zsófia († 1680).

319.

II. Rákóczy Györgynek

Pozsony, 1658. szeptember 8.

Sajnálja Jenő elestét, az udvarban döntés a segítségről csak akkor lesz, ha az uralkodó is megérkezik. Kritizálja Szelepchény kancellárt, reméli, hogy német katonaság is fogja védeni Váradot.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7433 – s.k.)[1]

Excellentissime Princeps

Igen szomoru szíuel ertettem Jenő ueszedelmet az Erdeli rablassal edgiütt, köniörülliön raitunk az io Isten. En bizoni mindent megh chelekedtem, ualamit egy io Magyarnak es haza fianak kellett chelekedni, írtam, remenkedtem ő Felsegenek, az Bechi tanachnakis, külgiön ő Felsege sietue segitseget, ne hadgia kegyelmedet, ne hadgia Erdelt, ne hidgien az Töröknek, mert bizon nem maradunk mÿs üttetlen, sőt ezeknek ueszedelme az mi ueszedelmünk, resolualia ő Felsege magat, ugy e, uagy nem, tudgia kegyelmedis mihez alkalmaztatni dolgait, de egieb ualaszom nem lehetett megh maganossan küldött Curier altalis, hanem ihon megiünk, es Bechben az magatok ielenleteben resolualliuk magunkat. Ezeketis a szomoru híreketis utana küldöttem sietue ő Felsegenek. Az Bechi tanach is se ‖ nem mond, se nem tud ennel többet. Chiak hozna Isten ő Felseget, szolhatnank magaual. Akar chiak eztis, az ki Challoközben uagion, az hadat uinnek sietseggel az Vegekre, egi het alatt Szenderőben lehetne. Az Bechi tanach opinioiais ott iar.

Cancellarius Vramis szinten mast talalt alkalmatlan időben Coloniaban es talam Amsterdamba menni, ninchen uduarnal. Vgy remelliük, ezen az heten megh erkezik ő Felsege. Egieb dolgokrul írtam bőuen azelőtt ualo leueleimben kegyelmednek. En el hittem, hogy Varadott oda nem hadgia immar szinten az io Nemetsegh, chiak tartsak magokat, es ugy ne miuellien, mint az Jenőiek. Tarchia es eltesse az io Isten kegyelmedet, szerencheltesse minden io igiekezetiben. Posonÿ die 8 Septembris 1658.

Excellentiae Vestrae

Obligatissimus seruus

Archiepiscopus Strigoniensis

320.

Forgách Évának

Pozsony, 1658. szeptember 13.

Fia, Erdődy Ádám betegsége.

(MNL-OL Batthyány cs. lt., Missiles [P 1314], n. 29347 – ered.)

Szolgalatomat ayanlom Kegyelmednek. Sok jokkal aldgya megh Isten kegyelmedet. Mind eddigh, miulta mellettem vagyon az Adamko, az kegyelmed Fia, jo egességben

[1] Kiadva a pontos jelzet feltüntetése nélkül: EOE XI, 423. Szilágyi Sándor egy kisebb elírását javítottam.

volt, hanem czak mostanában nem tudom micsoda nyavaliáia érkezet, a hasa igen megyen. Kiből felő, hogy más nagyob nyavalia, és talán az Vérhasis ne találllya eőtet. Azert k*egyelme*d magais jőjőn feől, és- Annyai gondviseléssel légyen hozzaya. Tarcha megh I*sten* k*egyelme*det sokagih, és hozza jo egességbe*n*. Posonÿ 13 Septembr*is* 1658.

[s.k.:]
Keg*yelmednek* io akarattal szolgal
Esztergami Ersek

[Külcím: vö. fentebb, 308. sz.]

321.

Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1658. október 7.

Hiányolja távollétét a Magyar Tanács üléséről; tárgyalások az erdélyi követtel. Gonzaga egészségi állapota; a német katonaság elhelyezésének kérdése; Forgách Ádám esetleges lemondása az érsekújvári főkapitányságról; török hírek.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 4 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*sten* k*egyelme*det. Kessöre hozak megh az k*egyelme*d leuelet, mind nekem, mind ö Felsegenek, edes Palatinus Vram, bizoni igen banom hogy k*egyelme*d fel nem iöhet. En uallok abban kart többek masnal. Chiak sertegeti k*egyelme*d sziuemetis, mikor io remenseggel el iöuetele felöl uidamit, azonban egyszersmind es ueletlenül nem iöuesseuel sebesith. Im ö Felsege irt k*egyelmednek* opiniot kerue, k*egyelmede*t szeretettel kerem, siessen megh küldeni, es maga emberetül külgie, ne postan, ugy hogi szerdan reguel itt legien, mert az Vrak igen sietnek. Mikessel megh az Tractat el nem kezdettük, noha immar uolt audientiaia. Ha ö Felsege neuezni fogh engemetis az tractara, kessebben foghom lathatni k*egyelmede*t, edes palatinus Vram, kit mindazaltal kiuanok szibül, mennel hamarabb.

Gonzaga megh giogiult, holnap audientiaia leszen, megh marasztiak, ugy latom, megh egiszer. Keg*yelme*d tudom nem bannia, edes Palatinus V*ram*, || ha ualami kis lument adok k*egyelmednek*. 1.º Az Nemeteket ki nem akariak uinni, hanem ugy latom, arra hailandok ökis, mÿs, hogy uegekben osszak, el kezduen Szatmartul foghua, es hogy ők adgianak ugian ennik derekassan, de mÿs segetssük ielesül, miuel az Törökis az maga nepeuel megh tölti az Veghazokat, az mint hirlelik. 2.do Chialloközbül chiak ki kell sietue uinni, hadd uethessenek, uagy kell menniek az fel földre, uagy nem, mennel hamarab. 3.º Az giüles megh lehet. 4. Valakitül ad partem ugy ertem, hogy Forgach Vram resignalni akaria az Vyuarit Palfinak, es maga Cassai akar lenni, kire mast nem kell se nekem, se k*egyelmednek* opiniot adni, hanem mikor kerdenek. 5. Az Portarul Curier erkezett, megh nem tudgiuk mit hozott, holnap megh ertiük, az fő Vezert tul hadta Landorfeierua-

ron.[a] Mast többet nem irhatok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et io egesseghben. Viennae 7 Octobris 1657.[1]

Exc*ellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Excellentissimo Comiti Domino Francisco Wesseleni de Hadad, perpetuo in Muran, Regni Hungariae Palatino, Iudici Cumanorum, Sacrae Regiae Maiestatis Consiliario, Camerario Intimo ac per Hungariam Locumtenenti *e*tc. Domino Fratri Observandissimo

[a] a szó közepe 'ü'-ról javítva

322.

Wesselényi Ferencnek

Bécs, 1658. október 8.

Wesselényi betegsége; levelezésük. A Magyar Tanács bécsi ülése. Svéd és francia előretörés; a moszkvai és erdélyi követ fogadása; Szelepchény bíbora; Batthyány veresége. Forgách Ádám távollétének előnye.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 5 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelmed*et. Igen keserues sziuel ertettem, edes Palatinus Vram, hogy k*egyelm*ed megent alkalmatlanbul *[!]* erzi magat. Vigaztallia I*st*en k*egyelmed*et es tarchia sokaigh io egesseghben. En bizon irtam szűkseges dolgokrul k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram, mastis kett louas szolgam uagion oda leuelekkel, de megh, ugi hiszem, akkor kezehez nem iutott uolt k*egyelmed*nek. Ö Felsegeis irt, es az propositiokat megh küldötte k*egyelmed*nek.

En igen tartok töle, hogy nem sokat uegezünk itten szegeny hazanknak megh maradassara. Az opinio megh leszen ugian, de az effectus nem tudom mint köueti.

Az Suecus megh uette Suundat *[?]*, kin az mi embereink igen megh ütköztek. Az Gallus igen progredial Belgiumban, es d*omi*nus Campi,[2] egy szoual mind roszul uannak oda fele az Spaniol dolgai. Az Mosqua köuetnek megh nem uolt audientiaia. Holnap remellik Mikesst, hogy megh halgassuk. Engemet, Cancellarius Vramat, Kurczot es Ettinget rendelte ö Felsege. Cancellarius Vram Cardinalsaga

[1] Kizárásos alapon Pálffy Miklósról lehet szó. (Vö. Wesselényi levelét Zrínyi Miklóshoz „Tekintetes és Nagyságos Groff Vitéz Horváth Báán Hazánk egyedül Magyar oltalma s- reményé"-hez, MNL-OL E 199 IV/4. tétel, 15. pallium,n. 512 [fol. 138]. [10. doboz]). Idézi. Benczédi László, *Rendi szervezkedés*, 1112 is.– A fővezér: Köprülü Mehmed nagyvezír.

[2] 'a csatamező ura'.

merő fabula. Az Felfőldrül ha mi hirei uannak k*egyelmednek*, tudosichon, edes Palatinus Vram. Battiani Vra*mnak* 60 io szolgaia ueszet el, zaszlotis niertek az Törökök. Tarcha I*st*en k*egyelmed*et keuanatos io egesseghben, edes Palatinus Vram. Viennae die 8 Octobris 1658.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Mi köztünk semmi ueszekedes ninchen hala I*st*ennek. Az egy Forgach Vram hogy nem iött be közinkben.[a]

[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]

[a] az utóirat a bal margóra írva

323.

Wesselényi Ferencnek

Bécs, 1658. október 10.

Erdély megsegítése; a német katonaság kivonása a Csallóközből; szóban is üzen.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 6 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmednek* Palatinus Vram. Aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Mi az opiniot ezennel proponalliuk pro resolutione ö Felsegenek, azutan mindenekrül tudositom k*egyelmed*et. Az Erdeli köuetek teghnap proponaltak kiuansagokat szoual es irassal. Az summaia, hogy segitse megh ö Felsege, öis mindent ad, es miuel ualami lehet, megh ad particularia nem mentünk. Varunk ö Felsegetül. Az Nemetseget hogy mindgiart ki uigiek Chiallo közbül, es Veghhazakban oszak, abban megh eggieztünk. De megh ahoz többis kell, Ellest semit sem igertünk. Szoual izentem k*egyelmednek* Szalatniai altal. Maradok migh elek az k*egyelmed* szolgaia. Bechben die 10 Octobris 1658.[2]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] A svédek 1658. szeptemberében foglalták el Kornborgot, amivel megszerezték a Dániát Svédországtól elválasztó stratégiai fontosságú Sund-szoros feletti ellenőrzést. – Ferdinand Sigmund Kurz von Senftenau († 1659) 1640-től volt a Titkos Tanács tagja. – Ernst von Oettingen-Wallerstein († 1670), 1648-tól a *Reichshofrat* elnöke.

[2] Az erdélyi követek: Mikes Mihály, Mednyánszky Jónás (valamint talán Kövér Gábor és Bánffy György). – Szalatniai: Szalatnay György, Wesselényi titkára.

324.

Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1658. október 11.

Megegyezés a német katonaság kivonásáról, illetve végvárakba osztásáról. Rákóczy fejedelem megsegítése; a Széchy-árvák; Zrínyi betegsége. Forgách Ádám a [Titkos] Tanácsban. Spanyol és svéd hadihírek. Cromwell fia.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 7 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Ezen oraban nem keues munkaual obtinealank ö Felsegetül, hogy ki uiszi az Orszaghbul az Nemeteket az közel ualo prouinciakban, kik örömösben be ueszik öket, sem penzel fizessenek nekik kiuül. Es hogy az Vegek üresen ne maradgianak, complealliak az mast ben leuö regimentumokat, es ha több keuantatik megh annalis, szakasztanak ebbül az ki menendö hadbul minden regimentbül egy companiat uagy többetis, es osszak az Vegekre. Komarombol, az kik ott nem szüksegessek, az nemet elebbi praesidiariusok közül uigiek az Vyuari Generalissaghban, es az houa szükseges. Kegyelmedis ielenche megh, edes Palatinus Vram, mit keuan az Kassay ueghazakban, hogy adgianak. Az Vyuari fizetest megh indittiak kett hett alatt. Az Erdeliekkel tractallat ö Felsege, ki miat enis nem tudom, mikor szabadulhatok megh innet. Mind az Papa, mind az Velenczessek igen foghiak partiat[a] Rakoczinak, az mieink ugy latom giengen.

Miuel mert azt akaria ö Felsege hogy enis Cancellarius Vrammal es Nadasdi Vrammal eggiüt tarctalliunk az Erdeliekkel, Nemetek közül Porcia, Kurcz es Oetting, nem tudom mikor mehetek es szabadulhatok megh innet, kegyelmednek, edes Palatinus Vram, gondgia legien az ki menö Nemetek ellessere az uton, commissariusokra es egyeb szüksegekre, kerem kegyelmedet irion igen sietue ö Felsegenek, külgiön ala engemet mennel hamarobb, ‖ hogy munkalkodhassunk kegyelmeddel egdiüt az elless szerzesseben, es Nemetek ki uiteleben, illien baggiatt ereibennis kegyelmednek, az leuel legien uasarnap uirrattigh auuagy deligh itten.

Aluinczi Vramat el ne bochiassa Posonbul kegyelmed, ha ott uagion, ha ott ninch, hiuassa, mert kart uallanak az Szechi aruak. Zriny Vram meghis roszul uagion, ala igiekezik mindazaltal pentekre.[b] En itt az sok törödest szinten el untam, felek betegseghtül, azt tudom, alkalmassent megh röuiditettem eletemet, noha hala legien Istennek, nem uolt senkitül itten bantasom, miniaian böchullettel es szeretettel uannak hozzam. Tarcha es eltesse Isten kegyelmedet keuanatos io egesseghben. Viennae die 11 Octobris 1658.[1]

Excellentiae Vestrae

Seruitor paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[1] Johann Ferdinand Porzia († 1665), I. Lipót alatt főudvarmester és a Titkos Tanács elnöke. – Alvinczy Péter királyi jogügyigazgató, illetve nádori ítélőmester volt. – Széchy Dénes árvái Péter, György és Gáspár voltak. – Holsatia: Schleswig-Holstein. – Richard Cromwell, aki 1658-tól volt Anglia lord protektora csak 1712-ben halt meg, hatalmát 1659 májusában veszítette el.

P.S. Forgach Vramis uelünk uolt, mikor az Nemetekkel tanachkoztunk, azok utan ült, mikor ö Felsege előtt egy kis szeket tettek az secretarius hata möge, ott űlt. Kit en nem suadealtam uolna, nemis leszen allando, maszor nem hÿak, tartok töle *e*tc. || P.S. Az Spaniolok Cataloniaban megh uertek az Gallusokat, Generalisokat megh foghtak, algiuit, taborat el niertek *e*tc, kett ezeret foghtak eleuenen. Orankent uariuk, michoda successussa lehetett Holsatiaban hadunknak az Suecusok ellen, az mieink edgiütt az Hollandusokkal 36 *ezren* uannak, az Suecusis mint egi husz ezeren, adgia I*ste*n minden iora. Oly hiris erkezett, hogy Kronwel fiat, kit attia halala utan szekeben helyheztettek uolt, meg etettek.

[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]

[a] a szó közepén két betű kihúzva: 'parti‹ok›at' | [b] a szó sorközi beszúrás

325.

Illyésházy Györgynek
Pozsony, 1658. október 19.
Perényi Ferenc árváinak átadása.
(MNL-OL Batthyány cs. lt., Missiles [P 1314], n. 29348 – ered.)

Ill*ustri*ssime Comes Domine Fili ob*servandi*ssime
Salute et officiorum meor*um* commendatione praemissa. Ennek előtteis requiraltam vala k*egye*lmedet szegény Perény Ferencz Ur*am* Arvainak ki-adássa véget; minthogy penigh mostis ugyan ezennel instál nálam Nénnejek, Eszterhazy Miklosné Aszon*yom*, k*egye*lmedet iterato kérem, ne tarcha továb maghánál eőket, hanem adgya megh irt Eszterhazy Miklosné Aszon*yom* kezéhez, mert vgyanis nem tarthattya továb k*egye*lmed eőket, kőzőllyeb valo attyokfia lévén k*egye*lmednél Eszterhazy Miklosné Aszonyom, s- modgyais vagion immár tartásokban, és gongyek *[!]* uiseléssében. Kit megh cselekeduén magha is az iránt valo galibától megh menekedik, s- én sem busíttatom tőbbé felőlek. Tarcha megh I*ste*n k*egye*lmedeth jo egességhbe*n*. Datu*m* Posonÿ 19 Octobr*is* 1658.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae
[s.k.:] Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]
Illustrissimo Comiti Domino Georgio Illésházy, perpetuo de Trinchin, Comitatus Lipthoviensis Supremo Comiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario etc. Domino Filio observandissimo

[1] Illyésházy György († 1689) ekkor liptói főispán (1648–1679), 1659-től királyi főasztalnok. – A család bárói ágához tartozó Perényi (III.) Ferencnek két feleségétől (Bosnyák Katalin és Wesselényi Anna) összesen 8 gyereke született, közülük a legidősebb Perényi Ágnes († 1684k). Férje, Esterházy Miklós zólyomi főispán a család zólyomi ágához tartozott.

326.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1658. december 25.

Betegsége miatt el kell halasztania rozsnyói útját és murányi látogatását. Fürdőkúrája.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 8 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandi*ssime

Szolgalatomath ayánlom k*egye*lmednek, I*ste*ntől sok szent Karachon Innepét kővetkezendő Uy esztendőkkel edgyűt szerenchés jo egésséghben érnyie és mulatniais kivánvánvan *[!]* k*egye*lmednek méltósághos házaval edgyűt.

Réghi példa beszéd: szegény ember szándékat boldogh Isten birja. Ugy vagyon, azt irtam vala k*egyelmedne*k, hogy 2. Ianuar*ii* megh indulvan Rosno felé, Muranbais bé térek az k*egye*lmed latogatássára és szolgalattyára; alégh bochátám el k*egye*lmednek irt levelemet vévő szolgalmat, hogy olly rettenetes kegjetlen hidegh lőlés jőt ream, hogy egyebet nem reménlhettem egy derekas betegséghnél utanna, azomban ugÿ adta I*ste*n, hogy el-áluán rolam az hidegh, kőszuénnyé vált; az ki jollehet mégh nem igen erős, mind azon által nem varom azt, hogy derekas hatalmat vegyen, hane*m* ezen holnap I*ste*n segétséghéből Stubniára indulok, és ottan főrődem; az holot I*ste*n előbbeni egésséghemet hellyre állatvan, segétséghől ‖ hiván eő szent Főlsséghét 7. Ianuarÿ innen megh indulok Rosno felé, és ez előtis fől tett szandékom szerént oda menő utamban Muranba bé térek k*egye*lmed szolgalattyára. Bizonios dologh őrőmest mennék Rosnora, chak betegsséghem engedgye. Muranba meddigh fogh késsése lenni k*egye*lmednek, és onnan hova szandékozik, michoda alkalmatossággal irhatok gyakran k*egye*lmednek, Kirallyffalvan vagyoné olly ember, az ki leveleimet kezehez jutattná k*egye*lmednek, kérem szeretettel adgia értéssemre k*egye*lmed. In reliquo adgya I*ste*n kedues jo egésséghben lathassam stalalljam k*egye*lmedet. In Sancta Cruce 25 Decembr*is* 1658.

Excell*entissi*mae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:] Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]

327.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1658. december 25.

A katonaság ellátásával a többinél jobban megterhelt vármegyék kárpótlása. Zongor püspök hagyatéka.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 9 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandi*ssime

Salute, et officiorum meor*um* paratissima commendatione praemissa. Szintén bé pechételtettem volt már k*egye*lmednek mai napon írt Leuelemet, hogy Kiraliffalvarol 12

p*rae*sentis[1] datált k*egyelme*d Levelét hozák kezemhez. A mi azért az hadak által menetelekre feles kőltséggel terheltetett Vármegyéknek refusiojára azon alkalmatlansságoktol megh-menekedetth Vármegyéktől ajanlott pénznek dispositióját illeti; minthogy k*egye*lmed Poson Vármegyének Ezer Tallért adot kőlchen; az én tetzésem az, hogy az arant azon penzből maghanak contentatiot impendálhat k*egye*lmed. Nittra Vármegye minthogy, az mint értem, igen vékonyan és lassan gazdalkodot az hadaknak, ki miat nem kevéssé panaszolkottak magokis az Nemetek, és az midőn az Statiójokat és mindenféle prouisiojokat elrendeltűk volna azon hadaknak, ugy jut eszembe, Cancellarius Ur*am* részérőlis ‖ voltak ez aránt kivánt preparatiokra ajánlatok, nem reménlem, hogy szintén illy nagy kőltségekben tőlt volna megh irt hadaknak által menetelek, ki miat talam méltó volna elsőben jól belé tekénteny az dologhban.

Komarom Vármegye nem vélem, hogy kivannyon, az minthogj nemis kivánhat refusiot, minthogy az éppen el-romlot, s- nemis anticipaltak e véghre semmit.

Bars Vármegye ugy reménlem, nem fogh semmit kitenny, csak annál tőbbet ne kérjenek tűlek, az kit akkoraigh adttak, és az mit rájok vetet k*egye*lmetek, az mostani Limitatio szerént. Az tőbbivel k*egye*lmed chelekedgyék juxta datam sibi sapientiam.[2]

Kivántam volna, édes Palatinus Uram, ha addigh erről az főldről nem távozot volna k*egye*lmed, mégh len az restantiakat és azaránt ualo Conuictiokat executioban vétette volna k*egye*lmed; minthogy az én Posoni Papjaim is igen sűrgetik az harom ezer forintott, akarván ‖ azt oda applicálni, az hova szegény Zongor Sigmond rendelte. In reliquo tarcha és éltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendőkigh hazánk s- nemzetűnk jauára szerenchés jo egésséghben. Datu*m* In Sancta Cruce 25 Decembr*is* 1658.[3]

Excell*entissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]

328.

Wesselényi Ferencnek

Stubnya, 1658. december 29.

Egészségi állapota; rozsnyói és murányi útja. A kassai főkapitányság betöltése.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 10 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandi*ssime

Salute, et officiorum meor*um* paratissima commendatione praemissa. Az k*egye*lmed 22 praesen*tis*[4] Murany Várában kőlt Levelét itt a Hév vízben adták megh. Én az mint

[1] December 12-én.

[2] 'saját bölcsessége szerint'.

[3] Zongor Zsigmond 1655-től pozsonyi prépost és váci püspök volt, és mint ilyen halt meg 1657. november 5-én. A pozsonyi papok tehát a pozsonyi káptalant jelentik.

[4] December 22-én.

Szent Keresztrőlis megh írtam vala k*egyelme*dnek, semmit sem késuén Szent Istuán napján megh indulván[a] elégh alkalmattlan utban, és fárat louakon későn estue érkeztem ide, reménlvén hogy a hidegh Lőlés el-álván rolam, és chak a kőszuény lévén rajtam az héu Vézben való főrődés által I*st*en k*egye*lmességhéből megh szabadulhatok tőle; de az sok változásokbol vgy veszem eszembe, hogy a hidegh lőlés chak el- reitőzet volt, és most vjobban ki kezdi mutattni maghát, s- minthogy a niavalliának olljan természete vagion, hogy edgyik a masikából származik, s- az kőszvénjis olljan, hogy az midőn immár gyogjulássát várja ember, akkor változik, ugy látom, a főrődestis el-kőlletik hadnom.

Chak a jo I*st*en tudgia azért mikor lehet anni egésséghem, erőm és bátorsághom, hogy Rosno felé índulhassak, noha bizony szűkssséghes vólna az || k*egye*lmeddel való szembe létem; mert ugy látom énis Országhunk allappattyát, hogy semmi gondviselés nem lévén rea, chak fől fordul, s- nagy Veszedelembe esik.

Az Kassai Generalisághot hogy resignálni akarta k*egye*lmed, egy időben tudttam, de az utan semmit nem kőzlőt k*egye*lmed az aránt én velem: mely Tisztre michoda szemellieket commendált légien k*egye*lmed, aztis ugy tudom, hogy egyszer Homonnay Ur*am*at, másszor penigh Rakoczy Laszlo Ur*am*at commendalta k*egye*lmed: Forgach Adam Ur*am*atis hogy az utan commendalta k*egye*lmed azon tisztre, ugy hogy mind azt, mind penigh az mostani Generalissaghot birhatta volna eö k*egye*lme, aztis nem k*egyelme*dtől maghatol, hanem mint egy piarczi hirul értettem.

Megh vallom azt, hogy bőchőlletes, emberséghes vitéz Ur az mostani Kassai Vice Generalis Uramis, de hogy ennek az sulljos terhnek el-uiseléssére eléghséghes kőszekla légyen, nem reménlem. ||

Touáb mint adgia I*st*en az én egésséghemet, és ha meheteké, nemé, az k*egye*lmed szolgalattjára, értéssére adom k*egye*lmednek. Kivánván in reliquo Isten sokaigh tarcha és eltesse szerenchéssen k*egye*lmedet. In Thermis Stubnensibus[1] 29 Decembr*is* 1658.[2]

Excell*entissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae

Ad seruiendum paratissimus

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó lapszéli beszúrás

[1] 'a stubnyai fürdőkben'.

[2] Wesselényi 1648–1658 között volt kassai főkapitány. 1654-től 1672-ig a kassai vicegenerális tisztét Pethő Zsigmond viselte, aki 1655-től – Wesselényi nádorrá választásától – ellátta a főkapitányi feladatokat is. Rövid időre végül kinevezték, majd 1659-ben Homonnai Drugeth György váltotta fel.

329.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1659. január 11.

Tervezett murányi útjának részletei, közlekedési nehézségei.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 11 – ered.)

Ex*cell**entissi*me Comes Domine Fili ob*servandissi*me

Salute et officior*um* meor*um* commen*datione* praemissa. Akarám, édes Palatinus Vra*m*, további eghéségem, ki Is*te*nnek hála lattal jűn lassa*n*, lassa*n*, és az Roznay útra való szándékom felőlis túdósithatom, ha azért Is*te*n eő szent feőlséghe eghéségemet oreghbíty, és az veszedelmes rút útak engedik, az mint annak előtteis megh jrta*m* k*egyelmedne*k, 18. praesentis[1] innen megh jndúlua*n*, az nap Zóljomigh mégjek, más nap Lipcze*n* hálok, és harmadnapo*n* Breznjóra uerekede*m*. Minthogj penigh úgi érte*m*, hogj a Tyszóczy út olly alkalmatla*n*, hogy talám nemis járt ebbe*n* az esztendeőbe*n* senky azon, kéntele*n* vagjok Polonkára menne*m*, az hová elis Kűlte*m* már Emberimet, hogi az odavaló Emberekkel meghjárván azokat az útakat, hozzanak hjrt felőlük. Kerem azért, édes Palatinus Vr*am*, k*egye*lmedet, parancsollia megh, hogy adgionak Marhát szekereim eleibe, őkőr talá*n* teőbbet lésze*n* otta*n*, hogi sem mint az Lo; kérem azonis k*egye*lmedet, kűlgjőn bár csak Breznóigh Embert előmbe*n*, az ky azon túl való Utakról hjrt téuén elis uezesse rajtok. Én az mint ira Breznyóigh el uerekedem, és onna*n* Polonkáigh, ott k*egye*lmed kezébe és k*egye*lmed ‖ gonduiselése alá adom személliemet, kiről hogi prouideállion, szeretettel kere*m* k*egye*lmedet; és minthogi úgi értem, hogi Polonkára menué*n*, éppe*n* a muránÿ Czigháigh kell Embernek fel mennÿe, és onna*n* az hegye*n* alá k*egye*lmedhez, az hova immár, az mint érte*m*, alá kűltőzeőt k*egyelme*d, azon az hegye*n* való alá menetelemről is, kére*m*, provideállio*n* k*egye*lmed, ha penigh még ottfen volna k*egye*lmed, anniual jobb. Én, ha chelédemet el kel is hadno*m*, magha*m* eléb rugaszkodom az k*egye*lmed szolgháláttyara, kéuánua*n*, édes Palatinus Vr*am*, k*egye*lmedet mennél hamaréb jó eghéséghbe*n* látnom, kit hogi Is*te*n abba megh tarcho*n*, sziubűl kévánom. In S*ancta* Cruce 11. Ianuarÿ A*nno* 1659.[2]

Ex*cell**entissi*mae D*omination*is V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Január 18-án.

[2] A helynevek: Zólyomlipcse, Breznóbánya, illetve minden bizonnyal a Breznóbányáról Murány felé vezető úton található Tiszolc.

330.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1659. január 24.

Betegsége miatt – más bizalmas híján – Bory Mihály által küld üzenetet. A tárgyalást az erdélyi követtel kivették a magyarok kezéből. Az udvar kritikája.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 12 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Vr Isten kegyelmedet. Vgy latom, edes Palatinus Vram, ketsegben uetetik az en mentsegem, de appellalok arra, az ki minden sziueknek latoia es titkoknak tudoia, hogy soha nagyiob sziuel es örömmel nem uarhatot kegyelmed, mint en mentem uolna, ha engedte uolna egessegem. Valami Hectica kerekedik raitam, ki miatt innetis el kell mennem, aert ualtoztatnom, es egessegemre, söt eletemre gondot uiselnem. Ha P. Palt approlekos ualtozassa elegendökeppen megh mentette az ide ualo iöuetetltül, anniual inkab engemet etc. Bizoni ertem, hogy megh uonta magat az io P. Pal, az ö Felsege belsö dolgait nem bizhatom akarkire, Bory Vramtul izentem kegyelmednek, az mennire lehetet.

Az mi illeti az io correspondentiat, en raitam en nem mulik, en bennem kegyelmed, edes Palatinus Vram, se az en sinceritasomban megh nem fogiatkozik. Ez elött sem uolt kegyelmednek iobb akaroia en nalamnal, ugy kellene ezutannis.

Az gonosz akaratu embereket az mi illeti, uagion Isten meniorszaghba, az ki minket megh tarthat, öket ki ueheti ez uilaghbol. Latom el hidgie kegyelmed az dolgokat, de alkalmatossagot kell rea uarnunk.

Az Erdeli dolgokat ki uettek eppen az Magiarok kezebül, Kurcz Vram, es hol kik tractaltak Mikessel, Cancellarius Vramat sem adhibealtak, kirül izentem kegyelmednek Bory Vram altal. En el hidgie kegyelmed, edes Palatinus Vram, ‖ migh elek, az kegyelmed szolgaia maradok. Tarcha es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. In Sancta Cruce 24 Ianuarÿ 1659.[1]

Excellentiae Vestrae

Seruus paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

P.S. En az bizonsagh teuö szauat el hittem, ha az io resolutiok az padalatt heuernek, nem egieb az oka, hanem hogy se az szolga, se az szolgalat nem keluen padala uettetek, es ott uagion mastis.

[1] P. Pál: Ivanovich Pál († 1672) pálos (vikárius) generális, 1659-től scardonai püspök. – Bory Mihály († 1668) Wesselényi familiárisa, jószágkormányzója, a királyi tábla bírája, 1665-től korponai kapitány. A Wesselényi-féle szervezkedés leleplezőjeként híresült el.

331.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1659. január 29.

A szatmári követ érkezése; Rákóczy fejedelem levele és az ezzel kapcsolatos teendők.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 13 – ered.)

Excell*entissi*me Comes Domine Fili ob*servandi*ssime

Salute, et officiorum meor*um* commendatione praemissa. Az Zathmár-Vármegyey kővet megh érkezén, mind k*egye*lmed, mind penigh az Fejedelem Levelét megh-adá, mellieket ólvasván szűkssséghesnek itélem, hogy Hazánkra, és Nemzetűnk megh maradássára szorgalmatos gondoth viselljűnk. Az k*egye*lmed Levelét ugian azon Kőuet által megh kőldvén, maghamis diligenter irok eő Főlsséghének. És mint hogy e jőuő szombaton Posonba akarok föl mennem, s- ha az szűksségh ugy kivanná, talá*n* Béchbeis, kőzőlljebb lévén eö Főlsséghéhez azon lészek, hogy Hazamnak és Nemzetemnek hasznossan szolgalliak. In reliqvo tarcha és éltesse I*st*en kivanatos jo egésséghben sok esztendőkigh szerenchessen. Dat*um* Tyrnauiae 29 Ianuar*ii* 1659.

Excell*entissi*mae D*omination*is V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]

332.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. február 11.

A bécsi udvar kritikája; az udvar bánásmódja a szatmári követtel. Római követsége, bíbora. Csalódottsága.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 14 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Bechbe mind chiak farsanghi mulatsaghban töltik az idöt. Sok az Comedia, Wirtschaft uduarnal, kett hetigh sinchen egyszer Tanach. Megh nem uolt resolutioia, söt audientiaiais az Szakmari köuetnek. Rea foghtak arra, hogy nem segitseget, hanem oltalmat kér. Azt mondgiak, hogy en s k*egyelme*d, több magiarok chiak azon uagiunk, hogy Török hadat chinalliunk. Kapni foghnak raita, ha igaz talal lenni, hogy megh bekellett az kett feiedelem.

Soha bizon nem lattam az magiar Nemzetet uduarnal oly contemptusban, mint mastan. Perplexuus uagiok, fell mennieke hiuatlan Bechben. Egiebarant magam szerent ualo dolgaim bizon igen uolnanak. Nemelliek auual almodoznak, hogy io uolna engemet küldene ö Felsege Romaban köuetseghben az papanak obedientiat praestalni. Edesitnek holmi süueggel azon occasioual, ‖ de ez chiak remensegh,

amaz bochülletes allapat, de költseges es faratsagos, bizon be mennek, ugy mennek inkab, hogy ott tennem le hidegh tetememet, es az mi hatra uagion eletemben, chendes Isteni szolgalatban töltenem, paenitentiat tartuan uarnam az en oramat. El hidgie k*egyelme*d, nem kichin tentatiom uan ennekem erre az utolsora, akar küldenek, akar sem.[1]

Bizoni, edes palatinus Vram, szinten megh giülöltem ezt az hamis tökelletlen magiar uilagot, ki rakua uagion chalardsaggal, hamissaggal, tekelletlenseggel, nem tud ember kinek hinni, es kihez tamaskodni. Az ki legh szebben szol, legh többet kihez ember bizik es szolgal, rakua uagion sziue meregghel, giarlosaggal; az kit legh iobban szeret, alhatatlan kep mutatassal. Szep az aianlas, de merges, mint kigionak az ö nieluek. Ezeket chiak confidenter irtam igen maganak k*egyelmednek*, edes palatinus Vram, ne tudgia senki az kedues secretariuson kiuül. Tarchia es eltesse az io I*st*en k*egyelmed*et keuanatos io egesseggel. Posonÿ die 11 Febr*uarii* 1659.[2]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

333.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. február 14.

Bizalmas levelezésük; a Czobor-árva kiforgatása; az uralkodó és alattvalói; a magyar ügyek intézése a bécsi udvarban. A szatmári követ távozása. Nyugati hadihírek. Széchy Mária királyfalvi adománylevele.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 15 – s.k.)

Szolgalok k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Ezen oraban uettem az k*egyelme*d leuelet, melliet legh keduessebb secretariussaual iratot k*egyelme*d. Igen iol chelekedte k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, ezutannis azt köuesse, mert bizoni ninch embernek kinek hinni, az minemö leuelet irtam uala ugian k*egyelmednek*, de el nem akartam küldeni, migh nem ertem, ha bizhatom az titokhoz ez secretarius uegett. Azert ertuen immar, im adiungaltam aztis. Irtam Czobor dolgarulis, minemö Istentelen és hamis donatiot koholtak az szegen kis Czobor karara, ott fen megh erti k*egyelme*d, edes palatinus Vram, masbais kaptam kerest annak az mi emberünknek, kiket ha megh ert ö Felsege, apprehendalni foghia. Mert semmit ugy

[1] Vélhetően e passzus lehet a forrása annak a szakirodalmon végighullámzó állításnak, miszerint Lippay az 1650-es évek végén Rómában járt volna, ami alaptalan. Vö. például *Országegyesítő kísérletek (1648–1664)*, 1077 (stb.).

[2] A két fejedelem: Rédey Ferenc († 1667) lemondása után a kegyvesztett Rákóczy helyett a Porta 1658- szeptemberében Barcsay Ákost († 1661) tette meg erdélyi fejedelemnek. – Lippay az új császár által a mindenkori pápának teendő, szokásos engedelmesség kinyilvánítási, szertartásos követségéről tesz említést.

nem giülöl, mint az interessatus szolgat. Mast ismet keues keduek uan az giuleshez, causaluan az k*egyelme*d beteghseget, az mi oda fel ualo embereinknek. Bizoni ezek az iamborok minden igassagunkbol es szabadsagunkboul ezennel ki raznak bennünket, minden magiar dolgot Nemet tanachra bochiattanak, Cancellariusnak hire sinchen benne, hanem ha uolanter kűldöm neki, az mit irok ö Felsegenek. ‖

Az Szakmari köuetet, ugy ertem, igen uekoni ualaszal bochiattiak.

Az Spaniorral az Gallus Augusztaban fogh bekeseget tractalni, remellik igen azirant ualo hazassagot. Az Insprukhi Herczegh nagy haddal megien az Belgiumi guberniumra, kit ö Felsege adott az Bauariai Herczeg neue alatt neki, miuel directe maga nem meri az Spaniolokat segiteni. Az Anglusok ellensegül declaraltak magokat az Hollandusok ellen, az Suecus mellett. Keg*yelme*dnek, edes Palatinus Vram, irtam egieb dolgokrul ez adiungalt leueleimben. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 14 Feb*ruarii* 1659.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az legh keduessebb secretariusnak[2] szolgalatomat aianlom uiszontak, keszen uan mar Bechben az Kiralfalui[a] donatio. Magam ki ualtom es megh Küldöm, miulta megh iöttem, mind sollicitaltam, iutassa eszemben ö k*egye*lme, ha megh mas uolna ualami, az kit ki kellene szereznem, az Taxarul magam megh eleghitem Cancellarius Vramat.

[a] a szóösszetétel első fele sorközi beszúrás, előtte kihúzva 'Ky'

334.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1659. február 16.

Kérésére a kedvezőtlen időjárás ellenére Bécsbe utazik.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 304 – s.k.)

Excellentissime Comes, D*omi*ne obs*ervandissi*me

Masodik embereis erkezek keg*yelmedne*k, ki altal igen kevanja es paranchiollia keg*yelme*d, hogy szerdara altalan ueggel fel menniek. Bizzon dologh az, mint mais meg irtam keg*yelmedne*k, catarrusis nagy uagion raitam, Im az Dunais igen meg zaiosodott, se tegnap, se tegnap előtt nem iarhattak kompokkal, sok akadekim uannak, kik miat

[1] A nem sokkal grófi rangemelése után elhunyt Czobor Bálint fiáról, az 1681-től királyi tanácsos Czobor Ádámról († 1692) lehet szó, aki a tábornokságig vitte a császári hadseregben. – Az innsbrucki herceg: Ferdinánd Károly főherceg († 1662), a bajor herceg 1651–1679 között: Ferdinand Maria von Bayern.

[2] Itt és az alábbi levelekben Wesselényi hitveséről, Széchy Máriáról († 1679) van szó.

illien hamar es ueletlenül nehezen keszülhetek es indulhatok megh, mindazonaltal im meg holnapi napot megh uarom, ha I*st*en annira ualo tagulasomat *[!?]* adja az catarrus veget, es az Dunais akadekot nem teszen, azon leszek, hogy Kedden estue, uagy Szerdan io reghuel Bechben legiek, ha nem egiebertis, chiak az k*egyelm*ed keressereis es paranchiolattiara kesz uagiok azt megh chelekedni az szolgalatot, anniual inkab ha tudom, hogy ő Felsege előtt kedues dolgot chelekeszem. Ha pedigh ugian lehetetlen lenne fel menetelem, aztis keg*yelmed*nek sietue tudtara adom. Mast azt hoztak hirül, hogy harom Cardinal holt megh, talam az Ratisbonai püspök megh giogiult, ő Felseg*en*ek hoztak uala meli nap, hogy igen nehezen uolt. En migh elek az keg*yelm*ed köteles szolgaia maradok. Posonÿ die 16 Februrarii 1659.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae
Seruus paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

335.

Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1659. február 20.

A szatmári követ távozása; tárgyalása eredményéről udvarbeli tájékozódása után ír.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 16 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandis*sime
Salute et officiorum meor*um* parat*issi*ma commendatione praemissa. Im az Szakmar-Varmegyey kőveth visza mégyen, minemő Resolutiója légyen eö Főlsséghétől, maghatol megh fogja érteni k*egye*lmed. Igaz, hogy késső ajánlassok, mind azon altal minek utanna mind eő Főlsséghével, mind penigh utanna valo embereiuel beszélgetek ezekről az allappatokrol, beővebben irok k*egye*lmednek. In reliquo tarcha és eltesse Isten sok esztendeigh szerenches egesseghben. Viennae 20 Febr*uarii* 1659.

Excell*entissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae
[s.k.:]
Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]

[1] A regensburgi püspök Franz Wilhelm von Wartenberg († 1661) 1660-ban bíboros lett.

336.

Wesselényi Ferencnek

Bécs, 1659. március 1.

Rákóczy és Barcsay békekötése. A békekötés jóváhagyása az erdélyi rendek és a Porta által; a törökök veresége Ázsiában. Az uralkodó a [Titkos] Tanácsban; bécsi tervei. Vas Márton kamarássága; török követ Bécsben; Filiberti. Széchy Mária és Szelepchény kapcsolata.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 17 – s.k.)

Szolgalok k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*e*n* k*egyelmed*e*t*. En mar maid kett hete leszen miulta itt uagiok, s megh keuesset uegeztem ez aldott farsangh miat, mindazonaltal chiak nem io utban uettem uala szegen hazank oltalmat, ha mast masodszor nem érkezik uala maga Rakoczi feiedelem leuele Mednianski Ionas kezehez, ki itt uagion, de annakis igen uekonian ir, hogy el uegezte az bekeseget Barchiaiual. Az conditiokat pedigh irua kűlte nem Mednianskinak, hanem egy copertaban includalua Nadasdi Vra*mna*k, minden mas iras nekül chiak be pechetelue, ittis talaltak uele Nadasdi Vramat, ki uelem közlötte, nekem[a] nem szinten teczenek, abbol kiualtkeppen, hogy nem adtak amnistiat utolso adhaerensinek, hanem hallasztottak orszagh giülesere.

Mint egy pirongatas szabarsul uettem az Herczegh mondasat, choda dologh ugimond, hogy ezirant semmi bizoniost nem tudok. En azert ugy ueszem eszemben, hogy chiak az küldött plenipotentiarius köuettel uegezte ezeket Rakoczi feiedelem az giülesbeli Statusok ratificatioiara, ki megh ezutan köuetkezik. Az Török confirmatioiais ketsegh nelkül kiuantatik hozzaia, ki ugy leszen megh, ha roszul talaltatik lenni az Török dolga az Asiai rebellisek ellen, kikrül iria az mi residensünkis az Portarul, masokis, hogy io reszet el uerték az Török chiaszar hadanak, nemelliek, hogy agiuitis el niertek es taborat fel uertek, adgia I*st*e*n* legien ugy. ‖

Ö Felsege el uegezuen immar az tanaczot, kiben maga uolt, diligenseb az tanachokban. Azon leszek, ha I*st*e*n* segit, hogy az giülest ueghez uigyem S*zent* Georgy napiara, noha keues kedueket latom hozzaia az mi embereinknek. Oltalmat hazanknak, fizetesset az Vyuariaknak, es ugy mindgiart innet haza megiek.

Vas Marton Vra*mna*k megh niertem az Camarassagot. Az Kiralfaluai donatio kezemnel uagion. Ma Török Aga köuet iön be, az ki gratulalni fogh ö Felsege*ne*k de Imperio, es az bekeseget confirmalni keuannia, mastis megh talan ualamit. Itt uagion az k*egyelme*d szolgaiais, ki Filibertit viszi, attulis irok eginehani szot. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse az io I*st*e*n* k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 1 Martÿ 1659.[1]

---

[1] Plenipotentiarius: Lázár György († 1660). A levél első két bekezdésében 1659. január 31-én Rákóczy és Barcsay között kötött szatmári egyezségről van szó. – A török szultán 1648–1687 között IV. Mehmed volt. – Vas Márton († 1667) 1651-től beregi alispán, 1659-től 1666-ig a Szepesi Kamara első tanácsosa lett. Vö. Gecsényi Lajos, *Egy beregi nemesúr a Szepesi Kamarában. Szigeti Vas Márton kamarai tanácsos (1659–1666)*, Szabolcs–Szatmár–Beregi Levéltári Évkönyv 18, Nyíregyháza 2008, 163–178.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruu*s* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az k*egyelme*d kedues leueliroianak[1] aianlom szolgalatomat. Kezemnel uan immar az donatio Kiralyfaluarul. Nem lehet, hogy nem erezzem, hogy kerdesben es ketseghben hozza, ha birhatike az en aianlasomhoz. Az mint hogy auualis fenieget, mas szolgat keres, kihez bizhassek. Nem iridlem Cancellarius Vra*mna*k ezt az szerenchit, se pedig ö k*egyelmene*k Cancellarius Vr*am*at, am bator uessele ő k*egye*lme az szalmat, es tegie fel az szenat, de en tudom, -hogy mastis elöl uette uÿonnan, es földhöz ueri az szegen Szechieket, ha en megh nem segithetem öket. Vgianis ugy szoktak mastani idöben fizetni az reghi erdemes szolgaknak, mint mast ennekem. Am Isten neki, mennien ezis az többi utan. Ha nem kell szolgalatom, nem kelletem magamat.

[a] utána egy (kihúzott?) betű áll magában [vagy talán egy jel '*et aliis*' értelemben?]

337.

Wesselényi Ferencnek

Bécs, 1659. március 1.

A törökök és spanyolok veresége; utóbbiak megsegítésének nehézségei. A svédek helyzete. A spanyol flotta aranya; Barkóczy főispánsága. A kassai főkapitányság betöltésének kérdése; Forgách Ádám személyisége. Széchy Máriától övet kér vetetni.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 19 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. Noha ma irtam keg*yelmednek* Medniansky altal, mindazaltal eztis az k*egyelme*d szolgaiat nem akaruan leuel nelkül bochiatani. Vÿonnan hoztak minden felöl hireket, hogy az Asiai rebellisek ugy megh uertek az Chiaszar hadat, hogy algiuit, taboratis el niertek. Ollian hirtis hoztak, hogy Elnas alatt az spaniolokat igen megh uertek, az particularitasitis megh hoztak, felö igaz ne legien. Ö Felsege azon uagion, hogy az Spanioloknak Belgiumban segitseget külgiön. De tart az Elektoroktül *[!]*, kik tempore coronationis[2] arra köteleztek Ö Felseget, hogy ne archia spaniolokhoz közit. Fegiuerkeznek az Electorokis, Moguntinus, Coloniensis, Palatinus es Neoburgicus. Megis oda könniebb uolna az segitsegh, titulustis talalnanak, de Olasz orszaghban nehezebb. Mind igiekeznek arra, mi reank legh kissebb az gonduiseles. Igen oda beszellettem harmadnapia Leopoldus Herczegnek.

Az Sueciai dolgok abban uadnak, azt monda Porcia Vram, az ki az masikat ki böitolheti, az leszen giözedelmes. Az Suecus Angliai segetseggel ismet talpra allott, feltik Coppenhagat, talan eddighis megh uette.

[1] Itt is Széchy Máriáról van szó.

[2] 'a koronázás idején'.

Az Spaniol[a] flottat bizoniossan beszellik, hogy megh erkezett, 48 millio forint uagion raita. Bar chiak az niolczat adnak minekünk. Barkoczi Vram fö Ispansagat igen futtia maga itt fen leuen Chiaky Istuan Vram, szerenche ha el nem uiszi.

Az Cassai Generalissagot, ugy latom, touabbis uacalni hadgiak. Forgach Adam Vram egy altalliaban nem akaria touab uiselni az Generalissagot, mast egy illien szabarsu ualaszt adtak neki egy titok tanach altal: megh ez egiszer megh marasztiak, de maszor ne buchuzzek. Kit tegyünk heliette? Vgy gondolom Nadasdi V*ram* fel uenne, ha megh kinalnak uele, kit en nem akarnek *e*tc. Tartanak itt az emberek, ha Adam fel szabadul, itt fogh lakni, es mindenkor alkalmatlankodni, zurni, zauarni, forgatni. Maid be megiek ö Felsegehez, az uy bekeseget az feiedelmek között megh ielentem. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh io egesseghben.[1] Viennae die 1 Martÿ 1659.

E*xcellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az k*egyelme*d kedues secretariussanak aianlom meghis Szolgalatomat, ha szinten haszontalanis es megh uetett, itt az Bechi sollicitasban igen megh kopott az öuem, ugy ertem, az Zolnai uasarban arulnak affele öueket, megh adom az arat, ha uetet ö k*egye*lme eggiet az en szamomra. Posonba iöttek uolt ollian mesterek, az kik akartak az fele öueket chinalni, de nem succedalt nekiek, uagy nem tudtak hozza, abban hattak. *[Külcím: vö. fentebb, 321. sz.]*

[a] az 'i' betű szára a tollban maradt

338.

Rákóczy Lászlónak

Bécs, 1659. március 6.

A két fejedelem közötti egyezség. A Bereg megyei főispánság és a Titkos Tanács.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7682 – ered.)[2]

Ill*ustri*ssime Comes Domine Fili ob*servandi*ssime

Salute, et officiorum meor*um* parat*issi*ma commendatione praemissa. Kedvessen vettem édes Fiam Uram az k*egye*lmed Levelét, hasonló képpen, hogy az két Fejedelem

[1] Az említett német fejedelmek: Johann Philipp von Schönborn (1647–1673), Maximilian Heinrich von Bayern, Philipp Wilhelm von der Pfalz-Neuburg (1653–1690). – Az 1659-ben elhunyt Barkóczy László beregi főispánságáról van szó és Csáky István országbíró ugyancsak István nevű fiáról († 1690) (lásd a következő, 338. sz. levelet), aki 1689-ig viselte e tisztséget.

[2] Rákóczy Lászlóhoz csak ez az egy levél maradt fenn, noha kifejezetten tudjuk, hogy Lippay rendszeresen levelezett vele. A hozzá intézett levelek mellett (PL AS Act. Rad., n. 196, *passim*) lásd *Rákóczi László naplója*, 104 és helyenként.

kőzőt való compositiórolis tudosét, kit jollehet ennek előtteis értettem vala, vártam mind azon által bizonyosabat, az mint hogy mostis chodalkozom rajta, hogy az Fejedelem eő k*egye*lme semmit nem ir felőle, noha nem réghen kőlt Levelébenis ajánllua maghat eő k*egye*lme, hogy azon Compositiónak progressussa felől tudosét.

Az mi penigh az Beregh Varmegjey Fő-Ispánsséghot illety, minek előtte az k*egye*lmed Levele érkezet vólna, immaris Iffiabbik Chjaky István Ur*am* annira megh vetette volt az fundamentumoth, mind az Nemeth titok Tanachoknál, mind penigh masoknal, hogy nem reménlem, eő Főlsséghe az arant valtosztatást tégyen. Másban, Isten éltetvén benűnketth, megh nem || fogyatkozik k*egye*lmed, édes Fiam Uram, az én szolgalatomban, valamiben tudok szolgálnom k*egye*lmednek, őrőmest kedveskedem k*egyelmedne*k. In reliquo tarcha megh I*st*en k*egye*lmedeth jo egésséghben. Viennae 6 Martÿ 1659.[1]

Ill*ustri*ssimae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Rakoczy de Főlsső Vadasz, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliario et Cubiculario, et Comitatus de Sááros Supremo Comiti etc. Domino Filio observandissimo

339.

Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1659. március 12.

Bécsi útja eredményes volt, az uralkodó össze fogja hívni az országgyűlést. A körmöcbányai templom felszentelése. A két fejedelem között a békesség Erdélyben bizonytalan; katonaság Sziléziában. Magyar sereg toborzásának szüksége; a törökök nem fogják a helyén hagyni Rákóczyt, vereségük Ázsiában, a nyáron Velence ellen támadnak. A spanyolok veresége; Barcsay követe, fejedelemként történő elismerésének, címzésének nehézségei. Szunyogh Gáspár halála, a gömöri főispánság, assessorság betöltése. Nézeteltérés Széchy Máriával.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 585–588 – s.k.)

Szolgalok k*egyelmedne*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmede*t. Az ö Felsege leuelet, kiuel hiuattia k*egyelmede*t, chiak hertelen es hirem nelkül uiuek el, bantam, mert magam leueleuel edgiütt akartam küldeni. Ha lehetseges, edes Palatinus Vram, ha egessege szenuedi k*egyelmedne*k, bizoni io lesz fel iöni k*egyel-*

[1] Lásd az előző levelet.

*med*n*e*k. Ha elebb nem teheti, Husuetra auuagi mindgiart utanna. El hidgie k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, mastani uilaghban chodakeppen folnak az dolgok.

Hogy en fel iöttem, es ma harom hete itt letemet megh nem bantam, hasznalt, ugy itelem, Orszagunknak hazanknak, magunknak. Sokat kellene irnom k*egyel-me*d*ne*k, edes Palatinus Vram, de nem giözöm.

Az giülest annira uittem, hogy bizonissan megh leszen hamar, aztis ueghez uiszem uala, hogy ugian mast megh napozta uolna es promulgalta uolna ö Felsege, de akadekot teuek az mellettem ualok opinioi. Nadasdy Vramra ennekem semmi szüksegem nem uolt, nemis keuantam ö k*egye*lme ielen letet, maga szerent iött fel, ertuen az en iöuetelemet, ezen kiuül mindazonaltal kart többet nem tehetett. Tarsaual egietemben, kiuel alkalmassent öszue szürtek az leuet, ‖ noha az sziuek mastani modon uagion ellel, törrel *e*tc. Azt fogada ö Felsege, mikent megh erkezik az masik Curieris, mindgiart megh napozza es promulgallia az giülest, melire ualoba *[!]* szüksegünkis uagion, es ertene rola örömest k*egyelme*ddelis, ha közelieb iöhetne. En allitottam auualis, hogy promulgaluan ö Felsege, ha derek akadekia talalkozik, el hallaszthattia ezutannis. Bizon dologh az mi emberinknek, chiak ninchen keduek hozzaia, nemis gondolkoztak felöle, ha en öket nem keszeritettem uolna, hogy chiak megh kell lenni. Egiebirant az köuetkezik belöle, magokis öszue giülnek es uegeznek maradasokrul, k*egyelme*dis segiche az dolgot; bizonios, ha giülesünk[a] nem leszen, ezennel minden szabadsagunk az földhöz uerettetik. Kirül sokat mondanek, ha szolhatnek k*egyelme*ddel.

Iria megh k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, förödike k*egyelme*d eziden, mikor es hol. Ha hertelen nem lenne az giüles, altal kellene rugazkodnom Sz*ent* Keresztbe, es az körmeczi Szentegyhazatis megh szentelnem *e*tc.

Magunk oltalmat az mi illeti, biznak igen es epitenek az kett feiedelem megh bekellesen, kirül mai napighis ‖ nem irt Rakoczi feiedelem semmitis egiebnek masnak, hanem Mednianskinak, ki itt uagion, tett ualami intimatiot cziffra. Es Nadasdi Vra*mna*k altal küldötte egy copertaban az conditiokat minden leuel nekül, az copertan maga irta az titulust, semmi egieb leuel nem leuen mellette. Mindazaltal el hitettem uelek, hogy az az bekesegh igen bizontalan, hanem prouideallianak maradasokrul, uagy inkab mi maradasunkrul. El uegeztek azert, es defacto elis rendeltek, hogy egy armada legien Silesiaban, az ki szüksegnek ideien egienessen altal mehessen, az houa kiuantatik, kiualtkeppen az kett uarmegienek oltalmara.

Ellestis fogadak, hogy szereznek az fel földön, Szenderöben es masutt, Magiar hadrulis prouidealnak, akaruan k*egyelme*ddel eggiet erteni mind az kettörül, ha I*st*en k*egyelmede*t közelieb hozza. Az török allapattiat az mi illeti, megh erkezett az eggik uart Curier eggiütt az Agaual, ki azt hozta, hogy akarmint ualtoznek az fö Vezersegh, de ninch abban remensegh, hogy Rakoczi feiedelem gratiat nierien. Chiak ki kell azert abbul uenni gondolatunkat. Az masikra, kit ö Felsege irt mellette az Portara, megh ez iöuendö Curier hoz ualasztot, kit orankent uarnak. Egiebirant bizonios hogy[b] iol megh uertek egyszer öket az Asiai rebellisek, algiuiokot es ‖

szekereket, pagagiokat el niertek, Hasan bassat, az ki feiek uolt ezeknek, azt iriak, hogy az guta ütötte megh, es retiralni kezdette magat az hada Arabia fele. Ha ezek akadekot nem szereznek, minden ereiet az Velencessre fordittia ez niaron az Török, es megh akaria uenni Candiat. Sok uolna mindenről irnom k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram, hagiok maszorais benne.

Az Spaniorokat bizonios igen megh uertek az Lusitanusok. Az Franciai hazassaghba semmi nem leszen, remensegünknel elebb chiak itt terem az az madama. El hagiom az többit,[c] hanem Im Barchiay Vram embere uisza ter, ki Hallerhez iött uolt immediate, de itt immar nem talalta. Hanem sollicitalt saluus conductust az nagy köuetnek, kit akar küldeni. Az uolt az resolutio, acceptallia ö Felsege az köuetseget, miuel erti, hogy immar megh alkudtak Rakocziual. Nem szüksegh az saluus conductus, mindazaltal ha megh tudgia neuet az küldendönek, aztis megh adgia ö Felsege. Az difficultas abban uolt közöttünk, miuel ö Felsege nem akaria recognoscalni Feiedelemnek, migh innet confirmatioia es consensussa nem leszen[d], nem tud michoda titulust adni neki, hanem Cancellarius Vrammal iratott ö Felsége neki, kellett nekemis irnom, michoda titulust adtam neki, megh lathattia k*egyelme*d. ||

Ezek utan az töuisses dolgok utan, miheliet ertettem szegeni Szuniogh halalat, mindgiart ö Felsegetül megh niertem k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram, az Gömöri fö Ispansagot, kit hogy az io I*st*en szerenchesse tegien, szibül kiuanom, Bosniak Vra*mna*kis, az k*egyelme*d keuansaga szerent, az Assessorsagot, megh erdemli elegh ember, ha mas nem uolnais, edes palatinus Vram, nem chiak keg*yelmednek*, de szolgaianakis örömest szolgalok seruus seruorum.[1] Melto egymas erdemes emberit segitenünk. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse az io I*st*en k*egyelmedet* sok esztendeigh io egesseghben. Viennae die 12[e] Martÿ 1659.[2]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Szolgalatomat aianlom az kedues secretariusnakis, ki igen el bizta az tisztben magat, hiszem meregh az, megh azt iria poscriptaban *[!]*, hogy nem hiszen ennekem ha nem ha kezeben leszen az donatio. Mikor hazudtam en k*egyelmednek* rauasara, io Secretarius Vram, mikor talalt k*egyelme*d engemet effele tökelletlenseghben, es hamissaghban, hogy illien igen el uesztettem k*egyelme*dnel creditumomat, es fallitussa lettem, hogy immar nem chiak az aianlasnak, de az ualonak sem

[1] 'szolgák szolgájaként'.

[2] A Nádasdynak megküdlött conditiók: az 1659. január 31-ei szatmári egyezség pontjai. Vö. a 336. sz. levelet. – Az ázsiai rebellisek: az 1657–1659 folyó dzseláli felkelés vezetője Abaza Haszan pasa volt, aki ekkor már fogságba esett és 1659. február 24-én meggyilkolták. –Haller János († 1697) tordai főispán, Barcsay bécsi követe. – A királyi táblai ülnökséget talán Bosnyák Péter nyerte el.

hiszen k*egyelme*d. El hidgie k*egyelme*d, ezutan ritkan fogia uenni aianlasomat Megh sem bantam egy dolgomat ugy, mint akkorbeli aianlasomat. De haggian, ugyan ollian az mastani uilaghnak foliassa, Io tett helieben iot ne uary.

[a] előtte kihúzva: 'K*egyelmede*tül' | [b] utána kihúzva: 'Arabiaban' | [c] utána egy kisebb tintafolt, vélhetően hosszabb szünet volt a levélírásban, ez indokolja a mondaton belüli témaváltást is | [d] a szó végéről egy 'n' kihúzva | [e] '11'-ről átírással javítva, vagyis Lippay az utóiratot március 12-én írta

340.

Rottal Jánosnak

[Pozsony] 1659. március 12. után

Az udvarból hazatérve értesült, hogy az uralkodó nem fogja a pápának a bíborosi méltóságra ajánlani. Segítségét kéri.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 306 – s.k.)

Excellentissime Comes, D*omi*ne obser*vandissi*me

Haza erkezuen itt ertettem immar bizoniossan, hogy ő Felsege megh ualtoztatta szandekat, es immar nem fogia az Ratisbonay püspököt Cardinalsagra neuezni, hanem masok uannak erette. Nekem pedigh mind az mastani Vrunk, mind az Apia megh igerte, hogy ha ualtozik Ratisbonai, nem leszen mase, hanem enim.

Az k*egyelme*d eleitül fogua aianlott es meg mutatott io akarattiaba uagion nagy remensegem, keruen felette k*egyelmede*t, munkalkodgiek az dologhba, legien mind segitseggel, mind pedigh io tanach adassal. Enis mígh elek, maradok

K*egyelmednek*
Köteles szolgaia

Esztergami Ersek

P.S. Vagion igen szep nuszt gereznam, azt Porciane Aszo*nyo*m*na*k szantam.[1]

341.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. március 17.

A posta késése. Tárgyalások Rákóczyval. A gömöri főispánság és a királyfalvi adomány. A török diplomácia veszélyei. A kancellár furcsaságai; Bosnyák és Vas Márton adománya.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 20 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal algia megh I*st*en k*egyelmede*t. Megh adtak, edes Palatinus Vram, az k*egyelme*d leueleit, aztis kirül ir, hogy confi-

[1] Johann Ferdinand Porzia „főminiszter" felesége Anna Elisabeth von Auersperg volt.

denter iratot az aszoni kezeuel. Vgy teczik, megh az postan igazan hoztak az leueleket, chiakhogy nemelliket kesebben. Valassztotis irtam, ugy tudom, az mire keuantatott, azt itelem, hogy secure irhat k*egyelme*d az postan ezutannis, irassonis k*egyelme*d.

En megh iöuen Bechböl, menten erkezett Rakoczi feiedelem embere leuellel, ielentuen, hogy az alkuban semmi nem leszen Barchiaiual, miuel az statusok ugian ö malitiaiabul sem amnistiat nem akarnak adni, sem semmi ioszagot birni. Ha nem leszen ez az concordia közöttök, bizon leszen gondunk es felelmünk. Nekem szükseghkeppen szemben kell lennem k*egyelme*ddel illien forman, edes Palatinus Vram, ha k*egyelme*d ide nem közelgethet, nekem kelletik arra fele faradnom, es az mit beteghsegem miatt el mulattam, heliere hoznom. Az giülest azert akarom uala elebb lenni, hogy uegeztünk uolna ualami bizoniost, erre nezueis az allapatra es magunk oltalmara, de ugy latom, legh fellieb halladni fogh Iunius közepere, talan touabbis, az elött mind ennekem, mind pedigh k*egyelmednek* el kell uegeznünk förödesset, ‖ ha egessegünk nem leszen, semmik leszünk, kerem k*egyelme*det, szeretettel tudosichon azirant ualo dispositioiarul. Talan ha k*egyelme*d mast fel iöhetne az ö Felsege paranchiolattiat megh ertuen, osztan el mehetnenk az heu uizben, enis az enimbe, k*egyelme*dis az magaeban, es megh az giüles elött ki förödhetnenk.

Im, edes Palatinus Vram, megh küldöttem k*egyelmednek* az ö Felsege leuelet, kiuel intimallia az k*egyelme*d fö ispansagat, ha k*egyelme*d megh eskuszik mindgiart, ioual io, ha pedigh halasztiais, ugys fö Ispannak esmeri k*egyelmedet* az Varmegie, es dirigalhattia ötet k*egyelme*d. Az donatiot alkalmatlan postan altal küldenem, magammal tartottam, migh megh adhatom k*egyelmednek* edgiütt az Kiralfaluiual, nem szüksegh az Gömöri donatio az eskűesre *[!]*.

Az Vezer leuelet megh hoztak, fel küldöm ezen ma. Mikor Bechben uoltam, erkezett az Aga, kirül az Vezer emlekezik, megh addigh nem lett audientiaia, migh en ott uoltam, hihetö az török compania mestersege, hogy hozza ne szolliak, az mit hozott. Közönsegessen azt beszellik, hogy gratulalni iött ö Felsegenek, es az bekeseget nem chiak tartani, hanem hoszabbitanÿs, de az ö dolgok mind chiak latorsagh, timeo Danaos et dona ferentes.[1] Banom, hogy Rakoczi feiedelem leuele Bechben nem talalt, nagiob gond ismet ezeket az mi embereinket re*n*dben uenni, miuel el mult az az compositio, kin ök mint az erös oszlopon, ugy epitettek, bizoni igen io uolna ha k*egyelme*d ‖ ide iöhetne, segitene mind authoriassaual, mind tanachaual.

Az Cancellariusnak megh akartam fizetni az donatiokert, de nem akarta el uenni, sem maga, sem az deakok. Ketseg nelkül többet uar k*egyelmedetül*, sem en adtam uolna. Choda dolgok uannak ott, edes Palatinus Vram, kiket pennara nem bizhatok, szoual ha I*sten* szemben iutat k*egyelme*ddel. Az donatiok mindazaltal kezemnel uannak, Bosniak Vramen kiuül, Vas Marton donatioiat Zichi Vram kezehez adtam. Mast többet nem irok, edes Palatinus Vram, ez napokban sürün

[1] 'Félek a görögöktől, még ha ajándékot is hoznak'. (Verg., Aeneis, II, 49.)

irtam k*egyelmed*nek, talan el kestek, de ugy hiszem, eddigh megh adtak, uagy megh adgiak keg*yelmed*nek. Tarchia es eltesse az io I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 17 Marty 1659.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

342.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. március 19.

Ajánlja Pozsony és Nyitra vármegye követeit, Illyésházy Ferencet és Beniczky Pétert, akik e két megyének megszavazott segély végett keresik fel.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 18 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servand*ssime

Salute, et servitiorum meor*um* paratissima commendatione praemissa. Levén ez el-mult hétfőn Nemes Posony Vármegyének Generalis Congregatiója bőchűlőtes kőuet attyafiait, ugy mint Nemzetes Vitézlö Illieshazy Ferencz és Beniczky Péter U*ramé*kat bochattja k*egye*lmedhez; instálván megh irt kőuetei által k*egye*lmednél azon: hogy mivel ezen Posony és Nittra Vármegjéknek, ez el-múlt nyáron az eö Főlsséghe haday miat való sok kárvallásokat és pusztúllásokat tekéntvén k*egye*lmed, az Országhnak némélly és azon kárvallásokban annyira nem részesűlt Vármegyéit convocáluan k*egyelme*d, requiralta vala eőket, hogy az megh irt Posony és Nittra Varmegjének enni kár vallások sublevatiójára valami pénzbély subsidiummal concurrálljanak; kire ajánlottakis maghokath; kőnyőrőgh azért k*egye*lmednek, mivelhogy Nittra Vármegjénélis sokkal tőbbet szenvedet ezen Posony Varmegje, || méltoztassék k*egye*lmed azon subsidiumnak nagjob részét ide fordétany. Melly kivánssághokat, és instantiájokat énis méltónak itélvén, k*egye*lmedet szeretettel kérem, édes Palatinus Ur*am*, ezen kőnjőrgesseket ne hadgja haszontalanol, és bochassa ezen bőchőletes kőveteit jo resolutioual. In reliquo tarcha és eltesse I*st*en k*egye*lmedet sok esztendőkigh szerenchéssen. Posonÿ 19 Martÿ 1659.[2]

Excell*entissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] A vezér: a budai pasa 1658. december és 1659. március között ismét Gürdzsi Kenán volt. – Zichy István († 1693) 1646–1655 győri vicegenerális, 1655-től báró és a Magyar Kamara elnöke.

[2] Illyésházy Ferenc († 1663) nagybátyja, Gáspár javainak örököse, a *Pragmatica Sanctio*t aláíró Illyésházy Miklós kancellár apja. – Beniczky Péter († 1664) katona és költő.

343.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. március 26.

Sürgeti egyetértésüket. Az erdélyi helyzetben rejlő veszélyek; az országgyűlés szükségessége. Személyes találkozásuk fontossága. A gömöri főispáni beiktatás. Panasza a kancellár ellen, s hogy Széchy Mária ahhoz húz.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 21 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Az k*egyelmed* 20 praesentis[1] irt leuelet ezen oraban szeretettel uettem. Nem szüksegh k*egyelmed*nek köszonni az en szolgalatra ualo igiekezetemet, chiak legien k*egyelmed* en hozzam igaz tökelletes macula nelkül valo sziuel, nagy dolgokat uihetünk, el hidgie k*egyelmed*, ueghez. Ha az nem leszen, edes Palatinus Vram, rosabulis merget es nem mezet fogunk ki szini, Istenis megh uer bennünket erette.

Az mi illeti az k*egyelmed* ide ualo iöuetelet, edes Palatinus Vram, bizon felette igen szükseges, pennara nem uehetem mind az okait. Kirül touabbis ugy gondolkodom, ha az ket feiedelem között ualo compositio fel bomlik es megh nem leszen, bizon k*egyelmed*nek szükseghkeppen sietni kell es fel iöni. Irtozom bele, michoda felelmes es ueszedelmes allapatban keuerödtünk, kinek oruossagarul mindgiart kell prouidealni, ha lehet az giülestis heuenieben es mennel hamarabb es rouidebben lehet megh tartani, mert ha Iuniusban kezdgiük az giülest, Augusztusban uegezzük, azutan ueszük megh executioban, el iön az io September, addigh megh ‖ leszen az Vasar. In isto casu,[2] k*egyelmed*del itt tanachkozuan, es io dispositiokat teuen mehetne mindgiart az fördöben es uiselhetne gondot egessegere, enis az szerent az magamera. Holott pedigh megh leszen az concordia az feiedelmek között, akkor halladhat bizuast Iuniusra az giüless, az uy szena kedueiertis, es elebb mi el uegezhettiük az mi förödesünket, es osztan mosdottabb egesseggel niulhatnank az dolgokhoz. Ez az en gondolkodasom, edes Palatinus Vram. En pedigh igen keuannek k*egyelmed*del szemben lenni, mennel hamarabb, szükseges dolgok uegett. Ha az giüles hallad, el mehetek k*egyelmed*hezis az heu uizben, Stubniara uagy kett napra, Rosnorais es Muranba, ha I*st*en mastani egessegemet ez szerent megh tartia.

Az fö ispansaghrul uarmegienek szollo leuelet el küldöttem k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram, eddigh tudom, kezenel uan k*egyelmed*nek, hirdettessen k*egyelmed* Zolnara egy giülest es tegiek az iuramentumot. En migh elek, az k*egyelmed* szolgaia maradok. Ma bochiatom el Bechben Bosniak Vramat, akartam uolna, ha ugian ott talalt uolna, igys az miben tudok örömest szolgalok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 26 Martÿ 1659.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruu*s* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] Március 20-án.

[2] 'Azon esetben'.

‖ P.S. Az kedues Secretariusnak, aianlom meghis megh uetett szolgalatomat. Mastis, edes leaniom, azt iria az Vr, hogy P. Palnak Cancellarius Vram szerzette megh az püspökseget, itellie megh az Isten, de en nem törödöm raita, am bar legien Cancellarius Vram creaturaia P. Pal. Az mi pedigh az k*egyelme*d panaszokra ualo mentseget illeti, ha az ugy uan, az mint k*egyelme*d iria, nem lehet k*egyelme*dre neheztelles, el uetette k*egyelme*d az panaszt magarul. Az öuet az mi illeti, ne törödiek k*egyelme*d raita, edes leaniom, szolgallion inkab k*egyelme*d az Vrnak, elegge prouisus uagiok az irant. Az k*egyelme*d attiafiait, megh oltalmaztam ismet Bechbe Zrini Vramtul.[1]

344.

II. Rákóczy Györgynek

Pozsony, 1659. március [2]9.

Olvasta levelét, azonnal írt az uralkodónak, ám az udvarban halasztódik a döntések meghozatala, valószínűleg most is arra fognak hivatkozni, hogy csak a konstantinápolyi futár megérkezése után hoznak határozatot. A problémákért Barcsay a felelős. A fegyverszünetet meg kellene hosszabbítani. Három hétig volt Bécsben, amit tudott, megtett a magyarságért. Tárgyalt az uralkodóval, a főminiszterrel, aki olyan konkrét lépéseket hiányol, mint Várad és a Partium átadása. A törökök eltökéltek letételére. Nyugati (hadi)hírek.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7692 – s.k.)[2]

Excellentissime Princeps

Az k*egyelme*d ezen szolga altal irt leuelet böchülletessen uettem. Mindiart irtam ő Felsegenek, kirül Medniansky Vram lehet bizonsagom, hogy keuantam szolgalni k*egyelmednek*. De en nem tudom, mint uagion mastani uilaghban az mi Vduarunk allapattia, mindent chiak hallasztanak, es nem resolualnak, perplexusok, sem egy fele, sem mas fele nem tudnak auuagy nem akarnak allani. Az mint hogy ez ielen ualo dolgokbannis anni kesedelem utan, az mint iria Cancellarius Vram, chiak ugian az lesz az ualaszt: Hogy ő Felsege minden oraban uaria az Curiert az Portarul, kit praecise k*egyelme*d es Erdely dolgai uegett küldött be, mikent az megh erkezik, mindiart resoluallia magat. Azomban fegiuerhez ne niullion k*egyelme*tek. Kit nem tudom, ha megh alle az mas fel, holott annak sem irtak, sem izentek. Ebb[en vag]ion[a] az dologh.

[1] Ivanovich Pál scardonai püspöki kinevezése 1659. június 6-án kelt, ugyanekkortájt királyi tanácsos is lett. Majd tinini püspök 1661. március 19-től 1663. évi lemondásáig. Ezután 1664-től újra 1667. évi lemondásáig szintén a scardonai cím birtokosa. Scardonára 1659 novemberében kánoni kivizsgálását is lefolytatták (*professio fidei* 1659. november 26-án). Lippay 1659. július 20-án az esztergom-szenttamáshegyi prépostságot adományozta neki. Sosem szentelték püspökké. MNL-OL E 229 vol. 2. fol. 44–45; ASV ANV Processi dei vescovi e degli abbati, n. 113; MNL-OL E 683 vol. 3. fol. 307 és 325; Kollányi, *Esztergomi kanonokok*, 278.

[2] A dátum körül szakadás található, talán egy kétjegyű szám második tagjaként egy '9' olvasható. A '29'-re datálás a következő, aug. 30-ai levél tartalma alapján.

Mit kellessek az[irant] chelekedni immar, az az kerdes. El oszlik azomban az Erdeli gyülesis, ha k*egyelmednek* abban az kett punctumban kiualtkeppen, ugian || chiak negatiuat adnak az Statusok, mire kell touabbis resolualni magat k*egyelmednek*?

Bizon dol[ogh], az mint keg*yelme*d bölchen iria, nehezeb ez kettő keresnel *[?]* benne hagyni azokat, az kik[b] igazan es hiuen szolgaltak keg*yelmednek*. Es hogy ebben difficultast tesznek, eppen Barchiait tartom enis uetkesnek, az Törökök, nem semmi uttal, hanem ha az ő izgatasabul, az mint ki teczik egy bizonyios leuelebülis, kit irt Haller Janosnak, hogy az mire czeloz ö Felsege elöttis az Törökökkel, promoueallia.

Nekem ugy teczenek, talalna k*egyelme*d modot benne es prolongalna az armistitiumot, függöben tartana az dolgot, mighlen ö Felsegeis resoluallia magat. Miuel innen toua immar keg*yelmednek* ő Felsegetül kel füghni, es az ő felseghe iauallassa nekül illien nagy dolgot nem chelekedni. Azomban ha meg erkezik az az Curier, erte leszünk az k*egyelme*d io akaroi, hogy mennel iobban resoluallia magat ő Felsege, interponallia magat, es ha lehet, ugian Cancellarius Vram[at kül]gie pro mediatore.

Az mint ir[ja], legh nehezebbnek tartom az denegalt amnistiat. Az masikban talam megh ualami medium talalkoznek, ha arendaban adna k*egyelme*d ualakinek || Erdeli ioszagat uagy mi efféle.

Harom hetigh uoltam ez napokban Bechben Ő Felsegenel, szemtül szemben szollottam, es az mint lehetett efficaciter, ő Felsegenek, szegény hazank megh maradasarul es mastani ueszedelmes allapatirul, azoknak oruoslassarul. Vegeztem ugian ualamit, tett ő Felsege resolutiokat, szíuere bohciatta *[!]* dolgait ennek az romlott hazanak, de mind azoknak ueghben uitelet, sőtt derekas mozditassat mind annak az Portarul iöuö Curiernek erkezessere hallasztotta, s im ugy latom emezetis *[?]*.

Ott fen leuen Bechbe az legh első ministerrel discurraluan az k*egyelme*d dolgai uegett, az monda, Rakoczi feiedelem semmi particularitasra nem akarta magat Mikich altal resolualni, chiak chiak mind in generalibus terminis[1] maradott, azert mÿs nem tudtunk michoda biztatast adni neki. Felelem arra, hogy maradott in terminis Generalibus, hiszen kesz uolt ő Felsegenek kezben adni Varadot, sött az egesz Partiumot. Es uart ő Felsegetül, ha ualamit többetis paranchiol. Tagada, hogy soha nem igerte Varadott es az Partiumot. Mondam en [… …] ugian azt akaria. Mastis ueghez uihettiük az[t az] Feiedelemmel, hogy kezehez adgia ezeket ő Felseg[en]ek, disponallion ő Felsége, őriztesse az maga praesidiumaiual Varadot, oltalmazza, || felele rea, ugy nem mondom, hogy töbreis nem resolualna magat ő Felsege.

Ezeket akaram k*egyelmednek* ielenteni confidenter. Az mint hogy aztis, azt i[…]t belöl lehetetlen az Portat k*egyelme*dhez megh engeztelni, ha megh ölikis az fő

[1] 'általános kifejezésekben'.

uezert, es mas iön heliben, sött az Török mind ő Felsegenek, mind masoknak irassaual es izenetiuel chiak az *[!]* ielenti es uitattia, el kell uezteni Rakoczi feiedelmet.

Kihez kepest megh iranozhatni, mit fogh hozni uagy miuel iönni az az Curier. Egiebirant niluan ualo, hogy az Asiai rebellisek igen galibaskodnak mastis, es gondot adnak az Portanak. Nem chiak Vezerek halalat, hanem chiaszar ualtozassatis emlegetik.

Azis igen igaz, hogy erőssen uiselik az bekeseget az Spaniol es Franciai kiraly, kire segítse az io Isten az egesz keresztienseghnek iauara es megh maradasara. Az Suecus kart uallott Koppenhaga alatt, igen el uesztek, az fő haduiselői,[c] Angliaban nagy zurzauarok es confusiok uannak. En az k*egyelme*d szolgaia maradok mindenkor. Tarchia es eltesse Isten k*egyelme*det sok esztendeigh kiuanatos io egesseghben.[1]

Posonÿ di[…]9 *[?]* martÿ 1659.

Excel*len*ti[ae] V*est*rae

Seruus obligatissimus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

[a] a lap alján három sorra kiterjedő kisebb szakadás található | [b] az utolsó betű átírással javítva | [c] a szó végén egy betű kihúzva

345.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. március 30.

A királyfalvi és gömöri adománylevelek megküldése. Tárgyalások Rákóczyval, a törökökkel; az udvar nemtörődömsége. Rozsnyóra menet felkeresné. Az országban lévő német katonaság. Széchy Mária kertésze jobban van, szépen gondozza a pozsonyi kertet; Batthyány–Illyésházy frigy.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 22 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. Keg*yelme*d 23. praesentis[2] irt leueleben panaszolkodik ritka irasomrul, edes Palatinus Vram, en pedigh giakorta, legh alabb minden heten irok, nem uettem eszemben, hogy el uesznenek leueleim, hanem kesebben uiszik megh az postan. Keuannia k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogi mind Kiralfaluarul, mind az fö Ispansaghrul ualo donatioit megh küldgiem k*egyelmednek*. Im megh küldöttem, az k*egyelme*d paranchiolattiara, noha az uolt egiebirant szandekom, hogy magam, edgiütt magammal praesentalliam k*egyelmednek*, tartottamis töle, hogy el ne teueledgiek az uton. Az fö Ispansagh installatioiahoz, ugy hiszem, eddighis hozza latot k*egyelme*d,

[1] A legelső miniszter: Johann Ferdinand Porzia. – A francia király XIV. Lajos (1643–1715). – A Koppenhága falai elleni sikertelen svéd roham 1659. február 11-én történt.

[2] Március 23-án.

mert az Varmegienek szollott immar megh küldöttem. Kiralyfaluaban, mikor ott nem leszenis k*egyelme*d, statu[t]altathattia magat, kirül ualo statutoriat aztis megh küldöttem.

Az mi pedigh illeti az belsö allapatokat, megh irtam uala k*egyelmednek*, miuel iött es ment fel Bechben az feiedelem embere, kire ualasztom megh ninchen k*egyelme*dtül, Ezt azert az Rakoczi Curieriet, ‖ kit igen sietue küldött az feiedelem, erteni az ö Felsege rendeletet es paranchiolattiat mihez kellnek touabb alkalmaztatni magat, maid kett hetigh uarakoztattak Bechbe, azomban el mult el hittem az orszagh giülesse, uagy inkab megh lett es el oszlott Erdelben, kire keuanta uolna az ualaszt Rakoczi feiedelem. Az en opiniomis az uolt, külgie mingiart ö Felsege nagiob sietseghnek okaert Feierpatakit. Es auuagy azt intimaltassa, hogy megh uariak az ö Felsege nagiob köuetit, ha mast el oszolnekis, keszen legienek, es azomba fegyuerre ne mennienek, auuagy ugian mast irion es izennien Feierpataki altal, accommodaliak magokat az eggiesseghez, latuan niluan ualo ueszedelmeket köuetkezni. Egy szoual hogy ö Felsege interponallia magat, es chinallia megh az bekesseget közöttök, mert egiebirant ökis el uesznek, es mÿs nem tudom michoda galibaban esünk, es karban. Az uolt az ualasz, hogy mikor megh erkezik az Curier Constantinapolbul, akkor foghia ö Felsege magat resolualni, azonban fegiuerre ne mennien Rakoczi feiedelem. Az masiknak pedigh semmit nem irt, hogy azis fegiuert ne foghion. Nem tudom mi lehetne az, az kit ollÿ igen kellene uarni, az anniszor emlitett Curier ‖ altala, mert az mi giulesünknekis az napia megh neuezesset, akkorra halasztottak, es sok mas egieb resolutiokatis, sött chiak nem mind az mi dolgainkat, ha ugian chiak nem akartnak es az niögesre, euuel akariak be kötni szemünket. Auuagy attol az Curiertül akariak erteni ualosagossan az Török allapattiat, de az miatt megh napozhattak uolna affelöl az mi giülesünket. Egyebet nem tudok az miert be küldöttek azt az Curiert, hanem hogy engedie megh az Török az ket feiedelemnek, hogy alkudgianak, ki im lattiuk in actu megh uagion, hanemha mas el reitett titkok uolnanak, kiket mi nem tudunk. Bizoni, edes Palatinus Vram, bizoni el uesztnek ezek minket az emberek, ha kemenien nem fogiuk az dolgot, hiszen taualis, tudgia k*egyelme*d, auual uesztenk mind Erdelt, mind az ket Varmegiet, hogy soha nem resolualak magokat Frankfurtban, sem pro, sem contra, anni instantiankra. Ha k*egyelme*d közelieb nem iön, mennel hamarabb, es egiarant nem foghiuk az dolgot, bizoni egiebet nem uarok, utolso ueszedelemnel, kirül nem irhatok, de ha I*st*en szemben iutatna mondok többet, uagy mondanek. Keg*yelme*d azert, edes Palatinus Vram, az en uekoni teczesem szerent, el uegezuen az fö Ispansaghrul ualo iuramentumot, indulna megh, es iönne ide, latnank mit segithetünk edes hazanknak, Nemzetsegünknek, mindgiart ‖ indulna megh k*egyelme*d Husuet utan, itt uegezuen ualamit es io dispositiot teuen, mennenk az heu uizben, enis az enimben, k*egyelme*dis az houa teczenek, uegeznenk el azt az giüles elött. Akkorra megh az elött uagy kett hettel megh iöhetnenk, ide. Keg*yelme*d segitheti mast magat az folio uizekkel, nagiok leuen azok.

Ha az giüles hallad, enis Rosnora excurralok, szükseghkeppen ott, mind testi, mind lelki dolgokban kell disponalnom. Miuel az P*áter* Prouincialis oda fogh menni, örömest enis ielen lennek akkor. Es derekassan megh erösitenem ottan az ö allapattiokat. Ez az en chekely gondolkodasom utamrul.

Az mi Lamboy regimentumat illeti mindgiart irok Bechben, azon legiünk, hogy ki ne uigiek, ha szinten mast hoznanakis erette. Tractalnak ugian Lamboÿal, hogy ö uigie az hadakat Belgiumban, ugy el uinnek, el hittem, az regimentumiat, de megh az igen bizontalan, hihetöb, hogy nem, sem ugy. En migh elek az k*egyelme*d szolgaia maradok, edes Palatinus Vra*m.* Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh io egessegben. Posonÿ 30 Martÿ 1659.[1]

E*xcellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az kedues Secretariusnak aianlom szolgalatomat, az kertesse, chiaknem megh holt, de immar ioban uan, kapall erössen, szepen bant immaris az kertel, az mit kiuant, adtam neki, több ioualis akarok ahoz az kerthez lenni. Illieshazi Katat Battiani Palnak adtak. Eszkuszik az Giurica *[?]*.[2]

346.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. április 2.

Hiányolja a bizalmasan írt leveleire adott válaszokat. Az országgyűlés halasztódik; a Rákóczynak küldendő válasz az isztambuli futár érkezésétől függ. Biztatja, hogy vegye kézbe a közügyeket, beszéljenek személyesen, az ország veszélyben; kritizálja a német tanácsosokat. Széchy Máriával házassági híreket közöl.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 38 – s.k.)[3]

Szolgalok k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*d*e*t. Regenn immar nem uettem ualasztiat az en confidenter irt leueleimnek. Kerem k*egyelme*det, edes palatinus Vram, irion illien derek dolgokban az el kezdett forman, es uigasztallion engemet io ualaszt teteliuel, had tudgiam aztis, megh adtak-e leueleimet. Touabbis pedigh continualni akaruan azon kiuant es uegezett confidentiat, kerem meghis szerettel iöÿön ala es segichen, lasson hozza magais orszagnak dolgahoz minden tehetseggel. Megh irtam k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram, hogy mind az

[1] Vélhetően Fejérpataky Ráfael († 1660), a Magyar Kancellária regisztrátora tűnik fel a levélben. – A két vármegye: Szabolcs és Szatmár. – A páter provinciális: az osztrák jezsuita rendtartomány elöljárója 1657-től Johann Berthold volt.

[2] Batthyány Pál és Illyésházy Kata (Gábor és Széchy Éva lánya) eljegyzését 1659. március 20-án tartották Trencsénben.

[3] Az aláírás hiányzik.

giüles napozassat, mind pedigh Rakoczi feiedelemnek ualo resolutioiokat, hallasztottak az uart Curiernek megh iöuetelere, sött maid egieb minden dolgainkatis. Es im, ugy ertem bizoniossan, megh holt az Curier, pestisben Constantinapolban, kit lehetetlen, hogy ökis ne tudnanak. Igy leuen az dologh, mit kell ezen erteni, hogy igy iadzanak uelünk es trefalnak bennünket illien nagy dolgokban, feiünkben, hazankban iarokban *e*tc. Az Lengiel hirekbülis az mit ertek Rakoczi feiedelem felöl, kiket k*egyelme*d küldött, kiuanuan magamnak megh magiaraztatni, ha probabilitassa lehet, annakis eleit uenni.

Edes Palatinus Vram, megh bochiassa k*egyelme*d, ha confidenter kell irnom, Vissellie k*egyelme*d kerem gondgiat az Orszaghnak, lasson dolgahoz, Mert k*egyelme*d auual mindenek felette tartozik, hiti, kötelesseghe tiszti hiuatallia az keuannia k*egyelme*dtül, en tölem nem annira, Ha k*egyelme*d mellettem fog, ala iön, es hozza niul az dolgokhoz, kesz uagiok bizoni mindent chelekedni. Ha pedig nem, Enis bizon abba hagiom, fel kelek innet, el megiek S*zent* keresztbe, Rosnora, am akar mit miuellienek az ö fatalis, nem tudom michoda negligentiaiokkal es gonduiseletlenseghekkel az io Nemet tanach vraim, az ki mi reank utolso ueszedelmet hoz, ketsegh nekül, nem kell mesze mennünk peldaert. Taualis mint ualank, soha semmi resolutiot nem uehetenk ollian sullios es ueszedelmes dolgokban, hanem chiak mikor ala megiünk, mast, mikor megh iön az Curier, ugy ueszenk el taualys, felö raita, hogy eziden megh roszabbul ne ueszünk annalis. Megh irtam aztis, edes Palatinus Vram, hogy szükseghkeppen beszedesnek kell ennekem lennem k*egyelme*ddel, pennara nem bizhatom, se masra az dolgot. Nagy mondasom uagion k*egyelme*dnek, k*egyelme*d iauara nező, es nagy gonoszanak el tauoztatasara. Aztis el hagiom en, ha k*egyelmednek* ugy teczik inkab, chiak azutan azt ne mondgia k*egyelme*d, Ha ennekem, igaz baratom uoltal, mert nem ielentetted ezt megh ennekem, tudtam uolna magamra gondot uiselni *e*tc. Megh bochiassa k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogy illien confidenter irok, nekem ugy teczik, abbol itelheti megh ember az igaz sziuet. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en keg*yelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 2 Aprilis 1659.

E*xcellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az kedues Secretariusnak aianlom szolgalatomat, őruendezek ö k*egyelmednek* az sok szep uy attiafiusagokon, noha tudom ertette ö k*egye*lme, nemis lett az ö k*egye*lme hire nekül, Szechi Peter megh eskütt Battiani kisaszonnial, Battiani Palnak oda adtak Illieshazi Gabor Vram leanaiat, az eghes Battiani haz mind uölegen mast es meniaszon, musicalnak, tanczolnak az halott fölött. Az k*egyelme*d io akaro attiafianak, Nadasdy Vra*mna*k igen nagy buia uagion, chiak nem teli minden ueszel, mert az fia Christoff, nem az matkaiaual, hanem az Anniaual meniegzösködik szep Isten hireuel, matkaiahoz nem hait, haza nem akar ioni, szot sem fogadni semmi uttal, ez maradgion mi közöttünk, kerem, edes leaniom.

Touabbis az Aniaszentegyhaz meniekezött hirdet, az en iambor szolgam Czongor Iános [a]bor töltöm[a] uette hazas tarsul az Nemzetes es Nag*ysa*gos Ioo Mariannat, Ekkernet, ma esküttek megh, S*zent* Georgy nap taiban, ha azt eriük, menieghzöt tartok nekiek, kerie k*egyelme*d szepen az Vrat, legien ielen megh szolgalom ö k*egyelme*nek.[1]

[a–a] sorközi betoldás

347.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1659. április 7.

Hiányolja válaszleveleit; mentegetőzik, ha valamit nem jól tett. Korábbi levelei tartalmára hivatkozik.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 23 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et, adgion szerenches es sok Husuet napiat erni k*egyelmed*n*e*k, keuanatos io egesseghben.

Reghtul foghua nem uettem k*egyelmed*n*e*k semmi ualasztiat az en confidens leueleimre, az mint en szamlalom legh alabb negy leuelemre, nem irt k*egyelme*d semmit, talan megent megh ualtoztatta el kezdett io igiekezetit. Ertettem ualakitül hogy k*egyelme*d nehezen uette, panaszolkodottis az mit Mednianski dolgaban irtam. Ne adgia I*st*en, edes Palatinus Vram, hogy en az k*egyelme*d io igiekezetit es szandekiat megh gatolni igiekezzem, kiben mindenkor inkab segitö es izgatois uoltam, hanem szepen kertem k*egyelmed*et hogy szegeni Zongor adossaga abbol legien megh, az obligatoria szerent, ki azt tartia ex primis prouentibus, ante omnes alios.[2] Es az mint informaltattam, uane iniuriaia Mednianskinek, uagy ninchen, tudom, k*egyelme*d senkinek iniuriat nem igiekezik tenni, megh halgattia örömest mind az ket partot, de en touabb ezt nem urgealom, kiualtkeppen az k*egyelme*d offensioiaual es disgustussaual, edes Palatinus Vram. Hanem chiak azon kerem k*egyelmed*et, miuel ugy ertem, magatis hadta k*egyelme*d megh forgatni, hogy en miattam ne büntetödgiek niaualias, mert en kertem, hogy megh uarion addigh az penz ki adassal, migh k*egyelmed*etül megh iön az ualasz. Ezt immar en abban hagiom, es touabb molestus nem leszek keg*yelmed*n*e*k, azt bizon nem tudtam, hogy iudex Curiae V*ram* irt keg*yelmed*n*e*k ezen dologhban.

Az többiben referalom magamat arra, az kit irtam eddigh ‖ diuersis uicibus[3] keg*yelmed*n*e*k, kiualtkeppen az k*egyelme*d ala iöuetelrül, az en k*egyelme*ddel ualo

[1] Széchy Péter († 1684) a család utolsó férfi tagja és Borbála († 1684) 1660-ban házasodtak össze. – Az utóiratban szereplő Kristóf udvarlásának levelezés-kéziratom alapján többféle értelmezése született a szakirodalomban. Vö. Koltai, *Batthyány Ádám*, 410.

[2] ‘az első bevételekből, mindenki más előtt’.

[3] ‘különféle alkalmakkal’.

szemben letemrül. Kiket nem mas motiuumokbul, hanem chiak igaz tisztaszibeli szeretetbül es confidentiabol irtam k*egyelmed*nek, es mastis ugy itelem. El hittem, ha ualaha beszelhetek k*egyelme*ddel, megh köszöni, az en sinceritasomat eszeben ueszi, chodalkozuan ez uilagh gonosz es lator practicaian. Tarchia es eltesse I*ste*n k*egyelme*det sok esztendeigh, edes Palatinus Vram, io egesseghben. Tyrnauiae die 7 Aprilis 1659.

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

348.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1659. április 12.

Továbbra is hiányolja válaszait. Könyörög, hogy találkozzanak, a török veszély nő. Csak így tudnak az udvartól, kamarától pénzt szerezni. Biztatja, figyelmezteti a közügyek iránti kötelezettségeire. Elősorolja találkozásuk különféle lehetséges helyszíneit, módjait, esetleges egybekapcsolását a fürdőkúrával. Kész a májusi virágzás idején pozsonyi kertjétől távol lenni.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 24 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*ste*n k*egyelmed*et.

Az k*egyelme*d etek fogho altal küldött leuelet uettem, edes Palatinus Vram, immar ketseghben estem uolt, hogy megh chiak ualasztal sem meltoztatik k*egyelme*d engemet enni sok confidenter irt leuelemre. Vgys uagyon, chiak halgatasra ueszi k*egyelme*d azokat az derek dolgokat, kikrül irtam k*egyelmed*nek. De am hadgian az.

Mit irion k*egyelme*d edes Palatinus Vram, maga uttiarul, megh ertettem az megh neuezett etek fogo altal irt leuelebül. Meghis Istenert kerem k*egyelme*det es az Chr*ist*us uere hullasaert, iöÿön ala Kiraly faluarul egienessen Posonba, praestallion obedientiat k*egyelme*d az ö Felsege paranchiolattianak. Tekenchen be az közönseges dolgokban, segiche azokat es engemetis, az ki ugian ki uetem az nieluemet ugy uonszok es munkalkodom azokban, k*egyelme*d pedigh nem akar semmit miuelni, chiak ualasztot sem ad azokra, az kiket irtam. Vrgealliuk az giülestis, kit noha resolualt ö Felsege de ingattiak sokan resolutioiaba*n*. Am az Törökökis nagy festumot es Tedeum laudamust chinaltak, hogy eppen le uertek az rebelliseket, es megh chenditettek az fel tamadast. Ebbül semmi io ki nem iön, bizon miraitunk leszen az szer, el ueszünk mind magunk, mind orszagunk az k*egyelme*d palatinussagaban. Es az mint, gonosz akaroink beszellenek, gonduiseletlensege miatt. ‖

Bizoni penzt sem adnak, ha k*egyelme*d fel nem iön, megh emezti k*egyelme*d magat el fogy. Es I*ste*nnek tudgia, mik lesznek belöle. Ha pedigh k*egyelme*d ala iön, enis

kezzel labbal azon leszek, hogy költseget szerezzünk az Camaratul k*egyelmednek*, sött az derekahozis hozza foghiunk az k*egyelmed* ben leuö adossaganak, es uagiuk, ha egy uagassal mind le nem uaghattiukis, darabonkent az nagy fat.

Mastis azert abban uagiok az opinioban, es felettebbis remenkedem, kerem k*egyelmedet*, Kiralfaluan el uegezuen terminussat siessen egienessen ala iöni Posonban, az hol kett uagy harom hetigh el uegezuen uelem edgiütt szükseges dolgait, el mehet k*egyelmed*, assecuralom k*egyelmedet* heu uizben, ualamikor akaria, es ualahoua kedue tartia. Enis bizoni el nem mulatom az heu uizet, hanem elek uele, mert uolna mast hala Istennek maid extraordinarie iol erzem magamat, nem szabad azert iöuendöre nezueis el hadnom az heu uizet, az ki legh iobb Iuniusban. Vayha en azt el hitethetnem [a]k*egyelmed*del,[a] edes Palatinus, hogy ezt az k*egyelmed* ala iöuetelit tiszta szibül, es nem ualami mas tekentetbül, hanem chiak mint keg*yelmednek* igaz szibeli io akaroia kiuanom az k*egyelmed* iauaert, es nagiob gonosznak el tauoztatasaert, bizoni el hittem, mas keppen resolualna k*egyelmed* magat, es köueti tanachomat, magais azutan megh köszönne. Legien engedelmes k*egyelmed* es szo fogado, edes palatinus Vram, az tette bizoni az k*egyelmed* felöl ualo opinio, hogy minemö tractabilis k*egyelmed*, az palatinusi coronat feieben k*egyelmednek*, menni fogadassa k*egyelmednek*, hogy az en io tanachomat es intessemet || köueti, eggiet ert en uelem mindenekben, az mit szoual igere, teliesiche be chelekedetiuel, edes Palatinus Vram.

Az mi illeti az en oda menetelemet, nem szanom en faradsagomat, legh kissebb szauara es paranchiolattiara el megiek ugian röpülue, bizoni ualahoua paranchiollia k*egyelmed*, akar Muranban, akar Sz*ent* keresztben, ha ugian chiak egy altalliaban ala nem akar k*egyelmed* iöni, ha annira megh alazza magat, hogy Sz*ent* keresztben iön, innetis eleiben röpülnek k*egyelmednek*, es szolgalnek, ugy kellene pedigh mennem, hogy az fördötis Stubniaban uno contextu[1] el uegezhetnem, mert praetextus nelkül legh alab ha mennek, nem giöznek szoual es formalitasokkal az gonosz akaratu emberek. Az doctorok erezuen ez telen hasznat az Stubniai heu uiznek, ismett azt iouallottak.

Az pedigh az sok chiöchelek köziben, kiket k*egyelmed* elöl szamlal, semmi uttal nem megiek se förödni, se k*egyelmedhez*. Iobb uolna k*egyelmednek* azertis ala fordulni, hogy mikor[b] azok el tauoznanok onnet, akkor förödnek k*egyelmed*, osztan cum sua commoditate.[2] Kerem felette igen k*egyelmedet*, edes Palatinus Vram, ne szannia toua faradsagat, etek fogoianak külgie k*egyelmed* megh egyszer maganos emberet, es tudosichon kett dologhrul, eggikrül, ha ugian nem akare k*egyelmed* altalan ueggel ala iöni Posonban, masodikrul, mikor akaria k*egyelmed* el uegezni, ha mingiart Maius elein el kezdi az förödest. Enis esztendöt altal munkalkottam kertemet, mast kellene Maiusban hasznat uennem, forgattam az pechinet, ugy kelle-

[1] 'egyúttal'.

[2] 'saját kényelmével'.

ne ennemis benne. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et, edes Palatinus Vram, keuanatos io egesseghbe. Tyrnauiae 12 Aprilis 1659.

E*xcellentiae* V*est*rae

Seruus paratiss*im*us

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a–a] sorközi betoldás, alatta kihúzva: 'magammal' | [b] utána kihúzva: 'rea erk'

349.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. április 17.

Tárgyalása Bosnyákkal, hívja, hogy találkozzanak; Rákóczyról, az országgyűlésről döntést kell hozni, az isztambuli futár megérkezett, a Porta leverte a lázadókat. A kancellár és az országbíró az országgyűlés ellen vannak. Találkozásuk, fürdőkúrájuk. Levelét udvartartása egyik tagjával küldi.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 25 – s.k.)

Szolgalok k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten k*egyelmed*et.

Az k*egyelmed* 7 Aprilis irt leuelet szeretettel es böchüllettel uettem edes Palatinus Vram, az k*egyelmed* szep aianlassat es szeretettel ualo io akarattiat igen keduessen uettem k*egyelmed*etöl. Adossa nem maradok k*egyelmed*dnek *[!]* az igaz sinceritasban es szeretetben, nemis hagiom azirant magamat megh giözni. Bosniak Vrammalis ö k*egyel*meuel eleget beszellettem az k*egyelmed*del ualo szemben letel felöl es ala iöueteleröl. Mastis azert k*egyelmed*hez valo igaz io akaratbol es szolgalatra vala igiekezetbül nem talaltunk iobbat, mint ha k*egyelmed* ala iöhetne ide, az mint az elött irtam, itt el uegezuen dolgait, ugy menne az heu uizben. Keg*yelmed*is az k*egyelmed*eben, enis az enimbenn. Ö Felsege, ugy tudom, masodik leueleuelis hiuatni fogia k*egyelmed*et. Megh erkezuen immar az uart Curieris az portarol, uegenek kell szakadni, es resolutiot tenni ö Felsegenek Rakoczi feiedelem dolgarol es az Erdeli allapotokrul, s az giülesnekis megh szolgaltatasarol, orszagunknak, az keresztiensegnek megh maradasarul. Mert az Curieris szemeuel latot dolgokat beszeluen, es az rezidensis megh iruan az tragediat, mikeppen el uegezuen elöször az rebellisekkel az compositiot az Török chiaszar, be chialta az eleit az rebelliseknek hit alatt Constantinapolban. Ott hiti ellen negy bassanak es 20 mas || föfö Töröknek el üttette az feieket. Es hogy bizoniossan erre ki iön talan, mint Barchiai esküszik, szemellie szerentis az Török chiaszar.

Az giülest resolualta ugian ö Felsege, az mint megh irtam k*egyelmed*nek, de miuel Cancellarius Vram azt nem szereti, megh Iudex Curiae Vra*mna*kis sinchen szenten benne kedue szerent, el hittem azon lesznek, hogy el bonchiak. Noha ugy remellem, hogy nem könnien praeualealnak, mindazaltal tartok töle, ha k*egyelmed* segitsegemre nem iön, engemet el niomnak.

Holott pedigh edes Palatinus Vram, ugian lehetetlen uolna az k*egyelme*d fördes elött ualo ala iöuetele, es hogy beteges leuen k*egyelme*d, nem iöhetne ala megh uisza az heu uizben. En, ha az Vr Isten egessegemben megh tart, nem szanom az k*egyelme*d szolgalattiara faradsagomat, el megiek Sz*ent* keresztben, azon leszek hogy 6 uagy 7 May ott lehessek, es ott szolgalhassak k*egyelmednek*, chiak legiek osztan bizonios benne, hogy k*egyelme*d az fördes utan mingiart ala iön ide Posonban, mert az nekül lehetetlen, uagy lesz az giüles, uagy nem leszen. De bizon megh kell lenni, ollian hitelem uagion ö szent felsegeben, nemis halladni uira, mint Cancellarius Vram akarna. Holott pedigh azomban zauaradni kezdenek az allapatok Orszagunkban uagy Erdeliben, ugy bizon minden mas uarast felre kell tenni. Es ala iöuen elebbis, de summa rei decernalni.[1] ||

Erre az ueghre küldöttem maganos fö ember szolgamat k*egyelme*dhez, ha I*st*en szemben iutat k*egyelme*ddel, többet es böuebben. Azonban erte leszek, hogy Maialis Curamat el uegezhessem, es io rendben hadgiam az dolgokat, megh foztuan magamat egy consolatiomtulis k*egyelme*d kedueiert es szolgalattiaert, az kerti allapottul. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et keuanatos io egessegben edes Palatinus Vram. Posonÿ 17 Aprilis 1659.

Ex*cellentiae* V*est*rae
Seruus paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Azon leszek es uagiok, hogy Bosniak Vramis mennel hamarab uisza terhessen k*egyelme*dhez, contentumiaual k*egyelmednek*.

350.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. április 19.

Köszvénye. A kancellár írása. A törökök várható támadása. A támadás kivédése érdekében tanácskozniuk kell.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 26 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. Tegnap az iobbik labomban szallott ualamely darab köszueni, hiszem mindazaltal az io Istent könniebben adgia.

Megh genuine tudtomra nem adta ö Felsege, mit hozott mind az megh iött köuet, Cancellarius Vram mit irion, im inspecie megh küldöttem k*egyelmednek*.

Bizoni, edes Palatinus Vram, ezennel niakunkban leszen az Török, el ueszünk. Erdelre rea megien, mi reankis el iön, ha auual el fordithatnank, hogy Varadott az Erdeliek birnak, am bar lenne.

[1] 'a dolog lényegéről dönteni'.

Ha igys az 500 *ezer* tallér miat rea iön, abbais talalunk modott, es ezert az penzert megh oda nem kellene hadnunk Erdelt, de ö neki ugy latom, se eggik, sem masik, hanem Erdel kell. Iöyön el k*egyelme*d iöyön el, edes palatinus Vram, ezeket elöször fel kell ebreszteni, hogy akarianak bennünket oltalmazni, masodszor, ezt akaruan de medÿs,[1] segitsen k*egyelme*d mind az kettöre, magam nem uagiok elegh. Mast többet nem irhatok. Maradok migh elek az k*egyelme*d szolgaia. Posonban 19 Aprilis 1659.

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

351.

Osztrosith Miklósnak és Mátyásnak

Trencsén, 1659. május 12.

Peres ügyükben megegyezést ajánl.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/II/40, fol. 58 – ered.)

Sp*ectabi*les ac Magnifici Domini, Amici Nobis ob*servandi*ssimi

Salute et officii nostri commenda*tio*ne p*rae*missa. Ide jővén az Trinchini Hev Vízbe, egésséghűnknek keressése kedvéért, érkezet hozzánk Lesennyey Nagy Ferencz Jtélő Mester Uramis, jelentvén eő kegyelme, hogy az Magister Pominovszky instantiájára kegyelmetek ellen praefigált Terminus is el – kőzőlghet. Minthogy penigh ugy emlekezűnk róla, hogy ennek előtteis Levele által talált vala meg kegyelmetek ez aránt bennűnket, kivánván ezen allapotban az mi jo akaratunkatis interveniálni, akaránk azért kegyelmeteket requirálnunk, intésűnkkel ez arántis jo akaratunkat declarálván kegyelmetekhez, alkudgjék megh erről azon Magister Pominovszkival, el is hittűk, hogy kőnnjőn véghbe mehet ezen allapat kegyelmetek kőzőt, igen kichény lévén. Kiben ha accomodallja kegyelmetek || maghat, igen kedues dolgot chelekeszik minékőnk, és jővendőbenis általunk recognoscálandoth, s- maghatis tőbbről tőb kőltséghtől és faradtsághtol fogja megh menteni.

Melly iránt my szandékkal légjen kegyelmetek, el- várjuk az kegyelmetek resolutióját, sőt ha az alkut amplectállja kegyelmetek, Itélő Mester Uram ki sem menne pro praefixo termino,[2] magát kegyelmeteket el- várvan holnapi napra ide, avagy penigh legitimis Plenipotentiáriussát. Holot penigh idegenek kegyelmetek az alkutol, Kentelen lészen eő kegyelme ki – menni, és procedalni az dologhban, Ki talam alkalmatlanabbol eshetik kegyelmeteknek. In reliquo

[1] 'az eszközökről'.

[2] 'a kitűzött határidőre'.

tarcha meg Isten jo egésséghben kegyelmeteket. In Thermis Trinchieniensibus 12 Maÿ 1659.[1]

Spectabilium et Magnificarum Dominationum Vestrarum

[s.k.:]

Ad seruiendum paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Spectabilibus et Magnificis Dominis Nicolao Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori, et Matthiae Osztrosith de Giletincz etc. Dominis Amicis Nobis observandissimis

352.

Wesselényi Ferencnek

Trencsén, 1659. május 15.

Szemrehányásokkal illeti. Fontolóra vette visszavonulását kolostorba. Fürdőkúrájával már végzett, reméli Wesselényi is saját kúrája után Stubnyáról Pozsonyba megy, ahol tárgyalhatnak. A kancellár túlzásai. Találkozásuk legalkalmasabb helye Pozsony. Küldi Barcsay fejedelemnek írt levelét.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 27 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Ertem az kegyelmed leuelebül Stubniara valo iöuetelet, keuanom, hogy Isten szerenchiessen adgia förödesset kegyelmednek. Iria kegyelmed hogy az en paranchiolatimhoz akaria magat alkalmaztatni. Adna Isten nem paranchiolatomhoz, mert az nem engemet illet, hanem enni rendbeli sok szep attiai intesemhez, keresemhez, tanachimhoz alkalmaztatta uolna eddighis, uagy alkalmaztatna ezutan magat. De külömben talalom az dolgot, minden neuezett igiekezetemnek, es Istenes keuansagomnak magamual edgiütt semmi tekentetett nem latom kegyelmednel, io aianlasom, nagy szeretetem, szolgalatra ualo igiekezetem, ugy tapasztalom mind meregh es gianossagh kegyelmednel. Voltam oly szandekban uekony erömmelis, nem szantam uolna faratsaghomat, el mentem uolna kegyelmed szolgalattiara, ualahon talaltam uolna kegyelmedet, de az sem kellett, ualaszt sem meltoztatott kegyelmed adni leuelemre, sött ugy ueszem eszemben, es altal latom, hogy nem uolna abbeli faratsagomnakis semmi haszna. Lattia Isten, edes Palatinus Vram, io szantomban irom kegyelmednek, ha szant ‖ szandekkal el akarnais kegyelmed ueszteni magat, hazaiat, orszagat, nemzetseget es minniaiunkat, annak modgiarul gondolkodnek es mesterkednek, egiebet nem chelekedhetnek kegyelmed annal, az mit chelekeszik, nem

[1] Osztrosith Mátyás († 1701) naplóíró és evangélikus patrónus, a Wesselényi-összeesküvés részese. – Lessenyey Nagy Ferenc Wesselényi udvarbírája, nádori protonotárius és ítélőmester volt. A magyar történetírás a szervezkedésben játszott szerepe miatt már rég felfigyelt személyére. Vö. Ráth Károly, *Adatok Lessenyei Nagy Ferenc életiratához*, Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 2 (1862) 151–171. – Talán a jezsuita Pominovszky Istvánról († 1684) lehet szó, aki ekkor a filozófia magisztere volt.

tudom, mint ad az uilagh elött es legh inkab Isten elött szamot k*egyelme*d rola, hitiben, lelkeben, tisztiben es mindennemö kötelesegeben iaruan k*egyelmed*n*e*k ennek az szegeni utolso, ueszedelemre iutott hazanak gonduiselesse es megh tartasa.

En azert Isten segitsegebül tiznap alatt el uegezuen fördömet, uisza megiek Posonban, az houa ha ertem, az k*egyelme*d fördö utan ualo ala iöuetelet, megh uarom azt, es k*egyelme*ddel edgiüt minden tehetsegemmel azon leszek, es remellemis, hogy megh meg tarthattiuk ezt az niomorult hazat es magunkat, megh nitom enis akkor az en gondolkodasimat, es talan iott tudok mondani. Ha pedigh nem iön k*egyelme*d, enis bizoni keresztet uetek minden dologhoz, felre ueszem egy kalastromban magamat, szamot uetek Istenemmel, keszülök az ö rettenetes iteleti eleiben, paenitentiat tartok büneimrül, imadkozom szibül es kerem Istenemet, k*egyelmed*et minden iokkal aldgia megh, es tegie k*egyelmed*et naggia, dichösegesse, adgion elömenetelt, minden nemö io igiekezetiben ennalom nelkülis. Keuesebb munkaual iöhet k*egyelme*d Stubniarul Posonba, hogy sem Muranban, kiualtkeppen az Vagon, onnet el mehet, az houa akaria, dolgait rendbe hagyuan. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Trenchini heu uizben die 15 May 1659.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

‖ P.S. Mely fent pattogtattia magat Cancellarius Vr*am*, minemö nem hozza szabott titulust uindical maganak, mas sok türhetetlen dolgokatis chelekeduen, ez inclusabol k*egyelme*d megh erti. Nekemis szinten igy irt Erdely *[!]*. En ö felsegenek nemis adok ualaszt erre az leuelere, lassa k*egyelme*d mit chelekedik.

Ezeket immar megh irtam uala, es beis chinaltam uala leuelemet, mikor erkezett az k*egyelme*d szolgaia mas leueleuel, Edes Palatinus Vram, akar Hölgit külgiem, ki Szombatba uan es kessö, akar P*áter* Ferenczet, ki azis nem interrumpalhattia fördöit egessegenek bontakozasa nekül, mind semmi es haszontalan. Ha magam megiekis, kire bizoni kesz uolnek, akar Stubniara, akar Kiralyfaluara, miuel k*egyelme*d S*zent* keresztbe nem akar, de miuel annakis chiak az uolna az uege es bottia, iöÿön ala k*egyelme*d Posonban, es ott mindent chelekedgiünk, mert annekül semmit nem miuelhetünk, semmi minden dolgunk. Feletteb felettebb igen el ragatta az lo Cancellarius Vramat, hasztalan es türhetetlen az ö sok exorbitantiaia es roszasaga, uagion mind abban remedium, chiak hozza ala Isten k*egyelmed*et, iora fordit Isten mindeneket. Bizon senki az mi authoritasunkat magiar megh nem tapodgia, chiak foghiuk egiarant az dolgot. Ha pedigh ala nem iön k*egyelme*d, adgia I*st*en lassam k*egyelmed*et, mert elebb nem remellem az örökke ualo boldoghsaghban.

Sok okokbul indittattam, hogy Barchiainak iriam ez leuelemet, kit im uolanter küldöttem k*egyelmed*n*e*k, be chinaluan külgie k*egyelme*d Pető Sigmond Vra*mna*k, kerem hamar es fideliter ualo megh uitelere.[1]

[1] Páter Ferenc: vélhetően a prímás testvére, Lippay Ferenc.

353.
Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1659. május 23.
Szóbeli üzenetváltásuk Révay László révén. Reméli, sürgeti pozsonyi találkozásukat.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 28 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Reuai Laszlo Vram ezen oraban erkezett ide, es confidenter beszeluen ö kegyelmeuel, megh ertettem az kegyelmed izenetit, enis uiszontak megh giontam ö kegyelme altal. Kerem uala igen ö kegyelmet, hogy mindiart ugian innen mennien uisza kegyelmedhez, es mondgia megh izenetemet, es az miket en tölem hallott. De nem birhattam rea, fogada mindazon altal, hogy nem kesik Bechkoban, megent fel megien kegyelmedhez ad relationem hamar nap. Minemö igaz io akaro szolgaia legiek kegyelmednek, edes Palatinus Vram, megh ertheti kegyelmed böuebben Reuai Laszlo Vram szauabul, es ö kegyelme altal tett izenetembül.

Remellem, edes Palatinus Vram, kegyelmedis megh felel annak hasonlo io indulattal. En Istennek segitsegebül hettfön el uegezem itt az fördöt, kedden megh indulok es sietek Posonban. Az fördö hasznalt uolna kilsö *[!]* keppen, de belül szinten el niomot es megh emesztett az sok busulas, törödes *e*tc. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet keuanatos io egesseghben. In Thermis Trinchiniensi*bus*, die 23 May 1659.

Ex*cellentiae* V*est*rae
Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Istenert kerem kegyelmedet, ne kessek, iöÿön ala Posonban.

[Kívül:]
Excellentissimo Comiti Domino Francisco Wesselenÿ de Hadad, Perpetuo in Murany, Regni Hungariae Palatino, Iudici Cumanorum, Comitatus Gömöriensis Supremo Comiti, ac Sacrae Regiae Maiestatis Intimo Consiliario, Camerario et per Hungariam Locumtenenti *e*tc. Domino Filio observandissimo

354.
Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1659. május 25.
Biztatja az udvarbeli kritikákkal szemben, mely mögött leginkább a kancellárt sejti; sürgeti, kéri találkozásukat; írt az uralkodónak és Porziának Szendrő ügyében is.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 29 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Ezen szem pillanatban uettem az kegyelmed leuelet edes Palatinus Vram, de

nem tudom mikor irta k*egyelme*d, mert napia ninchen. Kiben azt iria k*egyelme*d, hogy megh sententiaztak keg*yelme*det Bechben.

Quis est hic et cuius potentiae, ut haec audeat facere?[1] Ne adgia Isten azt, ueremet ki ontom, eletemet le teszem k*egyelme*d mellett, edes Palatinus Vram, minden gonosz akaroi ellen uduarnal.

Tudom azt az mi iambor Vrunk bizon soha nem chelekedte, nemis chelekeszi pedigh. Talan ualami mas magiarazattia uagion ennek. Cancellariuson bizon nem all az sententia mondas, igy beszedközött es per discursum, hogy pöketett ualamit affelet az meregh uele, en el hittem, de azon nem kell annira busulni k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram, az mint mais megh irtam, chiak iöÿön ala k*egyelme*d, edes palatinus Vram, neis tarchion semmi affele arniektul, en bizon rea mernem bizni az k*egyelme*d szauara magamat es eletemet. Im k*egyelme*dtül megh nem nierhetnem, hogy ala iöÿön, eletemet kötöm zalogul k*egyelmednek*, mind iol lesz az dologh chiak ala iöÿön k*egyelme*d. Chiak nem tudok houa lenni bumban, hogy k*egyelme*d szot nem akar fogadni, edes Palatinus Vram, mit tudgiak enis miuelni, ha ala nem iön k*egyelme*d [a]Istenert kerem keg*yelmed*et, edes Palatinus Vram, ne busullion k*egyelme*d, hanem chiak iöÿön ala. En az k*egyelme*d szolgaia maradok, migh elek. Im ezen oraban irtam es postan küldöttem ö Felsege*nek* es Portianak, megh leszen az Szenderöÿ dologis, ne ketelkedgiek k*egyelme*d. In Termis Trin*chiniensibus* die *M*ay *25. 1659.*

Keg*yelme*d holtigh ualo szolgaia

Esztergami Ersek[a]

[Külcím: vö. fentebb, 353. sz.]

[a–a] a bal margóra írva, az előző sorokra merőlegesen

355.

Wesselényi Ferencnek

Trencsén, 1659. május 27.

Ajánlja Orlay András kérvényét.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 30 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandi*ssime

Salute et servitiorum meor*um* paratissima commendatione praemissa. Miről talált légjen megh Orlay Andras Ur*am* felesseghe nevével, ez includált memorialissából megh érti k*egyel*med. Melly dologhrol minthogy talán ez előtt ennire informatus nem volt k*egyelme*d; el- hittem, ha ez az informatio helliesnek találtatik lenni, azt foghya ez

[1] 'ki ő és milyen hatalma van, hogy ezt merészeli cselekedni?'. Idézet a Bibliából (Est. 7, 5).

arant chelekedni k*egyelme*d, az mit az kőzőnsséghes igazsagh hoz maghaval. In reliquo tarcha megh I*st*en sokaigh szerenchessen k*egyelme*det. Trinchinÿ 27 Maÿ 1659.[1]

Excell*entissi*mae D*ominati*onis V*estr*ae

[s.k.:]
Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 353. sz.]

356.

Esterházy Pálnak
Pozsony, 1659. május 31.
A pápai végvár lázadói ellen az ő [ti. Esterházy] által javasolt módon kell eljárni.
(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2955 – ered.)

Ill*ustri*ssime Comes Domine Fili ob*servandi*ssime
Salute, et officiorum meor*um* commendatione p*rae*missa. Vévén, édes Fiam Uram, az k*egyelme*d 28 p*raesenti*s[2] datált levelét, mitt irjon tovabis az Papay Seditionak indétóy félől, érte*m*. Melly irant ha kéris éntőlem eö Fősséghe opiniot, én tőbbet, s- mást nem irhatok, s- nem modhatok, hanem chak azt, az kit ez előtis mondottam: hogy az k*egyelme*d által citált Articulusnak continentiaja szerént p*ro*cedálhatni ellenek: mert ugianis, megh esnék benne, ha ez illjen Véghazakban seditiokat indétók az hadi tőrvénnjel nem compescaltathatnának, hanem Octavára relegáltatnék az ellenek institualando passus. In reliquo tarcha megh I*st*en k*egyelme*det jo egességhbe*n*. Posonÿ 31 Maÿ Anno 1659.

Ill*ustri*ssimae D*ominati*onis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 312. Sz.]

[1] Orlay András és felesége (Révay Mária?) pontosabb azonosítása további kutatást kíván. Az Orlay család ekkortájt Beczkón volt birtokos. Vö. még Thaly Kálmán, *A b. Orlay és gr. Serényi család*, Századok 32 (1898) 200–229.

[2] Május 28-án.

357.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. június 1.

Javasolja, hogy menjenek Bécsbe, és hívassák oda az országbírót is. 1–11 pontban elősorolja, miért kell találkozniuk.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 31 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet.

Az kegyelmed 27 May irt leuelet szeretettel uettem. Az kegyelmed kerdesire, edes Palatinus Vram igy felelek. Ad 1^{m} ha ezeknek az uraknak ide iöuetelek suspiciot chinal, menniünk otton mi ketten Bechbe, masfelöl onnit hazul iöyön Iudex Curiae Vram, megh eriük uele. Ad 2. oda szallok ugian Bechben, ha Isten engedi, reghi szallasomra, de edes Palatinus Vram, el hidgie kegyelmed, elebbi szandekomat megh nem ualtoztatom, hanem ahoz tartom magamat, az ki madarat akar löni, nem pengeti az ijat, dissimulalom az migh Isten el hozza ideiet. Megh talan kegyelmedis iobban chelekszik, ha azt miueli, kirül tanachkozzunk, ha Isten szemben iutat touabbis. Ad 3^{m} ne tarchion bizon kegyelmed semmi affele allapattul auuagy töruentelenseghtül. Ninchen bizon sehon semmi affele chiak almelkodasis az embereknek, en leszek kezes etc.

Michoda ratiok indithattiak pedigh kegyelmedet az fel iöuetelre, megh izentem ez elöttis Reuai Laszlo Vram altal, kegyelmed bantodassa nekül kett szoual illetem. 1.º Orszagunknak, Nemzetünknek, hazanknak, merem mondani Keresztienseghnek utolso ueszedelme, kiben ha nem uegezhetnenkis, kit nem remellek, mentek leszünk Isten elött s ez uilagh elött, serui inutiles sumus, quod facere debuimus fecimus.[1] || 2. gonosz akaroink nielue, kik mely merges dolgokat forgatnak es mondanak az kegyelmed ala iöuetelirül, el nem hiszi kegyelmed. 3.º közönseges Orszaghbeliek panasza, hogy kegyelmed utolso ueszedelemre hadta öket, semmit erettek nem akar miuelni tiszti es kötelessege szerent, sem mas Vrakkal conferalni, se ö felseget megh talalni, eppen ueszni hadta kegyelmed öket. 4.º Vduarnal ualo kegyelmed felöl sinistre talan concipialt itelet etc. 5. Ennek az mi merges nem io akaronknak allapattia, arrol ualo tanach es munkalkodas. 6. Az tutela kiben ugy be neuezik maid kegyelmedet, hogy ha lehetne, arulo neuet költenek nemelliek etc. 7. Az Szenderöi dologh, annak el adassa, donatioia etc., kirül hasznossan fogh, ugy remellem, en uelem beszelhetni kegyelmed. 8. Strechen ki ualtasa ez szerent, kiben minden tehetsegemmel keuannam, ha lehetne segiteni kegyelmedet. 9. Az Orszagh giülesse, 10. az kegyelmed fizetesse. 11. Az kegyelmed busulasi, kiket szükseghkeppen ala iöueteleuel kel enihiteni, es giökerestül ki giomlalni, mert ha ebben megien el kegyelmed, magamrul tudom, Isten tudgia michoda ueszely erheti kegyelmedet. Többel nem farasztom kegyelmedet, edes Palatinus Vram, elöl sem giözöm szam-

[1] 'haszontalan szolgák vagyunk, amit meg kellett tennünk, megtettük'.

lalni. Nemis fogom k*egyelmed*et többe eröltetni, keszeriteni k*egyelmed*et. ‖ Ezt az mit eddigh chielekedtem, nem egiebbül chielekedtem, hanem k*egyelmed*hez ualo igaz szeretetembül, lehetseges, hogy en erralok, elmemmel fel nem erem, de az en iteletem szerent feltettem k*egyelmed*et, feltemis, ha ala nem iön utolso romlastul. En az migh elek, k*egyelmed* szolgaia maradok, edes Palatinus Vram. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egessegben. Posonÿ die 1 Iunÿ 1659.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

358.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. június 4.

Az uralkodó intő levele és arra adott, adandó válasz. Porziának külön is írt.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 33 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmedn*ek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et.

Ezen oraban hozak az ö Felsege leuelet, kiben includalta, mit irt legien k*egyelmed*nekis, es paranchiollia ennekem, hogy disponalliam arra k*egyelmed*et, hogy ahoz accommodallia magat. Mert ö Felsege megh akaria oltalmazni az maga authoritassat. Erre en azt irtam, ne adgia I*st*en, hogy ualaki az ö Felsege authoritassat bontogassa, auuagy az ellen chelekedgiek. Az mint hogy abbanis, hogy inobediens legien ö Felsege*n*ek. Es hogy nem ketelkedem, k*egyelmed*is maid ezekben az teuö leszen, es kesz ö Felsegenek feiet haitani. Mindazaltal alazatossan köniörögtem ö Felsegenek, meltoztassek ezt az dolgot egy igen keuesse differalni, migh I*st*en k*egyelmed*et ala hozza, ki leszen bizoniossan ebben az holnapban, hogy nem chiak fortiter de suauite[r]is legienek mindenek.

Irtam confidenter Porcia Vra*mna*kis ez szerent, es addaltam ualameli ratiot, kit ö Felsege*n*ek meg nem irhattam mastan.

Keg*yelmed*is edes Palatinus Vram az en uekony teczessem szerent, illien forman circiter cum omni humilitate et subiectione[1] irhat ö Fels*égén*ek. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 4 Iunÿ 1659.

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 353. sz.]

[1] ‘mintegy teljes alázattal és alávetéssel’.

359.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. június 4.

Felkeresné ő maga is, de alkalmasabbnak tartja jövetelét a jelzett időben, mert így szemmel tarthatja fő ellenfelüket. Vele szemben igen megfontoltan kell eljárni. Kassáról híreket kapott, ezeket szóban közli. Javasolja, hogy vizi úton jöjjön.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 32 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Az k*egyelmed* 31 May irt leuelet, ezen szem pillanatban adtak megh. Bizoni, edes Palatinus Vram, nagy io keduel es örömest S*zent* keresztben kiualtkeppen, [a]Kiraly[a]faluban, Muranban es masutt, örömest szolgalnek keg*yelmed*nek, nemis szannam se faratsagomat, se idömet *e*tc. Talan megh aztis megh adhattia az io Isten, keszis uagiok minden oraban az k*egyelmed* szolgalattiara, ha auual ueghez uihetnenk intentionkat, es kart nagiobbat nem tennenk tauul ualo letemmel mindazokban az feltett iokban es erelünkben. De bizon megh roszab uolna ugy az az ember, en hon nem leuen senkitül nem tartuan ki uetne az szaiabol az zablat, es mindent legh gonoszabbul chelekednek. Az minthogi mastis az heu uizben leuen miket nem zauart, miket keresztül nem forgatott. Mastis azert szüksegesnek itelem az k*egyelmed* ala iöuetelit, ha nem elebb, arra az terminusra, az kit k*egyelmed* leueleben praefigalt.

Ennek az artalmas embernek dolgaban edes Palatinus V*ram* igen caute es secure kell minekünk procedalnunk, igen astutus, rauasz emberrel uagion igiünk, az ki melien immar be giökerezett, ueghez uihetnünk bizoni intentionkat, chiak okossaggal es io tanachal elliük, neis praecipitalliunk szinten, mert qui praecipitat, euertit.[1] Hanem mindent alkalmatossaggal es idöuel chelekdgiünk, hogy ualahogy az ne törtenniek raitunk, az mit k*egyelmed* masik leueleben irot, hogy gialazattal es hoszu orral ne iöyönk el onnet.

Kassarul irnak ennekem choda dolgokat az legatiorul es mas dolgokrul, almelkodni fogh k*egyelmed* raita. Pennara nem bizhatom *e*tc. Vizen iol uolna k*egyelmed*nek iöni ha bizhatik az kormaniosokhoz, de legien az k*egyelmed* io akarattia mindenekben, edes Palatinus Vram. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et, keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 4 Iunÿ hora 1 pomeridiana[2] 1659.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruu*s* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 353. sz.]

[a–a] sorközi beszúrás, alatta kihúzva 'Vy'

[1] 'aki hirtelenkedik, kárt okoz'.

[2] 'délután egy óra'.

360.

II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. június 7.

Megkapta leveleit. A magyar ügyekben az új miniszterek döntenek. Ha a nagyvezír nem száll táborba, az uralkodó nem fogja kívánni lemondását a fejedelemségről. A kancellár, a nádor – akivel most jól vannak – és az országbíró nélkül egyedül keveset tehet. Nyugati (hadi)hírek. Nem ajánlja lemondását a fejedelemségről.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7694 – s.k.)

Excellentissime Princeps

Az keg*yelme*d 26 es 30 May irt leueleit böchüllettel uettem. Tagadhatatlan, chiak nem minden Magiar dolgokat ki uettek kezünkből ezek az Vy Miniszterek, es az mi Vizünket az magok malmara chiaptak. Az mi Radolt Vram köuetsegenek continentiaiat illeti, azt ennekem nem ielentette, hogy per uim etc., hanem iria Palatinus Vram, hogy ő kegyelme, okot aduan reaia aztis ki uette uolt Radolt Vrambul.

Nehez ennekem ebben az materiaban keg*yelmed*nek tanachot adnom, elől uíz, hatul tűz. Mindazaltal hogy keg*yelmed*hez ualo kesz szolgalatomat megh mutassam, nekem teczik, hogy kegyelmed ő Felseget megh talalta keres keppen. Kinek ha ugian helie nem lesz, mit tud keg*yelme*d miuelni, nem resistalhat. Touabb pedigh ugy itelem, ha az fő Vezer ki nem iön hadaual Landorfeieruarra, ugy hinnem, ö Felsege sem fogia urgealni az resignatiot, chiak egiebirant securusok lehessünk. Ha pedigh ugian ki iön, iobbnak itelem az resignatiot sok okokbul, kiket mast elől nem szamlalok. ‖

Az aianlasok es igeretek bizonios megh uoltak, meghis tartia ö Felsege, ugy tudom, szentül az diplomat, az közönseges ueszedelemnek el tauoztatassa, ha annak ualamely reszeben dispensatiot kiuan, talam nem tulaidonittatik szinten ueteknek. Vgy ertem, noha megh sem ő Felsege, sem Cancellarius Vram nem írt felőle, pro prima Augusti[1] akar giűlest hirdetni.

En az közönseges szabadsagot oltalmaztam eddigis, ezutannis azt miuelem, de ha sem Cancellarius Vram, az kit legh közelebb illet, megh nem akar szolalni, sem palatinus Vram ala iöni, sem Iudex Curiae Vram segíteni, mit uihetek enis ueghez, es heÿaban giülöltetem magamat.

Egiebirant en Palatinus Vrammal igen iol uagyok mastan.

Az Spaniol es Galliai kiraliok között igen bizonios megh uagion az bekesegh. Az Anglusok rea tamodtak az Protectorra, ki el szaladott, niomaba uannak, uisza hiuattak az Suecus segitsegere küldött Vizi ereieket is. Ezek mind okot foghnak adni az közönseges bekeseghre. Ő Felseghe az Saxoniai hercegh leaniat ueszi. En migh

[1] 'augusztus 1-jére'.

elek, az keg*yelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse Isten keg*yelme*det sok esztendeigh egesseghben. Posonÿ 7 Iunÿ 1659.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus obligatissimus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

‖ P.S. Vgy ertem, hogy keg*yelme*d nem akaria uiselni touabb az feiedelem titulust. Kit nem iauallok, mert ugian masits, ha birodalom kiuülis, de legitimus feiedelme keg*yelme*d Erdelnek, Batori Sigmondis uiselte, ugy tudom. Egiebirantis az Nemeteknel az ki egiszer az uolt, mindenkor megh tartia az titulussat. Innet az Magiar reszrül mi megh adgiuk keg*yelmedne*k, remellem ő Felsegeis, hanemha maga nem akarna keg*yelme*d, az Erdeli partrul, azt nem tudom.[2]

361.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. június 7.

Az uralkodó *Handbillet*je; az általa írt levelek Bosnyáknál. Keményen írt az uralkodónak közügyekben. Nádasdyval jó az egyetértés; használja Széchy Máriát titkárként; ajánlja a protestánsok által szorongatott Battiáni Jánost.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 34 – s.k.)

Szolgalok keg*yelme*dnek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*ste*n k*egyelme*det.

Szinten mast adtak megh az k*egyelme*d leuelet, edes Palatinus Vram, meliben iria, hogy pro 2 Iunÿ[3] Kiralfaluara megien. En immar megh chelekedtem, az miuel tartoztam, touabb azokat nem repetalom. Az en alazatos instantiamra, iratot ö Felsege egy szep hant prieflt k*egyelmedne*k, kiben az maga kegielmesseget declarallia k*egyelme*dhez, es hogy az rosz Balassi embertelensegen megh ne indullion k*egyelme*d, mert az nem artot semmit k*egyelmedne*k. Töb tizednapiaual, hogy Bosniak Vram maganal tartia az en leuelemet, kiben includalua uan az k*egyelmedne*k szollo. Maga akaria hiszem megh uinni k*egyelmedne*k. Az Szendreöy donatiois[a] ueghez ment, Istennek hala.

---

[1] Clement von Radolt udvari kamarai tanácsos I. Lipót biztosaként 1659 júniusában kötött egyezséget II. Rákóczy Györggyel Szabolcs és Szatmár vármegyének a Királysághoz csatolásáról. – A fővezér: Köprülü Mehmed nagyvezír. – A protektor: Richard Cromwell. – A békesség: pireneusi békét végül csak 1659. november 17-én kötötték meg. – Az említett uralkodói házasságból nem lett semmi. A szász választó 1656–1680 között Johann Georg II. von Sachsen volt. Lánya, Erdmuthe Sophie von Sachsen († 1670) három év múltán a Brandenburg-Bayreuth családba házasodott be.

[2] Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem († 1613).

[3] 'június 2-ára'.

Irtam uala az heu uizböl igen eröss leuelet ö Felsegenek mastani ueszedelmes allapatokrul es az giülesrül. Sokat törödtek es örlöttek raita, ugy uelem, uagy resolualta immar, uagy hamar resoluallia magat, kit orankent uarok, ö Felsege az giülesrül, de az nem hogy megh tartoztatana az k*egyelme*d iöuetelit, sött proponallia inkab.

Nadasdi Vrammal es minniaiunk között io az eggiessegh. Keg*yelme*d ne farasza magat, edes Palatinus V*ram*, ‖ az maga irassaual, mint az elött, irasson ezutannis az Aszonnial, contentus uagiok uele, ne restellie az io leaniom Aszoni az irast, faradgion ö k*egye*lmeis. Ez leuelem megado niaualias Battiani Ianost persqualliak igen az ott ualo heretikusok, kerem k*egyelmede*t edes Palatinus Vram, legien oltalommal es miden io akarattal hozzaia. En migh elek az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*ste*n keg*yelmede*t, keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 7 Iunÿ 1659.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae
Seruu*s* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] átírással javítva ‘t’-ről

361.bis

II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. június 18.

Az uralkodó döntése előtt ezúttal nem kért véleményt tőle Erdély ügyében, és a nádor, az országbíró és a kancellár sem segítik. A döntés szerint várható a nagyvezír támadása; az átadott vármegyék várainak őrségét az uralkodó fizeti, majd a török eltávoztával e vármegyéket visszaadja. Egyéb lekötöttségei miatt az udvar nem fog háborúzni a törökkel Erdély miatt, egyedül a francia–spanyol békekötés hozhat kedvező fordulatot.

(ELTE EKK Litterae et Epistolae Originales, n. 955– s.k.)[2]

Excellentissime Princeps

Fel menuen Mediniansky Uram Bechben az k*egyelme*d paranchiolattiabol, remellettem, hogy minek elötte resolualja Ő Felsege magat, elebbeni szokas szerent opiniot kerd tőlem, de nem kerdett, hanem chiak ugy resolualta magat, es az mit resolualt, leuele altal adta tudtomra; mely szabadsagunk ellen ualo dologhrul el nem mulattam megh mordulni; kesz uagiok ezutannis mindent erette chelekedni, de sem palatinus Vram, sem Iudex curiae Vram engemet nem segítenek, anniual inkab az maga tisztiert es praeiudiciumiaert, megh nem szollal Cancellarius Vram, hanem azt akariak hogy chiak en giülölkögiem, es ő k*egyelme*k szemuel nézzék. Ennek niluan nem egieb az

[1] Battiány János azonosítása nem sikerült.

[2] Téves, 1649-es dátumolvasattal kiadva: Izsépy, *II. Rákóczi György levelezéséből*, 21–22.

oka, hanem hogy mi magiarok igen inclinatusok uagiunk es fauoriazalunk k*egyelmednek*. Isten az elöttünk ualo giulest aduan ernünk ‖ azon kell lennünk, hogy remedialliuk ezeket. Az ő Felsege resolutioja azert, ugy teczik, harom dologhban all, 1o hogy azok az Asiai reuolutiok hamissak, hanem altalliaban, resz szerent el iott, elis iön az fő Vezer Landorfeieruarra, es k*egyelmed* ellen ualo implacabilis hostilitassat prosequallia.[1] 2do hogy nem kiuannia ő Felsége k*egyelmedre* uetni, maga megh fizet az praesidiumoknak, 3o hogy el mulvan ez az periculum, ha szinten Feiedelemsegeben be nem allanais, k*egyelmed* kezehez adattia ismet az Varmegieket. Ez igy leven az dologh, kiualtkeppen az első punctum, bizoni en is nem mondhatok egiebet, hanem iob k*egyelmednek* ad tempus cedalni,[2] illien szep kegielmesseget ertuen ő Felsegenek, magais k*egyelmed* az mely principiumot köuette eddigh, si propter me orta est ista tempestas, proÿcite me[3] köuette ebbennis, az leuen elebb k*egyelmed* dicheretes resolutioiais, hogy inkab akarmely vekonyi alapattalis contentus leszen, hogy sem hazaiat, ‖ nemzetseget es az keresztienseget ueszedelemre uetne. Bizoni dologh pedigh ha igaz, hogy reank iön meghis az Török, el nem mulattia, hanem chiak k*egyelmedhez* ualo giülölsegebülis hozza niul az kett Varmegiehez, segitseggel lehetne ugian tagadhatatlan in eo casu[4] k*egyelmed*, de maga nem elegseges, ő Felsegenek anni distractioi leuen, nem lehet, hogy az Törökkel öszue uesszen k*egyelmedert* es k*egyelmed* miat, cedendum iudicat tempori.[5] Talam az io Isten, megh leuen immar az bekesegh, minden bizonnial az Franczuz es Spaniol között, az ki giökere uolt és fundamentuma mind az többinek, es az kik nelkül nem subsistalhatnak az többis, megh szallia sziveket es megh bekelteti az több keresztien feiedelmeketis, es akkor chiak az iövő niarrais uissza aduan k*egyelmednek* az Varmegieket, örömmel es uigan mehetünk az pogani ebre, örökös ellensegünkre.

Hogy pedigh irasban nem akariak adni k*egyelmednek* ezt az assecuratiot, miuel történt immar az előtt ualo időkben affele dologh, az kinek az kassa megh egheti szaiat, az talloiat is fuija,[6] talalkozik mod benne, mikeppen assecuraltassek k*egyelmed* ‖ ő Felségitülis irassal per indirectum. Es bar annelkülis az ő Felsege szent szavan megh alhatna k*egyelmed*, az ki szoval ualo hitit es fogadassat nem altallia megh szegni, bizoni iarassatis fel borittia es meg nem tartia.

In reliquis hogy az diploma mindenben megh tartassek, az igen melto, nemis leszen abban, ugy tudom, ő Felsegenek semmi tovabb ualo difficultassa. Ezek az kik ennekem occurralnak, az k*egyelmed* iauara es szolgalattiara nezve, kiuel con-

---

[1] 'beteljesíti engesztelhetetlen ellenségességét'.

[2] 'ideiglenesen engedni'.

[3] 'ha miattam keletkezett ez a vihar, vessetek ki engem'. Jónás, 1, 12. A pontos idézet: „*Si propter me tempestas haec orta est, tollite me et mittite in mare.*" A kiadásban: '*non propter me orta est ista tempestas, pro me*'.

[4] 'abban az esetben'.

[5] 'úgy ítéli, időt kell nyernie'.

[6] Vö. Népünk és nyelvünk 5 (1933) 4–6, 69–80, 79.

iungalom az közönseges iotis es megh maradast. Tarchia es eltesse Ist*e*n k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh kiuanatos io egessegben.[1]

Posonii die 18 Iunii 1659.

Excell*ent*iae V*est*rae

Servus obligatissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

362.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1659. június 28.

Erdélyi hírek; a kancellár érkezése; Hofmann Pál halála, Sennyey István előléptetése; tárgyalniuk kellene, erre Nádasdy templomának felszentelése jó alkalom lehetne.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 35 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelme*d*ne*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Ist*e*n k*egyelme*d*e*t.

Ket rendbeli leuelet uettem k*egyelme*d*ne*k uttiabol edes Palatinus Vram, örülök k*egyelme*d iöuetelen, adgia Ist*e*n, lassam k*egyelme*d*e*t mennel hamarabb io egesseghben.

En miattam Ist*e*n öriz, hogy k*egyelme*d eletit ueszedelembe uesse. Ne adgia Ist*e*n azt, tarchia megh sok esztendeigh, mindazon altal az dolgok sokasodnak. Tegnap oly hirem erkezett, hogy Barchiait altal lötte uolna Redey Laszlo, de nem uelem hogy semmÿs legien benne. Ma erkezett Rakoczi feiedelem szolgaia, azis uisza menne örömest. Cancellarius Vramatis ma uarom ide bizoniossan. Ö k*egye*lme sem fogh itten keshetni, talan nem artana conferalnunk ö k*egye*lmeuelis, felre teuen mast hol mi egieb respectust. Megh holt az segeny Hofman Vramis, io uolna köz akaratbol elöl rantanunk niaualias Sennieit. Keg*yelme*dnel tudua leuö okokertis. ‖ Nadasdi Vramis mondhatatlan az mint sollicital es keszerit, hogy altal menniek az ö k*egye*lme Temploma szentelesere, kire iria, hogy igerkezett k*egyelme*dis. Mindezekre nezue es kiualtkeppen k*egyelme*dhez ualo szeretetembül alegh uarnam, houa hamarab lathatnam k*egyelme*d*e*t. Keruen ha lehet, es az mennire lehet, acceleralni igiekezzek iöuetelet k*egyelme*d, nagy serelme nekül egessegenek. Tarchia es eltesse Ist*e*n k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 28 Iunÿ 1659.[2]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] A pireneusi békét, miként már előkerült, végül 1659. november 17-én kötötték meg.

[2] Rhédey László (1664) háromszéki főkapitány. – Hoffmann Pál esztergomi nagyprépost és 1658-tól veszprémi püspök. Püspöki székébe már 1659. július 17-én Sennyey István került († 1687).

363.

II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. július 26.

Leveleire, üzenetére csak akkor tud válaszolni, ha már tárgyalt az uralkodóval. Támogatta, hogy az udvarban elfogadják követe által közölt feltételeit. Nem ajánlja, hogy megtámadja Barcsayt. Barcsay követének, Budai Zsigmondnak panaszai, mentségei.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7719 – s.k.)

Kett rendbeli leuelet uettem uala ez napokban k*egyelmednek* Jakabfaluai Vram altal es Korlat Vram altal, szoual ualo izenetitis megh ertettem. Az k*egyelmed* paranchiolattia szerent akaruan szolgalni köz akaratbol hallasztottuk uolt az ualasz tetelt akkorra, ha eleb ő Felsegeuel szemben leszünk, az mint hogy hiuatott ualais szinten akkor ö Felsege bennünket, es ighen io alkalmatossagh adatott ra mind elő hozassaban, mind pedigh elöl mozditasaban az dologhnak, faradni kezdettünk benne.

Az mikor erkezuen Radolt Vramis be adta ö Felsegenek relatioiat, michoda conditiokkal ueghezett k*egyelmed*del az Varmegiek megh eresztesse uegett, kire kesz uoltat k*egyelmednek* declaralta bőuebben. Igy leuen azert az allapat, nem mehettünk elebb az k*egyelmed* reank bizott es tölünk keuant ő Felsege előtt ualo törekedesben, || hanem inkabb fordituan az foliamot, es k*egyelmednek* akaruan szolgalni, azon uoltunk, hogy ő Felsege reszerül acceptaltassanak fogiatkozas nelkül azok az conditiok. Az mint hogy ugys lett, es confirmalta ő Felsege mind azokat, mellieket Radolt Vram altal uegezett k*egyelmed*.

Az mi illeti Barchiay Vram dolgat, ki adott hite ellen azon igiekezik, hogy el foglallia az kegyelmed Erdeli ioszagat, senki nem iauallia, ő Felsegenekis igen nem teczik es minniaiunknak. Keszis ő Felsege az maga kegielmes authoritassat interponalni, Mÿs az kegyelmed io akaroi. Szeretettel kerem k*egyelmed*et, Fegiuerre nezö szandekat ezirant tegie le k*egyelmed*. Mert az kit eddigh mind k*egyelmed*, mind pedigh ő Felsege es mÿs minniaian el akartunk tauosztatni az Törökkel ualo hadban keueredest, kire nezue mind Varad, mind pedigh az több heliek uisza adattanak, kire nez az kett uarmegie allapattiais, bele esünk, el sem kerülhettiük igen ueszedelmessen. ||

Buday Sigmond be tert aual hozzam, az mint uehetem eszemben, noha megh nem ertettem, mit adott be ő Felsegenek, az ő köuetseghe abban all, 1º. panaszolkodik, hogy Vra emberi nem iarhatnak bekeuel, foghattia k*egyelmed* őket, uasastatia, fosztattia, leueleket el ueszi. 2do. Saluus conductust ker el küldendö köueteknek. 3º. Az kett Varmegie megh [er]esztesset szorgalmazza. 4º. Hog[y az] Török keszeriti őket az kegyelmed ioszag[anak el] foghlalassara, mit miuellien azert, legien[-e az] Töröknek engedetlen, Vgy ne iarion Erdely, mint taualy engedetlenseghe miatt. 5. ker ualami kett szaz Nemetet Varadban. Mi leszen ualasza ő Felsegetül, megh ualik. Mi Palatinus Vrammal ő k*egyel*meuel edgiütt ualoban oda beszellettünk neki az k*egyelmed* ioszaghi uegett kiualtkeppen. En minden időben az k*egyelmed* igaz

szolgaia maraduan Keuanom, hogy Isten tarchia es eltesse k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben es szerencheltesse. Posonÿ 26 Iulÿ 1659.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Obligatissimus seruus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

364.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1659. december 17.

Fájlalja jövetelének elmaradását. Elmélkedik a világ csalárdsága és mulandósága felett.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 36 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Is*te*n k*egyelmed*et.

Az k*egyelmed* tegnapi napon költ leuelet ma nagy szeretettel uettem. Az en sok ream aradott es todult szerenchitlenseghim közibe szamlalom eztis, edes Palatinus Vram, hogy k*egyelmed* io szandekat nem chiak ueghez nem uihette, sött maga serelmeuel es faidalmaual toldotta. Kibül az io Is*te*n, hogy keg*yelmed*et hamar megh giogitsa es uigasztallia, kerem, es anniual inkabb keuanom, miuel en erettem eset az az szerenchietlensegh.

Eorömest lattam uolna keg*yelmed*et, edes Palatinus Vram, megh emlekezuen azokrul az io napokrul, szep sinceritasunkrul es szeretetünkrül, melliel ez elött ualahani esztendöuel uoltunk ebben az hazban, es conuersalkodtunk, fohaszkoduan azt talalom raita, hogy az ki el mult, soha uisza nem iön többe, es ez az hamis uilagh, ki soha egy allapatban megh nem marad, mindenkor roszabba ualik, es iot ö töle ninchen remelleni. En migh elek, az k*egyelmed* szolgaia maradok. Tarcha es eltesse Is*te*n k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Tyrnauiae die 17 Xbris 1659.

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Excellentissimo Comiti Domino Francisco Wesseleny de Hadad, Perpetuo in Muran, Regni Hungariae Palatino, Iudici Cumanorum Comitatuum Gömör, Pest Pilis et Solt Supremo Comiti, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis intimo Consiliario, Camerario, et per Hungariam Locumtenenti etc. Domino Filio observandissimo

---

[1] Jakabfalvi Miklós Rákóczy fejedelemnek a svéd királlyal is tárgyaló diplomatája volt. Korlátot egyelőre nem tudtam pontosabban azonosítani. – Buday Zsigmond Barcsay fejedelem féltestvére, akit I. Lipóthoz küldött követségbe. 1661-ben Barcsayval együtt végezték ki.

365.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1659. december 19.

Lelkigyakorlatot végez, ezért csak röviden ír az Erdélyt fenyegető török veszélyről; továbbítja Homonnai levelét, akinek nincsenek meg az eszközei, hogy beavatkozzon.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 37 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Megh szinten el nem uegeztem recollectiomat, mindazonaltal hogy kegyelmedtül iteletet ne uegiek ualaszt nem aduan leuelire, akarok ez eginehani szoual szeretettel irnom kegyelmednek. Tudom, az felföldi allapatrul tudua uannak kegyelmednel mindenek, uagy inkab Erdelrül, harom felöl iüuen megh egyszersmind az Török, ket felöl meghis ueruen Rakoczit, eddigh talam Michnatis harmadik reszrül, kibül mi köuetkezhessek, es mit kellessek uarnunk, bölchen altal érti kegyelmed. Vgy mint kit regen altal lattunk, hatan hozza reank az Törököt, az ket Varmegye oda leszen, adgia Isten ne az többÿs, tudom aztis, ha ennekem ir Homonnai Vram, anniual inkab kegyelmednek, es tanachot kerd, mindazaltal im leuelenek massat oda küldöttem. En nem tudok mit tanacholni az io Vrnak, ninchis ereie, kiuel az Töröknek ellene allion, ha uolnais Vrunk es Vduar intentioia s paranchiolattia hirül, hogy bele keuerie magat az Török hadban, en nem tanacholhatom. Megh pedigh installalua sinchen az Generalissaghba, nekem legh alabb nem constal. En mast ezekrül nem sokat gondolkodhatom, Istennel uetek szamot. Kedden, ha azt erem, el uegezem. Azomban maradok minden idöben az kegyelmed szolgaia. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Tyrnauiae 19 Xbris 1659.[1]

Excellentiae Vestrae

Seruus paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 364. sz.]

366.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1659. december 26.

Áhitat-gyakorlata; Wesselényi és saját opiniója a politikai ügyekben. Erdélyi hírek Kassáról. Garamszentkeresztre siet, hogy elvégezze lelkigyakorlatát.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 39 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok szerenchies innepeket adgion Isten kegyelmednek. Egessegghel, üduösseggel, io szerencheuel, több ioual,

[1] Michna: III. Mihnea havasalföldi vajda 1659 szeptemberében lázadt fel a Porta ellen, de az előrenyomuló oszmán csapatok már novemberben megverték és kiszorították az országból. – A két vármegye: Szabolcs és Szatmár.

keueseb bünnel. El uettem szeretettel, ugy teczik mind, az keg*yelme*d leueleit edes Palatinus Vram, hogy kesebben adok ualaszt, bochianatot kerek, resz szerent kesebben uegeztem el deuotiochkamat, resz szerent munkaualis iutottam ehez az uekony opiniohoz, ezutan keszebbe*n* es üresebben talaltatom az k*egyelme*d szolgalattiara. Az k*egyelme*d opinioiat megh oluasuan, edes Palatinus Vram helien hagiom es iauallom. Attul megh ualua, hogy en az Posony consultatiora, ne adgia I*ste*n hogy menniek, hanem elöl uett Sz*ent* kereszti Vtamat prosequalom I*ste*n segitsegebül uy esztendő utan menten. Onnet ha addigh hidegh tetememet koporsoban nem teszik, uisza igiekezem iöni ide Szombatba Husuetra. En, az mi nekem occurralt az mastani galibas idökre nezue, im papirosra tettem, böuebbenis talan, sem keuanatott, de ugian kertek es keuantakis tölem az nagy emberek Posonban, hogy ezt chelekedgiem. Nemis azert irom, hogy helien hadgiak mind. Valogassanak benne, elegh az, hogy en fel borzastom az feieket, es okot adok nekik az gondolkodasra.

Mit irt egy ertelmes legheni Cassarul, im includalua küldöttem ö Felsegenek, hallottam azutan olliantis, hogy Michna giözödelmessen iart uolna, es megh egyszer coniunctis uiribus[1] megh akarnak probalni az Törököt. Olliantis hallottam, hogy auual biztattiak az mi io hősink maghokat, hogy ember kepiben ielent uolna megh egy Angial Rakoczinak, az ki azt iöuendölte neki, hogy haromszor megh ueretik, azutan giözedelmes leszen. Mast az, mint mondgiak, abban az szasz Varosban ualo uendeghsegh mind eifeligh, artot megh nekik, hainalban borossan mentek az ütközetnek. Kerem k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, ‖ be ragasztuan irassomat, külgie megh k*egyelme*d ö Felsegenek. En sietek az Sz*ent* kereszti niugodalomra, Istennek szolgalni chendessebben, es köniuekkel tarsolkodni, halottakkal beszelgetni. Nekem bizoni semmi uilagh nem kell, chiak uarom az en utolso oramat, az mikor citalnak ad audiendam sententiam.[2] Tarchia es eltesse I*ste*n k*egyelme*det sok esztendeigh, edes Palatinus Vram, io egesseghben. Tyrnauiae 26 Decemb*ris* 1659.[3]

E*xcellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az ö Felsege leuelet uisza kültem, nekemis az szerent ir de uerbo ad uerbu*m*.[4]

[Külcím: vö. fentebb, 364. sz.]

---

[1] ‘közös erővel’.

[2] ‘az ítélet meghallgatására’.

[3] A Mihnea havasalföldi vajdával kapcsolatos hírek alaptalnok voltak, lásd az előző, 365. sz. levelet. – Szász város: II. Rákóczy György 1659 decemberétől a Barcsaynak menedéket adó Nagyszebent ostromolta.

[4] ‘szó szerint’.

367.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1660. február 13.

Unokaöccseinek pere a selmecbányaiakkal. Tájékoztatást kér a bécsi tanácsülésről, opinióját megírta. Erdélyi, birodalmi hírek. Panasza mellőzése miatt az udvarnál. A német katonaság kártevései.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 41 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*sten* k*egyelme*det. En immar iauulok egessegemben az k*egyelme*d szolgalattiara, en ugy computalnam, hogy mar euuel elöre megh fizettem uolna az aldott Martiusnak.

Izentem uala keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram, P*áter* Vesseleni altal az en öchieim töruenie es pöre uegett az Schelmeciekkel, az elött magamis szollottam uala k*egyelmednek*, uettem ualais az k*egyelme*d szeretettel ualo aianlassitis es igeretit. Mastis azonra kerem k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, legien io akarattal es segitseggel, nem magamnak halaszok, sem kereskedest nem üzök, hanem Isten tisztesseget keresem es az lelkek üduösseghet, kiben hogy k*egyelme*dis cooperalni fogh, uagiok tellies bizodalommal. Izentem k*egyelmednek* Hölgy Vram altal mind erröl, mind pedigh hol mi dolgokrul, kerem k*egyelmed*et szeretettel, halgassa megh.

Mi io uegezesse lesz az k*egyelme*tek Bechi consultatioianak, edes Palatinus Vram, mitt talala k*egyelme*tek szegeni hazanknak es Nemzetünknek megh maradassara, ha szabad ertenem ennekemis. Engemet senki nem hiuott, se ö Felsege nem marasztott külömben, hanem irta uala k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogy ö Felsege Bechben fogh hiuatni bennünket, uartamis az ö Felsege kegielmes paranchiolattiatul. De azt ira Cancellarius Vram, hogy ninchen mast ö Felsegenek fel hiuo szandekia, hanem chiak opiniokat ker, kit enis praestaluan, el iöttem ide S*zent* keresztre, ninch azert oka se Porcia Vra*mna*k, se masnak, hogy en ream neheztellien.

Iria az feiedelem, hogy uitattia erössen Szebent es io remenseggel, hogy kezeben akad gonosz akaroia, es az Töröknelis osztan keduet nier. Nekem mas felöl contrariumot irnak, hogy ki ütuen az Török, nem kichin kart tett, mind nepeben, || mind löuö szerszamaban. Nekem nem fer feiemben, mint uehesse megh illien teli idöben azt az derek helt, kiualtkeppen Török ellen illien teli idöbennis, es fogiatkozassaban gialogokbul, ehseggel, iria de abbanis igen ketelkedem.

Az Imperiumbolis semmi iot nem hallok, felek raita, hogy az miattis el ne mulliek az mi reank ualo gonduiseless.

De mindezekben immar en chiak szamki uetett es le tett ember uagiok. En bizon örömest uitetem magamat, uesztegh niughszom az haÿoban, hiszen el uisznek az io kormaniosok, az houa kell menni.

Az keues Nemet, iriak, mely szamtalan karokat miuelt es chintalansagot, uelem, hogy k*egyelmed*et hir eri nem sokaigh. Ennek az Varmegienek giüleseben

mentem uala, ottis lettek panaszok, öket senki nem requiralta, k*egyelme*d leuelet nem uettek, magok haitottak az Capitanok mind szekereket mind ellest. Kirül k*egyelme*det requiralni foghia azon Varmegye neueuel Nagy Ferencz Vram, kerem k*egyelme*det, legien io akarattal, edes Palatinus Vram.

En miuel szükseges ott nemis uagiok, nemis keuannak, ala innet nem sietek, chiak adgion I*st*en egesseget, el tekerghetek megh itt ualameddigh.

Többel k*egyelme*det ezuttal nem busitom, edes Palatinus Vram, Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. In S*ancta* cruce die 13 Febr*uarii* 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 364. sz.]

368.

II. Rákóczy Györgynek

Garamszentkereszt, 1660. február 14.

Megkapta két levelét, fájó keze miatt válaszol későn. Nem lát sok esélyt Nagyszeben bevételére, és aggódik, vajon egy győzelem nem ingerelné-e jobban a törököket. Velencéből jelentik, hogy a végvári török helyőrségek kedvetlenül mozdulnak Erdély ellen, valamint az oszmánok attól tartanak, ha késik támadásuk a velenceiek ellen, azok segítséget kaphatnak nyugatról. Számolni kell azzal, mi legyen, ha a nagyvezír támad Erdély ellen.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7794 – s.k.)[2]

Excellentissime Princeps

Ket leuelet uettem uala k*egyelmed*nek böczhüllettel, kikre hogy ualaszt elebb nem adtam, beteghsegem uolt az oka, el foguan az köszuen iobb kezemet.

Hogy k*egyelme*d Szebent uÿa io remenseggel mind megh uetele felöl, mind pedigh az Török engesztellesseröl, ertem, kire hogy Isten rea segitse k*egyelme*det szibül kiuanom, kiualtkeppen az utolsora, kitül függ mastani idöben az mi fogiott Nemzetünknek, es kiualtkeppen Erdelnek megh maradassa. Az Istennel semmi nem lehetetlen, de emberi mod szerint az mint iriak ő Felsegenek az Portarul, ninch remensegh felöle. Az erösseghek uiuassais illien teli idöben nem sok magiar gialoggal, Török ellen, ollian helseg es munitioban igen neheznek latszik. Az kik masfele niomiak az kengielt, külömbet hirdetnek. Ha szinten megh ueszÿs k*egyel*-

[1] Wesselényi Miklós István († 1666) 1657–1662 között a kassai konviktus régense volt. – A prímás unokaöccsei: György, János és a vélhetően 1645 után született Imre. – Nagy Ferenc Bars vármegyét képviselte.

[2] Kiadva: Szilágyi, *Lippay… leveleiből*, 590–591, n. ix.

*me*d es ellensegen boszusagat tölti, kerdes ha foge az többet hasznalni, uagy artani Erdelnek az chendesites heliett, nem foghia inkab neki busitani az boszu allasra az Törökött. En mint morosus öregh ember így örlödom magamban. Latuan kiualtkeppen, hogy az Imperiumis habosodik inkab, sem chendesednek. Az el uegzett bekeseghben fen hattak az Spaniol es Franczuz, hogy ez az Suecust, amaz az Chiaszart megh segithesse. Kibül egieb nem iön ki, hanem egy uy es igen nagy zauarodas az Imperiumban, ki miat ha k*egyelme*d utan reank ‖ iűn az Török, felo, hogy el ne ueszünk, nem erkezuen ő Felsege az mi oltalmunkra.

Velencebül iriak, hogy megh hatta az Török Chiaszar hamar altal mennienek az Erdeli dolgon, legh felliebb Aprilisnek kezdetÿgh, kihez kepest mennek igen keduek ellen es nagy alkalmatlansagokkal az Veghbeliek Erdel fele, sok morgassal es szidkozodassal. Tart, ugy uelem, az Török attul netalantan, ha el kesik az Velenczessek ellen, leszen ezeknekis derek segitsegek az meg bekelt feiedelmektül. Fordichia az Vr Isten minden iora illien allapattiat az körösztienseghnek. En az mibül tudok, io igassaggal szolgalok ezutannis k*egyelmed*nek. Keruen azon felettebbis, ne chiak eggik reszet, hanem az masikatis bele tegie k*egyelme*d az mertekben, es arrulis gondokodiek s rendelest tegien, mi köuetkezzek, ha ualahogy keduet nem talalhattia k*egyelme*d az Töröknek, derek ereiet az fő Vezer Erdelre fordituan etc. Tarchia es eltesse I*ste*n k*egyelmede*t sok esztendeigh keuanatos io egesseghben, es adgion szerenches birodalmat. Szent Kereszten 14 Febr*uarii* 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus deuinctissimus

Archie*pisco*pus Strigon*iensis*

369.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1660. február 16.

A selmecbányai per. Ajánlja Lisztiusné kérvényét tizedügyben a protestáns prédikátorok ellen.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 40 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*ste*n k*egyelmede*t. En itt az pusztaban azon munkalkodom, edes Palatinus Vram, mikeppen elebbeni egessegemet es erömet heliere allapichiam, iauulok ugian I*ste*n adomanniabul, de megh nem iutottam szinten elebbi allapatomra.

Az Extraordinariat, ugy hiszem, migh ez leuelem k*egyelme*d kezehez erkezik, el uegezi, kiuanua uarom erteni enis, mi io törueniem lett az Schelmecziek ellen, kik igen tapsolnak, io biztataste, uagy ugian ualot igertek, hiszem, onnet felliül nekiek.

Lisztiusne Aszoniom esedezik, hogy iriak k*egyelmed*nek az ö dolgaban es controuersiaiaban az praedicatorokkal az dezmak uegett, immar egyszer el ueghezödött az

az dologh es copialtatott, obtemperaltak az ö Felsege mandatumianak Varmegietül, most ismet az k*egyelme*d pautenseuel *[!]* abutalni akarnak, es az mellet religio dolgaua akariak tenni az dezmakat, ki nem io uolna minekünkis, Egihazi rendnek. Uelem k*egyelmednek*is nagion nagy leszen maid illien dolga Polonka taian, kerem k*egyelme*det, szeretettel edes Palatinus Vram, ne hadgia k*egyelme*d niaualiast, hanem magaert, causainak allapottiaert nezue. En migh elek, az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*sten* k*egyelmedet* keuanatos io egesseghben. S*ancta* Cruce die 16 Febr*uarii* 1660.[1]

Ex*cellen*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Hiszem egy hiten uan az praedicatorokkal Lisztiusne Aszoniom, hogy lehetne religio dolga. Ha ualamely Catholicus földes Vr el ueszi dezmaiat hitin ualo plebanussanak, nem leszen abbol religio *e*tc.

[Külcím: vö. fentebb, 364. sz.]

370.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1660. március 5.

Tájékoztatást kér a bécsi tanácsülésről. A hódoltsági plébánosokat tanácskozásra hívta Érsekújvárra a törökök által kivetett újabb adók miatt. Kéri, hogy írjon ez ügyben a nagyvezírnek és a kajmakánnak.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 42 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*sten* k*egyelme*det.

Ertem, edes Palatinus Vram az k*egyelme*d irasibul, hogy immar erre fele nem iön, az okatis annak. Az mi azt illeti, nem szinten ueletlenül talalt ez az hir. Ennekem ö Felsege az Bechi tanachrul semmit nem irt, iobbis leszen annak ennalam nelkül ueghez menni. Hanem en Isten segitsegebül az iöuö heten innet megh indulok, es egienessen Vyuarba megiek, oda hattam pro 15 praesentis[2] giülni personaliter mind az parochusokat, kik Török iga alatt uannak. Az iszoniu contributio ueghett, kit az Török eddigh hallatlan peldaual az szentegyhazakra uetett es papokra, conferalni foghok uelek, es ha lehet, segiteni. Ott iar az elmem, hogy mind ferre allicham öket ideigh, panaszolkodgiek az kössegh, hogy nem maradhat

[1] Lisztius János felesége Széchy Kata, Széchy Mária testvére volt.

[2] Március 15-re.

azok nelkül, nagy akadek az elöttünk leuö szent napok, az mikor legh inkab köllenek az papok. Tudom mindenestül niluan uagion k*egyelme*dnel ez az allapot, mindaz altal im altal küldöttem supplicatioiokat, keruen k*egyelme*det szeretettel, mind tanachot adgion, mit miuelliek, mind pedigh segitseget, irÿon mindgiart az Vezernek es Chaimekamianak mellettek. Iott ad az Vr I*st*en k*egyelme*dnek enis megh szolgalom. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. In S*ancta* cruce die 5 Martÿ 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

371.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentbenedek, 1660. március 12.

A Garamon történet balesetének részletei, kis híján odavesztek.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 43 – s.k.)

Szolgálatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram, sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. Akaram keg*yelmed*nek tudtara adnom szeretettel, edes Palatinus Vram, hogy mi S*zent* keresztrül uizen induluan, szerenchietlenül iartunk ugian cheledestül, de az io I*st*en kiualtkeppen ualo nagy irgalmassagat es chodaiat mutatta raitunk. Mert enni ueszdelemben, chiak egy emberünk heiaual sem uagiunk, mind meg tartott I*st*en bennűnket, partekankban esett, kar de türhetö. Szekereink azok mind oda uannak, Esztergamot, talan Budatis el erte egy nemely hintonk eddigh. Iol es rendessen uolt disponalua dolgunk, hanem egyszersmind öuedzöigh ualo aria iött reank az uiznek. Nem birtak uele az kormaniosok, se ki nem szalhattak, partot nem kaphattak semmi uttal. Az masodik hidnak chiapott azert rendel bennünket az sebes uiz, ugy adta Isten, hogy az en szalo[m]rul az dezkakat feiünkel, kezünkel le uerhetenk, egiebirant oda uesztünk uolna. ‖ Az többi hintostul, kik utannunk iöttek, szalok, oda romlottak[a]. Legh nagiob bum uolt es törödesem az utolso szekeren, az kin Kornis Vrfi, Gregorius Orehoczi, Hopmester, Giöngiesi Pal uoltanak, de azokis I*st*ennek chodaia megh maradtanak altal öleluen az fait az hidnak, onnet füghuen feligh az uizben ki uontak öket.[b] Az szeker oda ueszett. Legien I*st*en akarattia minden dolgokban, es dichertessek az ö neue, az ki bizoni niluan ualo miraculumot tett uelünk. Giarlo ember az, ki soha nem uolt periculumban. Ma immar itt kesem, megh latom mit szedhetek öszue szekereimben, holnap ha lehet Nitrara, onnet Vyuarba megiek az szegeni papiaimhoz. Erröl akartam k*egyelme*det szeretettel tudositani, edes Palatinus Vram, el hittem, az embereknel sok keppen fogh az hire folni.

[1] Vezér: 1659–1660 között a budai pasa Szejdi Ahmed volt. Kajmakámja: Szülejmán pasa.

Tarchia es eltesse az io I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. In S*ancto* Benedicto die 12 Martÿ 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] sorközi betoldás, alatt kihúzva: 'uesztek' | [b] utána kihúzva: 'Legien'

372.

Forgách Ádámnak

Érsekújvár, 1660. március 15.

Balesete a Garamon; Érsekújvár erődítésének nehézségei. Hívja, látogassa meg.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 44 – s.k.)

Szolgalok keg*yelmed*nek, edes Fiam Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et.

Ezen oraban hozak az k*egyelmed* 14 Martÿ, Galgoczon irt leuelet. Bizon dologh, edes Fiam Vram, uolna es kelleneis mirül beszellenünk. Mert lattia I*st*en, szinten ollian közel uagiunk az ueszedelemhez, mint en az Garamban ez elött negied nappal. Az bastiak epületitis felben kel hadnom, mert az Bechi Camara nem akaria confirmalni az elebbi contractust, nem tudom michoda soual es Kaba conditiokkal kinal engemet. Im ingien akarunk iot miuelni, s az sem kell nekiek. Egiebirant azert iöttem uala eggikert, hogy conferalliak k*egyelmed*del az epület uegett. Az mi az Bechi tanachot illeti, hogy engem oda nem hittak, nem törödöm raita, nemis uoltam szükseges, nagiob Salomonok tamadtak mast ennalamnal, es Vallossabb[a] Atlasok, az kik el hordozhattiak || ezt az Magiar Vilagot.

Egiebirant, edes Fiam Vram, en az iöuö Hetföigh itt leszek, azutan I*st*en engedelmebül Szombatba megiek, ott leszek Husuet Hetföigh, azutan Posonban szandekozom, ha mit paranchiol k*egyelmed*, örömest ertem, es örömest latomis k*egyelmed*et. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. In Vyuar die 15 Martÿ 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Excellentissimo Comiti Domino Adamo Forgácz, Perpetuo de Ghimes, Comitatus Neogradiensis et Borsodiensis Supremo Comiti, Tavernicorum Regalium in Hungaria magistro ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario, Partium Regni Hungariae Cis Danubianarum et Confiniorum Ante-

[1] A Kőrös vármegyei magyar nemes Orehóczy család ekkor legismertebb tagja Orehóczy Gáspár horvát vicebán volt (1647–1660), aki 1660-ban magyar királyi tanácsosságot nyert.

montanorum ac Praesidii Érsek Uivariensis Supremo Generali Capitaneo etc. Domino Filio observandissimo

[a] a kezdőbetű átírással javítva 'N'-ről

373.
Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 11.
Üzenetet küld Hölgy Gáspárral.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 45 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine Fili ob*servandissi*me
Salute, et seruitior*um* meor*um* paratissima Commendatione praemissa. Hölgy Gáspár Vramnak, k*egyel*med parancsolattyából, léuén k*egyel*med felé vttya, Ky által bizonios dologról űzentem k*egyelmed*nek. Kérem, Edes Palatinus Vr*am*, k*egyel*medet, Neuemmel mondandó szavainak méltóztassék telljes hittet adni, és visza jó valaszal bocsátany. In reliquo Tarcsa és eltesse Is*te*n K*egyel*medet sok Esztendőkigh Kévánatos Ió eghéséghben. Posonÿ 11. Aprilis 1660.

Ex*cellentissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Excellentissimo Comiti Domino Francisco Wesseleny de Hadad, Aurei Velleris Equiti, Regni Hungariae Palatino, Iudici Cumanorum Comitatuum Gömör, Pest Pilis et Solt Supremo Comiti, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis intimo Consiliario, Camerario, et per Hungariam Locumtenenti etc. Domino Filio observandissimo

374.
Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 13.
Ajánlja a nagyszombati apácák kérvényét Jakusith Judit jussa ügyében.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 46 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandissi*me
Salute, et servitiorum meor*um* parat*issi*ma commendatione praemissa. Megh irtam vala már k*egyel*mednek szólló Levelemet, midőn hozák az Szombathy Apatzak, k*egyelme*d szolgáló Leanÿ Levelét, kiben kérnek nyavallyások, hogy Iakusith Iudith dolgat commendalljam diligenter k*egyelme*dnek. Kérem azért szeretettel, édes Palatinus Uram, k*egyelme*det, légjen jo akarattal hozzaja, és ne engedgje, hogy az Annya és

Tőkőly Miklósné kőzőt léendő determination valami injuriaja légjen, avagy az utanis. Isten is megh algja kegyelmedet érette, ha ennekis, Ki maghaval jot tehetettlen, igassághában patrocinál. Isten tarcha és éltesse sok esztendőkigh kevanatos jo egésséghben kegyelmedeth. Poson 13 Aprilis 1660.[1]

Excellentissimae Dominationis Vestrae
Seruitor paratissimus [s.k.:]
Archiepiscopus Strigoniensis

375.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. április 14.

Köszöni, hogy megküldte az uralkodónak írt levelét, amit támogatólag továbbít Bécsbe.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 47 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal algdia megh Isten kegyelmedet, es adgia ez fördött igen io egessegere. Az kegyelmed ö Felsegenek irt, nekem uolanter küldött leuelet ezen oraban adtak megh. Meltan törödik kegyelmed azokon az difficultasokon, edes Palatinus Vram, de ugy latom, ugy talaltotuan az allapatok, az mint megh irtam kegyelmednek. Magatulis hallad ez az Nemetek dolga, es talan elis mulik, ha körmössebben hozza nem foghnak. En az kegyelmed leuelet megh küldöm, magamis irok diligenter, es az miben lehet kötelessegem szeretettel szolgalni igiekezem kegyelmednek. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet, keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 14 Aprilis 1660.

Excellentiae Vestrae
Seruitor paratissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

376.

Esterházy Pálnak

Pozsony, 1660. április 14.

Megdicséri a katolikus ügy iránti buzgóságáért, beszélt erről a nála lévő kancellárnál is, az udvar is támogatni fogja.

(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2956 – ered.)

Illustrissime Comes, Domine Fili obseruandissime

Salute, et officÿ commendatione praemissa. Áldgia megh Isten sok Iókkal Kegyelmedet. Az kegyelmed leuelét vettem, hogy Kegyelmed az Isten Tisztessé-

[1] Thököly Miklósné Jakusith Zsuzsanna († 1676) volt. Jakusith Judit (később a zárda főnöknője) Jakusith András és Thurzó Judit lánya, Zsuzsanna nagynénje volt. Szülei: Jakusith János és Szunyogh Kata.

ghének, s- az catholica Religionak[1] promoueálásában olly szorgalmatossággal vagion, őrőmmel értem; el hidgie kegyelmed, Énis sziuessen assistalok eziránt Kegyelmednek. Az minthogi itt leuén Cancellarius Vramis nálam, beszellettem bőuen erről eő Kegyelmeuel, úgy reménlem, nem lészen akadállia Vdvarnál Kegyelmednek. Palatinus Vramnak is jrtam, recommendalvan ezen dolgot eő Kegyelmének. Tarcsa, és éltesse Isten sokáigh jó eghéséghben kegyelmedet. Posonÿ 14. Aprilis Anno 1660.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

[s.k.:]
Seruitor addictissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 312. sz.]

377.

Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1660. április 20.

Pethő Zsigmond meghozta levelét. A várható török támadás és az ellene való védekezés, hadfogadás részletei, teendői. Bár a Titkos Tanácsban máshogy gondolják, opiniója továbbra is az, hogy a rendi jogokat háborús időkben is védeni kell; fürdőbe nem mehet; a selmecbányai templomügy. Várja a kancellár érkezését.
(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 48 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet.

Ezen oraban adta megh az kegyelmed leuelet Pethö Sigmond Vram, az utolsot, uettem több leueleit is kegyelmednek, edes Palatinus Vram, megh szolgalom kegyelmednek, hogy meghis io akarattianak ieleiuel ertett. Enis bizoni irtam harmat legh alab, negietis talan azulta, hon kesnek, nem tudhatom. Megh beszellette Petö Sigmond Vram az kegyelmed izenetitis. Kikre mind öszue kötue ezt tudom irni kegyelmednek nagy szeretettel, edes Palatinus Vram.

1o. Az mint ertettem uala mely nap Bechbül, ugy irtam kegyelmednek, hogy lagiulnak az fel uett intentioban ott az emberek, az mint meghis teczik, mind az Posony Camaran rendelt költseghnek hoszu kötelerül, mind Hexter hadainak kerülö uttiarul es recrutaiarul, mind pedigh hogy nemis lattatnak almadni az magiar hadak fogadasara ualo költseghrül. Mast uÿonnan azt iria Bechbül Cancellarius Vram, hogy noha el nem iön az fö Vezer, sem az Chiaszar, küldik mindazonaltal Huszaim bassat hatuan ezer törökkel, ki megh indult eddigh Drinapolbul, es nem sokara Landorfeieruarnt *[!]* leszen. Kihez kepest megh uÿtot buzgosaggal

[1] 'katolikus vallásnak'.

kiuaniak, hogy hamar hamar menien az felföldre az el rendelt nemetsegh, az mint hogi ‖ felis hiuattak Bechbe Zichi Vramat. Ennit tudok az dologhban, ertem hogy k*egyelme*d feles leuelet irt Bechben, de en azokat nem lattam, nemis tudom continetiaiat, eginel kiuül, kit ennekem uolanter küldött k*egyelme*d, arra, ugy remellem, leszen nem sokaigh resolutioia.

Az mi illeti Petö Sigmond Vram altal tett k*egyelme*d izenetit, edes Palatinus Vram, azokra az en uekoni iteletem szerent, azt tudom irni k*egyelmednek*

Ad

1m hogy ne mennienek azok az hadak; ugy ertem, mastani elmeiek es hirekhez kepest, maid megh inkab uitattiak meneteleket uagy iöueteleket, hogy sem az elött. Azt uelem, gondolkodasra kell uenni, szüksegeseke, hasznosoke, ha nem, munkalkodgiunk, hogy ne iöÿenek, ha ugy, chiak az akadekokat igiekezzünk az utbul ki hasitany.

Az masodik, hogy halladgion. Vgy uelem, mikent erkezik, az portai had nem kesik, bele uagh, mert nehez sokasagot heÿaba tartani, ha hallasztia nagiob difficultasokat talal. Siet expedialni magat az Erdeli galibaktul, es az Velenczesekre menni, hogy eztis heÿaba ne ueszesse, mint az el mult niarat. Iol tudgia aztis, hogy erösen uiselliük az közönseges bekesseget, kit nem chiak erösen uiseliük oly remenseggel, hogy kett hett alatt öröme leszen. Azert ha hallad az had iöuetele, elis mulliek, ha nem kell el mulni, nem kell halladnÿs. De en nem latom modgiat, hogy lehessen, ollian hamar *e*tc. ‖

Ad 3m io prouisioual es securitassal hogy menien, unitis uiribus,[1] az igen szüksegh, hogy az Varmegiek ellenzik, iuthat eszeben k*egyelmednek*, arrol kerdettem uala megh az Bechi tanachbais az en opiniomat, arrul uegezzünk elöször, mint forgassuk fel fenekkel az articulusokat, az magiar Vrak nem igen szollanak hozzaia. Az Nemetek opinioia az uala, hogy necessitas non habet legem.[2] Ha euuel fel forgathatni minden articulusinkat, nem sokat adunk az mi szabadsagunkert. Mindazaltal io, hogy edgiütt mennienek, ne szakadozua az mieink. Chendesitiük, az mint lehet az Varmegieket, es az honnet az Viz arad, az feiedelmet. Ad 4. Az mi illeti az en fördessemet, edes Palatinus Vram, uelem, praeuidealuan ez mastani gonosz idöket, az en doctorim nem engedek, hogy mindgiart innet menniek az heu uizben, kiknek engedelmes leuen, circiter 5 uagy 6 May indulok az heu uizben. Az Selmeczi dologhrul izentem Hölgy Vram altal. Ö Felsege irt az Selmeczieknek, hogy szentegyhazat adgianak, onnet kell immar uarnom, nem sollicitalom, hogy Trinchinben legien az reuisio, ninchis ott ennekem modom benne, mert nemis uihetem oda emberimet *[!]*. Ha k*egyelme*d azt paranchiollia, hogy szolgalliak k*egyelmednek*, es ualahol szemben legiünk, azt megh chelekszem io sziuel.

Cancellarius Vramat uarom ma, uagy holnap reguel, Isten megh hozuan ö k*egyelme*t, ismet irok. En az migh elek k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es

[1] ‘egyesült erőkkel’.

[2] ‘a szükség törvényt bont’.

eltesse I*st*en k*egyelmed*et, edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egesseghben. Tyrnauiae die 20 Apri*lis* 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

378.

Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1660. április 24.

Zsinatát befejezte; több magyar főúr állítólag nem akarja, hogy politikai ügyekkel foglalkozzék. Számos pontban elősorolja a német és lengyel segélyhadak behozatalának, ellátásának, összevonásának problémáit, a török támadással szembeni védekezés részleteit.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 49 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. El uegezuen gondos synodusomat, iobban applicalhatom immar egieb dolgokhozis magamat, es szolgalhatok keg*yelmed*nek. Ertettem, edes Palatinus Vram, az k*egyelme*d leueleibül az akadekokat es difficultasokat. En uelem Bechbül semmit nem közlöttek, iele, hogy nem keuanniak se tanachomat, se segitsegemet, se nem tartiak azt felölem, hogy sok közöm legien ehez az Orszaghoz, mondanak olliatis, hogy magok az Magiar Vrak suadealtak uolna, okat aduan, mert ez nem breuiarium, es engemet nem illet, mindazonaltal keg*yelme*d szeretetiert, igeretem szerent, az mennire lehet, örömest segitem k*egyelmed*et, edes Palatinus Vram.

Beket hagiok annak az kerdesnek, ha suadealtae k*egyelme*d uagi nem, hogy az Makouiczai passussra ‖ iöÿenek az Lengiel orszaghi hadak uagy nem, talan megh feletkezett k*egyelme*d rola, edes Palatinus Vram, de en ugy emlekezem, hogy igenis suadealta k*egyelme*d. Mindazaltal az kell mast inkab megh latni, mint hozhassuk io rendben az dolgot.

Az k*egyelme*d difficultassi, ugy tudom, 1o nem iauallia k*egyelme*d, hogy se az Munkachi se az Makouicai passusra iöÿenek ki. De nem iria megh k*egyelme*d, hat merre kiuanna ki iöueteleket? Hanem ha azt akarna, hogy elöször Silesiaban mennienek, ott coniungalliak magokat es ugy iöÿenek. Meliben illien akadekok uannak. 1o Immar erre uan Makouiczara az dispositio, azert megh nem masolhatni, 2do Sokara leszen, ha megh elöször Silesiaban mennek, megh hoszabbittiak uttiokot. 3o Ő erettek ottan semmi elles rendeles ninchen, semmi dispositio. 4 Az mint k*egyelme*d iria, azokat sem tudgia mikeppen altal hozni, az kik Silesiara rendeltettek az difficultasok miatt, mellieket irt keg*yelme*d, anniual inkabb kett uagy harom annit, louast pedigh naggiara. Azert meghis ha lehetseges, abban kel-

[1] Hexter: Gottfried Heister († 1679) császári tábornok, szatmári kapitány, később a Haditanács alelnöke.

lene modot talalnunk, mikeppen hozhatnank az Makouiczai passusra öket. Masodik difficultassa k*egyelmed*nek, az elles, ha az megh nem leszen tempore suo,[1] bizoni oli nagy confusioban elegiedünk, hogy chiak I*st*en tudgia, nem leuen elles sem in tempore, ezen az uton sem heliben. 3o Felö hogy az hegieket megh ne alliak az föld nepe, es altal ne bochiassak az passuson. Errül az ket difficultasrol nekem illien gondolkodasom uagion, hogy az földes Vrakkal ertene k*egyelme*d eggiet, talan penzert magok prouidealnanak ellest, es impedialhatnak alattok ualoitis az fel tamadastul. || Hadakis hozhatnanak kett uagy harom napra ualo ellest, chiak egiebirant az louaknak uolna, de azokis hozhatnanak talan abrakot kett uagy harom napra ualot. Az mieink takarnak Bartfara az ellest. 4o Az coniunctio. Vgy uala Bechbe az szo, hogy lenne Bartfara ez az coniunctio, masutt nemis tudom, holl lehetne alkalmatosban, ha Silesiaban nem leszen. 5 Houa kell tendalni az hadaknak, hol kell subsistalniok, egienessen mennieneke az Tiszara altal, es ott mit miuellienek, uane keszitett elles szamokra. 6 Ha ualahogy ellenek allanak az Varmegiebeliek fegyuert foghuan immaris, Szakmar es Szabolch, kelle uerekedni uelek, auuagy mit miuelni. 7 Az több Varmegieketis az mi illeti, ha chiak consternatusok, ha chiak zugolodnak es örödnek, am hadd moroghion ualaki, chiak io sarut chinalion, de ha fegiuert foghnak azokis, ha az Törököt segitsegul hijak, ha ellest nem hadnak szerezni, mit kell akor miuelni, kelle ezekkelis uerekedni *e*tc.

8 Mikor osztan tul leszen az Tiszan, ha be nem bochiattiak se Szakmarban se Kalloban, houa recipialliak magokat, ott mit egienek, uÿake Szakmart uagy mikeppen. ||

9 Mindezekre nezue igen szükseges az ideien ualo coniunctio, kit en nem tudom, masutt holl lehessen megh mastis, hanem ha Bartfa taian.

10 Azok az difficultasok, kiket k*egyelme*d irt Trinchin, Turocz Lipto, Arua uarmegieken ualo altal hozassarul az hadaknak.

11 Ezekben es ehez hasonlo difficultasokban, edes Palatinus Vram, szükseges, hogy k*egyelme*d nem chiak az kerdeseket tegie fel, hanem az maga opinioiatis subiungallia, mikeppen kell superalni. Kit enis ertuen, örömest promouealom, az mennire en raitam al, es szeretettel cooperalok, mind uekoni teczesemmel ö Felsegenel, mind pedigh unalmas instantiaimmalis. Igen kerem Cancellarius Vramat, hogy siessen egienessen Bechben, ezekre nezue az nagy galibakra nezue, de nem obtinealhatam, hanem szerdan, ha oda megien Chiakanbol, ötöd napra.

12 Ha ugian nem szükseges ezeket az hadakatt be hozni, igy remedialua lesznek mind ezek az difficultasok. En bizon nem merem mondani, hogy nem kellenek, nem akarnam nekem tulaidonitanak az köuetközendö ueszedelmet. Nemis hamisithatnam megh, az kit Bechben mondottunk, hogy igenis szükseges, sött meghis köszönttük.

[1] 'idejében'.

13 Halladassais az be hozasnak ueszedelmes, mert || immaris megh indult, ugy ertem az Török, kire hogy Varad fele tart, es az kett Varmegie fele, kit en könnien el hiszek. Izentek mastis az Törökök, es igen panaszolkodnak, hogy kezhez nem uettük az Varmegieket. Az honet reparalta ismet ereit Rakoczi, feniegetödznek, hogy kell ö nekik, ha nekünk nem kell, felnek Bechben, hogy elebb eri az Török ezeket az Varmegieket, hogy sem mink. 14 Egy szoual mindezekbül ki teczik, hogy felette ueszedelmes allapattal uagiunk, es nem hogy elegsegessek uolnanok, de confusional nem egiebek, az oda fel ualo Bechi rendelesek.

Adgion I*st*en erött es szent malasztot keg*yelmed*n*e*k, igen keduetlen uagiok, es erzem, hogy ennire praeterealnak engemet, es nem közlik uelem Bechbül, ha az k*egyelme*d io akarattia es hazam szereteti nem uolna, chiak kezembe sem uennem auueget pennanat *[!]* *e*tc. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det keuanatos io egesseghben, edes Palatinus Vram. Tyrnauiae die S*ancti* Georgÿ 1660.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Ezeknek az sok difficultasoknak az giökere kellene menni, ki Rakoczi feiedelemnel uagion, uagy legh alabb ö chendesitheti, ha akaria ezeket. En ream semmit nem biztak, irtam mindazaltal, ne tegien difficultast *e*tc.

379.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. április 27.

Opiniója és az udvar reakciója. Velencei borokat küld. A selmecbányai ügy. A kancellár tétlenkedése, felelőtlensége a közügyekben; [Wesselényi] fürdőkúrája. Ajánlja Esterházy Pál emberét.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 51 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*n*e*k, edes Palatinus V*ram*. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. Szalatniait tegnap elött bochiattam fel Szombatbul reguel, iruan diligentissime ö Felsegenek minden allapatokrul, kit meghis oluastam elötte. Vanis, ugy laczik foganattia, mert ez eÿel hiuattak fel Bechben Zichi Vramat.

Azomban magamis ide erkeztem tegnap, hala I*st*ennek türhetö egesseghben. Varuan onnet felliül az resolutiokat, irok derekasabban k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Es el hidgie k*egyelme*d, en nem hagiom keg*yelmed*et, az mi tehetsegem uagion mind az k*egyelme*d szolgalattiara.

[1] A makovicai és munkácsi passus: a duklai és vereckei hágó.

Az Velenczei borokat megh küldöttem k*egyelmed*nek, adgia I*st*en egesseghere keg*yelmed*nek.

Az Schelmeciek dolgaban hogy k*egyelmed* interponalta magat, megh szolgalom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram, Istenert farad k*egyelmed*, ö Felsegeis irt nekiek, es Chaosnakis *[!]* megh hatta, hogy promoueallia az dolgot, megh lassuk mi leszen az effectussa. ||

Cancellarius Vram oda feleitette magat Chiakanban, nem heÿaban mondom en, hogy nem fogia ö k*egye*lme iziben az publicumokat *e*tc. En elebb alegh indulhatok innet az heu uizben ante decimam May,[1] iolis esik resz szerent, munkalkoznom itt az közönseges ioban es szolgalok k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram. Ertem Högi *[!]* Vramtul, hogy igen hasznal k*egyelmed*nek az förödes, kin sziuessen örülök. Adgia I*st*en,hogy megh touabbis hasznallion. En migh elek az k*egyelmed* szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 27 Aprilis 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Eszterhassi Pal Vram maga emberet küldi k*egyelme*dhez, kerem consolallia es legien oltalommalis hozzaia.

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

380.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. április 27.

Futár érkezett az uralkodói határozatokkal. Opinióik a Hadi- és a Titkos Tanács előtt, utóbbi tagjainak első állásfoglalása a döntő; a német csapatok összevonásának, ellátásnak problémái. A kancellár Pozsonyban; Rákóczy Debrecen felé közeleg, a Királyságot is háborúba sodorja a törökökkel. Az európai békére kevés a remény.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 50 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus V*ram*. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det.

Mais irtam reghuel k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram, im mastis erkezen ezen Curier az resolutiokkal, irok.

Vgy latom, distingualtak az mi irasainkat, egy reszet az bellicumra bochiatottak, az honnet im resolutioiais uagion k*egyelmed*nek, kit en uelemis közlött ö Felsege kegielmessen. Es az mint megh erti k*egyelme*d, azt keuannia ö Felsege,

[1] 'május 10. előtt'.

hogy Cassara mennien k*egyelme*d. Mi uegre, es mit miuellien ottan, megh izeni, hiszem, ö Felsege egy confidens emberetül. Azomban Haister pro prima May[1] Bartfan leszen, ott talale ellest, sött az utonnis, ha keszitettek neki, uagy hoz magaual, en nem tudom, bizoni ha Gonzaga modon niul az dologhoz, es ragadomannial[a] el, semmi is nem leszen belöle, az minemö opiniot uesznek pedigh egy elsöben felölök, ugy marad touabbis. Az en uekoni teczessem szerent, ha ugian nem tudom, mint kelleneis, uetetne k*egyelme*d nekiek azonban, mert im bizonios az solutio, mindis keues nap az közi, ha ki oszlik az kenierert, ugys agion uerik. De mit tud azomban uiselni k*egyelme*d, ielen uan az p*rim*a May. Azomban mas felöl Silesiabulis ki hozza be öket, ki keszit ellest, ki soluallia az difficultasokat, mellieket keg*yelme*d proponalt, az hidak nagy uizek, egieb difficultasok uegett, ha k*egyelme*d Cassan leszen. || Odais k*egyelmed*et be bochiattiak ugian, de az hadakat nem uelem.

Az mi illeti az politicumokat, Cancellarius Vram ma iött delben, mast niughszik, holnap fel megien Bechben. Im, edes Palatinus Vram, ezennel be esünk abban az Veremeben, az kit kerültünk, ha igaz, hogy az Feiedelemis Varad es Debrecen fele közelgetet hadaiual, kit okossan elis kell hinni, coniungaltia ott menten magat az fel ült haidusaggal es Varmegiekkel, bele kap az Törökben, communisse teszi mi uelünk az maga causaiat, öszue uesztet az Törökkel, rea hozza az Törököt az Tiszantul ualo Varmegiekre, kit mi modon es forman lehessek el kerülni, alegh latom. Biztathatni ugian az haidusagot es Tiszan tul ualo Varmegieket, hogy im k*egyelme*dis az Nemetseggel es több hadakkal az ö oltalmokra megien, de hogy ök Rakoczit megh ne segitseghek *[!]*, sött azomban ne coniungalliak magokat uele, alegh hiszem, hogy obtinealhassuk.

Egieb ide mi felenk hir ninchen, hanem az uniuersalis bekesseget uariak orankent. Kiben mindazaltal Tamas uagiok en megh mastis. Ezeknek utanna aianlom keg*yelmed*et, edes Palatinus Vram, az io I*st*ennek, es maradok mindenkor az k*egyelme*d szolgaia. Posonÿ die 27 Aprilis 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] az utolsó 'n' betű 'u'-nak is olvasható, viszont úgy a szó aligha értelmezhető

[1] 'május 1-re'.

381.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. május 1.

Üzenetet küld Szalatnaival. Rákóczy szerinte Várad felé fog jönni, több előnye származik ebből. Talán a németek és más országok is belesodródnak a háborúba. Velencei, orosz támadás víziója. A német csapatok kártevései Trencsénben. Zichy és Heister.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 52 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram, sok iokkal aldgia megh I*st*en keg*yelmed*et. Visza menuen Szalatniay V*ram* relatiot fogh keg*yelmed*nek tenni mindenekrül. En az mi lehetet chelekedtem, ezutannis el nem mulatom, edes Palatinus Vram, ha ugian Varad fele fordulte az feiedelemis, kit en igen probabilenek tartok, mind azert hogy ne hadgia magat el rekeszteni Magiar orszagtul, megh tarchia Varadott, es az hol az ellensegh uagion, oda siessen öis. Mind pedigh hogy nem chiak megh oltalmazza az haidusagot, de coniungaluan magokat uele az Varmegiek es haidusagh erössebbis legien, es az kit eleitül foghua intendalt, bele hozzon minketis az Török hadban. Sött legh iob uolna ö neki mast az Törökkel megh ütközni, mert az utan enni szamos hada edgiütt nem leszen, ez az occasio sem fordul elöl, az Törökis neki felesedik, talan Tataris erkezik. Az mieinkis rea sietnenek, mint az merre *e*tc. ‖

En ugy gondolkodom felöle, hogy I*st*en az közönseges bekeseget kezünkben aduan, im uagy akarunk, uagi nem, öszue kapat bennünket az Törökkel Rakoczi, kit az Nemet nemzet el akarna kerülni, kedue ellenis bele uiszik, es talan az Vr I*st*en ezaltal az több keresztien feiedelmeketis rea tamasztia az törökre.

Az Velenczesektül meltan fel az török, kik, ugy uelem, Constantinapollial almodnak. Egy felül ök az Dardanelli szorosson be mennek az Varos ala. Mas felöl az fekete tengeren az Moscak es Kozakok, arra ualo az az hat szaz haio, kikrül ir Rakoczi *e*tc., chiak azt uartak ezek, hogy az nepet ki hozta uolna Landorfeieruarra *e*tc. Nosza mÿs innet *e*tc. De ezek chiak az en szep almaim es phantasiaim. Teriünk az mi dolgainkra.

Vgis ertem ben uan immar Trinchin Varmegieben az Nemet, es chintalankodik, ki igen rosz iel, nemis lehet egieb benne, ha ellest nem keszitettek.

Zichi Vramat, ugy ertem k*egyelme*d melle küldik, az ugy uolna io, ha uolna böuen mit költeni.

Haisteris eddigh el erkezett, elegh gondgia uagion k*egyelmed*nek, el hittem, edes Palatinus Vram, az curieris az ki ment, es az miuel ment, phantasiakat chinalt ‖ keg*yelmed*nek. En az keg*yelme*d igaz szolgaia maraduan, el nem mulatom, hanem segitek az miben lehet.

Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et, edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 1 May 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

382.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. május 2.

Ragaszkodása hozzá; panaszai az udvar ellen, hogy megkerülésével intézkednek, írt emiatt az uralkodónak és Porziának, lett is foganatja. Némely magyar urak félre akarják őt állítani, rontják több évtizedes szolgálatban megszerzett hitelét; Istenben bízik, és kéri, ne adjon hitelt a rágalmaknak, működjenek együtt. Heister alkalmatlan a hadvezetésre. De Souches megfelelőbb.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 53 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Az kegyelmed 29 Aprilis irt leuelet ezen oraban uettem szeretettel. Nem en tölem, hanem uduarnal ualo belsö emberektül Szalatniai altal erche kegyelmed, ha en tiszta sziuel nem uagiok kegyelmeddhez *[!]*, es ha nem promouealom minden tehetsegemmel az kegyelmed dolgait, kit ezutannis mindenkor megh chelekszem, nemis keuanok többet, hanem chiak azt hogy kegyelmed hasonlo sziuel es igassaggal legien enhozzam. Nem tagadom, panaszolkodtam azon ö Felsegenek irt leuelembennis, hogy immar en el uetett szolgaia uagiok ö Felsegenek, en uelem semmit nem közöl ö Felsege, miben legienek az dolgok, nekem tudtomra nem adgiak uduartol, azert latom, hogy sem tanachom nem kell, se egieb segitsegem. Kire mind ö Felsege rescribalt, mind pedigh Porcia Vram, assecuraluan mennire böchüllik tanachomat, es keuanniak segitsegemet, es hogy azutan mindent közölnek. Az dologhnakis mi uoltat uelössen megh irtam. Es hogy el ne hadgiak kegyelmedet, sziuessen es io eles pennaual megh irtam. Am uoltis foganattia, mert ugy fel lazzaztottam öket, hogy immar mindent chelekszenek, Zichy Vramis bizonsagot tehet az en kegyelmedhez igaz io akaratomrul es uduarnal munkalkodasomrul, annak foganatiarulis.

Nem tagadom aztis, esett illien dologhis fülemben, hogy en felölem, nemelliek az giüles utannis igen scabiose beszellettek, es az többi között az en keues ‖ creditumomat es tekentetemet, melliet enni hiu es igaz szolgalatommal szereztem ö Felsegeknel, iffiusagomtul foghua abban töltuen eletemet, igekeztek kissebbiteni, es ennek az niomorult ueszni indult hazanak gubernatioiatul uagy eppen amouealni, uagy chiak …[a] tenni. Kiuel minazonaltal en bizoni nem gondolok, sött magamis ultro sokszor gondoltam abdicalni magamat, chiak böchületes es tisztessegem serelme nelküli modot uartam. Mindazaltal az kegyelmedhez ualo szeretetemet es igaz sinceritasomat le nem tettem, hanem ugy igiekeztem szolgalni mastis Salatniay altal, ha en adtam uolnais ez uilaghra kegyelmedet, többet nem chelekedhettem uolna. Ezutannis az teuö leszek. Azt bizoni igen iol es heliessen iria kegyelmed, szegieny es gialazatt, Isten es ez uilagh elött uetek, kik között uagion az, nem tudom michoda. Sok nehez es sullios dolgokat ertettem Bechben letemben, kit az elött nem tudtam, de en mindeneket es minden igiemet Istenre biztam, az ki eddighis chodalatoskeppen uiselt en ream gondot, es az en artatlansagomat nap fenre hozta, nagy hitelem uan mastis ö szent felsegeben es remensegem, hogy

touabbis el nem hagy engemet, hanem az en innocentiamat, mind keg*yelme*d elött, mind masutt uilagosra hozza. Azert, edes Palatinus Vram, k*egyelme*d bizuast megh niughatik az en igaz tiszta szibeli szeretetemben k*egyelme*dhez, chiak k*egyelme*dis azt chelekedgie es uesse ki giökerestül sziueböl || az en hozzam ualo gianosaghokat, kinek ualamegh szikraia fenn marad, sem en k*egyelme*ddel, sem keg*yelme*d en uelem igaz es haidani sinceritasban bizon nem lehet. Assecuralom k*egyelme*det, hogy en bizoni igaz tiszta sziuel es lelekkel szolgalok ezutannis k*egyelmednek*, mind egiebirant mind pedigh mastani terhes, sullios igieben es galibaiaban.

Hester azt mondgiak egy igen reszeges alkalmatlan, semmi rend es disciplina nem tarto ember, ki miatt nagy giülölseghben hoztais mind magat, mind az Nemetseget Lengiel orszaghban, ö Felsegetis, azt rendelni mi köreinkben es commendansnak, itellie megh k*egyelme*d.

Susa igen io, de azt neheztellik benne uduarnal, hogy azt kiuannia, legien megh szüksege, ne kellenek touabbis mind magat megh mochkolni, mind haszon heliett artalmat szerezni, emberül. Mast többet nem irok keg*yelmednek*. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 2 May 1660.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a furcsa szó (mintha talán '*depontatantisse*' lenne) gyökében a '*depontus*', szolgálatra alkalmatlanná nyilvánított, szavazatától megfosztott melléknév sejthető

383.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. május 5.

Erősen biztatja hivatala, kötelességei ellátására. Pontokba foglalva buzdítást, tanácsokat ad köz- és magánügyekben (személyes viszonyuk, az udvar hozzállásának változása; [Wesselényi] hadba szállásának problémái; a szendrői vétel hátulütői és Révai László ármánykodása, [Wesselényi] távolléte kertjétől, hitvesétől). A németek kritikája: restek az ország felszabadítására. Rákóczy szerint nem lesz török támadás. Ugyanakkor nagy had érkezett Nándorfehérvárra.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 54 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det, es uigasztallia.

[1] Susa: az alábbiakban sokszor előkerülő, és Lippay szimpátiáját láthatólag bíró Jean-Louis Raduit de Souches († 1682) hugenotta francia származású császári tábornok, majd a Haditanács tagja is. Már 1645-ben kitüntette magát Brünn védelmében, 1657-től a második északi háborúban harcolt, az 1660-as évek magyarországi törökellenes harcainak egyik legjelentősebb és sikeresebb hadvezére.

Az k*egyelme*d 29 buss sziuel es haboru elmeuel irt keserues buchuzo leuelet tegnap uettem, szanakodassal es compassioual. Magno animo, edes palatinus, ne succumballion k*egyelme*d, ne cede malis sed contra audentior ito,[1] mind iol adgia Isten, es megh uigasztallia k*egyelme*det. El hittem, az ellenseghtül megh nem iedett k*egyelme*d, de az nem elegh, magatis megh kell giözni, fortior est qui se, quam qui fortissima uincit moenia.[2] Ne bannia k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, had io szantomban elöl hozzam az k*egyelme*d busulasra ualo okait, elis törölliem.

1O Az masik leueleben lattatot k*egyelme*d ketelkedni az en io akaratomban. Annak oruossaga ez en kezemben uagion. El hidgie k*egyelme*d, edes palatinus Vram, hogy en mastis az k*egyelme*d elebbeni io akaroia es szolgaia maradok, uagiok. Soha nem uetettem tudtomra k*egyelme*d ellen, hamissan, Istentelenül uadoltak k*egyelmednek*. Az mi esset az giüles alatt en ellenem, azt en utollian el temettem. Az mik azutan törtentenek, aztis mint megh irtam melinap k*egyelmednek*, az en szeretetemen es igaz szolgalatra ualo igiekezetemen mind mast, mind ezutan megh niugodgiek k*egyelme*d, examinallia megh Szalatniait, kerdgie megh Zichi Vramtul, nem sincere promouealtame mastis az dolgot, es nem dichekedem, nem az en leuelem lazzaztattae fel az Vduart, hogy chelekedgiek, az mit miueltek.

2do Hogy ehez az k*egyelme*d impresaiahoz ualo ezközök ninchenek megh, mindenek nagy confusioban uannak, igaz, de az ‖ io I*st*en k*egyelme*ddel leuen, ezennel mind superallia azokat az k*egyelme*d szep okossaga, experientiaia, authoritassa. Bizon dologh hogy kessen, eleb kellett uolna, de ugian meghis prouidealtak alkalmassent tumultuarie es herteleneben, es kültek k*egyelme*d uigasztalassara segitsegere Zichi Vramat. En maid azon törödöm inkab, ha Susa fel nem ueszi az tisztet, mert igen gaz embernek hallom lenni az Haistert. Vgy latom, edes Palatinus Vram, hogy ezennel nagiob dolgokat kell inditanunk, sem magunkis ueltük *e*tc.

3O Busul k*egyelme*d az Szenderei uasarlason, de abban, ugy ertem, satisfactiot adott az aszoni, es le teszi az penzt pünkösdre. Ha az nem lenneis, en bizon k*egyelme*dnek uolnek, semmit nem busulnek raita, oda adnam Szenderöt Laszlo Vra*mn*ak, azokat az difficultasokat, kiket keg*yelme*dtül hallottam, az en iteletem szerent nem nehezen dilualhatni.

4 Oka Reuai Laszlo Vram gonosz nielue, ki nem tudom mint akar engemet bele elegiteni, ha engemetis latorra akar tenni, abban hazud nem iamborul, az en egihazi tisztasagomat ha mochkollia, megh oltalmazom enis, azt el hidgie k*egyelme*d. Az többit az mi illeti, k*egyelmednek* eleitül foghua igen megh hitt barattia uolt Reuai, uagy megh menti, ugy gianakodom maga, uagy emendallia. Boldoghtalan emberek uolnank mi, edes Palatinus Vram, ha egy ualaki hatalmaban allana es gonosz nielueben az mi tisztessegünk, ugassanak bar ualakik az mi böchülletünk ellen, nem fogh az aranion rosda, sem az hodon az ughatas. Ninch ö k*egyelmenek* arra hatalma, hogy az k*egyelme*d holta utan az Aszonnak archon, igen slecht

[1] 'Nagylelkűen'… 'Vész ne ijesszen, még bátrabban szállj vele szemben'. Vergilius, Aeneis, VI, 95.

[2] 'erősebb az ki magát, mint aki a legerősebb bástyákat leküzdi'.

potentat[1] ö ahoz, kiualtkeppen ha elek enis, az k*egyelme*d io akaroia, kit oly nagy bizodalommal rendelt k*egyelme*d eddigh ualo dispositioiaban oltalm[ul]. Azert, edes, szerelmes Palatinus Vram, ne hadgia k*egyelme*d magat, ‖ czigallia, uigasztallia, in arduis enitet uirtus, et sine occasione marcescit,[2] ne busullion k*egyelme*d, erigallia magat, cum gaudio ütközzek megh k*egyelme*d euuel az galibaualis, egiebirant ugy latom, nem kell k*egyelme*dnek több ellensegh, sem az ki veret ki onchia, elegh maga es ellensegh legh nagiob maganak, parui ac debilis animi est ab aduersis superari.[3]

5 Hogy keg*yelme*d el ualik szep conuersatioitul, kertetül, es az ki nagiobb, uigasztalo hituessetül, de ezeket k*egyelme*d mind Istenert hazaiaert, ö Felsegeiert ueszi fel, ki nagy consolatio, sött minniaiunkert, nem tart sokaigh, hamar megh adgia ismet mind ezeket I*st*en k*egyelmednek*, sött meghis szerzi az k*egyelme*d ezirant ualo consolatioit. Ezeket forgassa k*egyelme*d elmeieben, edes Palatinus Vram, es iol adgia I*st*en es az edes boldogh ania mind az k*egyelme*d dolgait, kiert enis faradokis sziuessen, es imadkozomis.

Az mint iram tartok en töle hogy nagiobra megien dolgunk, es uagy akariuk, uagy nem az töb keresztenseggel edgiütt, öszue kell kapnunk az termeszet szerent ualo ellenseggel. Kin megh leuen az közönseges bekesegh, nem hogy törödnünk kellene, de örülnünk egiebirant, bizoni el hidgie k*egyelme*d, hogy az io Nemetsegh soha nem gondolkoznek az mi szabadulasunkrul, azert mind ueret mind kenchet atallana fel tenni es ki ontani.

Igen erzem, hogy az feiedelem illien szemben kötue assecurala Mednianski es Redey altal ö Felseget, hogy senki eziden ki nem iön az Portarul, kin epitettem enis, es irtam az szerent ö Felsegenek.

Azonban az recenter erkezek az Curier, infallibiliter referallia, es az residens iria, kit szemekkel lattak, hogy masnap megh kellet indulni Ali bassanak feles neppel Landorfeieruarra. Horuat orszag taiannis nem uettek trefara az dolgot, hanem fegyuerben uannak azok az prouinciak, es el hittek, ha itt belenk nem kapis de ott utatnit *[!]* az ellensegh. El farada az kezem az irasban, ‖ edes Palatinus Vram. Nemis akarom sokkal terhelni k*egyelmede*t. Hanem az io Istentül keuanok mind maskeppen, mind alazatos imadsagimmal uigasztalast, segitseget, elöl menetelt io igiekezetiben, fordichon Ö szent felseghe mindeneket iora, es az k*egyelme*d nem io akaroinak igiekezeteket böchiülletire es tündöklesere k*egyelmednek*. Posonban 5 May 1660.[4]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] ‘rossz, gyenge hatalmú’.

[2] ‘a nehéz helyzetekben erősödik az erény, alkalom nélkül elgyengül’.

[3] ‘kicsiny és gyenge lélekre vall, a szemben állóktól legyőzetni’.

[4] László uram: Wesselényi Bosnyák Zsófiától 1633-ban született fia, ekkor szendrői kapitány. – Ali pasa: Kösze Ali pasa († 1664) az 1660. és 1662. évi erdélyi hadjáratok szerdárja. Vö. Sudár Balázs, *A bódoltsági pasák az oszmán belpolitika forgatagában (1657–1665)*, HK 124 (2011), 888–906.

384.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. május 7.

Tanácsolja, hogy a hadieseményekről (hajdúvárosok felégetése) ne csak tudósítsa az uralkodót, hanem opiniót is adjon. A portai rezidens tudósítása szerint biztosra vehető a török támadás, Rákóczy hiába állítja az ellenkezőjét. Számba veszi a [Wesselényi] serege előtt álló választási lehetőségeket, leginkább Váradot félti, nem bízik Gyulaiban, aki Barcsay híve. Javasolta az uralkodónak a német csapatok összevonását és küldését, illetve a vármegyei közfelkelést.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 55 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et.

Tegnap szinten delben erkezenek az hirek az haidu Varasok fel egetesse felöl.

Harom oraual azutan erkeztek az k*egyelmed* leueleÿs ugian azonrul, mit irt legien k*egyelmed* azonrul ö Felsegenek, nem tudom, mert en uelem nem közlötte. Ha tudnam, michoda ezirant az k*egyelmed* io opinioia es teczesse, secundalnam enis örömest. Mert ugy szokas, edes palatinus Vram, hogy effele törteneteket nem chiak megh kell irni, de opiniotis kell melleie adni, rebus sic stantibus[1] mit kell miuelni. Mert k*egyelme*tek az ki közel uagion, es in opere, tudgia iobban hic et nunc[2] mint uannak az dolgok disponalua.

Az residens leuelet, nem ketlem, közlötte k*egyelme*ddel ö felseghe, heÿaba assecural bennünket az io Rakoczi feiedelem, hogy nem iön Török eziden az Portarul. Bezzegh ha nem ment uolna Karansebes fele nem tudom houa, hanem egienessen Varad fele tartott uolna, es az haidusaggal coniungalta uolna magat, nem uolnank ezekben az io napokban. Immar mit fogh miuelni, nem hiszem, hogy birion euuel az törökkel, az ki ezennel neuelkedni fogh. Mastis Bechben Mediansky || altal azt uitattia, hogy ö különben megh nem ereszti az Varmegieket, hanem azokkal az conditiokkal, mint Radoltal uegezett.

Keg*yelme*dis mit fogh miuelni, edes Palatinus Vram, altal megiene az Tiszan, foghlalliae az Varmegieket, haott *[!]* talallia az Törököt, megh uiue uelle, eleghsegesse az mastani hadunk arra, ott kiualtkeppen azok között az Nemet giülölö nepek között. Oda hadgiae az Tiszantul ualo földet, es chiak az innetsött oltalmazza. En igen feltem Varadot, kiualtkeppen az miat az Istentelen Giulai miat, ki commendanse uagy mi benne, es merö Barchiaista, egiebirantis rosz ember, az mint mondgiak, meghis teczik mastani chelekedetibül.

En hertelenében nem tudtam mit egiebet irni ö Felsegenek, hanem chiak azt, hogy promouealtassa minden uton az Nemet hadak be uitelet es coniunctioiat. Töb magiar hadatt fogattasson, az Varmegieknekis irion az insurrectiorul, es

[1] 'a dolgok így állván'.

[2] 'itt és most'.

külgie k*egyelme*d kezehez, es hadgia io discretioiara, ne uegienek nem tudom michoda idegen opiniot, hogy chiak nemetet uiszünk, es auual akariuk öketis opprimalni, szüksegünkis leszen talan reaiok. Es hogy uigasztallia, batoricha öket biztassais ö Felsege. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*d*e*t, edes Palatinus Vram, keuanatos io egesseghben. Posonÿ die 7 May 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

385.

Wesselényi Ferencnek

Trencsén, 1660. május 13.

Fürdőben van. A német csapatok mozgása a Vág mentén. Meghagyta Zichynek, hogy levelezését a zsámbokréti postán keresztül bonyolítsák. Csáky panasza, beszélt erről a kancellárral. Nem rossz, sőt jó a reputációja az udvarnál [ti. Wesselényié]; kéri, ne törődjön a szóbeszéddel, amikor hatalmas török sereg közeleg Nándorfehérvár felé.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 56 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det. En tegnap estuere iöttem ide, hala Istennek türhetö egesseghben. Ma el kezdettem az förödest, azonban Zablaton ert Cancellarius Vram leuele, ki altal paranchiollia ö Felsege, hogy megh egy hetigh megh ne indulliak Posonbul, immar uisza nem mehetek, hanem continualom förödessemet.

Ide iöuen talaltam hogy negy compania dragon iött be hir nekül, kik eleiben adta propria authoritate[2] Georgy Vr*am* Moruabul maga io szolgaiat, hogy egienessen az Iesuuitak ioszagara szallichiak, az mint ugys törtent Liburchiara, minniaiokat. Azok uisza akarnak menni es az Trinchini hidon altal kelni, itellie megh k*egyelme*d. Itt semmit nekiek nem keszitettek, hanem Budetin taian. Azokis, az kik arra akarnak iőni, per forza szakadozua es companiankent akarnak be ioni es altal menni, itellie megh k*egyelme*d es paranchiollionis nekiek.

En ugy rendeltem uolna hogy az Zambokreti posta legh közelieb leuen hozzam, annak paranchiolna Zichi Vram, hogy ide hozza az k*egyelme*d leueleit, ki mindenestülis kett merföld ide, enis oda küldöm innet az enimeket.

Mast többet nem irok keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. En az migh elek k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*d*e*t keuanatos io egesseghben. In Thermis die 13 Maÿ 1660.[3]

---

[1] Gyulay Ferenc († 1669) váradi kapitány.

[2] 'saját tekintélyével'.

[3] György uram: talán a Morvaországban birtokokkal bíró Szelepchény kancellár.

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Chiaky Vra*mna*k michoda panasza lehet reank, nem tudom, irtam Cancellarius Vra*mna*k hogy uigiazzon es menchen, Nem iteltem szüksegesnek lenni ante tempus ö Felseget busitani.

Ezt az leuelemet immar megh irtam uolt, mikor hozak ‖ k*egyelme*d 10 praesentis[1] irt leuelet. En bizon nem hallottam senkitül, edes Palatinus Vram, hogy k*egyelmed*nek arulo neue uolna uduarnal, sött minden iot inkab, nemis adot okot k*egyelme*d, kerem k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, effelet neis apprehendallion k*egyelme*d, ne neheziche illiennel terhet k*egyelme*d, annekülis elegh oka uagion k*egyelmed*nek az busulasra, ha ualami melieb giökere ninchen az Varmegiek tamadassanak, le chillapodik ez, es megh köszönik k*egyelme*d attiai gonduiseleset. Kiualtkeppen, ha el hitetik magokkal, hogy 60 *ezer* Török erkezik Landor feieruarra. Bizoni oda lesznek uelünk edgiütt, ha ebben az hagymasban *[!]* maradnak. Az feiedelmet kellene sincerizalni, ki el hitte, hogy ezek ö ellene mennek.

386.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. június 1.

Visszatért fürdőkúrájából. A németek nem értik, érzik a magyarság gondjait, a török hódítás súlyát; a különféle német csapatok mozgásai az országban, ellátási gondjaik (Heister, De Souches, Starhemberg, Bredame, illetve Zichy); ő is útnak indított 700 lovast tüzérséggel. A császári tanácsosok hozzáállásról nem mer írni; Rákóczyt nem fogják beengedi a Királyságba, úgy hallotta, hogy ezt a fejedelemhez következként menő – hozzá be nem térő – Mayer utasításába belefoglalták; ő maga öreg, pap, a békét kívánja, ám a béke nem lesz az ország javára. Az udvar novemberig Grácba megy. Hívja feleségével együtt unokaöccse lakodalmára.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 57 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det.

En I*st*ennek hala tegnap estuere erkeztem megh az heu uizböl türhetö egesseghben. Rakoczi feiedelem ueszedelme, igen felek raita, igaz ne legien, mindenkor abban uoltam enis az opinioban, hogy el ueszti, ha megh ütközik, az Törökis okossan chelekedett, mert el rekesztette az Magiarorszagi segitsegtül, mi leszen ezutan, az io I*st*en tudgia, Erdelre bar chiak keresztet uessünk. Azt monda tegnap egy baratom az ki mast iött Bechbül, male audiunt D*omi*ni Vngari, qui suadent suae

[1] Május 10-én.

Ma*iesta*ti bellum Turcicum,[1] uolnanak chiak ökis illien rabsagban es szenuedesben az Török miatt, mint mi uagiunk, kiuannak bizoni ökis szabadulasokat, de az mint az elötte megh irtam, nem ugy szeretnek az io Nemetek bennünket, hogy anni kencheket es uereket ki adgiak mi erettünk. Mi leszen uege annakis az be uitt nemeteknek, I*ste*n lattia, mast nem tudom, az kett Varmegiet köniü megh uenni, kiualtkeppen ha igaz Rakoczi ueszedelme, de osztan mi leszen, es ki tartia öket. Zichi V*ram* panaszkodik, hogy immaris megh ettek, az mit ö k*egyel*mere biztanak uolt, hat ezutan mi leszen. Ihon mennek az töb hadakis, kiket, ugy latom, megh szaporitottanak ioualis. Susa Vramat el bochiatam Vr napian Trinchinbül, eggiütt Helstain regimentieuel, bizonios, hogy io disciplinat tart, de az chiak addig tarthat, megh megh adgiak az ö igazat, ha az nem leszen, az ketelensegh rea uiszi. El bochiatam az Artegliariatis, uele ualo mint egy het szaz louassal, ezekis arra 9 Iunÿ S*zent* Martonban lesznek. Ihon iön megh Bredame regimentumiais tizenket szaz gialogh Ausztriabol, azokat, lattia I*ste*n, nem tudom soha, merre külgiem, mert szinten el untak az Varmegiek, nehezeb az forspan, mert mindenütt az hegiekben szalad az szegensegh marhastul. Legh nehezebb pedigh[a] hogy illien ‖ ueletlenül es keszületlen iönnek, az mint az elsö negy szaz dragon kiualtkeppen, kik azokis sok chintalansagot teuek, kiualtkeppen Beszterczen. Hatra uan megh Starenbergh regimentumais, ki Iablonkara megien. Az Veghbeliek kezdek szegen Puchaim ideibennis az praedalast, mastis ugy leszen, mert ugy latom, azok igen köniü szerrel iöttek, semmit magokkal nem hosztak, leszen ez immar legh alab tiz ezer Nemet, hol az Magiar? Kire mennek ezek es mit miuelnek orszagunkban, ha az Törökre nem mennek, ki ad enniek, en bizon nemertem *[!]*, kiualtkeppen ha igaz az Erdeli ueszedelem.

Nem merem en k*egyelmed*nek megh irni az mi nagy nehezsegünket az Vduariaktul *e*tc. Az en leueleimet, ha fel küldi Rakoczi, bizoni igen akarom, mert en mindenkor dehortaltam ötet, es megh iöuendölltem, hogy igy iar. Mayer en hozzam be nem tert, k*egyelmed*et el nem kerüli, ugy hiszem, piatczi hirrel hallom, hogy az többi között az uagion instructioiaban, hogy megh mondgia Rakoczinak, ne iöÿön Magiarorszaghban, mert nem bochiattiak, ez talam az Nemetseghnek fel tett czellie *e*tc., kibül mi leszen, az io I*ste*n tudgia. Enis bizon szeretem az io bekeseget, mert en katona nem uagiok, az illien occasioual megh nem gazdagodom, hanem aztis el uesztem, az mim uagion. Ven emberis uagiok, nekem niugodalom kell, papis uagiok, es mindennap mondom, da pacem domine.[2] De ugy latom, nem kell minekünk több had az Török ellen, mint eddigh, ugy ezutannis elegh had minekünk ez az bekesegh, ki el uesztet mastis, el ueszt iobban ezutannis bennünket. ‖

Ö Felsege ugian chiak el megye*n* Greczben, 10 Iunÿ indul, es ad finem Nouenbris[3] iön megh, azonba *[!]* mi hogy leszünk? Mastis az szandekban uagiok, hogy

[1] ‘rosszra hallgatnak a magyar urak, akik ő felségének a török háborút javasolják’.

[2] ‘adj békét Uram’.

[3] ‘november végére’.

fel rugaszkodgiam ualameli napra Bechbe, es megh kerdgiem, ha mit paranchiol ö Felsege. Hoszu irasomrul köuetem k*egyelme*det, edes Palatinus Vram. Tarchia es eltesse az io I*st*en k*egyelme*d*e*t sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 1 Iunÿ 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Marko nem iön el, kin hattak, azt monda Susa Vra*m*. Az en Eöchem lakodalmat pro 4 Iulÿ keuannia personalis V*ram*, keremis igen nagyszeretettel *[!]* k*egyelme*d*e*t, remellemis, hogy akkor ielen leszen, megh szolgalom keg*yelmed*n*e*k, azert szorgalmazza, hogy se, maga se felesege, talam megh az Meniaszon egessegehezis nem sokat bizik *e*tc.

[a] sorközi betoldás

387.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 5.

Sérelmezi, hogy egy német regiment átvonulásáról nem értesítették, illetve, hogy azt, illetve más csapatokat is nem megfelelő parancsokkal láttak, látnak el; leginkább a kancellárt okolja emiatt. Hallotta, hogy írt az uralkodónak és Rottalnak, hiányolja, hogy neki nem.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 58. – ered.)

Excell*entissi*me Comes Do*mi*ne Fili ob*servandissi*me
Salute, et servitiorum meor*um* commenda*tio*ne p*rae*missa. Értvén az Bredimes regementének Dunán alá való jövéssét, ezen órában hiuattam -ki hozzam Kerekes Andras Vra*ma*t, s- tudakosztam eö k*egye*lmetől, hogy minemő ordinantiajok légjen azon Regementnek továbba valo p*ro*motiója véghet (:minthogy ennékem sem nem izentek, sem nem irtak semmitis felőle:), kihez képest eö k*egye*lme kőzlőtte velem az eö Főlsséghe Magjar Cancellariájáról költ és az Nemes Camorának szólló Leuelét, némelly Vármegyéknek szollo eö Főlsséghe Leuelének páriájával edgjűt; kiben chak az vagjon, hogy ez az Bredimes Regementye a tőb Nemet hadak utan megjen, s- uttjat ugy rendelték, hogy a Dunán mennjen alá innét Moson Varmegjere s- Győrré, onnan Comaronba, és onnét Naszvadnál szalljanak ki, s- ugj mennjenek Uyvár felé, s- per

[1] Mayer a bécsi udvarból II. Rákóczy Györgyhöz küldött követ volt. Lásd még alább. Valószínűleg azonos Augustin Mayerrel, aki 1659 őszén portai internuncius is volt. – Az említett katonatisztek közül Marko egyelőre nem azonosítható; Bredame/Bredimes talán az 1664-es nyitrai ostromban résztvevő Brandon ezredes; Heinrich Ernst Rüdiger von Starhemberg († 1701), 1680-tól Bécs városparancsnoka, 1691-től a Haditanács elnöke; Holstain: Johann Adolph zu Schleswig-Holstein-Plön († 1704) császári tábornok – Lippay öccse: az ifjabb György vagy János, a személynök: Orosy György.

consequens ‖ az végeken alá Filek és Szenderő felé. A Vármegjék penigh, az kiknek iratot eo Fölsséghe ezek: Moson, Győr, Comarom, Eszterghom, Nograd, Torna, és Gőmőr. Nemelly ordinantia minemő rendetlen, menni confusioual és kőrőlettel, tőb alkalmatlansághokkal légyen, itéllje-megh magha k*egyelme*d, a K*egye*lmed ordinantiájához*is* miként szabhattyak maghokat, s- mint kőuethetik az k*egyelme*dttől *[!]* való dependentiátis, én nem tudom. Ennek mind chak Cancellarius Ur*am* az oka, maghais harmadnapja fordult itten edgjet eö k*egye*lme, s- én előttemis megh mutatta maghat, de visza *[!]* ut fől sietett Béchbe, mondván, hogy eö k*egye*lme igazétotta eöket ezen utra. Ezen nagy confusioual valo ordinantia miat ha mi alkalmatlansagh avagy kár éry ezt az eö Fölsséghe népét, én I*ste*n, vilagh s- k*egyelme*d előt protestalok, semminek oka nem vagjok, mert hirem nelkől lett, mintha itt sem lettem volna.

A tőb hadakkalis mint, és hogy lehet ezeknek conjunctiója, nem tudom. ‖ Ayánlotta vala k*egyelme*d maghat, harmad nap alat tudosét a fejedelem veszedelmének hire igazé, auagy mi karban légjen dolgha; hallom ugjan irt k*egyelme*d oda föl eö Fölsséghének s- Rottal Ur*amna*k, de én semmi Levelét nem vettem k*egyelmed*nek. Kérem szeretettel k*egyelme*det, tudosétson mindenekről. I*ste*n eltettvén e jőuő hétfőn fől megjek Bechbe, megh látom, ha parancholé valamit eö Fölsséghe el- menetele előt. I*ste*n tarcha és eltesse sokaigh szerenchessen k*egyelmed*et. Poson 5 Iunÿ hora decima noctis[1] 1660.

Excell*entissi*mae D*ominatio*nis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

388.

Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1660. június 8.

Kéri, hogy ígéretéhez híven tájékoztassa, igaz-e Rákóczy csataveszése, amelynek félelmetes következményei várhatóak. Az uralkodó parancsa De Souches-nak és neki [ti. Wesselényinek]. Az udvar továbbra sem fogja beengedni Rákóczyt a Királyságba, ezt Mayer követ utasításában foglalták. A harcba nem bocsátkozó császári had elhelyezésének kérdései; Bredamét Pozsonyból útnak indította csapatával, az ő parancsnoksága alá fog tartozni.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 59 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus V*ram*. Sok iokkal aldgia megh I*ste*n k*egyelme*det.

Regtül foghua immar semmi leuelet nem uettem k*egyelmed*nek. Igerte uala k*egyelme*d, hogy harmadnap alat ualosagossan megh iria Rakoczi ueszedelmet, kit en mast sem tudok uilagossan. Melinek mind azonnaltal nagy consequentiai uannak, ualoba ueszni

[1] ‘éjjel 10 óra’.

indult es maid oda leszen az szegeny magiar Nemzet. Mit paranchiollion k*egyelmednek* es Susa Vra*mnak* ö Felsege, uelem közlötte leuele altal. Az kett erösseget megh ereszti, nem ketlem az feiedelem, sött az Varmegieketis. Az fogh legh nehezebben esni neki, ha el tilttiak Magiarorszagtul, az mint hallogatom, hogy instructioiban uagion Mayernek, Felesegetul giermeketül, iauaitul, ki felek, hogy ötet desperatiora ne hozza, egiebirant remellem aztis, hogy Tokayban be ueszi az praesidiumot, altal mehetni az Tiszannis, chiak legien ott mit enni. Mit akar ö Felsege ezzel az haddal touabb, kellene tudni, praesidiumokban helyheztetie öket, uagy mezöben, praesidiumban nem fer, mert az mint en szamlalom, leszen tiz ezer chiak az nemetsegh, mezöben galibas, talan az minemö szigetek uannak Szakmar körül, oda szallethatnak, ha iol prouidealhatnanak nekiek mind ellesbül, mind munitiobul, megh en itten senkiuel szembe nem uoltam. Bredamus hadat Posonban hadtam, megien az, mint k*egyelmednek* megh irtam, az uegekre, mindazaltal k*egyelmed* commandoia alat leuen disponalhat uelek. En az k*egyelmed* szolgaia maraduan, tarchia es eltesse I*sten* k*egyelmedet*, edes Palatinus Vram, keuanatos io egesseghben. Viennae 8 Iunÿ 1660.

Excel*lent*iae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

389.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. június 15.

Megjött Bécsből, fellépett a tiszántúli had ellátása érdekében. Az udvar örül Rákóczy halálának, és fél megsegíteni Váradot, nehogy háborúba keveredjen a törökökkel. A magyaroknak önállóan kell cselekedni, Váradba titokban lehetne erősítést vinni Rákóczy özvegye segítségével. Erdélyben Rédey vagy Kornis lehetne a fejedelem, ez ügyben lépni kellene. Sürgeti sűrűbb levelezésüket, neki [ti. Lippaynak] kellene közvetíteni a Grácba készülő udvar felé, mely utazás halasztódik. [Wesselényi] leveleit ismertették a Titkos Tanácsban, a panaszolkodóval nem foglalkoztak.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 60 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram, sok iokkal aldgia megh I*sten* k*egyelmedet*.

Megh erkeztem Bechbül, I*sten* dolga uolt, hogy fel mentem, az az szep had oda lett uolna az ehsegh miatt ezennel. Addigh sirtam, ritam, feniegetödztem, az mint az praeses mondgia negyuen ezer forintot küldött az Aulicaról ellesere az Tiszantul. Az houa keuanniak mastis, hogy altal mennienek az hadak, es Szakmar melle szallianak. Vrasagatis es az mastani aratassat foghlalliak el Szakmarnak. Eözuegy Rakoczinetülis keriek el, uagy foghlalliak el, az mi fent gabonaia uagion. Kit noha az ö Felsege leuelebülis megh fogh böuebben erteni k*egyelmed*, edes palatinus Vram, mindazonaltal

hogy anniual inkab prouidealhasson kegyelmed in tempore akaruan enis tudositani kegyelmednek, edes palatinus Vram. Concipialua uolt immar az commissariusok leuele es instructioia. Örömest ertettek, hogy kegyelmed maga akar menni az Varmegiek foghlalasara. Azert kegyelmedre irtak, sött mind az kett keppen kegyelmed kezehez küldöttek az expeditiokat. ‖

Rakoczi halalan öröm uagion, kit giülöltek szibül, galibatul, nagytul mondgiak, hogy megh menekedtek, de felek raita, hogy nagiobban ne essenek. Varadban nem mertek praesidiumot rendelni feluen az Török haraghiatol, az rezidensnek irnak, hogy az Törököt kerie szepen, ne foghlallion semmit Erdelben maga szamara. El hittek eppen, ha az mi hadunk altal megien az Tiszan, accedaluan az közönseges bekesegh, ugy megh ied, el feleiti Varad szallasat *e*tc. En elegge inculcaltam, lator az Török es megh nem ÿed.

Bizoni, edes Palatinus Vram, az kit en regen niessek es niuzok, noha be uadoltattam immar uduarnal miatta, ha magunkis nem niulunik dolgainkhoz, uduar miatt oda lehetünk. Hanem az en gondolatom illien, kit talan ö Felsegeis ielent kegyelmednek. Eggiet ertuen kegyelmed az özueggiel, lassa michoda keszület es defensio uagion Varadban es sotto mano[1] azon legien hogy nep, munitio, elles legien benne, kiualtkeppen hiu ember, chiak annira legienis, hogy ha megh szallia az Török, tarhassak *[!]* ‖ megh addigh migh Bechbül megh ion az resolutio. Mert annira mentem uegere, hogy rea mennek az Törökre, ha megh szallia. Kegyelmednek ezeket in summa confidentia et secreto irom.[2] Instaltam ö Felsegenel; külgiön mingiart embert Erdelben kett dologert, eggikert, hogy keduünk szerent ualo feiedelmük legien, masikert, hogy semmi erösseget ne adgianak az Töröknek, nem mondottak hogy nem, de hallasztottak az Maier informatioiara, azomban el megien az Madar toiasarul.

Hanem kegyelmed, edes Palatinus Vram, azt miuellie, külgiön be maga Erdelben ad partem ualameli confidensehez, es mind az kett punctumot promoueallia, Kemeni Ianos nem io uolna erettünk, Redeÿt kellene segiteni, ha pedigh remensegh lehetne hogy Catholicus lenne, io uolna az szegen Kornis, de ez maskeppen meg nem lehet, hanem ha az kett Chiaszar consensussabol. Varadott es az több Erdeli ioszagitis Rakoczinak nem foghia szenuedni az Török ‖ Erdelben, hogy az fia uagy özuegye szamara biriak, az az hir, hogy rea ment az Török Szamos Vyuarra, nem io uolna, ha meg uenne, onnett Szakmar fele iön, felek.

Varadot es az többit ugy kellene tartani az benne ualoknak, hogy Erdel uagy az iö uendö *[!]* feiedelem szamara, kit efficialhat kegyelmed az özuegy altal. Kegyelmed ellien authoritassaual es hazaiat ne hadgia.

En tölem igen keuannia ö felsege hogy itt lakiam, es az mit kegyelmed ir, promoualliam Greczben,[a] de annak alegh latom hasznat, miuel ugy ueszem eszemben, kegyelmed chiak feleben correspondal en uelem, uagion kett hete, hogy

[1] ‘kéz alatt’, ‘észrevétlen.

[2] ‘legnagyobb bizalommal és titokban’.

leueletis nem lattam k*egyelmednek* hanem mast Szalatniai altal, kit megh Bechben hattam. Az Herczegen köszuen uagion, az miatt halladott az ö Felsege uttia, ki csötörtökon leszen, de addigh en nem remellem az herczegh labai erösseget.

En igen confidenter megh irtam k*egyelmednek* mindeneket, edes Palatinus Vram. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmedet* egesseghben. Posonÿ die 15 Iunÿ 1660.[1]

P.S. Megh bochiassa k*egyelme*d mochkos irasomat.[b]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[c]P.S. Az több k*egyelme*d leuelet proponaltak az Tanachban, az panaszolkodot supprimaltak *e*tc.[c]

[a] lapszéli betoldás, a szövegből kihúzva: 'Bechben' | [b] a levélen számos tintafolt, elfolyás található | [c–c] a bal margó felső részén, függőlegesen írva

390.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. június 18.

Hiányolja válaszát. Fél, hogy a törökök bent fognak maradni Erdélyben. Inti, nehogy eltávozzon seregétől. Az udvar elleni panaszok jogosak, mégsem szabad félreállni. Érsekújvár megerősítésére maga is mennyit áldozott, mégsem értékelik, félbe is kellett hagynia. Most kell a Tiszántúlt, Szatmár, Váradot megerősíteni, figyelni, mit akarnak az oszmánok Erdéllyel; járjon el saját hatáskörében. Tájékoztatást ad a német csapatok mozgásáról.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 61 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmedet*. Visza teruen az Curier, semmit nem irt k*egyelme*d ennekem, söt ualaszt sem adott leueleimre, k*egyelme*d irasson massal, ha maganak alkalmatlan, ugy ertem, derekas dolgokrul irt mastan k*egyelme*d, ha nekem azokat tudnom nem szabad, anni hasznom benne, hogy nalom nekül uesztiük el ezt az romlani indult hazat.

En abban uagiok az uelekedesben, edes Palatinus Vram, hogy az Török ki nem megien Erdelbül, hanem benne marad, adgia I*st*en, igaz ne legien. Az több argumentumim között nem utolso, hogy nem akar Szebenbül ki menni, azt mondgia,

[1] A *praeses*: vagy a Haditanács elnöke, Wenzel Eusebius von Lobkowitz, vagy inkább az Udvari Kamara 1656–1680 közötti elnöke, a később sikkasztás és hamis pénz verése miatt hivatalától megfosztott Georg Ludwig von Sinzendorf († 1681). – A két fejedelemjelölt: az egyik Rhédey Ferenc († 1667), 1657–1658-ban már ült Erdély trónján; a másik talán Kornis Ferenc († 1661), 1636-tól kolozsi főispán.

azt ö maga uereuel tartotta megh, szüksegh azert, hogy ö Felsege gondolkodgiek es disponallia magat, eum casum[1] mit fogh miuelni.

Hogy keg*yelme*d el tauozzek az hadaktul, örizzen I*ste*n, edes palatinus Vram, mast uagion legh nagiob szüksege ennek az szegeni hazanak k*egyelme*dre, es az k*egyelme*d ielen letere. Vduarhoz ualo melto idegensegh miatt nem kell mindazonaltal magunkat es hazankat el uesztenünk.

Bizon dologh meltatlan bannak uelünk uduarnall, sem nem prouidealnak szükseges dolgok uegett, sem nem resolualliak az dolgokat, megh ualasztot ‖ sem adnak, ueszni hadnak bennünket, mindazonaltal mi az mennire lehet, ne hadgiuk magunkat, k*egyelmed*n*e*k bizoniossan megh küldik, ha megh nem küldöttek az penzt, megh nem fogiatkozik k*egyelme*d benne. En soha nem lattam ollian rutt fösuenseget az uduarnal, mint mastan.

Az Vyuari epületetis felben kell hadnom, miuel nem akariak renoualni az contractust. Masok kernek ö Felsegetül, en adok, adtamis immar Vyuari epületre egynehani szaz ezer forintot, megh sem kellek.

Mast uan az sullia az mi dolgainknak, edes Palatinus Vram, mast kell uisza uenni az erössegeket es Varmegieket, az hadakat tul uinni az Tiszan es prouidealni, Szakmari bastiat fel epiteni, kiualtkeppen az Tiszantul ualo nepeket nem chiak obedientiara hozni, de disponalnÿs az orszagh oltalmara az Nemetekkel ualo concordiara *e*tc. Mast kell Varadot oltalmazni, hogy pogan kezbe ne essen, annak modis omnibus[2] prouidealni, hogy pogan kezbe ne essek, ha az Török megh szallia, el uerni alola, es megh szabaditani. Vigiazni, mit fogh az török miuelni, ha Erdelben ben marade, megh ueszie aztat, bassat teszene bele. In eo casu[3] mit miuelliünk. Bizoni, edes Palatinus Vram, mastis azt irhatom k*egyelmed*n*e*k, hogy chiak ellien k*egyelme*d az maga authoritassaual, ‖ es miuellien mindent az magunk megh maradassara, az mi lehetseges, bizon de bono opere[4] az uduar megh nem köuezi k*egyelme*d*e*t *e*tc.

Bredimus hada meghis megien ugy ertem, Starenberg el marad, nem tudom, michoda mod az, hogy k*egyelmed*n*e*k semmit felöle nem irtak, se Susa Vra*mna*k, Haister regimentumi közze foghiak hiszem öket elegiteni. Mast többel nem busitom k*egyelme*d*e*t, edes Palatinus Vram. Tarchia es elltesse I*ste*n k*egyelme*d*e*t io egesseghben. Posonÿ die 18 Iunÿ 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] ‘arra az esetre’.

[2] ‘minden módon’.

[3] ‘abban az esetben’.

[4] ‘jócselekedete’.

391.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. június 25.

Köszöni a híreket (Nyírbátor felégetése); elterelő hadműveletek kellenének a Dunántúlon, Horvátországban. Önállóan is lépnie kellene, nádorként van elég tekintélye, felhatalmazása ehhez. El kellene fogadnia a hajdúság felajánlkozását, és rajta kellene ütnie a szerbeken és másokon. Terveit jónak tartja, Rákóczy seregéből kellene fogadni magyar katonákat. Ismét szól a horvátországi, Duna-menti elterelő támadás szükségéről, az esetleges velencei, kölni, mainzi, francia segítségről; a spanyolok ellenzik a török háborút, a pápa tétlenkedik. Kéri, hogy mindent, amit az udvarba ír, vele is közölje, de nem akarja erőltetni szolgálatát.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 62 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram, sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et.

Az k*egyelmed* 17 irt leuelebül ertem, hogy az Török Batort megh egette, es az kett Varmegiet rontia, sött el hittem, az többinekis iutt benne, kik altal ernek az Tiszan. Irtam diligenter enis ö Felsege*ne*k, hatalmas chatakat kellene minekünkis Dunan tul es innet, Zrini Vramis, bochiatanunk, uisza hozhatnank, remellem, az Vezer Vegbeliekbül allo hadat.

Kerdi k*egyelmed* ö Felsegetül, edes Palatinus Vram, mit kellenek az Tiszan tul valo Törökkel miuelni, iol chelekeszi k*egyelmed*, edes Palatinus Vram, pro securitate sua,[1] es hogy Susa Vra*mna*kis satisfactioia legien, mind azaltal nekem ugy teczik, elegendö szabadsagh az es instructio, midön arra küldöttek az hadat, hogy Rakoczitul uisza uegie az kett Varmegiet, es az Török ellen megh oltalmazza, egiebarantis iuris naturalis propria defensio,[2] chiak Susa Vram akaria in flagrante *[!]* bizuast megh ütkezni az Törököt. En felek raita, oly resolutiot ne adgianak az kit megh siratunk mÿs, karat ők̈is kezen ne erezzek, ösmeri k*egyelmed* öket. ‖

Az haidusaghot, ki ugy ertem, aianlia magat hatt ezerigh az Tiszantul, az insurrectioban sinchen ennekem semmi scrupulusom, ellien k*egyelmed* az articulus mellett maga authoritassaual, hiszem immar tudtara adta k*egyelmed* ö Felsege*ne*k. Es chelekedgiek ha az nemet nem akaris, az Magiarsaggal az mi lehet, az rablo Törököt üsse megh, uagy bochiasson eröss chiatakat az Raczsagra es egiebhoua. Nem banhattia azt se ö Felsege, se senki, recusalhattiais az Töröknek magat az magiarsagh chelekedte oltalmaban.

Az k*egyelme*tek eddigh ualo dispositioia nekem igen teczik, uezerellie I*st*en ezutannis minden iora k*egyelme*teket. Megh az Rakoczi feiedelem hadabulis talalkoznek alkalmas magiarsagh, az kit magahoz kapcholhatna k*egyelmed*, chiak uolna költsegh, kit mint az köszikla az uizet, oly szarazon adgiak.

Nem kellene ö Felsegenek megh igen tartani Ali Bassa 40 *ezer* Törökietülis, chinalhatnanak mindgiart szep hadat Horuatorszaghba, az ki az prouinciakkal

[1] ‘saját biztonságáért’.

[2] ‘saját magunk megvédése a természetjogból következik’.

coniungaluan || magat, sött megh az Velenczesekkelis nagy distractiot miuelhetne, nem nehez uolna az Dunanis ala hozuan ualami szamas Nemet hadatt, mÿs melleie aluan ballaghnank Esztergam fele. Bechben letemben az Coloniai Elector köuete tiz ezer embert offeralt mindgiart az Török ellen maga költsegen tartani Ö Felsegenek. Az Moguntiai az szerent. Az spaniol lattatik impedialni, leuen ö neki distractioia az portugallussal. Az Franczuz kesz es igen keuannia. Az papa nem igiekezik. Kerem k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, ualamikor ö Felsege*ne*k ir, tudosichon engemetis az allapatok felöl, hadgia megh k*egyelme*d egy szolgaianak, es auual irasson, sok dolgai leuen k*egyelmednek*. Ha pedigh ugian nem keuantatik az en io igiekezetem, se az k*egyelme*d szolgalattiara, se az közönseges iora, chiak tudgiam aztis, megh szolgalom k*egyelmednek*, ha en nalam nekül uesz el ez az szegen haza, ha en nalam nekül oltalmaztatikis, aztis bizoni örömmel fogom erteni. Megh bochiassa k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogy neha dörgölödöm. Tarchia es eltesse Is*te*n sok esztendeigh io egeseghben. Posonÿ die 25 Iunÿ 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

392.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. június 25.

Ajánlja Stefan vajdát, aki feleségéért megy, és hogy munkácsi és annak környékén található javait visszaszerezze. Ajánlja a gázai érseket is.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 63 – ered.)

Excell*entissi*me Comes Domine Fili ob*servandi*ssime

Salute, et servitiorum meor*um* parat*issi*ma commenda*tion*e praemissa. Nyavalljas Stephan Vajda megjen a főlfőldre a Feleséghét ide hozni, és Munkachba, sedgjűtis, masútis lévő javait recuperalni, légjen miuel élnie szegénnek. Kért azért eö k*egye*lme commendalljam k*egyelme*dnek, s noha tudom, hogy nem szűkségh eö k*egye*lmét k*egyelme*dnek commendálnom, mind azon által kerem, edes Palatinus Ur*am*, k*egye*lmedet, mutassa joakarattját eö k*egye*lméhez, és mindenekbe*n* segétse eö k*egye*lmét. Hasonlo képpen commendalom k*egyelme*dnel az eö k*egye*lmével menö Paisius Ligaridiust Gazensis Érseket, legjen ehezis segetseggel k*egyelme*d, az miben megh foghja találni k*egyelme*det. In reliquo Is*te*n tarcha, és éltesse szamos esztendőkigh szerenchéssen k*egyelme*det. Posonÿ 25 Iunÿ 1660.[1]

[1] Gheorghe Stefan vajda ekkorban felső-magyarországi száműzetésben élt, és különféle vagyontárgyai elzálogosításából tartotta fenn magát. – Paisius Ligaridiust 1652-ben szentelték fel és iktatták be gázai érseknek, ahol ténylegesen rezideált, a szentelési szertartáson abjurálta a római hitet, szertartásosan megtaposva egy, Róma városát ábrázoló festményt. Claude Du Bosc (et. al.), *Religious Customs of the Various Nations of the Known World V*, London 1732, 39–40 (jegyzetben).

Excell*entissi*mae D*omi*n*ation*is V*est*rae

[s.k.:]
Seruus paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

393.
Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 27.

Sajnálja a rossz híreket. Biztatja. A török háború elkerülhetetlen, az udvar hiába próbálkozik. Félő, hogy nemcsak a tiszántúli, hanem innenső vármegyék is Barcsayé lesznek; sürgeti a közfelkelést. Az uralkodónál sürgette az elterelő hadműveleteket. A tiszántúliak azt beszélik, hogy ha az udvar úgyis odaadja őket a törököknek, jobb, ha önként hódolnak. Ha már pusztulni kell, bátran kell cselekedni, Rákóczy is ugyan elveszett, de dicsőséggel, s ennek emléke megmarad. Ecsedet elfoglalták a törökök. Egy bizonyos udvari határozatról ő nem tud.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 589–590 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et.

Ez eÿel eggiket, ma kett leuelet uettem k*egyelmed*n*e*k, edes Palatinus Vram, az eggiket keserues sziuel oluastam, meliben k*egyelme*d iruan az ott ualo ueszett allapatokrul, inkab kiuanni az halalat, sem ezeket latni az gonoszokat. Vgys uagion, edes Palatinus Vram, boldogok azok az kik I*sten*ben ki multak, es nem lattiak utolso romlassat szegeny hazanknak.

Mindazonaltal, erigallia k*egyelme*d, emellie fel sziuet, edes Palatinus Vram, roszak bizony az dispositiok, es emberi mod szerent niluan ualo romlasunkra ualok. De mind iobb ezeknel az io Isten, ki nem hiszem, hogy mast el akarion törleni bennünket, miuel roszak uagiunk, tagadhatatlan, de ugian terünkis azert es iauulunk.

Vgy gondolkodom felöle, hogy az io I*st*en meltan bochiatotta ennire az pogani ellenseget. Mert bizoni ezek az mi embereink kichin chelekedetire el nem hittek uona, hogy lator az Török, es nem tartia megh az bekeseget, hanem immar miuel füligh usznak || benne, adgia I*st*en, akar chiak mast hidgiek el, ebredgienek fel, es opponaliiak magokat, bizoni ha masskeppen nem niulnak az dologhoz, ezennel Barchiainak eppen megh hodul nem chiak az Tiszantul ualo föld, hanem innetis Erdellie lesznek azok az emberek, mitis tudnak miuelni, ha nem oltalmazza öket ö Felseghe.

Keg*yelme*d meghis, edes Palatinus Vram, chielekedgiek az mi lehet, ne hadgia magat es bennünket, acceptallia k*egyelme*d azt az magiarsagot, az kik offeralliak

magokot az Tiszantul, mert egiebirant azok Barchiaihoz mennek, es ellenünk iönek, chiak el tapodgiak bizon az Nemet hadat az Török segitsegeuel. Vegie fel k*egyelme*d, es insurgallianak az Varmegiekis, touab paranchiolatot arra neis uarion, tudom ezek iezteni foghiak az Nemetetis, ha eggiütt nem akar foghni uelek az Török ellen, ezekis Barchiai protectioia ala adgiak magokat, es ki igazittiak amazokat. Irion k*egyelme*d ö Felsegenek, hogy ez köuetkezik bellöle, az mint hogy ugys uagion az dologh, es ezt keuanniak az Varmegiek k*egyelme*detül, kiben ketsegh ninchen az Tiszantul ualok felöl. Nekem immar experientiam uagion, hogy ezek bizon nem ertik az dolgot, hanemha iol megh chipik öket.

En ö Felsegenek alazatossan suadealtam, Houat *[!]* orszaghban sietue chinallion egy derek armadat, ‖ az Velenczesekkel coniungallia magat, uonnia el onnet az Törököt, erös chiatakat bochiasson, reuocalliak az Vezer hadat, az Duna melleis armadat chinallion, ballagiunk Esztergom fele.

Igy discurralnak, ugy ertem, az Tiszantul ualok, ha o Felsege*ne*k annekülis oda ad bennünket, iob hogy magunk adgiuk inkab, mert ha ö Felsege ad, sokaigh leszen, azomban el ront az Török bennünket, ugian ugys romolua feiet kell osztan haitanunk neki.

Meghis, edes Palatinus Vram, emellie fel k*egyelme*d magat, az magiarsaggal chelekedgiek az mi lehet, bizon utanna uonsza az Nemetet, ha el kellis uesznünk, azt irtam ö Felsegenekis, pereamus tanquam uiri fortes et militares, quales semper fuerunt Vngari,[1] Am szegen Rakoczi addigh forgata ezt az principiumot, hogy bele hala, de gloriose, dichosegessen, kinek emlekezete megh marad. Tarcha es eltesse I*ste*n k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 27 Iunÿ 1660.[2]

Excel*len*tiae V*est*rae
Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Ha megh szallotta az Török Echiedet, öszue szeduen az Magiarsaghot nemettel edgiütt, megh kellene ütközni uele, minek elötte el erkezik Ali Bassa *e*tc. Ha Török leszen Echiedbe, megh essik minekünk.

P.S. Nem tudom michoda hatra maszas, az kit Szalatniai uitt, mert mikor en Bechben uoltam, en tudtomra resolutio affele nem lett.

[1] 'vesszünk el mint bátor férfiak és katonák, amilyenek mindig voltak a magyarok'.

[2] A vezér: Szejdi Ahmed budai pasa.

394.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. július 2.

A kanizsai tűzvész, Zrínyi blokádja; az uralkodó Grácban. Sokan eltávoztak az élők közül; a törökök csak 15 000-ren vannak, el lehetne őket kergetni; Mayer császári követ ócsárolta Rákóczyt, vitézségét.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 64 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. En uelem nem közlöttek az k*egyelmed*nek touabb adott resolutiokat. Azonban bizonios, hogy Canisa ki egett, pora ellesse megh az agiuÿs, es kapuy megh eghtek, kire nezue Zrini Miklos Vram oda sietett, az mi nepenek szeret tehette, Nadasdi Vramis oda külte mashoua keszitett emberit, giülekeznek többennis mindenfelül, megh szaluan formaliter Zrini Vram Canisat, ugy ertem uitt öregh löuö szerszamotis, mit ad az Isten, el ualik nem sokaigh. Felek raita, uduarbol megh ne tilchiak. Hasznalni fogh annira, hogy reuocallia az Veghbelieket. Ö Felseget nagy pompaual fogattak Greczben, ott uan az Mantuai Herczeghis. Az Danus es Suecus közöttis megh uan az bekesegh.

Az emberek szaporan halnak, nem chiak Feierpataki, masokis neuezetessek, az többi között k*egyelmed* reghi barattia, Megierÿs el ment az mas uilaghra Mast egiebet nem irok keg*yelmed*nek. El kellene üzni az Vezert az kett Varmegiebül. Mayer az mondgia, ‖ chiak tizenött ezered magaual uan[a] Rakoczi felöl, igen gialazatossan beszel, es harcza felöl uitesseget tagadgia, es io maga uiselesset az egy uakmerösegen kiuül.

Igy uagiunk mi magiarok, edes Palatinus Vram. En migh elek az k*egyelmed* szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 2 Iulÿ 1660.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruu*s* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Puczis megh holt regi baratunk.[2]

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

[a] betoldás a felső margón

[1] Dánia és Svédország 1660. május 27-én kötött békét Koppenhágában. – A két elhunyt talán a korábbi levelekben már megjelenő Megyery Zsigmond és Fejérpataky Kristóf. – A mantovai herceg 1637–1665 között Carlo (II.) di Gonzaga-Nevers volt. – A vezér: Szejdi Ahmed.

[2] Pucz: vélhetően Marcus Putz, a *Hofkammer* titkára (1640), majd tanácsosa (1649) volt.

395.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. július 9.

Az uralkodó elegendő felhatalmazást adott a két vármegye, Várad védelmére, Szatmár visszafoglalására, csak értsen egyet De Souches generálissal; a Porta csalárd módon el igyekszik hitetni, hogy nincs szándékában támadást indítani. Az uralkodó Triesztbe ment; a török sereg csak 14 000 fő. Kanizsa Zrínyi általi blokádja.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 65 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh az io Is*te*n k*egyelmed*et Az k*egyelmed* 1 es 3. Iulÿ irott leuelet az inclusakkal edgiütt ezen oraban szeretettel uettem, edes Palatinus Vram. Hogy k*egyelme*tek Szakmart fegiuerrelis uisza uegie, es az kett Varmegiet megh oltalmazza, elegendö ordinantiat küldött, ihon nem regen ö Felsege k*egyelme*teknek, chiak ellien es elni akarion uele, mindent chielekedhetik, k*egyelme*d felöl nem ketelkedem, edes Palatinus Vram, chiak akaria Sussa Vramis egyarant az dolgot. Attulis tartok hogy uduartulis ualami contraria ordinantia[1] ne iöÿön, mert ugy ertem, Curier erkezett az Portarul, az ki azt hozta, hogy az Török megh akaria tartani az bekeseget szentül, nem az ö akarattia hogy rea mentek az kett Varmegiere. Vezert az ki ezeket merte chelekedni, megh hadta foitani. Ez az ö szepen szollo sipiok, kit felek, aluua ne tegie az mi Nemeteinket. De I*ste*n lattia ez niluan ualo chialardsagh, mert azt kerdem azomban, megh adgiae Szakmart? ha nem, ueszesse I*ste*n az ollian ‖ bekesseghet, beket hagie Varadnak, Erdelnek *e*tc. Hiszen niluan ki teczik az Varadi commendansnak es consequenter Barchiai leueleböl, michoda az Porta ordinantiaia.

Azomban eddighis megh indult, ugy ertem, ö Felsege, chiak paripakon Greczböl az tenger melle, Tergestumba, nem uolna bizon mastan ennek ideie az setalasnak. En az Varadi praesidium felöl irtam az masutta diligenter ö Felsege*ne*k, ha Susa Vram akarna, bizon chiak be kellene ugys uinni. Nem nagiob hostilitas uolna az mi tülünk, mint az kit immar az Török raitunk chelekedett.

Azt mondgia az Curier, 14 *ezer* embernel több ninchen Ali bassanal, azis rosz, faratt, es el szakaszkodott az hoszu utban.

Zrini Vram uisza külte uolt Kanisa alol az több nepeket, chiak az magae maradott uolt, ottan mast immar uisza hiuattia, az Veghazokbulis mind oda paranchioltak az Vitezlö rendet, fel kessek bar az bochkort, mert ‖ bizoni ha Török lesz megh ez uilagon, el nem mulattia, megh mozdul Canisaert es rea iün, Ali bassa magais uagy nepe rea igett, es igys könniebedik k*egyelme*tek. Azt mondgiak, ninchen ellesek ott ben, el egett az ki uolt, immar az fö Törökökis korpat esznek, egy hetnel touabb nem tarthattiak, egyebet nem miuelnek az benn ualok, hanem eÿel, nappal lönek agiukkal, nemis az mÿeinkre, kettsegnekül segitseget hinak auual, es angustiaiokat ielentik.

---

[1] 'ellentétes rendelkezés'.

Mast többet nem irok k*egyelmed*nek, edes Palatinus V*ram*. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 9 Iulÿ 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

396.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. július 12.

Hiányolja leveleit; Kanizsa blokádja. Nem kellett volna az uralkodótól új utasítást kérnie. A pozsonyi kertvárosban 80 ház leégett; ő maga továbbra is írja kérvényeit az uralkodóhoz a válságos helyzetben.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 66 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et.

Regen nem uettem k*egyelmed*nek semmi leuelet. Innet egiebet nem tudok irni k*egyelmed*nek, hanem hogy megh alatta uoltak Canisanak az mieink, de ugy hallom ollian ordinantiaiok erkezett, se löÿek, se ostromolliak, meghis megh uegiek, artalmas az kesedelem, felek raita, hogy az Bosnay militia raitok ne teremien, es az gotthelfet[2] el ne üsse rolok.

Az ö Felsege ordinantiaia utan, ha miueleie *[!]* ualamit k*egyelme*tek, en nem tudom, megh lehetett uolna bizoni annak az ereyeuel, es nem uolt szükseges repetalni.

Az itt ualo …[a] egh eghe ez napokban, mint egy niolczuan hazigh az mint szamlalliak. En az en uekony teczesimet es alazatos instantiaimatis az mastani szüksegünk uegett, megh irtam es irom szorgalmatossan ö Felsegenek. En migh elek az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 12 Iulÿ 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó végét tintafolt takarja, mindeneképpen külvárosra utaló szó lehet, talán 'kert[es]'.

[1] Szejdi Ahdmed buda pasát tényleg megfojtották, de csak 1661 nyarán, előtte még részt vett Várad elfoglalásában. – Tergestum: Trieszt.

[2] 'az isteni segítséget'.

397.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. július 14.

Váradot titokban lehet, kell megsegíteni. Védőit biztatni, bátorítani kell. Az udvar fösvény, Rákóczy özvegyétől számítanak pénzsegélyre. Az új regimentek. Az egri püspökség betöltése. Az uralkodó talán visszatér Bécsbe.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 67 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmed*nek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh Is*te*n k*egyelme*det.

Im az ö Felsege resolutioiat el ueszi k*egyelme*d, edes Palatinus Vram. Voltam enis igen erette, hogy megh engedgiek be uinni Varadba az praesidiumot. De ugian meghis chiak az bekeseghre asitoznak inkabb az mi embereink, sem masra. Fel talallia k*egyelme*tek iobban en nalamnal, mit kellessek chelekedni. Az en uekony teczessem az uolna, hogy keg*yelme*tek alattomban uinne ueghez, hogy elless, munitio elegendö lenne Varadban, titkon es darabonkent, ha Nemet nem lehetne, magiar, io nepet küldene be, es elegendöt k*egyelme*d. Az commendans es tiszt uiselök lennenek igen hiuek.

Egy szoual, ha mast nem miuellhetnenk, ne adnak megh az Töröknek, es ha megh szallia, oltalmaznak, az migh segitsegekre mehetünk. Mert bizoniossan megh segiti, ugy latom, ö Felsege, ha megh szallia az Török, kiuel en ha k*egyelme*d*ne*k uolnek, absque ambagibus[1] megh igerne*m*, biztatnam az commendanst es benne ualokat, uagy consential Susa Vram, uagy nem, erre az aianlasra. Ennekül bizoni megh nem alliak az saart az benne ualok, nemis tudom mi mellett uetnek ueszedelemre feieket, ha remensegek nem uolna, eleteketis el uesztenek, megh sem oltalmaznak az helyseget. ||

Soha rutab fösuenseghben nem ertem az mi Vduarunkat, mint ez idökben. Nem latom, hogy penz küldest emlegetnenek, igazittiak k*egyelme*det az szegeny özuegy aszonra. Vagion ott bizonios, de mit miuellien az szegeny özuegy aszoni, adgione uagy ne*m*, oda igazittiak k*egyelme*det, az hol bizontalan az medium contra certas necessitates.[2]

Azokat az Vy regimenteket, mint hozza be k*egyelme*d Iablonkara es onnet touabb, en bizoni nem tudom, mert chiak paranchiolnak es penzt nem küldenek? Ezeket nem chiak szüretkor, de ez telennis raitunk foghiak hadni, megh lattia k*egyelme*d. Tarchia es eltesse Is*te*n k*egyelmed*et, edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ 14 Iulÿ 1660.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

---

[1] ‘kétértelműségek nélkül’.

[2] ‘eszköz a biztos szükségekkel szemben’.

P.S. Cancellarius Vram megh fel nem ment, örömest ertenem, edes Palatinus Vram, az k*egyelme*d io teczesset az Egri püspökseghrül. Negien uannak, ugy teczik, in praedicamento. Palffy Vram, Senney Vram, Palfaluay Vram es S. Georgy Vram. Oly hir kezdett fölni, hogy ö Felsege uisza ter Bechben, immar megh iött az Chiaszarne, az anniatis utanna uaria.[1] *[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]*

398.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. július 28.

Viszik az uralkodói határozatot, ami nem engedi meg a nyílt erdélyi beavatkozást; hiába könyörög, hiába mondja, hogy így a magyarság meg fog hódolni a törököknek. Tanácskozni fog a kancellárral és az országbíróval. Írni többeknek az udvarban. Ostrosith fia meghalt. A törökök gyülekeznek Esztergomnál.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 69. – s.k.)[2]

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus V*ram*. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelme*det.

Im megent uisznek keg*yelmednek* ualami resolutiot, hogy közelliebb mashosson *[!]* k*egyelme*tek Varadhoz, de cum protestatione adgia tudtara Ali bassanak, hogy Erdel hatarara nem megien,[a] boldogh mennek es földnek Istene. Az en leueleimre azt iria ö Felsege, ezen szokkal: Fatemur equidem omnia beneruminata et Christiano uiro condigna esse consilia, omnique conatu amplectenda, neque intermittemus super ÿs clementer reflectere.[3] Szegeni Erdel, szegheny Magiarorszagh, szegeni magiar Nemzet mint uesz minemö gialazotossan nem lesz? En,[b] el hidgie keg*yelme*d, edes Palatinus Vram, oly kemen leueleket irtam, talam mondok, agion uernek erette. Mast utolszor auual feniegettem öket, bizoni neki keseredik az Magiar nemzet, azt foghia mondani, minket opprimalni iött ez az Nemetsegh, nem oltalmazni es szabaditani, szanszandekkal add az Töröknek bennünket. Egiet erchien az Törokkel ex desperatione, mennien Silesiara es Bech ala, immar megh ualik miuel iön Zidnay, tegnap delben Greczbe akart lenni. ‖

Azomban kertem Iudex Curiae Vramat (im ide uetette magat Cancellarius Vramis), iöÿön altal hozzam, ueriünk[c] agh szot, chinalliunk eneket. Disponalodnank, ha mernenk mÿs, ualamire, kerem k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, adgion licentiat az articulus szerent, hadd mustrallianak azonban ezek az Varmegiek. Cancellarius Vram, kett nap muluan megh indul innet Greczben.

---

[1] A császárné: III. Ferdinánd özvegye, Eleonora Gonzaga († 1686), anyja Maria Gonzaga volt († 1660).

[2] A n. 68 Georgius Lubomirsky (Jerzy Lubomirski) levele, Wawelnica, 1660. július 22.

[3] 'Elismerjük pedig, hogy minden dolog jól lett hírül adva, és a tanácsok keresztény férfihoz méltóak és minden próbálkozást felölelőek, és nem mulasztjuk el azokat kegyelmesen figyelembe venni'.

En nem chiak ö Felsegenek es Porcianak, de az Herczeghnekis et *[!]* Confessariusnak irtam ualoban, az menire en tudtam, elessen. Az Mustra felöl, bar chiak nekem irion k*egyelme*d uagy Nadasdy Vra*mna*k. Az szegen Kerineis el hadgia bennünket.

Ostrosit fiais halua fekszik, nem mehet az commissariussaghoz. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 28 Iulÿ 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Megh iöuen immar az Veghbeliek, az Török igen giüll Esztergamhoz, nem art ha mÿs rezgelödünk. *[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]*

[a] az utolsó betű átírással javítva 'k'-ról | [b] az első betű átírással javítva 'K'-ról | [c] a szó olvasata bizonytalan, az első betű talán 'n' is lehet

399.

Wesselényi Ferencnek

Nezsider, 1660. augusztus 2.

Elvégezte áhitatát. Nézeteltérésük egy bizonyos dologban. Véli, hogy a vármegyéknek írt levelét csupán színleg írta. Mayer császári követ kérésére ír Rákóczy özvegyének. Könnyű lesz meggyőzni, tanácsosaira hatni kell. Mayer szerint nincs meg a svéd béke, a franciák és a választófejedelmek is fegyverkeznek a császár ellen, ami nagyon kedvezőtlen fejlemény. Porziára hatottak érvei. Hamarosan Grácba érkezik.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 70 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmed*et. Im en megiek I*st*en segitsegebül. Szinten hogy portiuncula napian el uegezuen deuotiochkamat az baratoknal, fel akartam ülni szekeremre, ada megh az Varmegiek leueleuel az k*egyelme*d mellettek irt leueletis az köuet.

En megh az elött irtam uala k*egyelmednek*, edes Palatinus Vram, keruen szeretettel, legien assistentiaual es io akarattal ezen dologhban, kit en nem fösuenseghbül, sem haszonert, hanem lelkek megh niereseert uettem fel. De k*egyelme*d nem ada semmi ualasztot reaia, az mint egy nehani rendbeli dolgaimra is, kikrül irtam k*egyelmednek*. Talam sok dolgai között ninchen ideie k*egyelmednek*, edes palatinus Vram, hogy megh oluassa az en leueleimet. Ha tudtam uolna, hogy k*egyelme*dis contrariusom leszen az dologhban, talan bele sem uaghtam uolna.

[1] Kériné: Kéry János koronaőr felesége, Czobor Orsolya. – Vélhetően az idős Osztrosith István korábbi főasztalnokról van szó, akinek idősebb fia Miklós 1660-ban halt meg. – Confessarius: Philipp Miller S.I. († 1676) 1654-től Lipót gyóntatója.

De mentem k*egyelmed*et, hogy nem lehetet egieb pro hac uice,[1] kedueskedni kellett az Varmegieknek nem szibül, chiak szinnel irta k*egyelmed* az leuelet. Es hogy k*egyelmed*is fökeppen az maga Varmegieieben sziuessen assistalni fogh az I*sten* es catholica religio causainak. ‖

Mayerrelis ugian akkor uoltam szemben. Azt ueli, hogy az mit k*egyelmed* nem efficialhatott, az feiedelem Aszonnal ö ueghez uiszi, kert iriak enis neki, talan irokis Kereszturrul. Az mennire ueszem eszemben, io lelek az, chiak tudgiunk uele banni, az consiliariussÿs nem foghnak sokat arthatni, kiknek azoknakis megh raghatni fülöket.

Maiertul ertettem ollian dolgokatis, kik szerenche, ha haszontalanna nem teszik az en faratsagomat, hogy az Suecusokkal nem uolna megh bekesegh, sött az Franczuz es electorokis armalnak ö Felsege ellen. Mellieket k*egyelmed* magatul megh ert böuebben. Vgy latom mindazaltal, hogy Porcia Vram apprehendalta az mi ratioinkat, es busul. Megh latom, mit ad az io I*sten* pro sexta[2] be akarnek uerdödni *[!]* Greczben, ha I*sten* engedi. Tarchia es eltesse I*sten* k*egyelmed*et, edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egesseghben. In Nesider die 2 Augusti 1660.[3]

Excel*len*tiae V*est*rae

Seruus pa[r]tissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

400.

Wesselényi Ferencnek

Graz, 1660. augusztus 12.

Az udvar nem akarja Váradot megsegíteni, kerülik az általános háborút, a magyar és német sereget épen kell megőrizni az ország védelmére, támadásra nem elégségesek. Hiába érvelt amellett, hogy több mind 25 000 embert lehetne összevonni. Támadás esetén számos magyar fog csatlakozni még hozzájuk; Váradot titokban segítse; az uralkodó levelének több kitételével ne törődjön, azok a titkárok betoldásai. Kövér Gábor küldetése, pénzsegély Rákóczy özvegyétől. A birodalmi béke bizonytalan. Az uralkodó mindazonáltal tart a török fenyegetéstől, követeket küldött a fontosabb európai hatalmakhoz. Úgy véli, nem lesz elkerülhető a török háború. Kéri, hogy írjon.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 71 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus Vra*m*. Sok iokkal aldgia megh I*sten* k*egyelmed*et.

En ide uerekedtem uala sok törödessel es faratsaggal. Vgy talaltam, semmit keuesbe nem gondoltak ezek az emberek, mint Varadott megh segiteni, Isten

[1] ‘ezen alkalommal’.

[2] Augusztus 6-ra.

[3] Lippay vélhetően a közeli Fertőboldogasszonyban (Frauenkirchen) imádkozhatott Grazba menet. – Keresztúr: Sopronkeresztúr.

tudgia minemö nagy bayal birhatank rea öket, hogy igy resolualltak magokat, az mint megh irtak k*egyelme*d*ne*k. Iobbat keuantam uala en, de többet nem uihetek ueghez pro ista uice.[1] Az resolutionak summaia az, hogy k*egyelme*tek azt az hadat el ne ueszesse, mert ha el ueszti, oda leszünk, szinten ugy banik orszagunkal az Török, ualamint szereti. Azert nem akariak hogy generalis conflictus[2] legien, hanem mas uton segitse megh k*egyelme*tek Varadott, ha lehetseges. Azt uetettek ighen ellen, hogy ha megh boligattiuk az Törököt, egienessen rea iön az mi armadankra es el törli, mert nem eleghseges hogy ellen allion Susa, Magiar pedigh ninchen.

Eleikben adtuk azert, hogy lehet magiarsagis, ha az Varmegiek fel ülnek, ha az haidusagot k*egyelme*d maga melle ueszi, ha az Haidusagott,[a] az Feiedelem Aszon nepet, es maga fogadott magiaritis computallia rea mehet Nemetekkel eggiütt huszon ött ezerre. Auual ‖ osztan pihentek ualamennire. En nem ketlem, megh lehetnek mind ezek. Homonnay Vramis es az többi chelekedgienek extrenum *[!]* potentiae,[3] legien generalis insurrectio,[4] az articulus szerent.

En nem ketlem, sok magiar rea megien sponte az Törökre, keduem ellen uolt az az sok consiliarius, de el kellett türnöm. Talal abbais modot k*egyelme*tek, edes Palatinus Vram. Istenert ne uegie k*egyelme*tek minden czikkeliet ollian scrupulose, hanem segiche megh ualamint ualahogy Varadott, hogy el ne ueszünk, applicalhattiak kegielmetek ezt az resolutiot ugy, hogy hasznos legien, mert ugian chiak ugy resolualta magat ö Felsege, hogy az k*egyelme*d es Susa Vram discretioiara hadgia az dolgot, ha megh halgattiais az többit, resoluallia k*egyelme*tek az mint akaria, ne legien felette scrupulosus, mert az többit az Secretariusok addaltak inkab az ö modgiok szerent. Ha ugian nem akarnais Susa Vram, chiak az magiarsaggolis miuellien az mit lehet [b]immar az licentia megh uagion[b], hiszen ö is ad segitseget az Nemetbül, azt el nem kerülheti. Bizoni immar mi mind Susara uettiük az uetket, es excommunicaliuk, ha megh nem segitik, örökke ualo gialazattia leszen. ‖

Mast immar abban laboralok, hogy megh legien az neruus belli,[5] ki nekül semmi. Fel küldötte az feiedelem Aszony Köuer Gabort. Satolliuk,[6] es adni kell, annekül nem lehet, chiak szepen banniunk uele, meghis leszen.

Az Imperialis bekeseghnek bizontalansagat allitottak igen, de uegere mentem, hogy ezis chiak suspicio, es ninch ketsegh az bekeseghbe.

Serio niult azert ö Felsege az dologhoz, es el hitetuen, hogy uagy akariuk uagy nem, török hadunk leszen. El küldött mindgiart az papahoz, Spaniol es Franciai kiralyhoz, Electorokhoz *e*tc. Ez az mit mi itten ueghez uihettünk. Az mennek, földnek, seregeknek Istene uezerellie k*egye*lmeteket, es ezeketis es segiche minden iora.

---

[1] ‘ezen alkalommal’.

[2] ‘általános összeütközés’.

[3] ‘legtöbbet, ami hatalmukban áll’.

[4] ‘általános közfelkelés’.

[5] ‘háború idege’ [a pénz].

[6] Vélhetően ‘satuljuk’, azaz prés, nyomás alá vesszük értelemben.

Egy szoual ezek az emberek iszoniukeppen irtoznak az Török hadtul, kire bizoni ha rea nem akarnanakis menni, keszeriti az Török. Ist*e*n dolga ez, edes Palatinus Vram, el mulattiak uala, es könnien el mennek uala ez mellöl az szep alkalmatossagh mellöl, hogy az keresztienek egienlö akarattal az Törökre tamadgianak, ki illien soha nem leszen. Im nem engedi Ist*e*n, hanem eröuel reank köti. Megh bochiassa k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogy illien böu irassal terhelem k*egyelme*det. Tarchia es eltesse Ist*e*n io egessegben. Greczÿ die 12 Augusti 1660.[1]

Ex*cellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[c]P.S. Igen szükseges hogy ualamint ualahogy hirt adgion k*egyelme*d oda be az megh szalottaknak, hogy megh segittiük bizoniossan, ne desperallianak niaualiasok.[c]

[a] utána kihúzva 'fel ülteti' | [b–b] marginális betoldás | [c] lapszélen, a levél soraira merőlegesen írva

401.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. augusztus 23.

Ha kvártélyba vonul, Várad el fog veszni. Hiányolja levelét; De Souches őket vádolja a jelen helyzetért, hogy rosszul tájékoztatták az udvart, ezt 8 pontban cáfolja, Grácba is elutazott. Jobb lenne meghalnia, mint látnia az ország pusztulását. Amit tudott, megtett. Hiába esedezett pénzsegélyért is. Kéri írjon az aktuális helyzetről; amíg a svéd béke nincs meg, az udvar nem fog lépni.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 72 – ered.)

Szolgalatomat ayánlom K*egyelme*dnek édes Palatinus vr*am*. Sok Iókkal áldgya megh az Vr Ist*e*n k*egye*lmedet.

Tőrődőt eghéséggel, és erőuel érkezém megh Graeczből, ezennel vettem bé purgatiot. Ky miát hogi K*egyelmedne*k maga*m* ne*m* irhatok, bocsánatot várok. Találta*m* itthon az k*egyelme*d Leuelét, kit szomorú sziuel olvasta*m*, értuén hogy Quártélyba*n* szandékozik K*egyelme*tek, hát oda vagjon Várad, oda vagjon Erdély, bizony ha ne*m* tudom, mi készűlettel mégiűnkis Kikelettel a Tőrőkre, hisz vagi

[1] A gráci tanácskozás résztvevői Lippay mellett: Szelepchény kancellár, Zrínyi Miklós és Péter, Batthyány Kristóf, Nádasdy Ferenc; Auersperg, Porzia, Lobkowitz, Gonzaga, Rottal. Utóbbi ugyanezen a napon írja Csáky Istvánnak, hogy „Érsek uram az több magyarországi urakkal itt vannak, egynehány nap tartván az tanács, mi kegyelmes urunknak resolutiojával contentusok." Deák Farkas, *Nagyvárad elvesztése 1660-ban* (Székfoglaló értekezés), Budapest 1877, 23. – Kövér Gábor († 1682), Rákóczy követe Lipótnál 1658-ban, a fejedelem halála után Nádasdy dunántúli javainak prefektusa lesz. Dominkovits Péter, *Egy egy-generációs középbirtok és birtokosa: Kövér Gábor széplaki uradalma: adalék Sopron vármegye XVII. századi birtokos társadalmához*, Fons 9 (2002) 1–3, 273–303.

harmincz Esztendő alatt visza ne*m* veszűk Erdélt, seőt magunkis utánna veszűnk. Ki tudgya, még Várad megh vétele utannis hová fordúl, és mit fogh miuelni a Tőrők; bizony ha k*egyelme*tek Quartélib*a*n lészen, fel rabollya az országoth, ha az eő F*elsé*ge Tábora szeme eleőt annira rablot, menniuel inkáb amúgy?

Zúza vr*am* irja, hogy k*egye*lmed Ennéke*m* megh jelentette, mi okbol ne*m* segéthety megh Váradot, de Én semmi afféle Leuelet ne*m* vette*m* k*egyelme*dnek, úgi látom nemis szabad Ennéke*m* afféléket tudnom. || Veszem aztis eszembe*n* Zúza vr*am* Leueléből, hogi my reánk háromlani akar, hogy megh ne*m* segéték Varadot, miuel mi eö F*elsé*gét synistré informaltuk az magyar hadak sokasaga véget. De bizony, édes Palatinus vr*am*, valamit mi ezarant mondottunk, kész vagiok megh bizonytani az k*egye*lmed Leueleiből; primó : hogi húsz Zászlót osztot k*egyelme*d magiar Lovasokra, kinek két Ezernek kellene lenni, 2^{dó}. Hogi a Feiedele*m* Asz*onyna*k két ezer Lovassa vagjon. 3^{tió}: Hogi az hajdusághis lehet hat Ezer Ember. 4^{tó}: Ezek igi léuén, az véghbéljekbőlis Úyvári és Cassai Generalisságba*n* és az végház kőrűl lévő szabad legeniekből szep Csapotokat alléthat k*egyelme*tek. 5tó. Hogi az Tize*n*három varmegje personaliter fel űluén, Niolcz ezer Emberigh legalab fel űlhesse*n*. Nilvá*n* Tudgiuk, hogy || a Nemetségis utólsó mustrába*n* ne*m* sokba Tíz ezernek találtatott. 6to. Accedalvá*n* ehez a mostani eőt Regimentumis, azokat mind eőszue számlalván, felűl haladgia a harmincz Ezeret, my mégis nagiob securitásnak okáért csak huszon eőt Ezeret számláltunk. 7^{mó}. Ige*n* hihető azis, hogi ha megh hallya a Magiarságh, hogi Tőrőkre mennek, ultro is conflual számossa*n*. 8^{auo}. K*egyelme*d aztis irta, édes Palatinus Ur*am*, csak eő F*elsé*ge szabadon hadgia k*egyelme*det, hogi fel vehesse a nepet, bár magyar ne légje*n*, ha megh ne*m* segéty Váradott. Melljékhez képest ne*m* szinte*n* mod nélkűl informáltuk eő Főlséget, és biztattuk arra az Resolutiora, kit eddigh ne*m* obtinealhattunk, tudniillik, hogy fel vegje k*egyelme*d az főld népét, és megh segethesse Váradot. Arra az végre fáradta*m* Én is cum periculo sanitatis || et vitae[1] fel szinte*n* Greczbe*n*. Ha ez nem elég, kűlgiunk ott*an* innétis ki ki mind ereje szerént az mint lehet segétséget; obtinealva azért, kit az előtt lehetetlennek tartottunk, az eő F*elsé*ge annuentiáját, im mégis, vgi látom, mi vagiunk vétkessek, és az mi synistra informationk, bizom az Io I*ste*nre és annak itéletére.

En nem kévánom látni utólsó veszedelmét szeghén hazánk*na*k, és Nemzetűnknek, seőt kérem az Úr I*ste*nt, hogi inkáb annak előtte szóllétsa ki az én lelkemet niomorúlt Testembeől.

Én a mi lehetet tőle*m*, mindent chelekedte*m*, serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus.[2]

Eléggé instálta*m* azonis, hogi pinzt kűlgjűnk k*egyelme*teknek, de eők szokott Mentségeket p*rae*tendálvá*n*, ha teőbbet véghez ne*m* vihette*m*, ne*m* tehetek róla.

---

[1] 'egészségem és életem veszélyeztetésével'.

[2] 'haszontalan szolgák vagyunk, amit kötelességünk volt tennünk, megtettük'. (Apocal., 22, 21.)

Csak jmmár k*egyelme*d jrta vólna megh Édes Palatinus vr*am*, a kjről Zvza vr*am* emlékezik Ennéke*m*, Tudta*m* vólna k*egyelme*d Leuele mellett jrnia eő F*elségéne*k ‖ és biztatastis suggerálni, holott a kibe eő nékÿek leghnagiob difficultasok volt, miert ne*m* akarnak az Tőrőkkel rumpálni, miuel még az Suecusok ne*m* subscribálták vólt az Békességhet, a ki azomba*n* azis megh lett, I*ste*nnek neue dicsértessék. Ezeket K*egye*lmednek nagy keserues sziuel jrvá*n*, kévánom, hogi az vr I*ste*n minde*n* jót adgjon k*egyelme*teknek, és Tarcsa megh nevének dicséretére. Posonÿ 23. Aug*us*ti. Anno 1660.[1]

Excel*len*tiae V*est*rae

[s.k.:]
Seruus paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

402.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. augusztus 27.

Nem ért egyet azzal, hogy seregével kvártélyba vonuljon. Új levele megnyugtatta; Várad megsegítésének kockázatai az udvar szemszögéből. Lehetne elégséges hadsereget kiállítani, a horvátok is adhatnának 30 000 embert. Minden tartalékukat mozgósítani kell, ezzel és Rákóczy özvegyének anyagi segítségével nekik maguknak kell a dolgokat kézbe venni, az udvar nem fog segíteni, kiváltképpen nem, ha nem lesz béke a svédekkel. A rozsnyói dézsmák ügyében kész a megegyezésre, hogy azok ne legyenek a protestáns prédikátoroké. Sajnálja betegeskedését, szerette volna, hogy Zrínyit melléje küldjék, de az udvarból figyelmeztették, ne feszegesse ezt a kérdést. Mozgósítani kellene a végváriakat is.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7806. – s.k.)[2]

Szolgalatomat aianlom keg*yelmedne*k, edes Palatinus Vr*am*. Sok iokkal aldgia megh I*ste*n k*egyelme*det.

Vagy türöm uagy tagadom, bizoni, edes Palatinus Uram, igen bus sziuel uoltam, talaluan itt az k*egyelme*d leuelet, hogy quartirban akaria uinni az hadakat, magais felre uenni magat, iteluen hogy igy eppen oda uagiunk es oda ueszünk. Heyaban uagion faradsagunkis es az ö Felsege üduösseges resolutioi, kiknek michoda akadekia lett ueghez uitelekben [a]ö Felsegenek,[a] iria uolt ugian k*egyelme*d, de en uelem nem közlötte, uettuen az mi sinistra informationkra az Magiar segitsegh uegett.

Ezek mind igy uoltanak az en elmemben, es igen megh busitottanak. Mindazaltal ueuen azutan az k*egyelme*d leuelet, es az mit irt k*egyelme*d ö Felsegenekis közöluen, megh niugottam az k*egyelme*d io akarattian es szandekian, edes Palatinus Vram, aldgia megh I*ste*n az k*egyelme*d io igiekezetit, es szandekat szerencheltesse.

[1] A békesség: az 1660. május 3-ai olivai békekötés.

[2] A levél lelőhelyének valószínű magyarázata, hogy a nádor az eredetit továbbküldte Báthory Zsófiának.

En igen felek raita, füstbe ne mennien ez az üduösseges resolutio, kett okbul, eggikbül, hogy az mint iria Susa Vram, derek ütközet nelkül megh nem lehet az segitsegh, melliet ö Felsege eddigh megh nem engedett, kett okbul, ‖ eggik mert ha megh talal az Török chiapni bennünket, osztan mind hatunkon iön, azt miueli az, mit akar. De akar mikoris igy megh nem ütközik az had, es uagione minekünk illien gondunk, bizon uan az Töroknekis, mert öis ha el ueszti Ali bassa hadat, mÿs mind hatan mehetünk *e*tc. Elegh uolna azert ezirant moralis certitudo,[1] hogy el nem uesztiük, hanem ha az io I*st*en maganossan megh akar osztozni *e*tc.

Masodik, miuel ö Felsege maga nem leuen eleghseges az Török hadra, megh több keresztien feiedelmeknek se consensussat, se segitseget nem uette. De ezt bizoni nem uarhatni, ottan mi raitunk es az szegeni Erdelien megh essik, nemis kel ketelkedni az körösztien feiedelmek segitsegebenn …, elegh eröuel uan ö Felsege, am az Nemetsegis ött io regimentel szaporodott megh. Az magiarsagis conflual sufficienti munere.[2] Horuat orszagrulis lehet akar meli könnien harmincz ezer ember sietseggel, auual szamatis az Töröknek superallia.

Maid legh nagiobb impedimentumia lehet k*egyelme*teknek az penz fogiatkozassa, ki ha nem leszen, nem chiak ellenseghere nem mehet k*egyelme*tek, de az Nemet hadis ezennel semmiuel leszen. Kiben enis szibül faradtam Greczben, ‖ de chiak hallogattak az dolgot, suggeralliunk mediumokat, emlegettek az feiedelem Aszontis, de ha egiebirant modunk uolna Varad megh szabaditassaban, fel kellene kergetnünk megh eginehani ezer forintot azon az földön, ha ioszagunkat, eletünket kelleneis obligalnunk közönsegessen, keremis k*egyelme*det, edes Palatinus Vram, mindent miuellien ezirant, bizon benne nem hadgiuk k*egyelme*det. Az szegeni Varadiak, köl… emberkedtek ugian eddigh, de az sokat bizoni el unniak. Quaestioban megien ugy latom az dologh, ha Varadott es Erdelt megh ueszi az Török, kelle rea mennünk erette es rumpalnunk. Hailando igen arra az Nemetsegh, hogy nem, kiualtkeppen az mint hirlelik, ha nem subscribaltak az Suecusok az bekeseget, kirül erthetett k*egyelme*d Lengiel orszaghbulis. Ha azt subscribaltak, es biztattiak ö Felseget segetseggel több keresztien feiedelmekis, ugy talam rea dololhattiuk *[!]* öket, kiknek egiebirant bizoni anni szereteti ninch az Magiarsaghoz, hogy penzet, ueret ki akarna edni *[!]* erettünk.

Az mi illeti az Rosnoy dezmakat edes Palatinus Vr*am*, abban en k*egyelme*ddel megh alkuszom, chiak uonhassuk ki az praedikatorok torkabul, kiben hogy k*egyelme*dis io segitseggel legien, kerem szeretettel. Immar eggik reszet be dezmaltak az en szamomra, mas resze sequestrumban uagion, abban menit adnak meg az en szamomra, nem tudom, az kit ide nem akarnanak ‖ adni, es az kit magok uduarara hoztak az praedicatorok, en odaadtam uagy az szenderöy ueghazra uagy az hadak szamara, mennienek erette, es uigiek el az k*egyelme*d rendelesse szerent. Sött ha

[1] ‘erkölcsi bizonyosság’.

[2] ‘kötelezettségének megfelelően’.

ezeket igy el uiszik, talam aztis kit immar be szedettem, oda kezdem nekiek adni aiandekon.

Az mi illeti az k*egyelme*d beteges allapattiat, edes Palatinus Vr*am*, remellem ad I*ste*n k*egyelmednek* az ki eddigh chodalatoskeppen seghitette, [b]ad[b] annira ualo egesseghet, megh altal megiünk az sullian, io octoberbennis az förödess. En ottfen megh inditottam uolt, hogy keg*yelme*d melle külgiek Zriny Vramat, maganakis uolt kedue hozzaia, de azomban monealanak ad partem, ne mozdichom touabb ezt az kerdest. En migh elek az k*egyelme*d szolgaia maradok. Tarchia es eltesse I*ste*n k*egyelmede*t sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 27 Augusti 1660.

Ex*cellentiae* V*est*r*ae*
Seruus paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Ha ueli k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, hogy innetis segithetünk ualamit, hiuassa ala k*egyelme*d az Veghbelieket, es mÿs adiungalliunk, az mi lehet köz akaratbul.

[a–a] sorközi betoldás | [b–b] sorközi betoldás

403.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. augusztus 30.

Örül aktivitásának. Az uralkodó közfelkelést rendelt; küldi száz lovasát. A szerbek átállási hajlandósága. Elegendőnek véli a Dunán inneni vármegyék hadba vonulását. Megkapta leveleit; kritizálja a kancellárt, amiért a királyi rendeletek késve mennek ki; sürgeti a közfelkelés nádori végrehajtását, ő maga és más főurak is adnak segítséget. Ha aláírják a svéd békét, az udvar is mozdul talán; egy esetleges magyar felkelést ők és az udvar el tudnának fojtani. Sajnálja betegségét, kitartásra biztatja, hiszen senki sem tudná helyettesíteni. Az uralkodó nem vonta vissza a közfelkelés elrendelését.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 73 – s.k.)[1]

Szolgalatomat aianlom keg*yelmednek*, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh I*ste*n k*egyelmede*t. Nagy uigasztalassal ertem, edes Palatinus Vram, hogy k*egyelme*d ollian Sziuessen hozza fogott, es munkalkozik ennek az szegeni hazanak oltalmaban. Es hiuattia maga melle, az kik arra ualok, igen iol chelekeszi k*egyelme*d, edes Palatinus Vram, aldgia megh I*ste*n erette k*egyelmede*t, igy immar remellem iol adgia I*ste*n az dolgot. Minekünkis insurrectiot es mustrat paranchiol ugian ö Felsege, nemis azt rezgelödmük *[!]*, mindazaltal az en Vyuari szaz louasomat el küldöm segitsegere k*egyelmednek*, megh fizetuen egy holnapra elöre. El hittem, szolgalatra nem lesznek utolsok.

[1] A második és harmadik utóirat az n. 57. levélhez csatolva található szintén n. 57. jelzettel, datálásából és tartalmából következően azonban a 73. sz. irat része.

Vgy ertem az Raczsaghis oly dispositioual, talam aianlassalis uagion, hogy ha k*egyelme*tek az Török tabort megh üti, uagy arczol fordulnak ökis az Törökre, uagy el futamodnak minniaian, es eszet uesztik az Töröknek, io uolna k*egyelme*d*ne*k fouealni eztis. ‖ De ezeket k*egyelme*d iobban tudgia nalamnal. En azt miuelem, es ezen oraban mindenütt imadsaghokat hirdetek keg*yelme*tekert, eÿel nappal Kialthunk az Vr I*sten*hez *e*tc.

Az mi illeti az mi insurrectionkat, ugy gondolkoztam felöle, talan io uolna, az Dunan innet ualok chiak keszülnenek azomban, miuel igen ala oszlott k*egyelme*dhez az uitezlö rend, hanem az Dunan tul ualok otthon leuen mustrallianak azok, felesennis uannak. Tarchia es eltesse I*st*en k*egyelme*d*e*t edes Palatinus Vram, sok esztendeigh io egessegben. Posonÿ die 30 Augusti 1660.

E*xcellentiae* V*est*rae

Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

‖ P.S. Greczben en minden leueleket, es kiualtkeppen az fölföldi Varmegieknek szollokat megh keszittettem, ö Felsege elött recitaltattam, chiak subscriptio kellett hozza, hogi Köuer Gabor el uihesse, s ihon mast ertem az Posta mestertül, hogy chiak mast uiszik k*egyelme*d kezehez, illien am az mi Cancellariusunk, chiak nem tudok bumban, mit miuelni. ‖ P.S. Megh irtam uala immar leuelemet, odais attam uala az postanak, mikor erkeznek az k*egyelme*d 22 es 26 irt leuelei edes Palatinus Vram. Az k*egyelme*d discursussarul egiebet bizoni nem mondhatok, hanem okossak es heliessek. Az en uekony teczessem az uolna, k*egyelme*d meghis az mint el kezdette, ültesse fel es mu[s]trallia megh az Magiarsagot, harangodon *[!]*, innetis Forgach Vrammal es masokkal külgiünk k*egyelme*d*ne*k, az mi lehet segitseget, mennek szaporan az szabad legheniekis. Ott megh latuan, ki uagion es ki ninchen, iteletet tehet touabbis k*egyelme*d felöle, mit chelekedhetik. Ha elegsegesnek iteli k*egyelme*d maga ereiet, auuagy emberi mod szerent securusnak de uictoria,[1] talal modott benne igy, s hogy öszue kapion az Törökkel derekassannis, kiualtkeppen ha oly közel szall k*egyelme*tek, de … in … uenimus ad capillis *[!]*.[2] Anniual inkab ha rea iön maga k*egye*lmetekre.

Talan megh leuen immar az Suecusok subscriptioia, megh batortiak *[!]* magokat az mi embereinkis. Az magiarsagh zaidulasatol bizon tartok enis, mind azaltal az ö Felsege hiuei eggiet ertuen az Nemetekkel, nem birnak uelünk. Ismael bassa taboran ne törödgiek ‖ k*egyelme*d, edes palatinus Vram, az ellen alkalmassent prouidealt immar ö Felsege, elis oszlott egy resze, az ki megh maradott, ött uagy hat ezer embernel nem több.

---

[1] ‘a győzelemmel kapcsolatban’.

[2] Talán ‘de bri[i]s in brillis’ állna a kipontozások helyén. A mondat hozzávetőleges jelentése ‘lépésről lépésre jutunk a hajszálakhoz’, talán egyfajta szójáték lehet, amit a helyes ‘*capillos*’ alak elváltoztatása jelez.

Az k*egyelme*d beteghes allapattian szanakodom, edes Palatinus Vram, k*egyelme*d nem neuezi megh az emberet, kit kellene k*egyelme*d melle uagy heliett küldeni, az pedigh legh nehezebb, idöis telik az dologhban. Ban Vram felöl irtam uala k*egyelmednek*, Homonnay Vramat illetne tiszti szerentis az allapat, de igen iffiu es, Rakoczi Laszlo nemis halgatna hozzaia *e*tc.

Iobban gondolkodom az k*egyelme*d leuelen, edes palatinus Vram, azutan többetis irok k*egyelmednek*. Tarchia I*st*en k*egyelme*det egesseghben. Posonÿ die 30 Augusti 1660.[1]

P.S. ö Felsege nem hogy uisza uonta uolna az Varmegiek insurrectioiat, de im uiszik az leueleket. En el hittem, az Erdeli hadakis uelünk ertenenek Varad uegett, ha tudnak, hogy megh uiunok.

Az kit ö Felsegehez küldott k*egyelme*tek, nem tert be hozzam, az en leueleim nekül ment el.

404.

Csáky Ferencnek

Pozsony, 1660. szeptember 7.

Támogatását ígér egy jogi vonatkozású ügyben; furcsállja a kancellár magatartását ebben; beszélni fog az országbíróval.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 259b, s.n. [fol. 27] – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine Affinis ob*servandis*sime

Salute, et officiorum meor*um* commenda*tion*e p*rae*missa. Elvévén az k*egyelme*d Levelét értem, hogy Cancellarivs Uram eö k*egye*lme az k*egyelme*d instantiájára chinalt Articulust suspendálta vólna az jövendö Gyölléssigh, s- annak executiójat megh-nem-engedné, kit én semmi uttal el-nem-hihetek, holot én olly diligenter eleiben adttam eő k*egye*lmének ezt az dolghot, megh mondv*án*, ez hallattlan dologh, s- niulis az eö Fölséghe hatalmában, hogy egjet *[!]* megh foghatta uólt eö k*egye*lme, abban kölömbet nem chelekszik. Irja ugjan k*egyelme*d, Forgach Adam Ur*am*tol hallotta, de ugy véllem, eö k*egye*lmeis mástól ertette. It lévén azért szinten most Iudex Curiae Ur*am*, beszéllek eö k*egye*lmévelis a dologhrol, s- egjéb arant is az miben lehet, őrőmest segétem k*egyelmede*t. I*st*en tarcha jo egésséghben k*egyelmede*t. Posonÿ die 7 7mbr*is* 1660.

Ill*ustrissi*mae D*ominati*onis V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[1] Ismael pasa: Bosnyák Iszmáil († 1664) budai pasa (1660–1663).

[a]P.S. Szinten hogy irok uala kegyelmednek Erkezek Páter Palkouich, ielentuen, hogy mind leuele, mind izeneti uan az Vrtul en hozzam, de megh ideie nem uolt kegyelmenek, hogy megh ielenche[a].[1]

[Kívül:]

Illustrissimo Comiti Domino Francisco Chyák, Terrae scepusiensis, Comitatusque eiusdem Comiti perpetuo, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, et Cubiculario. etc. Domino Affini observandissimo

[a–a] a bal margóra írva, a levél sorai merőlegesen

405.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1660. szeptember 9.

Rákóczy özvegyének és fiának reménybeli katolizálása. Tájékoztatást kér a török helyzetről.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 74 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom kegyelmednek, edes Palatinus Vram. Sok iokkal aldgia megh az Vr Isten kegyelmedet.

Im ala megien Iudex Curiae Vram ö kegyelme maga dolgai uegett legh inkab, azomban ö Felsegeis mind az assecuratoriat altala megh küldötte, mind pedigh megh hatta, hogy lassa, ha az Fiut aniaual edgiütt az Catholica religiora[2] hozhassa, adgia az io Isten, es akar chiak ezuelis uigasztallia, megh keseredett es szomoru sziuünket, kegyelmedis nem ketlem edes Palatinus Vram szibül fogh azon dologhban munkalkodni.

Azomban mi karban legienek ottan az allapatok, houa fordult es mit uett az Török eleiben, uarok az kegyelmed informatioiatul edes Palatinus Vram, kit igen kellene tudnunk, es az eghesz dolgot ahoz alkalmaztatnunk.

Ez napokban feles es böu leueleket irtam kegyelmednek, mast sokkal nem terhelem, igen sollicitus uagiok az kegyelmed egessege felöl, kit hogy Isten giogychon, es megh tarchion szibül kiuanom. Posonÿ die 9 Septembris 1660.[3]

Excellentiae Vestrae

Seruitor paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

---

[1] Palkovich Márton S.I. ekkor (1658–1659) a nagyszombati szeminárium régense volt.

[2] 'katolikus vallásra'.

[3] Báthory Zsófia és I. Rákóczy Ferenc katolizálására még 1660-ban sor került.

406.

Esterházy Pálnak

Pozsony, 1660. szeptember 9.

Kéri, hogy ne siettessen egy bizonyos pápai ügyet (katonai lázadás?), hallgasson rá és az országbíróra; ír a győri főkapitánynak is.

(MNL-OL Esterházy Pál iratai [P 125], I: Levelezése, n. 2957 – ered.)

Ill*ustriss*ime Comes Domine Fili ob*servandi*ssime.

Salute, et officiorum meor*um* commendatione p*rae*missa. Isten sok jokkal aldgja megh k*egyelme*det. Megh találvan a Papaiak az maghok dolgha véghét, és Iudex Curiae Ur*am* eö k*egye*lmeis azomban ide érkezvén, beszelgettem eö k*egye*lmeuel azon dologhrol, s- ugy találtuk, édes Fiam Uram, hogy k*egye*lmed ne siessen avval, hanem inkab differaltassa tovabra, mert félő, hogy el- ne veszesse k*egyelme*d, s- vannak nagy derék okaink, kikre nézve javalljuk a dilatiot, Is*te*n megh hozvan Iudex Curiae Ur*ama*t, eö k*egye*lmet job hogy akkor tanachot tarchunk ez dologrol, s- concludalljunk olljant, kihez ragaszkodván k*egyelme*d triumphálljon inkab, hogj sem mint most hozzá njulljon, és el- vészesse. Irok Győri Generalis Uramnakis, differállja ezt az mostani teoruényt eö k*egye*lme arra nézveis, hogy azok az birak, kik ez előte revisiokor jelen uóltanak, nem compareálhatnának most. Is*te*n eltesse szerenchéssen k*egyelmede*t. Posonÿ 9 7mbr*is* 1660.[1]

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*itor* addictissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a]P.S. Accommodallia k*egyelme*d az mi teczesünkhöz magat, edes fiam Vra*m*, es magais consentiallion az dilationak, többet tulaidonichon k*egyelme*d az mi teczesünknek, hogy sem mas ualakienak, egiebirant bizoni kart teszen k*egyelme*d maganak es minniaiunknak, az mit Generalis Vra*mna*k irta*m*, im uolanter küldöttem keg*yelme*d*ne*k.[a]

[Külcím: vö. fentebb, 312. sz.]

[a–a] a bal margóra írva, a levél soraira merőlegesen

[1] Az ügy vélhetően a korábbi lázadással függ össze. Vö. fentebb a 356. sz. levelet. – A győri főkapitány 1658–1660 között Luigi Gonzaga volt, utána szintén 1660-tól 1680-ig Raimondo Montecuccoli viselte a tisztséget.

407.

Forgách Ádámnak

Pozsony, 1660. október 26.

Hiteles tájékoztatást vár a törökök felől. Az újvári erődítések költségei. Félelmei Váraddal kapcsolatban. A tanácsülést nélküle is megtarthatják Bécsben, inkább Garamszentkeresztre megy.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 81 – s.k.)

Szolgalok kegyelmednek, edes Fiam Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet, regen nem uettem kegyelmednek semmi leuelet. Az török hir, az ki iön sok fele, melliket hidgiem el közülök, kegyelmedetül kellene ertenem.

Im Ezer forintot, az kit satolhattunk az Vyuari arok asasara, Zarnochai Vram kezehez hadtam adni. Az Varmegieketis requiraltam. Posony igert szaz Tallert, talam Nitra es Trinchinis ad ualamit, segichük, az mint lehet, edes Fiam Vram.

Az Török az kett Varmegiet hodittia, ki oltalmazza megh Varad ellen? Mind Palatinus Vram, mind Zusa Bechben keredzenek, s ott ki marad? Houa tegiük ez telre az armadát, miuel tarchiuk. Ö Felsege, remellem, nem sokaigh fel hiuattia az Tanachokat, en nalam nelkülis megh lehet az az consultatio. En Isten segitsegebül Szent kereszt fele szandekozom. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh io egesseghben. Posonÿ die 26 8bris 1660.[1]

Excellentiae Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 286. sz.]

408.

Báthory Zsófiának

Pozsony, 1661. április 8.

Nagybánya átadását eldöntötte az uralkodó, a határozat végrehajtását a Kamara hátráltatja.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7833 – ered.)

Tekéntetes és Nagysághos, Meltóssághos Fejedelem Aszony

Szolgalatomat ajánlom kegyelmednek, és Istenteől minden keuanata jokat keuanok. Magamis sajnállom, hogy Jakabfaluay Uram enni ideigh késsik ide fől. Ugy vagjon, eő Felseghe nem egyszer, hanem töbszeris resolvalta maghát, hogy kegyelmeteknek a Nagy Bánja megh adatassék, hanem azomban a Camora hozvan holmi rátiójt és praetensioit elő, tett valami akadékot a dologhban. Kyis nem annira akadék, mint

[1] Zsarnóczay Ferenc érsekújvári várnagy volt.

halladék fogh lenni. Ami az én szemellyemet illeti, mint eddigh, ugy ennek utannais jo szíuel segétem az k*egyel*metek dolgait. Kevánván Isten tarcha és eltesse sokaigh jo egésséghben k*egyelme*det. Posonban 8 Aprilis 1661.[1]

K*egye*lmednek

[s.k.:]
Jo akaro Attia es szolgaia
Esztergami Ersek

409.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1661. június 5.

Köszöni levelét, a jó híreket; Montecuccoli tárgyalni fog vele [ti. Wesselényivel] a teendőkről; fosztogató katonák megbüntetése; írt ő is a brezovaiaknak és másoknak, ahol Hölgy Gáspár is részbirtokos; betegeskedik, kezei erőtlenek.
(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/495, fol. 336 – ered.)[2]

Excell*entissi*me Comes Domine Fili observan*dissi*me
Salute, et paratissima seruitior*um* meor*um* Commendatione praemissa. Áldgja meg az Úr Iste*n* sok jókkal szerencséssе*n*, édes Palatinus vr*am*, k*egye*lmedet. Ezen órában vettem nagi keduese*n* az K*egye*lmed Levelét; Istennek nagy gonduiselésé és K*egye*lmetek szorgalmatos jó elmélkedése volt, édes Palatinus Vr*am*, hogi oda me*n*nje*n* k*egye*lmetek, adgja az Vr Iste*n*, hozatassa be szerencséssе*n* k*egye*lmetek az eő F*elsé*ghe Armádáját; suitesse továbbis, az hól tudniaillik diadalmassa*n* álhasson szembe*n* az ellenséggel. Generalis Monte Cuculi Vr*am*is oda megie*n*, szembe*n* leué*n* K*egyelmed*del conferentiát fogh tartany az Armádának állapattjáról. My nékűnk ittennis vadnak Csataink, jmmár ednéhány naptól foghon Tizen hat, vagi Tizen hét Lovas Katona mind csak fosztogatt, ige*n* Kőzel, három vagi négi rendbély Embertis megh fossztottanak, kit penigh ugja*n* megis őltenek, némellyeket erőss és kemény vereséggel illetué*n* Kőzűlők, úgi bocsátották el. Ezt ennire szintе*n* még ne*m* tudta*m*, hanem bószuságunkra az Akasztófánál mutatták Ky magokot, akkor Énis utánnok Kűldué*n* szolgaimot, az kik ednéhánja*n* itho*n* találtanak lenny, valamely muskateróssal edjűtt, hármat be hoztanak bennek, azokot most examináltatom. Az mi az Mihova, Tura és Brezovayakot illety, noha elégséges szintе*n* az k*egye*lmed nekÿek jrt ‖ Leuele, léué*n* mindázáltal Hőlgy Ur*amna*kis valamy kéués portioja azon Falukba*n*, reájok jrtam Énis, Leuelemet Hőlgi Ur*am* kezéhez kűldué*n*. Egéségem, bizonios, mind eddighis ige*n* bágjatt allapattal vagion, kyváltképpe*n* az két keze*m* annira el erőtlenedet, hogi mindennek nemis subscribálhatok maga*m*, javulak ugja*n* Istennek hála lassa*n* lassa*n* immár. De

[1] Jakabfalvi Miklós Báthory Zsófia birtokigazgatója lehetett.

[2] A levél Rottal János iratai között maradt fenn.

reliquo kévánom az Úr Isten kegyelmedet kévánt jo és fris egéséghben sok esztendőkigh szerencsessen éltesse, édes Palatinus vram. Posonÿ 5. Iunÿ 1661.[1]

Excellentissimae Dominationis Vestrae

[s.k.:]
Servitor paratissimus
Archiepiscopus Strigoniensis

[Kívül:]

Excellentissimo Comiti Domino Francisco Wesselény de Hadad, perpetuo in Murány, Regni Hungariae Palatino, Iudici Cumanorum, Auri velleris Equiti, Comitatuum Pest, Pilis, Solt, et Gömör Supremo Comiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Intimo Consiliario, Camerario, ac per Hungariam Locumtenenti etc. Domino Filio observandissimo.

410.

Mikes Mihálynak

Pozsony, 1661. július 1.

Tájékoztatást küld a munkácsi kolostorról és püspökségről. Kéri működjön közre abban, hogy Báthory Zsófia és I. Rákóczy Ferenc ismerjék el Parthén Pétert munkácsi püspöknek, és adják át neki a munkácsi kolostort és birtokait.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Rákóczy [E 190], Iratok, n. 7857 – ered.)

Spectabilis ac Magnifice Domine, Amice Nobis observandissime

Salute et officÿ nostri Commendatione praemissa. Miben légyen, es régtől fogva miben volt az Munkaczÿ Kalastromnak es Püspőkségnek allapattÿa, ezen includalt[2] informatiobül *[!]* megh foghia ertenj kegyelmed. Kerjűk azért szeretettel kegyelmedet, ne szanÿa faratsagat, adlaborálÿon az Fejedelem Aszonynal eő kegyelmenel es az Iffiu Fejedelemnelis, amovealtassék ez az mostani, minden igassagh ellen intrudált Schismaticus Püspők az Calastrombűl *[!]*, helheztessék oda Partenius. Ne tarczon ellent benne, sőt magais hadgÿa megh az Fejedelem Aszonÿ, hogÿ ez utan Partenius Püspőktől főggjőnek es halgassanak az Munkaczÿ districtusban leuő Orossy Papok, adassak megh eő kegyelmek azon Kalastromhoz az régÿ Fundatio szerént pertineálló joszagokat es jővedelmeket, s ne tarczák megh eő kegyelmek ezt az keves egÿhazÿ joszagot, mint hogÿ nemis batorsagos az egÿhazÿ joszagok birassa, mert ez illÿen az igaz Keresméntis megh szokta emyszteni, sőt ha eő kegyelmek ezt megh adÿak, az maga birodalminak szaporab terjedéssét varhattÿak, s masképpenis Istennek bő aldassat fogiak experialni. Mellÿ irant valo kegyelmed faratsagat kedvessen vivin más dologban megh szolgallÿuk kegyelmednek. De reliquo Isten tarcza es eltesse kegyelmedet. Posonÿ 1 Julÿ 1661.[3]

---

[1] Az említett települések: Miava, Ótura és Brezova.

[2] Nem találtam.

[3] A szakadár püspök: Zejkán János.

Sp*ectabi*lis ac Mag*nifi*cae Dom*ination*is Ves*t*rae
[s.k.:]
Ad seruien*dum* paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]
Spectabili et Mag*nifi*co Domino Michaëli Mikess, Capitaneo Arcis Múnkacsien*sis*. Domino Amico N*obi*s observan*dissimo*.

411.

Forgách Ádámnak
Trencsén, 1661. szeptember 22.

Örül gyógyulásának; a török veszély már nagyon közeli, vigyázniuk kell. A törökök támadása mindenképpen elkerülhetetlen lett volna, ki kell használni a lehetőséget. Kölcsön nem tud adni, nincsen tartalékja, és nem akarja ezzel jó viszonyukat beárnyékolni a későbbiekben. Ügyeljen Párkányra.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 83 – s.k.)

Szolgalatomat aianlom k*egyelmednek*, edes Fiam Vram. Sok iokkal aldgia megh I*st*en k*egyelmedet*.

Örömmel ertem az k*egyelmed* leuelebül, edes Fiam Vram, hogy I*st*en k*egyelmedet* az hidegh lelesbül megh könniebbitette, erösittse I*st*en k*egyelmedet* es tarchia megh szegeny hazank szolgalattiara. Megh uallom azt, hogy innen toua bar bizoni minkis iobban fel nissuk szemeinket, es uigiazzunk, minekutanna irritauimus crabrones.[1] Ökis chinalnak tabort, es igiekeznek az Taliot megh teriteni. Mi pedigh azirant eppen keszületlenek uagiunk.

De mit tegiünk, annekülis chiak megh chelekedte uolna azt az Török, miheliet modgia uolt uolna benne. Hiszem minniaian teli torokkal kialtoztuk, chiak az Törökkel uesznenk öszue, chiak mennenk reaia *e*tc. Azt immar megh adta uolna alkalmassent az io I*st*en, chiak fognank raita eggiarant, es miuelnenk mindent, sepositis quibusuis affectibus[2] *e*tc.

Keuannia k*egyelmed* hogy en kölchönbeli penzel megh segichem k*egyelmedet*, kit io sziuelis megh chelekednem, ha mas idöben uolnank, de im lattia k*egyelmed* edes Fiam Vra*m*, ezennel ennekem semmi iöuedelmem nem talal lenni. En pedigh eddigh ladaba nem giüitöttem, hanem tudgia I*st*en es ez uilagh, mire költöttem az en keues iöuedelmemet. Egiebirantis had maradgiak az k*egyelmed* io akaro szolgaia, es ne legien giülölseghre ualo materiam, nullo excepto[3] minden idöben experialta*m*.

[1] 'darázsfészekbe nyúltunk'.

[2] 'bármilyen fenntartást levetve'.

[3] 'kivétel nélkül'.

De primo ad ultim*um*[1] kerem k*egyelmed*et igen szeretettel, accommodallia k*egyelme*d ez idöhöz magat, edes Fiam Vram. Ha minap k*egyelme*d helt ad uala az en szep keresemnek, eddigh Parkant Zambek notaiara foghattuk uolna, kire hogy k*egyelmednek* azutannis szeme legien, kerem igen szeretettel. Tarchia es eltesse Is*te*n k*egyelmed*et, edes Fiam Vram, keuanatos io egesseghben. In Thermis ad Trincinium 22 Septembris 1661.

Excel*len*tiae V*est*rae

Seru*itor* addictissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 407. sz.]

412.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1662. március 8.

Bécsben járt. Részletekről Zichytől és Szentgyörgyitől hallhat. A tanácsosok szétszéledése után tett javaslatot Porzia az országgyűlésre, amit ő maga ellenez. A magyarországi hadak tartására megfelelő forrásokat ígértek. Áprilisban fürödni szándékozik. A 20-ára hirdetett rendkívüli ítélkezési ülésszakon nem tud részt venni. A kassaiak megbüntetése. Köszöni a borokat és sajtokat.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 83 – ered.)

Szolgálatomat ayánlom K*egyelmed*nek édes Palatinus vr*am*. Sok jókkal áldgja megh az Úr Is*te*n k*egye*lmedet.

Én megh járám Béchi galibás és bajos utamot, K*egye*lmednek eleőb ne*m* jrhattam, kit szüntele*n* occupatioim mÿát, kit penigh miuel a dolghok véghez ne*m* mentek vólt, mostis ne*m* repetálo*m* azokat, kiket k*egye*lmed Zichy Ura*m*tól megh értet, és az eszéki dolgokotis, még ez Leuele*m* oda érkezik, megh érty Szentggjőrgi Ur*am*tól beőségesse*n*. Az után, hogi az teőb Tanács Urak el oszlottak Bécsből, p*ro*ponálta Portia Ura*m* az Gyűllés állapatját, mellyet Én sok Argumentumokkal oppugnálta*m* ugian, és dissvadeáltam, a minthogi, mostis ennéke*m* csak ne*m* tetczik, mind azonáltal eők meghfőzték vólt jmmár az dolghot, és csak fel adták. Adgja Is*te*n legie*n* jó successusa, és végezzűk el olljan hamar, az mit eő F*elsé*ghe kévánnja, és reménly.

Igen igen fogadák, hogi ezután ne*m* lesze*n* fogjatkozás, kész pénzel foghják az hadakot tartany, és hogi eddighis ruhájokon kéuűl, munitio nélkűl, és a kit az electorok adtak, az kit eő F*elsé*ghe kj adott, kész pénzűl az Magjar országhi hadak táplálására egy Millio és hét száz ezer forint. K*egye*lmed tudgia jóbb*an* az feőlfeőldőn, ha kőltőttek || annit élésekre a hadaknak [a]Tizen egi hólnap alatt[a]. Ha az a Summa K*egyelme*d kezénél lett vólna, el hitte*m* az feőlfeőldőn ne*m* vólna mostan a syrás, riuás.

---

[1] ‘elsőtől az utolsóig’.

Eő F*elsé*ghe ige*n* kévánnja, hogi k*egye*lmed kőzelgesse*n* jde, és otta*n* ne Késsék. Én az én Főrődésemet úgi rendelte*n*, ha I*ste*nnek úgi tetczik, Aprillisbe*n* visze*m* véghez, arra nézue kijváltképpe*n*, hogi a jobbik karom mostis azon galibáb*an* vagjon, mint azelőtt. Ky ha igi lesze*n* a Gyűléshezis, keués hasznomot vehetik ennékem. Légje*n* mindenekbe*n* az I*ste*n akarattja. Mint rendeli k*egye*lmed a maga főrődését, áll az k*egye*lmed akarattjá*n*, vélem, hogi k*egye*lmedis p*rae*mittállja az héuizett.

Pro 2O. hirdetett Extraordináriára, adná I*ste*n, hogy mehetnék, de módom ninche*n* benne, alég hisze*m*, hogi megis lehesse*n*, Kin léué*n* az Regálisok, előttűnk az Országh Gyűllése, akkor jobb*an* és alkalmatossabb*an* véghez mehetne, nemis excusálhatná senky magát.

Betthlen Farkas Ur*am* és a Cassaj Kőuetekis hogi útb*an* vannak, mondgják, én ne*m* hallok semmit felőllők, hogi kőzelgenének. Az én elmém ott jár, hogi eő F*elsé*ghe az Cassayakot a Gyűléssre citáltassa, a hol az Tábla, el || hittem, megh svljoséttja eőkeőt. Bizony nagi Scandalum és rosz példa ebbe*n* hadny azoknak gonoszágát. Ha jmmár eő F*elsé*ghe Tőrrel ne*m* akarta, otta*n* csak peőrrel megbűntetné eőkeőt. Ha az k*egye*lmed jó tetczése accedál, reméllе*m* véghez megie*n*.

Az k*egye*lmed kűldőtte Borokot, és Sajtokot megh szolgálo*m* K*egyelmedne*k. Bort tőbbetis akarok vetetny a javáb*an*. Most teőbbet ne*m* jrok k*egye*lmednek. Adgja Iste*n* lássam k*egye*lmedet rőuid nap Kévánatos egéségbe*n*, maradvá*n* még élek az k*egye*lmed szolgája. Posonÿ die 8 Martÿ. 1662.[1]

Excellentiae V*est*rae

[s.k.:] Seruus paratissimus
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a–a] lapszéli betoldás

413.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1662. március 17.

Tárgyal Rottallal és a kancellárral, Apafi és a törökök támadása várható, nyilvánítson véleményt az uralkodónak és vele is tudassa, mi várható a felső-magyarországi főurak, vármegyék részéről. Két ügyben sem kapott tőle választ. Kéri, rendezze viszonyát az országbíróval, aki szintén kész erre, nézeteltérésüket félreértések és intrikák okozták. A trencséni fürdőbe készül.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 75 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandissi*me

Szolgálatomat ayánlo*m* k*egyelmedne*k édes Palatinus Ur*am*. Sok jókkal áldgia megh az Úr I*ste*n k*egyelme*det. Megh érkezue*n* Cancellarius Ur*am* és Rottal Ur*am*, noha csak

[1] Bethlen Farkas († 1679) 1667-től Fehér megye főispánja, 1678-tól erdélyi kancellár, történetíró. – A tábla: a Királyi Ítélőtábla *(Tabula Regia)*.

rőuide*n* beszélhette*m* eő k*egye*lmekkel, azt mintazonáltal Kit k*egyelme*dis ednéhánszor inculcált, bizoniossa*n* értuén eő k*egye*lmektől, mind másunnétt, hogi Apaffi a Tőrőkkel edgjűt ezennel rajtunk leszе*n*. Én el ne*m* mulatta*m* mind az előtt, s-mind most urgeálni ighe*n* szorgalmatossa*n*, hogi eleit uegiék és prouideálljonak. De ez ne*m* elégh, hane*m* in particulari eleibe*n* kellene adnj eő F*elsé*genek, mit cselekedjék; a minthogi aztis, az főlfeőldi Uraktól és Vármegjéktől várhaté eő F*elsé*ghe Resistentiát, és mineműt. Kibe*n*, miuel k*egyelme*d nálamnál, seőt nálunknál tanúltabb, és jobba*n* tudja az állapatokat; kérem ige*n* k*egyelme*det irja megh maga jó teczését eő F*elsé*ghének, és túdósétcho*n*, stanicho*n* megh engemetis; Ky feőlőtte ige*n* szűkséges. Nemis Kellene késnűnk se mi nékeőnk, se eő F*elségéne*k, hane*m* quic*qui*d potes, manibus tuis instanter operare.[1] ‖

Az Gyules véghetis jrtam vala K*egyelmedne*k, édes Palatinus Ur*am*; az Kassaÿak citátiojárúlis, de ne*m* lén semmi választom.

Arról sem vólta*m* feledéke*n*, hane*m* diligenter szólotta*m*, ne vétche*n* k*egyelmedne*k, hane*m* Tarcho*n* jó edgjességet Iudéx Curiae Ur*am*, Kire nagi Kész vóltát, és igyekezetét ajánlottais eő k*egye*lme. Úgÿs látom, mind Kűlőmbe*n* vadnak az panaszok. Eő k*egye*lme se az k*egye*lmed beőchűlleti elle*n* ne*m* szólott egi szótis az Menjegzeőbe*n*, seőt beőchűlettel iuott az k*egye*lmed egéségéert. Se az Strechéni visza váltás,[a] se pedigh az határok recuperálasát ne*m* osztro*m*lotta, avagi el bontany ne*m* Kévánta, és ne*m* Kévánnja eő k*egye*lme; nemis igyekezett azon, se ne*m* practicált senkiuelis. Egi szóual, nilvá*n* vagio*n*, hogi csak valami gonoszakaratú Emberek igyekeznek k*egyelme*tek kőzőtt effele Ky gondolt hazúghságokkal igyenetlenséget és giűleőlséget szerezni. Kiknek hogi k*egye*lmed hitelt ne adgjo*n*, seőt megh ‖ rivogassa az olja*n* hizelkedeőkőt, feőlőtte ige*n* szűkséghes, Kéremis szeretettel k*egyelme*det, édes Palatinus Ur*am*. Egi Kavaller sem kévánhat ennél nagjobb satisfactiót. Vagio*n* bizonj Kyuel giűleőlkődnűnk, és ha valaha kévántatott, most az edgyszer szűkséges kőzőttűnk az jó edgjességh. Itéletet veszе*n* Is*te*ntől az, Ky szerzőÿe és Kőueteőjeis az jdegenséghnek. Én Is*te*n segéthségéből 26. p*rae*sentis[2] megh jndúlok, és sÿetek az Trenchini héuézbe*n*. Az Én kezem most se*m* akar jobba*n* lenni, ne*m* segéthetnek a Doctorok, hane*m* főrődőm, az még főrődhete*m*, mert p*ro* 26 Aprilis[3] eő F*elsé*gheis megh akar jndúlni Béchbeől az Gyűllésre. Én még élek, az k*egye*lmed szolgája maradok. Tarcsa, és éltesse I*ste*n k*egye*lmedet sokáigh jó egéséghbe*n*. Posonÿ die 17. Martÿ 1662.

Excellentiae V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a tárgyrag a tollban maradt

[1] ‘mindazt, amire képes vagy, kezeiddel állhatatosan vidd végbe’.

[2] Március 26-án.

[3] Április 26-ra.

414.

Wesselényi Ferencnek

Trencsén, 1662. április 7.

Fürdőkúrája végeztével ő maga is siet Pozsonyba. A törökök és románok mozgolódására a Tiszántúlra egy német–magyar hadtestet kellene vezényelni, nehogy az ottlakók behódoljanak.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 76 – ered.)

Szolghálatomat ayánlom édes Palatinus Vram K*egyelmedne*k, Sok jókkal áldgya megh az Vr I*st*en k*egye*lmedet. Az K*egye*lmed Leuelét ez*en* órában uette*m* itt az héuézbe*n*. Eőrőmest érte*m*, édes Palatinus Vr*am*, hogy útba*n* vagio*n* k*egye*lmed, és sÿet Posonba*n* menny. Én még I*st*en segétségéből valamy Tiz napigh főrődőm az kezemre nézueis itte*n*, kinek ha jobbúlását és kőnnjebbűlését fogo*m* érezny, talam még addigh se*m* késem, hane*m* megh indulok Énis, és sÿetek visza menny. Az my az Tőrők, és az Oláhok jndulattját illety, én azt miheljett értette*m*, irta*m* alázatossa*n* eő F*elsé*ghének, csinálljon egy Corpust mind Német, s- mind penigh Magjar Hadból állót Tiszán túl, hogy óltalmazhassák az eő F*elsé*ghe hyvey magokat mind ott Tiszá*n* túl, mind penigh az Tiszá*n* innét, s- ne conjungálhassák némely rosz akaratú Emberek vélek magokot, és ne opprimáltassanak éppenséggel az kik az eő Főlsége héuségébe*n* meghmaradtanak, és hogy igi kénszeréttetuén ne álljonak ezekis az Tőrőkhőz, s- ne kellessék vélek egjűtt reánk jőnny nékÿek. Ez mostis az Én tetczése*m*, és opiniom, Kyről álmodnaké valamit ezjránt vagi sem, azt én ne*m* tudom. Ezek utá*n* adgja I*st*en kévánatos jó egéségbe*n* látno*m* Posonb*an*, édes Palatinus Ur*am*, K*egye*lmedet.

Ex Termis ad Trinchin[1] die 7. April*is* 1662.

Excellentiae V*est*rae

Seruus paratissimus

[s.k.:] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

415.

Wesselényi Ferencnek

Trencsén, 1662. április 13.

Köszvénye kiújult, nem tud lábra állni. A Pozsonyba érkező uralkodót ezért nem tudja fogadni, Pálffy Tamást javasolja helyetteséül, annak mintájára, ahogy Pázmányt helyettesítették Sopronban.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 77 – ered.)

Szolghálatomat ayánlo*m* k*egyelmedne*k, édes Palatinus Ur*am*, sok jókkal áldgja megh az Vr I*st*en k*egye*lmedet. Vala szándekom, hogi I*st*ennek segétségéből, jnnét 20. p*rae*-

[1] 'a trencséni fürdőkből'.

sen*tis*[1] megh jndúlljak, jauúltanakis vala alkalmassent Lábaim, noha keze*m* még sem, mind azo*n* által őrűlué*n* Keués jauúlásnak megherőltet*ém* Lábaimot, és egy éÿel mindgjárást roszabb és az előtt szokatlan Kőszuény szállott belé nem Kichin fajdalommal; mire adgja az Vr I*st*en továb, ne*m* tudom. De Én vgi látom, ha ugian megh indúl eő F*elsé*ghe p*ro* 26. Aprilis[2] Béchből, jele*n* ne*m* lehetek, hane*m* fogadgja k*egye*lmetek eő F*elsé*ghét I*st*ennek áldásával. Az Salutatio illetné vgja*n* méltóságára nézvé*n* Cancellarius Vr*ama*t, de miuelhogi eő k*egye*lme házy szolgha, gondolta*m* Pálffy Thamás Vr*amna*k deferálni, elérkezvé*n* akkorra. Sopronbanis úgi teőrtént, hogy meg betegeduén szegén Pázmán Cardinál, nem az Cancelláriusnak, sem az Győri Pűspőknek, hane*m* Dráskouics Ur*amna*k deferálta ezt a Tisztet. Azon lészek mindazonáltal, ha I*st*en eletbe*n* megh tart, vagi jauúlok njavaljaimból, vagy ne*m*, pro prima May[3] hogi jelen legiek Posonb*an*. ‖ Adgja I*st*en lássam k*egye*lmedet édes Palatinus Ur*am* és találljam jó eghéségbe*n*. Ex Termis ad Trinchin,[4] Die 13. Aprilis A*nn*o 1662.[5]

Excellen*tiae* V*est*rae
Seruus paratissimus

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*
p*ro*pter aegritudin*em* manu aliena.[6]

[Külcím: vö. fentebb, 373. sz.]

416.

Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1662. október 6.

Kéri, hogy a rendkívüli bíráskodási ülésszakot ne Zsolnán, hanem Beszterce[bányán] tartsa, Garamszentkeresztről oda el tudna menni, és más bírák is könnyebben; ajánlja unokaöccsei ügyét és kéri, hogy már novemberben tartsák meg az ülést.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 78 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, D*omi*ne Fili ob*servandissi*me

Szolghálatomat ayánlom k*egyelmedne*k, édes Palatinus Vr*am*; Áldgia megh az Úr I*st*en sok Iókkal k*egye*lmedet. Aze*n [!]* k*egye*lmednek szólló Leuelemet megh jrtam vala immar, mikor a Roznaÿak Szombatból visza jűuén megh hozákaz *[!]* k*egye*lmed nékem Irott beőczhűletes[a] Leuelét, melybeől érte*m*, hogy pro 6. Nouembris[7] akar k*egye*lmed

[1] ‘április 20-án’.

[2] ‘április 26-ára’.

[3] ‘május elsejére’.

[4] ‘a trencséni fürdőkből’.

[5] Az 1635. évi soproni országgyűlésről lehet szó. Ekkor a kancellár és a területileg illetékes ordinárius győri püspök Sennyey István személyében ugyanaz volt, Draskovich György váci felszentelt püspökként, a püspöki kar Benjáminjaként fogadhatta II. Ferdinándot.

[6] ‘betegség miatt idegen kézzel’ (ti. az aláírás).

[7] ‘november 6-ára’.

Extraordinariákot szolgháltatny Solnán. Igen dichérem, és kévanomis az Igassághnak Kyszolgháltatását, vgi áld az Úr Isten megh bennűnkeőt. Sólnára En nem mehetek, Édes Palatinus vram, teőrődőtt Ember léuén másképpenis, hanem ha kegyelmed Beszterczere Terminál, oda talán reá verekedhetem Szent Keresztbeől, mert Istennek áldásából az Szándékom, hogi utóllya felé ennek az holnapnak Szent Keresztben legjek: hanem ha kegyelmednek úgi tetczenék, és más akadékja nem vólna, pro 13 [b]Novembris[b] vagy abban az egész hétben, és jőuendőbenis akár melly Nap azokban az hetekben reá érkezném, és igen akarván, ha euuel az occasióval az En Eőcséim Teőrvennjeis elővétetnék; egjéb-akadékot benne nem találok, hanem ha az szűret impediálná: de az minémű szűrettjek ezjden ‖ lészen az embereknek, nem sok nap Kell el végezéséhez. Solnára, bizonios, a Byrákis nehezen és nem őrőmest mennek, Kőnnjebben Beszterczére, nemis Kellene, az Én vékony tetczésem szerint, olljan meszére az Innepek fele halasztany. Tudgia kegyelmed, édes Palatinus Uram, nehezen és régenis várják ezt az Szegény Causánsok, az kik szenuednek, és azonban Ky tudgia, michoda akadék gátolhatná megh jó szándékát kegyelmednek; azért mégis az Én vékony tetczésem az uólna, hogi Szent Márton nap után,[1] mennél hamaréb lehetne, szolgháltatnának megh azok az Tőrvénjek. Légjen mindenekben az kegyelmed beőlcs ítélety, és akarattja. Tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet sok Esztendeigh jó egéségben. Ex Termis ad Trinchin,[2] die 6. 8bris. 1662.

Excellentiae Vestrae

Servitor paratissimus

[s.k.:]

Archiepiscopus Strigoniensis

[a] a szó sorközi betoldás | [b] a szó sorközi betoldás

417.

Forgách Ádámnak

Trencsén, 1662. október 16.

Megkapta levelét, üzenetét; barátságos megegyezést javasol perében; ő maga mindig a békesség híve volt.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 85 – ered.)

Excellentissime Comes, Domine Fili observandissime

Salute, et officiorum Commendatione praemissa. Áldgja megh az Vr Isten sok Iókkal, édes Fjam Uram, kegyelmedet. Pesty Uram megh-ada az kegyelmed Leuelét, szóualis űzenetit referálta. Im azért irtam Cancellarius Uramnak eő kegyelmének, hogi inkább kegyelmetek az Aszonnjal edgymás Kőzőtt számot vessen, és per patvar nélkűl, az Ky adóssá marad, elégétse megh egi mást. En nem léuén ez jdeighis semmi pernek és veszekedésnek jnditója,

[1] November 11.

[2] 'a trencséni fürdőkből'.

akaruán inkáb, ha kegyelmetek Kőzőtt Atjafiúságos-képpen véghez mehetne az a Edgjesség és alku, hogi sem mint perrel, patvarral. Ez utánnis kegyelmednek mindenben, mind egjéb dologban tehetségem szerint űgjeKezem *[!]* szolghálny és kedueskedny. Tarcsa és éltesse Isten sokáigh jó eghésséghben kegyelmedet. Trinchinÿ die 16 8bris. 1662.[1]

Excellentiae Vestrae

Servitor paratissimus

[s.k.:]

Archiepiscopus Strigoniensis

[Külcím: vö. fentebb, 407. sz.]

418.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1662. november 15.

Az uralkodó Holst ezredes által hozott levele alapján véleményt mond a német csapatok magyarországi elhelyezésének problémáiról.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 79 – ered.)

Excellentissime Comes Domine Fili observandissime

Szolgállatomat ajánlom Kegyelmednek, édes Palatinus Vram; sok jókkal áldgia meg Isten kegyelmedet. Ezen órában érkezék eő főlségétől emberséges és bőchűlletes Colonellus Holst, mi dologban és mit irjon énnékem eő főlsége, nem itéllem szűkségesnek repetálni, miuel Kegyelmednekis szórul szóra azonokat *[!]* irták, melliekről az én vékoni tetczésemet és opiniomat kegyelmeddel eőrőmest kőzlőm.

1mo; Azt itéllem, hogi valamit az Ország giűllésében végeztűnk eő feőlségéuel edgiűtt, meg kell azt állanunk az mi részűnkrűl. Kihez képest az városokat, melliek az Limitatio szerént bé nem akariák venni az Németeket, kénszeréthetni minden módon és utonn, mert ha edgÿk nem tartozik meg tartanni, az másik hasonlókeppen. Procedalhatni, ha ugian ugi akariais az ember, ellenek, uti exigentes se contra publica Regni statuta,[2] ha az én Iobbágÿm és Lakoheliem szenued, szenuedgien eőis.

2ndo; Hogi ninchen elegendő heliek és hailékok, ott az houá rendelték eőket. Ugi remélem, hogi az Kegyelmed szorgalmatossága és io gonduiselése el igazétotta eddig az dolgot, Fűlekbenn, Széchenben, Giarmathbann és Bujákbannis. Miuel ‖ azért az mennÿre én tudom, mind ezekhez azz Heliekhez nem mesze vagion az erdő, hordhatnanak fát, és chinálhatnak magoknak guniókat, nem kell ugi bannÿ, mint az Szőgiéniek bántanak Német Szőgiénnel, az kit mind falustul takarékossan chak el hordottanak.

---

[1] Lippay vélhetően Forgách Batthyány Borbálával, Forgách Zsigmond özvegyével folytatott, elhúzódó perére utal. Bár a szövegkörnyezet megengedi, nem valószínű, hogy az érsekújvári főkapitány saját feleségével, a nála 25 évvel fiatalabb Maria Katharina von Rechberggel († 1686) pereskedett volna.

[2] 'mint az ország köztörvényei ellen cselekvők ellen'.

3tió; Difficultas vagion Palánkrul, az hol szaporánn halnak pestisbenn, az houá ha tészi ember eőket, mind el dőglenek, kiről az Keg*yelme*d ió tetczését és dispositioját kiuánom érteni, és várom, edes Palatinus Uram.

4tó Nográdbann két difficultas vagion. Edgÿk, az mondgiák, ninchen hel, de az kik tudgiák chinniát az helnek, azt mondgiák, hogi lehet affelől, miuel olli igen el keuesedtenek mind az magiar, s- mind az Német vitézlő rend, hogi alig vagion ollikor négi, kiuálképpen magiar, az ki az kaput fől vonnia és az strását állia. Második, miuel éllienek, holott ottan pénzen sem találni: Itt vagion kőzel Zoliomban az én Palánki Tisztartom, által hiuatom, és beszéllgetek énis véle, de chak mostis egész faluimat rontották el és praedálták fől az iámbor Németek.

5tó; Hogi az Vármegiék pénzenn éllést suppeditállianak, és bé vigienek képes árron, aztis el végeztuk az Giűllésbenn, és méltó megh tartani, az hol kiuáltképpen nem találhat az piatczon. ‖

6tó Minékűnk arrul eő Feőlsége semmit sem ir, se k*egyelmed*nek, se énnékem, hogi Kenieret ingien adgiunk nékiek, héábannis vólna. Az Dunántul való fő fő Urakat el hiuatta volt eő Főlsége Béchbenn, vátig *[!]* vólt azon az Német Tanách, hogi meg igériék, de semmit nem efficialtanak.

Ez az én vékoni discursussom az főlliől neuezett Punctumokrul, tudom, hogi k*egyelme*d bőlch elméje szerént fől találllia jobban mind ezeknek oruosságát. Tarcha I*st*en sokáig kedues ió egességben k*egyelme*det. Datum ex S*ancta* Cruce 15 9ris. A*nn*o 1662.[1]

Excell*entissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seruus addictissimus

[s.k.:] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

419.

Wesselényi Ferencnek

Garamszentkereszt, 1663. január 2.

Igen betegeskedik. Kéri a katolikusokat gyalázó körmöci főprédikátor példás megbüntetését; javasolja, hogy száműzesse az országból, ahogy II. Ferdinánd tette egykor a pozsonyi prédikátorral.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 80 – ered.)

Szolgállatomat ajánlom k*egyelme*dnek édes Palatinus Uram. Adgion az Ur I*st*en K*egyelme*dnek sok bóldog Uÿ esztendőket kiuánatos ió egésségbenn szerentéssen meg érni és elis mulatni. Miulta ide Sz. Keresztbenn jőttem, semmi ió egésségem nem szólgálla, mostis chak az ági fenekét niomom. Itt azért immár touább nem késem, hólnap I*st*en segétségéuel megh induluánn egienessen Poson felé megiek. Adgia I*st*en lássam ió egésségben k*egyelme*det.

[1] Kolonell Holst: Jakob von Holst hadmérnök, aki az 1660-as évek elejétől tartózkodott Magyarországon, és számos hazai vár leírása, rajza maradt fenn tőle.

Az Kőrmőczi feő Praedikator minémű rut és gialázatos szókkal praedikall publice mindniajunk bőtstelenségére az Catholica relligio ellen, ex inclusis böuebben meg érti K*egyel*m*e*d. Ez immar nem praedikallas, hanem szidalmazás és annális tőbb. Tudom azt édes Palatinus Ur*am*, hogi edgi Posonÿ fő Praedicatort hasonló chelekedetiért az akkori k*egye*lmes Urunk eő Feőlsége nem chak az városbul, de egész Magiar Országbul ki űzetett. Ennél noha tőbbet erdemelne ugian ezen Kőrmőczi Fő Praedikatoris; kérem mindazáltal K*egyel*m*e*det, édes Palatinus Ur*am*, mutassa k*egyel*m*e*d jo Zelussat az Catholica religiohoz, és bár chak hasonló például azt officiallia Palatinusi authoritássáual, hogi ezis nem chak az Városbul, hanem egész Magiar Országbul űzettessek az ott lakos Catholicusok consolatiojokra. ‖ Az kik ezen chelekedettin az Praedikatornak annÿra conturbaltattanak és megh indultanak vólt, hogi chak nem meg őlették magok érette, ki ezutánnis meg tőrténhetnék, ha most in tempore nem remedealtatnék.[1]

Bory Miháli Uramat várom vala erre, reá feleluen itt létekor, hogi visza jőuett bé tér hozzám eő k*egye*lme, de igen el késék: Eő K*egye*lmétől izentem confidenter k*egye*lmednek némelli derék és fontos dolgokrul, kikről, kérem k*egye*lmedet szeretettel, adgion ezutánnis ió resolutiot k*egyel*m*e*d, és tudósétson felőlle. Isten tarcha és éltesse K*egyel*m*e*det sokáig kiuánatos és kedues ió egésségbenn. Ex S*ancta* Cruce die 2 Ianuar*ii*. A*nn*o 1663.

Excellen*tissi*mae D*ominationis* V*est*rae

S*ervi*tor addictissimus

[s.k.:] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

420.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1663. február 3.

Az ítélkezési időszak és unokaöccsei pere a selmecbányaiakkal. A felső–magyarországi vármegyék mozgolódása. Draskovics Miklós életveszélyben. A váci püspök végrendeletének végrehajtása.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 82 – ered.)

Excellentissime Comes D*omi*ne Fili obser*va*nd*issi*me

Salute et Seruitÿ mei Commen*datione* p*rae*missa. Az k*egyel*m*e*d Leuelét, édes Palatinus Ur*am* vettem. Innétis irtam már az utánn, kit ugi gondolom, meg adtanak eddig K*egyel*m*e*dnek. Ertem aztis, hogi k*egyel*m*e*d pro 26 praesentis terminált[2] Beszterczére, de miuel ott chak szinténn az Transmissiok reuidealtatnak, nem immiscealhatni

[1] Körmöc-, Selmec- és Besztercebányáról 1673-ban kényszerítették távozásra a protestáns prédikátorokat. Mihalik Béla Vilmos, *Die Verfolgung der Prediger aus Schemnitz*, Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas (PUGW 10), Wien 2014, 215–221.

[2] Február 26-ra.

kőzikbenn az Előtseim Causajat Selmeczbánniaiak ellen. En azért k*egyelme*dtől annak reuisiojára más Extraordinarius terminust várok, kit tudom, rőuid időnn p*rae*figalni és celebralni fog k*egyelme*d itt Posonban.

Azombann itt olli hirekis vannak, hogi az fől földi Vármegiék ismett molialnak valamit, és hogi Congregatiot tartuán nem régenn, kőueteket kűldenek eő Feőlségéhez, de ezt én chak bizontalan és piaczi hirnek tartom; kérem k*egyelme*det, ha mi bizoniost értett vagi fog érteni K*egyelme*d[a] ne neheztellien houá hamarébb tudósettani felőlle.

Irják Dráskouith Miklós Ur*am* ellen,[b] hogi nagi harag vagion[c], mind az Generalis maga, s- mind az tőbb Német vitézek igen fenegetik, hogi valahol kaphattiák, szekerébennis meg lőuőldőzik, kihez képest Horuát Országban vette ritirádáját, mig meg enihődik neheztellések. ‖

Cancellarius Ur*am* itt vagion nállam, várom Iudex Curiae Uramatis, szegén váczi Pűspők Ur*am* minket rendelt Testamentomának Executoriuá, kibenn ugian sub onere conscientiae[1] adjural és Kénszeréttis bennűnket. Most akariuk ezért el igazéttani és effectusban venni szegénnek utólsó akarattiát. In reliquo I*st*en sokáig tartsa és éltesse k*egyelme*det kiuánatos ió egésségbenn. Datum Posonÿ die 3 Febr*uarii* A*nn*o 1663.[2]

Excellen*tissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Seruitor addictissimus

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó sorközi betoldás | [b] a szó sorközi betoldás | [c] utána kihúzva: 'ellene'

421.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1663. február 21.

Nem kíván válaszolni éles hangú levelére; korábban is csak azért írt neki bizonyos dolgokban, mert hazáját kívánta szolgálni. Most csupán az uralkodó parancsára keresi meg.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 81 – ered.)

Excellen*tissi*me Comes D*omi*ne Fili obser*vandissi*me

Szolgállatomat ajánlom k*egyelme*dnek, és kiuánok I*st*entől minden jót és bőuséges áldást. Az k*egyelme*d nehéz és eles pennáual irt Leuelét vettem ugian, de én arrul most nem kiuánok replicalni, mennien inkáb az tőbbi után ezen rubususonnis[a] *[!]* pacien-

[1] 'a lelkiismeret terhe alatt'.

[2] Draskovich Miklós († 1687), Nádasdy Ferenc veje, 1666-tól mosoni főispán, 1681-től országbíró. Felköttetett néhány fosztogató német katonát, ezért kellett meghúznia magát horvátországi birtokán. – A váci püspök: Szentgyörgyi Ferenc, aki 1662 októberében halt meg Temesváron, diplomáciai misszióban.

tiaual. En nem más végre kiuántam vala némelli dolgok felől értenni k*egyelme*dtől, hanem igiekezuén, miuel kezemmel, lábommal nem lehet, valami experientiámmal szolgálnom romlani indúlt hazámnak. De miuel hogi az sem kell, ugi látom, békét hagiok efféléneki*s*, és alkalmatlan mássaknak *[!]* sem lészek.

Ez Leuelemet hogi irom és buséttom vélle k*egyelme*det, kéntelenett az eő Feőlsége k*egye*lmes parantsolattia, mellinek hogi engedelmes legiek, im irok, noha tudom, nem szűkség azis, mert egiébirántis k*egyelme*d, constall én nállam, eléggé animatus mind az eő Feőlsége szólgállattiában, mind penitt veszendő hazánknak és Nemzzetségűnk*ne*k óltalmára és meg tartására. Es ha nem volnais, keueset officialna az én irásom és kérésem.

Tarcha és éltesse I*ste*n k*egyelme*det. Datum Posonÿ 21 Febr*uarii* A*nno* 1663.

Excell*entissi*me D*ominationis* V*est*rae

S*ervi*tor parat*issimus*

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] vélhetően tollhiba a '*subusus*' 'nem megfelelő használat, alulértékelés' helyett

422.

Forgách Ádámnak

Szenc, 1663. július 10.

Az uralkodónak ő mindig az ország javát szolgáló tanácsot ad. A vármegyék mustrája, a Magyar Tanács komáromi ülése; hadfogadás. Montecuccoli kellő erősítést szerzett Győr számára, mivel oda sejti az oszmánok támadását.

(MNL-OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 87 – ered.)

Excellen*tissi*me Comes D*omi*ne fili obser*va*nd*issi*me

Salute et officÿ Commenda*ti*one praemissa. I*ste*n sok jókkal áldgia meg I*ste*n *[!]* k*egyelme*det. Vettem, édes Fiam Ur*am*, az k*egyelme*d Leueleit. Ne légien k*egyelme*d ollian velekedesbenn felőllem, hogi én olli mód nélkűl való Tanáchot adtam vólna, vagi adnók eő Feőlségének, az ki hazánk szabadságának romlására kőuetkezhetnék. Irtam azért eő Feőlségének efficaciter az Uÿuári kultsok felőllis.

Az Vármegiek immár bé Mustrálnak szép frequentiáual. De minthogi lehetetlen az Nemetségnek sokáig personaliter igi lennÿ, hasznossab particularis Insurrectiorul kellene gondolkodnunk, sem mint ennekelőttő *[!]* vóltának: Eő Feőlsége k*egyelme*detis Komárombann fogia hiuatni tőbb Consiliarius Urakkal edgiűtt; Adgia I*ste*n, végezzen minden jókat k*egyelme*tek. Kőniű vólna az k*egyelme*d opinioia szerént négi ezer Német fegiueresnek, s- hat ezer magiar Louasnak szerét tennűnk itten; Dunán tul sem lészen semmi fogiatkozás. Meg adták Serénÿ Uramnakis az had fogadásra való pénzt, kit hamar időn megis fog szerezni eő k*egye*lme.

Montecuculli Uram addig sirt, rit és remánkodott azzal, hogi az Tőrők Giőrt meg akarja szállani, hogi szintén elegendő prouisiot rendeltetett eő Feőlsége annak az végháznak Conseruatiojara: iauallanam azért, bár k*egyelme*dis azont ‖ chelekedné, az ki igen probabiliteris lenne, reménlém, hogi annakis szűkséghessen prouidealtatna eő Feőlsége. In reliquo I*st*en sokáig tarcha és éltesse k*egyelme*det kiuánatos io egésségbenn. Datum in oppido Szempz die 10 Iulÿ A*nno* 1663.

Excell*entissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Ad seruien*dum* parat*issimus*

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

423.

Csáky Ferencnek

Pozsony, 1663. augusztus 28.

Leveléből meglepődve értesült, hogy Csáky István nem tartja be egyességüket, a megfelelő időben eljárhat majd ellene; engedelmeskedjen a nádor közfelkelési parancsának; gondoskodjon megfelelően Szepes váráról, ami az ország fontos erőssége.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 259b, s.n., s.f. – ered.)

Illu*strissi*me Comes, D*omi*ne Affinis obser*va*nd*issi*me

Salute et officÿ Commenda*ti*one praemissa. I*st*en sok jókkal áldgia meg k*egyelme*det. Vettem az k*egyelme*d Leuelét. Az mi azért Ciaki Istuán Ur*am* dolgát illet, chudálkozom raita, hogi az ió Attiafiusagos végezést meg nem akaria eő k*egye*lme allani, erőss vinculuma vagion az k*egyelme*tek végezéssének, kinek erejéuel, suo tempore, procedalhatni fog k*egyelme*d Ciaki Istuán Ur*am* ellen. Az mi penitt az masikát illeti, Palatinus Ur*am* eő k*egye*lme disponált az Insurrectio dolgában, kérem k*egyelme*det, az eő k*egye*lme az iránt valo rendelését secundallia k*egyelme*dis. Tuduán penitt k*egye*lmetek magais, hogi Szepes vára Országunk Erőssegi kőzőtt mindenkor edgÿk fő erősségnek tartatott, olli prouisiot rendellien felőlle, hogi elégedendő óltalma lehessen, egiéb iránt felő, hogi jőuendőbennis tellieséggel el ne essék k*egyelme*tek tőlle. Mÿ ide chak veszendő állapattal vagiunk, várunk mind azon által eő Feőlségetől, kinek Succursussaual az Pogán ellenségnek ellene allhassunk. In reliquo I*st*en sokáig tartsa és eltesse k*egyelme*det kiuánatos ió egéségben. Datum Posonÿ die 28 Aug*usti* 1663.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

Ad seruien*dum* parat*issimus*

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Kívül:]

Ill*ustrissi*mo Comiti Domino Franc*isc*o de Chák, Terrae Scepusiensis, Comitatusque eiusdem Comiti perpetuo, Sacr*ae* Caesar*eae* R*egiae*que Ma*iesta*tis Consiliario, Camerario *e*tc. D*omi*no Affini ob*servandissi*mo

424.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1664. május 12.

Lemondási szándékáról értesítve buzdítja hosszasan, és érvel, hogy ettől eltántorítsa; De Souches elfoglalta Nyitrát, Lévát, Kanizsa blokád alatt; Óvárnál 36 000 német gyűl össze a magyarokon kívül, s indul majd Esztergom irányában; De Souches-nak Felső-Magyarországot és Erdélyt – melynek sorsa egybe lett kötve a Királysággal – kellene védenie, eddigi sikerei nagy hatást gyakoroltak az újabban magukat reformátusnak nevező urakra is.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 84 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, D*omi*ne Fili observan*dissi*me

Salute, et paratissima seruitior*um* meor*um* commen*datione* p*rae*missa. Áldgya megh az Úr I*st*en sok Iókkal, Édes Palatinus Ura*m*, k*egye*lmedet.

Az k*egye*lmed 4. és 5. May Tepliczen irt beőchűlletes Leueleit ezen órában vettem az Inclusákkal edgiűtt, mellyeket eő F*elségene*k irt magha búcsúzásáról, az szerint a vármegiéknek. Mellyre egiéb választ és tetczést adny nem tudok, hanem Kérem feletteb k*egyelme*det, tegie le abbély Szándékját, avagi leghalább halasza interim, még I*st*en szemben jutat k*egyelmed*del, és mind a ketteőnkőt eő Feőlséghéuel. Ha k*egyelmedne*k egéséghére való Cura kévántatik, az vagi Béchben, vagi más szegletiben az Országhnak, (:ha ugian arra kellene menny:), megh lehet, ottis chendességgel tarthattjuk k*egyelme*det, zenebona és csaté patté-nélkűl; még ha tarhattiuk pedigh, attól bizony k*egye*lmed ne érezze, valahól lészen, Hazájához, és Nemzetségéhez, szűlő édes Anniához természettől bé-plántált szeretetit valamigh megh nem óltya k*egyel*med (:Kit nemis ólthat, seőt Ky sem meczhet:), nem hadgia k*egyelme*det ‖ nagi pedigh búsulás és fáydalom nélkűl. Által értem penigh, Édes Palatinus Uram, seőt maghambanis érzem, melly igen szűkséghes légyen az egésségre, az Lelky csendességh, és elme busúlás nélkűl való niugodalom. Mellytől bizony nem lészen k*egyelme*d ment, ha Kiuűl lészenis az Országhon, ha leteszÿs Tisztét; hanem annak ninch egyéb Oruósságha, mintha dolgaink jól folynak, és nem hogy veszedelmét láttiuk szegény Nemzetséghűnknek és Hazánknak, az lenne legh iobb Curája k*egyelmedne*k; az, az k*egye*lmed nyavaljáyának gjűkere és legh nagiobb oka az bizonios az búsúlás[a] vegh beteghségénekis nagiobb giőzője k*egyelmedne*k. Manna sinchen, se pedigh panacea, minden nyaválják ellen való Oruósságh, olly, a Kinel hasznossabb ne légien a jó állapatoknak szépen virágzó-folyása; Kit I*st*entől nagi remenseggel és hittelis várhatunk méltán, megh veuén nagi dichéretessen az my vitéz Zúzánk Nitrát és eddigh Lévátis; más felől pedigh Canisát nem, csak megh szallván, de érőuenis viseluén megh vételét I*st*ennek áldásából; harmadfelől bizonios azis, Óvárnál 36. ezer Németűnknek kell lenny, ez jőuendeő hétben, magiarokon kyvűl, az kik egyenessen Eszterghomot szálliák megh. Csak az vagion hatra, hogi Zúza Vr*ama*tis úgi készétche és kűlgie mennél hamarább eő F*elsé*ghe az Feőlfeőldre, és Erdély segétséghére, hogi jó és elegendeő légien, Kit bizony véghez vihetűnk I*st*en segétségébűl eő

F*elsé*ghénél, csak k*egyel*med jűyőn fel, az mint mostis feletteb kére*m* K*egyelme*det, eztis a rést bé foldozhattiuk ió módgyával. Azomb*an* mind az feliűl meghneuezett jók, mind penigh Zúza Ur*am* szerenchés p*ro*gressussy csak addighis űthettek szőget a Feyébe*n*, a mint űtöttekis, úgi érte*m*, jó Református Uraimnak, mert immar igi Kezdik maghokot neuezny. Látv*án* más felől a poghánnakis vagi erőtlenséghét, vagi el Készését, azomb*an* eő néky veszny Kell, ha Ky lépik a Hámból. Az szerint az Erdély fejedelemis, mert annakis veszedelme egibe*n* Kőttetett a mÿénkel, és ne*m* hiszem, hogi eőis jót ne*m* myuelne, csak vólna my mellett. Accedál ehez az k*egyel*medtől intimált Feő vezér halálais, melly lehetetle*n*, hogi nékűnk ne használljo*n*, és eő kőzőttűk Confusiot ne chinállio*n*. Mégis azért kérem szeretettel k*egyelme*det fellettébbis, hogi k*egyel*med ugia*n* eljűÿőn, és mennél hamarább, immár ha csak jdeis Posonb*an*. Ha tudom a napját, addigh el se*m* megiek Béchbe*n*, avagi megh térek onnét. Adgia I*ste*n, lássa*m* k*egyelme*de*t*, őruendetes ió egésegbe*n* és szerechés órább*an*, Édes Palatinus Ur*am*. Posonÿ 12. May. Anno 1664.[1]

Excell*enti*ae V*est*rae
Seruitor paratiss*im*us

[s.k.:] Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Irtózom belé csak gondolkodnÿs, minémű nagy Confúsió Kőuetkeznék k*egyel*med Ky meneteléből, és botránkozásais az Kűlsű Nemzetséghek*ne*k.[b]

[a] sorközi betoldás | [b] az utóirat nem s.k.

425.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1664. május 20.

Vármegyei közfelkelés és hadimustra. Rossz közbiztonság: egy levelet vivő jezsuita halála Kassa környékén; Nádasdy hadainak követelései. A német hadak dúlása a Csallóközben és máshol. Léva és a bányavárosok helyzete, Felső-Magyarország hódolási szándéka; Montecuccoli („Kakukk Máté") kritikája; a Nádasdy által tervezett vati mustra és résztvevői. Pozsony vármegye várja a nádori döntést; az udvar Linzben késlekedik.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 87 – ered.)[2]

Excell*entissi*me Comes Domine Fili ob*servandissi*me

Az K*egyelme*d 8. May Tepléczén irt Leuelét szeretettel vette*m*. Mellyet mivel csak tegnapi napon hoszták megh, és enis azon alkalmatossággal, mivel szintén akor Mustráltak Kevés népeket, ugyan akor mindgyárt megh Keőldőttem az Nemes Várme-

[1] Teplice: Trencsénteplic. – Nyitra elfoglalásával szemben Léváé nem sikerült. – Köprülü Ahmed nagyvezír (1661–1676) halálhíre nem bizonyult igaznak. – Apafi Mihály († 1690) 1661-től erdélyi fejedelem.

[2] A n. 86. Georgius Lubomirsky (Jerzy Lubomirski) levele, Dambrovia, 1664. május 31.

gyének. Kire im választotis irtanak Kérvén, legyek Enis jó tőrekedő K*egyelme*dnél eő K*egyelme*k mellet.

Bizonios, hogy romlot állapatojoko*n* Kévűlis, olly nagy énséghbe*n [!]* vannak nyavalljások, hogy megh nem irhatom K*egyelmed*nek. Nevezet szerint az Magyar hadaktúl, az Kik szőrnjűségh amiket cselekesznek, és égbe*n* kealtó. Csak mostanis, a melly Iesuita az én Leuelemmel Kassa felé Keőldetet volt, rea támodván megh őlték az úton, ezek miátt senky sem szánthat, sem nem vethet, házából sem jőhet Ky. Annak főlőtte ad libitum az ky hová akarja, csak rea szál, contribuálhattja; Njúza, erőltety, mindenétől megh foszttia a szegenységhet. Mostis Nádasdy Vr*amna*k valahány száz embere bé szálván, mind*en* hér nélktől *[!]* fől osztottak Csalokőzbe*n* egy más Kőzőt az Tartomanit, Ky menny Kennyeret és egyéb contributiokot praestálljo*n*. Azonkévűl az eő retenetes ínségek és szegénségék ugy annjra, hogy Kénszerétett az Vármegye megh izenny nekiek, hogy fel kelvén reájok megyen, és Ky very őkőt, mellyet Enis iovallotta*m*; abban látok nagy galibát és errort Kőzőnségesse*n*, hogy az Magyarságh azt p*rae*tendállja, hogy az nékik rendelt fűzetéssén Kevűl Quartélljal tartozunk nekyek, a honnét Kenyérrel és egyéb éléssel tarcsak őkőt, és annak szÿne alatt exhaureallják *[!]* eppe*n*, és Semmivé teszik az szegénséget.

Accedál ehez az Németek Insolentiája, Kik mint legyenek may napigis Szombato*n*, nyélván uagyon K*egyelme*dnél. Kik expresse declaráltak magokot, hogy lehetetlen tovább el szenvedny, avagy le-vágják egy mást, avagy pusztán hadgyák az Várost. Az Csalókőzbe*n* lévő Németek szintén azont Kővetik. Mit mondgiunk azonkévűl az kik most által jőnek és mennek az Dunnán? Az my Kevés Portékája[a] vólt az Vármegyénekis, ‖ az Fejér hegyen túl maradott vólt mégh megh. Azokis inkáb innéd el mentenek, és pusztán hadták helljeket, példát vévén Stomphaiétis, az Kitt megh égettek ex super abundanti.[1] Az melly Regimentumok Zuza Ur*am* mellé rendeltettenek és mennek, azokis Szombat taj*án* telepedtenek megh, Kiknek se Commissariussok, se éléssek sem pénze*n*, sem ingjen nem rendeltetet, csak I*st*en tudgya, minémű confusiób*an* vadnak.

Azonis igen megh indúlt az Vármegye, hogy az k*egyelme*d paracsolattja azt tarttja, hogy oda vigyék az Katonák fizetéssét. Mellyekre Nézve jová hatta*m* Enis, hogy találljják megh K*egyelme*det, és informálljak minden engedelmességgel, és vegyék továbbis parancsolattját K*egyelmed*nek, ha ugya*n* nem lehetne egyéb benne, hanem hogy oda Kőldgyék Kevés népeket, és ha olly nagy a Szűkségh, hogy ezeketis oda kellessék fordétany.

Adná Isten, bár ennél az remediumnál orvosolhatnák megh az felljűl megh irt Nyavoliásokot.

Zuza Ur*am* nem mene Leva alá, ha ben hagyák ot az Tőrőkőt maradhatatlanak lésznek miáttok az Bánnja Városok. Az Főlfőldy állapotokis my Karb*an* legyenek? Értem hogy Sibognak azokis, és hodúllást nyélván beszéllenek, Kevánván látny az

[1] 'szerfölött'.

Atnamétis, melljel az Tőrők adós nekyek Erdélljel edgyűt. Más felűl Ezekis az kik Óvárhoz gyűlnek és Esztergamot emlegetik megh szállany, azt Kévánnják, hogy innetső részén az Dunának operálná Zuza Ur*am*, és segétene Esztergam vételéhez. Melly halasztást szenvedhetneké az főlföldi 's Erdély dolgokis, k*egyelme*d bőlcsőn és jobb*an* átal érty. Szinte megh érnek az én ítéletem szerint Esztergam alá az Óvárhoz gyűlő néppel. Kevaltképpe*n* várvan naponként az Canisay dolognak Successussátis, az honnétis fel szabadúlván az Népségh, elegendő lenne Esztergam alá; de Kakuk Maté Ur*am* olljan, mint amaz dúsgazdagh Emberek, az Kik csak azt Kévannják, hogy mennél tőbb légyen az ladájokb*an*, Kivel ne élljenek, se haszonra ne fordétcsak. Ugy értem az Kanisay obsidioról hogy az tőbb akadékjok Kőzőt nem utólsó, hogy az Gránátok*na*k semmy hasznát nem vehetik, kiket olly roszszúl csinálták, gonoszságbulé || vagy tudatlanságból, hogy mind in aëre[1] szakadoznak el. Félek más confusiotulis, mert im Nádasdi Ur*am*, ez Kővetkezendő hétre rendelte maga Mustráját Vatra, az hova alkalmas részének az Canisa alatt való Magyarsághnak Kől menny, Kiket magához csatolt. Nevezet szerint Győry Pűspők Vr*am* és egyebek, Talani Eszterhási Pál Vr*am*is, a Ki edgyík szeglete Canisának, és ostromlójais. Ió vólna talám ha K*egyelme*d irna sietve Iudex Curiae Vr*amna*k, hadná ot azomban azokot az Népeket, mivel mostis azt mondgia eő K*egyel*me, hogy az K*egyelme*d ordinatiajától fűgg, és nem Montecuccoljétől.

Ezzek occurrálnak mosta*n*, várja megis Pozon Vármegye az K*egyelme*d resolutioját és parancsolattját tovabbis. Igen galibásnak tartom, sőt majd nagyobnak az tőbbijétől aztis, hogy sűrően hozzák eő Főlségének Linczb*en* való Késését. Ki ot akarja megh várny az Komediát, melljél exczipiálny foghja Császárné Aszon*yun*k pro 9 Iunÿ. Kőnjőrűllien Isten raytunk, és az illjen veszedelmes Tanacs-adókat fordétsa eő Szent Főlséghe, avagy gyomlálljaky. Evel Én az K*egyelme*d szolgáia maradván mindenkor, Kévano*m* hogy tarcsa és éltesse I*ste*n K*egyelme*det jó egésséghb*en*, sok esztendeigh. Posonÿ 20 May 1664.[2]

Excell*ent*iae V*est*rae
Addictissimus ad servitia

[s.k.:]
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a] a szó vége többes számról átírással javítva

[1] 'a levegőben'.

[2] Kakukk Máté: Montecuccoli korabeli gúnyneve.. – Győri püspök: Széchenyi György. – Császárné: Eleonora Gonzaga.

426.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1664. május 23.

A posta késlekedése. Az uralkodó levelei a nádornak. Rottalnak a nádor mellé rendelése hasznos lehet; a küldött német csapatok ellátása hiányos. Erdély és Felső-Magyarország melléjük állna, ha nyújtanának alkalmat rá; a Nándorfehérvárról jövő császári futár Győrre érkezve azt jelentette, hogy a nagyvezírnek még nincsenek csapatai. Azon felső-magyarországiakat, akik a török hódolást hirdetik, meg kellene fenyíteni. De Souches győzelme. A garamszentkereszti érseki uradalom gabonáját is felélik a németek.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 85 – ered.)

Excellentissime D*omi*ne Fili obser*vandissi*me

Szolghálatomat ajá*n*lom k*egyelmednek*, edes Palatinus Uram, I*st*en algia sok joual k*egyelmed*et. Az k*egyelmed* 15 praesentis[1] Besztercze Banya*n* irt leuelit az Inclusakkal eggiűt szeretettel es bőczűlettel vette*m*. Melybe*n* az tőbbi kőzőt paranczolkodik k*egyelmed*, hogy választ derek Leveleire nem atta*m*.

Nem tudom mint eset a dologh, de en vgy tudo*m*, hogy mindenik Levelére valaszt irta*m* k*egyelmed*nek; a lehetseges hogy megh tala*n* kezehez mind nem erkeztek: mert bizonios, hogy ige*n* roszul veszik Posta*n* az Leveleket, keseőre, az mint minapis Poson Varmegyének irot k*egyelmed* Leveleit; oly kor elis tevelyettenek, tudo*m*, az Levelek.

Eő Felsege, bizonios, ige*n* szep leveleket ir k*egyelmed*nek, melto hogy azokot k*egyelmed* őrők emlekezetre megh tarcha. Vigasztallia k*egyelmed*et eő Felsége, remenseggel taplallia, es magát minden joual ajanlia. ‖

Rottaller Uram k*egyelmed* mellet valo assistentiaia annybol hasznos lészen, hogy annyual inkáb obtineallia az keuant Segetsegeket es szűksegeket. Im mostis ualahany Regiment kűldőttek oda Zuza Ura*m* Segetsegire, de azokis chiak bohóghnak. Sem Commissariusok, sem Provisiorok, nem tudom, mint vadnak el benne; elhitte*m* tőbbetis kűldenek, chiak légye*n* mivel tartani es taplalni őkőt.

Az mi az Erdélÿ es Felfőldi allapatokat illeti, én elhitte*m*, illyen angustiaiaba*n* es veszedelmes állapatiaba*n* magunkéva tehetnenk, chiak volna mí mellet, kihez bizní es hátat vetní; megis chelekeszí, -ugy remelle*m*, eő Felsege, chiak hogy mindeneket késue, post factum,[2] szokasunk szerint. Egiebira*n*t Curierje jőt eő Felseginek Landor Fejeruarrol, ‖ az ki Geőrőt az referalta Kazerstán Ura*m*nak, hogy megh az Vezér mellet semmi ollyas derekas had nincz. Keszűl ugia*n* es reszgelődik, de ahoz megh űdő kél, es haladék.

Azokot az Felföldi Varmegiék latrait es Bakjait, az kik ennyre ajalliak az Tőrőknek valo hodulast, es híreket faragnak; job volna az en itiletem szerint keme-

[1] Május 15-én.

[2] 'az események után'.

nye*n* megh fenegetni magá*n* magán; kíuáltkeppe*n* ha magok az Felfőldi Urak riasztának megh, feniegetue*n* hogy hazara megye*n* es semmivé teszi *e*tc. Kire mindazo*n*átal tudo*m*, hogy k*egyelmed*nek es Rottal Uram*n*akis gongia lészen pro[a] data sibi sapientia.[1]

Zuza Uram iria michodaharcza *[!]* volt az Tőrőkőkkel, es menÿre elhagiatatot az Magiaroktol: mindazo*n*átal Istennek Segetsegivel ő fordult felliől. ‖

Kővet azonnis, hogy a szegenysegh Gabonaiat a szent kereszti Ioszaghba*n* az Louakkal megh eteti, mert mást Nem kaphat. Az a keves joszagocska*m* maradot volt megh, 's azis oda vagjo*n*, Istennek latogatásával. Ezeknek utanna En az k*egyelme*d szolgaia maradok mindenko*r*. Tarcha es eltesse I*st*en k*egyelmed*et sok esztendeig jo egesseghbe*n*. Posonÿ die 23 Maÿ Anno 1664.[2]

Excellentiae V*est*rae
Seruus paratissimus

[s.k.:]
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[más kézzel]
Lippai Ersek Vr*am* leuele

[a] a szó sorközi betoldás

427.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. május 31.

Az országos nemesi közfelkelés. De Souches vitézsége és győzelme a hódoltsági egyesült török csapatok felett; szégyen, hogy magyar senki nem volt mellette. A törökök eloszlottak, csak Zrínyi ellen készülődnek; most kellene Lévát visszafoglalni. Üzent Rottallal. Nádori jóváhagyást kért Liszthyné egyházi intézmények javára tett végrendelete végrehajtásához.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 88 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, D*omi*ne Fili ob*servandissi*me
Salute, et seruitior*um* meor*um* paratissima commen*datione* p*rae*missa. Áldgya megh az Úr I*st*en sok Iokkal Édes Palatinus Ur*am* K*egyelme*det.

Az k*egyelme*d Leueleit Szeretettel vettem, és bechűlettel, Édes Palatinus Ur*am*, mellyekbe*n* túdósít Zúza Ur*am* Allápattja felől, és magha jó Szándékjáról, hogi mind enny fáradt ideyeuelis és beteghes Tőrődéseuel ne*m* gondolua*n*, kész maga Táborb*an* menny, Kyre nézue personális Insurrectiót[3] kéva*n* az vármegiéktől.

[1] 'saját adódó bölcsessége szerint'.

[2] Kazerstán uram: Johann Franz von Kaiserstein ezredes. – Lippay De Souches a május 16-ai, a váradi pasa felett aratott zsarnócai győzelemre utal.

[3] 'személyes megjelenést kívánó felkelést'.

Melly iránt, sok halaadással tartozunk leghelőszőris K*egyelmedne*k Országostól ezért az nagi resolutiókért, és buzghóságháért K*egyelmedne*k Edes hazájahoz és Nemzetségéhez. Azon legiűnk, hogi k*egyelme*dnek asséstálliunk minnjáya*n*, és elő mozditchuk jó igyekezetit, noha tudo*m*, soka*n* Kyraly restyei lesznek eziránt, és az Parancsolatokot ne*m* úgi veszik, az mint kellene.

Zúza Ur*am* bizoni Emberűl és vitézűl viselte maghát, ellene állvá*n* anny Poghánsághnak, és hatra veru*én* eőkőt. Ky túdódik most immár nylvá*n* mind az Raboktól, mind penigh másoktól, az kik látták és tudgiák, hogi az Duná*n* innét való potentiája az Tőrők*ne*k, Ky most készе*n* lehetett, edgiűtt vólt, és megh akarta tréffálny Zúzát; jelen vóltak mindenűnnét || az véghbéliek, szinte Erdélybőlis az Váradi Kuchuk Bassa, Budáról, Egerről mindenűnnét, az szerint Túl a Duná*n*, az mi lehetet Kanisa alatt léuő hadunkra nézue: Pécsrőlis jele*n* vóltak, az Nadgia penigh és őreghe az Embereknek. Itt uólt az Buday Vezér személlje szerint, És hol my fő feő Tőrőkségh vagio*n*, Bassák, és Békek felesse*n*, kiket hogi az Úr I*ste*n megh szégienlétett, annival nagiobb irgalmasságha eő szent főlséghének. My nékűnk penigh Magiaroknak ne*m* Kichin gyalázat, hogi senky melletе ne*m* vólt Zúza Ur*amna*k, még az én Keués emberimis és az k*egye*lmedé; az Foghadot hadak kőzzűlis senky; most immár bizonios, hogi el oszlót éppe*n* szégienvalva az a Tőrőkhség, kyky mind Hunnjába*n*, ninchis módgja benne, hogi hértele*n* őszue giűlhesse*n*. Kyváltképe*n* a Dunántúl akarvá*n* valamy Corpust formálny az Tőrők, Zríny Uramék elle*n*. Most Kellene azért immár megh szállani és megh venni Lévát, és más derék dolghokotis cselekedny, accedálvá*n* kyváltképpen az az ednéhány oda Kűldőtt Regiment Németis, Kiket circiter 5000.re számlalnak, akar az Feőlfeőldre kellenék Zúza Ur*amna*k menny, akár itte*n* Ió operátiokot tenny. ||

Egiéb dolghokról, Iste*n* oda viué*n* Rottal Ur*ama*t, bőuebbe*n* mind eő k*egye*lme megh tudgia mondany, mind Én, az me*n*nire értem, őrőmest kőzleny fogho*m* az[a]oKot[a] k*egye*lmeddel. Tarcha, és éltesse az Úr I*ste*n sokáigh Ió Egéségbe*n* K*egyelme*det. Posonÿ die vltima May A*nno* 1664.[1]

Excellen*tiae* V*est*rae

Seruitor paratissimus

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. Az Szeginy Eőregh Lisztiusnét I*ste*n Ky szollétotta az világhból itt Posonb*an*. Ky tett vgia*n* az Káptolomb*an* valamy Testamentémot, az my Keués Iavay hátramaradtanak, mind azo*n* által én addigh Executiób*an* ne*m* hagio*m* venny, még K*egyelmedne*k értésére ne*m* lészen az Testamentu*m* Continentiája. Az Testet mind

[1] Itt is a zsarnócai csatáról van szó, mint fentebb, a 424. sz. levélben. A törököket Kücsük Mehmed váradi pasa vezette (aki maga is elesett a csatában), és nem Szári Hüszejn (1663–1664) budai pasa.

az által ne*m* tarhatny, hanem az testamentu*m* szerint, hane*m* *[!]* p*ro* 5[a] Iunÿ el foghák temetny itt az Posony Szen*t*egiházb*an*. Az mÿe uólt nyavalyásnak, mind Inghó marhából állott, és Lelkÿért hadta Collegiumok*na*k, Calastromoknak és Cáptolonok*na*k, valamelly részét annakis az Suppeditus Gyermeknek Tanúlására. Most az k*egyel*me*d* Emberit ne*m* Késleltete*m*, hane*m* az Testamentu*m* páriáját az utám megh kűldőm k*egyelmedne*k.[b]

[a–a] sorközi betoldás, alatta kihúzva: 'dolghokot' | [b] az utóirat nem s.k.

428.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. június 13.

Sajnálja Rákóczy László halálát, Felső-Magyarországon Báthory Zsófián kívül nem is lesz már, akinek írhatna; a felső-magyarországiakkal Rottal most könnyebben boldogulhat, de Vitnyédit ne vigye magával, mert csak izgatna; a kanizsai blokád megszűnése; Strozzi halála; úgy hírlik, hogy Zrínyit Újzrínyivárba zárták a törökök, de ez nem lehet igaz, hiszen még a Murán sem keltek át. De Souches katonáinak kihágása.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 310 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine observan*dissi*me

Salute et paratissima seruitior*um* meor*um* comen*datione* p*rae*missa. Áldgia megh az Úr Is*te*n sok Jókkal k*egye*lmed*e*t. Holicsból irt k*egye*lmed leuelét eze*n* órább*an* vett*em*. Kévánom, szerencséltesse Is*te*n Uttyát k*egyelmedne*k. Szegény Rákóczy László Ur*am* halálá*n* bizony ne*m* keuessé búsúlok és szánakodom, mert jo Fÿa volt hazájának, és igaz szolgháya ő*felsé*ghének, k*egyelme*dnekis sokat szolgálhatott vólna, de mit tehetűnk róla, igy szokott az vitézségh járny. Az Fejedele*m* Asszonnak és az Paternek megh írto*m* az Leueleket, maid nemis lésze*n* immár kinek irno*m* az derekasb Urak kőzűl, megh halvá*n* Rákóczy Uramis, mind az által el ne*m* mulato*m*, hogy Jóakaróimnakis és Barátaimnak ne irássak. Úgÿs hisze*m*, minthogi az Feőlfeőldeek *[!]* most szerencséssen jártanak, s- az Tőrőknekis fel piszkálták az orrát valamennyre, chendesebbek lesznek, és kőnnyebbe*n* reá birhattja eőkőt minde*n* jóra k*egyelme*d. Hogy penig Vitnedyt k*egye*lmed maghával el vigye, ne*m* javalhato*m*, seőt kérem inkáb szeretettel k*egyelme*det, hadgia hátra eőtet, mert tőbb kárt tenne, se*m* hasznót, az Eretnekséghetis incitálná jobba*n*. Canisa alól gyalázatossa*n* el oszlának, Stroczy Uramis elveszett, miuel az Murán akárvá*n* által menny az Ellenségh, által ‖ ne*m* bocsátották az Ebeket, hane*m* jól viseluén maghokot, veszett alkalmassint mind az két felbe*n*, de számossabba*n* az Tőrők, ott esett el Sztroczy Ur*am*is. És noha olly hire uolt, hogi Zriny Ura*ma*t Úy-Zrin várá*ban* szállotta vólna megh az Poghánság, de abb*an* ninche*n* semmy, mert még eddig nemis bocsáttatott által a Murán. Ez ednéhány nap sűrűe*n* kezde vala folny, hogi eő F*elsé*ghe é jűuő szombatho*n*, úgimint hólnap alá jűn, de viszont megh csendesedet; kihez képest jűné ugian és mikor alá eő F*elsé*ghe, még ne*m*

tudhato*m*. Ezek utá*na* kevánó*m* Is*te*n sokáigh éltesse kévánatos jó egéséghben k*egye*l-*me*det. Posonÿ 13. Junÿ 1664.[1]

Excellen*tiae* V*est*rae

Servitor paratis[simus][a]

[s.k.:]

Archiep*iscop*us S[trigoniensis]

P.S. Zúza Ur*am* eő k*egye*lméhez mutatott jóakaratomért és szolghalatomért Ennékem injuriákkal fűzet. Az Táborból el szőkőtt valáhány Emberit az hegy Tolvayok megh fosztották, hiszem és megis őltek bennek, kiknek Louok, mintegy háro*m* valamelly Jobbágiom kezénél találtatott, megis fogatta az én Tiszttarto*m* eőkőt, de Zuz[a][a] Ur*am* fel tőrette házamot és elvitette, halállal feniegetué*n*, se[őt] az egész jószághomon kőuetué*n* ne*m* tudom micsoda summát és satisfactiot, a nélkűlis semmiué tette eppen azt az Joszaghomot, meghétetué*n* gabonájokot *e*tc. Tisztartomotis kerget[te és e] szerint az Eőcséimét. Kérem k*egyelme*det, szóllétcsa megh, bocsá[sson meg] embereimnek, ha számot vetűnk, tőbbel marad eő k*egye*lme ad[ós …] se*m* az én Jobbágaim eő k*egyelmén*ek. Kész vagiok meghbűntet[ni …] az vétkesseket.

[Külcím: vö. fentebb, 429. sz.]

[a] a levél jobb alsó sarka hiányzik, a kiegészítések konjekturálisak

429.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. június 14.

Betegsége miatt nem tud saját kezűleg levelet írni. Gutai jobbágyai kérvényére kérdi, hogy valóban érkezik-e negyven hajónyi német katona (amiről még őt magát sem tájékoztatták), illetve a Duna mosoni vagy csallóközi ágán jönnek-e, és jobbágyainak kell-e tartaniuk tőlük?

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 308 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine observan*dissi*me

Salute et seruitÿ commendatione praemissa. Aldgya meg az Úr Iste*n* sok Jókkal szerencséssen k*egye*lmedet. Noha immár Istennek hála jauulok naponként egéséghembe*n*, mind azon által az kezem még ige*n* bádgjat állapattal léué*n* ne*m* biztathatom ekkoráigh magamot, hogy egész Leueleket irhassak. K*egye*lmedet kérem, hogy maga*m* kezéuel K*egyelmedne*k ne*m* írhatta*m*, megh bocsásso*n*. Azonba*n* Guta neuű

[1] A pataki misszióban 1664 során három jezsuita tartózkodott: Sámbár Mátyás, Nemcháni Miklós és Adam Zwollenigg. (A *Missio Rackoziana* tagjai Millei István és Urbanovski János voltak.) – Pietro Strozzi ezredes volt a Kanizsát ostromló „osztrák" csapatok parancsnoka.

falubély Jobbágim supplicatiójok érkezué*n* hozza*m*, Kiben kőnyiőróghnek nyavalyások, mivel úgi értették, hogy az Duná*n* negiuen hajó Németségh fogh arra feléjek jűny (:Kiknek jűuetelekről én semmit ne*m* tudok:), adgjam értésekre, ha ugja*n* bizonyossa*n* jűné ez a Németségh. Kérem azért szeretettel, édes Gróff Vr*am*, K*egye*lmedet, eze*n* szolgám által túdósétso*n* azon Németséghnek mind jűueteléről, mind penigh arról, ha az Győry Dunára foghnak jűny, avagi penigh az Gutai-Dunára, és ha az K*egye*lmed jó akarattjának és assecuratiójának, az szerént Generalis Vr*am* eő Kegyelme ayanlasánakis hozzám mutatasából eze*n* Gutay szegény Emberimis, mint az teőb Jószagom (:ha az Németek ugyan arra mennek:) heljbe*n* maradhatnake? Ebbély k*egye*lmed Jóakarattját mind keduesse*n* vészem, mind megh szolghalom k*egyelmedne*k. Tarcsa, éltesse Isten sokáig Jó egéséghben k*egyelme*det. Posonÿ 14. Junÿ 1661.

Excellen*tiae* V*est*rae

[s.k.:]
Seru*it*or paratissimus
Archiep*iscop*us Strigon*iensis*

[Lent:] D*omino* Rottal *[Kívül:]* Excell*entissi*mo Domino Ioanni Sacri Rom*ani* Imperÿ Comiti a Rottal, haereditario in Neibeidl, Holesthan, Qvastz et Bilin, haereditario Camer*ario* Rei Argentae in Styria, Sacrae Caesareae Reg*iaeque Maiesta*tis Intimo Consiliario, Camerar*io* etc. D*omino* ob*servandissi*mo. Viennae

430.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. június 16.

Támogatja a 'deputatum collegium'-nak írt véleményét, hogy hagyjanak fel Kanizsa ostromával; Strozzi generális halála; a törökök Újzrínyivár ellen készülnek; Montecuccoli káros, defenzív tervei; Spock tábornok és Nádasdy parancs nélkül nem mer segíteni Zrínyinek; De Souches visszafoglalta Lévát, Felső-Magyarországnak tart, őt kellene főparancsnoknak kinevezni. A nemzetközi hadak Óvárnál gyülekeznek, Zrínyit is meg lehetne segíteni.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 89 – ered.)

Excell*entissi*me Comes Domine Fili observan*dissi*me
Salute, et seruitior*um* meor*um* paratissima commen*datione* p*rae*missa. Áldgia megh az Úr I*st*en sok Iókkal Édes Palatinus Ur k*egye*lmed*e*t. Az k*egye*lmed 4ª és 11. Iunÿ Zóliomból irt Leueleit nagi szeretettel vettem szintén csak eze*n* órába*n*, edgiűtt az Nemes Vármegiék felől tett k*egyelme*d Limitatiójával, Es [a]z irant valóª rendes, szép Dispositiójával.

Azomb*an* Ennékem az k*egyelme*d beőlcs discursussy s- opiniója az el kővetendeő diuersio tételben ige*n* tetczenek, Kiket hogi Rottal Ur*am* eő k*egye*lme k*egyel*-

*me*dhez érkezése, és eő k*egye*lmével való communicálása utá*n* kőz akaratból eő F*elsé*ghének és az Deputatu*m* Collegiumnak megh irjon k*egye*lmetek, ige*n* javallo*m*. Annivalis inkáb, minthogi Canisát el kelle hadny, és solválny a obsidiot, Ky hogi s- miképe*n* lett légie*n*, értette, tudo*m*, másoktól beőségesse*n* k*egye*lmed. Szeghény Sztroczy Uramis, az ky k*egyelmedne*k mindenkor jó akarója, Barattja vólt, el veszett. Ennek az Kanisay megh szállás el oszlásának eő vólt szegény oka, és eő általa zavarodták fel aziránt az dolghok. Tovább mik tőrténtenek, ne*m* kétle*m*, ne értette légye*n* azokotis k*egyelme*d, mindazáltal ha valahogj annirá ne*m* constálnának k*egyelme*dnél, igj túdóséthato*m* k*egyelme*det; hogi midőn az Teőreők nagy erőuel az Kanisay megh szallasnak dissolutioja utá*n* által akart volna Murakőzés Zriny vára alá menny, otta*n* dicséretesse*n* opponálvá*n* magát Bán Ur*am* és Sztroczi Ur*am* ellene, derekass vitézkedések és jó magaviselések utá*n* retundálták nagi kárával és veszedelmivel az Tőrőkséghet, kyváloképe*n* penigh az jniekső *[!]* partra által jűtt Eőt száz Iancsárb*an [!]* csak egi se*m* mehetett el, mind ott veszett, akkor esett el Sztroczi Uramis. ‖ Most my karb*an* lészen dolghok, ne*m* tudo*m*, hane*m* hogi Montecuccoli lót fút Gréczbe*n*, s- onnét megh visza Bécsbe*n*, ollyat értek, azon vólna, hogi Styria segétené megh Bán Ura*ma*t, és csak defensiue viselnék maghokot, interim eő alatta léuő hadával szállaná megh Eszterghomot, és auocálná jnnét Bán Ur*am*tól az Poghánsághot; de most uólna modunk benne, hogi megh giőzhetnénk ezt az Poghánsághot, csak jól akarnák; azomb*an* ezt az jó alkalmatossághotis maid Ky mossa Kezűnkből Montecuccoli Ur*am*. Az Kyváltképen nagi őrdeőghy szándék és veszedelmes állapat, hogi az mint érte*m*, olliat akarna szerzeny és véghez vinny Montecuccoli, hogi ezutá*n* semmy Erősséget megh ne szállyanak, hane*m* mezőben szállionak szembe*n* az Ellenséggel, az Ky bizony mind rosz, és semmy jót belőle ne*m* várhatny. Csak immár jűne, ha jűn alá eő F*elsé*ghe, kezdik ugia*n* herdetny, hogi e héte*n* alá jűne, de ha akkor még midőn az Canisay állapat continuáltatott, alá ne*m* mert jűny, alégh hidgie*m* most alá jűjőn. Népe elég vólna ugia*n* eő F*elsé*ghének, csak applicáltatnék hasznossa*n*. Styriánakis megh vagion parancsolva, hogi minde*n* Eőtődik Embere fel Kellie*n*, és Zriny Ur*am* mellé menie*n*, visellie defensiué maghát az Tőrők elle*n*, az szerint az minémű Giltpferdeket szoktanak eők tartany, azokis el kűldessenek. Spork Generalis szép néppel, és jóval mint egi Eőt Ezerszámúval ott Bán Ur*am*[b]hoz keőzel, Szent Gotthárd[b] táyán vagio*n*, de Ordinántia ‖ nélkűl ne*m* mér segétségére menny Zriny Ur*amna*k. Iudex Curiae Ur*amna*k is vagion mint egi Eőt ezer embere, eő k*egye*lmeis, most véué*n* Leuelét, azt irja, hogi csak ne*m* tartóztatnák, kész uólna menny, de eő F*elsé*ghe pénzé*n* fogadvá*n* az Népet, Ordinántia nélkűl ne*m* cselekedhetik, és ne*m* mér succurrálny Bán Ur*amna*k, noha megh indúl ugia*n* eő k*egye*lmeis. Lévát I*ste*n immár kézűnkbe*n* visza advá*n*, az én vékony tetczésem s- itélete*m* az vólna, talán menne az Feőlfeőldre Zúza Ur*am*, és ottis operálna hasznossa*n*. A mellett Semptére Generálissághot kellene rendelny, az mint ezekről bőuebbe*n* irtam előbby Levelembe*n* K*egyelmedne*k. Posony vármegye Két száz Lovast és Eőtue*n* Gyaloghot

igért. Ezek után Tarcsa és éltesse az Úr Isten sokáigh jó Egészségben kegyelmedet, Édes Palatinus Uram. Posonÿ die 16. Iunÿ 1664.[1]

Excellentiae Vestrae:

Seruitor paratissimus:

[s.k.:]
Archiepiscopus Strigoniensis

P.S. Népűnk itt Óvárnalis feles vagion, tőbbis jűn naponként, az minthogy az Franciánakis circiter Niólcz ezer embere érkezik valamelly nap; az szerint az tőbb Imperialis hadakis. Bán Uram feléis szép és számos nép vólna, csak giűlnének őszue, azokkalis megh ronthatnák azt az ellene ment Pogánsághot.[c]

[a] a szó sorközi betoldás | [b–b] sorközi betoldás | [c] az utóirat nem s.k.

431.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. július 10.

A postán sokat késnek a levelek; reméli a kassai tárgyalások eredményességét; köszöni, hogy közbenjárt De Souches-nál; fürdőkúrája nem használt; most Bécsbe jött, ahol pontonként kifejtette közügyekben álláspontját, reméli az uralkodó a legközelebbi titkos tanácsi konferencia után döntést hoz ezekben; Zrínyiújvár elestének részletei; Zrínyi és Montecuccoli összetűzése emiatt, Montecuccoli elégtételt adott; a törökök dúlásai a Rába-mentén; a magyar és horvát sereg létszáma 23 000, de főként az aratás miatt el fog oszlani; a badeni őrgróf serege az árvizek miatt késik; De Souches Galgócnál sáncolta be magát. Zrínyi Bécsbe érkezett, ami nem jó jel; Apafi állítólag Érsekújvárnál van.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 312–313 – ered.)

Excellentissime Comes, Domine obseruandissime

Salute et seruitiorum meorum paratissima commendatione praemissa. Áldgya meg az Vr Isten sok Jókkal kegyelmedet. Az kegyelmed 21 Junÿ Beszterczéről irt Leuelét szeretettel vettem csak szintén mostanában, igen rosszul és késedelmesen szolgáltatván kezemhez az Postán, sokáig haereálnak az Leuelek edgiűttis, másuttis nálok. Igen keduessen vettem kegyelmedtől, hogy az állapatokrol túdósétott. Adgia Isten szerencsés kymenetelét az Kassay Consultátiónak. Azonban kegyelmedet szeretettel kérem, continuállia tovább abbély Jóakarattját hozzam, és irjon az occurrentiakról. Keőszőnőm aztis kegyelmednek, hogy Zúza Vramnak iratott Jószágom mellett. Én az Podony *[!]* héuizben for-

[1] A *deputatum collegium* a magyarországi politikai és hadi helyzet felügyeletével megbízott tanácsosi testület. – Gültpferd: a stájer nemesség által háború idején kiállított félnehéz, ekkor már nehéz (vagyis a ló is páncéllal védett) lovas katona. – Johann von Sporck († 1679) tábornok megelőzően a második északi háborúban szerzett haditapasztalatokat, a magyar történelemben a Wesselényi-féle szervezkedés leverése kapcsán híresült el.

dulta*m* volt, hogi ott continuálli*am* főrődésemet, de ne*m* használván semmitis, seőt inkáb tőbbet artván, félben hagyta*m*, s- jde jűtte*m* bé, és az miket legh szűkségesebnek jtéltem lenn[i] az kőzőnséges jóra nézue, azokot mind szóval, mind irasom által punctatim repraesentálta*m* alázatossa*n* eő F*elségéne*k. Várom azért az resolutiót, s- úgys vélem, in proxima conferentia[1] (:Kyre ayánlása szerint be fogh Enghemetis hyvatny Portia Herczeg Vr*am*:), resolvállia magát eő F*elsé*ge az iránt, annak utána vissza megiek Posonb*an*. Az my az tőbb kőzőnséghes dolgokot illety. Megh vette Uy Zriny várát szeme előtt Montecuccoly Vr*amna*k az poghánságh, talám csak négi Tőrők űtőtt be elsőben reáiok mesztelen fegyuerrel, s- megh felemlettenek mindgiárt az benn || léuők, és szaladni kezdettek az várból, hane*m* az officirek ne*m* akarván szintén gialázatossa*n* elveszteni az várat, opponáltak vólna őrőmest maghokot, de meg tolván az poghánságh őkőt, alkalmassint ott vesztenek, az tőbbi penigh az hidnak szaladott, melly alattok leszakadván, az vizben vesztenek azokis. Akart ugia*n* valamit probálny Bán Vr*am*, és kért mint egi Két ezer Embert egj elsőb*en*, az után penigh keuesebbet segétségére Montecuccoly Vr*am*tól, de ne*m* adott. Ky mÿatt ige*n* eőszueis haborodván uéle Bán Vr*am* igienessen eő F*elsé*géhez akart jűny, hane*m* az magiarságh tartoztatta megh valamy nehez*en*, s- Monetcuccoly Vr*am*is megh alázván magát, minde*n* satisfactiót igért eő k*egyelmé*nek. Az Tőrők, hogy otiosus ne légie*n*, immáris negiuen Faluÿokot rablotta el Bottjány vraiméknak Szent Gotthárd és Kőrmőnd táyán, továbbis el ne*m* mulattja, tudo*m*, alkalmatosságát. Most egiébaránt olly hírűnk érkezett, hogi rontaná az Tőrők Zriny várát, sőt egi részét máris porral vettette uólna, fel, s- el akarna menny onnét, de merre, még ne*m* tudhatny. Az Magiar és Horvátsághot 23 ezerre számláltak vólt, de azis ezennel el oszol, Ky aratáshoz, Ky máshoz lát, csak I*st*en tudgia, minémű Confúzióban vadnak ott az dolghok. Baden hada sem érkezett vólt[a] meg hozzájok az nagi vizeknek árja miát. Most akarnának, úgj hallo*m*, probálny valamit, talám még e héte*n*, Kyre segétcse I*st*en eőkőt. ||

Zúza Vr*am* az Vágon túl Galgócznál sánczollia bé magát, az mint secretariussa beszélli; vagyion, ne*m* kétle*m*, értésére k*egyelmedne*k, hogi megint valahány ezer Gyalogh és Lovassághot rendeltenek melléje, hogi az Feőlfeőldre mennjen. Ezek után*na* Tarcsa és éltesse I*st*en sokáigh jó egéség*ben* kegyelmedet. Viennae 10 Julÿ 1664.[2]

Excellentiae Vestrae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Archiepiscopus Strigoniensis

P.S. Immár meghjrattam vólt eze*n* leuelemet kegyelmednek, hogi értettem Bán vr*amna*k személlje szerint való jde érkezését, az Ky ne*m* jó jel. Nem vólta*m* még szembe*n* eő k*egye*lméuel, nemis tudom, mit hozott; meghértué*n* azért eő k*egye*l-

[1] 'a legközelebbi értekezleten' (ti. a Tikos Tanácsén).

[2] Az említett Batthyányak: Pál és Kristóf. – Baden: Leopold Wilhelm von Baden-Baden († 1671) császári tábornok, 1669–1671 között szlavóniai (varasdi) vicegenerális.

métől, tudtára adom, s- megirom diligenter k*egyelmedne*k. Azonban itt olly hirtis beszéllének, hogi Úyvárhoz (:kit k*egye*lmed jobban tud:) feles Tőrők érkezett uólna, sőt hogi maghais ott uólna Apaffy Fejedelem, de ez még bizontalannak látczik lenny.

[a] a szó sorközi betoldás

432.

Wesselényi Ferencnek

Bécs, 1664. július 19.

Bécsben várja, Zrínyi ügyében kedvező döntés szülessék, és hogy az uralkodó beadott opiniója pontjaira választ adjon, a Titkos Tanács ülésére ugyan behívták, de azt még nem tartották meg; három seregtestet kellene formálni, és Zrínyinek Montecuccolitól független hadtestet; a törökök a Rába mentén haladnak, némelyek szerint talán Graz felé tartanak, több kisebb erődítményt már elfoglaltak; Montecuccoli azon a véleményen van, hogy Győrt fogják megszállni, ami nem valószínű. Német katonák Zrínyi távollétében is sikerrel összecsaptak a törökökkel.

(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 570 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili observan*dissi*me

Salute, et paratissima seruitior*um* meor*um* commendatione p*rae*missa. Sok Iókkal áldgia megh az Vr I*ste*n, Édes Palatinus vra*m*, k*egyelmede*t. Engemet eő F*elsé*ghe mégis itte*n* tartóztat, egy holnapja immár hogi itt lakom Bécsbe*n*, mind azért Bán vr*am* dolgát el igazétcsák, s- mind penigh az Én bé adott punctumimra, kiket Én a mostany űdeőnek my vóltára nézue*n* leghjobbaknak és alkalmatossbaknak gondolta*m* vékony itéletem szerint lenny, resolvállja magát eő F*elsé*ghe, bé hyvatvá*n* Enghemetis az tartandó Tanácsb*an*; azomb*an* napról napra halad és múlik, kinek ha kévánatos véghét érhetné*m*, alá mennék innét Posonb*an*. Én csekély elmé*m szerint azon* vólnék, Bán vr*amna*k adnának eggj bizonios Armádát independenter Montecuccoli vr*am*tól, melliel hasznos operatiókot tehetne eő k*egye*lme, az minthogi tudgia iól k*egye*lmed, az uólt akarattia eő F*elsé*ghénekis ez előtt, hogi háro*m* Tábort Csinállio*n*, edgikét a Feől-feőldőn, masikát a Duna mellett, harmadikát penigh Thoót és Horváth ország táyá*n*. Bán vr*amna*k adandó Corpus pedigh állána Német, Magiar és horváth hadakból. Bizonios, hogi ige*n* bús elméuel vagion eő K*egye*lme, miuel mostis jó legény vitéz szolgháit vágták le, s- Iószágát rontiák, pusztettiák Montecuccoly vr*am* népei. Az mi penigh az teőbb állapatokkot illety. Ollia*n* hirt hoztanak, hogi az a Zrin alatt léuő ‖ Tőrőkségh el rontvá*n* és fel vettetué*n* porral az várat, (:Kit jóllehet még az mÿeinkis megh ástanak uólt, és el készétték, hogi fel vettessék, ha úgi hozza a szűkségh, de az nagi Confusiób*an* még aztis el feleytették:) el indúlt uólna onnet [a]űttetlen,[a] merre megie*n*, soka*n* sokképen mondgiák; tudniailik, hogi az Balaton innekső részé*n* [b]az Ky leghbizonissabbis,[b] job Kéz feleől viselué*n* a Balatont, az mÿeink pedigh, úgimint az Németek, a Rába mellett bál Kéz felől hagivá*n* a Rábát, de ugia*n* jó táuúl járnak

egimástól az Tőrőkkel, batorságossis lőués elle*n*; némellyek pedigh azt beszéllik, [c]az mint a Rabokis,[c] hogi Graeczet akarja megh szállany. En mind azáltal azt gondolo*m* hogy el rontya elsőbe*n* azt az Balaton melléky főldet, s- az utá*n* Eőis a Duna mellé veszi magát. Megh vette immár Kis Komáromt, s- talá*n* Szalavaratis eddigh. Montecuccoli vramis Giőr felé akar menny, azt hirdetué*n*, Giőrőtt szállia megh az Tőrők, Kit én nem reménlek, hane*m* ha valamy Ióakaróy vólnának benne az Tőrőknek. Ezek most az ittvaló occurrentiák. De reliquo Kévánо*m*, Tarcsa és éltesse az Vr I*st*en sokáigh jó egéségbe*n*, Édes Palatinus vr*am*, k*egyelme*det. Viennae Austr*iae* die 19 Iulÿ 1664.

Excellen*tiae* V*est*rae:
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

P.S. most érkezett ide io hyrek az Németeknek, hogi Ba*n* Ur*am* jelen ne*m* létébenis p*ro*báltanak, tettenek [d]nem[d] valamy Kis fordúlást, s- [e]mert[e] talám három, vagi négi Tőrőkőt vághtanak, s- hetet fóghtanak eleuene*n*.[f]

[a] a szó sorközi betoldás | [b–b] betoldás a bal margón | [c–c] sorközi betoldás | [d] a szó sorközi betoldás | [e] a szó sorközi betoldás | [f] az utóirat nem s.k.

433.

Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. augusztus 7.
Kéri, hogy a rozsnyói Szontagh-ház a jezsuitáké lehessen.
(MNL-OL MKA Missiles [E 204], Lippay Gy., fol. 572 – ered.)

Excell*entissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandissi*me
Salute seruitior*um* meor*um* commen*datione* p*rae*missa. Sok Iókkal Áldgya megh az Vr I*st*en, Édes Palatinus Vr*am*, k*egyelme*det. Az Roznaÿak jűuenek hozzám, p*rae*sentálvá*n* nékÿek irt k*egye*lmed Leuelét és parancsolattját, melliet k*egyelme*d Liubloy Kapitány Vr*am* Instantiájára Kűldőtt Sontegh Pál Háza véget Nékyek, és az Aresztatorium Mandatum Ky adásávalis intimállia, hogi satisfactiot impendáltat Szonteghnak. Minthogi penigh Én azo*n* Házát mostis I*st*en tiszteszségére akaro*m* applicalno*m* az Paterek számára; Kérem szeretettel, Édes Palatinus Vr*am*, k*egyel*m*ed*et, mutassa én hozzámis Kyváltképpe*n* eze*n* Istenes szándékomnak véghbe*n* uitelére nézue*n* jóakarattiát, s- tarcsa benn az Aresztáriumot, sőt inkáb interponállia aziránt magát, s- légye*n* jó mediátor azo*n* Háznak megh tartásáb*an* az Pater Iesuiták számára, eleibe*n* hyvátvá*n* Sonteghot, és Liublioy Kapitány Vr*amna*kis egy bizonios napot neuezué*n*, Kyre az Én Emberimis reá érkezhessenek, hogi az k*egyelme*d mediátorsága által igazzodyék el jó módgjával az megh irt házunkdolgha mind az két fél

satisfactiójával. Kit Énis Keduesse*n* vévé*n* K*egyelme*dtől, megh szolgálny el ne*m* mulatok, Kévánvá*n*, Tarcsa és éltesse az Vr Is*te*n sokáigh jó-Egéséghbe*n* Édes Fia*m* Vr*am*, k*egye*lmedet. Posonÿ die 7. Aug*us*ti 1664.[1]

Excellen*tiae* V*est*rae

S*eruito*r paratiss*im*us

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

434.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. augusztus 8.

Köszöni levelét, híreit, ő is küld tájékoztatást a dunántúli eseményekről. A Rában-túli vidéket Montecuccoli magára hagyta, a törökök azonban befejezték dúlását és át akarnak kelni a folyón. Számukat, szándékukat biztosan nem lehet tudni, egy Veszprémből elszökött renegát német kapitány 100 000-re teszi a török sereg nagyságát, amely a hírek szerint Győr felé tart. De Souches rajtaütött Párkányon, a hajóhidat felgyújtotta, Esztergomot is meglövette ágyúval, mozsárral. Zrínyit megbékítették Bécsben, három napon belül útnak indul. Beszélni fog a Kamara prefektusával a posta jobbítása végett.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 314 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me

Salute et seruitiorum meorum paratissima commendatione *prae*missa. Sok Jókkal áldgia megh az Vr Is*te*n, Édes Gróff Vr*am*, k*egye*lmedet. Ednéhány rendbély Leueleit uette*m* ez ednéhány nap alatt k*egyelmedne*k szeretettel és igen keduesse*n*, annivalis inkáb, hogj az ottvaló Állapatokról szolgalmatossan túdósét. My karban legienek azért ittis az Dunantul való dolgok, k*egye*lmed eze*n* inculsából megh fojga érteny. Bizonyos, hogj szintén boldogtala*n* állapatba*n* kezdett forgany az Rában túl való szép föld, sőt attól tartottunk telljességgel se*m*miué tészy az Ellenségh, minthogj Montecuccoly Vr*am* csupá*n* csak oda engedte, de az Vr Is*te*n megváltóztatta az Pogány indúlattyát, s- annak békét hagyvá*n* az Raba ostromlásanak esett. Szándékját és bizonios számát derekassa*n* mind ez ideigh se*m* tudhattiuk az Vezér hadának, hanem e minapib*an* jőtt Ky valamy Német Kapitány, Kit ez előtt valamelly Esztendeőuel foghtanak uolt el Beszprimből az Tőrőkők, az Ky Kőzőttőkis Tisztet viselt, miuel Tőrőkké lett vólt, és Commendoja *[!]* vólt Kőztők, ez beszélli, hogi száz ezerre szá*m*láltatott az hada, s- magais úgj vélekedik felőle, lehetett egy anny. Ez minde*n* állapattját tudgia az Tőrőknek. Giőr ala mondgiák, hogy szá*n*dékozik. ‖

Zúza Vram miképpe*n* verte légye*n* fel Párkánt, k*egye*lmed, tudom, hogy hallotta jobb*an*. Bizonios, vitézűl viselte magát, gialogh szállott, s- úgj viuot, az hidat el

[1] Az esztergomi érsek földesurasága alá tartozó Rozsnyón a jezsuiták letelepítése 1656-tól a prímás fontos vállalkozása volt. – Ólubló ekkor (1772-ig) Lengyelországhoz tartozott.

égette, Esztergomot a Dunán által hyrért és félelemért megh lőtte. Grannatátis vetett, mondgiák, bele, Kÿ mÿát nagi siualkodás volt kőztők Esztergomb*an*.

Zriny Vr*ama*t, úgj érte*m*, accommodálták, de micsoda satisfactióval, ne*m* tudhato*m*, harmad nap alatt megh kell indúlnÿa Bécsből, és dolgához látny. Ezek után Tarcsa és éltesse I*st*en sokáigh Jó Egésségbe*n* k*egyelme*det. Posonÿ die 8. Augusti 1664.

Excellen*tiae* V*est*rae
Servitor paratiss*im*us

[s.k.:]
Archiep*iscop*u*s Strigon*iensis

P.S. Én k*egyelmedne*k minde*n* hété*n* irok leghalább egjszer, ha penigh alkalmatosságh lésze*n*, teőbbszőris. Camerae Praefectus Vr*amna*kis megh mondo*m*, vegye jobb rendbe*n* az Postákot etc.[1]

435.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. augusztus 29.

Köszöni híreit; kéri a vallásügy további állhatatos támogatását, félő hogy egyébként a protestánsok a tizedeket is megszerzik. Tart tőle, nehogy Barkóczy serege augusztus 29-én ütközzön meg, mert az a magyarság szerencsétlen napja. A bécsi haditanácson úgy határoztak, hogy Esztergomot veszik blokád alá két oldalról, mind De Souches, mind Montecuccoli, kérdés, mit tesz a nagyvezír; De Souches ostromszereket szerzett, javíttatott Bécsben, siet vissza Komáromnál állomásozó csapataihoz. De Souches szerint az esztergomi vár gyengébb, mint a nyitrai, egyedül a város nehezen megközelíthető.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 316 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me
Salute et seruitioru*m* meoru*m* paratissima commen*datione prae*missa. Áldgya meg az Vr I*st*en sok Jókkal k*egyelme*det. Az k*egyelme*d 18. és 24. irt Leueleit ige*n* keduesse*n* vette*m*. Kőszőnő*m* nagj szeretettel, Édes Gróff Vr*am*, k*egyelmedne*k, hogj az ott való állapatokról szorgalmatossa*n* túdósét, kévánvá*n*, tegye I*st*en szerencsésse az k*egyelme*tek Jó múnkálkodását. Ugy látom, k*egyelme*d mind az Fejedelem Asszony eő k*egye*lme dolgára, s- mind penigh az Religióra nézué*n* sziuesse*n* fáradoz, kérem szeretettel k*egyelme*det, továbbis faueálion az Religionak, és tueállja k*egyelme*d, mert ha most az más hite*n* léuők eze*n* dolgot az Religióra húzhatnak, sok rosz consequentiák jűnnek Ky belőle, mert az Dézmák dolgátis mindgiart ad negotiu*m* Religionis[2] vonniák, sok féleképpe*n* értué*n* s- interpretálvá*n* eők igen roszul az Religio Articulussit; úgÿs

[1] A Magyar Kamara prefektusa: Zichy István.

[2] 'a vallásügyre'.

vagio*n*, az mint k*egyelme*d írja, ne*m* Kelletik rebellÿoktól tartanunk. Kérem azért iteratois k*egyelme*det, legje*n* az mint eddigh, úgj ezutannis zelosus oltalmazója, mert ha ez nékÿek succedálna, az által az egész országhba*n* sok inconuenientiák származnának, s- labefactatioja az Religiónak.

Azonban minthogi Barkóczi Vram hadainak 26. *prae*sentis[1] kelletett őszue giűlnÿek, olly szandékkal, hogi az ellenséghre mennienek, tartok tőle, ne talántá*n* szinté*n* ez may napo*n* lett valamy *pro*bájok, melly nap az Magiaroknak ige*n* szerencséssе*n* uólt mindenkor, úgj mint Szent János nyaka vágása napia.[2] Adgio*n* az Vr I*ste*n minde*n* Jo szerencsét s- giőzedelmet eő k*egyelme*knekis. ‖

Amellet ez elmúlt napokban az Béchy Tanácskozásb*an* az egész Generálissok tetcszésekbeől azt találták, hogy Eszterghomot szálliák megh, Zúza Vr*am* hada innét, Montecuccoli Vr*am* népe penigh túl lész*en* a Dunán, az minthogi ma kelletik minden felől indúlny a hadaknak, egi hét alatt I*ste*n akarattiából alatta lesznek, reméllikis, hogy Sz*ent* Mihály napigh, ha az Nagj Vezér ne*m* impediállia, megh vehetik, ne*m* kétle*m*, el nem mulattja az vezér, hogj edgyszer még reáiok ne jűÿőn, de kőzel léuén egimáshoz mind az két Armada, egimás segétségére kőnnjen altal mehetnek, s- alkalmatosba*n* ellene álhatnak az vezérnek. Szerencséltesse az Vr I*ste*n eőkőt, s- vigasztallia meg immár enny kárvallása utá*n* az Keresztyénséghet ez általis. Zúza Vr*am* még eddig mind Bécsben uólt, de ne*m* hasztalanul, mert az Grannatákot s- egieb obsidiora való szükséghees eszkőzőkőt szerzet, és corigált eő k*egye*lme, hane*m* ma váro*m* eő k*egye*lmét ide, nem mulat, innét Komáromhoz fogh az Armadájához el sÿetny. Ezek után Tarcsa és éltesse I*ste*n sokáig jó egéségbe*n* k*egyelme*det. Posonÿ 29. Augusti 1664.[3]

Excellentiae Vestrae
Servitor paratiss*im*us

[s.k.:]
Archiep*isco*p*us Strigon*iensis

P.S. Zúza Vr*am* Bécsben való fel menetelekor bé térvé*n* hozzá*m* beszellette, hogi diligenter szemlélte és considerálta Eszterghomot, s- ne*m* tartia olly erősnek a Várát, mint Nittra, hanem az Várossához maid nehezebbe*n*, mondgia, hogj juthatna, mindazáltal háro*m* het alatt biznék, hogj I*ste*n által kézhez jutathatna, csak az vezér reá ne menne.

---

[1] Augusztus 26-án.

[2] Keresztelő Szent János „fővétele", Nándorfehérvár (1521) és Buda elfoglalása (1541), illetve a mohácsi csata (1526) napja.

[3] Vélhetően Barkóczy László beregi főispán legidősebb fia, Barkóczy István ónodi kapitány (később szabolcsi főispán); vagy esetleg féltestvére, Barkóczy Ferenc († 1709) kapitány, 1682–1697 között kassai vicegenerális, 1684-től zempléni főispán, II. Rákóczy Ferenc tábornoka lesz.

436.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 5.

Levelezésük; a birodalmi hadvezérek támadást sürgetnek; a török sereg állapota a szentgotthárdi és más csaták után katasztrofális; segítség várható több keresztény országtól; De Souches csapatai. A Pozsonyban lévő tábornokok azt beszélik, hogy a csapatoknak kevés lőport, ágyút adtak Bécsből.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 320 + 323 – ered.)

Excellentiss*ime* Comes, Domine obser*vandissi*me

Zolgalatomat ajanlo*m* k*egyelmednek*. Sok iokkal algia megh az Úr Iste*n* k*egyelmedet*. Minemü consultatiot hagiot eő Felsége tartani tegnapi napo*n* it én nala*m*, es annak mi voltarol es circu*m*stantiairol akarnam k*egyelmedet* tudositano*m*, édes Groff Uram. Im k*egyelmednek* includálua küldette*m* Levelemnek pariaiat, mellyet irta*m* meltosagos Palatinus Uram*nak*,[1] ha k*egyelmetek* eggiűt Nem találna lenni, erche valosagoson, mibe*n* vadnak az allapatok, es folynak it minálu*n*k. Bizonios, hogy az imperialis Directorok[2] ige*n* urgealliak, legye*n* valami derekas op*er*atio megh az Tél előtt, magokis Nemige*n* remenlik, hogy ez jőuő esztendőre illye*n* derek erővel comparealhassu*n*k az Tőrők ellen. Espedigh ketségh nelkűl jobba*n* hozzá keszűl es meghinditia minden tehetsegit. Bizonios az, hogy ez ide*n* az Tőrők ‖ hadnak szine ige*n* el veszet, es kivaltképpe*n* az Janicsarsagh mind a Szent Gothardnal valo űtközetbe*n*, mind pedigh Zúza Uram*m*al ualo harczoko*n* igen megh romlot. Lovokis megh tikkat, el veszet, magokis dőglenek, es betegesek soka*n* az Pogany ebek. Megh kel aztis vallanu*n*k, hogy a mi hadunkis nemcsak karokot vallott imittis, amottis feleset, de sok megis holt, es ezerek, sőt feles ezerek, az kik mostis betegek, baggyattak es Nem sanczra valok. Varunk mind azo*n* átal az Franczuzoktol[a] es Suecusoktol, Sabaudustol es masunnét segetsegeket, az kik utba*n* vadnak, de ha el erkezneke in tempore, abba*n* ige*n* ketes vagiok. Neuezet szerint a Zúza Ur*am* hada felettebb megh fogiatkozot, éhenis soka*n* holtak, es most az Niomorult Csallokőznek megh maradot morsalekjanal taplalodnak. Most k*egyelmednek* tőbbet Nem irok, hanem maradok a mégh elek, k*egyelmednek* igaz szolgaia. Tarcha es eltesse Iste*n* k*egyelmedet* sok esztendeigh io egesseghbe*n*.[3]

Excellen*tiae* V*est*rae

Seruitor paratissimus

Archiep*iscop*u*s Strigon*iensis

P.S. Aztis iro*m* confidenter k*egyelmednek*, edes Groff Ura*m*, hogy it leven az Generalisok s masokis, ‖ magais Montecuculi Ura*m*, s beszelletek, hogy a Szent Gothardnal valo űtkőzetben megh fogiatkoztak, es Porok nem volt az mieinknek. Az Franczuzokis ige*n* saynallottak, hogy egy lőuesre valonál tobbre nem attak vol-

---

[1] Lásd a következő, 437. sz. iratot.

[2] 'Birodalmi irányítók', tudniillik a birodalmi segélycsapatok vezetői.

[3] Sabaudus: Carlo Emanuele (II) di Savoya (II. Károly Emmánuel) piemonti fejedelem (1638–1675).

na nekiek. Illyen gondviselet uagio*n* minalu*n*k, hanem azuta*n* küldöttek feles munitiot, s ágiukotis mind a ket Tabornak. Az Olaszorszagi Fejedelmek es eő Szentsege[b] igen nagy segetseggel vadnak, 's feles puskaport, saletromot és kőnkövet kűldőttek, megh eriűk velle alkalmasint.

[Külcím: vö. fentebb, 429. sz.]

[a] utana kihúzva: 'es' | [b] előtte kihúzva: 'Felsége'

437.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1664. szeptember 5.

Hadi tanácskozás a pozsonyi prímási palotában, a támadást, és Esztergom ostromát javasoló uralkodó mindenestül rájuk bízta a döntést; az Esztergomhoz érkező nagyvezír elől Heister tábornok a Csallóközbe hátrált; a magyar és a török csapatok párhuzamos vonulása a Dunántúlon. A tanácskozás résztvevői. Ha a törökök megtámadják a nádori csapatokat, De Souches-nak kell segítségül sietnie. A tanácskozás résztvevői már visszatértek csapataikhoz. Nádasdy nem akar tovább táborban maradni.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 321–322 – másolat)

Adom tuttára nagi szeretettel kegyelmednek, Édes Palatinus Ur*am*, minémű nagy Tanács és Synedim *[!]* vólt it nálam teghnapy napo*n*. Véletlenől meg gondolván magát amy *[!]* Jámbor Vrunk és Csaszárunk, megh parancsolta az generalisoknak, hady Fejedelmeknek és Vezérek*ne*k, hogy ide giűllyenek minnjáian en hozzá*m*, és velek eggiűt tarcsak Tanácsot, utólsó Resolutiot tegiek, mit kellessék tovább és lehesse*n* az Pogány Ellenségh ellen az Tél előt myvelny, ugi annyira, hogi arrais szabadságot adot, hogi neis reportáljuk Becsbe, a my siető, csak ugian mingiárt executioba vehessűk végezetűnkőt. Von Tran *[!]* Vr*ama*t kőldőtte alá eő F*elsé*ghe az propositiókkal, mellyek bizony ige*n* hellyesek, és substantialisok vóltanak. Sommája az vólt, hogi sok Tanácskozás utá*n* concludálta vólt jmmár eő F*elsé*ghe, hogi csak rea menjűnk a Tőrőkre, ahol kaphattiuk, megh viyunk véle, ha penigh ky nem jőn, szálljuk megh tűstent Eszterghomot, mely Jó űgiekezetbe*n* nem kicsin akadékot és változástis láttatot tenny, hogi az Fő Vezér, az mint hozták, minde*n* hadaival és erejvel Eszterghamba*n* érkezet, a hidat megh csinálta, és feles hadát bocsátotta átal rajta. El annyira, hogi Zuza ‖ Ura*m* giőzedelmes hadáual maga Bécsbe*n* lévén, Hayszter Uram úgi megh jyedet és réműlt, hogi el szaladot, Csallókőzbe recipiálta magát az Komáromy hidon által. Sőt az hidatis el rontotta utána. Eőröghbítette ezt az félelmet azis, hogi mint egi eőt száz lovas Tőrők Uyvár felől által jővé*n* az Vágon Farkasdo*n*, Szelibén, Zsigárdon, Séllyé*n* Nem keveset vághotle és vit el a szeghénségbe*n*. Igi azért véletlenűl megh változvá*n* az dologhnak állapottja, mihez Kellessék tovább alkalmaztatny maghát az my hadunknak és Táborunk*na*k, az ki Szent Gothárdról a Rába melleől atal utat ment, hogi már Giőr és Komárom felé Sopronyra, a tájá*n* mint egy Tiz nap megh niugodgio*n*, megh kerőlte éppe*n* az Fertőt Óvárhoz sietvé*n*, onnét Giőr felé mindent el élvén, el rontvá*n*, mint a Saskahad el sepervén,

és az éretlen szőlőkbenis ighen nagi kárt tévén. Az Tőrők pedigh Fejér Vár felé ment vólt minden hadáual. Oly csudálatossan penigh és Jámborúl, hogi valamely Végh haz Montecuccoly Vram Generaliságában találtatott, a legh roszabb Palánkokotis, Keszthelt, Vásont és a többit, annjval inkáb Pápát, Beszprimt semmy úttal nem bántotta, ‖ sőt nagi alázatosson Qvartélt kért tőlők, hogi ne lőjenek, valáhány darab kenyeret és ital vizet, melljet kőzőnségehéssen az Emberek tulaydonjtanak nagi erőtlenséghjnek az Tőrők Tábornak, mások Montecuccoly Vramnak kőszőnik etc.

Jelen vóltak penigh az Consultation és Conferentián az két Hérczegh Directory az Imperialis hadáknak, Monasteriumy Pűspők és Durlák. Más Fejedelmekis, Sulczpach, Holstain. Franczúzok Valahánjan, Generalis Kellinival *[?]*, mert Szomlos *[?]* beteghen fekszik, ászerint Baden *[?]*, ezeken Kyvűl Generálisok, Montecuccoly, Zúza, Spár, Generális Commissarius Hohenfeld és tőbben egiebek, velek egiűt jőt Cancellarius Vram alá. Ezekkel eggiűt az mit végeztűnk és főlkűldőttűnk eő Felséghének, praecisé mostan nem bizhatom, de Jónak tartom, ha megh nem változik ismét. A tőbby kőzőt mely magunkat illet, Personális Insurrectiót parancsol eő Felséghe mind az Dunán túl, mind penigh Jnnen igen sietséggel. Kyk készen lévén, menten mennyjenek az hová foghják kévanny az Generalisok. Méltonak etélem azért lenny és szűkséghesnek, hogi kegyelmedis Palatinus Authoritássáual irjon e szerint az Vármegyéknek.

Az my penigh az kegyelmetek Taborozását illety, vólt arrais reflexio, ‖ ha az Tőrők derék erőuel átal jővén az Dunán, arra felé tartáná, Zúza Vram hada siessen segétséghére menny kegyelmeteknek. Kegyelmetekis aszerint pro re nata et occasione,[1] ha Fűlek felé, vagy a tájára fordétaná hatalmát az Tőrők.

El végezvén it az Consultatiót Monasteriumy Pűspők és Durlák a tőbb Fejedelmekkel és Franczuzokkal az Tábor utan sietet, Montecuccoly Vram és Paár *[!]* a szerint. Zúza Vram visza ment Bécsbe, Von Traun Vram fel vitte és reportálta az opiniót eő Főlségének.

Nadasdi Vram bucsúzik, és nem akar tovább az hadakkal maradny, az kyk elis oszlottak, kevés maradván helyben, myuel az Fizetéstis nem akarják tovább continuálny nekyk. Ebben az karban vagiunk, edes Palatinus Vram, kikről akartam szeretettel kegyelmedet tudosétany, és kőzleny kegyelmeddel mind ezeket. Varván aztis, kévanva érteném, micsoda Jó Successussa let az kegyelmetek Ky kűldőt hadainak és operatiojnak. Ezeknek utána az kegyelmed szolghája maradván mégh élek, tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet sok esztendeigh Jó egésséghben.[2]

---

[1] ‘ahogy a dolog és az alkalom szüli’.

[2] Tran: lásd Abensberg und Traun-Meissau. – Szeli: Felsőszeli. – Monasteriumi püspök: Christoph Bernhard von Galen münsteri hercegpüspök (1650–1678); Durlák: Friedrich VI. Baden-Durlach őrgróf (1659–1677). – Sulzpach: Philipp Florinus von Pfalz-Sulzbach († 1703) pfalzi palotagróf és császári tábornok; Holstain: lásd Schleswig-Holstein-Plön. – A három bizonytalan névolvasat tisztázása és a személyek azonosítása további vizsgálatot igényel. Az első erős torzulásban (a fonetikus lejegyzés és a másolás miatt is) talán Jean de Coligny-Saligny († 1686) francia tábornok lehet. – Spár: Otto Christoph von Sparr († 1668) a brandenburgi segélycsapatok vezére volt. – Hohenfeld: vélhetően Achatius von Hohenfeld (Freiherr auf Aistersheim und Almegg) († 1666), aki már 1641-ben a császári hadsereg *obriste*e volt.

438.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 8.

Küldi tájékoztatásul a nádorhoz írt levelének másolatát; Montecuccoli barátságosnak mutatkozott a pozsonyi hadi tanácskozáson. A mainzi választófejedelem árulás miatt elfogatta főminiszterét.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 318 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me

Salute et paratiss*im*a seruitior*um* meor*um* commen*datione prae*missa. Sok iókkal áldgia megh I*ste*n k*egyel*medet. Mit irta*m* Palatinus Uramnak az itt való dolghok állapottjáról, k*egyelmed*nek sem irhatok tőbbet, Édes Groff Ur*am*, in paribus megh kűttem k*egyelmed*nek, megh bocsásson k*egyelme*d, mert Secretariuso*m* sincsen itho*n*, ki által kőlőmbőzést tehetnék. Montecuccoli Ur*am* itt vót nálam Tanácsba, jól mutatta maghát mind hozzám, mind penigh Suza Vramhoz, noha tudom, egyikűnknek sem baráttja, de csak jól visellje magát, engemet mindgiárást baráttjával *[!]* teszen.

Az Moguntinus Elector mint legh nagiob Consiliariusát meg fogatta és erős Tőmlőczbe tétette nagi Árultatasért, Kyről tőbbet hallunk ne*m* sokáigh. Most tőbbet ne*m* írhatok k*egyelmed*nek, Édes Groff Vr*am*. Tarcsa és éltesse I*ste*n k*egyelme*det sokaigh Jó egéséghbe*n*. Posonÿ 8. Men*sis* Septembris, Anno D*omini* 1664.[1]

Excellentiae V*est*rae

Servitor paratiss*im*us

[s.k.:] Archiep*iscop*u*s* Strigon*iensis*

439.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 12.

A csapatok mind átkeltek a Dunán, kivételesen hátul a magyarok, elől a franciák, akik állítólag ráveszik Montecuccolit a támadásra; híresztelik, hogy a törökök a nádor seregét támadják meg; Montecuccolinak nincs kedve Esztergom ostromához. Mind a török, mind a keresztény csapatokat járvány tizedeli. A franciák és a birodalmiak készek a háború folytatására a következő években is. De Souches lemondott; állítólag a spanyol király is átadta a kormányzást feleségének.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 324 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me

Salute et seruitior*um* meor*um* paratissima commen*datione prae*missa. Áldgya megh az Vr I*ste*n sok Jókkal k*egyelmede*t. Az my hadaink által jűuének az Dun*á*n, Teghnap útólzor

[1] A nádornak írt levél másolata: talán az előző, 437. sz. iratról lehet szó. – A mainzi választó főminisztere: Johann Christian von Boyneburg († 1672), a Rajnai Szövetség kidolgozója, hamarosan kiszabadult, ám befolyását nem nyerte vissza többé.

Nádásdi Vr*am*, Magiar és Horvátokkal mentenek, utólliára estek, az kik egiébha elől szoktak járny; azonba*n* a Franczúzokot kűlték elől Avant Guardiába*n*, kik ige*n* animatusok, és oljatis beszéllenek, hogiha ne*m* akarjais, reá viszik Montecuccoli Vr*ama*t az Ellenséghre. Is*te*n láttja, olly nagi és szep hadaink vadnak, kiket csak magamis látta*m*, hogi bizvást megh űtkőzhetűnk az Ellenséggel, kiről olly*an* hir folly itt my nálunk, hogi által kelluén minde*n* hadával a Duná*n*, k*egye*lmetek felé tart. Féltemis k*egye*lmeteket, ne*m* léuén elégh Erőuel ellenek, az mÿeink penigh késedelmessek, nem érkeznek in tempore. Éllések sincse*n* az útba*n*. Méltó azért k*egye*lmeteknek vigiázny és őrizkedny mennél jobba*n*. Most kellene Eszterghomotis megh szállany *e*tc. Kihez ne*m* sok keduét látom Montecuccoly Vr*amna*k. Egiébiránt mondgiák, hogi ighe*n* meghromlott az Ellenséghis, harczokonis el veszett a sziue, kiváltkeppen Gyaloghságnak. ‖ Ige*n* betegheskednek, s- halnak Eőkis az Ebek, mÿs sok beteghet számláltunk imit amot, ne*m* sok hÿa Tiz ezernek.

Bécsben mondgiák, hogj érkeztenek úyonna*n* Franczúzok mint egi három ezeren, az Imperiumy Giűlésbe*n* el végezték, hogi Continuálliák a hadat teőbb Esztendőkreis, valamégh a szűkségh kévánnia; Más keresztyén Fejedelmeketis invitállionak az hadra. Most tőbbet k*egye*lmednek ne*m* írhatok, hane*m* maradok, még élek, k*egye*lmed szolghája. Tarcsa és éltesse Is*te*n sokáigh jó egésségbe*n* kegyelmedet. Posonÿ die 12. 7bris 1664.

Excellentiae V*est*rae

Seruitor paratissimus

[s.k.:] Archiep*isco*p*us* Strigon*iensis*

P.S. Zúza vr*am* el hadta az Generálisságot és hadakot, Generalis Sport *[!]* tették heljében. Csudálatos hir futamodott Hispaniából, tudniillik hogi az Király ugian most mindgiárt éltében resignálny akarná az Gubernátiót a Királné Aszonnak, Feléségének. Kiből sokat érthet k*egye*lmed, és az Consequentiákotis, mellek ebből foghnak kőuetkezny.[1]

440.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1664. szeptember 19.

A keresztény csapatok a Vág-vonalon, a törökök Érsekújvárnál, ezt a Bécsbe siető Nádasdy közölte; nem tartja valószínnek, hogy Montecuccoli támadni fog, Zrínyi és De Souches hadai hiányoznak; az esetleges téli kvártélyozás problémái.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 327 – más.)[2]

Az my derék és hatalmas hadaink mindez jdeiglenis még csak az Vágh partiára sem helyheztették maghokot, hanem inkáb a dudvághot őrzik. Láttiuk minden éyel a Tűze-

[1] Mária Anna királyné valóban átvette a kormányzást, de csak a következő évben, IV. Fülöp halála után.

[2] 441. sz. levélben említett másolat. A dátum meghatározása ennek alapján.

ket, hogj a Falukot égetik a mieink. Mind ekkoráigh sem hihettűk, hogi az Tőrőknek derék ereje által jűtt vólna a Dunán, hanem teghnap mint egy négy óra táyb*an* ebéd ut*án* érkezék az Armátatól Nádasdi Ur*am*. Én hozzám bé sem tért, el sietvén postán ment felis Bécsb*en*, Zichy Ur*am*tul űzenvén némelly dolghokról Ennékem. Kinek summája ez: hogi az Tőrőknek ereje Uyvár táján fekszik, s- az mieinknek az Intentiójok s- el véghezett akarattjok, megh űtkőzzőn véle. Adná az Úr I*st*en, myvelne edgyszer immár val[a]my Jó dolghot a Jó Montecuculy Ur*am*, de Én nehezen hiszem, hogy [… …][a] űtkőzzőnek az ellenséggel, vannakis bizonyios okai […] Mivel olljat hirdetet, s űzentis Montecuculy, hog[y] […] száz ezerigh vagio*n*, kit Én nem hiszek, […] ezerig sinche*n*, kiváltképpe*n* a ky űtkőzetre […]na. Második: Montecuculinak az szán[dék]ja […] foghvást az Vágh mellett Galgoczigh csinallj*on* f[… …]nak. Harmadik: mint hogi olljat értek eő F*elsé*ghe […]mő requisitumokot kíván, azok lehetetlenek, es […] rajta elne olvagio*n* az megh űtkőzés. Tartv*án* egyébaránt […] mindenkor az generalis conflictustúl, annjval inkáb mos[t(?)] […] sem Suza, Sem Zriny Ur*am* haday n*em* lévén. Jól chel[ekedné(?)] azért, ha az Főlfőldy had ezekhez niomokodnék, kivaltkeppen ‖ ha ugia*n* megh kezdene a derék harcz lenny, annál nagiobb segétséget njuithatnának eőkis. Az vármegyéknekis, úgy láto*m*, ne*m* nagi kedvek vagyio*n* az personalis Jnsurrectióra, sőt inkab deprecállja mindenik, exponálván veszedelmes és nagi kárvallot njomorúlt állapottját, nemis tudok mégh kik űltenek vólna fől kőzűlők, sőt félő, e melett azis az particularis, kit adtanak, el ne muljjék, és csak főstb*en* ne mennj*en*. Erre nézve azért azt várhatom, hogi egi jókor visza giőn Monteculy *[!]* Ur*am* meghint, és ezt az keués szőlős Tartomant s- az hatra lévő hegj allját éppe*n* semmivé tészy. Azonba*n* az Qvartélban való bészállásnakis ideje mayd elérkezik, Pozontul foghva Trencsinigh vét Qvartélt hadának. Kihezképpest errőlis gondolkodnunk kellenék, hogi az kik itt ne*m* vólnának szűkségesek, látnák eők, azokot hová heljheztenék, az kik penig szűkségeseknek láttatnának lenny, azokot se osztaná szabad [a]karattja szerint, a hová maga akarná, avagi penzert Qvartéljok […] Montecuculy Vr*am*, hane*m* rendelnénk el idejen, az mint aztis, […] mit adgianak nékiek, mert ezek bizonjára el romlottanak, és […]ságra juttottanak telljeséggel, annjvalis inkáb, ha ezt a kis szőrőtet *[!]* ky hozzák torkokból és el praedállják. Az Imperialisok és az Gallusok, azok méghis magok pénzé*n* élhetnek, de ezek csupán csak praedálásal. *E*tc.

[a] a levél oldala (*recto* jobbról, *verso* balról) lefelé növekvő mértékben hiányzik

441.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 19.

Küldi a nádornak írt levele másolatát. Új francia és német segélycsapatok érkeztek.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 326 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me

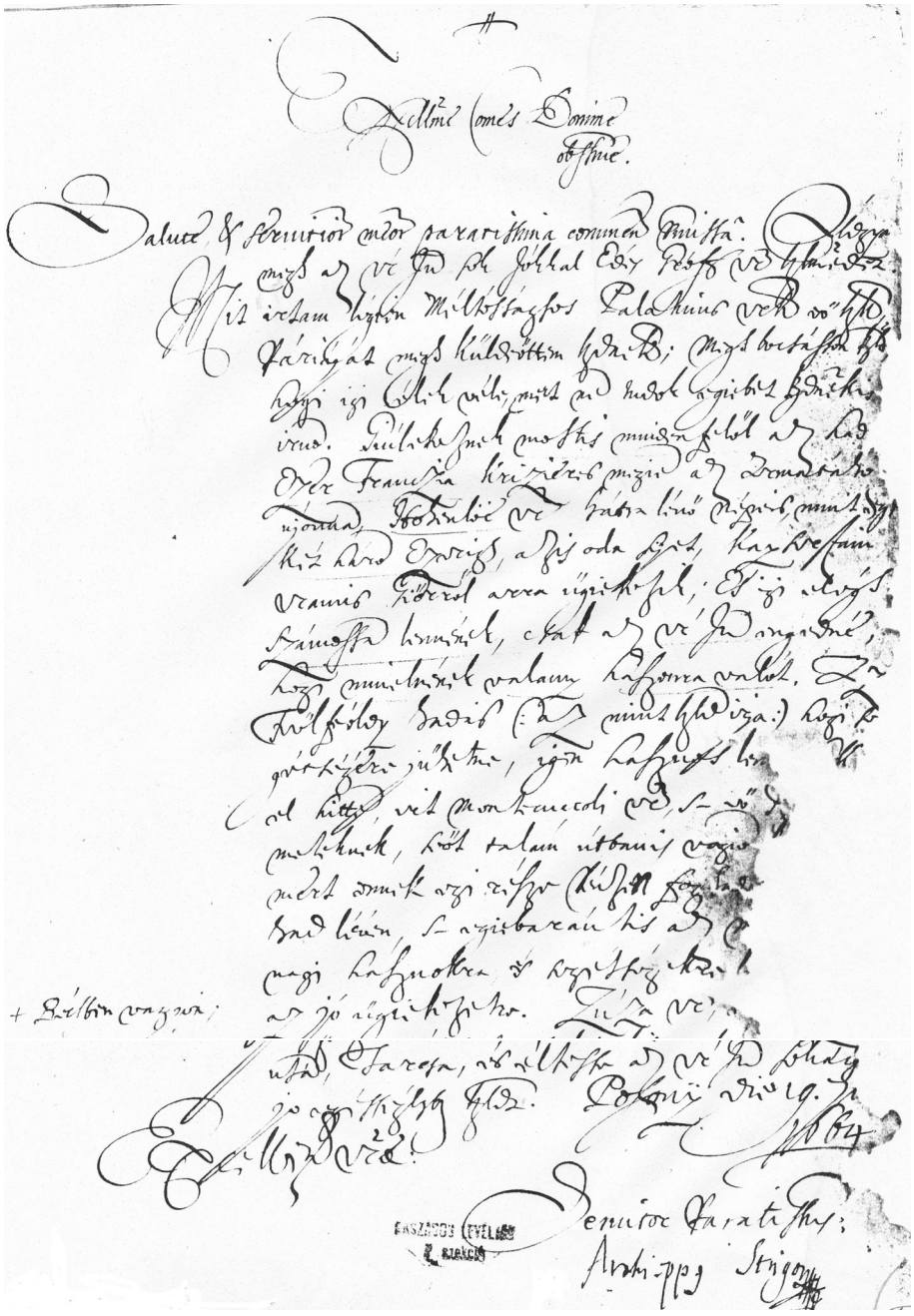

Salute et seruitior*um* meor*um* paratissima commen*datione prae*missa. Áldgya megh az Vr I*ste*n sok Jókkal, Édes Gróff Vr*am*, k*egyelme*det. Mit irtam légien Méltóssséghos Palatinus Vr*amna*k eő kegyelmének, páriáját megh kűldeőttem k*egyelme*dnek. Megh bocsásson k*egyelme*d, hogi igj élek véle, mert ne*m* tudok egiebet k*egyelme*dnekis irno*m*. Giűlekeznek mostis minden felől az had[ak][a], Ezer Franczia Krizieres *[!]* megie*n* az Armadáho[z] újonnan, Hohenloe Vr*am* hátra léuő népeis, mint egi két háro*m* Ezerigh, azis oda sÿet, Kayserstain Vramis Giőrről arra űgiekezik. És igi elégh számossa*n* lennének, csak az Vr I*ste*n engedné, hogi miuelnének valamy haszonra valót. Az Feőlfeöldy hadis (:az mint k*egyelme*d irja:) hogi segétségére jűhetne, igen hasznos len[… … …] el hitte*m*, irt Monetcuccoli Vram, s- eő […… …]neteknek, seőt talám útbanis vagio*n* […… …] mert ennek egi része pénzen fogh […… …] had léuén, s- egiebarántis az […… …] nagi hasznokra és segétségekre […… …] az jó űgiekezetre. Zúza Vr*am* [b]Bécsben vagjon[b] […… …] ettől az állopattol, kit bizony ba[… … …] saynálunk ige*n* mindniája*n*, miuel eő k[egyelme] […… …] Jó szolghálatokot tehetett vólna otta*n*. Ez[ek] utá*n* Tarcsa és éltesse az Vr I*ste*n sokáig jó egésséghben k*egyelmede*t. Posonÿ die 19 S[eptembris] 1664.[1]

Excellen*tiae* V*est*rae
Seruitor paratissimus

[s.k.:]
Archiep*iscop*u*s* Strigon*iensis*

[a] a levél jobb széle lefelé növekvő mértékben hiányzik | [b–b] betoldás a bal margón

442.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 22.

Sok futár jön-megy, nem tudni bizonyosat a hadi helyzetről és alakulásáról; úgy véli Montecuccoli nem fog támadni; a nádori sereg Léva felé nyomulhatna; további francia segítség érkezik; a seregekben sok a beteg.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 329 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me

Salute et seruitior*um* meor*um* paratissima commen*datione prae*missa. Sok Jókkal áldgia megh az Vr I*ste*n, Édes Gróff Vr*am*, k*egye*lmedet. Az ittvaló Állapatokról azt irhatom k*egyelmedne*k, hogy csak jűttőn jűn, s- mentést megie*n* a sok Curir. Negied napja maga ment fel Bécsbe*n* Nádasdi Vr*am* postán, harmad napra penigh Groff Traun Landtmarschálll Ur*am* ment alá az Ármátához, mit tractálnak, én ne*m* tudom, de most sem bízhatom, hogy valamy jót cselekedgienek, miuel Montecuccoli Vr*am* hól által akar menny az Vágon, hol hat[ra] […][a] az Vághtól, az mint hogj mostis Mayténho[z] […]

[1] Wolfgang Julius von Hohenlohe-Neuenstein († 1698) a Rajnai Szövetség tábornoka.

visza magát, s- az Magiarokot (: h… …] vagott Galgócznál mint egj százigh a Tőrők :), [… …] mellé Galgócz ellenébe*n* helyheztette. Noha bizony cselekedhetnének hasznos dolgokot, ha jól akarnák, elég népek léué*n*. Ige*n* jól esnék, ha megh kezdene lenny az űtkőzet, hogi k*egye*lmetekis erre niomokodnék, ha lehetne, megis lehetne penigh, ne*m* meszy léué*n* Fűlektől Léva. Franczÿákis tőbbe*n* jűnek, kiket ne*m* akarvá*n* admittálny, azt űzenték, mint hogj immár benn vadnak az Imperiumba*n*, eők bizony csak el jűnnének, de ezek talá*m* későbbe*n* érkeznek. Szántala*n* mindenűt a sok betegh, Kik fedél nélkűl leué*n* úgj halnak, mint az barmok. Ezek után éltesse Isten sokáig Jó egéségben k*egyelme*det. Posonÿ 22. 7bris 1664.

Excellen*tiae* V*est*rae
Seruit*or* paratiss*im*us

[s.k.:]
Archiep*isco*p*us* Strigon*iensis*

[a] a levél jobb széle lefelé növekvő mértékben hiányzik

443.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 26.

Köszöni leveleit; ha a nádori sereg Léva felé vonulna, gyűrűbe foghatnák az ellenséget. Sikeres diverzió Galgócnál; az udvar, különösen Porzia tanácstalannak tűnik; bonyodalmak Erfurtban; a birodalmi és francia hadak ellátása megfelelő, a császáriaké semennyire sem.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 331 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me

Az k*egyelme*d 10 és 14. huius[1] irt Leueleit bőcsűlettel és szeretettel vettem. Ige*n* őrőmest értettem, hogi azok az vármegyék jó edgiességgel, őrőmest és számossanis fel űlnek. Jónak tartaná*m* az én vékony iteleté*m* szerint, ha k*egye*lmetekis Szendrő, Fűlek és Léva felé fel jűhetne, és kézben véué*n* az poghány Ellenséghet, extrema vnctiót[2] adhatna nékye. Noha bizony másképpenis anny népűnk vagio*n* immár az Vágh mellett, hogi másképpenis erőssebb az Ellenségnél. Az Tőrők pedigh, az mint mindnyáya*n* valakik onnét jűnnek, mind pribékek, szabadúló Rabok és el foghott njeluek, sőt az egész világh kÿáltia, hogy ige*n* megherőtlenedett, halis, és számtala*n* a betegh, úgi hogi csak reá mennénk, adna I*ste*n sziuet és Lelket, Kőnnien semmiué tehetnénk azt az Ellenséghet. ‖

Teghnap és ma hozták hírűl, hogj az mÿeink Galgocznál a hidon derekassa*n* által mente[nek][a] vólna az Vághon, kit jó jelnek tartok, talá*n* I*ste*n meg szállia sziueket, es miuelnek valamit. Egyébiránt ezek mind udvarnál, mind az Táborban

[1] Szeptember 10 és 14-én.

[2] 'utolsó kenetet'.

ollianok, mint az Tekeniőben a Víz, mernének[is], nemis az ellenséghez. Az Udvar igen perplexus, és Kyváltképpen Portia Ur*am*, ú[gy]annira *[?]*, maghátis alégh tudja, hún va*n*, [mi]uelhogi eő kegyelmére vetnek, hogi az [Im]perialis Bannumot[1] *[!?]* reá kűldőtte Erfu[rt] várossára, az kik az Heroldust publi[ce] az Pÿacrza vitték, és megh pálczázt[]ták[b]az pregély *[?]* alatt gialázato[san]. Moguntinusnak vagio*n* bizonios hada […] […]gati *[?]* az Gallusis, kérnek eő F*elsé*ghétől [se]gétséghet. Azonban, noha az előtte […] adtak Moguntinusnak, de most imma[r de]claralták magokot, hogi mind az Suecusok, mind az Saxo megh segélik Erfurtot, és ne*m* hadgiák, az kiből nagi confusió és egi Imperialis Rebellio jűn Ky, Ky ha mostany állapatra valóé, ‖ Jtéllie megh I*st*en s- ez világh. A my hadainkban számtala*n* a betegh, itt minden helyek es városok rakva vadnak vélek, ne*m* kételkede*m*, ezek az gonosz űdők szaporétany foghják eőkőt. Az Imperialisok és Gallusok jól p*ro*uideáltak kőltséghből az maghok beteghjeinek. Az Csaszár hada pedigh mint az Baro*m*, úgj hal, csak fedél alatt sinchenek ezekbe*n* az gonosz űdőkbe*n*, semmy p*ro*uisió, semmy gonduiselés ninche*n* reáiok. Most k*egyelmed*ne*k* egyebet ne*m* irhatok. Tarcsa és éltesse I*st*en k*egyelmed*et sok Esztendeigh Jó egészégbe*n*. Posonÿ 26 7bris. 1664.[2]

Excellent*iae* V*est*rae
Seruitor paratiss*im*us

[s.k.:]
Archiep*isco*p*us* Strigon*iensis*

[a] a levél (ezen azt oldalon) jobb széle lefelé kissé növekvő mértékben hiányzik l [b] utána kihúzva: 'publice'

444.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. szeptember 29.

Megkapta az uralkodó sajátkezű levelét, melyben közli, hogy fegyverszünetet kötöttek a törökökkel. A kiváló hadi helyzet kihasználatlansága, illetve Érsekújvár török kézen hagyása az ország elvesztését fogja jelenteni.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 333 – ered.)

Excell*entissi*me Comes, Domine ob*servandissi*me
Salute et seruitior*um* meor*um* commen*datione prae*missa. Áldgia megh az Úr I*st*en sok Jókkal, Édes Gróff Vr*am*, k*egye*lmedet.

Ezen órában érkezék eő F*elsé*ghe Curierje Handbriefflit[3] hozván eő F*elsé*ghétől, Kiben eő F*elsé*ghe jelenty, hogj Armisticiumot publicált a Tőrőkkel, melly my-

[1] 'birodalmi átkot' *(Reichsacht)*.

[2] A mainzi választó csapatai október 5-én elfoglalták a *Reichsacht* alá vett Erfurtot, és a vesztfáliai békével összhangban véget vetettek a város önállóságának.

[3] Vö. fentebb, 191. sz.

nékeűnk Magiaroknak és az egész Keresztyénséghnek valóba*n* keserues és Káros, anny Romlásunknak és kárunknak ez az haszna; Most mikor szintén kezűnkőn vólt az Poghánságh, Armistitiumot és Békességhet publicálni? Ha Úyvarat oda engedy eő F*elsé*ghe, csak keresztet vesse*n* Magiar Országhra, mert az soha tőbbé ne*m* lészen. Nem irhatok tőbbet keserűségembe*n* k*egyelmedne*k. Tarcsa és éltesse az Úr I*st*en sok esztendeigh jó egésségb*en* k*egyelme*det. Posonÿ 29 7bris. 1664.

Excellent*iae* V*est*rae

Seruitor paratissimus

[s.k.:]

Archiep*isco*p*us* Strigon*iensis*

445.

Wesselényi Ferencnek

Pozsony, 1664. október 17.

Kétségbeesése az ország sorsa, [a vasvári béke] miatt. Az uralkodó hívatja Bécsbe, de nem fog menni. Rakoviczky Mártont megölte saját felesége, cinkosa lehet Paloczay, akinek házánál történt az eset, és már együtt is él az asszonnyal, akivel már régóta viszonyt folytattak; javasolja a nyomozás azonnali megindítását.

(MNL-OL MKA Arch. fam. Wesselényi [E 199], Iratok, II/65, n. 91 – ered.)[1]

Szolgálatomat ayánlo*m* Édes Palatinus Ur*am* k*egye*lmednek. Aldgia megh az Úr I*st*en sok Iókkal k*egyelme*det.

K*egye*lmed 5. p*rae*sen*tis*[2] Szendrőben irt leuelét vettem szeretettel. Ennékem ninche*n* semmy, az Kit irva kőzőlnék k*egyelmed*del, Kévánságha szerint. Az my édes táplálónk és Aniánk, „Hazánk„ veszedelméről méltónak itéle*m* vólna lenny, hogi beszélgessek k*egyelmed*del, kinek az Doctorok szokása szerint, miuel élteteő orvóssághot ne*m* találok, csak mégis ha lehetne, valamy halál kőnniebbétő énýhétessel segétenénk, egiébirántis az ittvaló állapat csak szőrniűségh Ky mondanÿs, az mint vagion. Előbbeny Iárásáb*an* az Német, Tőrők, Tatár feőldigh le pusztétotta ezt az darab Országhot, most immár az giűkerétis éppen Ky szaggattia, iszoniu Kynokkal őlik, vesztik, valahún kaphatyák az szegénséget, az parasztsághis eőszve veru*én* magát csapdossa és Kénozza, az hól lehet, az Nemeteket, maid legh kisseb njavalyának tartiuk immár mindenűnk el-vesztését és el uonását, nincs az éghalatt Kyre fordétany szemeit nyavalyások*na*k, || k*egye*lmed uólna I*st*en után pásztora, őrizője, szószóllója, Apja az Főldnek, K*egyelme*dis táuúl léuén, nincs hová fordúlny, és kyre vetny szemeit *e*tc.

Im hozák az eő F*elsé*ghe k*egye*lmes parancsolattját, mellyb*en* Bécsben hívat p*ro*

[1] A n. 90 Georgius Lubomirsky (Jerzy Lubomirski) levele, Krakkó, 1664. július 14.

[2] Október 5-én.

ultima p*rae*sen*tis*,[1] az hól K*egyelmedn*ek is jelen kellene lenny. Én mentette*m* magamot, Kérué*n* alázatossa*n* eő F*elsé*ghét, dispensállion Én velem p*ro* hac vice,[2] miuel egiébiránt*is* maid két esztendeje, hogi szokot héuizemet elmulatta*m*, had viselliek keués egésségemre gondot; az Trinchinibe*n* szándékozvá*n*, ha bátorságossa*n* feőrődhetné*m*, holott penigh ott ne*m*, Túrúczba*n*, talán valahól fel jővet előtalálom k*egyelme*det.

Itt minémű nagj botránkozás, és scandalu*m* teőrtént ez napokba*n*, megheőluén kegyetlenűl, és megheőletuén maga saÿát Feleségétől szegény Rakouiczky Márton, ne*m* csuda ha Iste*n* Országostól ront bennűnkőt, illje*n* Éghbe*n* Kijáltó vétketket el szenuedué*n*. Énis LelKy pásztor léué*n* félek I*ste*ntől, ha el halgatom, az megholtnak Attjaffiay ne*m* elégségessek prosecutiójára. K*egye*lmedet kérem, Tiszti és hivatallia szeint p*ro*cedállio*n* az vétkesek elle*n*, és ha jobb mód ne*m* ‖ occurrál, parancsollio*n* az includált Copia szerint Posony vármegyének; ha pedigh K*egyelmedne*k úgy tetczenék, s- mód vólna benne, tenne Inquisitiót [a]maga Mestere által,[a] az Kibeől Ky tetczenék továbbis valósága az dologhnak, hogi osztá*n* annival egyenessebbe*n* p*ro*cedálhatna az vétkesek elle*n* az Iusticia. Paloczay Vr*ama*t mindenkor jámbor Embernek tartottuk, nemis fér fejembe*n*, myképpe*n* eshetnék eő reá az véteknek valamelly része; de miuel Házánál esett a dologh, és éltébenis az Urának méljen elmentek uólt az dologhb*an*, mostis ige*n* scandalosé tartia magánál, és lakikis az Aszonnal, seőt (:amint mondgiák:) hamar kell lenny titkos menjeghzenek, eő sinche*n* az Emberek előtt gianosságh nélkűl. Mind az által directé talá*n* csak azt a rosz Aszont kellene impetálny. Az Parancsolatot pedigh méltóztatnék k*egyelme*d az Én kezemhez szolgáltatny mennél hamaráb. Tarcsa és éltesse I*ste*n soKáigh jó egésségbe*n* Édes Palatinus Ur*am* k*egye*lmedet. Posonÿ die 17 8bris. 1664.[3]

Excellen*tiae* V*est*rae
Seruitor paratiss*im*us

[s.k.:]
Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[a– a] betoldás a bal margón

[1] Október 31-re.

[2] ‘ez alkalommal’.

[3] Rakovszky Miklós 1658-tól pozsonyi harmincadellenőrként ismert. Paloczay Gábor szintén 1658-tól a Magyar Kamara tanácsosa volt.

446.

Rottal Jánosnak

Pozsony, 1664. november 18.

A havasalföldi követ. Sem ő, sem a többi magyar főúr nem akart eddig Bécsbe menni tanácskozásra. Mivel az uralkodó őt szokás szerint külön előzetes megbeszélésre is hívja, el fog menni, de a török békébe sosem fog beleegyezni; a nádor beteg.

(MNL-OL Nádasdy cs. lt. [P 507], Levelezés, A/V/460, fol. 335 – ered.)

Excell*entiss*ime Comes, Domine ob*servanti*ssime

Az k*egyelme*d Leuelét meghadta a havasalfőldj Kőuet, melliet expediáltakis Bécsből jó szóval és reménséggel, az mint szokás a my Udvarunknál, magha megh mondhattia beőuebbe*n* k*egyelmedne*k, értÿs alkalmassint az dolghokot. K*egyelme*d micsoda kőuetséggel mennj*en* Erdélybe*n*, En vele*m* ne*m* kőzlőtték, Conjecturákból az mint vélhetek, azt hisze*m*, alkalmasint reá találok.

Az itt való dolghokról egyebet ne*m* írhatok k*egyelmedne*k: Nilvá*n* vagyo*n* k*egyelme*dnél, hogj az Urak pro ultima 8bris[1] fel ne*m* mentenek Bécsbe*n*, azértis, hogj Palatinus Ur*am* jelen ne*m* lehetett, és hogj énis nem akartam fel menny. Most ismént pro 25. p*rae*sentis[2] hyvatta eő F*elsé*ghe fel az Urakot, Enghemetis immár negyedik leuele, az kiuel hyvat, hogi az tőbb Urak előtt fel mennjek, és szokása szerint confidenter akar vele*m* minden dolghokról maganyossa*n* conferálny. ‖

Fel megyek azért immár I*ste*n segétségéből. Enghemet bizonj senky arra ne*m* vészen, hogi jová hadgya*m* ezt az veszedelmes Békességhet, az Ky minket el vesztett, s- my velűnk az Keresztyenséghét *[!]*, és maghátis, az mit I*ste*n ád értenem, és jó Conscientiám, megh mondom, lássa osztá*n* eő F*elsé*ghe, mit cselekeszik. Kőnniű bizonj az Jó Németeknek békéuel niúghodny, mink azonba*n* csak el vesztűnk. Az tőbb keresztién Fejedelmekis azt tudgiák, hogj my nékűnk ige*n* jól va*n* ez az Békességh, miuel ne*m* szóllunk, és ne*m* panaszolkodunk. Palatinus Ur*ama*t váryuk az Terminusra, noha aztis némelljek kéthséghbe*n* veszik, holott Palatinus Uram Lipcsé*n* beteghen fekszik, és az Thúróczy Héuizhez tőbb kedue van, hogi sem az Bécsi Consultatiora. Most tőbbet nem írhatok k*egyelmedne*k. Tarcsa és éltesse I*ste*n k*egyelme*de*t* sok esztendeigh jó egésséghbe*n*. Posonÿ 18. 9bris. 1664.

Excellent*iae* V*est*rae

Seruitor paratiss*im*us

[s.k.:]

Archiep*isco*p*us* Strigon*iensis*

[1] Október 31-re.

[2] November 25-re.

447.

Csáky Ferencnek

Pozsony, 1665. július 3.

Köszöni leveleit, támogatja mindenben, generálisságában is; az uralkodónak írt, hogy neki is mindazok alá legyenek rendelve, akik generális elődeinek voltak; kéri Szentgyörgyi püspök hagyatékának kiadását. Zrínyi Péter kisebb győzelmet aratott a törökök felett.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 259b, s.n. [fol. 52] – s.k.)

Ill*ustrissi*me Comes Domine Fili ob*servandissi*me.

Salute, et officÿ commen*datione* praemissa. Sok Iókkal áldgja megh az Úr I*st*en k*egyel*medet. Vettem az k*egyel*med Leueleit szeretettel, szorgalmatossab lészek énis ez után az k*egyelmednek* való irásra. Az my az k*egyel*med Generálisságát illety, kéván*om*, szerencséltesse az Úr I*st*en K*egyel*medet, énis az mib*en* tudok, assistálok őrőmest, és segétse*m* k*egyelmed*et. Azomb*an* megh vagio*n* hagyva eő F*elsé*ghétől Palatinus Ur*amnak*, hogj jó rendbe*n* hozza, s- eligazétsa az Varmegyék Contradictioját. Az Hajdúságh felól penigh, és az tőbbyről, az kik tudniaillik ne*m* akarnának fűghny k*egyelme*d Generálisságától, tette*m* representátiót eő F*elsé*gh*é*nek, kit, úgys hiszem, heljén hadgiott eő F*elsé*gheis, hogj az mint Palatinus Vr*am* és más tőbb Generálisok jdejében, az szerint subjaceálljonak mostis mindazok K*egyel*mednek, az kik tartoztanak subjectióval azon Generálisághoz. Az hyrekről túdósetcson k*egyel*med. A mellett kére*m* K*egyelmed*et, szegén Szent Giőrgj Ur*am* piu*m* Legatumát[1] adgya megh, az hová deputáltatott, k*egyelme*d. Ezek után éltesse I*st*en sokáigh jó egésséghben k*egyelmed*et. Posonÿ die 3. Iulÿ. 1665.[2]

Ill*ustrissi*mae D*ominationi*s V*est*rae:

Ad seruien*dum* paratissimus:

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

‖ P.S. Most hozák hyrűl, hogj az Tőrők Horuáth Országba*n* valamelly véghe-liet akarta vólna el rontany reá rohanván, Ky hyréuel esuén Bán Ur*amna*k, rajtok ment, és le paskolt alkalmassint bennek.[a]

[Lent:] G*róf* Cháki Ferencz Ur*amna*k *[Kívül:]* Illustrissimo Comiti Domino Francisco de Chyák, Supremi Generalatus Cassoviensis Administratori, et Terrae Scepusiensis, Comitatusque Eiusdem perpetuo Supremo Comiti, Sacrae Caesareae, Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario. etc. Domino Filio observandissimo

[a] az utóirat nem s.k.

[1] 'kegyes végrendeleti hagyományát'.

[2] A horvát bán 1665-től Zrínyi Péter († 1671) volt.

448.

Csáky Ferencnek

Pozsony, 1665. július 22.

Megkapta levelét és mellékleteit. A nála lévő Csáky Istvánt intette a rokoni megegyezésre, hajlott is rá, őt is erre kéri.

(MNL-OL Csáky család lt. [P 71], fasc. 259b, s.n. [fol. 51] – ered.)

Ill*ustrissi*me Comes D*omi*ne Fili ob*servandissi*me

Salute et officÿ commen*datione* p*rae*missa. Sok Iókkal áldgia megh az Vr I*ste*n k*egyel*medet. Az k*egyelme*d 15. p*rae*sen*tis*[1] irt Leuelét vettem edgiűt az Inclusákkal. Az my azért k*egyel*med és Pethő Sigmond Ur*am* Kőzt való kérdéseket illety: Ugy tudom, I*ste*n oda viué*n* Palatinus Vr*ama*t, mindeneket jó rendbe*n* hoz cu*m* satisfactione. Az my pedigh az teőbb dolghokat concernállja. Itt lévé*n* nála*m* Csáky István Vr*am*, intettem ő k*egyel*mét az k*egyel*medel való jó Attyaffisághnak s-egjmáshoz való szeretetnek elkővetésére, megh jelentué*n* aztis eő k*egyelmén*ek, hogj k*egyel*med immár csak azt kévánnia, p*ro*ducállio*n* sub Iuramento mindeneket. És noha előbbeny Eskűuését, mint Keresztény és Cavalliér mostis heljesnek tarcha, mindazáltal az io Attjaffisághnak megh tartására nézue, accedált intésemtől viseltetué*n* arrais. Kyhez képest acceptállia ayánlása szerint k*egyelme*dis és élljen szép edgiesértelmű Attyaffiúy szeretetbe*n* egjmással k*egyelme*tek, Kit mind I*ste*n ‖ s-mind az világhy Tőruén kéván, és arra kőtelezi K*egyelme*teket, giűleőluén az Attyaffyak Kőzőtt való versengést, és visza vonió giűlőlséghet. Az minthogj nem kétle*m*, veszi K*egyelme*dis intésemet, és a téuő lészen. I*ste*nis ugj bocsáttja szent Áldását k*egyel*metekre, ha egimás szeretetében, S- Attjaffisághos tiszteletébe*n* megh marad k*egyel*metek. Ezek utá*n* Tarcsa és éltesse I*ste*n k*egyelme*det sokáigh jó egésségben. Posonÿ 22. Iulÿ 1665.

Ill*ustrissi*mae D*omination*is V*est*rae

Ad seruiend*um* parat*issimus*

[s.k.:]

Archiep*isco*pus Strigon*iensis*

[Külcím: vö. fentebb, 447. sz.]

[1] Június 25-én.

IDEGEN SZAVAK JEGYZÉKE

abdical – lemond
absolute – mindentől függetlenül, feltétlenül
absolutus – mindentől független
absque ambagibus – kétségek nélkül
absurdum – hallatlan, visszás
abutal – visszaél
accedal – csatlakozik, hozzájárul
acceleral – gyorsít, siettet
acceptatio – elfogadás
accommodal – alkalmaz(kodik)
ad libitum – tetszés szerint
ad partem – részben, részint, részenként, részlegesen, fokozatosan
ad summum – legnagyobb mértékben, leginkább, legföljebb
ad ultimum – mindenestől, végsőkig számítva
adhaerens – hozzá csatlakozó, függelék
adiungal – hozzákapcsol, csatol
adiural – esküszik, esküvel kötelez, hittel erősít
admatural – siettet, érlel
admittal – helyt ad, elfogad
admoneal – figyelmeztet, int
advocatus – ügyvéd
aedifical – épít
aer (aër) – levegő
affectio – érzés, érzület
affirmal – megerősít
affligal – elgyötör, tönkretesz
agnoscal – elismer, elfogad
alteratio – (el)változás
amnistia – amnesztia
amotio – elmozdítás
angustia – szorultság, szorult helyzet
angustial – szorongat
animadversio – figyelem
animatus – lelkes, lelkesült
annata – pápai (kinevezési) bulláért fizetendő illeték
annona – gabona
ante omnia – mindenekelőtt
anticipal – előre foganatosít, előrevesz,
apertus – nyílt
apoplexia – gutaütés
appellal – fellebbez, (fel)hív, hivatkozik
appellatio – fellebbezés, hivatkozás, (fel)hívás
applical – hozzáilleszt, hozzáfűz
apprehendal – megragad, megfog
arbiter – (választott) (béke)bíró
arbitrativa – választott, békebírói (irat, levél, megbízás)
archiaconus – főesperes
arctal – szorongat
arestal – zárol, börtönbe zár
arestum – zárolás
argumentum – érv
armada (ármáta) – (had)sereg
artegliaria – tüzérség
articulus – (törvény)cikkely
assecural – biztosít, megnyugtat
assecuratio – biztosítás, megnyugtatás, jóváhagyás, igazolás
assecuratoria – biztosító (irat, levél)
assecuratus – nyugodt, biztos
assessor(ság) – táblabíró(ság), ülnök(ség)
assignal – kijelöl, megjelöl

assistal – mellé áll, segédkezik,
assistentia – segédkezés
astutus – ravasz, fondorlatos
attingal – érint
au(c)thoritas – tekintély
auctio – gyarapítás, gyarapodás
audientia – kihallgatás, fogadás
aulica – udvari (kamara)
authentice – hitelesen
auxilium – segítség
avant guardia – előőrs
avocal – elhív, elvon
avocatorium – ügyvédi meghatalmazás, ügyvédvalló (irat, levél); felhívás

Bavarus – bajor
Bavary – bajor
bellica – a Haditanács egyfajta megnevezése
bellicum (consilium) Haditanács
benedictio – (meg)áldás
beneficium – javadalom
brachium – (kar)hatalom

candide – világosan
canonicus – kanonok (a káptalan tagja)
canonizatio – boldoggá, illetve szentté avatás
canot – ágyú
captalan – kanonokok közössége és testülete (székes- illetve társas káptalan); szerzetesrend tagjainak gyűlése
castigal – (el)gyötör, megnyomorít
casu – esetben, ügyben
casus – eset, ügy
catarrus – hurut
cathegorice – kategorikusan, tételesen
causal – okol, vádol
causans – peres, perlekedő
cedal – eláll valamitől, enged, halad
celebral – (ünnepélyesen) megtart
circiter – körülbelül
circumstantia – körülmény(ek)
cital – idéz
citissime – nagyon gyorsan, leggyorsabban
cito – gyorsan
coactum – kikényszerítés, kikényszerített dolog
colonellus – ezredes
com(m)ando (commendo) – parancsnokság, vezetés
commissio – bizottság
commendans – parancsnok
commendatio – ajánlás
commendatoria – ajánló
commissarius – biztos, megbízott
commoditas – kényelem, alkalmatosság
commotio – indulat, felindulás/felindultság
communical – eszmecserét folytat, közöl
communis – közös
compareal – mutatkozik, akad
compassio – együttérzés
compescal – megbékít
competens – illetékes
competentia – illetékesség
complanal – elsimít, elrendez, eligazít
complanatio – elsimítás, elrendezés
complete – teljesen, egészen
compositio – megegyezés, (el)rendezés
computal – gondol, számít
concipial – fogalmaz, fogan
concludal – lezár, következtet
conclusio – következtetés
concordal – (meg)egyezik, egyetért
concordia – egyetértés
concurral – összetalálkozik, összecsap
condit(c)io – feltétel
conferal – összehoz, véleményt cserél; adományoz
conferentia – értekezlet
confidenter – bizalmasan
confidentissime – igen bizalmasan
confirmal – megerősít
confirmatus – megerősített
conflictus – harc, összeütközés, összezördülés
conflual – összegyűl, özönlik
confusio – összegyűlés, özönlés, zavar, rendetlenség
coniectura – következtetés

coniunctio – összekapcsol(ód)ás, csatlakozás
coniungal – összekapcsol, csatlakozik
conscientia – lelkiismeret
consensus – egyetértés, beleegyezés
consential – egyetért, beleegyezik
consequentia – következmény
consideral – megfontol, megvizsgál
consideratio – megfontolás
consiliarius – tanácsos, tanácsadó
consilium – tanács(kozás)
consolal – vigasztal
consolatio – vigasztalás
conspiratio – összeesküvés
constal – összeáll, nyilván van
constellatio – helyzet
consternatus – megfélemlített, felháborodott
consultal – tanácskozik
consultatio – tanácskozás
consultum – tanácsos
contemnal – megvet
contemptus – megvetés, megvetettség
contental – kielégít, megelégít
contentatio – elégtétel, kielégítés, elégedettség
contentum – megelégedettség
contentus – elégedett
conteral – felmorzsol
contestatio – tiltakozás, valami ellen való küzdelem
contineal – tartalmaz, megtart(óztat)
continentia – tartalom
continual – folytat, hírt megerősít
continue – folyamatosan
contra– valami ellen
contractus – szerződés
contradical – ellentmond, ellenez
contrarium – ellenkező, ellentétes dolog
contrarius – ellenkező, ellentétes
contribual – adózik, adóztat
contributio – adó
controversia – ellentét
convenial – összegyűlik, összejön, megfelel
conventus – összejövetel, közösség
conversalkodik – beszélget, társalog
conversatio – beszélgetés, társalgás
convictio – meggyőződés, elmarasztalás
convictus – kollégium (együttélés-bentlakás)
convocal – összehív
cooperal – együttműködik
coperta – boríték
copial – (le)másol
cor(r)igal – javít, helyesbít, igazít
corpus – (sereg)test
correspondentia – levelezés, viszony, kapcsolat
correspondial – levelezik, válaszol, (meg)felel
credentionalis – hitelesítő irat, megbízó levél
creditor – hitelező
creditum – hitel, hitelesség
cum favore – kedvvel, kedvezéssel, jóindulattal
cum gaudio – örömmel
cum lucro – nyereséggel
cum periculo – veszéllyel, veszedelemmel
cum protestatione – tiltakozással
cum satisfactione – elégtétellel
cum securitate – gondtalansággal, biztonsággal
cura – gondozás, ápolás, kúra
curier – hírnök, hírvivő
curiosus – kíváncsi

de caetero – egyébként, különben
de reliquo – végezetül, egyébiránt
de securitate – biztonsággal kapcsolatosan
decidal – eldönt
declaral – kinyilvánít, nyilvánosságra hoz
decretum – határozat
deductio – levezetés, következtetés
defacto (de facto) – ténylegesen, tény szerint
defectio – hiány, vereség
defensio – védekezés
defensive – védekezőleg
dependentia – függés, függőség
deputal – kirendel, utasít, átruház
derival – áthárít, átvezet
desperal – reményét veszti, nem remél

desperatio – reménytelenség
determinal – befejez, eldönt
devotio – fogadalom, áhítat
difficilis – nehéz, nehézkes
difficultas – nehézség
dilatio – halasztás
diligenter – szorgalma(to)san
dilual – elmos, eltöröl
director – igazgató
dirigal – irányít
dis(s)uadeal – nem javasol, nem tanácsol, lebeszél
discretio – megkülönböztetés, hallgatagság
discursus – érvelés, ítélet
discussio – társalgás, megvitatás
disgustal – ellenérzéssel fogad
disgustus – ellenérzés, nemtetszés
disponal – helyez, rendel, utasít
dispositio – helyezés, rendelkezés; hajlam
dissimulal – színlel
dissimulatio – színlelés
dissuadeal – nem tanácsol, lebeszél
distractio – szétválasztás, széthúzás; elfoglaltság; elterelés (elterelő hadművelet)
ditio – hatalom, uralom (alatt álló terület)
diuersio – különbözés, elterelés (figyelemé)
diversio – irány, fordulat
diverticulum – ki/eltérítés, küldés
divisio – birtokosztály, megosztás; osztag
doceal – értesít, felvilágosít, tanít
donatio – adomány(ozás)

e converso – ellenkezőleg, fordítva
effectual – foganatosít, eszközöl
effectuatio – foganatosítás, eszközlés
efficaciter – hatékonyan
efficial – végrehajt, kivitelez
electio – választás
elector – választó(fejedelem)
eligal – (ki)választ
eludal – kijátszik
emendal – kijavít, megjavít
emendatio – kijavítás
erigal – ki- felemel
erral – téved
eruptio – kitörés
escusatio – mentség, mentegetőzés
evenial – kijön, megesik, megtörténik
eventus – kimenetel, eredmény, esemény
ex consilio – tanácsból, tanács alapján
ex desperatione – reménytelenségből, reményvesztettségből
ex inclusis – mellékletekből
ex malitia – rosszindulatból
ex proposito – a javaslatból, javasolt dologból (kifolyólag)
ex(s)equia – gyászszertartás
examinal – megvizsgál
excessus – kitérés (beszédben) kimúlás, kicsapongás
excipial – fogad, kifogásol
excludal – kizár
excommunicatio – kiközösítés
excurral – kitér, kifut
excursio – kitérés
executio – végrehajtás, kivégzés
executor – (ítélet)végrehajtó, hóhér
exemplaris – példás, példamutató
exemplum – példa
exhaurial – kimerít, kiürít
exhortatio – buzdítás, biztatás
exitus – kimenetel, eredmény, meghalás
exorbitantia – tévelygés, kihágás
expedial – kibocsájt, útjára enged
experial – megtapasztal, kipróbál
experientia – tapasztalat, gyakorlat
expresse – kifejezetten, nyíltan
extendal – kiterjed
extrahal – kihúz, kivon
extraordinaria – rendkívüli (ítélkezési ülésszak)
extraordinarie – rendkívülien
extremum – legszélső, legvégső dolog

fabula – mese
facultas – képesség, lehetőség, vagyon
familia – család
fassio – felvallás

fateal – felvallat
faveal – kedvez, előnyben részesít
festum – ünnep
feudum – hűbér(birtok)
fideliter – híven, hűségesen
forspan – forspont
fortifical – megerősít
fortiter – bátran, erősen
foveal – kedvez, előnyben részesít
Franconia – Franciaország
frequentia – gyakoriság, sűrűség, tömeg
fundamentalis – alapvető
fundamentum – alap
fundatio – alapítás, alapítvány
furia – kitörés, roham
furiosus – indulatos, dühödt
fusius – bővebben

Gallus – francia
generalis – tábornok; általános
genuine – derekasan, őszintén
grannata – gránát, lövedék
gratia – kegyelem, kegy
gratis – ellenszolgáltatás nélkül, kegyelmes, áldásos
gravamen – sérelem
gravissime – igen súlyosan/nehezen/komolyan
gubern(i)um – kormányzóság
gubernatio – kormányzás

haereal – tapad, tartózkodik
haereditas – örökség
haeresis – eretnekség
haereticus, haeretica – eretnek
hant priefl – kézirat, leirat
hectica – sorvadás, erős köhögés, tüdőbaj
homagium – tiszteletnyilvánítás
honorarium – tiszteletdíj, kárpótlás, kötelezettség megváltásáért fizetendő pénz
hortal – buzdít, biztat
humor – nedv(esség); kedv

immisceal – belekever
impedial – akadályoz
impedimentum – akadály
impendal – felhasznál, ráfordít, szolgáltat
imperium – birodalom, a Szent Római Császárság (Sacrum Imperium Romanum)
imperiumi – birodalmi
impetal – megtámad
imponal – ráhelyez, kivet
impresia – vállalkozás
impress(s)a – benyomulás, támadás, vállalkozás
improbal – próbára tesz, megkísérel, felhánytorgat
in abusum – visszaélésre
in actu – cselekvésben, eseményben
in agone – haldoklás közben
in confidentia – bizalomban
in consilio – tanácsban, tanácskozásban
in contrarium – ellenkezőleg
in dubio – kétségben
in extractis – kivonatokban
in flagranti – az esemény pillanatában
in genere – általá(nosság)ban
in inclusis – mellékletekben
in opere – működésben, cselekvésben
in pari (in paribus) – másolatban
in praedicamento – állításban, beszédben
in procinctu – hadikészületben
in reliquo – végezetül
in resolutione – határozatban
in specie – valós formában
in tempore – időben
in universum – összesen
incidenter – érintőlegesen, esetlegesen
inclinal – hajlik valamire
inclusa – melléklet
inconvenientia – kényelmetlenségek, hátrányok
increpitus – zajos, harsány
inculcal – elméjébe vés, vesz
inculcal – kiszámol
independenter – függetlenül
indubitate – kétségtelenül
infallibiliter – tévedés nélkül, csalatkozhatatlanul

inhaereal – ragaszkodik, engedelmeskedik
inhibeal – visszatart, akadályoz
initium – kezdet
iniuria – igazságtalanság, jogtalanság, gonoszság
innocentia – ártatlanság
ino(e)bediens – engedetlen
inquiral – vizsgál, nyomoz
inscriptionalis – érdemlevél (érdemért kapott donatiot tartalmaz)
insolens – szokatlan, elbizakodott, gőgös
insolentia – szokatlanság, elbizakodottság, gőg
instal – folyamodik
installatio – beiktatás
instantia – folyamodás, folyamodvány
institual – intéz, létesít, kezd
instructio – eligazítás, utasítás
insurrectio – felkelés
intentio – szándék
intercessio – közbenjárás
intercipial – el- felfog, félbeszakít
interessatus – érdekelt, részrehajló
interim – közben
interpolitor – békéltető, közvetítő
interpositio – közbevetés, közbenjárás
interpretal – magyaráz, értelmez
interturbal – megzavar
intimal – közöl
intimatio – közlés
intricálni – beleártani, áskálódni
intrudal – be- rákényszerít
intrusus – be- rákényszerített
invadal – megtámad, rátör
invital – (meg)hív
irrumpal – megtör, megszeg (egyezséget), elpártol
iterato – ismételten
iudicaliter – bírói úton, bírósági révén
iudicia – ítéletek
iudicium – ítélet, megítélés
iuramentum – eskü
iurisdictio – joghatóság

kirisser – kürisser (kürassier), nehézlovas, vértes

labefactatio – elhullatás, elveszejtés
laboral – fáradozik, munkálkodik
laitenent – hadnagy
legatio – követség, küldöttség, küldetés
licentia – engedély
limitatio – korlátozás

macula – (szégyen)folt, bűn
magistratus – elöljáróság
male contentus – elégedetlen
mandatum – megbíz(at)ás
materia – anyag, tehetség, természet
maturitas – érettség, józanság
maxima – (legfőbb) törvény, szabály, érv
mediator – közvetítő
medium – eszköz
memoriale (memorialis) – emlékeztető (feljegyzés); kérvény
miraculum – csoda
Moguntiai – mainzi
molial – mozgat
moneal – figyelmeztet, int
moveal – mozgat, mozdít
munitio – lőszer
Musqua – muszka

negotial – tevékenykedik
negotiatio – ügyintézés, tárgyalás
neutralitas – semlegesség
notabiliter – feltűnően, észrevehetően

o(e)bedientia – engedelmesség
obicial – szembevet, szembehelyezkedik, ellenez
obiectio – szembehelyezkedés, ellenzés
obiter – mellesleg, felületesen
oblatio – felajánlás, áldozat
obligal – kötelez
obligatio – kötelezés, kötelezettség
obligatoria – kötelezvény
obrister – ezredes, óbester
obscure – homályosan, nem érthetően
observal – megfigyel, tekintetbe vesz
obsideal – körülzár, ostromol

obsidio – körülzárás, ostrom
obtemperal – engedelmeskedik, kedvében jár
obtineal – megszerez, elnyer, megtart, birtokol
occasio – alkalom
occupatus – megszállt, elfoglalt, lefoglalt
occurral – mutatkozik, feltűnik, adódik
occurrentia – adódó, esedékes lehetőség(ek), alkalom (alkalmak)
occurrentia – történő, folyamatban lévő dolgok
octava – a hónap nyolcadik napja, egy ünnep nyolcada (az azt követő hét) illetve az arra eső törvénykezési időszak (kezdete)
offeral – felajánl, feláldoz
official – teljesít, véghez visz
officier – tiszt
operal – működik, tevékenykedik
operatio – (had)művelet
opinio – vélemény
opponal – ellenez
opportune – alkalmasan
opportunus – alkalmas
opprimal – elnyom
oppugnal – ostromol, ellenez
orator – szónok, követ
ordinantia – parancs, eligazítás, rendelés, utasítás
ordinarius – megyésfőpásztor, egyházi elöljáró (általában püspök; ideiglenesen, vagy kisebb területek, prelatúrák élén lehet csupán pap is)
otiose – nyugodtan, nyugalmasan, higgadtan
otiosus – nyugodt, gond nélkül való

pa(o)ena – büntetés
pac(t)ientia – türelem
pachetum (pagetum) – csomag (postai)
pacificatio – megbékélés, békekötés
pactum – egyezség
paenitentia – bűbánat, alamizsna
pagagi – poggyász
pagetum – lap, írás; csomag
palatinus – nádor
pallium – érsekek metropolitai joghatóságának személyre szóló, a pápától kapott jelvénye, amit a liturgikus öltözet fölött érseki tartományuk területén viselhetnek
panacea – varázsszer, csodaszer
paria – máso(d)lat, párja valaminek
paroxizmus – valamely betegség heves jelentkezése, tüneteinek ismételt, együttes fellépése
pascuatio – legeltetés
passio – szenvedés, szenvedély, passzió
passus – hágó, szakasz (szövegben); (úti) okmány
patens – nyílt (parancs)levél
pater – atya (felszentelt pap megszólítására, megnevezésére – különösen a jezsuitáknál)
paterne – atyaian, atyailag
patrocinal – oltalmaz, védelmez
patrocinium – oltalom, védelem, oltalmazás; kegyuraság
patronatus – pártfogás, kegyuraság
peculiariter – kiváltképpen, sajátságosan
pedeltet – lezár, bezár (pedica=bilincs)
per consequens – következőleg, következésképpen
per expressum – kifejezetten
per forza – kényszerűségből, erővel
per indirectum – közvetlenül
peragal – elvégez, keresztülvisz
perceptor – (kamarai) beszedő, behajtó
periclital – veszélyeztet, veszélyben forog
periculosum – veszélyes, veszedelmes
periculum – veszély
perplexuus – zavarodott, tanácstalan
persequal – üldöz, követ
persona – személy
personalis – személyes; személynök
personaliter – személyesen
plausus – tetszésnyilvánítás
plenipotentia – teljhatalom
plenipotentiarius – teljhatalmú

ploquada – blokád
politia – személyi, állami politika
portio – adó, (telek)rész
portus – kikötő
practicabile – véghez vihető
practical – cselt szó, praktikál
prae ceteris – egyebek előtt, a többi (dolog) előtt
praecipital – siet(tet), romlásba dönt
praecise – pontosan
praeda – zsákmány
praedalas – zsákmányolás, fosztogatás
praedecessor – elől
praefectus – felügyelő, intéző
praefigal – előre rögzít, kitűz
praeiudicium – előre eldöntött ítélet, sérelem, kár
praeludal – előre (meg)játszik
praemittal – előrebocsát, előnyben részesít
praeparal – előkészít, előkészül
praerogativa – előjog, elsőség
praesental – állít, jelöl, megajánl, képvisel
praesentia – jelenlét(i bíróság)
praeses – elnök; monasztikus szerzetes közösség vagy kongregáció elöljárója
praesidium – erőd(ítmény), vár, őrség
praestal – teljesít, megad, tettel bizonyít
praetendal – igényel, követel, tart valami felé
praetensio – követelés, igény, szándék
praetensor – követelő, igénylő
praeter spem – reményen kívül; remény mellett
praetereal – mellőz, figyelmen kívül hagy
praetextus – ürügy
praevaleal – él, virul, egészséges, jól van
primario – elsődlegesen
principaliter – alapvetően, elsősorban
principium – kezdet, alapelv
pro – érette, -ért
pro annata – annátáért, annáta fejében (vö. annata)
pro auxilio – segítségért, segítségre, segítség fejében
pro consiliario – tanácsosként, tanácsosnak
pro fundamento – alapul, alapvetésül
pro informatione – hírért, tudósításként, tudósítás végett
pro interim – a közben eltelő időre
pro mediatore – közvetítőül
pro securitate – biztonságért, gondtalanság, nyugalom végett
pro tutiore – biztosabbért, hogy biztosabb legyen
pro viribus – erejük szerint
probabile – valószínű
probabilitas – valószínűség, eshetőség
processus – eljárás (törvény előtt), per
procisus – lemetszett, elmetszett
professio – megvallás, hitvallás; szerzetesi fogadalom
profont (prófunt) – katonakenyér, élelmiszer ellátmány
progredial – előrehalad, nyomul
progressus – előrehaladás, nyomulás
promotio – előmozdítás, előlépés, előmenetel (hivatalban, rangban)
promoveal – előmozdít
promulgal – kihirdet, kinyilvánít, terjeszt
proponal – javasol, előterjeszt
propositio – javaslat, előterjesztés
prorogata – halasztás, halasztó végzés
proscriptus – körözött, proscribált
protestatio – tiltakozás
provincia – (rend)tartomány
provisio – gondoskodás, ellátás
provocal – kihív, felszólít, provokál
publical – közzétesz, nyilvánosság elé tár
publicatio – közzététel
publice – nyilvánosan, a köz előtt
punctatim – pontonként
punctum – (napirendi) pont

quarti(e)r – szállás
quartirozás – (be)szállásolás

randevou (rendez-vous) – találkozó
ratio – érv, megfontolás

rebellio – lázadás, lázongás
recognoscal – elsimer
recollectio – elmélkedés, önvizsgálat, lelkigyakorlat
reconciliatio – kiengesztelődés, megbékélés
rector – irányító, igazgató, jezsuita rendház, gimnázium, főiskola, egyetem vezetője
recurral – visszafut, visszatér
recusal – visszakozik, ódzkodik
referal – beszámol, jelent
reflexio – odafigyelés, figyelem
refundal – eláraszt, elborít; visszatérít, megtérít
refusio – eláradás, elborítás; visszatérítés, megtérítés
regalis – királyi irat, meghívólevél (országgyűlésre)
regaltatik – irányíttatik
regnicola – országlakos
relatio – beszámoló, jelentés
relegal – újból rábíz, ráró, áthárít
remedium – orvosság, orvoslás
repetal – ismétel
repraesental – képvisel
requiral – kér
requisitum – kérés, kért dolog, kívánalom
res publica – állam, (lengyel, velencei) köztársaság
rescribal – visszaír, választ ír
reserval – fenntart, megőriz
resolutio – határozat, döntés
resolutus – határozott, eldöntött
resolval – határoz, eldönt
respectus – tekintetbe-, figyelembevétel, méltányolás, értékelés
respual – leköp, megvet; megszeg
restitutio – helyreállítás, visszaállítás
resto – maradék, tartalék
resuscital – feléleszt
retundal – visszaver
revideal – felülvizsgál, módosít
revisio – felülvizsgálat, újragondolás, módosítás
revolutio – forradalom, felfordulás
rez(s)idens – a konstantinápolyi császári, királyi ügyvivő
ri(e)tiral – visszavonul, visszavon
ritirada – visszavonulás, visszavonás
ruina – rom, romlás
ruminal – hírül ad, közöl
ruptura – (béke)törés, repedés

salutatio – üdvözlés, köszöntés
salval – meggyógyít, megment
salvus conductus – oltalomlevél
satisfactio – elégtétel, kielégítés
scabiose – durván, sértően
scandalizal – botránkoztat, botrányt okoz
scandalose – botrányosan
scripto – írásban, írva
scrupulose – aggodalmaskodóan
scrupulosus – aggodalmaskodó
secretarius – titkár
secreto – titokban, titkon
secundal – kedvez, előnyben részesít
securus – nyugodt, derűs
seditio – lázadás
sententia – ítélet, vélemény
sententiaz – megszól, ítélettel illet
simulal – színlel
simulatio – színlelés
sincere – őszintén
sinceritas – őszinteség
sincerus – őszinte
sollennitas – ünnep
sollicital – sürget
solval – felold
specifical – pontosít, részletesen írásba foglal
statual – beiktat
status(ok) – rend(ek), állam, állapot
statutoria – (be)iktatást bizonyító irat, levél
stratagema – haditerv (-csel)
suadeal – tanácsol, javasol, rábeszél
suaviter – kedvesen, kellemesen
sub iuramento – eskü alatt
sub volanti [sigillo] – nyitott pecséttel
subiaceal – alatta van, fekszik; alávet
subiectio – alávetés

subiungal – összeköt, alávet, helyettesít
submittal – alávet, alábocsájt
subscribal – aláír
subsistal – tartózkodik, létezik
substantialis – lényeges, lényegi
substitutio – helyettesítés
succedal – sikerül, örökébe lép
successus – siker(ülés), hivatali utódlás
succumbal – leül, lefekszik, felad
succursus – segítség
Suecus – svéd
suggeral – mellékel, nyújt, említ
summa – (pénz)összeg
superal – felülmúl, legyőz
supersedeal – felül, ráül, elhalaszt
suporlat – szuperlát (ágyfüggöny)
suppeditus – elégséges, elegendő; rászoruló
supplantal – gáncsot vet, elárul
supplicatio – kérés, könyörgés
supprimal – elnyom
suspendal – felfüggeszt
suspicio –gyanú
synodus – zsinat

talio – szemet-szemért (elv)
tandem – végül is
taxa – illeték
Tedeum laudamus (Te Deum...) – (ünnepélyes) hálaadás
tempestive – idejében, sürgősen
terminal – meghatároz (időt, területet), bevégez
terminus – időpont, időszak
titulus – cím
tracta – tárgyalás
tractal – tárgyal
triumphal – diadalmaskodik
tropp – csapat, csoport
tueal – oltalmaz, felügyel
tumultal – zajong, lármázik, nyugtalankodik
tumultarie – zsúfolva, zavarosan
tute – biztosan, biztonságban
tutela – gyámság, védőőrizet, gondoskodás
tutor – gyám, védnök

ultro – önként
urgeal – sürget
utrinque – mindkétfelől, mindkét részről

vacal – üresedésben van
vacans – üresedésben levő
valor – érték
vectura – szállítás, szállítóeszköz
verifical – igazol, igazzá tesz, megerősít (hírt)
veteranus – harcedzett katona, veterán
vicarius – helynök (az ordinárius személyes helyettese és képviselője az egyházkormányzatban)
victoria – győzelem
vinculum – kötelék, bilincs, megkötés
vindicta – védelem, bosszú, büntetés
vindikal – követel
violal – (erőszakkal) megsért
vladika – ortodox (pravoszláv) kolostor elöljárója
volanter – sürgősen

zelosus – buzgó
zelote – buzgón

BIBLIOGRÁFIA

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III, főszerk. Benkő Loránd, Budapest 1967–1976.

A történeti források kiadásának módszertani kérdései = Fons 7 (2000) 1. sz.

Áldásy Antal: *Pozsony vármegye jegyzőkönyvei az 1650–1657. és 1665–1671. évekből*, TT 28 (1905) 62–87 és 233–256.

Allgemeine Deutsche Biographie I–LVI, hg. v. der Historischen Kommission bei der Bayerische Akademie der Wissenschaften, Leipzig 1967–1971².

Ammerer, Gerhard (Hg.): *Bündnispartner und Konkurrenten der Landesfürsten? Die Stände in der Habsburgermonarchie* (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 49), Wien–München 2007.

Andritsch, Johann: *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz 1586–1782*, Graz 1965.

Asch, Ronald G.: *The Thirty Years War. The Holy Roman Empire and Europe 1618–1648*, New York 1997.

B. Szabó János: *II. Rákóczi György 1658. évi török háborúja*, HK 114 (2001), 2, 231–278.

Balogh Judit: *Politikaformáló székely főemberek II. Rákóczi György Erdélyében*, Századok 146 (2012) 1049–1084, 1189–1226.

Bánlaky József: *A magyar nemzet hadtörténete I–XXII*, Budapest 1928–1942.

Bányavárosok a legkegyelmesebb királyok urlakodása alatt. Selmecbánya Bél Mátyás leírásában (Központi Bányászati Múzeum 4), ford. Tóth Péter, Sopron 2006.

Bartal, Antonius: *Glossarium mediae et infimae Latinitatis Regni Hungariae*, Lipsiae 1901.

Bártfai Szabó László: *A Hunt-Pazman nemzetségbeli Forgách család története*, Esztergom 1910, 407–408.

Becker, Rotraud: *Der Skandal um den Rombesuch Kardinal Pázmánys im Spiegel der Nuntiaturberichte des Jahres 1632*, Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken 92 (2012) 381–429.

Becker, Rotraud: *Nuntiaturen des Giovanni Battista Pallotto und des Ciriaco Rocci (1630–1631) I–II*, (Nuntiaturberichte aus Deutschland… IV/4), Tübingen 2009.

Beke Antal: *Pázmány, Lippay és Eszterházy levelezése I. Rákóczy Györggyel (A gyulafehérvári káptalani levéltárban és Batthyányi-könyvtárban levő eredetiekből)*, Budapest 1882 [klny. TT 1881–1882. évi köteteiből].

Benczédi László: *A haza- és a nemzetfogalom alakulása a késői feudalizmus korszakában*, Századok 101 (1967) 6, 1357–1364.

Benczédi László: *A magyar rendi nemzettudat sajátosságai a XVI–XVII. században*, Nemzetiség a feudalizmus korában. Tanulmányok (Értekezések a történeti tudományok köréből 64), Budapest 1972, 120–129.

Benczédi László: *A Wesselényi-féle rendi szervezkedés kibontakozása*, Történelmi Szemle 17 (1980) 596–630.

Benczédi László: *Rendi szervezkedés és kuruc mozgalom (1664–1685)*, Magyarország története 1526–1686, 1155–1272 és 1823–1840.

Benczédi László: *Rendiség, abszolutizmus és centralizáció a XVII. század végi Magyarországon 1664–1685* (Értekezések a történeti tudományok köréből 91), Budapest 1980.

Benda Borbála–Várkonyi Gábor (kiad.): *Rákóczi Erzsébet levelei férjéhez 1672–1707* (Millenniumi Magyar Történelem), Budapest 2001.

Benda Kálmán: *A Magyar Országgyűlési Emlékek sorozat 1607–1790 közti részének szerkesztési és forrásközlési szabályzata*, Századok 98 (1974) 436–475.

Benda Kálmán: *A magyar történeti forráskiadás múltja és mai helyzete I–II*, LK 50 (1979) 163–173; 53 (1982) 201–205.

Benda Kálmán–Péter Katalin: *Magyarország történeti kronológiája I–IV*, Budapest 1981–1982.

Bene Sándor: *Theatrum politicum. Nyilvánosság, közvélemény és irodalom a kora újkorban* (Csokonai Könyvtár 19), Debrecen 1999.

Bene Sándor–Szabó Sándor (kiad.): *Oktatás jó elmélkedésre*, HK 113 (2000) 437–476: *Jo Emlékezttű Magyar Országhi Palatinus Wesselyény Ferencz, n[a]gy Esztergami Érssek Lippay György s- Judex Curiae Nadasdy Ferencz, és Horváth Országhi Bán Zrinyi Péter Haza fiusságoktul viseltettvén Nemett Nemzett igája ala vetett Haza szabaditassára valo Elmélkedéssek.*

Bérenger, Jean: *Pour une enquête européene: Le probléme du ministeriat au XVIIe siécle*, Annales 29 (1974) 166–192.

Bethlen Miklós élete leírása magától, Kemény János és Bethlen Miklós művei (Magyar remekírók), kiad. V. Windisch Éva, Budapest 1980, 399–981, 599–600.

Bethlen Miklós levelei (Magyar Prózai Emlékek 6), kiad. Jankovics József, Budapest 1987.

Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon I–XXIII, hg. v. Friedrich Wilhelm Bautz–Traugott Bautz, Hamm–Herzberg–Nordhausen 1990–2011.

Bojtos Anita: *Az első esztergomi főegyházmegyei sematizmus 1647* (Magyar Herold I/1), Budapest 2014.

Borbély Andor: *Az esztergomi „Bibliotheca" Fugger-gyűjteményének eredete*, MKSz 77 (1961) 469–475.

Borián Elréd: *Lippay érsek és Zrínyi Miklós politikai vitája. A jezsuita történetíró, Kazy Ferenc alapján*, Századok 134 (2000) 913–931.

Borián Elréd: *Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében* (Pannonhalmi Füzetek 50), Pannonhalma 2004.

Boros István: *A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár kézirat-katalógusa. 1850 előtti kéziratok* (Magyarországi egyházi könyvtárak kézirat-katalógusai 7), Budapest 1989.

Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye*, Budapest 1904.

Bozsik Pál: *Az egri papnevelés története*, Eger 1910.

Catholic Encyclopedia I–XV, New York 1907–1912.

Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605), kiad. Tusor Péter–Nemes Gábor (CVH I/7), Budapest–Róma 2011.

Coroi Artúr: *Baróti Cserei János deák élete és pályája*, Acta Siculica 2011, 447–481.
Corpus Iuris Hungarici. Magyar Törvénytár. 1608-1657. évi törvénycikkek, kiad. Márkus Dezső–Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen, Budapest 1900.
Corpus Iuris Hungarici. Magyar Törvénytár. 1657–1740. évi törvényczikkek, kiad. Márkus Dezső–Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen, Budapest 1900.
Czuczor Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára I–VI*, Budapest 1862–1874.
Cseh-Szombathy László, *I. Rákóczi György 1644-es hadjárata*, HK [ú.s.] 3 (1957) 43–76.
Csízi István: *Egy nagyívű hivatali karrier kezdetei a XVII. századi királyi Magyarországon. Aszalay István naplója 1624–1631*, Fons 12 (2005) 163–255.
Deák Farkas: *Nagyvárad elvesztése 1660-ban* (Székfoglaló értekezés), Budapest 1877.
Debreceni-Droppán Béla: *Egy gazdasági szakember a XVII. századból: Debreczeni Tamás élete és működése*, Fons 11 (2004) 3, 447–501.
Der Wiener Kaiserhof und das Königreich Ungarn und Böhmen im 16–17. Jahrhundert, hg. v. István Fazekas–Anna Fundárková (PUGW 8), Wien 2013.
Die Diarien und Tagezettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667) I–VII, hrsg. v. Katrin Keller–Alessandro Catalano, Wien–Köln–Weimar 2010.
Dizionario Biografico degli Italiani I–LXXIII, a cura di Istituto Treccani, Roma 1929–2010–.
Dominkovits Péter: *Egy egy-generációs középbirtok és birtokosa: Kövér Gábor széplaki uradalma: adalék Sopron vármegye XVII. századi birtokos társadalmához*, Fons 9 (2002) 1–3, 273–303.
Domokos György: *Újabb adatok* a *szatmári erődítmény építéstörténetéhez* az *1660-1670-es években*, Castrum 3 (2006) 2, 48–70.
Du Bosc, Claude *(et. al.)*: *Religious Customs of the Various Nations of the Known World V*, London 1732.
Du Cange, Carolus: *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, Niort 1887.
Ecsedy Anna: *Plenus sapientia. Lippay György esztergomi érsek pozsonyi kertjének látványossági*, Művészettörténeti Értesítő 62 (2013) 171–232.
Eickhoff, Ekkehard: *Velence, Bécs és a törökök. A nagy átalakulás Délkelet-Európában (1645–1700)*, Budapest 2010.
Ember Győző: *A levéltári forrásközlés apparátusa*, LK 46 (1975) 203–221.
Erdély története. II: 1606-tól 1830-ig, főszerk. Köpeczi Béla, Budapest 1988.
Erdélyi Országgyűlési Emlékek (MHH. III: Comitialia). X: 1637–1648. XI: 1649–1658, szerk. Szilágyi Sándor, Budapest 1684–1886.
Ernyey József: *Természettudományi mozgalmaink a 17–18. században*, Természettudományi Közlöny 44 (1912) Pótfüzet 3–4. 113–129.
Esterházy Pál: Mars Hungaricus, kiad. Iványi Emma–Hausner Gábor, Budapest 1989.
Fabó András: *Az 1662-iki országgyűlés*, Budapest 1873.
Fabó András: *Vitnyédy István levelei (1652–1664)* Magyar TT 15 (1871) 1–272 és 16 (1871) 7–268.
Fallenbüchl Zoltán: *Magyarország főispánjai 1526–1848*, Budapest 1994.
Fallenbüchl Zoltán: *Magyarország főméltóságai 1526–1848. Az udvari méltóságok archontológiája*, Budapest 1988.
Fazekas István: *A reform útján. A katolikus megújulás Nyugat-Magyarországon* (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 20), Győr 2014.

Fazekas István: *Batthyány Ádám és gyermekei*, Gyermek a kora újkori Magyarországon (Társadalom és Művelődéstörténeti Tanulmányok 19; szerk. Péter Katalin), Budapest 1996, Budapest 1996, 91–114.

Fazekas István: *Szenttamásy Máté erdélyi püspök, csornai prépost élete és működése*, Soproni Szemle 64 (2010) 425–437.

Fejes Judit: *Az Esterházyak házassági politikája 1645 után*, Gyermekek a kora újkori Magyarországon (szerk. Péter Katalin), Budapest 1996, 115–166.

Fellner, Thomas–Kretschmayr, Heinrich: *Die Österreichische Zentralverwaltung. I: Von Maximilian I. bis zur Vereinigung der Österreichischen und Böhmischen Hofkanzlei (1749). 1: Geschichtliche Übersicht* (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 5/I/1), Wien 1907.

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára I–II*, Pest 1851.

Fidler, Peter: *Die Baumeister des Seicento. Baumeister, Architekten und Bauten des Wiener Hofkreises*, Unveröffentlichte Dissertation, Innsbruck 1990.

Finály Henrik: *A latin nyelv szótára*, Budapest 1884.

Forcellini, Aegidius: *Lexicon totius Latinitatis*, Prati 1858–1860.

Fraknói Vilmos (kiad.): *Pázmány Péter levelezése* (MHH. Diplomataria 19), Budapest 1873.

Fraknói Vilmos: *A magyar királyválasztások története* (Historia Incognita I/14), Máriabesnyő–Gödöllő 2005².

Frankl (Fraknói) Vilmos: *Pázmány Péter és kora I–III*, Pest 1868–1872.

Frost, Robert I.: *The Northern Wars - War, State and Society in Northeastern Europe, 1558–1721*, London–New York 2000.

Fundárková, Anna: *Konflikt Pavla Pálffyho a Juraja Lippayho*, Historický časopis 1 (2006) 45–62.

Fundárková, Anna: *Palatín Pavol Pálfi a uhorská politika v rokoch 1649–1653*, Historický časopis 2 (2003) 241–263.

Fundárková, Anna: *Palatine Paulus Pálffy´s Conflict with Archbishop Georgius Lippay of Esztergom*, Historický časopis 55 (2007) Supplement, 61–78.

Fundárková, Anna: *Ein ungarischer Aristokrat am Wiener Hof des 17. Jahrhunderts. Die Briefe von Paul Pálffy an Maximilian von Trauttmansdorff (1647–1650)* (PUGW 1), Wien 2009.

Fundárková, Anna: *Palatine Paulus Pálffy´s Conflict with Archbishop Georgius Lippay of Esztergom*, Historický časopis 55 (2007) Supplement, 61–78.

G. EténYi Nóra–Horn Ildikó (szerk.): *Színlelés és rejtőzködés – A kora újkori magyar politika szerepjátékai*, Budapest 2010.

Galla Ferenc: *Harminckilenc kiadatlan Pázmány-levél* (Olaszországi Magyar Oklevéltár), Vác 1936.

Galla Ferenc: *Újabb kiadatlan Pázmány-levelek*, Regnum Egyháztörténeti Évkönyv, 1942–1943 (Szekfű Gyula Emlékkönyv), Budapest 1943.

Gebei Sándor: *II. Rákóczi György erdélyi fejedelem külpolitikája (1648–1657)*, Acta Academicae Pedagogicae Agriensis. Nova series, sectio historiae 23), Eger 1996.

Gecsényi Lajos: *Egy beregi nemesúr a Szepesi Kamarában. Szigeti Vas Márton kamarai tanácsos (1659–1666)*, Szabolcs–Szatmár–Beregi Levéltári Évkönyv 18, Nyíregyháza 2008, 163–178.

Gecsényi Lajos-Guszarova, Tatjana: *A szepesi kamara vezető tisztviselői 1646-1672 között*, Századok 137 (2003) 653–672.

Gévay Antal: *A budai pasák*, Bécs 1841.

Giordano, Silvano (a cura di): *Le istruzioni generali di Paolo V ai diplomatici pontifici 1605–1621 I–III* (Instructiones Pontificum Romanorum), Tübingen 2003.
Guszarova, Tatjana: *Etnikai, politikai és vallási identitás egy 17. századi magyar jogász, Aszalay István eszmevilágában*, Humanizmus, religio, identitástudat (Studia Litteraria 45; szerk. Bitskey István–Fazakas Gergely), Deberecen 2007, 114–125.
Guthrie, William P.: *Battles of the Thirty Years War: From White Mountain to Nordlingen*, 1618-1635, Westport–London 2002.
Guthrie, William P.: *The Later Thirty Years War: From the Battle of Wittstock to the Treaty of Westphalia* (Contributions in Military Studies 222), Westport–London 2003.
Hajnal István: *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés időszaka* (Esterházy Miklós nádor iratai I. Kormányzattörténeti iratok: 1640. december – 1643. március), Budapest 1930.
Hajnal István: *Esterházy Miklós nádor lemondása*, Budapest 1929.
Hamann, Brigitte (szerk.): *Habsburg lexikon*, Budapest 1990.
Hardi Gábor Titusz: *Lippay György, az egyházszervező*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 13 (2001) 1–2, 21–57.
Hardi Gábor Titusz: *Lippay György magyar nyelvű levelei Esterházy Miklóshoz*, ELTE BTK 1990.
Hargittay Emil: *A Pázmány-levélfilológia helyzete*, ItK 82 (1978) 185–186.
Hargittay Emil–Maczák Ibolya: *Pótlások a Pázmány Péter bibliográfiához*, Acta Historiae Litterarum Hungaricarum 30 (Acta Universitatis Szegediensis; szerk. Font Zsuzsa–Ötvös Péter), Szeged 2011, 160–183.
Heinemeyer, Walter (Hg.): *Richtlinien für die Edition landesgeschichtlicher Quellen*, Marburg 2000².
Heltai János: *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában, 1601–1655* (Res Libraria 2), Budapest 2008.
Hierarchia Catholica Medii et Recientoris Aevi. V: 1667–1730, ed. Remigius Ritzler–Priminus Sefrin, Patavii 1952.
Hiller István: *Palatin Nikolaus Esterházy. Die ungarische Rolle in der Habsburgerdiplomatie 1625 bis 1645* (Esterházy Studien 1), Wien–Köln–Weimar 1992.
Hiller István: *Csáky István lengyelországi követjárása 1644-ben*, Történelmi Szemle 31 (1989) 3–4, 192–207.
Hodinka Antal: *A munkácsi görög-katholikus püspökség története*, Budapest 1910.
Hóman Bálint–Szekfű Gyula: *Magyar Történet I–V*, Budapest 1941–1943, IV, 166 és 589.
Horn Ildikó: *Rákóczi László pályája* (1633–1664), HK 103 (1990) 2, 61-90.
Horváth Mihály: *Kismartoni regesták 1617–1645*, Magyar TT 10 (1861) 3–110, 90–92.
Idővel paloták…. Magyar udvari kultúra a 16-17. században, szerk. G. Etényi Nóra-Horn Ildikó, Budapest 2005.
Ipolyi Arnold: *Veresmarti Mihály XVII. századi magyar író éélete és munkái. Korrajz a hitújítás korából*, Budapest 1875.
Izsépy Edit: *Ibrányi Mihály váradi vicekapitány*, HK ú.f. 30 (1983) 171–194.
Izsépy Edit (kiad.): *II. Rákóczi György levelezéséből 1646–1660* (Bibliotheca Universitatis Budapestinensis Fontes et Studia 8), Budapest 1992.
J. Ujváry Zsuzsanna: *A hazaszeretetnek és a haza veszedelmének megjelenítése Wesselényi Ferenc leveleiben*, (http://www.iti.mta.hu/Gyula/tanulmanyok/Ujvary_Zs.pdf), ReBaKucs-konferenciaelőadás, Gyula 2005.

Jaitner, Klaus: *Die Hauptinstruktionen Clemens' VIII. für die Nuntien und Legaten an den europäischen Fürstenhöfen 1592–1605 I–II* (Instructiones Pontificum Romanorum), Tübingen 1984.

Jaitner, Klaus: *Die Hauptinstruktionen Gregors XV. für die Nuntien und Gesandten an den europäischen Fürstenhöfen 1621–1623* (Instructiones Pontificum Romanorum), Tübingen 1997.

Jankovics József (kiad.): *Bethlen Miklós levelei I–II* (Régi Magyar Prózai Emlékek, 6/1–2), Budapest 1987.

Jankovics József: *Wesselényi Ferenc nádor és a festő Spillenberger János. Egy főrangú temetés művészeti vonatkozásai és utóélete*, Ars Hungarica 2007/2, 239–254.

Jedlicska Pál: *Eredeti részletek gróf Pálffy család okmánytárához 1401-1653. A gróf Pálffyak életrajzi adatail*, Budapest 1910.

Kármán Gábor: *Die beiden Hochzeiten des Zsigmond Rákóczi: Die Selbstdarstellungsmöglichkeiten des Fürstentums Siebenbürgen in Rahmen der dynastischen repräsentativen Öffentlichkeit Mitteleuropas nach dem Dreißigjährigen Krieg*, Geteilt – Vereinigt. Beiträge zur Geschichte des Königreichs Ungarn in der Frühneuzeit (16.–18. Jahrhundert) (Hg. v. Krisztián Csaplár-Degovich–István Fazekas), Berlin 2011, 303–328.

Kármán Gábor: *Erdélyi külpolitika a vesztfáliai béke után*, Budapest 2011.

Kármán Gábor: *II. Rákóczi György 1657. évi lengyelországi hadjáratának diplomáciai háttere*, Századok 146 (2012) 1049–1084.

Kármán Gábor: *Rákóczi Zsigmond két esküvője*, Szerencsének elegyes forrása, 243–270.

Kemény János önéletírása és válogatott levelei, kiad. V. Windisch Éva, Budapest 1959.

Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok I–XI*, Budapest, 1911–1932.

Kenyeres István: *Az esztergomi főegyházmegye birtokai és azok szerepe a török elleni védelemben a XVI. században*, Mater et magistra (Strigonium antiquum 5, ed. András Hegedűs-Erzsébet Csombor), Esztergom 2003, 51–80.

Kincses Katalin (kiad.): „*Im küttem én orvosságot*" *(Lobkowitz Poppel Éva levelezése 1622–1644)* (Régi Magyar Történelmi Források 3), Budapest 1993.

Kiss Farkas Gábor: „*Difficiles nugae*". *Athanasius Kircher magyarországi kapcsolatai*, ItK 109 (2005) 436–468.

Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100–1900*, Esztergom 1900.

Koltai András: *A Lászlóffy-kódex újkori tulajdonosairól*, MKSz 124 (2008) 2, 93–110.

Koltai András: *Egy főúri lakodalom előkészületei (Esterházy László és Batthyány Eleonóra menyegzője Rohoncon 1650-ben)*, Lymbus, 2003, 117–136.

Koltai András: *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén* (Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források– Feldolgozások 14), Győr 2012.

Kornelli, Joannes: *Quinque lustra Lippaiana*, Tyrnaviae 1722.

Kovács Sándor Iván: *A lírikus Zrínyi*, Budapest 1985.

Lexicon Latinitatis medii aevi Hungariae I–V, kiad. Iván Boronkai–Kornél Szovák *et al.*,

Lexikon Für Theologie und Kirche I–VI, hg. v. Josef Höfer–Karl Rahner, Freiburg 1957–1961².

Lindquist, Thea: *Clement von Radolt (1593-1670). A Multifarious Career in the Seventeenth Century Imperial Service*, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 52 (2007) 9–29.

Lukács, Ladislaus: *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I. I: 1551–1600. II: 1601–1640* (MHSI 117 és 125). *III: 1641–1665*, Romae 1978–1982–1990.

Lukács, Ladislaus: *Catalogus generalis seu Nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773) I–III*, Romae 1987–1988.
Magyar művelődéstörténet, szerk. Kósa László, Budapest 2003.
Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor I–XIII, főszerk. Kőszeghy Péter, Budapest 2003–2012.
Magyar Történelmi Társulat forráskiadási szabályzata, Századok 54 (1920/1921), melléklet (1–24).
Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig (A magyar nemzet története VI), szerk. Szilágyi Sándor, Budapest 1898.
Magyarország története 1526–1686 (Magyarország története tíz kötetben 3/1–2; főszerk. Pach Zsigmond Pál), Budapest 1987.
Majláth Béla: *Az 1642. évi szőnyi békekötés története*, Budapest 1885.
Makkai László: *Az ellenreformáció és a harmincéves háború. Az erdélyi fejedelmek Habsburg-ellenes küzdelmei*, Magyarország története 1526–1686, 777–936.
Maksay Ferenc: *Magyar Kamara Archivuma. Repertorium* (Levéltári leltárak 63), Budapest 1975.
Martí Tibor: *Két magyar főúr, Esterházy László és Batthyány I. Ádám levelezése (1646–1652)*, Összekötnek az évezredek (Pázmány Történelmi Műhely – Történelmi tanulmányok 3; szerk. J. Újváry Zsuzsanna), Budapest–Piliscsaba 2011, 162–180.
Martí Tibor: *Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek nemzetközi és hazai kapcsolatrendszeréhez: három kiadatlan Pázmány-levél*, Pázmány nyomában. Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére (szerk. Ajkay Alinka–Bajáki Rita), Piliscsaba 2013, 315–322.
Martí Tibor: *Pázmány Péter esztergomi érsek levelei a bécsi spanyol követhez (1627–1629)*, Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények, Budapest 2009, 15–23.
Mata, Petr–Sienell, Stefan: *Die Privatkorrespondenzen Kaiser Leopolds I.*, Josef Pauser, Martin Scheutz und Thomas Winkelbauer (Hg.), Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungband 44), Wien München 2004, 837–848.
Melegh Szabolcs: *A regéci vár birtoklástörténete*, A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara tudományos diákköri közleményei I, Miskolc 2003, 129–144.
Merényi Lajos: *Herceg Esterházy Pál nádor 1635–1713*, Budapest 2011 (repr.)
Michael Lacko: *Unio Užhorodensis Ruthenorum Carpaticorum cum Ecclesia Catholica* (Orientalia Christiana Analecta 143), Romae 1955.
Mihalik Béla Vilmos: *Die Verfolgung der Prediger aus Schemnitz*, Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas (PUGW 10), Wien 2014, 215–221.
Molnár Szulpic: *A pannonhalmi főapátság története. IV: Nagy háborúk kora, a magyar Szent-Benedek-Rend föloszlása és föléledése 1535–1708* (A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend Története 4), Budapest 1906.
Monok István: *A Rákóczi-család könyvtárai, 1588–1660* (A Kárpát-medence Kora Újkori Könyvtárai 1), Szeged 1996.
N. I., *Régi magyarok régi arczképei. XIII: Spaczay Márton komáromi alkapitány 1646*, Vasárnapi Ujság 1863, 457–458 (XII. 20).
Nagy Iván: *A murányi Venusról*, Századok 1 (1867), 53–55.

Nagy Iván: *Királyi, nádori s némely más nevezetes levelek Nógrádhoz 1663–1666*, Magyar TT 10 (1861) 111–202.
Nagy Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal I–XIII*, Budapest 1987–1988 (repr.).
Nagy Levente: *Zrínyi és Erdély. A költő Zrínyi Miklós irodalmi és politikai kapcsolatai Erdéllyel* (Irodalomtörténeti Füzetek 154), Budapest 2003.
*Neue Deutsche Biographie I–*XXIV–, hg. v. der Historischen Kommission bei der Bayerische Akademie der Wissenschaften, München 1953–2010–.
New Catholic Encyclopaedia I–XV, ed. The Catholic University of America Wahington, New York–Toronto–London–Sydney 1967.
Nuntiaturberichte vom Kaiserhofe Leopolds I. I: 1657–1669. II: 1670–1679 (Archiv für Österreichische Geschichte 103; 106), hg. von Artur Levinson, Wien 1913–1918.
Orbis latinus. Lexikon lateinischer geographischer Namen des Mittelalters und der Neuzeit, hg. v. Johann Georg Theodor Graesse–Friedrich Benedict–Helmut Plechl, Braunschweig 1972.
Óváry Lipót: *A Magyar Tud. Akadémia Történelmi bizottságának oklevél-másolatai III*, Budapest 1901.
Pálffy Géza: *Der ungarische Adel und der Kaiserhof in der Frühen Neuzeit (Eine Skizze)*, Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740) (Opera historica 10, ed. Václav Bůžek-Pavel Král), České Budějovice 2003, 133–152.
Pálffy Géza: *Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. (Minta egy készülő főkapitányi archontológiai és „életrajzi lexikonból")*, Történelmi Szemle 39 (1997) 2, 257–288.
Pálffy Géza: *Mellőzött magyarok? Hadikonferenciák ülésrendjei 1660–1662-ből és 1681-ből*, LK 75 (2004) 1, 47–63.
Pálffy Géza: *Rabkereskedelem és rabtartás gyakorlata és szokásai a XVI–XVII. századi török–magyar határ mentén*, Fons 4 (1997) 1, 5–78.
Pálffy Géza: *A Batthyány család a törökellenes határvédelemben a XVI–XVII. században*, HK 122 (2009) 2, 321–356.
Pálffy Géza: *Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században*, Győr 1995.
Pálffy Géza: *Mellőzött magyarok? Hadikonferenciák ülésrendjei 1660–1662-ből és 1681-ből*, Levéltári Közlemények 75 (2004) 1, 47–63.
Pálfiovci v novoveku. Vzostup významného uhorského šľachtického rodu, ed. Anna Fundárková–Géza Pálffy, Budapest-Bratislava 2003.
Pauler Gyula: *Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664–1671 I–II*, Budapest 1876.
Pavercsik Ilona: *David Frölich sajátkezű feljegyzései műveiről II. Magyarországi kiadványok 1634-től 1640-ig: Lőcse és Bánfa*, MKSz 112 (1996) 4, 429–450.
Payr Sándor: *A dunántúli evangélikus egyházkerület története I*, Sopron 1924.
Pázmány Péter bíbornok, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása összegyűjtött levelei. I: 1601–1628. II: 1629–1637, kiad. Hanuy Ferenc, Budapest 1910–1911.
Pázmány Péter levelezése (MHH. Diplomataria 19), kiad. Fraknói Vilmos, Budapest 1873.
Pázmány Péter-bibliográfia 1598–2004 (Pázmány Irodalmi Műhely. Bibliográfiák – Katalógusok), szerk. Adonyi Judit–Maczák Ibolya, Piliscsaba 2004.
Pécz Antal: *Alsó Magyarország bányamívelésének története I–II*, Budapest 2012–2013[rp].

PÉTER KATALIN: *A magyar főúri politika fordulata a XVII. század derekán (Rákóczi Zsigmond és Pálffy Pál)*, Kandidátusi értekezés, Budapest 1972.
PÉTER KATALIN: *Esterházy Miklós* (Magyar História. Életrajzok), Budapest 1985.
PÉTER KATALIN: *Magyar romlásnak századában* (Magyar História), Gondolat 1979.
PÉTER KATALIN: *Zrínyi Miklós terve II. Rákóczi György magyar királyságáról*, Századok 106 (1972) 653–665.
PETTKÓ BÉLA: *Az 1655. évi országgyűlés történetéhez*, TT 14 (1891) 171–176.
Portré és imázs. Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban, ed. NÓRA G. ETÉNYI-ILDIKÓ HORN, Budapest 2008.
PRAY, GEORGIUS: *Epistolae procerum regni Hungariae I–III*, Posonii 1806.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *A királyi Magyarország 1541–1686* (Tudományegyetem), Budapest 1999.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *A nemzetközi törökellenes szövetség genezise és II. Rákóczi György fejedelem*, Történelmi Szemle 27 (1984) 1–2, 67–79.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *A rejtőzködő murányi Vénusz*, Budapest 1987.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *A török kiűzésének eszméje a magyar politikai gondolkodásban a XVII. század közepén*, Történelmi Szemle 17 (1974) 495–501.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *A Wesselényi szervezkedés történetéhez 1664–1671*, Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére (szerk. Fodor Pál–Pálffy Géza–Tóth István György), Budapest 2002, 423–460.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Az elvesztett idő. Zrínyi Miklós nádori emlékirata*, HK 113 (2000) 2, 269–325.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Erdély és a német-római császárválasztás 1658-ban*, Magyarország keresztútjain, Budapest 1978, 157–175.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Európa Zrínyije. Válogatott tanulmányok*, Budapest 2010.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Európai játéktér – magyar politika 1657–1664*, Az értelem bátorsága: Tanulmányok Perjés Géza emlékére (szerk. Hausner Gábor) Budapest 2005, 577–614.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Konföderációs tervek a XVII–XVIII. századi Magyarországon*, Magyarok Kelet és Nyugat metszésvonalán. Nemzetközi történészkonferencia előadásai (szerk. Beke Margit–Bárdos István), Esztergom [1995], 151–156.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Navigare necesse est. A Nádori emlékirat az újabb kutatások koordinátáján*, Európa Zrínyije, 346–382.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Zrínyi szövetsége Wesselényivel és Nádasdyval a török ellen*, Történelmi Szemle 27 (1984) 3, 341–369.
R. VÁRKONYI ÁGNES: *Országegyesítő kísérletek (1648–1664)*, Magyarország története 1526–1686, 1043–1154 és 1812–1823.
Rákóczi László naplója (Magyar Hírmondó), kiad. HORN ILDIKÓ, Budapest 1990.
RÁTH KÁROLY: *Adatok Lessenyei Nagy Ferenc életiratához*, Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 2 (1862) 151–171.
RÁTH KÁROLY: *Gróf Eszterházy Miklós nádor levelei 1626–1645*, Magyar TT 8 (1861) 3–208.
RÁTH KÁROLY: *Lippay György esztergomi érsek magyar levelei*, Győri Történeti és Régészeti Füzetek, 1863, 184–187 és 270–271.

Régi Magyar Levelestár (XVI–XVII sz.) I–II (Magyar Hírmondó), szerk. Harigttay Emil, Budapest 1981.
Repgen, Konrad: *Ferdinand III.*, Die Kaiser der Neuzeit (ed. Anton Schindling-Walter Ziegler), München 1990, 142–167.
Rupp Jakab: *Magyarország helyrajzi története I–III*, Budapest 1870–1876.
S. Lauter Éva: *Pálffy Pál nádor levelei (1644–1653)* (Régi Magyar Történelmi Források 1), Budapest 1989.
S. Lauter Éva: *„Modus Observandus…". A 17. századi magyar nádorválasztások rendje*, Portré és imázs, 187–206.
S. Lauter Éva: *A Palatinus Regni Hungariae a 17. században*, Perlekedő évszázadok. Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára (szerk. Horn Ildikó), Budapest 1993, 215–239.
S. Lauter Éva: *Főúri kertek és reprezentáció a 17. században*, Európa híres kertje. Történeti ökológia tanulmányok Magyarországról (szerk. R.Várkonyi Ágnes–Kósa László), Budapest 1993, 87–104.
Schramek László Péter: *Wesselényi Ferenc, Lippay György és Balassa Imre vitája a Pest megyei főispánságról*, Történelmi Szemle 53 (2011) 4, 537–567.
Schrödl József: *A pozsonyi ág. ev. egyházközség története. I: Az egyházközség külső alakulása*, Pozsony 1906.
Sienell, Stefan: *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Wien 2001.
Soós Ferenc: *Lippay György [gróf] és a pozsonyi pénzverde. Eredeti dokumentumok közlésével*, Numizmatikai Közlöny 94–95 (1995–1996) 39–47.
Sudár Balázs, *A hódoltsági pasák az oszmán belpolitika forgatagában (1657–1665)*, HK 124 (2011), 888–906.
Sugár István: *Az egri püspökök története* (Egri Főegyházmegye schematizmusa 1), Budapest 1984.
Szabó András Péter: *„De profundis". Nemzeteszmék a 1657. utáni évek erdélyi válságában*, Századok 146 (2012) 1185–1160.
Szabó Péter: *II. Rákóczi György „discursusa az magyarországi dolgok felől (1653. december 30.)*, Szerencsének elegyes forrása, 271–300.
Szabó Péter: *II. Rákóczi György két ismeretlen levele*, Lymbus (2007) 47–53.
Szalárdi János Siralmas magyar krónikája, kiad. Szakály Ferenc, Budapest 1980.
Szalay László: *Galántai gróf Esterházy Miklós I–III*, Budapest 2012–2013 (repr.)
Szamota István: *Magyar oklevél szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye* (szerk. Zolnai Gyula), Budapest, 1902.
Széchy Károly: *Gróf Zrínyi Miklós (1620–1664) I–V*, Budapest 1896–1902.
Székely Ottokár O.Cist.: *A ciszterci apácák Magyarországon*, Klny. a Ciszterci Rend Budapest Szent Imre Gimnáziumának 1941–42. évi évkönyvéből, 16–22.
Szepesi Zsuzsanna: *Az esztergomi „Bibliotheca" XVII. Százada történetéhez (In memoriam Kovách Zoltán)*, MKSz 97 (1981) 225–229.
Szerémi [Odescalchi Artúr]: *Emlékek Bars vármegye hajdanából* TT 15 (1892) V. közlemény: 513–558.
Szerencsének elegyes forrása. II. Rákóczi György és kora, szerk. Kármán Gábor–Szabó András Péter, Budapest 2009.

Szilágyi András: *Habsburg Albert király egy 17. századi metszeten*, Művészettörténeti Értesítő 62 (2013) 2, 247–248, 251.
Szilágyi Sándor (kiad.): *A két Rákóczy György fejedelem családi levelezése* (MHH 24), Budapest 1875.
Szilágyi Sándor (kiad.): *Erdély és az északkeleti háború: levelek és okiratok (1648-1660) I–II*, Budapest 1890–1891.
Szilágyi Sándor: *Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése* (7. közl), TT 13 (1890) 597–636.
Szilágyi Sándor: *I. Rákóczy György*, Budapest 1893.
Szilágyi Sándor: *Lippay György esztergomi érsek leveleiből*, TT 15 (1892) 581–591.
Szilágyi Sándor: *Rákóczy és Pázmány*, Pest 1870.
Szilágyi Sándor: *Szelepcsényi György leveles tárczájából*, TT 15 (1892) 193–208.
Szögi László: *Fejezetek a magyar világi és egyházi archontológiából*, Szentpétery Imre, A kronológia kézikönyve (Tudománytár 15, kiad. Gazda István), Budapest 1985, 93–118.
Szvitek Róbert József: *Kiskomárom végvár szerepe a dél-dunántúli végvári rendszerben*, Doktori disszertáció, ELTE 2008.
Telgárti Lipót: *A rozsnyói plébánia története*, Magyar Sion 3 (1865) 599–615.
Telgárti Lipót: *Lippay György jezsuitákat hoz Rozsnyóra*, Magyar Sion 3 (1865) 306– 310.
Thaly Kálmán: *A b. Orlay és gr. Serényi család*, Századok 32 (1898) 200–229.
Toldy Ferenc: *Galántai gróf Esterházy Miklós munkái (Eredeti kéziratok és kiadások után a szerző életrajzával)*, Pest 1852.
Toma Katalin: *Egy dunántúli nagyúr erdélyi kapcsolatai: Nádasdy III. Ferenc és II. Rákóczi György*, Századok 146 (2012) 1161–1188.
Toma Katalin: *Egyházi politikusportré a XVII. században (Lippay György esztergomi érsek 1600–1666)*, ELTE 1986.
Toma Katalin: *Gróf Nádasdy Ferenc politikusi pályaképe (1655–1666)*, Doktori disszertáció, ELTE 2005.
Tóth Hajnalka: *Török rabok Batthyány I. Ádám uradalmaiban*, Aetas 2002/1, 1–17.
Török János: *Magyarország prímásai*, Pest 1859.
Tusor Péter: *Purpura Pannonica. Az esztergomi „bíborosi szék" kialakulásának előzményei a 17. században*, (CVH I/3), Budapest-Róma 2005.
Tusor Péter: *Carlo Caraffa nuncius első relációja a bécsi udvarról*, Fons 20 (2013) 4, 221–256.
Tusor Péter: *Egyház és közélet a 17. századi Magyarországon (Zombori Lippay György levelei királyságbeli főurakhoz)*, ELTE BTK 1994.
Tusor Péter: *Episzkopátus és latinitás a 17. századi Magyarországon (Néhány adat és szempont)*, Pietas non sola Romana. Studia memoriae Stephani Borzsák dedicata (ed. Anita Czeglédy–László Horváth *et al.*), Budapest 2010, 905–918.
Tusor Péter: *Lippay IV. György (1642–1666)*, Esztergomi érsekek (1001–2003) (szerk. Beke Margit), Budapest 2003, 296–303.
Tusor Péter: *Nemesi és polgári érdekérvényesítési törekvések a katolikusok és reformátusok kassai Recepta Religiová válásában*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 10 (1998) 1–2, 5–26.
Tusor Péter: *Nemzeti zsinat, 1648. Katolikus rendi autonómiatörekvés a kora újkori Magyarországon*, Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 10; szerk. Balogh Margit–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár), Budapest–Pécs 2014, 69–130.

Tüskés Gábor: *A minőség meghatározásának problémájához a bölcsészettudományi alapkutatásokban*, Magyar Tudomány 174 (2013) 563–574.

Útmutató az esztergomi Prímási Levéltárhoz III: Archivum Saeculare I: Acta Radicalia et Protocollaria, szerk. Gálffy Zsuzsanna–Hegedűs András–Tóth Krisztina, Esztergom 2001.

Vacha, Brigitte–Pohl, Walter–Vocelka, Karl: *Die Habsburger. Eine europäische Familiengeschichte*, Graz–Wien–Köln 1992.

Vadas András: *Lippay György három levele jobbágyainak végvárakba szökéséről (1642)*, Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények 10–11 (2012–2013) 101–105.

Várkonyi Gábor, *Wesselényi Ferenc nádorrá választása*, Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára (szerk. Erdélyi Gabriella–Tusor Péter), Budapest 2007, 87–110.

Várkonyi Gábor: *A nádor és a fejedelem. Gondolatok Wesselényi Ferenc és II. Rákóczi György kapcsolatáról*, Portré és Imázs. Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban (szerk. Horn Ildikó–G. Etényi Nóra), Budapest 2008, 147–162.

Várkonyi Gábor: *Magyarok a római király választásán 1636-ban*, Perlekedő évszázadok. Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára (szerk. Horn Ildikó), Budapest 1993, 187–214.

Várkonyi Gábor: *Wesselényi Ferenc nádor*, Sic itur ad astra 1 (1987) 1, 74–115.

Várkonyi Gábor: *Wesselényi Ferenc nádorrá választása*, Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára (szerk. Erdélyi Gabriella–Tusor Péter), Budapest 2007, 87–110.

Véghseő Tamás: *„...mint igaz egyházi ember…". A történelmi Munkácsi Egyházmegye görök katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése* (Collectanea Athanasiana I/4), Nyíregyháza 2011.

Venetianische Depeschen vom Kaiserhofe II/1, hg. v. Alfred Francis Pribram, Wien 1901.

Winkelbauer, Thomas: *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein (1580–1658), ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, München 1999.

Winkelbauer, Thomas: *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter I*, Wien 2003.

Zentai László–Kósa Pál (szerk.): *A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914*, Pécs 2002².

Zingerle, Elisabeth (Hg.): *Nuntiatur des Girolamo Portia (1599–1602)* (Grazer Nuntiatur 5), Wien 2012.

Zlinszky János: *A szentgotthárdi ciszterci apátság kegyúri jogai és Pázmány Péter*, Pázmány Péter emlékezete (szerk. Hargittay Emil), Piliscsaba 2001, 109–138

Zrínyi Miklós összes művei. II: Levelek, kiad. Csapodi Csaba–Klaniczay Tibor, Budapest 1958.

Zsilinszky Mihály: *Az 1646-ki tokaji tanácskozmány*, Budapest 1886.

Zsilinszky Mihály: *Lippay György és a tokaji tanácskozmány 1646*, Századok 20 (1886) 400–424.

Zsilinszky Mihály: *A linczi békekötés és az 1647-ki vallásügyi törvényczikkek története* (A Magyar Protestáns Irodalmi Társulat kiadványai), Budapest 1890.

Zsilinszky Mihály: *A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai I–IV* (A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság Kiadványai), Budapest 1881–1897.

Zsilinszky Mihály: *Tőrös János szerepe a linczi békekötésben*, Budapest 1886.

RÖVIDÍTÉSEK

CVH	Collectanea Vaticana Hungariae
EOE	Erdélyi Országgyűlési Emlékek
HK	Hadtörténelmi Közlemények
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
LK	Levéltári Közlemények
MHH	Monumenta Hungariae Historica
MKSz	Magyar Könyvszemle
PUGW	Publikationen der ungarischen Geschitsforschung in Wien
TT	Történelmi Tár

INDEX

Abaza Haszan n. 339.
Abensberg und Traun-Meissau, Ernst von n. 58. 169. 437. 442.
Adó(k) n. 69. 74. 75. 77. 93. 255. 302. 370.
Adósság (tartozás) n. 48. 104. 148. 253. 284.
Ágyú[lövés] (tarack) (tüzérség) n. 34. 37.b 38. 46. 47. 48. 75. 141. 158. 159. 164. 165. 174. 178. 232. 324. 337. 339. 386. 394. 395. 436.
Aire-sur-la-Lys (F) n. 71. 74. 77.
ajándékküldés n. 5. 109. 111. 118. 243. 249.
Ali basa *lásd* Kösze Ali
alispán n. 50. 284.
Allegretti, Alegretto n. 305.
álruha n. 165.
Alsókorompa (Pozsony vm.; Dolná Krupá SK) n. 176.
Alsó-Magyarország n. 210. 211. 391. 403. 427.
Alsómislye (Abaúj vm.; Nižná Myšľa SK) n. 46.b
Alvinczy Péter n. 324.
Amadé Judit (Erdődy Gáborné) n. 227. 228. 235. 239.
Amberg (Bayern D) n. 66.
amnesztia n. 69. 169. 344.
Amsterdam (NL) n. 319.
Anarcs (Szabolcs vm.) n. 97.
Anglia n. 59. 344.
angolok n. 302. 333. 337.
annata n. 153.
Antwerpen (B) n. 37.
Ányos János (és özvegye) n. 60.
Ányos Péter n. 60. 61.
apácák n. 31. 145. 374.
Apafi Mihály n. 424. 431.
apát(úrság) n. 236.
Arábia n. 339.
aratás n. 195.
archidiaconus n. 256.
Aria lásd Aire-sur-la-Lys
armális n. 80.
Arnim (Arnheim), Hans Georg von n. 71. 108.
Arnim (Arnheim) auf Pretzsch, Wolf Christoph von, n. 108.
Arras (F) n. 62. 281.
articulus(ok) n. 22. 42. 62. 96. 124. 256. 311. 356. 377. 391. 399. 400. 435. 404.
Artois (F) n. 39.
Árva vármegye n. 245. 248. 256. 378.
árvai katolikusok n. 245. 256.
Aspermont, Johannes Flugi von n. 62.
assecuratoria (assecuratio) n. 62. 69. 108. 130. 332. 341. 382. 383. 405. 429.
assessorság n. 339.
Aszalay István n. 229. 238. 258. 266. 270. 272.
Atlasz n. 372.
audiencia n. 9. 24. 71. 99. 108. 120. 162. 185. 321. 322. 446.
Auersperg, Anna Elisabeth von (Porziané) n. 340.
Auersperg, Johann Weikhard n. 288. 300.
Augsburg (Bayern D) n. 333.
Ausztria n. 69. 103. 107.
Ausztriai Anna n. 9.
Ausztriai Ház *lásd* Habsburgok

Azov (RUS) 104. 109. 111. 131.
Ázsia n. 336. 337. 339. 344.

babiloniai pasa (vezír) n. 131.
Babindali Andrásné *lásd* Pográny Judit
Baden-Baden, Leopold Wilhelm von n. 431. 437.
Baden-Durlach, Friedrich (VI.) von n. 437.
Bajmóc (Nyitra vm.; Bojnice SK) n. 182.
bajorok n. 135. 224.
Bajorország n. 204.
Bakos Gábor n. 108. 157. 158. 161. 179. 191. 192. 193. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 203. 206.b
Balassagyarmat (Nógrád vm.) n. 280. 418.
Balassi Imre n. 241. 243.
Balassi Imréné *lásd* Lippay Borbála
Balassi Zsuzsanna (Konszky Gáspárné) n. 163. 221.
Balaton n. 35. 432.
Balogh Istvánné n. 91.
Balogvár (Nagybalog, Gömör vm.; Veľký Blh SK) n. 199.
Balti-tenger n. 299.
bán uram *lásd* Zrínyi Miklós; Zrínyi Péter
Banér, Johan n. 9. 19. 26. 46.b 62. 63. 67. 68. 69. 281.
Bánffy György n. 323.
Bánffy Miklós n. 15.
Bánházy István n. 179.
Bánov (CZ) n. 193.
bányavárosok n. 157. 158. 161. 226. 425.
BARÁTOK *lásd* FERENCESEK, CISZTEREK (!)
BARÁTSÁG n. 225.
Barbato, Giuseppe n. 71.
Barcsay Ákos n. 332. 336. 338. 339. 341. 343. 344. 345. 349. 352. 362. 363. 384. 393.
Barkóczy Ferenc (id.) n. 120. 125.
Barkóczy Ferenc (ifj.) n. 435.
Barkóczy István n. 435.
Barkóczy László n. 37.b 125. 145. 194. 195. 337.
BARONÉTUSSÁG n. 57.
Bars (Óbars) (Bars vm.; Starý Tekov SK) n. 178.
Bars vármegye n. 225. 255. 327. 367.
Bártfa (Sáros vm.; Bardejov SK) n. 378. 380.
Basarab, Matei n. 18. 27. 37.b 69.
BÁSTYA (BÁSTYÁK) (ERŐDÍTÉS) n. 74. 167. 305. 372. 390. 407.
Báthory család n. 6.
Báthory Zsigmond n. 360.
Báthory Zsófia n. 318. 388. 389. 390. 397. 399. 400. 402. 405. 408. 410. 428. 435.
Batthyány Ádám n. 1. 2. 3. 7. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 31. 41. 45. 46. 47. 48. 55. 56. 57. 60. 61. 62. 67. 68. 72. 89. 94. 112. 113. 115. 116. 146. 147. 159. 170. 175. 181. 182. 183. 185. 187. 188. 189. 190. 191. 195. 207. 209. 210. 211. 212. 214. 215. 216. 217. 234. 236. 242. 243. 257. 261. 265. 267. 269. 273. 275. 277. 278. 282. 283. 284. 285. 288. 289. 290. 292. 294. 296. 297. 298. 304. 306. 307. 322. 401.
Batthyány Borbála (Forgách Zsigmondné) n. 251. 251.b 259. 277. 417.
Batthyány Borbála (Széchy Péterné) n. 346.
Batthyány Eleonóra (Esterházy Lászlóné) n. 242. 283.
Batthyány Erzsébet (Erdődy Györgyné) n. 269.
Batthyány Kristóf n. 16. 56. 57. 257. 307. 346. 431.
Batthyány Magdolna n. 57. 292.
Batthyány Pál n. 257. 345. 346. 431.
Battiáni János n. 361.
Battiány János n. 361.
Bavarus *lásd* Bayern (Wittelsbach), Maximilian (I.) von
Bayern (Wittelsbach), Ferdinand Maria von n. 333. 391.
Bayern (Wittelsbach), Ferdinand von n. 59.
Bayern (Wittelsbach), Maximilian (I.) von (I. Miksa) n. 8. 9. 59. 69. 107. 122. 189. 224.
Bayern (Wittelsbach), Maximilian Heinrich von n. 274. n. 337.
Bazin (Pozsony vm.; Pezinok SK) n. 118.
Beckó (Trencsén vm.; Beckov SK) n. 353.
Bécs (Wien A) n. 4. 5. 6. 7. 8. 14. 15. 16. 18. 19. 20. 22. 23. 24. 25. 26. 29. 31. 32. 33. 37. 37.b 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 46.b 47.

48. 49. 51. 53. 54. 57. 61. 66. 69. 70.b 74. 75. 77. 81. 90. 96. 97. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 128. 131. 134. 136. 141. 145. 147. 154. 155. 163. 165. 171. 183. 204. 214. 217. 218. 238. 244. 247. 249. 251.b 271. 281. 281.b 287. 290. 291. 292. 303. 308. 316. 318. 319. 321. 322. 323. 324. 331. 332. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 341. 343. 345. 354. 357. 367. 377. 378. 379. 380. 382. 384. 386. 387. 388. 389. 393. 397. 398. 412. 413. 415. 418. 424. 430. 431. 432. 434. 435. 437. 439. 440. 441. 442. 445. 446.

BÉCSI BÉKE (OKMÁNYA) n. 92.

beglerbég (ruméliai) n. 170.

Bekiné n. 276.

Belgium n. 36. 75. 77. 232. 303. 322. 333. 337. 345.

Belgrád (Nándorfehérvár; Beograd SRB) n. 170. 200. 321. 360. 377. 381. 383. 426.

Beniczky Péter n. 342.

BEÖLTÖZÉS (SZERZETESI, PAPI) n. 145. 152. 236.

Bercsényi Imre n. 44.

Bereg vármegye n. 338.

Beregszentmiklós (Bereg vm.; Csinagyijovo UA) n. 132.

Berényi György n. 151.

Berthold, Johann, S.I. n. 345.

Besztercebánya (Zólyom vm.; Banská Bystrica SK) n. 416. 426.

BETEGSÉG/BETEGEK (SEBESÜLÉS; GYÓGYULÁS/GYÓGYÍTÁS) n. 49. 56. 57. 78. 80. 149. 182. 187. 206. 209. 219. 220. 228. 235. 297. 320. 322. 326. 328. 330. 334. 402. 403. 409. 411. 419. 436. 439. 443.

Bethlen Farkas n. 412.

Bethlen Ferenc n. 249.

Bethlen Gábor n. 59. 253.b

Bethlen István n. 37.b

Bethlen Péter n. 19.

BÍBOROSI KINEVEZÉS n. 322. 332. 340.

BÍRÁK (VÁROSI, NÁDORI) n. 105. 416.

BIRODALMI CSAPATOK/VEZÉREK n. 430. 436. 437. 440. 441. 443.

BIRODALMI GYŰLÉS (RENDEK) n. 6. 61. 62. 63. 69. 70. 70.b 74. 76. 77. 99. 439.

Birodalom, Szent Római n. 6. 9. 59. 63. 69. 70. 70.b 73. 75. 77. 122. 171. 174. 189. 274. 302. 367. 368. 442. 443.

BIRTOKADOMÁNYOZÁS n. 79. 81. 90. 97. 100. 106.

BIRTOKOSZTÁLY n. 4. 7. 236.

BIRTOKÜGY [ÉS TULAJDON] -VISZÁLY/ -FOGLALÁS/ -OBLIGÁLÁS/ -ADÁSVÉTEL) n. 2. 22. 35. 50. 51. 54. 70.b 74. 102. 107. 112. 129. 130. 132. 134. 138. 139. 142. 143. 174. 206.b 221. 232. 236. 244. 245. 247. 248. 253. 259. 260. 266. 268. 270. 271. 277. 284. 306. 374. 433.

BIZTATÁS (KÖZ- ÉS MAGÁNÉLETI) n. 146. 147. 184. 187. 195. 196. 251. 251.b 276. 286. 293. 295. 296. 297. 298. 301. 305. 310. 343. 345. 346. 347. 348. 348. 352. 354. 357. 358. 359. 363. 364. 368. 377. 378. 382. 383. 385. 391. 398. 401. 402. 403. 413. 416. 417. 421. 423. 424. 430. 448.

Bodrogkeresztúr (Zemplén vm.) n. 143.

Bogády András n. 21. 23. 24. 32. 99.

BOR n. 20. 75. 118. 119. 148. 202. 262. 379. 412.

BORBÉLY n. 206.

Bornemissza János n. 46.b 108.

Bornemissza Pál n. 167.

Borosjenő (Arad vm.; Ineu RO) n. 281.b 313. 316. 318. 319.

Borsiczky György n. 257. 265.

Bory Mihály n. 330. 419.

Bosnyák István n. 92. 130. 131. 132. 139. 142. 151. 155. 156. 163. 177.

Bosnyák Iszmáil n. 403.

Bosnyák Péter n. 339. 341. 343. 349. 361.

Bossányi Gábor n. 225.

Bossányi Mihály n. 225.

Bosznia n. 9. 396.

BOTRÁNY (BOTRÁNKOZÁS) n. 153. 412. 424. 445.

Boullion, Duc de, Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne n. 69. 71. 74. 76.

Bourbon-Condé, Henri de n. 71.
Boyneburg, Johann Christian von n. 438.
BÖJT n. 227. 228.
BÖRTÖN(BE KERÜLÉS) n. 254. 255. 270. 275. 438.
Bracamonte, Gaspar de, Conde de Peñaranda n. 311.
BRACHIUM (REGALE) ([KIRÁLYI] KARHATALOM) n. 107. 251. 251.b
Brandenburg (D) n. 9.
Brandenburgi Katalin n. 46.b 130. 142.
Brandon (ezredes) n. 386. 387. 388. 390.
Braunschweig n. 59. 75. 76.
Braunschweig und Lüneburg, Friedrich (IV.) von n. 75. 77.
Braunschweig und Lüneburg, Georg von n. 59. 62. 63. 69. 70.b 71. 75. 77. 171.
Bredame (Bredimes/Bredamus) *lásd* Brandon
Breisach am Rhein (Baden-Württemberg D) n. 37. 42. 69.
breisachi parancsnok n. 69.
Breslau (Wrocław PL) n. 105. 303.
Breuner, Seifried Christoph n. 50. 51.
BREVIÁRIUM n. 378.
Breznóbánya (Zólyom vm.; Brezno SK) n. 329.
Brezova (Nyitra vm.; Brezová pod Bradlom SK) n. 409.
Brieg (PL) n. 103. 105. 106. 107. 108. 109.
Briga lásd Brieg
Brisak lásd Breisach
Broy *lásd* Spinola, Albert Gustav
Brünn (Beren; Brno CZ) n. 195. 203.
Buda n. 75. 80. 82. 89. 141. 154. 157. 159. 162. 182. 233. 313. 316. 371. 427.
Buday Zsigmond n. 363.
Budetin (Trencsén vm.; Budatín SK) n. 385.
Buják (Nógrád vm.) n. 418.
Burgundia n. 37.
BÚZA (GABONA) n. 14. 157. 164. 167. 194. 196. 201. 426. 428.
BŰNBÁNAT *lásd* POENITENTIA
BÜNTETÉS n. 18. 62. 180. 230. 260. 275. 347. 409. 412. 419.

Candia (Heraklion GR) n. 339.
Cardenal-Infante de España, Don Fernando de Austria n. 69. 71. 76. 77.
Carlo Emanuele, II. n. 436.
Carretto di Grana, Francesco n. 59.
CENSUS n. 317.
Cétény (Kis- és Nagy-) (Nyitra vm.; Veľký és Malý Cetín SK) n. 188.
Châtillon, Maréchal de, Gaspard de Coligny n. 71.
Cheb (Eger) (CZ) n. 171. 223.
Chemetey György 88. 95. 206.b
Chernel György n. 5. 38. 40. 184.
Chur (CH) n. 62.
CISZTERCIEK n. 236.
Coligny-Saligny Jean de n. 437.
Colonia lásd Köln
Coloniai elector lásd Bayern, Ferdinand von; Bayern, Ferdinand Maria von
COMPOSITIO (AMICABILIS) n. 50. 51. 54. 343. 349.
CONSULTATIO n. 62. 98. 150. 366. 367. 407. 436. 437. 446.
Cromwell, Oliver n. 324.
Cromwell, Richard n. 324. 360.
Czeglédy Albert n. 46.b
Czobor Ádám (id.) n. 204.
Czobor Ádám (ifj.) n. 333.
Czobor Bálint n. 192. 266.
Czongor János n. 346.

Csáky Ferenc. n. 313. 314. 404. 423. 447. 448.
Csáky István (id.) n. 9. 62. 70. 101. 142. 155. 156. 174. 177. 182. 185. 186. 253. 292. 385.
Csáky István (ifj.) n. 337. 423. 448.
Csáky László n. 37.b 62. 163. 164. 165. 166. 221. 236. 240. 243. 251.b 253. 259. 285.
Csáky László (ifj.) n. 236.
Csáky Lászlóné *lásd* Batthyány Magdolna
Csallóköz n. 321. 319. 323. 425. 436. 437.
császárné (asszonyunk) *lásd* Mária Anna; Gonzaga, Eleonora
CSAUSZ(OK) n. 83. 313.
CSECSEMŐHALÁL n. 135.

Cseh János n. 46.b
Csehország n. 73. 74. 106. 111. 118. 119. 120. 224. 299.
Csejte (Nyitra vm.; Čachtice SK) n. 196. 201.
Csepreg (Vas vm.) n. 153. 156.
Czernin von Chudenitz, Hermann n. 185. 186.

dán(iai) király *lásd* Keresztély, IV.
Dánia n. 160. 171. 174.
Dániel Ferenc n. 310.
dánok (dán sereg) n. 171. 174. 299. 394.
Danzig (Dancka; Gdańsk P) n. 299.
Darázsfalva (Sopron vm.; Trausdorf an der Wulka A) n. 317.
Dardanellák n. 381.
Darholcz Ferenc n. 79. 81. 90.
Darócz n. 97.
Dávid Pál n. 179.
Debrecen (Hajdú vm.) n. 380.
Debreceni Tamás n. 24.
DECRETUM (KAMARAI) n. 68. 102.
DEPUTATUM COLLEGIUM n. 430.
devecseriek n. 221.
Dévény (Pozsony vm.; Devín SK) n. 203. 205.
DEVÓCIÓ *lásd* FOGADALOM
DÉZSMA *lásd* TIZED
Dietrichstein, Franz von n. 9.
Dietz, Johann n. 155.
DIKA n. 284.
DISSZIMULÁCIÓ n. 59. 99.
Divény (Nógrád vm.; Divín SK) n. 70.b
DOKTOR *lásd* ORVOS
DONATIO n. 9. 11. 333. 336. 339. 341. 345. 357. 361.
Dorkó (asszony) n. 128.
Dornis n. 108.
Dorsten (Nord Rhein-Westphalia D) n. 76. 77.
Dorstenson *lásd* Torstenson, Lennhart
Dörfel (Sopron vm.; Steinberg-Dörfl A) n. 55. 56.
DRAGONYOSOK n. 131. 159. 200. 201. 222. 225. 226. 385. 385.
Draskovich Borbála (Erdődy Farkasné) n. 266.
Draskovich György n. 153. 155. 156. 163. 183. 195. 251.b
Draskovich Ilona n. 15.
Draskovich János n. 222. 228. 231.
Draskovich Jánosné *lásd* Thurzó Borbála
Draskovich Miklós n. 420.
Draskovich Sára n. 275.
Drégely (Nógrád vm.) n. 159. 178. 201. 252. 254. 271. 418.
drégelyiek 252. 254.
Drinápoly (Edirne TR) n. 377.
Dulun n. 206.
Duna n. 85. 131. 159. 193. 242. 281.b 292. 334. 387. 391. 393. 403. 425. 429. 434. 435. 439. 440.
Dunaföldvár (Tolna vm.) n. 280.
Dunán inneni (vármegyék, terület) *lásd* Alsó-Magyarország
Dunántúl n. 210. 211. 234. 311. 391. 403. 418. 422. 427.

Ebersdorf (A) n. 118. 119. 120.
Ecker Lukács n. 62.
Ecsed (Nagyecsed, Szatmár vm.) n. 37.b 393.
Eger (Heves vm.) n. 316. 397. 427.
Egra lásd Cheb
egri püspök *lásd* Jakusith György
EGYHÁZMEGYE *lásd* PÜSPÖKSÉG; ÉRSEKSÉG
ÉKSZER(EK) n. 109. 111. 142. 145.
Eleazár n. 233.
elektorok *lásd* választófejedelmek
ÉLELMEZÉS (HADI) *lásd* ELLÁTMÁNY
Éleskő (Pozsony vm.; Ostrý Kameň SK) n. 204.
ELLÁTMÁNY (KATONAI MUNÍCIÓ ÉS HADI ÉLELMEZÉS) n. 37.b 110. 163. 166. 169. 178. 193. 201. 203. 281. 323. 324. 327. 378. 380. 389. 412. 418. 422. 423. 425. 426. 436. 437. 443.
Elzász n. 37. 39.
Enprich (császári katonatiszt) n. 166.
Eörsy Zsigmond n. 9.
Eperjes (Sáros vm.; Prešov SK) n. 63. 109. 281.b
Erdély (erdélyiek) n. 24. 37.b 45. 46. 59. 62. 63. 97. 105. 109. 111. 121. 144. 155. 160. 182. 184. 185. 300. 310. 313. 314. 316. 318. 319. 324. 330. 336. 344. 345. 349. 350. 352. 360.

363. 365. 368. 377. 386. 389. 390. 393. 395. 398. 401. 402. 426. 446.
Erdődy Ádám n. 308. 320.
Erdődy Farkasné *lásd* Draskovich Borbála
Erdődy Farkasné *lásd* Thurzó Borbála
Erdődy Gábor n. 6. 8. 13. 118. 119. 129. 133. 137. 138. 150. 152. 154. 163. 172. 173. 178. 184. 193. 213. 218. 219. 220. 223. 224. 227. 228. 231. 232. 235. 239. 240. 241. 243. 244. 245. 247. 248.
Erdődy Gáborné *lásd* Amadé Judit
Erdődy György n. 131. 269.
Erdődy Imre n. 308.
Erdődy Imréné *lásd* Forgách Éva
Erdődy Sándor n. 269.
ERETNEK(EK) *lásd* VALLÁS(ÜGY)
Erfurt (Thüringen D) n. 223. 443.
érsek (uram) *lásd* Lósy Imre
ÉRSEKI KATONASÁG n. 161. 163. 177. 403.
ÉRSEKI PALOTA (NAGYSZOMBATI/POZSONYI) n. 225. 437.
ÉRSEKSÉG (ESZTERGOMI) n. 225.
Érsekújvár (Nyitra vm.; Nové Zámky SK) n. 20. 64. 77. 80. 82. 124. 150. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 177. 196. 201. 202. 204. 206. 206.b 207. 208. 211. 225. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 280. 284. 305. 307. 336. 370. 371. 372. 390. 401. 403. 407. 422. 431. 437. 440. 444.
ESKÜVŐ (HÁZASSÁG, FÉRJHEZ ADÁS) n. 8. 13. 46.b 106. 196. 220. 225. 242. 243. 253.b 256. n. 263. 264. 311. 339. 346. 386. 413. 445.
Esterházy család n. 152. 232.
Esterházy Dániel n. 22. 85. 88. 92. 135 (újszülöttje). 152. 171. 262. 263.
Esterházy Farkas n. 250.
Esterházy György n. 152.
Esterházy István n. 9.
Esterházy László n. 221. 224. 230. 250. 256. n. 260. 262. 263. 264.
Esterházy Lászlóné *lásd* Batthyány Eleonóra
Esterházy Miklós n. 9. 23. 37.b 46.b 58. 62. 63. 69. 71. 73. 74. 75. 76. 77. 79. 81. 92. 97. 98. 105. 106. 107. 109. 121. 122. 123. 124. 131. 132. 134. 135. 137. 141. 142. 146. 147. 149. 150. 151. 153. 155. 156. 157. 158. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 171. 174. 176. 177. 178. 179. 180. 182. 185. 186. 187. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 198. 199. 200. 201. 204. 209. 221.
Esterházy Pál (id.) n. 135. 157. 158. 160. 161. 163.
Esterházy Pál (ifj.) n. 270. 291. 293. 312. 317. 356. 376. 379. 406. 425.
Esztergom n. 84. 159. 371. 391. 393. 398. 424. 425. 430. 434. 435. 437. 439.
Esztergom vármegye n. 387.
EXTRAORDINARIA n. 369. 412. 416. 420.

FÁCÁNOK n. 155.
FACTIO n. 219.
FAHORDÁS n. 227.
Fait (Feut?), Bernard n. 102. 130. 142.
Farkas Fábián n. 251.
Farkasd (Komárom vm.; Vlkanovo SK) n. 437.
FARSANG n. 332.
FASSIO n. 102. 201. 266.
Fátra n. 37.b
FAVÁGÁS n. 129.
Fehéregyháza (Sopron vm.; Donnerskirchen A) n. 34. 35.
fejedelem (erdélyi) *lásd* Rákóczy György, I. és II.
fejedelemasszony *lásd* Lorántffy Zsuzsanna; Báthory Zsófia
Fejérpataky Ráfael n. 345. 394.
Fekete-tenger n. 381.
Feketeváros (Sopron vm.; Purbach A) n. 204.
Feldhoffer, Ernst von n. 46.b
Felföld (felföldiek, felföldi vármegyék) *lásd* Felső-Magyarország
Felső-Magyarország n. 77. 91. 109. 123. 132. 155. 156. 191. 202. 322. 377. 392. 403. 413. 420. 425. 426. 427. 428. 430. 431. 441.
Felsőszeli (Pozsony vm.; Horné Saliby SK) n. 437.
Ferdinánd Károly főherceg n. 333.
Ferdinánd, II. n. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 15. 23.

Ferdinánd, III. n. 8. 10. 12. 18. 19. 21. 23. 24. 25. 27. 28. 29. 30. 32. 34. 36. 37. 37.b 38. 39. 40. 41. 42. 44. 45. 46. 46.b 47. 48. 49. 50. 51. 54. 59. 60. 61. 62. 66. 68. 69. 70. 70.b 71. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 92. 96. 98. 99. 102. 103. 104. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 116. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 131. 132. 144. 145. 146. 147. 150. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 159. 160. 162. 165. 169. 170. 171. 174. 175. 176. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 185. 187. 189. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 203. 204. 205. 206. 207. 209. 210. 212. 214. 215. 217. 218. 222. 223. 224. 225. 226. 232. 233. 234. 237. 240. 243. 244. 245. 247. 248. 249. 251. 251.b 253. 254. 255.b 256. 274. 277. 281.b 286. 287. 288. 290. 291. 293. 294. 295. 296. 299. 300. 302. 303. 305. 308.
Ferdinánd, IV. n. 145. 217. 218. 224. 243. 281.b
FERENCESEK n. 176. 399.
Ferenczffy Lőrinc n. 18. 57.
Fertő n. 437.
Fertőboldogasszony (Moson vm.; Frauenkirchen A) n. 399.
Fertőrákos (Sopron vm.) n. 262.
Filiberti n. 336.
FIZETÉS (ZSOLD-, SARC-, JÁRANDÓSÁG-, ADÓ-) n. 37.b 61. 69. 77. 79. 81. 90. 97. 105. 107. 108. 109. 110. 117. 120. 123. 124. 134. 140. 159. 177. 181. 183. 187. 189. 194. 195. 197. 202. 204. 282. 302. 336. 348. 350. 377. 407. 412. 422. 437.
FLOTTA *lásd* HAJÓK
FOGADALOM (MAGÁN-, SZERZETESI) (ÁHITAT) n. 114. 115. 133. 176. 399.
Folnay Ferenc n. 190.
Forgách Ádám n. 73. 85. 141. 146. 156. 187. 191. 197. 202. 203. 204. 206. 222. 225. 226. 243. 251. 251.b 254. 255. 281. 286. 300. 321. 322. 324. 328. 337. 372. 403. 407. 411. 417. 422.
Forgách család n. 225.
Forgách Éva (Erdődy Imréné) n. 308. 320.
Forgách Miklós n. 105. 108.
Forgách Zsigmond n. 146. 202. 204. 206.b
Forgách Zsigmondné *lásd* Batthyány Borbála
Formentini Auróra n. 265.
FOSZTOGATÁS (KATONAI) n. 109. 300. 313. 386. 409. 418. 425. 432. 440.
FŐISPÁNSÁG n. 225. 337. 338. 339. 341. 343. 345.
FŐKAPITÁNYSÁG (GENERÁLISSÁG/GENERALÁTUS) n. 20. 81. 131. 141. 156. 157. 187. 189. 225. 251. 254. 321. 324. 328. 337. 365. 401. 430. 439. 447.
FÖLDESÚRI JOGOK n. 221.
Földvári Miklós n. 179. 187. 200. 201. 202. 204.
fővezér *lásd* Köprülü Mehmed; Köprülü Ahmed
francia király *lásd* Lajos, XIV.
francia követ n. 199.
francia tisztek (Magyarországon) n. 437.
franciák (francia sereg/katonák) 36. 42. 59. 62. 63. 71. 74. 76. 77. 178. 220. 232. 302. 305. 322. 324. 333. 339. 368. 391. 399. 430. 436. 439. 440. 441. 442. 443.
Franciaország n. 9. 38. 69. 70. 74. 76. 171.
Franconia lásd Franciaország
Frankfurt am Main (Hessen D) n. 314. 345.
Frankfurt an der Oder (Brandenburg D) n. 46.b
Freiberg (Sachesen D) n. 135.
Freiburg im Breisgau (Baden-Württemberg D) n. 37. 69. 178.
Friedrich (V.) von Pfalz n. 253.b 255.b
Ful (Pfuel?) (császári hadvezér) n. 108.
Fülek (Nógrád vm.; Fiľakovo SK) n. 159. 165. 198. 199. 418. 442. 443.
Fülöp Ágost főherceg n. 18.
Fülöp, IV. n. 36. 42. 59. 344. 360. 400. 439.
FÜRDŐKÚRA (VÍZKÚRA) n. 55. 56. 57. 116. 118. 120. 141. 326. 328. 341. 343. 348. 349. 351. 353. 375. 379. 385. 386. 402. 412. 413. 414. 431.
Fürstenfeld (A) n. 112.

Galata (TR) n. 71.
Galen, Christoph Bernhard von n. 437.
Galgóc (Nyitra vm.; Hlohovec SK) n. 157. 177. 242. 251. 371. 431. 440. 442. 443.

gall(us)ok *lásd* franciák
Gallas, Matthias n. 9. 171. 174.
Gallia lásd Franciaország
galliai király *lásd* Lajos, XIII.; Lajos XIV.
Gans S.I., Johann n. 153.
Garam n. 371. 372.
Garamkirályfalva (Zólyom vm.; Kráľová SK) n. 326. 327. 333. 336. 341. 345. 348. 359. 361.
Garamszentbenedek (Bars vm.; Hronský Beňadik SK) n. 157. 166. 371.
garamszentbenedeki prefektus (jószágkormányzó) *lásd* Posgay Miklós
Garamszentkereszt (Bars vm.; Žiar nad Hronom/Hronský Svätý Kríž SK) n. 225. 226. 227. 254. 255. 255.b 270. 274. 299. 300. 301. 302. 326. 327. 328. 330. 339. 346. 348. 349. 359. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 407. 416. 418. 419.
Gecz (Gécz) *lásd* Götz(en), Johann von
Gelédnek n. 300.
GENERÁLISSÁG *lásd* FŐKAPITÁNYSÁG
Gheorghe Stefan n. 303. 305. n. 392 (és felesége).
Gildehard (császári hadvezér) n. 69.
Givet (F) n. 71. 74.
Glogau (Głogów PL) n. 107. 109. 111. 114. 117. 120.
Glogovia lásd Glogau
Golchné n. 107.
Gonzaga, Annibale (Duca di Bozzolo) n. 315. 321. 380.
Gonzaga, Eleonora (II. Ferdinánd felesége) n. 15. 171.
Gonzaga, Eleonora (III. Ferdinánd felesége) n. 281.b 397. 425.
Gonzaga, Luigi n. 406.
Gonzaga, Maria n. 397.
Gonzaga-Nevers, Carlo (II.) n. 394.
Gömör vármegye n. 339. 341. 345. 387.
Göteborg (S) n. 171.
Götz(en), Johann von n. 37. 39. 42. 182. 185. 186. 189. 315.
GRÁNÁTOK n. 425. 434. 435.
Graz (A) n. 78. 91. 213. 386. 389. 394. 395. 398. 399. 400. 401. 402. 430. 432.
Grécz (Grecz) lásd Graz
Greiffenklau, Alexander n. 106. 135. 141. 162.
Grüssau (Krzeszów PL) n. 117.
Gusztáv Adolf n. 62. 68.
Gúta (Komárom vm.; Guta/Kolarovo SK) n. 251.b 266. 429.
GUTAÜTÉS n. 228.
Gürdzsi Kenán n. 313. 316. 341.

GYALOGOS KATONÁK n. 37.b 39. 62. 67. 71. 103. 107. 108. 120. 122. 123. 125. 145. 174. 177. 189. 191. 195. 197. 203. 224. 242. 282. 367. 368. 386. 430. 431.
GYÁM(SÁG) n. 19. 21. 25. 32. 40. 301.
Gyarmat lásd Hidasgyarmat; Balassagyarmat
GYILKOSSÁG(OK) n. 270. 445.
GYÓGYSZER n. 57.
GYÓNÁS n. 256.
gyóntató (Lippayé, I. Lipóté) n. 228. 398.
Gyöngyösi Pál n. 371.
Gyöngyösi Pál n. 371.
Gyöngyöspüspöki (Heves vm.) n. 206.b
Győr n. 1. 31. 55. 105. 153. 159. 251.b 387. 422. 426. 429. 432. 434. 437. 441.
Győr vármegye n. 387.
Gyulafehérvár (Alba Iulia RO) n. 24.
Gyulay Ferenc n. 384.
GYŰLÉS *lásd* ORSZÁGGYŰLÉS

Habsburgok n. 30. 36. 253.b 302. 305.
Haczfeldt, Melchior von n. 59. 73. 76. 77. 107. 122. 171. 189.
HADFOGADÁS n. 18. 24. 37.b 73. 75. 77. 79. 105. 159. 164. 174. 181. 183. 210. 211. 232. 302. 305. 314. 384. 403. 422.
HADI TANÁCSKOZÁS (Pozsonyban) n. 437. 438.
HADIHÍREK (KÜLFÖLDI ÉS HAZAI; HADIHELYZET ELEMZÉSE) n. 9. 18. 19. 26. 27. 28. 37. 38. 39. 42. 46.b 58. 59. 61. 62. 63. 66. 67. 68. 69. 71. 73. 74. 75. 76. 77. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 114. 118. 119. 120. 122. 123. 125. 131. 135. 141. 144. 145.

146. 149. 154. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 163. 164. 165. 166. 167. 169. 170. 171. 172. 174. 177. 178. 179. 182. 187. 189. 191. 192. 193. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 223. 224. 231. 232. 302. 314. 315. 322. 337. 339. 344. 377. 378. 380. 381. 383. 384. 386. 388. 391. 396. 397. 398. 400. 401. 402. 403. 411. 414. 424. 427. 428. 430. 434. 435. 436. 437. 439. 440. 441. 442.
HADITANÁCS n. 45. 47. 48. 60. 62. 108. 109. 110. 111. 114. 121. 141. 274. 283. 299. 300. 380.
HÁGÓ(K) n. 109. 120. 145. 171. 225. 226. 305. 378.
HAGYMÁZ n. 313.
HAJDÚK (HAJDÚSÁG) n. 24. 37.b 75. 182. 380. 381. 391. 400. 447.
hajdúvárosok n. 384.
HAJÓ(K) n. 74. 75. 77. 360. 337. 381. 429.
HAJÓTÖRÉS n. 371. 372.
HAL(AK) (HALEVÉS) n. 101. 227. 228.
HÁLAADÁS (TE DEUM) n. 152. 348.
Halberstadt (Sachsen-Anhalt D) n. 71. 74.
Halle (Halla; Sachsen-Anhalt D) n. 69. 123.
Haller János n. 339. 344.
HANDBRIEF (CSÁSZÁRI) n. 191. 444.
Hanzli (zenész?) n. 292.
HARMINCAD n. 108.
Harrach, Ernst Adalbert von n. 231.
Hassia *lásd* Hessen
HATALMASKODÁS n. 188. 270. 272. 275. 317.
HATÁRNAP (IDÉZÉS) n. 51. 54. 151. 245. 266. 270. 351. 412. 413.
Havasalföld n. 18. 27. n. 37.b 111. 300.
havasalföldi követ n. 446.
HÁZASSÁGTÖRÉS n. 269. 445.
Héderváry (nemesúr) n. 74.
Heister, Gottfried n. 377. 380. 381. 383. 390. 437.
hejceiek n. 92.
HELYNÖK n. 46.bis 310.
herceg *lásd* Lipót Vilmos főherceg
Hertelendy Ádám n. 188.
Hessen n. 59. 76.
Hessen-Braubach, Johann von n. 59. 70.b 75. 77.
Hidasgyarmat (Esztergom vm.; SK) n. 90.
Hirschentall, David von n. 317.
Hispánia lásd Spanyolország
HÓDOLÁS, HÓDOLTATÁS *lásd Hódoltság*
Hodolin (Hodonín CZ) n. 195.
Hódoltság (hódolt faluk; hódoltságiak) n. 75. 82. 89. 90. 131. 135. 157. 159. 207. 216. 260. 370.
Hoffmann Pál n. 362.
Hohenfeld, Achatius von n. 437.
Hohenlohe-Neuenstein, Wolfgang Julius von n. 441.
Hohenzollern (Brandenburg), Georg Wilhelm von (I. György Vilmos) n. 8.
Holics (Nyitra vm.; Holíč SK) n. 428.
Hollandia n. 76.
hollandok (holland sereg) n. 36. 37. 62. 71. 74. 171. 299. 324. 333.
Holst, Jakob von n. 418.
Homonna (Zemplén vm.; Humenné SK) n. 300.
Homonnai Drugeth György (ifj.) n. 264. 301. 328. 365. 400. 403.
Homonnai Drugeth János n. 18. 23. 24. 37.b 46.b 120. 125. 151. 174. 177.
Homonnai Drugeth Krisztina n. 307.
hopmester *lásd* udvarmester
Horvát Dániel (és felesége) n. 206.b
Horváth Ferenc n. 108.
Horváth János S.I. n. 216.
Horváth Miklós n. 66. 87.
horvátok (katonák, rendek) n. 9. 62. 71. 109. 114. 131. 170. 174. 191. 192. 200. 402. 431. 432. 439.
Horvátország (és Szlavónia/Tótország) n. 70.b 180. 383. 391. 393. 420. 431. 432. 447.
HOZOMÁNY n. 145.
Hölgy Gáspár n. 281. 352. 367. 373. 377. 379. 409.
Hrussó (Rusz, Bars vm.; Hrussov SK) n. 34.
HURUT n. 334.
HÚS(ÉTEL) n. 228.
HÚSVÉT n. 53. 158. 345. 366. 370.
Husz János *lásd* Usz János
Huszein pasa n. 377.
Huszt (Máramaros vm.; Hysm, UA) n. 37.b

Ibrahim („Őrült") n. 75. 77. 131. 185.
Ibrány Ferenc n. 100. 103.

Ibrány Mihály n. 37.b
IDÉZÉS *lásd* HATÁRNAP
Illyésházy család n. 232.
Illyésházy Ferenc n. 342.
Illyésházy Gábor n. 171. 179. 346.
Illyésházy Gáspár n. 9.
Illyésházy György n. 325.
Illyésházy Kata n. 345. 346.
Ímely (Komárom vm.; Imeľ SK) n. 160.
IMMUNITÁS (EGYHÁZI) n. 179. 180. 280.
Imperium *lásd* Birodalom
India n. 75.
infáns *lásd* Cardenal-Infante de España
Ingolstadt (D) n. 9.
INQUIRÁLÁS *lásd* NYOMOZÁS
INSCRIPTIONALIS n. 9.
INSTALLATIO (INTRODUCTIO) n. 20. 46.b 365.
INSTRUCTIO n. 27. 61. 62. 81. 105. 151. 176. 208. 386. 388. 389. 391.
Ioanelli János András n. 177.
Ioannelli Benedek n. 177.
Ipolydamásd n. 73. 74. 75. 76.
Isztambul (TR) n. 62. 107. 131. 345. 346. 349. 381.
Itália n. 9. 46.b 206.b 232. 305. 337.
itáliai fejedelmek n. 436.
ITALPÉNZ n. 193.
ítélőmester (nádori) n. 445.
Iudex Curiae *lásd* Homonnai Drugeth György; Csáky László; Nádasdy Ferenc
Ivanovich Pál O.S.P.P.E. n. 330. 343.
Izbégi Nagy János n. 276.
Izdenczy András n. 21. 23. 24. 62. 69. 71. 73. 75. 77. 79.

Jablonca (Nyitra vm.; Jablonica SK) n. 193. 386. 397.
Jakabfalvi Miklós n. 363. 408.
Jakusith György n. 18. 24. 125. 150. 156.
Jakusith Judit n. 374.
Jakusith Zsuzsanna (Thököly Miklósné) n. 374.
JANICSÁROK n. 240. 436.
János Kázmér, II. n. 274. 299. 300. 303.
Jánosháza (Veszprém vm.) n. 1. 35. 273.
Jászberényi Tamás S.I. n. 59.
Jászó (Abaúj vm.; Jasov SK) n. 37. 37.b 38. 51. 53. 101. 105. 128.
JÉG(ZAJLÁS) n. 234.
Jenő lásd Borosjenő
JEZSUITÁK n. 1. 31. 59. 62. 63. 110. 133. 153. 216. 258. 385. 425. 428. 433.
Jó kisasszony n. 312.
JOBBÁGY(OK) *lásd* PARASZT(OK)
Joó Marianna (Ekkerné) n. 346.
Joó Miklós n. 155.
Jósva (patak) n. 179.
JUHOK n. 101.

Kabold (Sopron vm.; Kobersdorf A) n. 183.
Kaiserstein, Johann Franz von n. 426. 441.
kajmekám n. 370.
Kákossy (uram) n. 235.
Káldy Ferenc n. 72. 181. 207.
Káldy Péter n. 72.
KAMARA, MAGYAR/POZSONYI (KAMARAI TANÁCSOSOK) n. 9. 46.b 62. 69. 70.b 74. 75. 81. 102. 108. 110. 117. 120. 140. 155. 174. 177. 179. 180. 180. 282. 348. 377. 387. 408.
KAMARA, SZEPESI n. 37.b 46.b
KAMARA, UDVARI n. 46.b 69. 372. 389.
kamarai perceptor n. 282.
KAMARÁSSÁG n. 336.
KANCELLÁRIA/KANCELLÁRSÁG (TISZTVISELŐI) (UDVARI MAGYAR) n. 5. 57. 80. 81. 111. 102. 142. 180. 341. 387. 400.
kancellárius uram *lásd* Bosnyák István; Szelepchény György
KÁNONOK n. 153.
KAPITÁNYSÁG (KAPITÁNYOK) n. 59. 60. 61. 62. 103. 108. 120. 125.
KÁPOLNA(ÉPÍTÉS) 279.
KÁPTALAN(OK) (ESZTERGOMI FŐSZÉKES-; POZSONYI TÁRSAS- stb.) n. 256. 327. 427.
kapucsibasi n. 75. (*lásd még* Oszmán aga)
Kapy Klára n. 70. 77. 81. 90. 103. 105. 108. 120. 125. 128. 132. 134. 136. 140.
KARÁCSONY n. 129. 130. 239. 241. 281.b

Karácsony Tamás n. 246.
kardinál uram *lásd* Pázmány Péter
Károly, I. n. 75.
Károly, Nagy (császár) 59.
Kassa (Abaúj vm.; Košice SK) n. 36. 52. 53. 70. 81. 110. 128. 141. 156. 159. 199. 202. 324. 328. 337. 366. 380. 401. 412. 425. 431.
KASSAI KÖBÖL n. 37.b
kassaiak (és követeik) n. 144. 412. 413.
Kassel (Hessen D) n. 62.
Katalónia n. 324.
KATOLIKUS STÁTUS (ERDÉLYI) n. 59.
KATONASZÖKEVÉNYEK n. 428.
Keglevich Miklós n. 70.b
Keglevich Zsigmond n. 278.
KEGYURASÁG n. 153. 236.
Kemankes Kara Musztafa n. 71.
KÉM (HÍRSZERZŐ, TUDÓSÍTÓ) n. 193. 233.
Kemény János n. 179. 199.
Kerchy László S.I. n. 110.
Kerekes András n. 387.
KERESZTELŐ n. 15. 16. 256.
Keresztély, IV. n. 46.b 59. 75. 178.
Keresztes István S.I. n. 267.
KERESZTSZÜLŐ (KOMA) n. 15. 16.
Keresztúri István n. 62.
Keresztúri Pál n. 104.
KERT (LIPPAYÉ) n. 225. 227. 266. 345. 348. 349.
KERTÉSZ n. 345.
KÉRVÉNY *lásd* SUPPLICATIO; MEMORIALE
Keszthely (Zala vm.) n. 246. 437.
két vármegye *lásd* Szabolcs és Szatmár
Kiel (Schleswig-Holstein D) n. 178.
KIKÖZÖSÍTÉS n. 180.
Kinigh(s)mark *lásd* Königsmarck
király urunk *lásd* Ferdinánd, III.
Királyfalva *lásd* Garamkirályfalva
Királyhida (Moson vm.; Bruckneudorf A) n. 281.b
Kisdy Benedek n. 264
Kiskomárom (Zala vm.) n. 246. 432.
Kismarton (Sopron vm.; Eisenstadt A) n. 4. 107. 224. 232. 262. 263. 288. 289.
Kistapolcsány (Bars vm.; Malé Topoľčianky SK) n. 34.
KIVÉGZÉS n. 305. 349.
Kleihe, Schweder Dietrich n. 303.
Klen (császári katonatiszt) n. 62. 68.
Klobusiczky András n. 11. 99. 184.
Koháry István n. 255. 271. 276. 280.
KOLLÉGIUMOK n. 427.
KOLOSTOROK n. 427.
Komárom n. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 144. 251. 260. 324. 387. 422. 437.
Komárom vármegye n. 260. 327. 387.
KOMÉDIA n. 332. 425.
komornyik (Lippayé) *lásd* Partinger Mihály
KOMP n. 234. 334.
Konkoly (néhai) n. 35.
Konstantinápoly *lásd* Isztambul
Konszki(y) *lásd* Kunski
KONTRAKTUS n. 48.
KONVIKTUS (NEMESI) n. 152. 285.
Kopchányi Mihály n. 70.b
Koppenhága (D) n. 337. 344.
Korlát (uram) n. 363.
Korlátkő (Nyitra vm.; Cerová SK) n. 193. 196. 205.
Kornis (úrfi) n. 371.
Kornis Ferenc n. 389.
KORONAŐRÖK n. 282.
KORONÁZÁS n. 10. 12. 217. 218. 303.
kozákok n. 255.b 274. 281.b 299. 381.
KÖLCSÖN n. 35. 183. 327. 411.
Köln (D) n. 319.
kölni választófejedelemség (electorátus) n. 274.
Königsmarck, Hans Christoff von n. 125. 171.
KÖNYV(EK) n. 99. 104.
Köprülü Ahmed n. 424. 426. 435. 437.
Köprülü Mehmed n. 310. 321. 344. 360. 368. 377.
Körmend (Vas vm.) n. 31. 431.
Körmöcbánya (Bars vm.; Kremnica SK) n. 177. 339. 419.
KÖRMÖCI ARANY n. 244. 245.

körmöciek (katolikusok) n. 419.
Kőrössy István n. 114. 115.
Kösze Ali n. 383. 391. 393. 395. 398. 402.
Kőszeg (Vas vm.) n. 232.
KÖSZVÉNY n. 326. 328. 350. 415.
Kövér Gábor n. 323. 400. 403.
KÖVETEK n. 27.
KÖZFELKELÉS (GENERALIS/PARTICULARIS INSURRECTIO) n. 10. 73. 145. 146. 170. 191. 384. 393. 401. 403. 413. 423. 425. 427. 437. 440.
KÖZJÓ n. 62. 90. 125. 184. 226.
Krausner (I. Rákóczy György embere) n. 165.
Krisztina, I. n. 302.
Krockow, Joachim Ernst von n. 171.
Kuchiár Bálint n. 177.
Kunski (Konszky), Johann Michael n. 62.
Kunskiné (Konszkiné) (Konszky Gáspárné) *lásd* Balassi Zsuzsanna
Kurz von Senftenau, Ferdinand Sigmund n. 322. 324. 330.
Kücsük Mehmed n. 427.
KÜRISSER (KIRISSER) *lásd* VÉRTESEK
KVÁRTÉLY n. 59. 66. 77. 124. 182. 224. 274. 401. 402. 425. 440.

Lajos, XIII. n. 9. 37. 59. 74. 76. 103. 106. 141.
Lajos, XIV. n. 344. 360. 400.
Lamboy, Wilhelm von n. 71. 76. 90. 345.
Landau a. d. Isar (Bayern D) n. 232.
Lándorfejérvár *lásd* Belgrád
Landsberg an der Warthe (Gorzów Wielkopolski PL) n. 46.b
Lászlóffy Pál n. 111. 176.
Lausitz (PL) n. 106. 120.
Laxenburg (A) n. 98. 99.
LÁZADÁS (KATONAI) n. 356. 406.
Lázár György n. 336.
leányom asszony *lásd* Kapy Klára
Lednic (Trencsén vm.; Lednica SK) n. 182. 185. 195.
LEGELTETÉS n. n. 260.
Leitmeritz (Litoměřice CZ) n. 39.
LELKI (SÉRELEM; FEGYVER; SZABADSÁG; DOLGOK; CSENDESSÉG) n. 13. 123. 180. 302. 345. 424.
LELKIATYA (LELKIPÁSZTOR) n. 225. 445.
LELKIGYAKORLAT n. 180. 285. 365. 366.
LELKIISMERET n. 253. 420. 446.
lengyel király *lásd* Ulászló, IV.; János Kázmér, II.
lengyelek (lengyel sereg) n. 9. 37.b 62. 174. 175. 177. 182. 255.b 274. 281. 281.b 299. 300. 302. 303. 305. 313. 378.
Lengyelország n. 23. 24. 274. 299. 300. 305. 378. 382. 402.
Lessenyei Nagy Ferenc n. 351.
LETARTÓZTATÁS n. 225.
Léva (Bars vm.; Levice SK) n. 159. 163. 164. 166. 424. 425. 427. 430. 442. 443.
Liborcsa (Liborcsudvard, Trencsén vm.; Ľuborča SK) n. 385.
Linsperger n. 187.
Linz (A) n. 8. 207. 425.
Lipcse (Leipzig D) n. 122. 123. 125.
Lipót Vilmos főherceg n. 46.b 59. 62. 69. 71. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 114. 117. 122. 123. 125. 130. 135. 142. 143. 189. 193. 232. 243. 253. 281. 303. 311. 316. 337. 389. 398.
Lipót, I. n. 303. 310. 313. 314. 315. 316. 318. 319. 321. 322. 323. 324. 330. 331. 333. 335. 336. 338. 339. 340. 341. 344. 345. 348. 349. 352. 354. 356. 357. 358. 360. 361. 363. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 377. 378. 379. 380. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 407. 408. 409. 412. 413. 414. 415. 418. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 428. 431. 432. 437. 440. 443. 444. 445. 446.
Lippay (unoka)öccsei *lásd* Lippay György, János (ifj.) és Imre
Lippay Borbála (Balassi Imréné) n. 240. 241. 270.
Lippay család n. 81.
Lippay Ferenc S.I. n. 133. 225. 352.
Lippay Gáspár n. 35. 92. 102. 143. 155. 182. 183. 222. 225. 226. 241. 242. 247. 270. 273.

Lippay György (ifj.) n. 240. 270. 273. 367. 386. 416. 420. 428.
Lippay Imre n. 240. 270. 273. 367. 386. 416. 420. 428.
Lippay János (ifj.) n. 240. 270. 273. 367. 386. 416. 420. 428.
Lippay János S.I. n. 31. 55. 56. 133. 225.
Lippay kapitánya n. 225.
Lipsia *lásd* Lipcse
Liptó vármegye n. 378.
Liptóújvár (Liptó vm.; Liptovský Hrádok SK) n. 185.
Lisatius (Liszthy) n. 155.
LISZT n. 195.
Lisztiusné *lásd* Széchy Kata
Lleida (E) n. 122.
Lobkowitz-Poppel Éva n. 48.
Longavilla (generális) n. 62.
Longinus (százados) n. 59.
Lónyay Zsigmond n. 70.b n. 184.
Lorántffy Zsuzsanna n. 6. 49. 99. 109. 111. 299.
Lósi Mihály n. 289. 292. 304.
Lósy Imre n. 38. 62. 97. 109. 126. 128. 148.
Lothringen und Vaudémont, Nikolaus Franz von n. 302.
Lothringen, Karl (IV.) von n. 37. 302.
Lotharingia n. 302.
lotharingiaiak n. 274.
LOVAK (LÓVÁSÁRLÁS) n. 55. 91. 93. 95. 177. 178. 204. 234. 255. 329. 395. 426. 436.
LOVASSÁG (LOVAS KATONÁK; KÖNNYŰLOVASSÁG) n. 23. 69. 77. 79. 80. 82. 83. 84. 85. 86. 103. 105. 114. 144. 145. 159. 174. 175. 178. 196. 204. 210. 226. 232. 234. 300. 378. 401. 403. 409. 422. 430. 431. 437.
lovászellész-mester (császári/királyi) n. 234.
Luneburg lásd Lüneburg
Luneburgus/Luneburgy[i] *lásd* Braunschweig und Lüneburg, Georg von
Lupu, Vasile n. 37.b
Lusatia lásd Lausitz n. 120.
lusitán *lásd* portugál
Lüneburg (Niedersachsen, D) n. 59. 74. 90. 108.

MAGYAR FŐPAPOK n. 174.
MAGYAR FŐURAK (FÖLDESURAK) n. 123. 146. 152. 163. 174. 189. 191. 232. 378. 386. 418. 426. 446. (*lásd* MAGYAR TANÁCS is)
MAGYAR TANÁCS (ÜLÉSE, TAGJAI) n. 1. 6. 16. 24. 37.b 47. 65. 70. 97. 98. 132. 141. 163. 174. 175. 177. 187. 209. 210. 217. 218. 303. 308. 321. 366. 378. 407. 412. 422.
Magyarbród (Uherský Brod CZ) n. 193.
Magyaróvár (Moson vm.) n. 424. 425. 430. 437.
mainzi főminiszter *lásd* Boyneburg, J. Ch. von
Majtény (Pozsony vm.; Majcichov SK) n. 442.
Makó (Csanád vm.) n. 23.
Makovica (Eperjes vm.; SK) n. 378.
MALOM n. 317.
MANDATUM n. 4. 31. 41. 369. 433.
Marchegg (Marhék; A) n. 155. 251.
MARHÁK n. 188. 270. 276. 329.
Mária Anna főhercegnő (I. Miksa felesége) n. 9.
Mária Anna főhercegnő (III. Ferdinánd felesége) n. 9. 99. 109. 111. 145. 215. 217. 218.
Mária Anna főhercegnő (IV. Fülöp felesége) n. 310. 439.
Máriássy Ferenc n. 101. 104.
Máriavölgy (Pozsony vm.; Marianka SK) n. 151. 180.
Mariazell (A) n. 116.
Marko (katonatiszt) n. 386.
Martinitz, Bernardus n. 231.
Mayer, Augustin n. 386. 388. 389. 394. 399.
Medici Mária n. 103.
Mednyánszky Jónás n. 281. 315. 323. 336. 337. 347. 383. 384.
MEGERŐSÍTÉS (PÁPAI) n. 153.
Megyery Zsigmond n. 107. 394.
Mehemet (effendi) n. 82.
Mehmed, IV. n. 336. 337. 344. 349. 377. 389.
Mehmed (szilisztrai) pasa n. 27. n. 37.b
Melith György n. 37.b
Melith Péter n. 42. 131.

MEMORIALE (MEMORIALIS) 275. 355.
Miava (Nyitra vm.; Myjava *SK)* n. 409.
Michael D'Asquier n. 92. 162.
Mihnea, III. n. 365. 366.
Mikes(s) Mihály n. 313. 321. 322. 323. 330. 410.
Mikulich Tamás n. 41. 85. 88. 92.
Miller, Philipp S.I. n. 398.
Mindszentkál (Veszprém vm.) n. 2. 3.
mindszentkáli szpáhi n. 2. 3.
Minio Mehemed (török rab) n. 1.
MISE n. 98.
Mocsa (Komárom vm.) n. 260.
Moguntiai (Moguntinus) elector *lásd* Wambolt von Umstadt, Anselm Casimir; Schönborn, Johann Philipp von
Moldva n. 37.b 303.
Montecuccoli, Raimondo n. 106. 406. 409. 422. 430. 431. 432. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442.
Moré István n. 108. 120.
Morva (folyó) n. 193. 195. 196.
Morvaország n. 46.b 105. 111. 144. 145. 146. 385.
mosári bég n. 82.
Moson vármegye n. 387.
MUNÍCIÓ *lásd* ELLÁTMÁNY
Munkács (Mukacsovo UA) n. 11. 37.b 378. 392. 410.
MUNKÁCSI KOLOSTOR ÉS PÜSPÖKSÉG n. 410.
Mura n. 428.
Murád, IV. n. 30. 92.
Muraköz n. 430.
Murány (Gömör vm.; Muráň SK) n. 179. 326. 343. 348. 352. 359.
murányiak n. 195.
MUSKÉTÁSOK n. 156. 191. 201. 225. 226. 240. 303.
MUSTRA n. 181. 183. 398. 403. 422. 425.
Músza (pasa) n. 80. 89. 92.
muszka *lásd* orosz
Musztafa (aga, egri lovas kapitány) n. 82.
Musztafa (kanizsai) aga n. 82.
Musztafa Olaj (esztergomi bég) n. 82.
München (D) n. 9. 62. 69.

Nadányi Miklós n. 88. 95.
Nádasdy Ferenc n. 126. 127. 153. 156. 195. 208. 288. 295. 311. 316. 324. 336. 337. 339. 346. 347. 349. 357. 360. 361. 362. 394. 398. 404. 405. 406. 413. 420. 425. 425. 430. 437. 439. 440. 442.
Nádasdy Pálné *lásd* Révay Judit
Nagy Ferenc n. 367.
Nagy László n. 126.
Nagy Tamás n. 191.
Nagybánya (Máramaros vm.; Baia Mare RO) n. 408.
NAGYBÖJT *lásd* BÖJT
Nagyigmánd (Komárom vm.) n. 260.
Nagykálló (Szabolcs vm.) n. 37.b 378.
nagykállói hadnagy n. 37.b
Nagykanizsa (Zala vm.) n. 170. 394. 395. 396. 424. 425. 428. 430.
Nagymegyer (Komárom vm.; Veľký Meder SK) n. 276.
Nagymihályi Ferenc n. 306.
Nagymihályi Ferencné n. 306.
Nagysurány (Nyitra vm.; Šurany SK) n. 155.
Nagyszeben (Szeben vm.; Sibiu RO) n. 367. 368. 390.
Nagyszombat (Pozsony vm.; Trnava SK) n. 13. 21. 70. 97. 128. 130. 133. 134. 135. 136. 137. 139. 142. 150. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 192. 195. 200. 209. 210. 211. 213. 227. 228. 231. 235. 239. 241. 245. 246. 247. 250. 252. 253. 253.bis 256. 264. 268. 272. 284. 285. 286. 310. 315. 331. 347. 348. 352. 364. 365. 366. 374. 377. 378. 379. 416.
nagyszombatiak n. 167. 194. 196. 201.
Nagytapolcsány (Nyitra vm.; Topoľčany SK) n. 177.
Nagyvázsony n. 437.
nagyvezér *lásd* Köprülü Ahmed
Nándor n. 318.
Naszvad (Komárom vm.; Nesvady SK) n. 160. 387.
Neiße (Nysa PL) 108.

németek (német katonák/had) n. 23. 24. 26. 37.b 44. 46.b 49. 155. 159. 163. 164. 165. 174. 182. 185. 189. 193. 200. 202. 203. 225. 251. 251.b 300. 305. 313. 321. 323. 324. 327. 363. 367. 375. 377. 378. 380. 381. 382. 383. 384. 387. 390. 391. 393. 395. 397. 400. 402. 403. 409. 414. 418. 420. 422. 425. 427. 429. 432. 440. 445.
Németország n. 48.
NEVELÉS n. 308.
NEVELŐ n. 257. 265.
Nezsider (Moson vm.; Neusiedl am See A) n. 317. 399.
Nógrád n. 131. 159. 281.
Nógrád vármegye n. 387. 418.
Nürnberg (D) n. 9. 59.

Nyáry Bernát n. n. 184. 268.
Nyáry Imre n. 268.
Nyáry István n. 37.b 52. 53. 70. 75. 77. 79. 81. 90. 97. 103. 105. 110. 117. 120. 125. 128. 131. 132. 134. 140.
Nyáry Lajos n. 268.
Nyáry Péter n. 268.
Nyírbátor (Szabolcs vm.) n. 391.
Nyitra (Nitra SK) n. 64. 161. 169. 179. 371. 424. 435.
Nyitra vármegye n. 24. 177. 202. 327. 342. 407.
NYOMOZÁS (VIZSGÁLAT) n. 62. 180. 181. 225. 285. 445.

Oberpfalz n. 66
OBLIGATORIA n. 102. 194. 235. 253. 347.
OCTAVA n. 9. 10. 12. 62. 303. 305. 356.
Odera n. 19.
Odoardo Farnese n. 9.
Oettingen-Wallerstein, Ernst von n. 322. 324.
OKTATÁS n. 427.
oláhok *lásd* románok
Olaszország lásd Itália
Olmütz (Olomouc CZ) n. 103. 104. 105. 106. 107. 109. 144. 156. 171.
Ólubló (Szepes vm.; Stará Ľubovňa SK.) n. 433.
ólublói kapitány n. 433.
Omos (csausz) n. 83.
Ónod (Borsod vm.) n. 49. 103. 108. 120.
Oppeln (Opole PL) n. 108.
Orbán, VIII. n. 9. 153. 206.b
Orehóczy György n. 371.
Orlay András (és felesége) n. 355.
Orosy György n. 49. 135. 141. 151. 386.
orosz követ n. 322.
orosz(ok) n. 305. 381.
Oroszkánya (Zemplén vm.; Ruská Kajňa SK) n. 300.
ORSZÁGGYŰLÉS n. 24. 28. 30. 62. 79. 96. 97. 118. 119. 120. 121. 123. 124. 125. 130. 176. 210. 211. 212. 214. 215. 234. 281.b 287. 290. 291. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 311. 333. 336. 339. 341. 343. 344. 348. 349. 357. 361. 404. 412. 413. 415. 418.
ortodox papok és püspök n. 410.
ORVOS(OK) n. 49. 57. 165. 228. 231. 264. 283. 348. 413. 445.
Oszmán aga (kapudzsibasi) és budai pasa n. 82. 83. 84. 88. 162. 182. 186.
Osztrosith István n. 398.
Osztrosith Borbála n. 237.
Osztrosith Mátyás n. 351.
Osztrosith Miklós n. 102. 130. 139. 142. 143. 351.
Ottman von Ottensee auf Römerhausen, Vinzenz Ernst n. 240.
Ótura (Nyitra vm.; Stara Turá *SK*) n. 409.
Óvár *lásd* Magyaróvár

őfelsége *lásd* Ferdinánd, II., III.; Lipót, I.
ÖKRÖK n. 104.
ŐRÖK (ŐRSÉG) n. 177. 273.
örökös tartományok n. 224. 302. 324.
őszentsége *lásd* Orbán VIII.; Sándor VII.
ÖSSZEESKÜVÉS n. 103.
ÖV (FŐPAPI) n. 337.
özvegy(asszony) *lásd* Báthory Zsófia

Paczoth Judit (Sennyeyné) n. 70.b
Paczoth Sándor n. 46.b

Paisius Ligaridius n. 392.
Pál uram *lásd* Esterházy Pál (id.)
Palánk lásd Drégely
Palatinus uram *lásd* Esterházy Miklós, Draskovich János, Pálffy Pál; Wesselényi Ferenc
Pálfalvay János n. 314. 397.
Pálffy András n. 193. 200. 201. 202.
Pálffy István n. 34. 35. 43. 64. 65. 66. 78. 80. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 91. 93. 95. 140. 148. 155. 205.
Pálffy János n. 152. 154.
Pálffy Mária n. 129.
Pálffy Miklós n. 78. n. 223. 224. 321.
Pálffy Pál n. 9. 20. 46.b 61. 62. 69. 70.b 81. 105. 108. 117. 120. 125. 155. 156. 177. 180. 193. 225. 232. 245. 251. 251.b 253. 256. 266.
Pálffy Tamás (id.) n. 137.
Pálffy Tamás (ifj.) n. 310. 397. 415.
Palkovich Márton S.I. n. 404.
PALLIUM n. 153. 213.
Paloczay Gábor n. 445.
PANACEA n. 424.
Panier *lásd* Banér, Johan
PAP(OK) n. 153. 155. 256. 261. 265. 310. 370.
Pápa (Veszprém vm.) n. 356. 437.
pápa *lásd* Orbán, VIII.; Sándor VII.
PARANCS (URALKODÓI; NÁDORI; KATONAI; FÖLDESÚRI) n. 11. 13. 24. 27. 29. 31. 34. 37.b 38. 39. 41. 42. 46. 46.b 47. 50. 52. 54. 59. 62. 66. 69. 73. 74. 77. 81. 88. 90. 92. 98. 102. 108. 109. 110. 112. 120. 121. 124. 131. 132. 141. 145. 147. 150. 151. 169. 170. 174. 178. 180. 182. 192. 197. 198. 205. 206. 210. 212. 214. 215. 217. 218. 221. 225. 226. 232. 234. 237. 241. 243. 247. 248. 249. 254. 256. 260. 274. 305. 311. 313. 316. 318. 319. 323. 329. 330. 332. 335. 339. 341. 342. 344. 345. 346. 348. 349. 358. 361. 365. 367. 373. 377. 379. 380. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 400. 401. 402. 403. 408. 419. 425. 426. 427. 430. 431. 432. 433. 437. 445.
PARASZT(OK) (JOBBÁGYOK, ZSELLÉREK) n. 160. n. 188. 193. 216. 246. 252. 254. 255. 256. 267. 271. 273. 280. 306. 312. 378. 401. 418. 426. 428. 429. 445.
Párizs (Paris F) n. 9.
Párkány (Esztergom vm.; Štúrovo SK) n. 411. 434.
PAROXISMUS n. 220.
Parthén Péter n. 410.
Partinger Mihály n. 78. 93. 128.
Partium n. 37.b 344.
PÁRTOSKODÁS n. 219.
Pázmány Péter n. 4. 9. 11. 24. 180. 249. 303. 415.
Pécs (Baranya vm.) n. 427.
PÉNZÜGYLET (ADÁSVÉTEL) n. 163. 165. 235. 244. 253. 271. 280. 317.
PER n. 9. 351. 369. 406. 412. 417. 420. 423.
PEREGRINÁCIÓ n. 103. 114. 115. 116. 184.
Perényi Ágnes (Esterházy Miklósné) n. 325.
Perényi árvák n. 325.
Perényi Ferenc n. 325.
Perényi Gábor n. 310.
Perpignan (F) n. 106.
perzsák n. 27. 28. 30. 49. 62. 71. 90.
PESTIS n. 174. 180. 183. 281.b 305. 307.
Pesty (uram) n. 417.
Pethe Anna, Hetesi (Rákóczy Pálné) n. 19. 29.
Pethe László, Hetesi n. 29.
Pethő László n. 246.
Pethő Zsigmond n. 328. 352. 377. 448.
Pettinger (haditanácsi tisztviselő) n. 62.
Pfalz-Neuburg, Philipp Wilhelm von der n. 337.
Pfalzi Frigyes *lásd* Friedrich (V.) von Pfalz
Pfalzi Henrietta n. 253.b 255.b
Pfalz-Sulzbach, Philipp Florinus von n. 437.
Piccolomini, Ottavio n. 39. 68. 69. 77. 120. 135. 281.
Piconi (építész) n. 74.
PLÉBÁNOSI ESKÜ n. 310.
PLÉBÁNOSSÁG (PLÉBÁNIA, PLÉBÁNOS) n. 153. n. 216. 256. 310. 317. 369.
PLENIPOTENTIA n. 92. 121. 336. 351.
Ploschkowitz (Ploskovice CZ) n. 105.

Podony (SK) n. 431.
POENITENTIA n. 128. 332. 352.
Pográny Ferenc 252. 254.
Pográny Judit (Babindali Andrásné) n. 107. 157. 180.
Polonka (Gömör vm.; Polomka SK) n. 329. 369.
Pomeránia n. 23. 26. 28. 171.
Pominovszky István S.I. n. 351.
Pomogy (Moson vm.; Pamhagen A) n. 183.
Pompei, Tommaso, Conte di Illasi n. 159.
Poppel-Lobkowitz, Wenzel Eusebius n. 225. 226. 389.
porkoláb (nyitrai) n. 177.
PORTA (TÖRÖK) n. 28. 30. 37. 49. 75. 154. 162. 182. 185. 233. 310. 313. 316. 321. 336. 344. 349. 368. 377. 383. 384. 395.
PORTÁK n. 311.
Portugália n. 75. 77.
portugálok n. 339. 391.
PORTYA (PORTYÁK) n. 27. 49. 62. 65. 94. 159. 193. 204. 207. 225. 240. 255. 283.
Porzia, Johann Ferdinand n. 324. 344. 354. 358. 367. 382. 398. 399. 412. 431. 443.
Porziané *lásd* Auersperg, Anna Elisabeth von
Posgay Miklós n. 164. 166. 167. 280.
POSTA n. 182. 341. 345. 385. 426. 434. 442.
POSTAMESTER n. 403.
Pozsgai Miklós n. 280.
Pozsony (Bratislava SK) n. 1. 4. 27. 28. 29. 30. 100. 105. 123. 127. 131. 132. 133. 138. 140. 141. 143. 145. 146. 147. 149. 155. 172. 173. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 204. 205. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 229. 230. 232. 233. 234. 236. 248. 249. 257. 259. n. 260. 261. 262. 263. 265. 267. 269. 270. 271. 275. 276. 277. 278. 279. 281. 281.b 282. 283. 287. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 311. 312. 313. 314. 318. 319. 320. 324. 325. 327. 331. 332. 333. 334. 337. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 349. 350. 352. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 366. 373. 374. 375. 376. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 401. 402. 403. 404. 406. 407. 409. 410. 412. 413. 414. 415. 419. 420. 421. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448.
Pozsony vármegye n. 311. 327. 342. 407. 425. 426. 430. 445.
Pozsonycsákány (Pozsony vm.; Čakany SK) n. 378. 379.
pozsonyiak n. 151.
Prága (Praha CZ) n. 20. 36. 37. 37.b 38. 39. 189. 217. 218. 231. 232. 303. 305. 311.
Prann (intéző) n. 163.
PRÉDA (PRÉDÁLÁS *lásd* FOSZTOGATÁS
PRÉDIKÁLÁS (PRÉDIKÁCIÓ) n. 153. 281.b
PRÉDIKÁTOR(OK) n. 46.b 230. 369. 402. 419.
PRÉPOSTSÁG n. 46.b 267.
PRÓFUNT *lásd* ELLÁTMÁNY
PROPOSITIO n. 61. 62. 210. 322. 437.
PROROGATA n. 10.
PROTESTÁNS(OK) *lásd* VALLÁS(ÜGY)
Pruszka (Poroszka, Trencsén vm.; Pruské SK) n. 30.
Pucheim, Johan Christoph von n. 156. 172. 187. 191. 193. 198. 200. 201. 203. 206. 231. 232. 251. 262. 263. 386.
Putz, Marcus n. 394.
PURGÁCIÓ n. 401.
PUSKAPOR n. 205. 436.
Putnok (Gömör vm.) n. 103. 108. 120.
Putnoki ('uram', katonatiszt) n. 108.
putnoki kapitány n. 105.
PÜNKÖSD n. 308.
Püsky János n. 144. 154. 179. 262.
PÜSPÖKI JOGHATÓSÁG n. 153.
PÜSPÖKSÉG n. 13. 20. 30. 31. 36. 37. 179. 251.b 303. 397.

Questemberg, Gerard n. 62. 85. 88.

RAB(OK) (EJTÉSE, KIVÁLTÁSA, ELENGEDÉSE, KIHALLGATÁSA) n. 1. 2. 3. 94. 157. 164. 167. 193. 201. 216. 255. 261. 280. 427. 432. 443.

Rába n. 432. 434. 437.
Rabcsice (Árva vm.; Rabčice SK) n. 279.
rácok (törökös rácok) n. 216. 391. 403.
Rácz Gergely n. 69.
Rácz Gyurica n. 280.
Radolt, Clement von. n. 360. 363. 384.
Radosóc (Radosov) (Felsőradóc; Nyitra vm.; Radošovce SK) n. 193.
Rajkovicz Miklós (Rajkovič) n. 106.
RAJTAÜTÉS *lásd* PORTYA
Rákóczy Anna Mária n. 19. 21. 25. 32. 34. 40. 101. 145.
Rákóczy család n. 255.b
Rákóczy Ferenc, I. n. 313. 318. 388. 390. 405. 410.
Rákóczy György, I. n. 5. 11. 18. 19. 21. 23. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 32. 34. 36. 37. 37.b 38. 39. 40. 42. 44. 49. 59. 62. 63. 70. 99. 104. 105. 111. 114. 142. 144. 145. 151. 154. 155. 156. 159. 160. 162. 165. 174. 176. 178. 179. 182. 185. 186. 191. 192. 196. 197. 198. 199. 200. 202. 203. 204. 206.b 207. 249. 253.b 255.b
Rákóczy György, II. n. 23. 24. 59. 233. 249. 251. 253.b 255.b 274. 281.b 299. 302. 303. 305. 313. 314. 315. 316. 318. 319. 324. 331. 332. 336. 338. 339. 341. 343. 344. 345. 346. 349. 360. 362. 363. 365. 366. 367. 368. 378. 380. 381. 383. 384. 386. 388. 389. 391. 393. 394.
Rákóczy László n. 19. 21. 25. 32. 34. 40. 101. 145. 309. 328. 338. 403. 428.
Rákóczy Pál n. 19. 21. 25. 29. 32. 34. 40. 101. 145.
Rákóczy Zsigmond n. 165. 253.b
Rakovczky Márton és felesége n. 445.
Ratisbona *lásd* Regensburg
REBELLIÓ (REBELLISEK) n. 70. 75. 77. 131. 336. 337. 339. 344. 348. 349.
Rechberg, Maria Katharina von (Forgách Ádámné) n. 417.
Réczés Pál n. 138.
Redzseb, Topal n. 92.
REFORMÁTUSOK n. 424.
REGALIS (KIRÁLYI IRAT) n. 96.
Regéc (Abaúj vm.) n. 9. 182.
Regensburg (D) n. 9. 10. 11. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 66. 67. 68. 69. 70. 70.b 71. 72. 73. 75. 76. 77. 78. 79. 99. 123.
regensburgi püspök *lásd* Wartenberg, Franz Wilhelm von
REJTJELKUCS n. 18. 19. 24. 25.
REKOLLEKCIÓ *lásd* LELKIGYAKORLAT
RELIGIO *lásd* VALLÁS(ÜGY)
renegát német kapitány n. 434.
Reninger von Reningen, Simon n. 310. 336. 383. 384. 389.
RESOLUTIO *lásd* PARANCS
RÉSZEGSÉG n. 200.
RÉSZGYŰLÉS n . 199. 311. 313. 420.
Révay Ferenc n. 46.b 50. 51. 54.
Révay Judit n. 33.
Révay László n. 46.b 353. 357. 383.
Révay Pál n. 50. 51. 54.
Réz András n. 18. 24.
RÉZ n. 6.
rezidens (portai Habsburg-) *lásd* Schmid, Johann Rudolf; Greiffenklau, Alexander; Reninger, Simon von
Rhédey Ferenc n. 389.
Rhédey László n. 362. 383.
Richelieu, Armand Jean du Plessis de n. 9. 103.
Rohonc (Vas vm.; Rechnitz A) n. 16. 56.
Róma (Roma I) n. 9. 114. 115. 121. 184. 222. 225. 271. 332.
románok n. 414. (*lásd még* vlachok)
Rottal János (Johann Anton Freiherr von Rottal) n. 9. 177. 334. 340. 387. 413. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 434. 435. 436. 438. 439. 441. 442. 443. 444. 446.
Rozsnyó (Gömör vm.; Rožňava) n. 299. 326. 328. 329. 343. 345. 346. 402. 433.
rozsnyóiak n. 416. 433.
Ruebland (Rübländer), Johann Christoph von n. 192. 193. 195.
Ruscit Mátyás n. 312.
Ruszt (Sopron vm.; Rust A) n. 163.

Sachsen, Erdmuthe Sophie n. 360.

Sachsen, Johann Georg (I.) von n. 39. 59. 120. 122. 135.
Sachsen, Johann Georg (II.) von n. 360. 443.
Sachsen-Lauenburg, Franz Albrecht von n. 71. 109. 111.
Sachsen-Lauenburg, Franz Karl von n. 46.b 142.
Sachsen-Weimar, Bernhard von n. 9. 37. 39. 62. 135.
Saint Omer (F) n. 37.
SAJKA n. 160.
Sajó (folyó) n. 182.
SAJT n. 412.
Salamon n. 372.
SALVA GUARDIA *lásd* ŐRÖK
Sampasz (uram) n. 154.
Sándor, VII. n. 302. 324. 332. 391. 400.
Sánta Pál n. 62.
Santiago de Compostella (E) n. 114. 115.
Sárvár (Vas vm.) n. 153.
Saskő (Bars vm.; Hrad Šášov SK) n. 270. 271.
Savelli, Federigo n. 39. 153.
Saxo *lásd* Sachsen, Johann Georg (I.; II.)
Saxonia lásd Szászország n. 9.
Schlang *lásd* Slange, Erik Karlson
Schleswig-Holstein n. 324.
Schleswig-Holstein-Plön, Johann Adolph zu n. 386. 437.
Schlick zu Bassano und Weisskirchen, Heinrich n. 108. 281.
Schmid zum Schwarzenhorn, Johann Rudolf n. 69. 71. 121. 144. 162.
Schönborn, Johann Philipp von n. 337. 391. 438. 443.
Schwarzenberg, Johann Adolf n. 62
secretarius („kedves") *lásd* Széchy Mária
Sedan (F) n. 76.
Selmecbánya (Hont vm.; Banská Štiavnica SK) n. 50. 377.
selmecbányaiak n. 367. 369. 377. 379. 420.
SEMLEGESSÉG n. 224.
Sempte (Nyitra vm.; Šintava SK) n. 74. 124. 178. 181. 204. 242. 430.
Sennyey Albert n. 97. 285.
Sennyey István (id.) n. 5.
Sennyey István (ifj.) n. 97. 362. 397.
Sennyey László n. 97.
Sennyey Sándor n. 97.
SEREGBÍRÓSÁG (HADITÖRVÉNYSZÉK) n. 105. 120. 254. 356.
Serényi Gábor n. 177.
Serényi Pál n. 125. 276. 422.
Simándi István n. 16.
Sinzendorf, Georg Ludwig von n. 389.
Slange, Erik Karlsson n. 106. 125.
Somfalva (Sopron vm.; Schattendorf A) n. 230.
Somlay Miklós n. 128.
Somlóvásárhely (Veszprém vm.) n. 273.
Soós (nemesúr) n. 74.
Sopron n. 46.b 183. 262. 415. 437.
Sopronkeresztúr (Sopron vm.; Deutschkreutz A) n. 153. 399.
Sós András n. 284.
Souches, Jean-Louis Raduit de n. 382. 383. 386. 388. 391. 395. 397. 400. 401. 402. 407. 424. 425. 426. 427. 428. 430. 431. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441.
SÖR n. 254.
Spáczai Márton n. 1.
spanyol király *lásd* Fülöp, IV.
spanyol követ n. 311.
spanyolok (spanyol sereg) n. 46.b 74. 75. 77. 107. 108. 122. 124. 174. 220. 224. 232. 302. 303. 311. 322. 324. 333. 337. 339. 368. 391.
Spanyolország n. 71. 439.
Sparr, Otto Christoph von n. 437. 439.
Speyer (Rhein-Pfalz D) n. 46.b
Spinola, Albert Gustav, Graf zu Bruay n. 103. 107.
Sporck, Johann von 430.
Stájerország *lásd* Styria
Stålhandske, Torsten n. 9. 125.
Starhemberg, Heinrich Ernst Rüdiger von n. 386. 390.
Stella János Jakab n. 22.
Sternbach, Heinrich Celestin von n. 305.
Stomfa (Pozsony vm.; Stupava SK) n. 159. 192. 425.

Straubing (Bayern D) n. 66.
Strozzi, Pietro n. 428. 430.
Stuart, Elisabeth n. 253.b 255.b
Stubnyafürdő (Turóc vm.; Turčanske Teplice SK) n. 326. 328. 343. 348. 352. 446.
Styria n. 49. 187. 430.
SUPPLICATIO (SZUPPLIKÁLÁS) n. 51. 60. 70.b 90. 125. 134. 138. 142. 179. 188. 240. 311. 312. 370. 429.
Susa *lásd* Souches, Jean-Louis Raduit de
Sümeg (Veszprém vm.) n. 2. 3. 8. 12. 20. 24. 179.
svéd követ (rezidens) n. 303. 313.
svédek (svéd sereg) n. 18. 19. 30. 42. 62. 63. 104. 109. 117. 144. 145. 146. 154. 171. 176. 178. 193. 196. 197. 198. 199. 200. 202. 203. 231. 232. 299. 300. 302. 303. 305. 313. 322. 324. 337. 344. 360. 368. 394. 399. 401. 402. 403. 436. 443.

Szabolcs vármegye n. 345. 363. 378. 386. 394. 395. 407.
Szádvár (Torna vm.) n. 199.
Szalatn[y]ay György n. 323. 379. 381. 382. 383. 389. 393.
Szalónak (Vas vm.; Schlaining A) n. 20. 55.
Szamosújvár (Kolozs vm.; Gherla RO) n. 313. 389.
Szári Hüszejn n. 427.
szász követ n. 9.
Szászország (D) n. 9.
Szatmár (vár és vármegye) (Satu Mare RO) n. 37. 37.b 42. 44. 46.b 63. 109. 110. 321. 331. 345. 363. 378. 386. 388. 389. 390. 394. 395. 407.
szatmári fekete erdő n. 42.
szatmári hadnagy n. 37.b
szatmári követ n. 332. 333. 335.
Szavcsina (Trencsén vm.; Savčina, SK) n. 54.
Széchényi György n. 99. 104. 172. 225. 246. 425.
Széchy Dénes n. 191. 195.
Széchy Dénesné *lásd* Draskovich Sára
Széchy Kata (Lisztius Jánosné) n. 369. 427.
Széchy Mária 333. 336. 337. 339. 343. 345. 361.
Széchy Péter n. 346.
Széchy Péterné *lásd* Batthyány Borbála
Széchy-árvák n. 324. 336. 343.
Szécsény (Nógrád vm.) n. 159. 240. 255. 418.
Szegedy Ferenc Lénárt n. 244.
Szejdi Ahmed n. 370. 393. 394. 395.
székelyek n. 182.
SZEKÉR (HINTÓ) n. 7. 118. 119. 157. 205. 262. 270. 329. 339. 371. 399. 420.
Székesfehérvár (Fejér vm.) n. 437.
Szelepchény György n. 71. 92. 106. 107. 131. 144. 154. 155. 157. 158. 159. 162. 165. 167. 177. 206. 208. 214. 216. 232. 240. 241. 244. 247. 248. 253. 287. 288. 290. 291. 295. 296. 310. 319. 322. 324. 330. 333. 336. 339. 341. 343. 344. 349. 352. 354. 357. 360. 362. 367. 376. 377. 378. 379. 380. 385. 387. 397. 398. 403. 404. 413. 415. 417. 420. 437.
SZEMINÁRIUM n. 246.
Szenc (Pozsony vm.; Senec SK) n. 65. 174. 422.
Szendrő (Borsod vm.) n. 178. 196. 199. 339. 354. 357. 361. 383. 402. 443. 445.
Szent Adalbert n. 213.
Szent Bertalan n. 215. 217. 218.
Szent Katalin-kolostor (nahácsi) n. 176.
Szent Pál n. 62.
Szentgotthárd (Vas vm.) n. 236. 430. 431. 436. 437.
Szentgyörgyi Ferenc n. 314. 397. 412. 420. 447.
Szenttamásy Máté n. 156.
Szepes vára (Szepes vm.; Spišský hrad SK) n. 423.
SZEPESI KÁPTALAN n. 301.
Szepesség n. 37.b 53. 182. 185. 300.
Szilágyi (uram) n. 108.
Szilézia (CZ/PL) n. 9. 71. 105. 108. 109. 111. 117. 196. 299. 300. 302. 339. 378. 380. 398.
szilisztrai pasa *lásd* Mehmed pasa
Szily István n. 113.
SZÍNLELÉS ([DISS]SIMULATIO) n. 59. 99. 225. 274. 357.
Szirák (Nógrád vm.) 253.

Szkalka lásd Vágsziklás
szlovák n. 37.b 108.
Szobotist (Ószombat) (Nyitra vm.; Sobotište SK) n. 193. 203.
SZOLGABÍRÓ n. 37.b
Szolnok n. 45.
Szombat lásd Nagyszombat
Szombathely (Vas vm.) n. 211.
Szontégh Pál n. 433.
Szőgyén (Magyar- és Német-, Esztergom vm.; Svodín SK) n. 418.
Szőlési n. 225.
SZŐLLŐK n. 6. 138. 440.
Szőny n. 81. 83. 84. 85. 90.
SZŐNYI BÉKE (1.) (OKMÁNYA) n. 92.
Sztrecsény (Sztrecsnó, Trencsén vm.; Strečno SK) n. 357. 413.
Szuhai Pál S.I. n. 110.
Szunyogh András n. 237.
Szunyogh Erzsébet n. 237.
Szunyogh Gáspár n. 18. 27. 85. 88. 132. 177. 196. 339.
Szunyogh Ilona n. 237.
Szunyogh Kata (Jakusith Jánosné) n. 374.
Szunyogh Mózesné *lásd* Osztrosith Borbála
Szülejmán pasa (kajmakám) n. 370.
Szűz Mária n. 230. 238.

Tabanijasszi Mehmed n. 37.
TÁBLA (KIRÁLYI ÍTÉLŐ-) n. 412.
TÁBLABÍRÁK n. 151.
Tác n. 80.
TALIO ELV n. 411.
TALLÉROK n. 91.
TANÁCS *lásd* MAGYAR TANÁCS
Tar Gáspár n. 155.
Tar Mihály n. 62.
Taraszovics Bazil n. 97. 109.
Tarcsa (Vas vm.; Taczmansdorf A) n. 55. 56. 116.
Tardoskedd (Nyitra vm.; Tvrdošovce SK) n. 168.
TÁRGYALÁSOK (SZÖVETSÉGI, FEGYVERSZÜNETI, BÉKE-; KÖVETSÉG; MEDIÁCIÓ) n. 30. 36. 37. 46.b 49. 62. 63. 71. 73. 75. 76. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 92. 93. 94. 95. 96. 109. 120. 151. 160. 174. 176. 179. 184. 185. 186. 192. 199. 204. 206.b 207. 220. 232. 249. 302. 305. 321. 333. 336. 337. 339. 341. 394. 401. 402. 403. 444. 445. 446.
Tárkány István n. 97.
Tata (Komárom vm.) n. 83.
tatár kán n. 233.
tatárok n. 37.b 233. 255.b 274. 281.b 300. 313. 381. 445.
Taupadel, Georg Christoph von n. 39.
TAXA (ILLETÉK) n. 11. 57. 333.
Telegdy János n. 180.
Telegdy János n. 64.
Temesvár (Timişoara RO) n. 45.
TEMETÉS n. 16. 29. 132. 135. 209. 217. 218. 281.b 301. 427.
TEMPLOM(OK) (TEMPLOMÉPÍTÉS, -SZENTELÉS) n. 33. 114. 155. 279. 339. 362. 377.
TENGER n. 27. 40. 107. 108. 131. 174. 178.
TERHESSÉG n. 281.b
TERMINUS *lásd* HATÁRNAP
Teufel, Susanna Elisabeth n. 50. 51. 54.
Teuffenbach, Rudolf von n. 187. 226.
Thököly István n. 241. 244. 247. 279.
Thököly Miklósné *lásd* Jakusith Zsuzsanna
Thurzó Anna (Szunyogh Jánosné) n. 35.
Thurzó Borbála (Draskovich Jánosné) n. 220. 231.
Timar (budai defterdár) n. 82.
Tinin (Knin HR) n. 9.
Tisza (folyó) n. 37.b 182. 185. 316. 318. 378. 384. 388. 389. 390. 391. 414.
Tiszántúl n. 380. 384. 389. 390. 391. 393. 414.
Tiszolc (Gömör vm.; Tisovec SK) n. 329.
TISZTTARTÓ(K) (TISZTVISELŐ; ISPÁN) (nagyszombati és újvári érseki; Erdődy Gáboré; árvai uraké; Csáky Lászlóé; Esterházy Pálé; drégelyi érseki stb.) n. 167. 193. 256. n. 260. 271. 285. 317. 418. 428.
TISZTVISELŐK (kamarai, vármegyei) n. 311.
titkár (Lippayé) n. 251.b 438.

TITKOS TANÁCS (és tagjai) n. 37. 37.b 62. 65. 70. 73. 90. 112. 121. 176. 274. 283. 315. 316. 319. 324. 332. 333. 336. 338. 345. 346. 360. 367. 372. 377. 386. 389. 400. 418. 425. 431. 432. 435. 446.
TIZED(EK) (TIZEDÜGY) (ÁRENDA) n. 173. 195. 206.b 369. 370. 402. 435.
Tokaj (Zemplén vm.) n. 37.b 46.b 388.
TOLVAJOK (HEGYI) n. 428.
Torgau (Sachesen D) n. 18.
Tormafalu (Sopron vm.; Krensdorf A) n. 312.
Torna vármegye n. 387.
Torstenson, Lennhart n. 135. 171. 174. 189. 193. 195. 204.
tót *lásd* szlovák
TÖMLÖC *lásd* BÖRTÖN
török aga (Bécsben) n. 336. 339. 341.
török császár *lásd* Ibrahim (Őrült); Mehmed, IV.; Murád IV.
törökök (török sereg/tábor) n. 18. 19. 23. 24. 26. 27. 28. 30. 36. 37. 37.b 44. 45. 46. 49. 59. 62. 63. 65. 69. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 106. 109. 111. 121. 131. 135. 154. 155. 157. 159. 160. 163. 165. 167. 170. 182. 185. 186. 187. 191. 196. 210. 225. 226. 233. 251. 281.b 283. 313. 314. 316. 318. 319. 321. 322. 336. 344. 345. 348. 349. 350. 363. 365. 367. 368. 370. 378. 380. 381. 383. 384. 386. 389. 390. 391. 393. 395. 397. 400. 401. 402. 403. 405. 407. 411. 414. 422. 423. 425. 426. 428. 430. 431. 432. 434. 436. 437. 439. 440. 442. 443. 444. 445. 447.
Tőrös János n. 44. 49. 179. 180. 192. 196. 197. 198. 199. 200. 207. 251.
Traun *lásd* Abensberg und Traun-Meissau
Trauttmansdorff, Maximilian von n. 37.b 58. 71. 109. 112. 145 (fia). 155. 206.b
Trencsén (Trenčín SK) n. 166. 229. 316. 351. 352. 353. 354. 355. 377. 385. 386. 407. 411. 413. 414. 415. 417. 440. 445.
Trencsén vármegye n. 164. 378. 381.
Trencsénteplic (Trencény vm.; Trenčianske Teplice SK) n. 424. 425.
Trieszt (Trieste I) n. 395.
TROMBITÁS n. 193. 196.
Troppau (Opava CZ) n. 106. 108.
Turdos (Turdossin, Árva vm.; Tvrdošín SK) n. 279.
Turóc vármegye n. 378. 445.
Turócszentmárton (Turóc vm.; Martin SK) n. 386.
TŰZVÉSZ n. 396.

UDVAR (CSÁSZÁRI) n. 16. 96. 113. 277. 281. 332. 333. 336. 345. 346. 354. 357. 365. 376. 382. 383. 385. 386. 390. 397. 443. 446.
udvarmester (Lippayé) n. 371.
Újhely lásd Vágújhely
Újvár lásd Érsekújvár
Ulászló, IV. n. 37.b 39. 59. 69. 174.
Ungvár (Ung vm.; Uzshorod UA) n. 300.
ÚRISZÉK n. 230. 292.
Usz János n. 32. 34. 75.

VADÁSZAT (HAJTÁS) n. 252. 254.
Vadászi Pál n. 191. 194. 195. 196. 200. 201. 202. 204.
Vág (folyó) n. 202. 242. 243. 352. 437. 440. 442. 443.
Vágbeszterce (Trencsén vm.; Považská Bystrica SK) n. 185. 386. 431.
Vágsellye (Nyitra vm.; Šaľa SK) n. 242. 437.
Vágszabolcs (Trencsén vm.; Záblatie SK) n. 258. 385.
Vágsziklás (Trencsén vm.; Skalka nad Váhom SK) n. 258.
Vágújhely (Trencsén vm.; Nové Mesto nad Váhom SK) n. 33. 193. 200.
választófejedelmek n. 337. 399. 400.
VALLÁS(ÜGY) (VALLÁSSZABADSÁG) n. 28. 37.b 59. 62. 63. 79. 97. 104. 114. 115. 123. 124. 153. 155. 169. 186. 196. 225. 230. 236. 245. 256. 279. 361. 369. 376. 377. 402. 405. 410. 419. 428. 433. 435.
Valletta (generális) n. 9.
Várad (Bihar vm.; Oradea RO) n. 24. 27. 37.b 59. 318. 319. 344. 350. 363. 378. 380. 381.

384. 389. 390. 395. 397. 398. 400. 401. 402. 403. 427.
Varannó (Zemplén vm.; Vranov nad Topľou, SK) n. 37.b
Várgesztes (Komárom vm.) n. 260.
VÁRMEGYE(ÉK) n. 24. 37. 41. 44. 45. 62. 77. 104. 105. 123. 146. 155. 156. 176. 182. 191. 210. 211. 212. 215. 226. 245. 255. 300. 311. 313. 327. 342. 369. 377. 378. 380. 381. 384. 385. 388. 389. 390. 393. 398. 399. 401. 403. 413. 418. 420. 422. 425. 427. 430. 440. 447.
VÁRMEGYEI KÖZGYŰLÉS (Komárom, Pozsony, Nyitra, Gömör) n. 202. 260. 342. 343.
VÁROSOK (SZABAD KIRÁLYI) n. 123.
Vas Márton n. 336. 341.
Vas Mihály n. 105. 108. 110. 120.
Vas vármegye n. 282.
Vasaborg, Gustav Gustafsson af n. 62.
VÁSÁR n. 337.
Vásárhelyi János S.I. n. 110.
Vásárhelyi Péter n. 23. 24.
VÁSÁRLÁS (Bécsben) n. 128. 136.
Vát (Vas vm.) n. 425.
Végles (Zólyom vm.; Vígľaš SK) n. 185.
VÉGRENDELET (ÉS VÉGREHAJTÁSA) n. 60. 148. 237. 327. 420. 427. 447.
VÉGVÁRAK n. 38. 49. 60. 62. 66. 69. 75. 77. 79. 80. 106. 108. 109. 110. 120. 124. 135. 141. 146. 170. 178. 187. 197. 202. 215. 226. 255. 280. 307. 310. 321. 323. 324. 356. 386. 394. 395. 398. 402.
VÉGVÁRI KATONÁK (MAGYAR ÉS TÖRÖK) *lásd* VÉGVÁRAK
Velence (Venezia I) n. 121. 131.
velencei(ek) n. 40. 69. 155. 206.b 314. 324. 339. 368. 377. 379. 381. 391. 393.
Velete (Ugocsa vm.; Veljatyin UA) n. 103. 105.
Vereskő (Trencsén vm.; Červený Kameň SK) n. 204. 307.
Veresmarti Mihály n. 173.
VÉRHAS n. 313. 320.
VÉRTESEK n. 103. 107. 440.
Veszprém n. 179. 434. 437.
VETÉLÉS n. 311.
Viczay Ádám n. 208.
VIGASZTALÁS (LELKI, SZEMÉLYES) n. 134. 140. 265. 283.
VIKÁRIUS *lásd* HELYNÖK
VISZÁLY n. 225.
Vitnyédy István n. 251.b 428.
VIZITÁCIÓ n. 256.
vlachok 108. 109. 156. 191.
Vöröskő lásd Vereskő

Wahl, Johann Joachim n. 62.
Wallis, Oliver n. 191. 200.
Waltinger (Walticher), Marcus n. 109. 122. 124. 191.
Wambolt von Umstadt, Anselm Casimir n. 8. 59.
Wartenberg, Franz Wilhelm von 334. 340.
Weimar (Waimar) *lásd* Sachsen-Weimar, Bernhard von
Welling, Gotthard n. 305.
Werteti, Iohann de n. 231.
Weser (folyó; D) n. 63.
Wesselényi Ádámné *lásd* Homonnai Drugeth Krisztina
Wesselényi Ferenc n. 105. 120. 121. 122. 149. 165. 167. 178. 196. 206. 251. 251.b 300. 302. 303. 307. 309. 310. 311. 314. 318. 315. 321. 323. 324. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 335. 336. 337. 339. 341. 342. 343. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 352. 353. 354. 355. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 369. 370. 371. 373. 374. 375. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 405. 407. 409. 412. 413. 414. 415. 416. 418. 419. 420. 421. 423. 424. 425. 426. 427. 430. 432. 433. 436. 437. 440. 441. 445. 446. 448.
Wesselényi László n. 383.
Wesselényi Miklós István S.I. n. 367.
Westphalia n. 59. 76.
Wirtenberg von Debern, Arvid n. 231.

Wolfenbüttel (Niedersachsen D) n. 71. 74. 76.
Wolgast (D) n. 27.
Wrangel, Carl Gustav n. 26.

Zablát *lásd* Vágszabolcs
ZAJLÁS n. 334.
Zalabér n. 60.
Zalavár (Zala vm.) n. 432.
ZÁLOG n. 35. 306.
ZARÁNDOKLAT *lásd* PEREGRINÁCIÓ
Zejkán János n. 410.
Zichy István n. 341. 377. 381. 382. 383. 385. 386. 412. 434. 440.
Zittau (Sachsen D) n. 120.
Zoltán Józsa n. 37.b 46.b
Zólyom (Zvolen SK) n. 232. 270. 271. 329. 418. 430.
Zólyomlipcse (Zólyom vm.; Slovenská Ľupča SK) n. 329. 446.
Zongor Zsigmond n. 177. 180. 327. 347.
Zrínyi Miklós n. 62. 131. 187. 192. 262. 263. 324. 343. 391. 394. 395. 396. 402. 403. 427. 428. 430. 431. 432. 440.
Zrínyi Péter n. 447.
Zrínyi-Újvár n. 428. 430. 431. 432.
Zuza *lásd* Souches, Jean-Louis Raduit de
Zwickau (Sachsen D) n. 71.

Zsámbokrét (Turóc vm., Žabokreky SK) n. 177. 385.
Zsarnóca (Bars vm.; Žarnovica, SK) n. 225. 424. 427.
Zsarnóczay Ferenc n. 407.
Zsidnay n. 398.
Zsigárd (Pozsony vm.; Žihárec SK) n. 271. 437.
ZSINAT (ÉS PAPI GYŰLÉS) n. 153. 370. 371. 378.
ZSITVATOROKI BÉKE (OKMÁNYA) n. 92.
Zsolna (Trencsén vm.; Žilina SK) n. 337. 343. 416.

IRATOK JEGYZÉKE

1. Batthyány Ádámnak
Jánosháza, 1634. június 14.
2. Batthyány Ádámnak
Sümeg, 1635. március 26.
3. Batthyány Ádámnak
Sümeg, 1635. április 13.
4. Batthyány Ádámnak
Kismarton, 1635. szeptember 16.
5. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1636. március 15.
6. Erdődy Gábornak
Bécs, 1636. április 22.
7. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1636. június 3.
8. Erdődy Gábornak
Bécs, 1636. június 10.
9. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1636. szeptember 14.
10. Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1636. október 20.
11. I. Rákóczy Györgynek
Regensburg, 1636. október 20.
12. Batthyány Ádámnak
Sümeg, 1636. november 16.
13. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1637. január 28.
14. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. február 7.
15. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. február 8.
16. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. március 4.
17. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. április 30.
18. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. július 16.
19. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. július 31.
20. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1637. augusztus 21.
21. I. Rákóczy Györgynek
Nagyszombat, 1637. szeptember 1.
22. Esterházy Dánielnek
Bécs, 1637. szeptember 25.
23. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. október 19.
24. Bécs, 1637. október 19.
I. Rákóczy Györgynek
25. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. október 22.
26. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1637. november 27.
27. I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1637. december 31.
28. I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1638. január 18.
29. I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1638. február 8.
30. I. Rákóczy Györgynek
Pruszka, 1638. április 8.
31. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1638. április 15.
32. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1638. május 1.
33. Révay Juditnak
Bécs, 1638. április 28.
34. Pálffy Istvánnak
Fehéregyháza, 1638. június 7.
35. Pálffy Istvánnak
Fehéregyháza, 1638. június 9.

36. I. Rákóczy Györgynek
Kassa, 1638. július 23.

37. I. Rákóczy Györgynek
Szatmár, 1638. augusztus 4.

37.b Esterházy Miklósnak
Tokaj, 1638. augusztus 11.

38. I. Rákóczy Györgynek
Jászó, 1638. augusztus 17.

39. I. Rákóczy Györgynek
Prága, 1638. október 4.

40. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1638. december 4.

41. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1638. december 16.

42. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1639. január 23.

43. Pálffy Istvánnak
Bécs, 1639. május 19.

44. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1639. július 18.

45. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. augusztus 6.

46. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. augusztus 11.

46.b Pálffy Pálnak
Bécs, 1639. szeptember 2.

47. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. szeptember 4.

48. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1639. október 17.

49. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1639. november 8.

50. Susanna Elizabeth Teufelnek
Selmecbánya, 1640. február 25.

51. Susanna Elizabeth Teufelnek
Jászó, 1640. március 10.

52. Nyáry Istvánnak
Kassa, 1640. március 14.

53. Nyáry Istvánnak
Jászó, 1640. április 4.

54. Susanna Elizabeth Teufelnek
Szavcsina, 1640. április 13.

55. Batthyány Ádámnak
Tarcsa, 1640. június 6.

56. Batthyány Ádámnak
Tarcsa, 1640. június 6.

57. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1640. június 10.

58. Regensburg, 1640. június 29.
Esterházy Miklósnak

59. I. Rákóczy Györgynek
Regensburg, 1640. augusztus 15.

60. Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1640. augusztus 31.

61. Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1640. szeptember 18.

62. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1640. szeptember 25.

63. I. Rákóczy Györgynek
Regensburg, 1640. október 5.

64. Pálffy Istvánnak
Nyitra, 1641. január 6.

65. Pálffy Istvánnak
Szenc, 1641. január 12.

66. Pálffy Istvánnak
Bécs, 1641. január 26.

67. Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1641. március 22.

68. Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1641. május 3.

69. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. május 6.

70. Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. május 31.

70.b Pálffy Pálnak
Regensburg, 1641. június 14.

71. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. július 2.

72. Batthyány Ádámnak
Regensburg, 1641. július 6.

73. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. július 30.

74. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. augusztus 13.

75. Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. augusztus 16.

76. Esterházy Miklósnak
Regensburg, 1641. augusztus 20.

77. Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. augusztus 28.
78. Pálffy Istvánnak
Regensburg, 1641. szeptember 13.
79. Nyáry Istvánnak
Regensburg, 1641. szeptember 24.
80. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1641. december 23.
81. Nyáry Istvánnak
Komárom, 1641. december 31.
82. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 7.
83. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 8.
84. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 10.
85. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 10.
86. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 14.
87. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 19.
88. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. január 25.
89. Batthyány Ádámnak
Komárom, 1642. január 25.
90. Nyáry Istvánnak
Komárom, 1642. február 11.
91. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. február 17.
92. Esterházy Miklósnak
Komárom, 1642. február 24.
93. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. március 2.
94. Batthyány Ádámnak
Komárom, 1642. március 9.
95. Pálffy Istvánnak
Komárom, 1642. március 10.
96. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. április 6.
97. Nyáry Istvánnak
Nagyszombat, 1642. április 23.
98. Esterházy Miklósnak
Laxenburg, 1642. április 30.
99. I. Rákóczy Györgynek
Laxenburg, 1642. május 9.
100. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1642. június 3.
101. Máriássy Ferencnek
Jászó, 1642. június 9.
102. Osztrosith Miklósnak
Bécs, 1642. július 14.
103. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. július 16.
104. Máriássy Ferencnek
Bécs, 1642. július 19.
105. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. július 21.
106. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. július 25.
107. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. július 27.
108. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. július 27.
109. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. augusztus 2.
110. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. augusztus 4.
111. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1642. augusztus 9.
112. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1642. augusztus 16.
113. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1642. augusztus 20.
114. I. Rákóczy Györgynek
Bécs, 1642. augusztus 21.
115. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1642. augusztus 23.
116. Batthyány Ádámnak
Bécs, 1642. augusztus 25.
117. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. augusztus 27.
118. Erdődy Gábornak
Ebersdorf, 1642. szeptember 30.
119. Erdődy Gábornak
Ebersdorf, 1642. október 8.
120. Nyáry Istvánnak
Ebersdorf, 1642. október 16.

121. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. október 29.
122. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. november 15.
123. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. november 16.
124. Esterházy Miklósnak
Bécs, 1642. november 17.
125. Nyáry Istvánnak
Bécs, 1642. november 18.
126. Nádasdy Ferencnek
Bécs, 1642. november 21.
127. Nádasdy Ferencnek
Pozsony, 1642. december 11.
128. Kapy Klárának
Nagyszombat, 1642. december 16.
129. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1642. december 20.
130. Osztrosith Miklósnak
Nagyszombat, 1642. december 20.
131. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1643. január 23.
132. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1643. január 30.
133. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1643. január 31.
134. Kapy Klárának
Nagyszombat, 1643. február 4.
135. Esterházy Miklósnak
Nagyszombat, 1643. február 5.
136. Kapy Klárának
Nagyszombat, 1643. február 5.
137. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1643. február 9.
138. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1643. március 5.
139. Osztrosith Miklósnak
Nagyszombat, 1643. április 22.
140. Kapy Klárának
Pozsony, 1643. május 13.
141. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1643. május 19.
142. Osztrosith Miklósnak
Nagyszombat, 1643. június 10.
143. Osztrosith Miklósnak
Pozsony, 1643. június 26.
144. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1643. július 13.
145. I. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1643. július 15.
146. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1643. július 20.
147. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1643. augusztus 17.
148. Pálffy Istvánnak
Nagyszombat, 1643. október 16.
149. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1643. november 1.
150. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1643. november 19.
151. Esterházy Miklósnak
H.n., é.n.
152. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1643. december 7.
153. Esterházy Miklósnak
Nagyszombat, 1643. december 24.
154. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1644. január 2.
155. Esterházy Miklósnak
Nagyszombat, 1644. január 11.
156. Esterházy Miklósnak
Nagyszombat, 1644. január 15.
157. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. március 26.
158. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. március 26.
159. Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1644. március 26.
160. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. március 31.
161. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 4.
162. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 4.
163. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 6.
164. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 9.

165. Csáky Lászlónak
Érsekújvár, 1644. április 9.
166. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 10.
167. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 12.
168. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 13.
169. Esterházy Miklósnak
Érsekújvár, 1644. április 16.
170. Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1644. május 11.
171. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1644. június 9.
172. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1644. június 19.
173. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1644. június 25.
174. Csáky Istvánnak
Szenc, 1644. július 21.
175. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1644. július 23.
176. Esterházy Miklósnak
Korompa, 1644. augusztus 2.
177. Esterházy Miklósnak
Nagyszombat, 1644. augusztus 8.
178. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1644. augusztus 19.
179. Tőrös Jánosnak
Nagyszombat, 1644. augusztus 24.
180. Tőrös Jánosnak
Máriavölgy, 1644. szeptember 20.
181. Batthyány Ádámnak
Sempte, 1644. október 6.
182. Csáky Istvánnak
Nagyszombat, 1644. október 15.
183. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1644. október 18.
184. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1644. október 22.
185. Csáky Istvánnak
Nagyszombat, 1644. november 8.
186. Csáky Istvánnak
Nagyszombat, 1644. december 2.
187. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1644. december 29.
188. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1644. december 29.
189. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1645. január 16.
190. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1645. február 26.
191. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 4.
192. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 6.
193. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 9.
194. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 11.
195. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 13.
196. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 16.
197. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1645. június 18.
198. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 19.
199. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 21.
200. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 25.
201. Esterházy Miklósnak
Pozsony, 1645. június 28.
202. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1645. július 12.
203. Forgách Ádámnak
Dévény, 1645. július 18.
204. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1645. július 20.
205. Pálffy Istvánnak
Dévény, 1645. augusztus 17.
206. Forgách Ádámnak
Érsekújvár, 1645. október 8.
206.b I. Rákóczy Györgynek
Érsekújvár, 1645. október 26.
207. Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1645. november 21.

208. Nádasdy Ferencnek
Érsekújvár, 1645. november 22.
209. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1645. december 14.
210. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1646. január 17.
211. Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1646. január 21.
212. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1646. április 19.
213. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1646. április 19.
214. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1646. május 7.
215. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1646. május 24.
216. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1646. július 24.
217. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1646. augusztus 15.
218. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1646. augusztus 15.
219. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1646. augusztus 19.
220. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1647. április 29.
221. Esterházy Lászlónak
Pozsony, 1647. augusztus 22.
222. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1647. augusztus 30.
223. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1647. szeptember 3.
224. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1647. október 10.
225. Ismeretlennek
Garamszentkereszt, 1648. január 29.
226. Forgách Ádámnak
Garamszentkereszt, 1648. február 15.
227. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1648. március 10.
228. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1648. március 14.
229. Aszalay Istvánnak
Pozsony, 1648. április 27.
230. Esterházy Lászlónak
Pozsony, 1648. június 17.
231. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1648. augusztus 6.
232. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1648. augusztus 26.
233. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1649. január 5.
234. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1649. március 19.
235. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1649. július 28.
236. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1649. augusztus 5.
237. Szunyogh Andrásnak, Ilonának és Erzsébetnek
Pozsony, 1649. november 8.
238. Aszalay Istvánnak
Bécs, 1649. november 12.
239. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1649. december 3.
240. Csáky Lászlónak
Érsekújvár, 1649. december 9.
241. Erdődy Gábornak
Érsekújvár, 1649. december 15.
242. Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1650. január 30.
243. Batthyány Ádámnak
Érsekújvár, 1650. február 8.
244. Erdődy Gábornak
Érsekújvár, 1650. február 12.
245. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1650. március 14.
246. Pethő Lászlónak
Nagyszombat, 1650. március 23.
247. Erdődy Gábornak
Nagyszombat, 1650. március 27.
248. Erdődy Gábornak
Pozsony, 1650. április 30.
249. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1650. szeptember 27.
250. Esterházy Lászlónak
Nagyszombat, 1650. október 29.
251. Wesselényi Ferencnek

Komárom, 1650. november 16.
251.b Forgách Ádámnak
Gúta, 1650. november 18.
252. Pográny Ferencnek
Nagyszombat, 1650. november 22.
253. Csáky Istvánnak
Nagyszombat, 1650. november 27.
253.b II. Rákóczy Györgynek
Nagyszombat, 1650. december 14.
254. Pográny Ferencnek
Garamszentkereszt, 1651. január 27.
255. Koháry Istvánnak
Garamszentkereszt, 1651. február 16.
255.b II. Rákóczy Györgynek
Garamszentkereszt, 1651. február 25.
256. Esterházy Lászlónak
Nagyszombat, 1651. március 8.
257. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1651. május 13.
258. Aszalay Istvánnak
Zablát, 1651. június 9.
259. Csáky Lászlónak
Pozsony, 1651. június 22.
260. Esterházy Lászlónak
Pozsony, 1651. szeptember 7.
261. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1651. október 6.
262. Esterházy Lászlónak
Pozsony, 1651. november 6.
263. Esterházy Lászlónak
Pozsony, 1651. november 13.
264. Esterházy Lászlónak
Nagyszombat, 1652. április 25.
265. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1653. május 6.
266. Aszalay Istvánnak
Gúta, 1653. szeptember 6.
267. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1653. szeptember 17.
268. Nyáry Lajosnak
1653. augusztus 27.
269. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1653. október 2.
270. Aszalay Istvánnak
Pozsony, 1653. november 4.
271. Koháry Istvánnak
Zsigárd, 1653. november 16.
272. Aszalay Istvánnak
Nagyszombat, 1653. november 20.
273. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1653. december 7.
274. II. Rákóczy Györgynek
Garamszentkereszt, 1654. február 26.
275. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1654. március 28.
276. Koháry Istvánnak
Pozsony, 1654. május 16.
277. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1654. június 26.
278. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1654. július 11.
279. Thököly Istvánnak
Pozsony, 1654. július 16.
280. Koháry Istvánnak
Érsekújvár, 1654. július 26.
281. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1654. augusztus 5.
281.b II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1654. szeptember 5.
282. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1654. október 26.
283. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1654. november 13.
284. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1654. december 7.
285. Batthyány Ádámnak
Nagyszombat, 1654. december 17.
286. Forgách Ádámnak
Nagyszombat, 1654. december 19.
287. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1655. február 4.
288. Batthyány Ádámnak
Kismarton 1655. február 7.
289. Batthyány Ádámnak
Kismarton 1655. február 9.
290. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. február 15.
291. Esterházy Pálnak

Pozsony, 1655. február 15.
292. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. február 18.
293. Esterházy Pálnak
Pozsony, 1655. február 23.
294. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. február 28.
295. Nádasdy Ferencnek
Pozsony, 1655. február 28.
296. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. február 28.
297. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. március 29.
298. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1655. április 5.
299. II. Rákóczy Györgynek
Garamszentkereszt, 1655. október 2.
300. Forgách Ádámnak
Garamszentkereszt, 1655. október 7.
301. Homonnai Drugeth Györgynek
Garamszentkereszt, 1655. nov. 12.
302. II. Rákóczy Györgynek
Garamszentkereszt, 1655. dec. 27.
303. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1656. július 20.
304. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1656. július 20.
305. II. Rákóczy Györgynek
Érsekújvár, 1656. szeptember 5.
306. Batthyány Ádámnak
Pozsony, 1656. október 20.
307. Batthyány Ádámnak
Vöröskő, 1656. november 6.
308. Forgách Évának
Pozsony, 1657. május 9.
309. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1657. szeptember 4.
310. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1657. október 3.
311. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1657. október 4.
312. Esterházy Pálnak
Pozsony, 1657. október 31.
313. Csáky Ferencnek
Pozsony, 1657. október 18. előtt
314. Csáky Ferencnek
Pozsony, [1658.] március 10.
315. II. Rákóczy Györgynek
Nagyszombat, 1658. április 25.
316. II. Rákóczy Györgynek
Trencsén, 1658. július 6.
317. Esterházy Pálnak
Nezsider, 1658. augusztus 9.
318. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1658. augusztus 29.
319. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1658. szeptember 8.
320. Forgách Évának
Pozsony, 1658. szeptember 13.
321. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1658. október 7.
322. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1658. október 8.
323. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1658. október 10.
324. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1658. október 11.
325. Illyésházy Györgynek
Pozsony, 1658. október 19.
326. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1658. dec. 25.
327. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1658. dec. 25.
328. Wesselényi Ferencnek
Stubnya, 1658. december 29.
329. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1659. január 11.
330. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1659. január 24.
331. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1659. január 29.
332. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. február 11.
333. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. február 14.
334. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1659. február 16.
335. Wesselényi Ferencnek

Bécs, 1659. február 20.
336. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1659. március 1.
337. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1659. március 1.
338. Rákóczy Lászlónak
Bécs, 1659. március 6.
339. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1659. március 12.
340. Rottal Jánosnak
[Pozsony] 1659. március 12. után
341. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. március 17.
342. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. március 19.
343. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. március 26.
344. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. március [2]9.
345. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. március 30.
346. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. április 2.
347. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1659. április 7.
348. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1659. április 12.
349. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. április 17.
350. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. április 19.
351. Osztrosith Miklósnak és Mátyásnak
Trencsén, 1659. május 12.
352. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1659. május 15.
353. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1659. május 23.
354. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1659. május 25.
355. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1659. május 27.
356. Esterházy Pálnak
Pozsony, 1659. május 31.
357. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. június 1.
358. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. június 4.
359. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. június 4.
360. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. június 7.
361. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. június 7.
361.b II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. június 18.
362. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1659. június 28.
363. II. Rákóczy Györgynek
Pozsony, 1659. július 26.
364. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1659. december 17.
365. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1659. december 19.
366. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1659. december 26.
367. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1660. február 13.
368. II. Rákóczy Györgynek
Garamszentkereszt, 1660. február 14.
369. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1660. február 16.
370. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1660. március 5.
371. Wesselényi Ferencnek
Garamszentbenedek, 1660. márc. 12.
372. Forgách Ádámnak
Érsekújvár, 1660. március 15.
373. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 11.
374. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 13.
375. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 14.
376. Esterházy Pálnak
Pozsony, 1660. április 14.
377. Wesselényi Ferencnek
Nagyszombat, 1660. április 20.
378. Wesselényi Ferencnek

Nagyszombat, 1660. április 24.
379. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 27.
380. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. április 27.
381. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. május 1.
382. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. május 2.
383. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. május 5.
384. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. május 7.
385. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1660. május 13.
386. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 1.
387. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 5.
388. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1660. június 8.
389. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 15.
390. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 18.
391. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 25.
392. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 25.
393. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. június 27.
394. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. július 2.
395. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. július 9.
396. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. július 12.
397. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. július 14.
398. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. július 28.
399. Wesselényi Ferencnek
Nezsider, 1660. augusztus 2.
400. Wesselényi Ferencnek
Graz, 1660. augusztus 12.
401. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. augusztus 23.
402. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. augusztus 27.
403. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. augusztus 30.
404. Csáky Ferencnek
Pozsony, 1660. szeptember 7.
405. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1660. szeptember 9.
406. Esterházy Pálnak
Pozsony, 1660. szeptember 9.
407. Forgách Ádámnak
Pozsony, 1660. október 26.
408. Báthory Zsófiának
Pozsony, 1661. április 8.
409. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1661. június 5.
410. Mikes Mihálynak
Pozsony, 1661. július 1.
411. Forgách Ádámnak
Trencsén, 1661. szeptember 22.
412. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1662. március 8.
413. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1662. március 17.
414. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1662. április 7.
415. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1662. április 13.
416. Wesselényi Ferencnek
Trencsén, 1662. október 6.
417. Forgách Ádámnak
Trencsén, 1662. október 16.
418. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1662. nov. 15.
419. Wesselényi Ferencnek
Garamszentkereszt, 1663. január 2.
420. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1663. február 3.
421. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1663. február 21.
422. Forgách Ádámnak

Szenc, 1663. július 10.
423. Csáky Ferencnek
Pozsony, 1663. augusztus 28.
424. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. május 12.
425. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. május 20.
426. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. május 23.
427. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. május 31.
428. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. június 13.
429. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. június 14.
430. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. június 16.
431. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. július 10.
432. Wesselényi Ferencnek
Bécs, 1664. július 19.
433. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. augusztus 7.
434. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. augusztus 8.
435. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. augusztus 29.
436. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 5.
437. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. szeptember 5.
438. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 8.
439. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 12.
440. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. szeptember 19.
441. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 19.
442. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 22.
443. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 26.
444. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. szeptember 29.
445. Wesselényi Ferencnek
Pozsony, 1664. október 17.
446. Rottal Jánosnak
Pozsony, 1664. november 18.
447. Csáky Ferencnek
Pozsony, 1665. július 3.
448. Csáky Ferencnek
Pozsony, 1665. július 22.

DIE BRIEFE VON GYÖRGY LIPPAY
Vertrauter und Nachfolger von Kardinal Pázmány an ungarische Aristokraten und Adeligen (1635–1665)

I.

Die ungarische Geschichtswissenschaft hat wenige so dauerhafte Werke, wie „*Die gesammelten Briefe*" von Péter Pázmány, Erzbischof von Esztergom (1616–1637), die auf Auftrag der theologischen Fakultät der ungarischen königlichen Universität von Budapest bereits vor mehr als einem Jahrhundert herausgegeben wurden. Die klassische Publikation von Ferenc Hanuy ist bis heute eine häufig benutzte und zitierte, fast unerschöpflich scheinende Fundgrube der heimischen kirchengeschichtlichen, sich mit der Kirchengeschichte befassenden historischen Forschung, sowie der Politik-, Bildungs- und Literaturgeschichte.[1] Die Sammlung von Hanuy gehört zu den wenigen ungarischen Publikationen, die auch im Apparat der internationalen Fachliteratur immer wieder auftauchen.[2]

Der vorliegende Band – im Rahmen einer geschichtliche Quellen entlarvenden Forschung, die perspektivisch die Erkennung des ungarischen Episkopats des 17. Jahrhunderts zum Ziel setzt und die Primasse des Landes in den Mittelpunkt stellt – ist also Teil einer schon angefangenen Tradition, vertritt eine in ihrem Profil begründete Gattung, und passt sich zugleich den Realitäten an. Die wachsende Zahl der erhaltenen Dokumente ermöglicht nämlich die Gesamtveröffentlichungen der Briefe nicht immer. Das könnte noch im Fall des unmittelbaren Nachfolgers von Pázmány, Imre Lósy (1637–1642) verwirklicht werden, jedoch bei dem hier vorzustellenden György Lippay (1642–1666) schon keineswegs. Dasselbe ist

[1] *Pázmány Péter bíbornok, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása összegyűjtött levelei [Die gesammelten Briefe von Péter Pázmány, Kardinal, Erzbischof von Esztergom, Fürstprimas von Ungarn] I: 1601–1628. II: 1629–1637*, Budapest 1910–1911.

[2] Ein älteres und ein neues Beispiel: Thomas Winkelbauer, *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein (1580–1658), ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, München 1999, 554; Rotraud Becker, *Der Skandal um den Rombesuch Kardinal Pázmánys im Spiegel der Nuntiaturberichte des Jahres 1632*, Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken 92 (2012) 381–429, Anm. 13. 19. 20. 34. 37. 64. 65. 66. 68. 69. 71. 82.85. 89. 90. 91. 92. 95. 97. 99. 100. 101. 104. 108. 109. 114. 116. 120. 125. 126. 127. 129. 136. 140. 141. 142. 146. 162. 180. 189.

wahrscheinlich im Fall von György Szelepchény (1666–1685) und György Széchényi (1685–1695) zu vermuten.

György Lippay von Zombor wurde am 6. Oktober 1600 in einer in den Adelsstand erhobenen, aus Kassa stammenden Familie geboren. Sein Vater war János Lippay, Amtsträger mit juristischer Kenntnis, ungarischer Hofsekretär in Wien, dann seit 1604 Personal des Königs. Er fing seine Schulen in Pozsony an, dann absolvierte er die (dem heutigen Gymnasium entsprechenden) *Humaniora* in der Kaiserstadt. Dank seines Vaters erhielt er 1613 das Benefizium des Domherrn von Eger, 1616 eine kleinere Präbende in Sopron. Er setzte seine philosophische Studien seit 1620 im päpstlichen Kollegium von Graz fort, und erwarb bereits 1621 den Magistertitel. Zwischen 1621 und 1625 studierte er Theologie und Kirchenrecht als Zögling des *Collegium Germanicum et Hungaricum* in Rom, wohin er von Péter Pázmány schon im Besitz der vier niederen Weihen geschickt worden war. Am 21. Dezember 1624 wurde er in der Lateranbasilika zum Priester geweiht. Nach seiner Heimkehr wurde er fast sofort, im Jahre 1625 Mitglied des Erzdomkapitels von Esztergom. Zwei Jahre später war er bereits Archidiakon von Torna, dann seit 1628 nach Sankt Stephan genannter Propst, zugleich seit 1630 Rektor der Hl. Kreuz- und Blasius-Altäre. Seine Würde als Propst bedeutete zugleich den Höhepunkt seiner Karriere im Domkapitel. Seit 1627 war er als Domherr von Esztergom Pfarrer von Érsekújvár, dann Eintreiber des Zehnten beim Domkapitel und Präfekt des Seminars von Nagyszombat. Im Frühjahr 1632 begleitete er Pázmány nach Rom, wo er am 29. Mai von Urban VIII. den Titel des apostolischen Protonotars und des päpstlichen Kammerherrn erhielt.

In seiner Laufbahn trat danach eine große Wende ein. Während seine Kollegen ihre Karriere an der Spitze als Titularbistümer angesehener Diözesen fortsetzten und gelegentlich auch ein Jahrzehnt lang auf ihre Bischofsweihe warten mussten, gelangte Lippay am 1. Februar 1633 sofort an die Spitze der Diözese von Veszprém, die eine selbständige Residenz in Sümeg besaß. Er wurde im Dezember 1633 von Pázmány in Nagyszombat zum Bischof geweiht. Am 1. Mai 1637 wurde er von Ferdinand III. in die stattlichere Diözese von Eger versetzt, wo er zugleich die Pfründe der Propstei von Jászó erhielt. Seine Ernennung zum Erzbischof von Esztergom datiert vom 18. November 1642. Er war lediglich 42 Jahre alt, als er Primas von Ungarn wurde. 1646 erhielt er das Pallium des Metropoliten. Neben seinen kirchlichen Würden sind seine weltlichen nicht weniger bedeutend. Gleichzeitig mit seiner bischöflichen Ernennung wurde er seit 1. Februar 1633 Obergespan von Veszprém, und seit 11. Februar Mitglied des Ungarischen Rates, dann seit Herbst 1635 ungarischer Hofkanzler. Auf dem Landtag desselben Jahres wurde er zum Prälat der Königlichen Tafel gewählt, außerdem wurde er zugleich Mitglied in zwei okkasionellen Ausschüssen. Seit 16. Juli 1636 konnte er die Sitzungen des palatinischen Berufungsgerichts besuchen, als Bischof von Eger war er auch Obergespan des Komitats Heves und der beiden Komitate Szolnok. Er erfüllte eine einzige bedeutendere diplomatische Mission: In Szőny war er einer der Leiter der mit den Türken verhandelnden Friedensdelegation. Als Primas war er Groß- und Geheimkanzler, perpetueller Obergespan des Komitats Esztergom und kaiserlicher Geheimer Rat. Die weltliche Macht konnte er als königlicher Statthalter mehrmals ausüben. Er wurde von Ferdinand III. im August 1648, dann im Januar 1654 für nahezu je ein Jahr mit der Erledigung der staatlichen Angelegenheiten bis der Wahl des neuen Palatins betraut. Trotz der mehrmaligen königlichen Unterbreitung wurde seine Ernennung zum Kardinal nicht vollgezogen.

Seine erzbischöfliche Provinz und den Zustand seiner Erzdiözese ließ er 1647 ermessen. Laut Daten des erhalten gebliebenen handschriftlichen Schematismus standen insgesamt 9 Bischöfe, 44 Domherren, 20 Pröpste, 18 Äbte, 9 Konventualen, 20 Kapläne, 71 Lizentiate, 88 Seminaristen und gegenüber den spätmittelalterlichen 976 lediglich 172 Pfarrer unter seiner Jurisdik-

tion. Aus den sich zum Katholizismus bekennenden Gemeinschaften waren 23 gezwungen, ihren Seelsorger zu entbehren.

Bezüglich der Fortsetzung der Gründungsreihe Pázmánys erwies sich das in Nagyszombat gegründete Generalseminar *(Seminarium Rubrorum)* als seine wichtigste Leistung. Die Erziehung der neueren adeligen Generationen im katholischen Geist wurde durch neue Konvikte in Nagyszombat und Sopron gesichert. Seine kostspieligste Investition waren die Kirche, das Kollegium und das Noviziat der mit der Leitung beauftragten Jesuiten in Trencsén. Diese wurden bis Juni 1657 beendet. Die Gesellschaft Jesu genoss außerdem andere Privilegien durch zahlreiche erzbischöfliche Investitionen: Für sie wurden Residenzen in Besztercebánya, Selmecbánya, Szakolca und Rozsnyó erbaut, sie erhielten ein Altarbenefizium und eine Apotheke in Pozsony, ihr Ordenshaus in Gyöngyös ließ Lippay erweitern, zugleich trug er zur Gründung des Seminars und Konvikts von Kassa bei. Im Vergleich zu den Zuwendungen, die er den Jesuiten machte, scheinen seine andere Unternehmen wesentlich kleiner: Solche sind zum Beispiel die Erweiterung des Hl. Adalbert-Seminars im Jahre 1663, die im Domkapitel von Pozsony erzeugte Würde des Lektors, und der Umbau der erzbischöflichen Residenz in Garamszentkereszt. Außer der Jesuiten konnten noch die Franziskaner mit seiner Unterstützung rechnen, Beweise dafür sind die Kloster- und Kirchenbauten auf der Großen Schüttinsel und in Körmöcbánya. In seinem Lebenswerk kann nicht nur die beträchtliche Erweiterung des konfessionellen institutionellen Netzes als ein wichtiges Moment betrachtet werden, sondern auch die Erkenntnis der expansionistischen Möglichkeit, die die Union der Massen der auf Gebiet des Landes lebenden mehreren hunderttausend Orthodoxen anbieten konnte. Während seines eine Generation lang dauernden Wirkens als Primas hielt er lediglich eine National-, bzw. eine Diözesansynode 1648 und 1658 ab. György Lippay starb am 3. Januar 1666 im Palast des Primas in Pozsony. Am 19. Januar 1666 wurde er im Hl. Martin-Dom, entsprechend seinem letzten Willen neben Pázmány beigesetzt.[3]

---

[3] Meine biografische Übersicht: *Lippay IV. György (1642–1666)*, Esztergomi érsekek [Die Erzbischöfe von Esztergom] (1001–2003) (hg. v. Beke Margit), Budapest 2003, 296–303. Aus der älteren Literatur ragt hervor: Joannes Kornelli, *Quinque lustra Lippaiana*, Tyrnaviae 1722; *Sacerdos magnus regni Hungaraie sive reverendissimi et illustrissimi principis ac domini, domini Georgii Lippay…patris patriae sacer inter homines incolatus…* [Nagyszombat 1667], Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár [Die Bibliothek der Kathedrale von Kalocsa], ms. 272. Vgl. Boros István, *A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár kézirat-katalógusa. 1850 előtti kéziratok [Der Handschriftenkatalog der Bibliothek der Kathedrale von Kalocsa. Handschriften vor 1850]* (Magyarországi egyházi könyvtárak kézirat-katalógusai 7), Budapest 1989, n. 262. – Seine anderen kurzen biografischen Entwürfe wurden lediglich durch zwei detailliertere biografische Übersichten mit neueren Daten ergänzt: Kollányi Ferenc, *Esztergomi kanonokok [Die Domherren von Esztergom] 1000–1900*, 230–234; Sugár István, *Az egri püspökök története [Die Geschichte der Bischöfe von Eger]* (Egri Főegyházmegye schematizmusa 1), Budapest 1984, 309–318. Zwei Diplomarbeiten siehe unten. Zu seiner politischen Rolle neuerdings: Anna Fundárková, *Palatine Paulus Pálffy's Conflict with Archbishop Georgius Lippay of Esztergom*, Historický časopis 55 (2007) Supplement, 61–78; *Ein ungarischer Aristokrat am Wiener Hof des 17. Jahrhunderts. Die Briefe von Paul Pálffy an Maximilian von Trauttmansdorff (1647–1650)* (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien [= PUGW] 1), Wien 2009, lxff.; zu seiner Repräsentation: Ecsedy Anna, *Plenus sapientia. Lippay György esztergomi érsek pozsonyi kertjének látványosságai [Plenus sapientia. Die Sehenswürdigkeiten des Gartens von György Lippay, Erzbischof von Esztergom in Pozsony]*, Művészettörténeti Értesítő 62 (2013) 171–232. – Die genaueste Genealogie der Familie Lippay anhand der Dokumente des Familienarchivs (P 1341 und 1342): Soós Ferenc, *Lippay György [gróf] és a pozsonyi pénzverde. Eredeti dokumentumok közlésével [(Graf) György Lippay und die Münzprägestätte in Pozsony. Mit der Mitteilung originaler Dokumente]*, Numizmatikai Közlöny 94–95 (1995–1996) 39–47.

Im Fall des Pázmány-Favoriten Lippay, der eine musterhafte und fruchtbare kirchliche Laufbahn durchlief, liefern allein seine an den König gerichteten und erhalten gebliebenen Briefe einen Stoff von mehreren Büchern.[4] Der wertvollste Teil des zu entlarvenden Quellenmaterials wird zweifellos von diesen, ausnahmslos eigenhändig in Latein an Ferdinand III. und Leopold I. geschriebenen Briefen gebildet. Obwohl sie in paläografischer Hinsicht eine kleinere Herausforderung zu bedeuten scheinen, allein wegen ihrer beträchtlichen Menge werden nicht diese zuerst veröffentlicht, sondern das nächste größte und am besten abgrenzbare Korpus: die an heimische Aristokraten, Adeligen und ihre Ehefrauen, ausschließlich in ungarischer Sprache verfassten *ca* 450 Lippay-Briefe. In der nächsten Etappe dieses Projekts sollen die Antwortbriefe dieser Adressaten zusammengestellt und – wenn man ihre voraussichtliche Menge in Betracht zieht[5] – teilweise nur in Form eines Regestes publiziert werden.

Jetzt werden zusammen mit den während der ergänzenden Forschungen entdeckten Dokumenten insgesamt 457 versandte Briefe veröffentlicht, die aus 24 Fonds von 8 Archiven in 4 Ländern gesammelt wurden.[6] Davon sind 10 an Frauen adressiert, und auf diesen Briefen ist die Unterschrift statt des gebräuchlichen Lateins immer ungarisch (Nr. 33. 51. 54. 128. 134. 136. 140. 308. 320. 408.). Auf ähnliche Weise, jedoch ohne Name, lediglich mit der ungarischen Unterschrift '*Esztergami Érsek*' ('Erzbischof von Esztergom') sind 3 weitere unterschriebene Dokumente zu finden, die den Palatinen Miklós Esterházy und Ferenc Wesselényi, bzw. dem Geheimen Rat János Rottal gesendet wurden (Nr. 151. 340. 354.). Diese können als weniger offizielle, der Gattung des königlichen *Handbriefes/di proprio pugno/Privatbriefes* ähnelnde Briefe betrachtet werden.[7]

---

[4] Bedeutendere Sammlungen: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára [MNL OL], Magyar Kancelláriai Levéltár [Ungarisches Staatsarchiv, Archiv der Ungarischen Hofkanzlei], Litterae archiepiscoporum (A 30), Kart. 1; Ebd., Transylvanica (A 98), fasc. 14–15; Ebd. Propositiones et opiniones (A 33), *passim*; MNL-OL Magyar Kamara Archivuma [Archiv der Ungarischen Kammer], Történelmi emlékek [Geschichtliche Denkmäler] (E 144); Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv, Hoffinanz Ungarn (usw.).

[5] Auch die Veröffentlichung der Pázmány-Korrespondenz von Vilmos Fraknói fuhr sich wegen der exponentiellen Zunahme der Quellen fest, deshalb erschien lediglich ein Band, der bis Mitte der 1620er Jahre reicht. *Pázmány Péter levelezése [Die Korrespondenz von Péter Pázmány]* (Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria 19), Budapest 1873.

[6] Die an György I. Rákóczy geschriebenen Briefe, die von Antal Beke veröffentlicht wurden, führe ich nur in Form von Regesten auf, da das Buch von Beke neulich als Reprint herausgegeben wurde, bzw. diese Briefe erschienen in partiellem Dokumentkontext, und es schien nicht begründet, diese herauszureißen. Die aus dem Archiv des Domkapitels von Gyulafehérvár mitgeteilten Dokumente (seit 1884) befinden sich im Staatsarchiv. MNL-OL [Ungarisches Staatsarchiv], Lymbus (F 12), VIII/3/1–15. (7. d.).

[7] Eher die letzten zwei sind ähnlich (der *Handbrief* hat trotz seines privaten Charakters einen stark formalen Charakter). Vgl. Petr Mata–Stefan Sienell, *Die Privatkorrespondenzen Kaiser Leopolds I.*, Josef Pauser, Martin Scheutz und Thomas Winkelbauer (Hg.), Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 44), Wien München 2004, 837–848.

Primatial-, Erzbischofs- und Metropolitansitz
Erzbischofs- und Metropolitansitz
Bischofssitz
ordentlicher Sitz
unterdrückter Sitz
temporaler Sitz
Kirchenprovinz Esztergom
Kirchenprovinz Kalocsa-Bács
andere wichtige Orte
HABSBURG)UNGARN
OSMANISCHES
UNGARN
FÜRSTENTUM
SIEBENBÜRGEN
KROATIEN
SLAVONIEN
Árva
Bártfa
Késmárk
Kisszeben
Lőcse
Szepeshely
Eperjes
Trencsén
Szakolca
Besztercebánya
Kassa
(Agrien.)
Jászó
Ungvár
Lelesz
Munkács
Nagyszombat
(Strigonien.)
Nyitra
Zólyom
Selmecbánya
Szendrő
Sárospatak
Huszt
Tokaj
Wien
Pozsony
Léva
Fülek
Ersekújvár
Nógrád
Kismarton
Esztergom
Vác
Eger
Németi
Szatmár
Nagybánya
Ruszt
Sopron
Győr
Komarom
Visegrád
Hatvan
Csorna
Tata
Buda
Pest
Debrecen
Pápa
Palota
Fehérvár
Somlyó
Sárvár
Veszprém
Szolnok
Beszterce
Sümeg
(Vesprimien.)
Kecskemét
Várad
Szamosújvár
Egerszeg
Simontornya
Kolozsvár
Kalocsa
Gyula
Torda
Marosvásárhely
Kaposvár
Kanizsa
Csíkszereda
Varasd
Szeged
Nagyenyed
Körös
Pécs
Baja
Szabadka
Csanád
Arad
Solymos
Medgyes
Segesvár
Zágráb
Gyulafehérvár
Zenta
Lippa
Déva
Szászsebes
Fogaras
Verőce
Temesvár
Szeben
Siklós
Lugos
Brassó
Károlyváros
Eszék
Óbecse
Hátszeg
Modrus
Pozsega
Diakóvár
Bács
Karánsebes
Pétervárad
Zengg
Kő
Titel
Belgrád*
Szendrő
Orsova
Tinin
1:4.500.000
Das Königreich Ungarn
um 1664
*Missionar. Bischofssitz

II.

Wenn wir den geschichtlichen Wert des im Band publizierten Quellenmaterials thesenhaft bestimmen möchten, können wir am besten folgendermaßen formulieren: Sowohl die Briefe, die Lippay als ungarischer Hofkanzler (1635–1642) verfasste, als auch diejenigen, die er als Primas des Landes (1642–1666) an die Palatine, Oberste Landesrichter, Obergespane usw. schrieb, gewähren einen Einblick in die Details der Funktionierung der dualen, zwischen den Ständen und dem König geteilten Machtausübung im mittleren Drittel des 17. Jahrhunderts. Sie veranschaulichen, dass durch welche Transmissionen aus dem Wiener Zentrum des Reiches die Regierung des Landes funktionierte, welche Rolle die Leiter des kirchlichen Standes darin erfüllten und was für eine Beziehung sie mit den Leitern des *status saecularis* hatten, welche Schwierigkeiten oder Hindernisse sich in der Bewegung des komplizierten Systems ergaben (vor allem bezüglich der schwankenden Beziehung der zwei ständischen Pole, des Primas und des Palatins), welche Techniken der Sicherung der Funktionsfähigkeit, gelegentlich der Erreichung und Durchführung schneller und ergebnisvoller Entscheidungen dienten. Es kann durch Daten belegt werden, wie das am Anfang des 17. Jahrhunderts entstandene, während des erzbischöflichen Wirkens von Pázmány konsolidierte System, in dem der Erzbischof von Esztergom als Primas des Landes ein unumgängliches Machtzentrum neben dem Palatin in der Regierung des Königtums war, um die Wende der 1650–1660er Jahre Woche für Woche auf den Untiefen des sich formenden habsburgischen Absolutismus zerstiebt (vgl. besonders Nr. 318–407.). Das mitgeteilte Quellenmaterial führt uns in die alltägliche Funktionierung des ständischen Dualismus der nahezu drei Jahrzehnte nach Pázmány und in den nach dem Westfälischen Frieden immer aussichtsloser werdenden Kampf des Primas *vs.* Palatins *contra* Wiener Hof ein, und stellt zugleich die Rolle der kirchlichen Stände in der türkischen und siebenbürgischen Politik dar. Vielleicht verhilft es uns dazu, auch die falsche Habsburgerromantik, die die ebenso falsche Kuruzen-Romantik abzulösen scheint, richtig zu beurteilen.[8]

* * *

Die wichtigsten Mosaiksteine der Briefe, die Lippay als Kanzler oder als Primas verfasste, sind vielleicht diejenigen wertvollen Informationen, die über den Kaiserhof berichten.[9] Ein Teil dieser nuanciert die Schlüsselposition des unga-

[8] Die Zusammenfassung der frühneuzeitlichen Geschichte Ungarns unter der Habsburgerherrschaft mit weiterer Literatur: R. Várkonyi Ágnes, *A királyi Magyarország 1541–1686 [Das königliche Ungarn 1541–1686]* (Tudományegyetem), Budapest 1999.

[9] Vgl. neuerlich *Der Wiener Kaiserhof und das Königreich Ungarn und Böhmen im 16–17. Jahrhundert*, hg. v. István Fazekas–Anna Fundárková (PUGW 8), Wien 2013. – Seite 101, Anm. 103: Fried-

rischen Hofkanzlers: Lippay ist das Faktotum der Berührung des Hofes mit Pázmány (Nr. 4.), auch dann, wenn er die Vorstellungen des Kardinals nicht immer durchsetzen kann, wie zum Beispiel bei der Ernennung des Abenteurers György Bielavich zum Bischof von Knin (Nr. 9.). Auch Miklós Esterházy informiert ihn von der Diskussion über seine Stellungnahmen im Geheimen Rat (Nr. 62.), an dessen Sitzungen er damals noch als Beamter und nicht als Mitglied teilnehmen konnte.[10] Er versichert dem Palatin, dass er alles aufbietet, damit seine Meinungen nicht nur in Auszügen besprochen werden (Nr. 73.), und weist ihn zugleich hin, in welchen Punkten er eine Stellungnahme zur Anweisung des nach Siebenbürgen fahrenden kaiserlichen Boten abgeben sollte. (Nr. 109.) Es ist spürbar, wie er sein eigenes politisches Gewicht jenseits seines administrativen Einflusses vergrößern möchte, als er István Nyáry, Oberhauptmann von Kassa darum bittet, seine Wünsche unmittelbar durch ihn dem Kaiser und König mitzuteilen („da der Verstand der Räte Seiner Majestät nicht immer der gleichen Spur folgt"), und bald quittiert er die Bereitwilligkeit des Generals zur Kooperation mit Wohlgefallen (Nr. 70. und 77.). Er organisiert die – nicht allzu häufige – Sitzung des Ungarischen Rates am Hof vor dem König in Laxenburg (Nr. 98.).

Manchmal wurden auch die verbalen Momente der höfischen Entscheidungsfindung verewigt, wie zum Beispiel die kurze Beschreibung des Gesprächs mit Ferdinand III. über die Bezahlung der Soldaten der Grenzfestungen und die Rolle von Pál Pálffy, Präfekt der Ungarischen Kammer (Nr. 108.). Der Bericht über die Unterredung mit Maximilian von Trauttmansdorff – Präsident des Geheimen Rates, der sich damals auf die Westfälischen Friedensverhandlungen vorbereitete – stammt schon aus der Zeit des erzbischöflichen Wirkens von Lippay und zeigt, dass der ungarische Primas seine Meinung mit ziemlicher Freiheit am Hof äußern konnte: „Ich habe ausdrücklich dem Herrn Trautmanstorf voraussagt, dass sie gleich nach dem Sieg nichts tun und nach dem Pflügen und der Aussaat bei der Ernte faulenzen werden, er hat sich heftig gewehrt, aber es ist völlig so geschehen" – schreibt er dem Palatin im Januar 1644. Laut seiner ein Jahrzehnt später gemachten Bemerkung löste seine Freimütigkeit den Groll der Geheimen Räte häufig aus, Ferdinand III. nahm sie jedoch an (Nr. 274.).

Der Primas behielt seine Gewohnheit auch während der Regierung Leopolds I. „Vor drei Tagen sprach ich Herzog Leopold heftig an" – schreibt er am 1. März 1659 dem Palatin Ferenc Wesselényi, weil „für uns die Sorge am kleinsten ist" (Nr. 337.). Der Erzherzog Leopold Wilhelm, der kaiserliche Onkel, den Lippay noch aus der Zeit seines Wirkens als Hofkanzler persönlich kannte, tadelte auch den Erzbischof, als er seine Erkundigungen bezüglich Siebenbürgens als mangelhaft beurteilte (Nr. 336.). Als Lippay in Wien war und eine entsprechende Angelegenheit oder einen Vorwand finden konnte, hatte er freien Zugang zum Kaiser und

---

rich Plum (?) *corrige* Gundacker Freiherr von Polheim (1575–1644), später Reichshofrat. Vielen Dank an Prof. Thomas Winkelbauer.

König: „ich werde zu Seiner Majestät hineingehen und den neuen Frieden zwischen den Fürsten *[nämlich zwischen Rákóczy und Barcsay]* melden" – können wir auch vom 1. März lesen. Zu dieser Zeit bereitete schon der Besuch am Hof selbst eine größere Schwierigkeit. Während er 1650 wegen der angemessenen Bekleidung der bischöflichen Würde von Győr selbst in die Kaiserstadt fährt (damit die Würde nicht einem Deutschen verliehen wird) (Nr. 251.b), grübelt er im Februar 1659 schon folgendermaßen: „Ich bin verwirrt *(perplexuus)*, ob ich ungebeten nach Wien reisen kann", schließlich fuhr er nur auf Ermunterung von János Rottal weg (Nr. 332. und 333.). Es kam vor, dass ihm schon früher mitgeteilt wurde: Er wird zur Sitzung des Geheimen Rates, genauer der als operativer anzusehenden *Geheimen Konferenz*[10] eingeladen werden („gemäß seiner Empfehlung wird Herr Herzog Portia auch mich einladen") (Nr. 431.). Die Invitation konnte jedoch auch Probleme verursachen: „Ich wurde in den Rat berufen, dieser dauert und vergeht jedoch Tag für Tag, und wenn ich sein gewünschtes Ende erreichen würde, könnte ich nach Pozsony fahren" (Nr. 432.). Während der längeren Aufenthalte gab es natürlich mehrere Möglichkeiten, über wichtige Angelegenheiten mit Porzia („Als ich in Wien war, diskutierte ich mit dem allerersten Minister…") und mit Leopold I. selbst zu diskutieren: „Ich war neulich drei Wochen lang bei Seiner Majestät in Wien, ich sprach mit Seiner Majestät von Angesicht zu Angesicht, und wie möglich, efficaciter…") (Nr. 344.).

Ein wichtiges Kapitel bilden die Bemerkungen über die in Wien abgehaltenen Sitzungen des Ungarischen Rates. Diese, meistens mit Geheimen (oder Kriegs-) Räten erweiterten, unter Vorsitz des Königs veranstalteten Sitzungen vermehrten sich offensichtlich seit 1657.[11] Die Ursache dafür ist jedoch keineswegs die Zunahme des ungarischen Einflusses, sondern dass der Absolutismus Leopolds die separat abgehaltenen Versammlungen der ungarischen ständischen Leiter immer weniger tolerierte (vgl. Nr. 357.). Die ähnlichen gemeinsamen Sitzungen gingen manchmal mit protokollarischen Problemen einher: „Auch Herr Forgách war mit uns, als wir mit den Deutschen verhandelten, und als man vor Seiner Majestät einen kleinen Stuhl hinter den Rücken des Sekretärs stellte, saß er darauf. Ich hätte diesen nicht empfohlen…, nicht mehr berufen wird, denke ich". Diese Beratungen scheinen obendrein nicht immer eine effektive Interessenvertretung gesichert zu haben: „Eure Gnaden kann sich erinnern, ich wurde im Rat von Wien über meine Meinung gefragt, dass wir zuerst darüber entscheiden sollen, wie wir die Artikel umkehren, die ungarischen Herren sagten fast nichts dazu. Die Meinung der Deutschen war, *necessitas non habet legem*. Wenn man unsere Artikel

[10] Vgl. Stefan Sienell, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Wien 2001.

[11] Vgl. Pálffy Géza, *Mellőzött magyarok? Hadikonferenciák ülésrendjei 1660–1662-ből és 1681-ből [Ignorierte Ungarn? Sitzungsordnungen der Militärkonferenzen aus 1660–1662 und 1681]*, Levéltári Közlemények 75 (2004) 1, 47–63.

damit umkehren kann, tun wir nicht viel für unsere Freiheit" – können wir vom 20. April 1660 lesen (Nr. 377.).

Der sensationellste Bericht besteht darin, dass Leopold I. mit dem Primas regelmäßige Besprechungen unter vier Augen abhielt: „Seine Majestät berief die Herren und auch mich schon mit seinem vierten Brief, mit dem er mich ruft, damit ich vor den anderen Herren komme, und er will gemäß seiner Gewohnheit confidenter mit mir allein über jede Sache sprechen" (Nr. 446.). Das geschah bereits am 18. November 1664, und Lippay ging nach dem Frieden von Vasvár nicht gerne zum Hof, über dessen ungarische Politik er schon seit langen Jahren klagte. Er machte Vorwürfe, dass die Verrichtung der siebenbürgischen Angelegenheiten vollständig aus der Hand der Ungarn genommen wurde (Nr. 320.), alles wird dem deutschen Rat anvertraut und man umgeht sogar den Kanzler am Hof (Nr. 333.), wo „ich die ungarische Nation noch nie… in einem solchen *contemptus* gesehen habe, wie jetzt" – schreibt er im Februar 1659 (Nr. 332.). Die unendliche, absichtliche Intrige vermutende Kritik (vgl. Nr. 346.) – aus der auch die Erwähnung seiner persönlichen Vernachlässigung nicht fehlt (Nr. 378.) – wird manchmal bildhaft formuliert (Nr. 360. 372. 386.). Obwohl ein Vorbehalt, eine gewisse Malice gegen den Hof auch früher geäußert wurde (vgl. z. B. Nr. 176. und 283.), ist die Veränderung offenbar.

* * *

In den Briefen sind ähnliche Mosaiksteine zu zahlreichen anderen wichtigen Themen zu finden. Diese Themen werden im Folgenden lediglich zusammen mit einigen abgeleiteten Folgerungen, Vermutungen und zerstreuten Andeutungen der Dokumente skizziert.

Bezüglich der Untersuchung von regierungsgeschichtlichen Aspekten können mehrere weitere Daten zu den Einzelheiten der amtlichen Funktionierung der höfischen Entscheidungsfindung gefunden werden. Gegenüber den Entscheidungen, die der Kriegs- und Geheime Rat über Ungarn ohne Ungarn traf, bat Lippay schon als Kanzler den Palatin Esterházy darum, – falls er persönlich nicht anwesend sein kann – seine Stellungnahme schriftlich zu senden, die er notfalls „*in consilio*" hervornehmen kann (Nr. 121.). Der Primas kritisierte nicht nur die unentschlossene Entscheidungsfindung, die er für schädlich für das Land hielt (Nr. 345.), sondern richtete ständig seine Aufmerksamkeit auf die Veränderungen der inneren Kräfteverhältnisse („Gonzaga wurde gesund, wird morgen Audienz haben, ich glaube, man nötigt ihn nochmal zu bleiben", Nr. 321.). Er sah klar, dass es hoffnungslos ist, eine Veränderung zu erreichen, wenn die Geheimen Räte zur Verleihung einer Obergespanschaft schon Stellung genommen haben (Nr. 338.). Im März 1659 vermutete er, dass die Audienz des neulich angekommenen türkischen Boten deswegen verzögert wird, damit er sich nach seiner Rückkehr nach Pozsony nicht effektiv einmischen kann (Nr. 341.). Er wendete sich notfalls in

seinem Brief gesondert an den Beichtvater des Kaisers und Erzherzog Leopold Wilhelm, bzw. mehrmals an den Hauptminister auch. Er schrieb Porzia auch solche Sachen, die er sonst nicht für ratsam hielt, dem Kaiser mitzuteilen (Nr. 358. 398.). Über seine am Hof eingeholten Auskünfte berichtete er auch Palatin Wesselényi („Ich glaube, dass unsere Schriften distinguiert wurden, ein Teil dieser wurde auf *bellicum* gelassen, wovon Eure Gnaden auch Resolution hat", Nr. 380.), und gab ihm auch entsprechende Ratschläge. Er schlug ihm zum Beispiel vor, dass er dem Hof über die Kriegsereignisse in Oberungarn nicht nur berichten soll, sondern auch Meinung über die notwendigen Obliegenheiten gebe (Nr. 384.). Er riet ihm außerdem, bestimmte Teile des Briefes von Leopold I. zu ignorieren, weil diese „eher die Sekretäre auf ihre Weise addierten" (Nr. 400.).

* * *

Neben den Hinweisen bezüglich der Funktionierung der ungarischen Regierungsorgane, der Ungarischen Hofkanzlei und der Kammer von Pozsony, sowie des Ungarischen Rates (Nr. 11. 57. 341. 69. 163. 217. 218. 232. usw.) ist die Vorbereitung der Landtage ein oft wiederkehrendes Thema (Nr. 89. 96. 120ff. 214. 215. 234. 287ff. 327. 412.). Über die Landtage selbst erhalten wir keine Auskunft, weil der Briefwechsel mit den anwesenden Magnaten für diese Zeit natürlich unterbrochen wurde. Die Informationen reichen bis zum Anfang der Sitzungen, zum Beispiel darüber, wer den Kaiser und den König wegen der Krankheit des Primas empfängt, wofür es im Jahre 1662, aus der Zeit von Pázmány Präzedenz gibt. Mehrere Angaben können über die Durchsetzung der Entscheidungen der Regierung im Komitat gefunden werden, und vor allem über ihre Unsicherheit in Bezug auf die Rekrutierung der Soldaten, im Bereich der allgemeinen Insurrektion des Adels, sowie in Angelegenheiten der Rechtsprechung (Nr. 41. 45. 170. 215. usw.). Das immer strengere Verbot der Teilversammlungen soll besonders erwähnt werden (Nr. 311.). Die Aufgaben Lippays im Bereich der Regierung vermehrten sich offensichtlich zur Zeit seines Wirkens als Statthalter. Damals erhielt er auch diejenigen Briefe, die an den verstorbenen Palatin adressiert und noch nicht geöffnet wurden (Nr. 206.). Er ertrug seinen nicht so häufigen Ausfall aus der Verrichtung der staatlichen Angelegenheiten offensichtlich schwer (Nr. 232. 366. 367.).

Aus den zahlreichen Dokumenten bezüglich der Politik im Fürstentum Siebenbürgen ist spürbar, dass es Lippay trotz seiner Bemühung nicht gelang, im Bereich der Beziehungen zu György I. Rákóczy Pázmány zu ersetzen. Die Atmosphäre wurde sogar immer misstrauischer, teilweise wegen der religiösen Angelegenheiten (die Absicht der Ausweisung der Jesuiten) und der drohenden außenpolitischen Aktivität des Fürsten. Die vom Kanzler formulierten Argumente in beiden Angelegenheiten sind sehr plastisch. Im Fall der Jesuiten beruft er sich darauf, dass

auch das Gesetz von der Verbrennung der Protestanten im Königreich Ungarn nicht durchgesetzt wird (Nr. 59. und 63.). Seine Meinung über die antihabsburgischen Außenpolitik kann beinahe klassisch genannt werden: „Das Haus von Österreich wird wohl nicht besiegt, sondern bleibt beständig. Die ungarische Nation kann man vom Haus von Österreich nicht anders trennen, nur so, wenn wir sie türkisch machen" – schrieb er 1638 (Nr. 36.). Von dieser Formulierung führt ein langer Weg dazu, als er vor dem Wiener Hof die Realität des türkischen Unterwerfens von Ungarn und des Angriffs gegen Wien und Schlesien skizziert (Nr. 398.). Vilmos Fraknói schreibt an einer Stelle, dass die Briefe von Pázmány nie in Widerspruch geraten. Bei Lippay kann zum Beispiel im Fall von Siebenbürgen, parallel zur Verschlechterung der Kontakte die Dissimulation beobachtet werden (Nr. 37. und 37.b), die bis Herbst 1644 ganz bis zur Überlegung (Planung) des Stürzens des kriegführenden Fürsten und seiner Ersetzung durch István Csáky reicht (Nr. 182. 185. 186.).

Die zwei Leitmotive der an György II. Rákóczy geschriebenen Briefe sind: die vergebliche Warnung vor der internationalen protestantischen dynastischen Politik und der Teilnahme am kommenden Zweiten Nordischen Krieg (1655–1660 [1654–1667]), dann die Rettung des ausgeliefert gewordenen Fürstentums.

* * *

Neben der Politik- und Regierungsgeschichte sind die militärgeschichtlichen Dimensionen ausschlaggebend, solche Angaben kommen sozusagen in überragender Fülle vor. Im Vergleich zu den Berichten über die aktuellen Ereignisse des Dreißigjährigen Krieges (1618–1648), die Teilnahme der Ungarn und die mit Kanonenschüssen der Grenzfestungen und mit *Te Deum* gefeierten Siege der Habsburger (Nr. 38. 152.) sind die Informationen bezüglich der Ernennungen von Heeresrichtern, Hauptleuten (Nr. 60. 103. 105. 108. 100. 120.) und Oberhauptmännern (Nr. 131. 132. 141. 328. 337. 447.), ihrer Voraussetzungen in personeller Hinsicht oder im Bereich der Entscheidungsfindung (besonders Nr. 156.), manchmal über die Bezahlung und Tätigkeit der Generale (Nr. 77. 81.) sowohl aus der Zeit seines Wirkens als Kanzler als auch aus der Periode seiner Würde als Primas wesentlich bedeutender. Ein selbständiges Kapitel bilden die sich mit dem Feldzug von György I. Rákóczy im Jahre 1644–45 beschäftigenden Dokumente, in denen Lippay mit aktiven strategischen Konzeptionen und kreativen taktischen Ideen auftritt (Nr. 157ff.). Ádám Batthyány, an dessen Rekrutierung er teilnimmt (Nr. 175. 181. 183.), überredet er besonders zur Bekleidung der Position des Oberbefehlshabers der ungarischen Truppen, er betont jedoch vergeblich, dass Batthyány seine Kriegserfahrungen später auch gegen die Türken nutzen könnte (Nr. 187. und 189.). Im vorigen Jahr regte er ihn zur Teilnahme am Krieg gegen die Schweden an, und neben der Karriere des Grafen war sein Hauptargument damals, dass die Ungarn langfristig eher die Hilfe der Habsburger brauchen, als

umgekehrt (vgl. Nr. 146. 148). Auf beispiellose Weise war er – als letzter unter den Erzbischöfen von Esztergom – bereit, sich an den Kämpfen auch persönlich zu beteiligen, dies unterblieb jedoch vielleicht (Nr. 161. 166. 204.). Seine Entschlossenheit wird auch dadurch bezeugt, dass er im Gegensatz zu den Verwaltern der ungarischen Magnaten den bewaffneten Kampf der slowakischen Leibeigenen gegen die am westlichen Rand des Landes einfallenden Schweden befürwortete (Nr. 193.). Aus der Zeit des Angriffes in Siebenbürgen fehlen auch solche Kuriositäten nicht, wie zum Beispiel die Gefangennahme des Spions des Fürsten, der sich als Arzt verkleidete (Nr. 165.). Wichtiger sind natürlich die Erwähnungen der den Krieg begleitenden diplomatischen Verhandlungen (Nr. 179. 192ff.).

Das Interesse an der internationalen Situation nach dem Westfälischen Frieden ist besonders auffällig. Unter den Quellen kann die Analyse der vermutlichen Gefahr aus der Richtung von Polen hervorgehoben werden (Nr. 300.). Ebenso augenfällig sind die zwei großangelegten Planungen, die auf einer, nach dem pyrenäischen Frieden von 1659 und dem 1660 geschlossenen Vertrag von Oliva (der den Nordischen Krieg von Seite der Habsburger abschloss) gehofften günstigen europäischen Konstellation und Hilfe basierten (Nr. 381. 391.). Die im Laufe der Jahre 1658–1660–1664 an Palatin Ferenc Wesselényi und János Rottal geschriebenen Briefe sind seltsame Chroniken der militärischen und korrelierenden politischen Ereignisse, die zum Verfall von Siebenbürgen, zum Verlust von Várad und zum Absturz und Tod von György II. Rákóczy, bzw. zum Frieden von Vasvár führten, und jene der Fragen und Probleme der Entscheidungsfindung, in denen die strategischen Analysen (Nr. 378. 380. 418.) auch nicht fehlen (Nr. 341ff. 377ff. 424ff.).

Ständige Topoi der militärgeschichtlichen Inhalte sind die Grenzfestungen, die türkischen Truppenbewegungen und Angriffe. Diese werden durch Daten der habsburgisch-türkischen Diplomatie und vor allem durch ihren ungarischen Zusammenhang organisch ergänzt. Besonders wichtig sind die Briefe über die Rolle des Palatins Miklós Esterházy in der östlichen Diplomatie (Nr. 62. 71. 75.), bzw. diejenigen, die während der Friedensverhandlungen von Szőny – an denen auch Lippay teilnahm – verfasst wurden (Nr. 80ff.), die zugleich die Probleme der Urkunden der früheren Verträge von Zsitvatorok und Wien erwähnen (Nr. 92.). Noch dazu kommen die Berichte über die Mission von György Szelepchény, deren Hauptziel unter anderem das Verunmöglichung des siebenbürgischen Angriffs an der Hohen Pforte und in Buda war (Nr. 131. 135. 141. 154. 157. 162. 165. 185.). Anhand der Dokumente ist es offenbar, dass der Primas die Meldungen der habsburgischen Residentur von Istanbul – oder mindestens einen Teil dieser – nicht nur früher, sondern auch in der gespannt gewordenen Atmosphäre der Zeit von Leopold regelmäßig, auf offiziellem Weg erhielt, und dass er als Primas mit dem Pascha von Buda in Briefwechsel stand (Nr. 170. 313. 316. 341. 383. 384.). Obligatorische Teile der Thematik der türkischen Herrschaft sind die Angelegenheiten der Gefangenen (Nr. 1. 2. 3. 94. 262.), sowie die Verteidigung der auf

osmanischen Gebieten lebenden kirchlichen Leibeigenen, Untertanen und der kirchlichen Rechte. Die Versammlung von Érsekújvár, die vom Primas im März 1660 für die Pfarrer des osmanischen Herrschaftsgebietes abgehalten wurde, scheint hinsichtlich ihres Faktes und Zieles wirklich ein Edelstein in der Reihe der Informationen zu sein (Nr. 370. 371.).

* * *

Unter den Dokumenten kann die ausgesprochen kirchliche Thematik etwas übertrieben als zweitrangig betrachtet werden. Das ist eine Überraschung, und der Kreis der Adressaten ist lediglich eine partielle Erklärung dafür. Im Kontakt zwischen dem Primas und den katholischen Magnaten war *a priori* entschlossener religiöser Faktor anzunehmen. Ein Teil der einschlägigen Angelegenheiten hat keinen unmittelbaren religiösen Charakter. Über die Zehntengelder, deren protestantische Aneignung er verhindern wollte, schreibt der Primas selbst, dass es keine Frage der Religion sein darf (Nr. 369. 402. 435.). Der Schutz der kirchlichen Personen, Besitztümer, Rechtsansprüche und der *immunitas ecclesiastica* (auch gegen die Hofkammer selbst) kann mehrmals beobachtet werden (Nr. 31. 33. 46.b 374.). An einer Stelle beruft sich der Primas auf die persönliche Verabredung mit Ferdinand III., als er die Übergabe der Eigentümer der wegen Abdankung für eine kurze Zeit vakant gewordenen Diözese von Nyitra an die Verwaltung der Kammer verweigert (Nr. 179. 180.). Der Anspruch auf die Gewalt des Palatins gegen den Hauptprediger von Körmöcbánya, der die Katholiken schmähte, oder für die Unterstützung der Ansiedlung der Jesuiten in Rozsnyó hat schon einen direkteren religiösen Charakter. Dasselbe kann über die Zitierung des Predigers von Schöndorf – der laut der Anzeige die heilige Jungfrau Maria schimpfte – vor dem Patrimonialgericht, sowie über die Verteidigung der Katholiken in Árva entweder durch die Unterstützung der dortigen Besitzansprüche von Gábor Erdődy oder durch die Bewerbung von László Esterházy oder des evangelisch-lutherischen István Thököly festgestellt werden (Nr. 230. 240. 241. 244–248. 256. 279.).

Neben den familiären und gemeinschaftlichen Anlässen (Taufen, Hochzeiten, gemeinsame Feier, vgl. unten) kommen die direkten seelsorgerischen Äußerungen wie zum Beispiel das Lob für den religiösen Eifer von László Rákóczy und Pál Esterházy (Nr. 309. 376.) in den Briefen an Magnaten ziemlich selten vor. Das Disponieren des entsprechend gebildeten höfischen Priesters scheint eine heikle Frage gewesen zu sein (Nr. 310.). Die Harmonisierung der Patronatsrechte und der pastoralen Aspekte wird anscheinend nicht durch die Anwendung der legitimen und für natürlich gehaltenen familiären Strategie (Nr. 236.), sondern komischerweise durch die Jurisdiktion des Ortsordinarius verhindert. In Zusammenhang damit werden die persönlichen Konflikte innerhalb des Episkopats enthüllt (Nr. 153. 155. 156.). Bereits 1659 hatte es vielleicht eher persönliche Gründe, dass

Lippay nicht allzu begeistert war, die neue Kirche von Ferenc Nádasdy selbst zu weihen (Nr. 362.). Für die Verrichtung römischer Angelegenheiten können zwei Beispiele gefunden werden (Nr. 222. 271.). Im Herbst 1644 empfahl er die Fahrt von Gábor Erdődy, der sich vielleicht aus Devotion oder wegen des Erwerbs irgendeiner päpstlichen Gnade in die Ewige Stadt begab, wegen der Kriegssituation nicht. Die Vorbereitung der bischöflichen Ernennungen kommt lediglich zweimal (Nr. 362. 397.), die Verwaltung bischöflichen Nachlasses nur einmal vor (Nr. 420.). Während die Erwähnung der Synode von 1660 (in der Erzdiözese von Nagyszombat) bedeutend ist, scheint die Förderung der Pilgerfahrt von István Kőrössy nach Compostella (Nr. 114–115.) eine kuriose Information zu sein. Das gleiche trifft meiner Meinung nach darauf zu, dass laut des maliziösen Berichts von Lippay die Anhänger der kalvinistischen Konfession sich erst in den 1660er Jahren in Ungarn als 'reformiert' zu bezeichnen begannen (Nr. 424.)

* * *

In den Briefen zeichnet sich das besonders vielfältige, komplexe gesellschaftliche Kontaktsystem eines ungarischen Prälaten, von der Reihe der sich aus gesellschaftlichen und amtlichen Stellung ergebenden Kontakte juristischer bzw. repräsentativer Natur, bis zu den Beispielen der persönlichen, tiefen Freundschaft oder des Gegenteils deren.

Bei den zwischen den Familien oder sogar innerhalb der Familien geführten unendlichen Prozessen gilt die Vermittlung, die Überredung zur *amicabilis compositio* fast als dauernd, auch im Fall von Katholiken oder Protestanten (Nr. 50. 51. 54. 74. 268. 351.). Meistens handelt es sich um Besitzangelegenheiten, aber Eigenmächtigkeit kommt auch vor, wie zum Beispiel zwischen der Witwe von Dénes Széchy und Ádám Batthyány (Nr. 275.), und der Erzbischof kann manchmal auch die Stellungnahme nicht umgehen (Nr. 423.). Das letzte Dokument der Sammlung ist auch ein solcher Brief, der sich mit der inneren Zwistigkeit der Familie Csáky beschäftigt (Nr. 448.). Der Fall von Gábor Erdődy und Mihály Veresmarty ist wegen der Person des letzten interessant (Nr. 173.). Gelegentlich erscheinen auch die Mitglieder der Dynastie, wie zum Beispiel im langen, komplizierten Prozess zwischen Miklós Osztrosith und Leopold Wilhelm (Nr. 102. 130. 139. 142. 143.). Die Reputation am Hof konnte auch in Gefahr geraten, wie im Fall von Ádám Batthyány, der mit dem Hauptminister Ferdinands III., Maximilian von Trauttmansdorff wegen bestimmter Wiesen Streitigkeiten hatte (Nr. 112–113.). Lediglich eine eheliche Angelegenheit kann gefunden werden: Der Fall von Erzsébet Batthyány und György Erdődy, wo der Schutz des Kindes besondere Beachtung erhält (Nr. 269.). Mordfall kommt ebenfalls nur einmal vor, dieser ist aber desto spannender: Es bestand der Verdacht, dass Márton Rakovczky von seiner eigenen Ehefrau bei dem Haus seiner angeblichen Geliebte getötet wurde (Nr. 445.).

Den Angelegenheiten von Waisen, Vormunden und Nachlässen, denen Lippay als Primas oder gelegentlich als Statthalter Aufmerksamkeit schenkte (Nr. 237. 266. 301. 325.), gehen zeitlich und auch in den Einzelheiten die Berichte über die Waisen von Pál Rákóczy, Anna und László voraus: Besonders der Bericht über die Details der Verkleidung als Nonne und die Erwähnung des Ohrfeigens des Erbprinzen, wobei László Rákóczy kein Täter, sondern vielleicht Nutznießer war (Nr. 145.).

Unter den vielen Gefälligkeiten, die Lippay Aristokraten erwies, können am Hof erwirkte Grundstückspenden, einschlägige Beratung (Nr. 4. 6. 9. 10. 22. 333.), das Erwirken der Ernennung zum Obergespan (Nr. 339. 341.) und die Unterstützung des Klienten *(familiaris)* eines Magnaten (Nr. 72.) in großer Anzahl gefunden werden. Es kam vor, dass sein Bemühen erfolglos war (Nr. 97.). Besonders interessant ist die Angelegenheit der beschlagnahmten Kanonen von Ádám Batthyány in Anbetracht der Langsamkeit der Prozesse in Ungarn (Nr. 46. 47. 48.). Für die Protektion zur Aufnahme ins adelige Kollegium von Nagyszombat gibt es ein Beispiel (Nr. 285.). Der Primas bat um Erwiderung in der Regel nicht für sich selbst, sondern für seine Familie. Das geschah beim Grundbesitzerwerb von Gáspár Lippay (Nr. 35.), dann bei der Verteidigung der Besitztümer und Rechte seiner Waisen (Nr. 270. 271. 273. 369. 377. 379. 420.). Er betonte: „ich fische nicht für mich selbst und handele auch nicht, sondern suche Gottes Ehre und die Seligkeit der Seelen" (Nr. 367.) – was auch am Anfang des 21. Jahrhunderts auf ihn zuzutreffen scheint.

Das war wahrscheinlich seine leitende Idee in seiner Rolle als Vermittler und Beschützer. Er erscheint mehrmals als Hüter von Witwen vor uns. Er schützt die plötzlich verwitwete Anna Kapy vor der Grundstückaneignung des Palatins Esterházy (Nr. 132. 134.), und bemüht sich, für sie den Rückstand der Bezahlung seines ehemaligen Gatten (der Oberhauptmann war) zu erwerben (Nr. 140.). Nach etlicher Häsitation scheint er auch Borbála Batthyány, die Witwe von Zsigmond Forgách bei ihrem langen Rechtsstreit zu unterstützen (Nr. 251.b 259. 277.). Beinahe fleht er Ádám Forgách an, eine angemessene Vereinbarung zu treffen (Nr. 417.). Es fehlt nicht am Schutz der Witwen und Angehöriger des niederen Adels, sowie der Kleriker (Nr. 306. 138. 276. 317.). Die Unterstützung der (nicht nur eigenen) Leibeigenen kommt jedoch am häufigsten vor (Nr. 188. 221. 260. 312.). 1653 verspricht er die Verbesserung der Verhältnisse der Untergebenen einer von den Jesuiten verwalteten Propstei. Ein eigentümliches Kapitel bildet die Behandlung der Beziehung der Soldaten der Grenzfestungen zu den Leibeigenen. Hier erscheint neben dem Schutz auch die Durchsetzung der grundherrlichen Rechte (Nr. 246. 252. 254. 255.).

Die Hochzeite galten als wichtige Gelegenheiten der gesellschaftlichen Berührung. Der Teilnahme an diesen schenkte Lippay vor allem als trauender Prälat augenscheinlich besondere Aufmerksamkeit. Er bemühte sich, vorsichtig umzugehen, als ein wichtiger Grund seine Teilnahme oder gelegentlich die Wahrnehmung der persönlichen Vertretung des Königs verhinderte (Nr. 8. 13. 70. 220. 242.

243. 264.). Einige Daten belegen, dass er sich an der Organisierung von Heiraten zwischen adeligen Familien beteiligte (Nr. 263. 307.), und für diese interessierte er sich auch ohne aktive Teilnahme (Nr. 346.). Geburt und Trauer kommen kaum vor, am erwähnenswertesten ist der Tod des ungetauften Babys von Dániel Esterházy (Nr. 15. 16. 135.). Die gemeinsamen gesellschaftlichen Ereignisse werden durch solche Fälle repräsentiert, wie zum Beispiel das aus Anlass der Verkleidung eines aristokratischen Kindes im Adelskollegium veranstaltete gemeinsame Mittagessen (Nr. 152.), die Feier der vierten jesuitischen Profess der jüngeren Brüder von Lippay oder des Empfangs des Palliums des Metropoliten (Nr. 133. 213.), weiterhin die gemeinsamen Weihnachtsfeier (Nr. 129. 239.). Über den am Hof des Primas erzogenen adeligen Spross, Ádám Erdődy erfahren wir aufgrund seines schlechten Benehmens und seiner Krankheit (Nr. 308. 320.). Die Rolle Lippays im Bereich der hochadeligen Erziehung war komplexer (Nr. 78. 257.).

Die Beziehung des Graner Erzbischofs mit den Aristokraten war auch nicht ohne Konflikte. Aus der Veränderung des Tons seiner Briefe lässt sich schließen, dass sein anfangs naher Kontakt mit Ádám Batthyány stufenweise kühl wurde: Der Wendepunkt ist vielleicht schon das Jahr 1644, als der Magnat trotz der mehrmaligen Anregung des Primas nicht geneigt war, am Kampf gegen György I. Rákóczy teilzunehmen. Die politischen Aspekte beeinflussten natürlich die persönlichen Beziehungen. Anhand des Quellenmaterials scheint es jedoch so, dass die Fronten im Grunde genommen auch auf diesem Gebiet nicht von konzeptionellen Brüchen erzeugt wurden. Die anfängliche gute Beziehung zu Ferenc Nádasdy kann an der Wende der 1650/1660er Jahre – trotz vorläufiger Milderungen (Nr. 361. 413.) – schon eindeutig als kühl bezeichnet werden (Nr. 337. 339. 357.), und vielleicht nicht wegen der sich vertiefenden Streitigkeit des Palatins und des Landesrichters, sondern deshalb, weil es Nádasdy gelang, zentrale Rolle in den Kontakten zum Fürst von Siebenbürgen zu erreichen (Nr. 336. 338.). Der Besitz des erstrangigen Vertrauens des souveränen ungarischen Herrschers war eine starke Ambition der zeitgenössischen ungarischen Elite.

Allein die erfüllte Rolle, die Position am Hof von Wien, die Beziehung zum jeweiligen König galten als wichtiger. Das Angenommensein und sogar die Beliebtheit des Primas von Ungarn wurden in der Zeit von Leopold umfänglicher, parallel zur Verringerung seines Einflusses am Hof. Vorher war das – auch vorsichtig formuliert – nicht allgemein. Die Affekte gipfelten bei Anlässen der Landtage: „ich reue eher, dass andere Parteien und Faktionen machen, und ich schreibe Euch ehrlich, dass sie Stein sieden, woraus nichts Gutes in der Zukunft sprießen wird. Jetzt zeigen die Menschen aber sehr guten Willen, und wenn es auch innerlich so ist, genügt es sich auch" – schrieb er klagend im August 1646 in einem Brief an Gábor Erdődy (Nr. 219). Des bekannten Protests wegen der deutschen Truppen gedenkt er in seinem Brief an Ferenc Csáky: „Ich wurde fast auf Feuer geworfen, dass ich das Land empört und die Deutschen unnötigerweise hereingebracht habe" (Nr. 313.). Natürlich hätten manche auch in den 1660er Jahren den Nachfolger

von Pázmány lieber ferner von der Politik gesehen: „Mir wurde aus Wien nichts mitgeteilt, was ein Zeichen ist, dass sie weder meinen Ratschlag noch meine Hilfe wünschen, und denken nicht, dass ich mit diesem Land viel zu tun habe, und man sagt auch, dass es die Ungarischen Herren selbst rieten, mit der Begründung, weil es kein Breviarium ist und mich nicht betrifft, ich helfe aber Euch, Herr Palatin gerne wegen Eurer Liebe, gemäß meinem Versprechen, wie es möglich ist" – schrieb er im April 1660 (Nr. 378.).

Neben den vor allem „positionellen" und nicht konzeptionellen politischen Aspekten sind auch andere Motivationen in der Veränderung der persönlichen Beziehungen nachweisbar. Der tiefste und breiteste Bruch entstand im Kontakt zu Pál Pálffy.[12] Die Wurzeln des Konflikts können schon in der Zeit des Wirkens als Kanzler entlarvt werden. Die anfangs enge, vertrauliche Beziehung mit ihm verschlechterte sich bald und endgültig. Während sie im Sommer 1641 mit den Einzelheiten eines gemeinsam geplanten Grundbesitzerwerbs zutiefst beschäftigt waren (Nr. 70.b), wird ein Jahr später schon das Benehmen des Präfekten der Kammer kritisiert, dass er alle entfremdet und auch mit Lippay Konflikt hat (Nr. 105. und 117.). Anhand der Briefe scheint es so, dass die Freundschaft sich wegen der immer häufigeren Reibereien zwischen dem Kanzler und dem Präfekten der Kammer (die auch die Reputation und Glaubwürdigkeit vor dem König beeinflussten) in offene Feindseligkeit verwandelte (Nr. 117. 120.). Auf beispiellose Weise ist auch der Wendepunkt identifizierbar: Laut der Meinung von Lippay machte sein vertraulicher Brief (der von János Homonnai Drugeth geöffnet und Pálffy übermittelt wurde) an István Nyáry, Oberhauptmann von Kassa den Grafen zu seinem tödlichen Feind: „Ich habe den Herrn Homonnai in Verdacht, der auch anderswo wagte, meinen Brief zu öffnen, den ich an Euer Gnaden sehr vertraulich schrieb, er zeigte ihn sogar dem Herrn Pál Palffy in specie, und machte diesen zu meinem tödlichen Feind damit, was ich Euch und sehr vertraulich schrieb, vergebe der Gott die Sünde des guten Herrn" (Nr. 125.). Der offene Krieg zwischen ihnen brach anscheinend nach der Wahl von Pál Pálffy zum Palatin im Jahre 1649 aus, und eskalierte nach dem Tod von Maximilian von Trauttmansdorff, Schwager von Pálffy und Präsident des Geheimen Rates im Jahre 1650, der auch mit der relativen Schwächung seiner Positionen am Hof einherging (Nr. 251. 251.b und 253.).

Im sich vertiefenden Konflikt mit Pál Pálffy ist es nicht durch Daten belegt, sondern nur anzunehmen, dass der Widerwille des zukünftigen Palatins angeblich auch vom schnellen Aufstieg der Familie Lippay verstärkt wurde. Bei den gemeinsamen Grundbesitzerwerben (Nr. 70.b) konnte er nämlich zahlreiche vertrauliche Informationen kennenlernen. Gemäß der als klassisch zu bezeichnenden frühneuzeitlichen Erscheinung sammelt der in der kirchlichen Hierarchie immer höhere

[12] Der Beziehung wurde von der modernen Fachliteratur ein besonderes Kapitel gewidmet: FUNDÁRKOVÁ, *Ein ungarischer Aristokrat*, LX–LV.

Stufen erreichende Prälat keine bedeutenderen Güter (und vor allem keine Grundbesitze) für sich selbst, sondern wendet seine Fähigkeit zum Einkommenserwerb zugunsten seiner weltlichen Familienmitglieder an. Nach der Auffassung der Epoche ist es teilweise seine moralische Pflicht, den Historikern der modernen Zeit bedeutet es die Detektion der speziellen Möglichkeit der gesellschaftlichen Mobilität. Der in seiner Hochform im päpstlichen Nepotismus erscheinende, in Italien und Europa verbreitete Gebrauch galt jedoch in Ungarn als selten. Allein am Anfang des 16. Jahrhunderts, im Fall von Tamás Bakócz oder bei den Erdődy-Grafen kann dafür ein bedeutenderes Beispiel gefunden werden. Pázmány erwarb taktvoll Landgüter in Mähren für seinen Neffen, Miklós Pázmány. Dagegen konnte das schnelle Reichwerden, der Aufstieg von Gáspár Lippay (mit Hilfe seines älteren Bruders, der Kanzler und dann Primas war) der ungarischen hochadeligen Gesellschaft „ungewöhnlich" scheinen. Das in kurzer Zeit ausgebaute Netz der Landgüter, der Barontitel, dann bereits Grafentitel der Nachkommen, der Vorsitz der Ungarischen Kammer (1646 übernimmt er das Amt eben von Pálffy), die Obergespanschaft, die durch Heirat geknüpfte verwandtschaftliche Beziehung mit den Familien Erdődy und Balassa brachten die Familie in unglaublich kurzer Zeit in den höchsten Kreis der ungarischen Aristokratie. Die erreichten Positionen konnten auch vom frühen Tod von Gáspár Lippay im Jahre 1652 nicht erschüttert werden. Gleichzeitig schienen die Ressentiments der Adeligen gegen den Primas nach dem Tod des weltlichen Familienoberhauptes vielleicht geringer zu werden, weil sie die weitere Machterweiterung der Familie nicht mehr fürchten sollten. (Das schnelle Aussterben der Familie verhinderte schließlich eine Dynastiegründung durch einen Prälaten auf der Nebenlinie nach Muster der Familie Széchenyi.)

Wegen der Grundbesitzerwerbe sollte sich Lippay Ende 1641 auch vor dem vorbehaltslosen Vertrauten István Nyáry rechtfertigen: „Ich habe von meinen Verwandten nicht einmal geträumt, ich habe ihnen auch keinen Fußbreit Landes von Seiner Majestät verschafft" – können wir lesen (Nr. 81.), doch diese Zeilen müssen mit entsprechender Kritik behandelt werden, zum Beispiel im Hinblick auf seinen bereits erwähnten Brief vom 14. Juni 1641 (Nr. 70.b). Unter den „Einwänden" von Ádám Forgách gegen den Primas kann an erster Stelle gefunden werden, dass die Lippays die Obergespanschaft im Komitat Bars „gestohlen haben", obwohl sie seiner Familie gehört (Nr. 225.). Anhand seiner Schriften ist es klar, dass der Erzbischof von Esztergom zahlreiche Vorbehalte gegen Forgách hatte, „das lustige Wild" (Nr. 286.) bemühte sich jedoch mit beispielloser Geduld und wahrem pastoralem Eifer, das Zerwürfnis mit dem Grafen – der laut seiner Meinung unter den Magnaten und am Hof fast immer nur Spannung erzeugte (Nr. 332. 337.) und manchmal heimtückisch feindselig war (Nr. 251. und 251.b) – zu vermeiden, und versah ihn gelegentlich sogar mit Ratschlägen (Nr. 281. 300. 422.). Kredit gewährte er ihm aber nicht, damit ihre Beziehung durch eine eventuelle Unterlassung der Rückzahlung nicht weiter belastet wird (Nr. 411.).

Er scheint sogar seine in Deutsch verfassten Briefe übel genommen zu haben (Nr. 251.b).

Die immer tieferen, langen Konflikte mit Pál Pálffy und Ádám Forgách lassen sich in die Reihe der Kontroversen zwischen dem Primas und dem Palatin, den kirchlichen und weltlichen Ständen, den Prälaten und den Magnaten eingliedern, die in der frühneuzeitlichen ungarischen Geschichte überhaupt nicht beispiellos waren. Anhand des Quellenmaterials ist jedoch noch ein anderer, völlig irregulärer Konflikt zu entdecken, der sich bis Ende der 1650er Jahre mit dem ungarischen Hofkanzler entfaltete. Die Zusammenarbeit des Primas und des Kanzlers war für den *status ecclesiasticus* im 17. Jahrhundert von strategischer Bedeutung, sie galt praktisch als Schlüssel der politischen Interessendurchsetzung am Hof und im Land, von der Lösung der wesentlichen Probleme bis zur Entscheidung über die vor dem König geratenen Angelegenheiten. Die harmonische Kooperation von Pázmány und István Sennyey, die Tätigkeit von Lippay als die rechte Hand des Kardinals, und seine im allgemeinen ausgewogene Arbeitsbeziehung mit Lósy demonstrieren das gleichermaßen.

Die Tätigkeit des Primas und von György Szelepchény erwies sich mehr als ein Jahrzehnt hindurch ebenfalls als ergebnisvoll, was anscheinend nach der Thronbesteigung von Leopold sich zu verändern begann. Im Herbst 1657 ist noch kaum irgendein Vorbehalt zu spüren (Nr. 310.), ein Jahr später fließt schon die Kritik an der Person und dem Wirken des Kanzlers in den eigenhändig geschriebenen Zeilen über (Nr. 319. 336. 343. 352. 379. 387. 403.). Der Konflikt ist naturgemäß nicht statisch, dank den genügenden Daten können darin auch Milderungsphasen beobachtet werden, „andere übrige Aspekte jetzt beiseite lassend" (Nr. 362. 376. 377.). Es ist jedoch vielleicht kein Irrtum, den in den Briefen an Wesselényi erscheinenden „schädlichen", „schlauen *(astutus)*", „unseren bösen, nicht wohlwollenden" Mann (Nr. 357. 359.) mit Szelepchény zu identifizieren. An der Spitze der mehrmals erwähnten „böswilligen" Menschen (Nr. 330. 348. 354. 357.) konnte neben dem namentlich genannten Nádasdy nur er stehen: „Ich brauchte den Herrn Nádasdy überhaupt nicht, wünschte seine Anwesenheit nicht, er kam selbst, als er meine Ankunft erfuhr, aber er konnte außerdem keinen weiteren Schaden verursachen. Zusammen mit seinem Gefährten, mit dem er gelegentlich paktierte, obwohl ihre Herzen jetzt mit Klinge und Dolch sind" – können wir im Brief vom 12. März 1659 lesen (Nr. 339.). Die Veränderung der früher engen, freundschaftlichen Beziehung kann vielleicht dadurch erklärt werden, dass der Kanzler offensichtlich zwischen dem neuen Kurs von Leopold und dem Primas – also zwischen dem Dienst des sich formenden Absolutismus und dem Schutz der Ständeordnung – wählen musste. Für Szelepchény war die Entscheidung angeblich nicht von persönlicher, sondern von politischer Natur.

Die Freundschaft zwischen Lippay und Wesselényi, die unter den ständischen obersten Würdenträgern als einzigartig betrachtet werden kann, wurde außer der

politischen Notwendigkeit auch von spürbarer persönlicher Sympathie genährt und gekräftigt (Nr. 309ff.). Beispiele der Ermunterungen, Anregungen, Besorgnisse, seelischen Hilfeleistungen und Beratungen („das Gewähren von kleinem lumen"), Gefälligkeiten, Planungen und manchmal Beleidigungen können in den nahezu hundert Dokumenten fast überall gefunden werden (Nr. 310. 347. 348. 354. 383. 385. 424; 321; 352. 421. usw.). Eine solche, beinahe fürsorgliche Attitüde kann vielleicht nur in der Beziehung des Erzbischofs von Esztergom zu Gábor Erdődy und Johann Pucheim erkannt werden (Nr. 228. 206.).

* * *

Aus den publizierten Briefen lassen sich neben der geschichtlichen Rolle und den Beziehungen des Verfassers auch zahlreiche persönliche Angaben, Kuriositäten entdecken, vor allem bezüglich seines seelischen Lebens. Ein mehrmals wiederkehrendes Element ist das Exerzitium (in der Regel im Advent), das auch aus der Biografie-Literatur der Barockzeit bekannt ist. Dann konnte er sich natürlich auch mit den öffentlichen Sachen nicht beschäftigen (Nr. 285. 364. 365.). Jedoch auch außer der Fastenzeit zog er manchmal hin, wie zum Beispiel nach Weihnachten 1659 nach Garamszentkereszt, „um zu ruhen, Gott leiser zu dienen und sich mit Büchern zu unterhalten, mit den Toten zu sprechen" (Nr. 366.). Die Weihestätte der Franziskaner in Nahács suchte er 1644 nach 15 Jahre Pause für „Devotion" auf, und 1660 betete er auf seiner Reise nach Graz in der Wallfahrtskirche von Frauenkirchen um den Erfolg seiner Fahrt (Nr. 176. 398.). Im Mai 1660 können wir über das Bekenntnis seines tiefen Glaubens lesen, als er den Gedanken seines Rücktritts wegen der Politik des Hofes aufwirft (Nr. 382.).

Über seinen Gesundheitszustand sind relativ wenige Angaben vorhanden. Die Badekuren waren ähnlich wie bei seinen Zeitgenossen regelmäßig, es kam vor, dass er um ein kleines Holzhäuschen bat (Nr. 116.), und er war nicht gerne „unter Pöbel" (Nr. 348.). Seine bedeutendere Krankheit, die länger als sechs Wochen dauerte und ihn ans Bett fesselte, ist aus dem Jahr 1639 bekannt (Nr. 49.), später hatte er Aderlass, Beinschmerzen, Fieberfrost, Gicht (Nr. 149. 220. 326. 350. 415.), dann seit 1660 immer wiederkehrende Handschmerzen (Parkinsonkrankheit?), weshalb er oft nicht schreiben konnte, und die Unterschriften der Sekretärbriefe scheinen auch sehr zitterig (Nr. 368. 415. 429.).

In den Briefen erscheint auch der Humor hin und wieder, zum Beispiel in Bezug auf den schwedischen König, seinen eigenen „Heldenmut", den Fürst von Siebenbürgen oder einen kaiserlichen General (Nr. 62. 160. 182.). Ebenso kann die von der Kriegszeit verursachte Gleichgültigkeit zum Beispiel bezüglich der Hinrichtung von Soldaten oder des Todes von László Rákóczy (dem er ansonsten herzlich zugetan war) entdeckt werden (Nr. 62. 428.). Verschiedene schöne Sprichwörter, Redewendungen können in großer Anzahl gefunden werden (Nr. 9. 163.

166. 167. 343. 357. 393.). Bezüglich der Person des Primas kommen zwei wirklich abenteuerliche Episoden vor: Im März 1644 stellten ihm die Türken eine Falle in der Nähe von Érsekújvár und sie nahmen ihn beinahe gefangen (Nr. 160.), sowie sein „Floßunfall" am Fluss Garam im Frühling 1660 (Nr. 371.).

Das letzte Ereignis bietet einen Einblick in die Umgebung des Primas. Über seine Hofhaltung erfahren wir sonst aus den Briefen kaum etwas, seine Sekretäre und Kammerdiener erscheinen ziemlich selten (Nr. 251.b 438. 78. 93. 128.). Sein beliebter Garten in Pozsony wird auch selten erwähnt (Nr. 225. 227. 266. 345. 348. 349.).

* * *

Der auf den ersten Blick vielleicht reichhaltige Überblick könnte in fast allen Punkten durch wichtige, interessante Daten ergänzt werden, auch im ausführlicher geschilderten Thema der Politik und der Entscheidungsfindung – ein solcher Zusatz wäre der Bericht über die im September 1664 im Palast des Primas in Esztergom abgehaltene militärische Beratung (Nr. 437.). Auch neue Aspekte, Kuriositäten könnten erwähnt werden, wie zum Beispiel die Schwierigkeiten der Organisierung der Winterreise in die Berge (Nr. 329.), unter den Aufgaben des Hofkanzlers die Verrichtung des Einkaufens aristokratischer Damen in Wien (Nr. 128. 136.), oder die Erwähnung des damaligen Vorhandenseins der ärztlichen Euthanasie (Nr. 445.).

Statt der weiteren Darlegung dieser Themen lohnt es sich am Ende dieses Kapitels, darauf aufmerksam zu machen, dass Lippay kaum schriftliche Werke hatte, und ähnlich wie Gábor Bethlen überlieferte er der Nachwelt seine Gedanken hauptsächlich in seinen politischen Briefen. Vor allem seine Schriften an Ferenc Wesselényi, der ihn regelmäßig „Hochwürdigen Erzbischof von Esztergam, meinen Herrn Vater"[13] nannte, bezeugen die Behauptungen der neueren, auf beruhigende Weise niveauvollen Forschungen, dass die an der Wende der 1650/1660er Jahre erscheinende, immer mehr die Grenzen der Stände und Konfessionen überschreitende Denkweise über das Ungarntum in ihrer Intensität und sprachlichen Formung die Entstehung der Nation im 19. Jahrhundert voraussagt.[14] In den Briefen von Lippay ist schon die Genese der Verschwörung, die Konfrontation des sich formenden Absolutismus und des Jahrzehnte hindurch funktionierenden ständischen Machtzentrums an der Wende der 1650/60er Jahre (die mit einer scharfen Krise in Siebenbürgen einherging) vorhanden: Woche für Woche kann beobachtet werden, wie der Primas und der Palatin aus den wesentlichen

[13] MNL-OL [Ungarisches Staatsarchiv], Archivum Familiae Wesselényi (E 199), IV/4, n. 183 (17. November 1660).

[14] Szabó András Péter, *„De profundis". Nemzeteszmék a 1657. utáni évek erdélyi válságában [„De profundis". Nationsideen in der Krise von Siebenbürgen der Jahre nach 1657]*, Századok 146 (2012) 1185–1160, 1158–1159.

Entscheidungen verdrängt werden. 'Die deutschen Herren' ermaßen gut, dass die ständischen Leiter keine entsprechenden Mittel mehr hatten. 'Die deutschen Truppen' waren eine bedeutendere bewaffnete Kraft im Land, als jene der Magnaten, Prälaten und Komitate. Die Verschwörung ist eigentlich eine logische, reale Antwort: die Absicht, den Gegenteil zu beweisen – dies hatte jedoch schon nur zusammen mit der türkischen Unterwerfung eine Realität, und lediglich theoretisch, weil es unter den gegebenen außenpolitischen Umständen auch auf diese Weise unmöglich war.

Lippay „integrierte" sich in der Idee des ständischen Dualismus in den Wiener Hof – in seinen Briefen an Wesselényi ist das Ende dessen zu begreifen. Die Integration neuen Typs musste bereits nach Muster der Aristokratie des Reiches vollgezogen werden. Den Anfang deren demonstrieren die am Ende des 17. Jahrhunderts in der Nähe der Burg erbauten Schlösser der Esterházys. Wegen seines Habitus, seiner familiären, höfischen Politik erwarb Lippay ein solches Ansehen, das auch Pázmány besaß, nur am Ende seines Lebens: Damals hielt auch sein Hauptgegner, István Vitnyédi von ihm, dass „er Ungar und der Mann seiner gesagten Wörter und seiner Resolution" ist.[15] Nach seinem Tod wurde er im nationalen Gedächtnis eine Zeitlang zusammen mit dem Kardinal bewahrt. Das beweist unter anderem das prächtige *Epitaphium*, das 1711 von Palatin Pál Esterházy im Hl. Martin-Dom in Pozsony zum Andenken „der drei starken Säulen der Heimat" *(„Tribus magnis Hungariae Columnis")*, Pázmány, Lippay und György Széchényi gleichermaßen erstellt wurde.[16] Bis zum Ende des 18. Jahrhunderts, nach Auflösung der Jesuiten verschwand seine Gestalt vollständig aus dem nationalen Bewusstsein.

[15] Fabó András, *Vitnyédy István levelei (1652–1664) [Die Briefe von István Vitnyédy (1652–1664)]* Magyar Történelmi Tár 15 (1871) 1–272 und 16 (1871) 7–268. n. 254 (zitiert unten); vgl. Pauler Gyula, *Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664–1671 I–II [Die Verschwörung des Palatins Ferenc Wesselényi und seiner Gefährten 1664–1671 I–II]*, Budapest 1876, I, 22.

[16] Die Inschrift: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár, Kézirattár [Eötvös-Loránd-Universität, Universitätsbibliothek, Handschriftensammlung], Collectio Kaprinaiana, ser. B, tom. 61, fol. 32.

INHALT

Inhalt (auf Ungarisch) VII

Einleitung IX

I. Forschungsprogramm XI

II. Historiographie XVIII

III. Forschungsdaten XXII

IV. Der Quellenwert der Briefe XXVII

V. Die Aspekte der Quellenedition XLVII

Schriften 1

Verzeichnis der Fremdwörter 461

Bibliografie 471

Abkürzungen 483

Register 485

Verzeichnis der Schriften 509

Die Briefe von György Lippay Vertrauter und Nachfolger von Kardinal Pázmány an ungarische Aristokraten und Adeligen (1635–1665) (auf Deutsch) 521

Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) betűivel
Mit den Buchstaben von Nicolas Kis von Misztótfalu (1650–1702)
Nyomtatta a Kódex Könyvgyártó Kft., 2015-ben
Felelős vezető: Marosi Attila
Gedruckt in Ungarn

ISBN 978 963 308 209 6